

**BERECZKI MÁTÉ
ÉS
DÖRGŐ DÁNIEL
LEVELEZÉSE**

2. kötet

Bereczki

1878. augusztus 19. - 1881. december 25.

Szerkesztette és
jegyzetekkel ellátta
TOLNAY GÁBOR

Verseggy Ferenc
Elektronikus Könyvtár

SZOLNOK
2013

Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése II.
1878. augusztus 19. – 1881. december 25.

Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I–VII.

© Dr Tolnay Gábor és örökösei, 2013

© Szerzők

© Takáts Rózsa, 2013

BERECZKI MÁTÉ

ÉS

DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEZÉSE

II. KÖTET

1878. augusztus 19. – 1881. december 25.

(Kézirat)

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta

Tolnay Gábor

a történelemtudomány kandidátusa

SZOLNOK

2013

Lektorálta: DR. SZABÓ FERENC

A 2. kötet elé a bevezetőt írta: DR. TOLNAY GÁBOR

A bevezető tanulmányt írta: DR. TÓTH MAGDOLNA

A kéziratot gondozta: TAKÁTS RÓZSA

A címlapot tervezte TÓTH KRISZTINA VIKTÓRIA

A külső borítón:

**Bereczki Máté arcképe és aláírása a Pomologische Monatshefte 1882.
évfolyam február 13-i számának 34. oldalán**

Közzéteszi

a Verseggy Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ

Verseggy Ferenc

Elektronikus Könyvtár

ISBN 978-963-7613-55-5 Ö

ISBN 978-963-7613-57-9

Szolnok, 2013.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS A LEVELEZÉS II. KÖTETÉHEZ – DR. TOLNAY GÁBOR	10
RÉGI GYÜMÖLCSFAJTÁK SZEREPE A MODERN GYÜMÖLCSÉSZETBEN – DR. TÓTH MAGDOLNA	21
LEVELEK	52
<i>Bereczki Máté levélpapírja és kézírása</i>	53
<i>Dörgő Dániel kézírása</i>	54
<i>A Pomologische Monatshefte című német nyelvű szaklap oldalai, amelyben dr. Lucas bemutatta Bereczki Mátét</i>	55
1878. augusztus 19. B-73. számú levél	63
1878. augusztus 26. D-69. számú levél.....	63
1878. október 3. B-74. számú levél	66
1878. október 15. D-70. számú levél.....	68
1878. október 19. B-75. számú levél	71
1878. november 6. D-71. számú levél.....	74
1878. november 16. B-76. számú levél	78
1878. november 19. D-72. számú levél.....	81
1878. december 1. D-73. számú levél.....	81
1878. december 21. A-3. számú irat	83
1878. december 25. D-74. számú levél.....	84
1878. december 28. B-77. számú levél	86
1879. január 1. D-75. számú levél.....	90
1879. január 6. B-78. számú levél	92
1879. január 19. D-76. számú levél.....	94
1879. január 22. B-79. számú levél	96
1879. január 25. D-77. számú levél.....	99
1879. február 5. D-78. számú levél.....	100
1879. február 11. B-80. számú levél	103
1879. február 12. D-79. számú levél.....	104
1879. február 13-15. D-80. számú levél	105
1879. február 20. B-81. számú levél	110
1879. február 23. D-81. számú levél.....	111
1879. február 23. B-82. számú levél	113
1879. február 26. D-82. számú levél.....	114
1879. március 8. D-83. számú levél	115
1879. március 10. B-83. számú levél	117
1879. március 11. B-84. számú levél	118
1879. március 13. B-85. számú levél	123
1879. március 15. D-84. számú levél	126
1879. március 16. D-85. számú levél	129

TARTALOMJEGYZÉK

1879. március 22. D-86. számú levél	131
1879. április 4. B-86 számú levél.....	133
1879. április 5. B-87. számú levél.....	134
1879. április 6. D-87. számú levél	136
1879. április 13. D-88. számú levél	138
1879. április 15. B-88. számú levél.....	140
1879. május 1. D-89. számú levél.....	142
1879. május 15. B-89. számú levél	143
1879. május 15. D-90. számú levél.....	145
1879. május 30. B-90 számú levél	147
1879. június 7. D-91. számú levél.....	148
1879. június .13. B-91. számú levél.....	150
1879. június 16. D-92. számú levél.....	152
1879. június 17. D-93. számú levél.....	155
1879. június 20. B-92. számú levél.....	159
1879. július 4. D-94. számú levél	161
1879. július 6. D-95. számú levél.....	164
1879. július 7. B-93. számú levél.....	166
1879. július 10. D-96. számú levél	169
1879. július 13. D-97. számú levél	171
1879. július 20. B-94. számú levél.....	172
1879. augusztus 9. B-95. számú levél	174
1879. augusztus 27. B-96. számú levél	176
1879. augusztus 31. D-98. számú levél.....	177
1879. szeptember 2. B-97. számú levél	179
1879. szeptember 10. D-99. számú levél.....	181
1879. szeptember 21. D-100. számú levél.....	186
1879. szeptember 24. B-98. számú levél	188
1879. október 11. D-101. számú levél.....	189
1879. október 14. B-99. számú levél	193
1879. október 17. B-100. számú levél	194
1879. október 28. B-101. számú levél	197
1879. október 29. D-102. számú levél.....	199
1879. november 1. B-102. számú levél	201
1879. november 3. D-103. számú levél.....	203
1879. november 27. B-103. számú levél	205
1879. december 1. D-104. számú levél.....	205
1879. december 23. D-105. számú levél.....	207
1879. december 27. B-104. számú levél	208
1880. január 1. D-106. számú levél.....	209
1880. január 6. B-105. számú levél	211
1880. január 8. D-107. számú levél.....	212
1880. január 11. D-108. számú levél.....	216
1880. január 14. B-106. számú levél	219
1880. január 18. D-109. számú levél.....	220

TARTALOMJEGYZÉK

1880. január 23. B-107. számú levél	222
1880. február 6. B-108. számú levél	224
1880. február 10. D-110. számú levél.....	226
1880. február 13. B-109. számú levél	228
1880. február 13. D-111. számú levél.....	229
1880. február 19. D-112. számú levél.....	231
1880. február 17. D-113. számú levél.....	232
1880. február 19. B-110. számú levél	234
1880. február 24. D-114. számú levél.....	236
1880. március 9. D-115. számú levél	238
1880. március 10. B-111. számú levél	239
1880. március 13. D-116. számú levél	240
1880. március 15. B-112. számú levél	242
1880. március 17. D-117. számú levél	244
1880. március 19. D-118. számú levél	245
1880. március 22. D-119. számú levél	246
1880. március 23. B-113. számú levél	248
1880. március 28. D-120. számú levél	250
1880. március 29. D-121. számú levél	253
1880. március 31. B-114. számú levél	254
1880. április 16. B-115. számú levél.....	255
1880. április 27. B-116. számú levél.....	256
1880. április [27. után] A-4. számú irat.....	258
1880. május 1. D-122. számú levél.....	258
1880. május 15. B-117. számú levél	261
1880. május 20. D-123. számú levél.....	261
1880. május 25. B-118. számú levél	264
1880. május 31. D-124. számú levél.....	266
1880. június 3. B-119. számú levél.....	269
1880. június 6. D-125. számú levél.....	271
1880. június 18. B-120. számú levél.....	272
1880. június 21. D-126. számú levél.....	272
1880. június 27. B-121. számú levél.....	275
1880. július 11. D-127. számú levél	276
1880. július 21. B-122. számú levél.....	279
1880. július 30. D-128. számú levél	281
1880. augusztus 1. B-123. számú levél	283
1880. augusztus 4. D-129. számú levél.....	285
1880. augusztus 5. D-130. számú levél.....	287
1880. augusztus 9. B-124. számú levél	290
1880. szeptember 14. D-131. számú levél.....	291
1880. szeptember 14. B-125. számú levél	293
1880. szeptember 19. D-132. számú levél.....	294
1880. október 25. D-133. számú levél.....	296
1880. október 27. B-126. számú levél	297

TARTALOMJEGYZÉK

1880. november 7. D-134. számú levél.....	299
1880. november 13. B-127. számú levél	301
1880. november 17. B-128. számú levél	304
1880. november 19. D-135. számú levél.....	306
1880. november 26. D-136. számú levél.....	308
1880. december 4. B-129. számú levél	311
1880. december 4. D-137. számú levél.....	311
1880. december 6. B-130. számú levél	313
1880. december 8. D-138. számú levél.....	314
1880. december 15. B-131. számú levél	316
1880. december 19. D-139. számú levél.....	317
1880. december 31. D-140. számú levél.....	321
1880. december 31. B-132. számú levél	323
1881. január 10. B-133. számú levél	325
1881. január 19. B-134. számú levél	328
1881. január 29. B-135. számú levél	329
1881. február 5. B-136. számú levél	330
1881. február 19. B-137. számú levél	331
1881. március 5. B-138. számú levél	332
1881. március 15. B-139. számú levél	333
1881. április 12. B-140. számú levél.....	333
1881. május 1. B-141. számú levél	334
1881. június 8. B-142. számú levél.....	336
1881. július 19. B-143. számú levél.....	338
1881. július 23. B-144. számú levél.....	341
1881. szeptember 17. B-145. számú levél	342
1881. október 1. B-146. számú levél	343
1881. október 19. B-147. számú levél	345
1881. november 8. B-148. számú levél	346
1881. december 1. B-149. számú levél	348
1881. december 6. B-150. számú levél	350
1881. december 13. B-151. számú levél	351
1881. december 25. B-152. számú levél	353
IRODALOM	356
MÉRTÉKEK	381
KÉPEK.....	383
<i>A Wiener Illustrirten Gartenzeitung mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Gäsdonker Reinette (1-4.).....</i>	383
<i>A Der Obstgarten mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Harberts Reinette (1-4.).....</i>	387
TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ.....	391

BEVEZETÉS A LEVELEZÉS II. KÖTETÉHEZ

DR. TOLNAY GÁBOR

Bereczki Máté rövid önéletírása a német *Pomologische Monatshefte* 1882. évi február 13-i számában

Bereczki Máté életének leírásával, az életét kitöltő események bemutatásával többen sikerrel próbálkoztak. Különböző lexikonok hol bővebb, hol rövidebb terjedelemmel mutatják be a 19. században élő és tevékenykedő magyar pomológusok talán legnagyobb alakjának a pályáját. Számunkra leghitelesebbnek mégis az 1872-ben kelt önéletrajzi levele tűnik, amelyet a német gyümölcsészet egyik hasonlóan korszakalkotó tudósának, Oberdiecknek¹ írt.

Bereczki Máté nagyon szerény ember volt, talán túlzott mértékben is a háttérbe vonulva élte le életét. Amikor barátai – Villási Pál,² Törs Kálmán³

¹ Oberdieck, Johann Georg Conrad (Wilkenburg, 1794. augusztus 30. – Herzberg, 1880. február 24.) német pomológus. Göttingenben teológiát és természetrajzot tanult. 1814-től a lüneburgi Michaelisschule-ban tanított. 1819-ben wunstorfi helyettes-, majd ugyanebben az évben bardowicki lelkész. Már itt foglalkozott kertészettel, sőt gyümölcsnemesítéssel, de kertje 1822/23 hideg telén csaknem elpusztult (erről később tanulmányt is jelentetett meg). A megújítás után több gyümölcsfajt és fajtát (köztük 300 almafajtát) termesztett, nemesített, s az ültetvényt területileg növelte. 1831-ben sulingeni, 1839-től nienburgi lelkész volt. Kertjének fajtaállományát mindkét helyre továbbvitte, nienburgi gyűjteményes kertjében több mint 4000 fát nevelt. 1853-ban jeinsenai szuperintendens lett, ekkor is áttelepítette fajtagyűjteményét. 1870/71 telén ismét a rendkívül hideg tél okozott nagy veszteségeket gyűjteményében. 1878-ban nyugdíjba ment, de Herzbergben megtelepedve aktív pomológiai tevékenységet és publikálást végzett. Művei: *Die Probe- oder Sortenbäume* (2. kiadás Stuttgart 1871); *Anleitung zur Kenntniss und Anpflanzung des besten Obstes für das nördliche Deutschland*. (Regensburg, 1852); *Illustriertes Handbuch der Obstkunde*. (8 kötet, Ravensburg és Stuttgart 1859–1875); *Supplement* (u. o. 1870); *Deutschlands beste Obstsorten*. (Lipscse, 1881.) stb. – Lucas közreműködésével 1855-től adta ki a „*Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau*” című folyóiratot.

Irodalom: PALLAS 13. kötet. Bp., 1896. 323. p; SZABÓ 1995-a 241. p.; HESS <http://www.deutsche-biographie.de/pnd117075647.html?anchor=adb> [Megtekintve 2013. január]

² Villási Pál (eredetileg: Gápel) (Léva, 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.), jogász, tanár, kertészeti szakíró. A győri jogakadémia elvégzése (1841) után ügyvédbojtár lett. 1843-44-ben Bars vm. követe mellett részt vett az országgyűlésen. 1845-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1846–1847-ben Bars vármegye alügyésze. Mint tüzér részt vett a szabadságharcban; utána egy ideig bujkált. 1850-től 1865-ig nevelő, majd felesége birtokán kertészkedett 1873-ig. A magyaróvári gazdasági tanintézet elvégzése után 1875-1886-ban a keszthelyi gazdasági tanintézetben a kertészet tanára. 1879–1880-ban Magyaróváron is tanított. Keszthely határában ő fedezte fel a Cserszegi mézes cseresznyefajtát. Különösen a korai őszibarackok és más gyümölcsök elterjesztésén fáradozott. 1880-ban megalapította és haláláig szerkesztette a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*-et. Termékeny szakíró volt. - Fő műve: *A gyümölcsfának tenyésztése és ápolása*. (Bp., 1889). - Irodalom: GALGÓCZY K. 1891; BALÁS Á.; SZABÓ 1995-a.; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet, PINTÉR J. 1989.

– arra ösztönözték, hogy egy-egy lapban, folyóiratban beszéljen életéről, jelentesse meg a róla készült rajzot, fényképet, mindig elutasította őket. Válasza legtöbbször az volt, hogy nem az ő személye a fontos, hanem az ÜGY. A nagybetűkkel írt „ügy” pedig a magyar gyümölcstani tudományos alapokra való helyezése, ezeknek a tisztázott eredetű és főként a magyar természeti viszonyok között is eredményesen termesztendő gyümölcsfajtáknak az országban történő elterjesztése volt. Ennek a túlzott szerénységnek végül az lett a következménye, hogy az egyetlen hiteles arcképe a német Pomologische Monatshefte⁴ 1882. évi február 13-i számában található. Az azóta róla megjelenő képek mind ennek a másolatai.

A Bereczki Mátéről készült metszet nem egymagában szerepelt a lapban, hanem a pomológusról szóló öt oldal terjedelmű cikknek volt az illusztrációja, melyet dr. Eduard Lucas⁵ adott közre. Köztük sűrű, a

³ Törs (Tircs) Kálmán (Rimabrézó, Gömör és Kishont vm., ma Rimavské Brezovo, Szlovákia, 1843. április 5. – Bp., 1892. augusztus 31.): író, újságíró, politikus. Jogot végzett a pesti egyetemen és ügyvédi oklevelet szerzett. 1863-65-ben. A *Vasárnapi Újság*, 1868-76-ban *A Hon* és *Az Űstökös* című élcslap, 1876-tól az *Egyetértés* és a *Pesti Hírlap* munkatársa, valamint az *Életképek* című hetilap szerkesztője. A Petőfi Társaság alapító tagja (1876), a Hírlapírók Nyugdíjintézetének alelnöke. 1878-tól függetlenségi és 48-as párti programmal a szentesi választókerület országgyűlési képviselője, 1881-től az országgyűlés jegyzője. – (ÚJ ÉLETRAJZI VI. kötet. 887. p.)

⁴ POMOLOGISCHE MONATSHEFTE: 1./ A gyümölcsstermelés és szőlőművelés képes havi folyóirata 1865-1874 között, a Német Gyümölcsstermelők Egyesületének közlönye. Megjelenési helye: Ravensburg. 2./ A Német Gyümölcsstermelők Egyesületének és a Reutlingeni Gyümölcstani Intézet hivatalos közlönye 1875 és 1905 között. A Stuttgartban kiadott nagytekintélyű német gyümölcstani folyóirat 1882. évi 2. számában jelent meg ötoldalnál nagyobb terjedelmű fényképes ismertetés készült Bereczki Mátéről. A folyóirat szerkesztője Oberdieck, J. G. C. (1794-1880) német lelkész és jelentős gyümölcstani szakember volt.

⁵ Lucas, Eduard (1816 – 1882) az egyik legjelentősebb német pomológus. Korának kiemelkedő gyümölcstani ismerője. 1831-től fogva a Dessau melletti Luisiumban kertészetet tanult, Greifswaldban, Erfurtban és Münchenben dolgozott. Felsőfokú tanulmányai után 1840-től kertészként működött Regensburgban, mint a botanikus kert vezetője. 1843-tól a hohenheimi királyi mezőgazdasági akadémián (Universität Hohenheim-Landwirtschaftliche Hochschule) a kertészet és gyümölcstani tanára lett. Munkássága elismeréseként 1853-tól kertészeti felügyelőnek nevezték ki és 1866-ban a tübingeni egyetemen doktori címet is nyert. 1860-ban megalapította a reutlingeni kertészeti, gyümölcstermesztési és pomológiai magán-tanintézetet („Pomologisches Institut zu Reutlingen”), mely Németország első pomológiai intézete volt. Ennek vezetését később Frigyes nevű fiának adta át. A gyümölcstani ismereteket igen alaposan tanította, tanítványai közül többen a pomológia terén is maradandót alkottak. A Német Pomológiai Társaság (Deutsche Pomologenverein) alapítója, 1877-ig vezetője. Alapítója volt 1855-ben a kor legjelentősebb pomológiai szaklapjának, a *Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau*-nak (1855–1865), amely később *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* (1865–1874), *Pomologische Monatshefte* (1875-1905) majd *Deutsche Obstbauzeitung* (1906–1922) címen futott. Johann Georg Conrad Oberdieckkel termékenyen működött együtt, társszerkesztőként gondozták az előbbi szaklapot. Főbb művei: *Die Lehre vom Obstbau* (Medicussal együtt írta, Stuttgart 1886., 7. kiad.); *Der*

kölcsönös szimpátián alapuló levelezési kapcsolat állt fenn hosszú éveken keresztül. E közlemény, melyet Lucas dicsérő szavai fogtak közre, valójában Bereczki 10 évvel korábban írt önéletrajza volt.

Elmondta Lucas, hogy a lap szerkesztője régóta tervezte azt, hogy a magyar pomológiában igen nagyra értékelt Bereczki Máté tudományos tevékenységét bemutassa, de mindig hiányzott egy láncszem ahhoz, hogy ezt a tervet valóra tudják váltani. (Ez a „láncszem” feltehetőleg Bereczki makacs magatartása volt, aki azt kívánta minden életrajzot kérőtől, hogy ne róla, hanem a hazai gyümölcstetről írjanak). Oberdieck is ösztönözte Lucast, hogy szerezzen a folyóirat számára biográfiát róla. Végül 1872-ben Bereczki elküldte életrajzát Oberdiecknek, aki valami miatt nem találta alkalmasnak azt a közlésre. Ez a „valami” feltehetően az volt, hogy ekkor még Bereczki a német nyelvterületen ismeretlennek számított, és az igen szigorúan ítélkező Oberdieck nem értett egyet pl. a Société van Monsról⁶

Gamüsebau (Stuttgart, 1882., 4. kiad.); *Der Obstbau auf dem Lande* (Stuttgart, 1876., 5.kiad.); *Kurze Anleitung zur Obstkultur* (Stuttgart, 1891.,9. kiad.); *Auswahl werth voller Obstsorten* (Ravensburg, 1871., 4. kiad.); *Die Lehre vom Baumschnitt* (Stuttgart, 1884., 5. kiad.); *Einleitung in das Studium der Pomologie* (Stuttgart, 1877.); *Vollständiges Handbuch der Obstkultur* (Stuttgart, 1881., 2. kiad. 1886.); *Aus meinem Leben* (Stuttgart, 1882.); Oberdieckkel együtt 8 kötetben jelentette meg az *Illustriertes Handbuch der Obstkunde* című, több mint kétezer gyümölcs leírását tartalmazó művét (1858-1875, Stuttgart-Ravensburg). Oberdieckkel együtt 1855-től 1879-ig szerkesztette az *Illustrierte Monatshefte für Obst-und Weinbau* című periodikát, és 1865-től fogva szerkesztette a *Pomologische Monatshefte* című, igen népszerű szaklapot. Szerkesztése alatt jelent meg továbbá a *Taschenbuch für Pomologen und Gartenfreunde*. Die Lehre vom Obstbau (*A gyümölcstétel tana*) című szakkönyvét Villási Pál magyar nyelven is megjelentette átdolgozott kiadásban (Bp., 1879.). Lukácsy Sándor *Gyümölcshajkolák* címmel jelentette meg Lucas nyomán írt művét (Pest, 1859.). Irodalom: PALLAS 11. kötet, Bp., 1895. 703. p.; SZABÓ 1995-a. 241. p.

⁶ Sociéte van Mons: Gyümölcstermeléssel és gyümölcsnemesítéssel foglalkozó belga társaság. 1854. január 1-jén alapították Geest-Saint Remyben, a Jodoigne-től 4 kilométerre fekvő kis brabanti faluban. A társaság célja: 1./ Jean-Baptiste Van Mons (1765-1842) hagyatékának, híres fajkolájának megmentése. 2./ A belga és külföldi gyümölcstajok lehető legnagyobb számban történő gyűjtése és tanulmányozása, a legjobb minősített variánsok és fajták megismertetése a társaság ingyenes tájékoztatóinak kiadása révén. A védnökséget I. Lipót (1790-1865) belga király látta el, a társaság tevékenységét a belga kormány is támogatta. A társaságot irányító testület, a Belga Királyi Pomológiai Bizottság székhelye Brüsszelben volt, a Van Mons Társaság gyümölcstajkertje Geest-Saint Remyben. A kert egyre bővülő területe végül 22 013 m², amelyen mintegy 6300 fa és csemete elhelyezésére volt lehetőség. A társaság *Annales de pomologie belge et étrangère* című katalógusát 1853-1860 között 8 kötetben jelentette meg, amelyben képekkel illusztrálva publikálta a gyümölcstajkísérleti telepen termesztett különféle fajok és fajták választékát. A Társaság induló létszáma 151 fő volt, tagjai belgák és külföldiek egyaránt lehettek. 1869-ben a Társaság feloszlott. Lásd BESTOR, Belgian Science and Technology Online Ressources - Wikipaedia alapú, tudománytörténeti honlap a Belga Királyi Tudományos, Irodalmi és Szépművészeti Akadémia koordinációja alatt és egyéb hivatalos intézetek, szervezetek támogatásával [Megtéktintve 2013 augusztusa]

http://wiki.arts.kuleuven.be/wiki/index.php/Soci%C3%A9t%C3%A9_Van_Mons

megfogalmazott bírálatával. A Société van Mons olyan nemzetközi tekintélynek örvendett, aminek bármilyen kritikája önkéntelenül ellenállást válthatott ki Oberdieckből, hiszen nem tudhatta, nem ismerhette azt az alapos és magas színvonalú pomológiai tevékenységet, amelyet a számára ismeretlen magyar ember a hazájában végzett. Néhány év múlva Oberdieck is kilépett e társaságból – bizonyítva ezzel – Bereczki igazát.⁷ 1882-re azonban már gyökeresen megváltozott a helyzet és Bereczki németországi megítélése is. Így az önéletrajzot már csak Oberdieck halála után jelentethette meg Lucas, mint írta: *„Nos, ez a levél összességében olyan érdekes, és érdemes barátunkat olyan sikeresen írta le, hogy vettem a bátorságot, hogy a levelet szó szerint közreadjam.”* E német nyelven publikált élettörténet tartalmát közöljük az alábbiakban.

A fentiek alapján 1872-ben keletkezett önéletírásban elmondta Bereczki, hogy 1824-ben született Magyarországon, a Nógrád vármegyei Romhány községben. Édesapja szegény kőfaragó volt, aki 11 éves korában beíratta a falu iskolájába, és egy év múlva a váci latin iskolába küldte tanulni. A középiskolai tandíjat csak az első évben tudták a szülei fizetni, ezért már a második évfolyam végzése mellett elkezdte a jobb módú osztálytársai privát korrepetálását. Ezzel önerőből el tudta tartani magát, nem szorult szülei anyagi támogatására. Erre a módszerre azután további tanulmányai során is nagy szüksége volt, hiszen e nélkül nem tudta volna sem megkezdeni, sem bevégezni egyetemi éveit a pesti jogi karon.

Mint írta: Önszorgalomból, tanári segítség nélkül tanult meg németül és franciául. Az ezeken a nyelveken leírt könyveket jól megértette, de a gyakorlás ellenére sem az egyik, sem a másik nyelven nem tudott folyékonyan beszélni. Ha valamit németül vagy franciául akart leírni, először az anyanyelvén kellett megfogalmaznia mondanivalóját, és a megfogalmazott mondatot németre vagy franciára így fordította le. Biztos volt benne, hogy ha németül vagy franciául írt, hibát hibára halmozott, de úgy vélte, hogy ennek ellenére megértik mondanivalóját. (Lucas itt egy lábjegyzetet beszúrt, mely szerint: *„Számptalan levél, amelyet Bereczki úrtól évek során át kaptam, nemcsak nagyon érthető, de jól megírt is volt.”*⁸)

1848-1849-ben aktívan részt vett a forradalom küzdelmeiben, és ezért hét évig kellett az önkényuralmi rendszer megtorlásától tartva bujdosnia. Még az amnesztia kihirdetése után sem akart az állam szolgálatába állni, elvei nem engedték, hogy szolgálja az elnyomó rendszert. Ez is oka annak,

⁷ BEREZCKI I. 1877., 28. p.

⁸ *„Die zahlreichen Briefe, welche Unterzeichneter von Herrn Bereczki seit Jahren erhielt, waren nicht nur sehr verständlich, sondern auch sehr gut geschrieben.”*

hogy szerény anyagi körülmények között élt. Tehetős családoknál – mint magántanár – teremtette elő a megélhetéséhez szükséges összeget.

A növényeket, a fákat mindig szerette. Úgy érezte, hogy valami költőiség árad a természetből. A fák nemesítésére mindig úgy tekintett, mely által az ember bátor kézzel avatkozik be az Isten által teremtett világba: tehát valami szentként, valami nagyszerűt alkotóként. Mialatt önkéntes száműzöttként bolyongott a világban mindenütt egy csomó hátrahagyott nemesített fa jelezte útját. Ahol egy vadalanyt talált, nem kérdezte, hogy kié („Péteré vagy Pálé”) nem tétovázott, hanem az azon a vidéken ismeretes nemes gyümölcsfajtaival átnemesítette. Amikor gazdasági lapokban – (Bereczki megjegyzi: „pomológiai akkor még nem létezett”) – egy nemes gyümölcsfajtának a leírását megtalálta, azt azonnal feljegyezte, és vágyott arra, hogy ezt a fajt felnevelje és elterjessze.

Egyedül ezt a kívánságát hosszú ideig nem teljesítette a sors, sokáig ide-oda dobálta, nem tudott letelepedni, kertészkedni. 1860-ban körjegyzőként alkalmazták, akkorra már egy kissé szabadabb szél fújta hazájában, de a sok írás mellett nem volt lehetősége kertészkedéssel foglalkozni.

Egy magyar földbirtokon, Csanád vármegyében, egy tehetős haszonbérlo gyermekeinek lett magántanára 1862-ben. Szerződéssel 10 évre kötelezte el magát, amely 1872-ben lejárt. Itt kezdett el növénynemesítéssel foglalkozni, hiszen megérkezésekor itt csak néhány beteg akác- és gyümölcsfa állt. Mintegy négy magyar holdon⁹ volt lehetősége gyümölcsfákat telepíteni. Ezen a területen 1872-ben már több mint ezer fa állt, az összes gyümölcsfajból hat különböző gyümölcsfajtát nemesített.¹⁰

Amikor gyümölcskertet akart telepíteni, a szakirodalom tájékoztatására is támaszkodott, de levelekkel fordult neves pomológusokhoz is tanácsért. Urbanekhez,¹¹ dr. Entzhez¹² írt és kért

⁹ Egy magyar hold = 1200 négyszögöl = 4315,92 m². Tehát Bereczkinek 17 263,68 m² terület állt rendelkezésére, ami 3 kat. holdat tett ki. Ez később principálisa jóvoltából 6 kat. holdra növekedett.

¹⁰ A Bereczki által nemesített gyümölcsfajták: alma, körte, szilva, barack, cseresznye, meggy.

¹¹ Urbanek Ferenc kanonok, címzetes bártfai apát (Selmezbánya, Hont vm. 1790. április 2. – Pozsony, 1880. január 6.) Korának híres bel- és külföldön is elismert gyümölcsészeti szakembere. Híres pomológiai gyűjteménye és faiskolája volt, ahonnan jelentős mennyiségű szelektált oltványt juttatott el az ország minden részébe, így Dörgő Dánielhez és Bereczki Mátéhoz is. Műve: *Systematisches Verzeichniss der vorzüglichsten Kern- und Steinobstsorten nebst Angabe der Güte, Grösze, Reifzeit und Dauer derselben, und Bemerkungen über Vegetation und Fruchtbarkeit, zum Behuf richtiger Auswahl bei Obstanpflanzungen*. Pressburg, 1840. – KERTÉSZETI 1963.

¹² Entz Ferenc (Sümege, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.), orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Entz Géza (1842-1919) zoológus apja. A

szakmai segítséget. Az akkor 80 éves Urbanek már nyugalomba vonult, nem is válaszolt levelére. Dr. Entz azonban küldött neki oltóvesszőket. Ezekről később megállapította, hogy nem eredeti fajok voltak.

Őszintén bevallotta, hogy a fővárostól messze a véletlennek köszönhető, hogy a magyar növénynevelők közömbössége mellett sikerült pomológiai törekvéseit egy egészen más dimenzióba emelnie. Olyan hiteles helyet keresett Európában, ahonnan megkaphatta azokat a valódi oltóvesszőket, amelyek után úgy vágyakozott.

Tagja lett a belga Société van Mons-nak. Ettől a társaságtól kapott 40 jó növényfajtát, de nem az általa kíván fajtákat k ldt k meg neki, hanem másokat, újakat, számára ismeretleneket. Ettől kezdve nem bízott a társaságban, csak a Van Mons¹³ hírnevének tisztelete miatt maradt a társaság tagja, de soha többé onnan nem szerzett be olt vessz t.¹⁴

modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője és megindítója. Az 1825-ben Pesten megkezdett orvosi tanulmányait 1831-ben Bécsben fejezte be. 1848-ig uradalmi orvos volt, a szabadságharcban honvéd főorvos. 1849-ben eltiltották az orvosi tevek nyess gt l. El bb Mezőkomáromban, majd 1850-ben Pesten, a Csömöri úton létesített munkatársaival kertészetet és faiskolát, amelyet 1853-ban kert szk pz  iskolával egészített ki („Haszonkert szeket képző gyakorlati tanintézet” néven). Ez volt a mai Kertészeti Egyetem  se, illetve jogelődje. Tevek nyess g re a kormányzat is felfigyelt. Az oktatást felkarolta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE)  s 1860-ban Budán létrehozta a Vincellér-  s Kertészképző Gyakorlati Tanintézetet, amelynek igazgatójává Entz Ferencet nevezték ki. Egyre súlyosbodó szembaja miatt azonban 1876-ban lemondott és nyugalomba vonult. Működésében mindenkor a hazai viszonyokhoz alkalmazkodott és ehhez szabta a nyugati  llamokban szerzett tapasztalatait. Különös érdeklődéssel foglalkozott a kertészet és szőlészet elm letai és gyakorlati kérdéseivel, tapasztalatait szaklapokban és 1854 - 1859 között  rt munkáit 15 kötetben „Kertészeti füzetek” címen kiadta. E munkája korának alapvető kertészeti és sz l szeti kézikönyve lett, s m lt  utódja Lippai János 200 évvel korábban megjelent „Pozsoni kertjének.” Entz nagy érdeme a hazai kertészeti műnyelv kialakítása, erre épül a mai kertészeti szaknyelv is.  ti beszámolói nyomtatásban is megjelentek. Számos lap munkatársa volt, megindította és 1870-t l szerkesztette a *Borászati Füzetek* című szakk zlnyvt, amelyet 1874-t l állami támogatással *Borászati Lapok* címmel adnak ki. 1858-ban az MTA, 1865-ben pedig az osztrák Kertészeti Társaság is tagjai sorába választotta. Emlékére 1963-ban a Kertészeti  s Sz l szeti Főiskola tanácsa évenként kiosztásra kerülő Entz Ferenc- ml k rmet alapított a kiváló kertészeti szakemberek jutalmazására. - F  művei: *Kertészeti Füzetek* (Pest, 1854-1858); *Népszerű k t  a szőlőművelés és borkezelő okszerű módjáról* (Buda, 1864); *Borászati utazás Franciaországban és a Rajna vidékén*. (Pest, 1864.); * jkorai magyar gazda* (Pozsony, 1868); *A hazai szőlészet*. (Gyürky Antallal  s Gyürky Pállal, Pest, 1868); *Magyarország borászata* (Málnay Ignáccal  s Tóth Imrével, Pest, 1869.); *Szőlészet  s Borászat Erdélyben* (Málnay Ignáccal, Vác, 1870); *Az újabbban felmerült bork rd sek megoldásához* (Bp., 1875). Irodalom: GALGÓCZY K. 1878; RAPAICS 1938; RAPAICS 1940a; RAPAICS 1953; GEDAY 1961; MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 427-428.; SZABÓ L. 1987.

¹³ Van Mons, Jean-Baptiste (1765. november 10. – 1842. szeptember 6.) gyógyszerész, a leuven-i [L wen] egyetem kémia tanára, belga pomológus és mezőgazdász, el bb Brüsszelben, majd Leuvenben létesített kísérleti kertet. 50 ezer f b l állott a fajtagy jtem nye. F  műve: „*Arbres fruitiers*”, I-II. vol. 1835-1836. – Az   emlékének, fajtagy jtem ny nek és magról történő nemesítési módszerének meg rzt s re alakult

Ezután tagja lett a Német Pomológiai Egyesületnek, és ezzel végre elégedett volt. Amint írja: „Amit eddig epekedve, de hiába kerestem, végre megtaláltam, az isteni pomológia kifogyhatatlan forrását!”¹⁵ Elkezdte a német növénynemesítési szakirodalom kincseit beszerezni, hogy az újabb és újabb pomológiai szakirodalomhoz hozzájuthasson, ami végül sikerült is neki.

Néhány éve már szakirodalmi tevékenységet is folytat. Sajnálja, hogy a magyar szakirodalomban a pomológiát szinte egyedülként képviseli. Szomorúan állapította meg, hogy az ország idősebb növénynemesítői elfáradtak, hallgatnak, pihennek. Szívesen munkálkodott volna többet e tevékenységi körben, de nem tehette, mert a nappalait növendékei vették igénybe, a tudományos munkára csak az estéit fordíthatta.

Amikor a felvállalt tanári kötelezettségei alól felszabadult, elhatározta, hogy a nyilvánosságtól visszavonul, és minden erejét és szorgalmát a növénynemesítésnek és kertjének áldozza. Elkezdett a magyar közönség számára is írni, a növénynemesítésért tevékenykedni. Láta, hogy az országban a pomológiai szakirodalom nagyon elhanyagolt. Szomorúan vette tudomásul, hogy a magyarok a gyümölcsismeretben járatlanok, ezért elhatározta, hogy minden olyan, a gyűjteményében fellelhető és szaporításra érdemes gyümölcsfajtát, amelyet szaporító vesszővel terjeszteni lehet, részletes leírással bemutatja a magyar közönségnek.

1877-ben jelent meg művének első kötete „Gyümölcsészeti Vázlatok” címen. Ebben 158 gyümölcsfajtát írt le részletesen. Azóta a megismertetett nemes fajtákat széles körben terjesztette az országban. Az emberek Bereczki kertjét minden évben növekvő számmal vették igénybe nemes oltóvesszőért.

1881-ben a nagy viharkárok ellenére a fajta-gyűjteménye ismét számos új fajtaival gyarapodott, amelyeket széles körben terjesztett az országban.

társaság volt a „Société van Mons” , amely 1853–1869 között működött. BESTOR [Megtekintve 2013 augusztusa]

http://wiki.arts.kuleuven.be/wiki/index.php/Mons,_Jean-Baptiste_van_%281765-1842%29
Bereczki nagy tisztelettel emlékezett meg Van Mons tevékenységéről „A magnemes anyafák és a Van Mons rendszerének ismertetése” valamint a „Kísérleti gyümölcsstelepek” című cikkeiben. BERECKZI 1. 1877. 29–44. p.

¹⁴ Ezt Bereczki a „Hazai gyümölcsészetünk fölvirágzásának némely akadályai” című dolgozatában is megerősítette. BERECKZI 1. 1877., 28. p.

¹⁵ „Was ich bisher sehnsuchtsvollst aber vergebens suchte, habe ich endlich aufgefunden, - eine unerschöpfliche Quelle der göttlichen Pomologie!”

Elképzelhetőnek tartotta, hogy 1882-ben megjelenik művének második kötete is, amely – terve szerint – mintegy 300 új fajta bemutatását fogja tartalmazni.¹⁶

Maradéktalanul arra törekedett, hogy a pomológiát Magyarországon többen és többen megszeressék, a fákat gondosan ápolják, és a pomológusok zászlaja alá minél több fiatalat toborozhasson. „Most elégedettséggel jelenthetem, hogy a törekvéseim sikerét számtalan barátomnak is köszönhetem, nem maradtak eredmény nélkül. A pomológia barátainak a száma Magyarországon úgy megnőtt, hogy most abban a helyzetben vagyunk, hogy magyar nyelven szerkesztett, havonta megjelenő lapot tudunk kiadni”¹⁷ – fejezte be Oberdiecknek szóló levelét Bereczki Máté 1872-ben.¹⁸

A tíz évvel korábban megírt levelet Lucas igyekezett kiegészíteni Bereczki azóta végzett tevékenységével, eredményeivel, sőt népszerűségének a növekedéséről is beszámolt. Értesítette olvasóit arról, hogy Bereczki Mátét tiszteletbeli taggá választotta a Bihar vármegyei Gazdasági Egyesület és a Székely Mezőgazdasági Társaság.

Megköszönte dr. Lucas Bereczki Máténak, hogy sok olyan jeles gyümölcsfajta küldött neki, amelyet szerte Németországban ő is elterjeszthetett. Különösen dicsérte a Daru almát¹⁹ és az Orbai almát.²⁰ „Minden pomológus és gyümölcsstermesztő a legnagyobb köszönettel tartozik Bereczki úrnak valamint Villási professzor úrnak, ez a két úr hívta fel először erre a fajtára a figyelmet, amelynek elterjesztését lehetőség szerint támogatni kell. Azt kívánjuk, hogy a gyümölcsökben gazdag Magyarországon még több ilyen szorgos növénynevelő legyen, hogy a Pomona Hungarica-t megalapítsák, és mindenekelőtt azt, hogy kiváló barátunk, aki sok pomológus fénylő példaképe lehet, még sok-sok évig hasonló buzgalommal tevékenykedjen a növénynevelésben.”²¹

¹⁶ Valóban 1882-ben jelent meg Aradon a „Gyümölcsészeti vázlatok” 2. kötete.

¹⁷ „Jetzt kann ich schon mit Zufriedenheit berichten, dass meine Bestrebungen und die meiner zahlreichen Freunde nicht ohne gewünschten Erfolg blieben. Die Zahl der Freunde der Pomologie hat sich auch in Ungarn so vermehrt, dass wir jetzt im Stande sind, ein in ungarischer Sprache redigiertes, monatlich erscheinendes Blatt herausgeben zu können.”

¹⁸ Németből fordította Béley Ferencné.

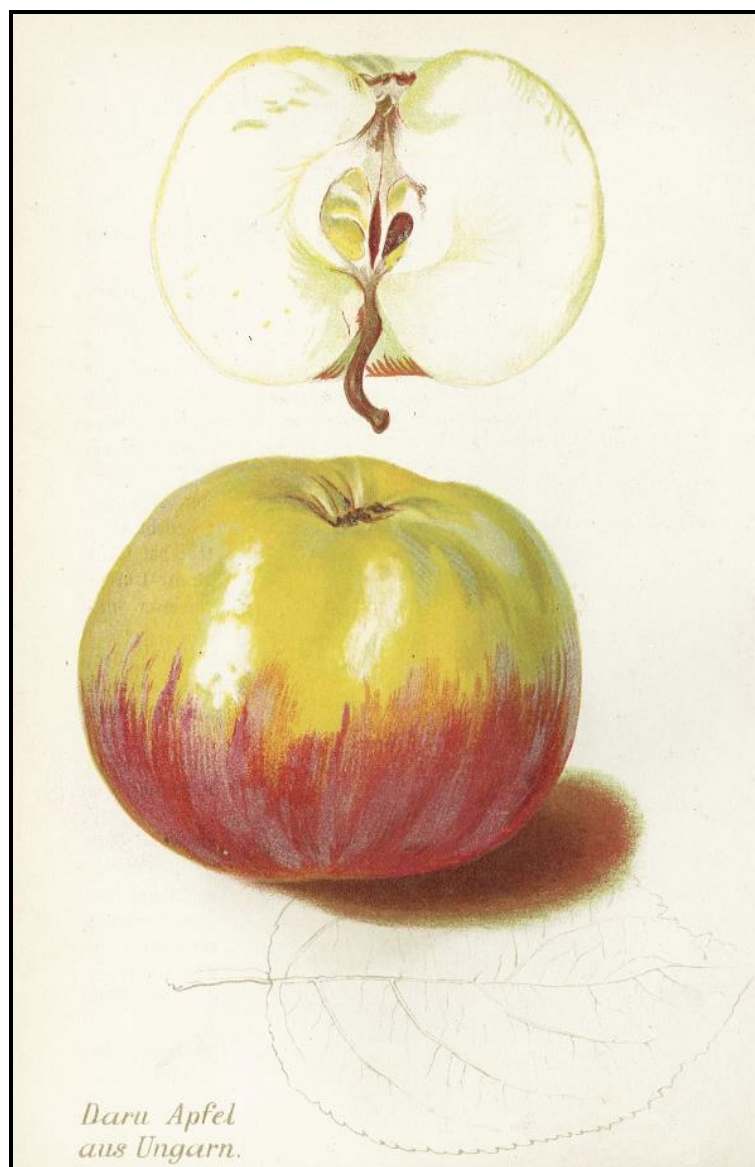
¹⁹ Daru alma = BEREZKI 1. 1877., 421. p.

²⁰ Orbai alma = BEREZKI 3. 1884. 122-128. p. és 129-139. p.

²¹ „Alle Pomologen und Obstzüchter sind Herrn Bereczki den größten Dank schuldig, und zugleich Herrn Professor Villasi, welche beide Herrn zuerst auf diese Sorte aufmerksam machten, deren Verbreitung nach Möglichkeit zu befördern ist. Wünschen wir, dass in dem obstreichen Ungarn sich noch mehr solcher eifriger Pomologen zusammenfinden, um eine Pomona hungarica zu begründen und vor Allem, dass unser ausgezeichnete Freund der

Dr. Lucas a Pomologische Monatshefte 1875. évfolyama 353. oldalán tüzetes leírást tett közzé a Daru almáról. A leírás mellett közölte a Daru alma színes ábráját is. Ez azonban – Bereczki véleménye szerint – rosszul sikerült rajz volt, és az alma leírását is kifogás tárgyává tette, mert azt nem rendes évjáráskor kifejlődött almákról vette le, hanem fejletlen példányokról.

* * *

A Daru alma képe a Pomologische Monatshefte 1875. évi kötetének 353. oldala előtt

vielen Pomologen als leuchtendes Vorbild dienen kann, noch viele Jahre in gleichem Eifer für die Pomologie wirke.“

Biographien verdienter Pomologen.

Bereczki Máté, (Matthäus Bereczki)

aus Mezö-Kovácsháza den 21. Sept. 1851.

Mit Abbildung.

Es war schon längst Plan der Red. d. Bl., einen Lebensabriss des genannten um die Pomologie Ungarns hochverdienten, eifrigen Forschers in dieser Wissenschaft zu geben, allein es fehlte uns an einem Anknüpfungspunkte, um indirect genauere Nachrichten über Herrn Bereczki zu erhalten. Unterzeichneter wendete sich daher mit der Bitte an denselben, ihm doch Material zu einer Biographie zu verschaffen. Der bescheidene Mann liess lange auf sich warten und endlich schrieb er mir, dass der † Oberdieck ihn schon vor beinahe 10 Jahren (1872) um seine pomologischen Bestrebungen und seine näheren Lebensverhältnisse gefragt. Damals habe er diesem würdigen Nestor der Pomologie folgenden Brief geschrieben, den er mir in Copie mittheile.

Dieser Brief ist nun so allgemein interessant und gibt eine so gelungene Schilderung unseres verdienten Freundes, dass ich denselben hier wörtlich wiederzugeben mir erlaube.

Dr. L.

„Ich bin ein geborner Magyar. Im Jahre 1824 bin ich in Ungarn, im Comitate Nógrád und zwar im Dorfe Romhány geboren. Mein Vater war ein armer Steinmetz. Er gab mich in meinem 11ten Jahre in die Dorfschule und nach einem Jahre schickte er mich in die lateinische Schule nach Waitzen, wo er mich aber nur im ersten Jahre mit Geld unterstützen konnte. In der 2ten Klasse musste ich schon anfangen mit wohlhabenderen Mitschülern privatim zu repetiren und so mit eigenem Fleiss mich zu erhalten, was auch später noch in erhöhtem Grade nöthig war, um meine juridischen Studien an der Universität zu Budapest zu beginnen und zu beendigen.

Mit eigenem Fleisse, ohne Beihilfe eines Lehrers, habe ich die deutsche und französische Sprache insoweit erlernt, dass ich die in diesen Sprachen geschriebenen Bücher gut verstehe, aber ohne alle Uebung kann ich weder die eine noch die andere Sprache geläufig sprechen und wenn ich etwas deutsch oder französisch schreiben will,

Bereczki Máté önéletrajzának Dr Lucas által írt bevezető szövege

Jó visszaemlékezni arra a magyar gyümölcsstermelés szempontjából sikeresnek mondható időszakra, amikor Bereczki Máté és néhány pomológus tulajdonképpen megteremtette a magyar gyümölcsstermesztés

tudományos alapjait. Ihletett és teremtő lélek volt, aki már gyermekkorában, anyai örökségként, szerelmese volt nemcsak a természetnek, hanem a gyümölcsfáknak is. Ez a gyermekkorban megjelenő vonzalom terebélyes faként kiteljesedett és élete céljává vált.

Emlékezzünk rá hálás szívvel, hiszen 2014-ben lesz születésének 190., 2015-ben pedig halálának 120. évfordulója.²²

Mezőtúr, 2013 szeptembere

Dr. Tolnay Gábor²³

²² Bereczki Máté: Romhány, Nógrád megye, 1824. szeptember 22. – Kunágota, Békés megye, 1895. december 9.

²³ Tolnay Gábor (Öcsöd, 1931. január 18.) tanár, agrártörténész. Szülei Tolnay Antal Gábor, Golián Ilona. Nős, 1955, Varga Margit. Gyermekai: Gábor (1956) és Ferenc (1959). Tanulmányai: 1949–1950, Szarvasi Tanítóképző Intézet; 1957–1963, ELTE BTK, magyar-történelem szak; 1970–1973, politológia. Pályafutása: 1951–1962 között tanyai tanító, 1962-től 1973-ig általános iskolai és gimnáziumi igazgató-helyettes, 1973–1978 között a DATE mezőtúri Mezőgazdasági Főiskolai Kara könyvtárvezetője, főigazgatói hivatalvezetője, 1978-tól a Dózsa György Szakközépiskola tanára és könyvtárosa, 1991-től 1994-ig a szolnoki Kárpótlási Hivatal főtanácsosa, 1994-től a mezőtúri Túri Fazekas Múzeum igazgatója, 1999–2002 között a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának tudományos titkára. 1998-tól a Honismeret szerkesztőbizottsági tagja. 2000-től főiskolai tanár. Kutatási területe: a 20. század első felének magyar agrártörténete, a Nagyatádi-féle földreform végrehajtása. Tudományos címei és díjai: Egyetemi doktor (1970), a történelemtudomány kandidátusa (1994). Csete Balázs-díj (1994), Bél Mátyás-díj (1999), Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Nagydíj (2000), Bugát Pál emlékérem (2000), Öcsöd nagyközség (2006) és Mezőtúr város (2010) díszpolgára. Több mint 120 dolgozat szerzője, 27 könyv társszerzője, 27 könyv szerkesztője. Főbb művei: Tanulmányok: *A parasztság történetének kutatási módszertana a Horthy-korszakban.* (1972); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtása Öcsödön az 1920-as években.* (1975); *Az 1920-as évek földreformja Szolnok megyében.* (1987); *Agrárszövetkezeti mintakörzet terve Békés vármegyében 1935-ben.* (1990); *A helyi mezőgazdasági önkormányzat működési feltételei a két világháború között.* (1990); *A Nagyatádi-féle földreform és az 1935. évi mezőgazdasági statisztika.* (1990); *Szántóföldi növénytermesztés Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a két világháború között.* (1990); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtásának néhány sajátossága.* (1991); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtása Túrkevéen.* (1992); *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye mezőgazdaságának egyes kérdései 1920–1944 között.* (1994); *Epizódok a Nagyatádi-féle földreform jászszági végrehajtása történetéből.* (1995); *A Nagyatádi-féle földreform és a gazdasági cselédek ügye.* (1995); *A tószegi Hitelszövetkezet működése 1929 és 1941 között.* (1996); *Öcsöd 1848/1849-ben.* (1998); *A mezőgazdaság helyi érdekvédelme a két világháború között.* (1999); *Vita – legelőügyben – Dévaványa és Túrkeve között.* (1999); *Az 1915. évi árvíz Dévaványa térségében.* (2000); *Dévaványa mezőgazdasága a XX. század első felében.* (2001); *Néhány kataszteri fogalom agrártörténeti vonatkozása.* (2002); *„Dévaványai Köztársaság.”* (2002); *Kossuth és a reformkori agrárkérdések.* (2002); *Az 1853. évi úrbéri pátens.* (2003); *Tanyák és a tanyai gazdálkodás.* (2012); *Bereczki Máté gyümölcsöskertjének kálváriája.* (2013); *Madách Aladár levelei Bereczki Mátéhoz.* (2013). Kötetek: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye mezőgazdaságának egyes kérdései 1920-1944 között.* (Szolnok, 1994 363 p.); *Föld-ember-törvény.* (Szolnok, 2004. 468 p.); *Dél-alföldi haszonbérleti szerződések.* (Szolnok, 2007. 305. p.). – [Forrás: BIOGRÁF ki kicsoda 2004. Kortársaink életrajzi lexikona. Főszerk.: Hermann Péter. Poligráf Kiadó, Bp. 2003. 1630–1631. p. és saját közlés]

RÉGI GYÜMÖLCSFAJTÁK SZEREPE A MODERN GYÜMÖLCSÉSZETBEN

DR. TÓTH MAGDOLNA²⁴

A Kárpát-medence gazdag lelőhelye a régi gyümölcsfajtáknak. Változatos termőhelyi adottságú vidékein nagyszámú gyümölcsfajta keletkezett, illetve honosodott meg. Honfoglaló őseink népvándorlásai során szerzett gyümölcsismeretei és a Kárpát-medencében a magyarok megjelenése előtt kialakult gyümölcsflóra²⁵ találkozásának, majd később a szerzetesrendek és kolostorok, a német és vallon telepések által nyugatról adaptált gazdálkodásnak köszönhetően egyre bővült a gyümölcsállomány.²⁶ A török hódoltság idején új gyümölcsök egész sora jelent meg.²⁷ Török közvetítéssel, a balkáni úton sok gyümölcsfajtát kaphatott a magyarság. A 16. és 17. században a főúri családok gyümölcsészeti tevékenysége és európai kapcsolatrendszere tovább gazdagította a gyümölcsfajták választékát.²⁸ A 18. századtól a 20. század első néhány évtizedéig, az arisztokrácia és a katolikus főpapság mellett megjelent a gyümölcsészettel hivatásos szinten foglalkozó önképző polgárság, és a protestáns lelkészek is sokat tettek a gyümölcsstermő növények új genotípusokkal való kiegészítéséért.²⁹

²⁴ A szerző az MTA doktora, a Budapesti Corvinus Egyetem Gyümölcsstermő Növények Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára. Almanemesítési és gyümölcsgénbanki tudományos munkásságáért 2012-ben Gábor Dénes díjat kapott. Életéről bővebben lásd [https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%B3th_Magdolna_\(kert%C3%A9szm%C3%A9rn%C3%B6k\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%B3th_Magdolna_(kert%C3%A9szm%C3%A9rn%C3%B6k))

²⁵ Pannóniában a természet ültette az első gyümölcsstermő növényeket, ahol a honfoglaláskor a gyűjtőgető gazdálkodás és növénytermesztés már évezredes múltra tekinthetett vissza (RAPAICS 1940a).

²⁶ Szani Zsolt megfogalmazása szerint egy keleti és nyugati kulturális hatásokat egyaránt ötvöző, a táj természeti és társadalmi adottságaihoz folyamatosan alkalmazkodó, kiterjedt gyümölcsgazdálkodás valószínűsíthető a középkori Magyarországon (SZANI 2011).

²⁷ Rapaics értékelése alapján ez korszakos fellendülést eredményezett a gyümölcskertészetben (RAPAICS i. m.).

²⁸ Többek között Takáts Sándor munkáiban jól dokumentált példákat találunk erre, melyek a fajtacserétől az ültetvénytervezésig a termesztés minden fázisát felölelik. (TAKÁTS S.) Rapaics a gyümölcsstermesztésünk és gyümölcskivitelünk 16. századi nagy fellendülését a magyar gyümölcs első aranykorának tekintette, amely igen magas fokra emelte a magyar gyümölcsfajták megkülönböztetését és megismerését. (RAPAICS i. m.)

²⁹ Klasszikus példák az erdélyi Bodor család, az Alföldön tevékenykedő Bereczki, a Dunántúlon Villási, valamint a magyarvalkói gyümölcsészpap, Mihálcz Elek (SZANI 2011).

A népi gyümölcsstermesztés kiterjedése előtt a gyűjtögetés bővítette a génállományokat.³⁰ A Kárpát-medencében a gyümölcsök fajtagazdagságát – a közösségi tulajdonban lévő vizes élőhelyek és erdők használatával – hosszú ideig a jobbágyság is élvezhette. A 18. század végéig a gyümölcs az egyszerű emberek körében a mindennapi táplálékok közé tartozott.³¹ A földesurak által ez időszakban megkezdett „erdőelkülönözések” az erdőkben folyó népi gyümölcsstermesztést s ezzel együtt a népi szelekciót korlátozták, illetve akadályozták.³² Lényegében ez volt az első nagy „támadás” a gyümölcsök hazai génállományára.

A hazai nagyüzemi gyümölcsstermesztés kétségtelen gazdasági előnyöket hozott, és a foglalkoztatás bővülésével járt együtt, de az alkalmazott gyümölcs monokultúrák beszűkült használata nagyban veszélyeztette a biodiverzitás megőrzését. A 20. században a modernizált technológiájú, kereskedelmi célú ültetvények létesítése végső soron a kárpát-medencei paraszti gyümölcsstermelés visszaszorulását eredményezte. A nagyüzemi gyümölcsstermesztés gyakorlata egy ideig nem sorvasztotta el teljesen a régi fajtákat hasznosító házikerteket és szőlőhegyeket.³³ A későbbiek során viszont a háztáji és üdülőkertek – részben az egyébiránt nagyon hasznos kertbarát tevékenység szervezett fejlesztésének hatására – fajtahasználatuk tekintetében a nagyüzem miniatűr követőivé váltak, s e trend következtében a fajtaválaszték beszűkülésének lehettünk tanúi. A szántóföldi növénytermesztés kiterjesztése és gépesítése érdekében mind a mai napig folytatódik az ősi zártkertek, hagyásfák, maradvány gyümölcsfák, kisebb dzsungelgyümölcsösök felszámolása.

Felismerve a génerózió veszélyét, hazánkban Brózik Sándor 1952 és 1957 között indította el a különböző gyümölcsfajok és fajták begyűjtését. A Kertészeti Egyetem kamaraerdei kísérleti törzsgyümölcsösébe közel ezer begyűjtött fajtát helyeztek el. Felismerték, hogy a természetes génkészletek

³⁰ Az első gyümölcsfajtákat, s hosszú ideig még a következőket is, éppúgy a természetből hódította el az ember, mint a gyümölcsfajokat (RAPAICS i. m.).

³¹ Rapaics és Belényesy a természetes vegetáció részét alkotó, spontán keletkezésű gyümölcsös ligetek és elegyfások gyűjtögető használatát hangsúlyozza (RAPAICS i. m.; BELÉNYESY 1955).

³² Andrásfalvy etnográfiai kutatásai szerint ezt követően például az alma a mindennapi étlemből csemegévé vált, s a nép gyümölcsfogyasztása néhány évtized alatt a töredékére csökkent (ANDRÁSFALVY B. 2001).

³³ Surányi Dezső szerint az 1970-es években a házikertek és szőlőhegyek még a régi fajták, típusok és változatok oázisai voltak. A szerző e tanulmányában a régi és helyi gyümölcsfajták speciális törzstülevényekben történő fenntartására, szakosított faiskolák és mintakertek létrehozására tett javaslatot annak érdekében, hogy a régi és helyi gyümölcsfajtákat – nem az üzemi fajták helyett, hanem azok kiegészítéseként – újból termesztésbe vonják (SURÁNYI 1990).

megóvása, az értékes biológiai és termesztési értékekkel rendelkező genotípusok megmentése a gyümölcsnemesítési tevékenységhez csak megfelelő génmegőrző telepek kialakításával és fenntartásával biztosítható.³⁴ Jelenleg gyümölcsstermő növényekből génbankot és törzsültetvényt az országban működő négy gyümölcskutató intézet (Ceglédi, Fertődi, Érdi, Újfehértói) tart fenn.³⁵ Ezek a génbankok csatlakoztak az európai nemzetközi génbanki szervezetekhez és együttműködésekhez. DUS vizsgálatokhoz³⁶ referencia-fajtagyűjteményeket a Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági Hivatal üzemeltet Pölösken, Helvécian és Tordason. Továbbá bizonyos felsőoktatási intézmények is rendelkeznek jelentős fajtagyűjteményekkel. Ezek közül Soroksáron, a Budapesti Corvinus Egyetem Gyümölcsstermő Növények Tanszék kezelésében jelenleg közel 900 génbanki tétel és tízezres nagyságrendben nemesítési szelekció megőrzése és vizsgálata folyik.

A génbankok és fajtagyűjtemények fenntartása jelenleg uniós és hazai forrásból egyaránt támogatott. Számos helyesímelhető szakmai törekvés és az utóbbi években kialakított törvényi háttér³⁷ hatásaként a figyelem a régi fajták felé fordult. Napjainkban a régi gyümölcsfajták iránti nosztalgiával találkozhatunk, s sokan remélnék üdvözítő megoldást a régi fajták újbóli termesztésbe vonásában. Nem lenne helyes azonban egyoldalúan megítélni a régi fajták jelentőségét. Ezért időszerű megválaszolni azt a kérdést, hogy milyen szerepe, haszna lehet a közeljövőben a modern hazai gyümölcsészetben és egyáltalán a mindennapi életünkben a régi gyümölcsfajtáknak. Jelen tanulmányban – elsősorban a tanszékemen vagy annak közreműködésével végzett célzatos tudományos munka, szakirodalmi munkásság és oktatási tevékenység alapján – röviden

³⁴ Az 1977–1982 között zajlott génbanki program 24 gyümölcsstermő növényfaj 9250 egyedének begyűjtését irányozta elő, melyből anyagi korlátok miatt 5600 tétel begyűjtése valósult meg (BRÓZIK 1993).

³⁵ Az egyes fajok – a genetikai variabilitás lehető legtökéletesebb begyűjtése révén – igen széles változékonyságot mutatnak a vegetatív és generatív tulajdonságok tekintetében.

³⁶ DUS vizsgálat: A vonatkozó jogszabályok előírásai szerint Magyarországon egy fajta akkor kaphat állami elismerést és vehető fel a nemzeti fajtajegyzékre, ha – megkülönböztethető (Distinct); – egynemű (Uniform); – állandó (Stable); – megfelelő gazdasági értéke van (a jogszabályban meghatározott fajok fajtái esetén); – bejegyezhető fajtanévvel rendelkezik. Izsáki Zoltán: A növényfajták kereskedelmi forgalmazási rendszere: 3.2.1. A növényfajták engedélyezése. In: IZSÁKI Z. 27. p. [Megtekintve: 2013 szeptembere] <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szantofoldi-novenyek/ch04s02.html>

³⁷ A vidékfejlesztési miniszter gyümölcstájfajták állami elismeréséről, valamint szaporítóanyagaik előállításai és forgalombahozatali feltételeiről szóló 27/2012. (III. 24.) VM rendelete új lehetőségeket nyitott Magyarországon a régi fajták állami elismerésbe, illetve termesztésbe vonására.

bemutatók néhány lehetőséget és példát a régi gyümölcsfajták hasznosításával és jövőbeni szerepének értékelésével kapcsolatban.

1. Kultúr- és szakmatörténeti érték

Mielőtt példákkal bizonyítanám a régi gyümölcsfajták történeti értékeit, szükségesnek tartom kifejezni mély egyetértésemet Karr Alphonse³⁸ alábbi hitvallásával, amit az „Utazás a kertem körül” című művében rögzített. *„Ha olykor az tűnik ki a szavamból, hogy az embereknél többre becsülöm a fákat, ezt nem csupán azzal okolnám meg előtted, hogy a fának folytonosan megújuló gyönyörűségeket köszönhetek, és hogy az emberek, igen kevés kivétellel, mindig csak rosszakaróim voltak. [...] Főleg azért szeretem a fákat, mert közelről és távolról, télen és nyáron szünetlenül igaz valóságukban mutatkoznak meg előttem.”*³⁹ Ezt követően tovább elemzi, hogy ha meglát egy fát tavasszal fehér virággal beborítva, akkor tudja, hogy nemsokára cseresznyét szedhet róla. A rózsaszín virágú pedig őszibarackot hoz szeptemberben. Majd az emberek jelleméről értekezik, hogy ők bizony nem ennyire kiszámíthatók.⁴⁰

A gyümölcsfajták adott térségi és helyi listája értékes információkat nyújthat a termesztés múltjáról, s akár fontos néprajzi összefüggésekre is rávilágíthat. Történészek és néprajzosok is hangoztatják, hogy egy-egy táj és vidék régi almafajtái éppúgy alapvető részei természeti kincseinek és kulturális örökségének, mint bármely más érték vagy emberi alkotás. A fajtaösszetétel, a fák gondozottsága nemcsak a mezőgazdaság színvonalát tükrözi, hanem az ott élő nép gondolatvilágát s múltjához való viszonyát. E vonatkozásban nemcsak a még génbankokban vagy szórványgyümölcsösökben fellelhető régi fajtákról van szó, hanem a történelmi fajtákról is, melyeknek csak a neve és a leírása maradt fenn, de fáik kipusztulása miatt maguk a fajták materiálisan már nem hasznosíthatók. Igaz tehát az a megállapítás is, hogy a fajták neve sokszor maradandóbb, mint maga a fajta létezése, azonossága. Éppen azért is fontos a régi és történelmi fajták

³⁸ Karr, Jean-Baptiste Alphonse (Párizs, 1808. november 24. – St. Raphael, 1890. szeptember 20.) francia újság- és regényíró. 1853-ban Nizzába költözött és ott 1867-ig – írói munkássága mellett – a Saint-Étienne negyedben bérelt kertészetben virágkereskedést tartott fenn.

³⁹ KARR, A. 2. Vol. 50. levél, 271. p.

<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3108012;view=1up;seq=281> [Megtekintve 2013 szeptembere]

⁴⁰ Majd eljut arra a következtetésre, hogy *„minden embernek három jelleme van: amilyennek mutatja magát, amilyennek hiszi magát és amilyen valójában”*. KARR, A. 2. Vol. 50. levél, 282. p. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3108012;view=1up;seq=292> [Megtekintve 2013 szeptembere]

kultúrtörténeti értékeinek feltárása, mert némelykor így derülhet ki, hogy egy már történelminek gondolt fajta valójában még valakinek a kertjében megtalálható.

A régi és történelmi fajtákról készült pomológiai leírások nemcsak a gyümölcsészeti szakembereknek és történészeknek, hanem a nyelvészeknek is fontos információt szolgáltathatnak. Nem csupán tartalmi szempontból, hanem a szakmai nyelv változásának követéséhez is elemezhetők a jellemzések. Vegyük példaként a fajtajellemzések változását a 'Nyári fontos' alma példáján. Lippai János Funtos almának nevezi, s summázata szerint: „Nagy öreg, mindeniknek egy-egy funtosnak kell lenni, borízű.”⁴¹ Bereczki Máté, aki szinte megszemélyesítő stílusban jellemzi a fajtákat, kétoldali leírásában⁴² csupán a fáról a következőket írja. „Elég erőteljes, egészséges, edzett; korán és elég bőven termő; rendetlenül föl vagy szétálló, néha lefelé is irányuló merev ágaival, melyek gyümölcsveszőkkel és peczekkel jól beruházkodnak, sűrűlombos, terjedelmes, szabálytalan alakú koronát alkotó.” A gyümölcs belseje leírása szerint „elég czukros, finom, néha kissé élénk savanyval emelt, elég kellemes, noha kevésbé, vagy éppen nem fűszeres ízű.” Egy korunkbeli pomológiai könyvben⁴³ – szigorúan a fajta tulajdonságainak a leírására törekedve – a fáról ez olvasható: „Nagy koronát nevel. Vesszői sötétbarnák, rügyei kicsik. Későn fordul termőre, bőven, de szakaszosan terem.” A gyümölcshús itt „kemény, bőlevű, íze jellegtelen, erősen savas” leírást kapott.

A gyümölcsfa, mint történeti bizonyíték egyik érdekes példája a selyemhernyó-tenyésztés céljából ültetett eperfa, amely ma még Ausztriában, Magyarországon és Horvátországban is eléggé jelentős számban megtalálható. A selyemhernyó-tenyésztés soha nem működött, de itt vannak az eperfáink. Ezekből zsendelyt, szőlőpréseket készítettek. Tehát az eperfa, mint a közös osztrák-magyar történelem része, nagyobb figyelmet érdemelne, és régi állományai mindenképpen megőrzésre, gondozásra érdemesek.⁴⁴

⁴¹ Lippai [Lippay] P. János: Posoni kert. Harmadik könyv Gyümölcsös kert. XI. rész. Az Gyümölcs Fáknek Nemeikről. 1. Az Alma fáról. 143. p. <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/corpus/xvii/lippj001.htm> [Megtekintve: 2013 szeptembere]

⁴² BERE CZKI 2. 1899: 128. szám – Nyári fontos alma – Lásd 1. kiadásban, 1882. 377. p.: http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_3.pdf [Megtekintve: 2013 szeptembere]

⁴³ TOMCSÁNYI 1979

⁴⁴ Mária Terézia (1717–1780) osztrák császárnő, 1740–1780 magyar királynő már 1750 körül elrendelte, hogy a birodalomban eperfákat ültessenek a selyemhernyók számára. És a magyar földművelésügyi minisztérium is kiadott egy rendeletet 1890-ben, amely ismét az eperfatelepítést szorgalmazta. (HOLLER 2007)

Érdekes szakmatörténeti hagyomány a gyümölcsök zacskóval való takarására való utalás a pomológiai jellemzésekben. Angyal Dezső⁴⁵ idejében a szakmában zöld és fehér kálvilt is elkülönítettek, de a kettő között csak az volt a különbség, hogy a fehér kálvil gyümölcsét zacskózással halványították. Míg ez a zacskóval való takarás a hazai almatermesztésből teljesen eltűnt, addig pl. Japánban mind a mai napig alkalmazzák az egy vagy többretegű zacskókat a betegségek és a kártevők ellen, továbbá egyéb felületi károsodások megelőzésére, pl. a hazánkban is ismert 'Mutsu' alma és az ázsiai körte (nashi) esetében. Emellett a halvány fedőszínű 'Fuji' gyümölcsszínözését is így segítik elő. E célból a zacskókat 4–6 héttel a teljes virágzás után helyezik fel, a zacskó eltávolítása pedig 4–5 héttel a szüret előtt történik. Ezután jön a „*tama mawashi*”, azaz a „*forгатás a nap felé*”, hogy az alma az egész felületen megkapja a kívánt színt.

2. Tájéesztétikai és természetvédelmi érték

A gyümölcsöskert értéke a tulajdonosa számára elsősorban élvezetes élelmiszerként (frissen vagy feldolgozva) vagy e célból való értékesítés formájában nyilvánul meg. Ugyanakkor a gyümölcsös egyúttal az öröm és a felüdülés forrása is lehet, ami gyakran a tájban vagy lakókörnyezetünkben is kifejeződhet.

Aki nagy koronájú gyümölcsfákat ültet, az formálja a tájat, maradandót alkot. Például az ausztriai szórványgyümölcsösök változatos megjelenési formákat mutatnak, s sok vidéken különösen meghatározzák a táj arculatát. Ilyenek például a hagyományos paraszti gyümölcsöskertek a gazdaság körül, amelyek a különböző fajú, fajtájú és méretű gyümölcsfák tarka keverékéből állnak. Vannak magányos fák is a tájban, olykor egy-egy kápolna mellett, vagy egy eperfa az útkereszteződésben, továbbá fasorok. Gyakorik voltak korábban a gyümölcsfák a szántóföldeken is. Például Sopronból Nagymarton felé haladva, sokhelyütt nagy cseresznyefákat lehetett látni a földeken.⁴⁶

Számos európai országban nyílt rendszerben telepített tájgyümölcsösök, sorfák is nagy koronájú fákból állnak, amelyek meghatározzák a táj képét. A fasorokat említettük már, melyeket szépen

⁴⁵ ANGYAL D. 1926 – Angyal Dezső (Pest, 1852. augusztus 30. – Budapest, 1936. január 7.), kertész, pomológus, a Kertészeti Tanintézet igazgatója. (P. ERMÉNYI 1987b)

⁴⁶ HOLLER 2007

példáznak a dűlőutat, bevezető utakat szegélyező almafák.⁴⁷ A gyümölcsfa-allék csodálatos képe valamikor nagyon jellemző volt az alsó-ausztriai Mostviertel vidékén a parasztgazdaságokhoz vezető utak mentén. Jellemző a gyümölcsfajok és -fajták sokfélesége, valamint hogy ezeknek a fáknek a gondozása extenzív módon történik, kémiai növényvédelem nélkül.

Az ún. Dél-Burgenland program keretében további 4500 magastörzsű gyümölcsfát terveznek elültetni közterületeken, kerékpár- és turistautak mentén.⁴⁸ Országunkban például a nyugat-dunántúli régióban a gazdasági és szociális fellendülés reményében szervezhető gyümölcsutaknak tulajdonítanak nagy jelentőséget.⁴⁹

A hazai szórványgyümölcsösök a gyümölcsészek számára ma még kiaknázható természeti kincsnek, a turisták számára különleges kirándulóhelynek tekinthetők. Folyók árterében, patakok partján, illetve nemzeti parkokban számos értékes szórványgyümölcsös megmenthető. Az Aggteleki Nemzeti Parkban végzett feltárásaink⁵⁰ egyik meglepő eredménye az almafák csodálatos fennmaradása, erősebb alanyokon nőtt példányaik a középkorú dió- és cseresznyefák társaságában matuzsálemi kort is megérttek. Szórványgyümölcsöseink leggyakoribb növényei a sarjjal szaporodó szilvafák, amelyek elvaduló állományait kaszálással ritkítják. A Tisza felső folyásánál a szilva mellett a dió és az alma, a Nagymaros és Sopron környéki tájakon pedig egyéb vad gyümölcsök mellett a gesztenye sarjainak és magoncainak sokasága bizonyítja be, hogy a gyümölcsfák a természetes táj szerves részei s a természetvédelem fontos eszközei. A csaknem háborítatlan környezetben a hagyományos nagy koronájú

⁴⁷ Évekkel ezelőtt kellemes szakmai élmény volt számomra elsétálni a szerelmespárok által ültetett almafákból képezett fasor mentén, amely a gépkocsiparkolótól a Hundertwasser által tervezett Rogner-Bad Blumau hotel és termálfürdőhöz vezet. (Stájerország gyógy- és hőforrásokban gazdag régiója szívében található Bad Blumau termál-község, melynek Rogner-Bad Blumau wellness hotelét a híres osztrák építész Friedensreich Hundertwasser tervezte. Zöld növényi felülettel benőtt tetők, színes homlokzatok, rengeteg formai változatosság és folyamatos vonalak jellemzik. A legközelebbi kisváros: Fürstenfeld.) http://de.wikipedia.org/wiki/Rogner_Bad_Blumau [Megtekintve: 2013 szeptembere]

⁴⁸ Timon Béla, Király Ildikó és Papp Mónika beszámolója szerint a program része az ausztriai állami vidékfejlesztési programnak. Dél-Burgenlandban jelenleg 620 hektár szórványgyümölcsöst tartanak nyilván. Mindent megtesznek azért, hogy a gazdák ne vágják ki a szórványgyümölcsösben lévő fákat. Támogatják a fenntartást, a gyümölcslé készítése és értékesítése céljából mobil préseket üzemeltetnek a betakarítás idején. A tájfajttákkal rendelkező területeken ún. „ínyenc régiókat” szerveznek, amelyek a táj kulináris értékei mellett a népi hagyományokat is bemutatják. (TIMON et al. 2011)

⁴⁹ TIMON 2002

⁵⁰ E munkánkkal másfelől részeseivé váltunk egy olyan új gyümölcsstermesztési irányzat első hazai kísérletének, amit Nyugat-Európában „gyümölcsfák a tájban” kifejezéssel emlegetnek. (TÓTH M. 2005a)

gyümölcsfáknak – például a madarak fészkelőhelyeként – sokféle ökológiai funkciója is van.

Településeken belül a templomkertekben, a temetőkertekben levő gyümölcsfák, avagy a gyümölcsös az utcaképből, valamint a települést ölelő gyümölcsösök fontos hozzájárulást jelentenek a települési arculat kialakulásához vagy megformálásához.⁵¹

3. Génmegőrzési érték

Az ENSZ 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján született széles körű egyezmény is támogatta azt, hogy a gyümölcs génbankoknak óriási szerepük van a biodiverzitás megőrzésében.⁵² „Ex situ” megőrzés⁵³ lehetséges növényi génbankokban, tankertekben vagy újonnan létesített tájgyümölcsösökben. A régi fajták eredeti helyen való („in situ”)⁵⁴ megőrzésének különös jelentőséget ad az, hogy a génbanki gyűjteményekben tartott fajtákat könnyen elpusztíthatja valamilyen epidémia.⁵⁵ Továbbá hogy a hagyományos élőhelyéről elvitt és más módon művelt fák nem biztos, hogy felismerhető módon kifejeződnek eredeti tulajdonságaik. A régi fajták, helyi változatok előnyei és hátrányai tudományos, gazdasági és társadalmi-kulturális hatás szempontjából is értékelhetők.⁵⁶

Tanszéki génbankjaink nemcsak azért értékesek, mert itt szülőfajtákat választhatunk a szükségszerűen változó nemesítési céljainkhoz, hanem azért is, mert hozzáértő fajtaismeret birtokában olyan tudományos kutatásokhoz biztosítanak vizsgálati növényanyagot, amelyekkel például a pomológia évszázados kérdéseire is megadható a válasz. Tanszéki gyűjteményeinkkel *Stratégiai jelentőségű Kutatási Infrastruktúra* (rövidítése:

⁵¹ Ezt a témakört részletesebben feldolgozza Eplényi Anna és Szani Zsolt (EPLÉNYI-SZANI 2006).

⁵² Rodics Katalin beszámolója szerint az itt született Biológiai Sokféleség Egyezmény a földi élet minden formáját védi, s a sokszínűség csökkenésének mértékét szeretné lassítani, ha megállítást már nem is érheti el (RODICS 2008).

⁵³ ex situ védelem: a faj, fajta eredeti élőhelyen kívüli, többé-kevésbé mesterséges körülmények között történő megőrzése és fenntartása.

⁵⁴ in situ védelem: eredeti élőhelyen történő megőrzés. A gyakorlati in-situ védelem, az ökológiai tényezők megfelelő biztosításával történik, amelynek során a faj, fajta hosszútávú fennmaradása érdekében az élőhelyet úgy alakítják át, illetve az élőhelyen olyan kisebb beavatkozásokat végeznek, hogy azok által, a faj, fajta környezeti igényeinek az élőhely megfelelő legyen.

⁵⁵ epidémia (görög: általános, „a nép között terjedő”) = járvány

⁵⁶ Surányi Dezső szerint a történelmi és tájfajták használata növeli a biodiverzitást, hozzájárul a táj- és természetvédelem sikerességéhez, egészségesebb táplálékot biztosít, és az elmaradott térségek népessége számára pedig jobb megélhetést kínál (SURÁNYI 2002).

SKI) minősítést nyertünk el az unió NEKIFUT regiszterében.⁵⁷ A génbanki adatokat is felhasználva vettünk részt négy évig a Cost 864 PomeFruitHealth EU⁵⁸ munkacsoport munkájában.

4. Nemesítési érték

Felismerve a nemzetközi fajtahasználat erőteljes beszűkülésével járó veszélyeket, mind az európai FruitBreedomics gyümölcsnemesítési hálózat⁵⁹ – melyhez tanszékünk is csatlakozott – mind a legnagyobb amerikai projektek (pl. RoseBreed),⁶⁰ az országoként vagy térségenként önálló fajtaválaszték kialakítását tartják helyesnek. A nemesítési hálózatokon belül egyetértés van abban, hogy a biodiverzitás megőrzése érdekében minden nemesítő műhely akkor jár el helyesen, ha minél nagyobb arányban a helyi fajtákat vagy a saját nemesítési anyagaikat használják szülőfajtaként.

Illeszkedve ehhez az elvhez, a tanszékünkön végzett nemesítési program keretében az egyik fő kutatási irány az új nemesítési génforrások felkutatása. Céljaink eléréséhez két fontos feltétel megteremtését tartottuk szükségesnek. Génbanki bázisunk kiépítését már korábban említettem.

⁵⁷ A Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Regiszter fejlesztését a NEKIFUT projekt részeként a Nemzetgazdasági Minisztérium felügyelete alatt a Nemzeti Innovációs Hivatal koordinálta.

⁵⁸ COST Action 864 (2006. januártól 2011. decemberig) a növényvédelmi hálózat szakembereinek együttműködési projektje volt, mely az alma és körte termesztését korlátozó főbb betegségek és kártevők kutatására irányult. Célja az európai fogyasztók kiváló minőségű, egészséges gyümölcscsel való ellátása az integrált és fenntartható gyümölcstermesztő rendszereken és a környezettudatos mezőgazdasági gyakorlat támogatásán keresztül. Központi kutatási témája a fennálló, krónikus problémák, valamint a felmerülő veszélyek és az invazív betegségek elterjedésének és megelőzésük módszerének vizsgálata volt. <http://www.cost864.eu/> [Megtekintve 2013 szeptembere]

⁵⁹ A FruitBreedomics (Bridging the Gap Between Genomics and Fruit Breeding) célja a gyümölcsök (alma, őszibarack s több Rosaceae családba tartozó faj) termesztési hatékonyságának javítása a tudományos genetikai kutatás eredményeinek gyakorlati alkalmazása révén. Biztosítja az elkövetkezendő tenyésztési programok számára a termesztés javítását célzó molekuláris és bioinformatikai kutatási eszközök hatékony kiválasztását, biztosítja a kiváló szaporítóanyag, a termelői és a fogyasztói igényeknek megfelelő, egészséges fajták előállítását a jövőben. A konzorcium 24 partner együttműködésével alakult (tagja 18 európai, egy izraeli, két kínai, egy új-zélandi, egy dél-afrikai kutatóintézet vagy középállalkozás). Az EU támogatás induló összege 6 M euró, de a források mobilizálásával összesen 10 M euróra nő. A 4,5 éves időtartamra tervezett projekt 2011. március 1-jén indult. Fontos szerepet játszanak az együttműködő tagságot vállaló kutatóintézetek és génbankok, melyek száma (az úgynevezett „Érdekeltek platformja” – The Stakeholder Platform) egyre bővül, jelenleg 80-on fölül van. [Megtekintve 2013 szeptembere] <http://www.fruitbreedomics.com/index.php/the-consortium>

⁶⁰ Kutatási projekt: Rosebreed. Rosaceae család genomikai módszerekkel való nemesítése, gyorsabb és hatékonyabb termesztése. Kertészeti növények kutatása. Kezdeti időpont: 2009. szeptember 1. Befejezés dátuma: 2014. augusztus 31.

http://www.ars.usda.gov/research/projects/projects.htm?accn_no=418793

Emellett tanszékünkön hat tematikus kutató laboratóriumot – gyümölcsanalitikai, gyümölcsmorfológiai, folyadékkromatográfiás (HPLC), molekuláris biológiai, szervezettani és bakteriológiai (*Erwinia*) – hoztunk létre, és szereltünk fel műszerekkel. Mindezek birtokában lehet válaszolni arra a kérdésre, hogy hogyan lehetnek a régi fajtákból új nemesítési génforrások. A következőkben vegyük sorra, hogy milyen nemesítési célok elérése érdekében használhatók a régi fajták szülőfajtaként.

4.1. Választék bővítés különleges gyümölcsökkel

A gyümölcsméret fontos minőségi érték, s az egyes gyümölcsök esetében ismertek a legmagasabb minőségi osztályokhoz tartozó méretkategóriák. Például az almáról Európában hosszú ideig úgy vélték, hogy legjobb íze és zamata a közepes méretű gyümölcsöknek van. Jelenleg az alma esetében az igényes európai piacokon, frissfogyasztású almaként a 70–85 mm átmérőjű (160–260 g) gyümölcs értékesíthető legmagasabb áron. Ahogy az „Almák könyve”⁶¹ angol mű szerint egy kúria tulajdonosa egyszer elmagyarázta a kertészének: „Nem tudok egy nagyméretű almát vagy körtét egyszerre megenni a vacsora után, és nem is oszthatom meg senkivel az asztalnál, mert az nem volna illendő.” Tehát az óriás méretű almákat az európai ízlés nem részesíti előnyben.

A választék bővítésére viszont néha éppen a különleges méret felel meg. Bizonyítja ezt az ázsiai országok gyakorlata, ahol kedvelik az óriási, közel 1 kg-os almákat, s az új nemesítésű fajták többsége is a nagyon nagy méretkategóriába tartozik.⁶² A Kárpát-medencei régi fajták közül az igen nagy méret eléréséhez jó génforrásnak kínálkozik pl. a ‘Nyári fontos’, amely nem tartozik ugyan a legnagyobb méretkategóriába, de genetikai potenciálját bizonyos fákön és évjáratokban közel 1 kg-os egyedi tömeggel is bizonyítja.⁶³

⁶¹ MORGAN–RICHARDS 1993, 2002

⁶² A japánok a 19. századi kertészekhez hasonlóan sablonnal mintákat és üzeneteket „rajzolnak” az érésben lévő gyümölcs héjára. Ajándék gyanánt ‘Fuji’, ‘Yoko’ és ‘Mutsu’ almákat egyesével csomagolnak be attraktív dobozokba úgy, hogy azok o-miyage-ot [ajándéktárgy, emléktárgy] formázzanak. Fogyasztáskor az asztal közepére téve szeletekre vágva tálalják azt a családnak. Amerikában is elfogadott a „kézből fogyasztás”. (MORGAN–RICHARDS 1993, 2002)

⁶³ A természet csodája, hogy a szombathelyi Tóth István parkerdei kiskertjében egy csaknem egykilós alma termett. A 83 dekagrammos ‘Nyári fontos’ fajtájú almát az ág már nem bírta el, a földről kellett felszedni, de teljesen épen maradt. (LENDVAI)

http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/54583_orias_alma_termett_szombathelyen

Az igen kicsi almák iránt is kezd kialakulni a speciális kereslet többek között a bioalma kedvelői és a gyerekek (óvodások, kisiskolások) körében.⁶⁴ A körték esetében újabb nemesítési cél a koktéلكörte (minikörte), amelynek különösen magnélküli változatban lenne nagy kereslete. Régi körtéfajtáink közül e célból figyelembe vehető génforrás lehet a természetes parthenokarpiára⁶⁵ is hajlamos 'Arabitka'.

Gyümölcsalak tekintetében is bővíthető a választék különlegességekkel. Az őszibarack esetében egyik jó példa az egyre ismertebb és egyre kedveltebb laposbarack, amely hosszú ideig értéktelen furcsaságnak számított a versenyképes gyümölcstermelő országokban. Csupán Kínában termesztették nagyobb felületen, ahonnan a 'Kínai lapos' barackot mint érdekességet, számos európai génbankba kihelyezték. E fajta felhasználásával az egyetemünk Genetika és Növénynevelés Tanszékén nemesített 'Remény' nevű laposbarackot – legfeljebb közepes termőképessége, nyomódásra való érzékenysége és monília-állóképessége miatt – csak kiskerti termesztésre ajánlották. Aztán a múlt század végén az USA-ban, majd Európában indított célzott nemesítés eredményeként egyre bővül a laposbarackok választéka, s üzemi termesztési részesedésük is dinamikusan emelkedik.⁶⁶ Európában a gyümölcs piacokon is sikert aratott, s egyelőre még biztosan tartja árfölényét a hagyományos fajtákkal szemben.⁶⁷ A tanszéki génbankunkban rendelkezésre álló laposbarackok közül igen figyelemre méltó az Oroszországból fajtacseré útján szerzett laposbarack, amelyet – a fajtaazonosság tisztázásáig – „Orosz lapos” néven emlegetünk.

A gyümölcsfelülettel szembeni elvárás a tetszetősség, amelyhez megszokott esetben a sima gyümölcsfelület járul. Korábban csupán az ínycsikmány almája volt a teljes gyümölcsfelületen parás 'Parker pepin'. Aztán Franciaországban a náluk legismertebb bőralma ('Egremont russet') egyik szülőfajtaként való felhasználásával állították elő a

⁶⁴ Többek között ilyen „sulialma” szlogenrel sikerült elfogadtatni Svájcban a 'Rafzubin' (kereskedelmi nevén Rubinette) és Franciaországban az 'Ariane' fajtát. Igazi minialma-újdonság a japán 'Hime Ringo'.

⁶⁵ Szabályos megtermékenyülés nélküli termésképződés, a magház rendszerint valamilyen rendellenes stimuláló hatás következtében növekedésnek indul és terméssé fejlődik. A gyümölcsökben nincsenek magvak, vagy a létrejött magvakból nem fejlődik csíra (TÓTH M. 1997).

⁶⁶ Például az UFO 1, 2... 9 sorozattal kb. négy hónapos érési szezont lehet kitölteni. (SZABÓ Z. 2011)

⁶⁷ Számos európai nagyváros gyümölcs piacán készített fényképem bizonyítja a laposbarack árfölényét, s 2013 nyarán a készhelyi városi piacon a nektarinokat legalább kétszeres áron árusították, mint a nektarint, illetve a molyhos barackot.

varasodásrezisztens 'Reinette Russet' parás felületű almát, amelyet jelenleg a legmodernebb klubfajták között tartanak számon.

A világos gyümölcshúsú gyümölcsfajok (pl. alma, körte, őszibarack) esetében ritkaságnak számított a vörös hússzín. Tanszéki keresztezéseink eredményei is bizonyították, hogy a hazánkban fellelhető vérbélű almaféleségek eredeti génforrása minden bizonnyal a díszalmák között keresendő. A Semmelweis Egyetem Farmakognóziai Intézetével közösen végzett kutatásaink során bebizonyosodott, hogy a vörös húsú almák különleges értékekkel rendelkeznek.⁶⁸ Ugyanakkor az utóbbi időszakban a vörös gyümölcshús nemcsak az alma esetében kerül előtérbe. Hazai és külföldi vörös húsú barackok gyümölcse is sokra becsülhető magas antocianin-tartalma és kiemelkedő antioxidáns hatása révén. Ősi magyar fajta a szeptember végén érő, savanykás és fanyar ízű, magvaváló 'Vérbarack', amelynek gyümölcsét elsősorban befőttkészítésre hasznosították korábban. Magyar genetikai érték a 'Vérbélű körte', amely a Kárpát-medence számos tájegységén ismert. Mindkettő felhasználható a keresztezéses nemesítésben.⁶⁹

4.2. A beltartalmi, élvezeti és egészségvédő érték fokozása

A gyümölcs régóta fontos ételmisszerünk friss vagy feldolgozott formában, és az életminőség javulásával, az életszínvonal emelkedésével, az egészséges életmódra való törekvéssel egyre inkább nő a jelentősége. A fogyasztók számára is fontos minőségi kritériumok az érzékszervi jellemzők és a táplálkozásbiológiai adottságok. A gyümölcsből készült ételmisszeripari termékekkel szemben is alapvető követelmény a kiváló minőség, amelyhez megfelelő beltartalmi értékű alapanyagra van szükség. A multirezisztencia jó gyümölcsminőséggel való kombinálása érdekében a legalkalmasabb szülőfajták kiválasztása végett tanszékünkön vizsgáltuk a régi gyümölcsfajták beltartalmi értékeit.

⁶⁸ Három vöröshúsú genotípus bevonásával a hús és a héj polifenolos vegyületeinek széles körű kvalitatív elemzését HPLC-DAD-MS/MS módszerrel végeztük el. A héjminták gazdagabbak voltak polifenolos vegyületekben, mint a húsminták. A gyümölcsökben 16 polifenolos vegyületet, köztük számos O-glikozidot, antocianidin- és kvercetin- és két kalkonszármazékot is azonosítottunk. Míg antocianinok a héjban és húsban is azonosíthatók voltak, a kvercetinszármazékok jelenléte főként a héjra volt jellemző. (BALÁZS A. et al. 2012)

⁶⁹ Ugyancsak régi génforrások felhasználásával Franciaországban új vörös húsú őszibarackokat nemesítettek. Egyik példa erre a 'Nectavigne' nevű vérbélű nektarin jellegű fajta.

Tanszéki kutatásaink során több gyümölcsfaj esetén is kimutatásra került a genetikai diverzitás a beltartalmi értékek tekintetében.⁷⁰ Az összes cukortartalom alapján pl. a 'Muskotály renet', a 'Baumann renet', savtartalom vonatkozásában pedig a 'Nagy zöldalma' emelhető ki. Kiemelkedően magas savtartalmat és refrakciót s ebből számított Pomona értéket⁷¹ a 'Bőrkormos renet' és a 'Kanadai renet' esetében tapasztaltunk. E fajták az egészségtudatos táplálkozásban, az élelmiszeriparban és a nemesítésben hasznosíthatók.⁷²

A régi körtefajták közül 18,5 Brix%⁷³ oldható szárazanyagtartalmával kiemelhető a 'Juhászné körtéje'.⁷⁴ A diók közül olajdús magbelű génforrás a 'Cinegedió' és 'Sebeshelyi gömbölyű'.⁷⁵

Napjainkban új nemesítési szempont az alma egészségvédő hatásáért felelős komponensek (antioxidánsok, pektinek stb.) arányának növelése. Az alma gyümölcsének pektintartalma nem csupán a gyümölcshús konzisztenciáját és a tárolhatóságot befolyásolja, hanem egyik fő egészségvédő értékét is jelenti. Manapság intenzíven kutatott téma a pektin jótékony hatása az emberi szervezetre, s gyógyhatásáról számos modern tudományos eredmény számol be. A 'Téli aranyparmen' és a 'Blenheimi renet' kiemelkedő pektintartalmuk miatt jelentős szerepet érdemelnének az egészségmegőrző táplálkozásban. A polifenol-tartalom tekintetében a vizsgált 18 fajta közül a kontroll fajtát ('Naményi Jonathan') 11 régi fajta előzte meg, s legjobbnak bizonyult a 'Bőrkormos renet'. Ezt követte a 'Batul' és a 'Kanadai renet'.⁷⁶

⁷⁰ Eredményeink szerint a 'Baumann renet' és 'Nemes sóvári' régi almának alacsony (9,8%), a 'Bőrkormos renet' és a 'Kanadai renet' gyümölcseinek közepes (11,5–16%), a 'Muskotály renet' (17,7%) gyümölcseinek magas, míg a 'Masánszki' nosztalgia almának (20%) igen magas is lehet az összes cukortartalma. Magas, jóval 10 g/kg feletti savtartalmat mértünk a 'Baumann renet', a 'Kanadai renet' és a 'Nagy zöldalma' gyümölcseiben. Mind a cukor-, mind a savtartalom alacsony volta miatt gyenge beltartalmi értékűnek tekinthető a 'Sóvári alma' és a 'Simonffy piros'. (TÓTH M. et al. 2005a, 2005b és PAPP D. et al. 2011)

⁷¹ Pomona-érték: másként Thiault-féle minőségi index (MI = össz cukor g/l + 10*össz sav g/l) (RAKONCZÁS et al. 2009).

⁷² Érdekes különbségeket mutattunk be a régi almafajták gyümölcseinek keményítőtartalmatairól a káliumjodidos keményítőpróba után. (SZALAY et al. 2012b)

⁷³ Brix százalék = 1 BRIX% egysége megfelel 1 g cukornak 100 g oldatban. Mérése refraktométerrel történik.

⁷⁴ KOCSISNÉ et al. 2010

⁷⁵ BUJDOSÓ 2013

⁷⁶ A 'Londoni pepin' (0,74%) és a 'Téli aranyparmen' (0,91%) gyümölcseinek nagy a pektintartalma. A legnagyobb értéket a 'Blenheimi renet' (1,04%) esetében mértük, amely több mint kétszeres mennyiségű pektint tartalmaz, mint a legtöbb üzemi fajta. Ugyanakkor a legkisebb értéket is egy régi almafajta, a 'Sárga szépvirágú' (0,36 %) esetében tapasztaltunk. (PAPP D. et al. 2011).

Két egymást követő évben laikus bírálók bevonásával érzékszervi bírálatot is végeztünk. A mai árufajták közül kontrollként 'Idared'-et kínáltunk fel az értékeléshez. A fogyasztói kedveltség alapján szinte minden tekintetben egyértelműen az élre került az 'Idared'. Ez után mindkét évben elég jól szerepelt a 'Kanadai renet' és a 'Vilmos renet'. Egy évjáratban a 'Baumann renet' az íz és húsállomány tekintetében az élre került. A 'Vilmos renet' húsállományával és ízével, a 'Sikulai' színével, a 'Batul' ízével emelkedett ki a kóstolásra felkínált tételek közül.⁷⁷

Később újabb fogyasztói bírálat során arra kerestük a választ, hogy az adott évben legjobb küllemű régi almafajták mennyire nyerik el a fiatal fogyasztók tetszését.⁷⁸ Valamennyi vizsgált jellemzőt figyelembe véve megállapítottuk, hogy a 'Téli sóvári' és a 'Téli aranyparmen' kivételével mindegyik fajta megfelelőnek bizonyult a fogyasztók számára, azonban a kiváló minősítést egyik fajta sem érte el. Levonható tehát az a következtetés, hogy a régi fajták többsége a szupermarketekben nem bizonyulna versenyképesnek, azonban a biogyümölcs piacokon igen, mert azok vásárlói a biológiai értékre helyezik a hangsúlyt. Emellett egyes minőségi tulajdonságaik alapján a kiváló beltartalmi értékű régi fajták a keresztezéses nemesítésben szülőfajtaként hasznosíthatók.

A gyümölcsök ízét elsősorban az édesség és savasság kapcsolata határozza meg. Bár az almák íze és zamata végtelenül változékony, családokba lehet sorolni azokat egy általános karakteres íz alapján. Például a 'Széchenyi renet' az üdítő, élénk gyümölcsös, a 'Baumann renet' az epres, a 'Simonffy piros' a málna, a 'Jolánka' az erős gyümölcsös, a 'Téli aranyparmen' az édes és illatos, az 'Orbai alma' pedig az édes-csipős ízcsaládba sorolható.⁷⁹

Tanszékünkön más gyümölcsfajtákon belül is vizsgáltuk a régi fajták beltartalmi és egészségvédő értékeit. Az Aggteleki Nemzeti Parkban 26 szórványgyümölcsös feltárása során begyűjtöttem az ott elterjedt szilva tájfajtákat, s ezek a soroksári fajtagyűjteményünkben vannak vizsgálat alatt. Tanszékünkön elvégeztük az itt szedett gyümölcsök mélyebb

⁷⁷ 16 régi és egy kontroll fajta bevonásával vizsgált tulajdonságok a hámozatlan alma esetében: méret, szín, héjminőség (rághatóság, vastagság), húsállomány (húskeménység, lédúság, olvadákonyság), íz (zamat, illat, aroma). A hámozott almáknak a húsállományát és az ízét bíráltattuk a fogyasztókkal. (TÓTH M. et al. 2005b; TÓTH M. et al. 2005c.)

⁷⁸ A bírálatokat nyolc régi fajta ('Londoni pepin', 'Téli sóvári', 'Húsvéti rozmaring', 'Batul', 'Pónyik alma', 'Téli fehér kálvil', 'Simonffy piros', 'Téli aranyparmen') huszonéves fiatalok bevonásával, 40–50 fő részvételével végeztük. (KIRÁLY–TÓTH 2009)

⁷⁹ MORGAN–RICHARDS 1993, 2002; TÓTH M. 2013.

beltartalmi analízisét.⁸⁰ Eddig még nem publikált eredményeink szerint a szénhidrát és cukoralkohol összetételről készített HPLC kromatogramm bizonyítja, hogy egyes tájfajták gyümölcsének összetétele alapvetően különbözik a ma elterjedt világfajtákétól. Tudjuk, hogy a szilva gyümölcse magas glükóztartalma miatt nem javasolható a cukorbetegeknek. Eredményeink szerint viszont megállapítható, hogy egyes tájfajták esetében előnyösebb a glükóz-fruktóz arány, tehát ezek a nemesítésben génforrásként javasolhatók.

Tudvalevő, hogy a Kárpát-medencében keletkezett és az érdi gyümölcskutatóban Maliga Pál⁸¹ által nemesített meggyfajták – egyedi génforrásaik miatt – alapvetően különböznek az amerikai és nyugat-európai fajtáktól. A külföldi fajták kizárólag ipari termékek nyersanyagai, a hazaiak pedig friss étkezési célra is alkalmasak. Tanszéki vizsgálataink azt is igazolták, hogy a magyar fajták antocianinprofilja nem egyezik meg a külföldi fajtákéval.⁸² Figyelembe véve a magyar meggyek ezen előnyös tulajdonságait, nyers fogyasztás után megvizsgáltuk a gyümölcsök hatását az emberi nyál baktériumflórájának alakulására. Különböző mikrobiális tesztekkel bizonyítottuk az előnyös hatást.⁸³ Óriási érték az, hogy a nyálban levő baktériumok közül a jótékony baktériumok (pl. *Lactobacillus ssp.*) száma nem csökkent, de pl. a kórházi mûtőszobák rettegett baktériumára (*Pseudomonas aeruginosa*) kifejtette gátló hatását.

⁸⁰ Vizsgálatba vont tájfajták: 'Bódi szilva', 'Duránci szilva', 'Besztercei szilva' saját szelekció, 'Fehér szilva', 'Gömöri nyakas', 'Lószemű szilva', 'Vörös szilva'. Kontroll árufajták: 'Althann ringló', 'Cacanska leptica', 'Stanley'. Az alacsony glükóz/fruktóz arány tekintetében leginkább figyelemre méltó a 'Bódi szilva', a 'Vörös szilva' és 'Duránci szilva', s közülük az első két fajta gyümölcsében ráadásul az egyszerű cukrok dominálnak. A 'Vörös szilva' és a 'Lószemű szilva' emellett kítűnt magas szorbitoltartalmával, amely a laxáns, azaz hashajtó hatásért felelős, vagyis igazolta azt, hogy miért tartották régen a szilvát kiváló bélszabályozó gyógyszernek. (KOVÁCS SZ. 2011)

⁸¹ Maliga Pál (Tótkomlós, 1913. május 10. - Budapest, 1987. febr. 16.), kertészmérnök, gyümölcsnemesítő. Kertészeti tanulmányait 1936-ban a Kertészeti Tanintézetben fejezte be. Később elvégezte a Felsőbb Szőlő és Borgazdasági Tanfolyamot, majd a műegyetem mezőgazdasági karán szerzett oklevelet. 1946-ban doktorált a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, majd a Bajai Kertészképző Iskola tanára, 1939-től a Kertészeti Egyetem jogelődjei gyümölcsstermesztési tanszékének oktatója. 1956-tól a Kertészeti Kutató Intézetben folytatta országhatárunkon túl is ismert kutató-nemesítő munkáját. Az üzemi meggytermesztés kialakításának lehetőségeit kutatta és megoldásként új meggyfajtákat nemesített. Országosan elismert fajtái – Meteor, Favorit, Korai Pipacs meggy, Érdi jubileumi és Érdi bőtermő – közül az utóbbival világhírnévre tett szert. (História – Tudósnaplár <http://tudosnaplar.kfki.hu/historia/egyen.php?namenev=maliga&nev5=Maliga+P%E11> – [Megtekintve 2013 szeptembere]); TÓTH M. 1997. 16. p.

⁸² FICZEK et al. 2011

⁸³ Az érésmenet alatt 4 szedési időpontban, agar diffúziós módszerrel különböző hígításban (1:2, 1:4, 1:6) vizsgáltuk a meggylé hatását a nyál vegyes baktériumpopulációjára. Az élőcsíraszám meghatározás alapján az eredmény már 15 perc után jelentkezett, s kb. 4 óra múlva még mindig érvényesült a hatás. (HEVESI M. et al. 2012)

4.3. A biotikus rezisztencia elérése és fokozása

A tanszékünkön folytatott almanemesítési munkában mindezidáig a következő programokban értünk el eredményeket: (I) jobb minőség; (II) multirezisztencia; (III) vöröshúsú alma; (IV) rezisztens pollenadó díszalma; (V) magyar génforrások. Valamennyi programunkban a szelekció egyik fő szempontja az alma legveszélyesebb betegségeivel szembeni tolerancia vagy rezisztencia. A biodiverzitás megőrzése érdekében igyekszünk a külföldi nemesítő műhelyektől eltérő, egyedi szülőfajtákat (is) bevonni a keresztezéses nemesítésbe. Ezért munkánk kiemelt része a Kárpát-medence almafajtái közül a lehetséges génforrások kiemelése. Ennek keretében nemzetközi szinten elsőként mutattunk rá a régi almafajták, mint tűzelhalás-rezisztencia génforrások szerepére.⁸⁴

A 2000-es évek elején indított kutatások során értékeltük a régi almafajták tűzelhalással szembeni ellenállóságát. A hajtások fogékonyságáról szerzett első részeredményeinkben hat régi almafajta toleranciájára ('Batul', 'London pepin', 'Nemes sóvári', 'Sikulai', 'Szemes alma', 'Vilmos renet'), illetve a régi almafajták nemesítési génforrásként való felhasználhatóságára irányítottuk rá a figyelmet.⁸⁵

Később mesterséges fertőzéseket követően 31 fajta esetében elsőként vizsgáltuk együttesen a hajtások és virágok károsodását.⁸⁶ A kétféle növényi szervnél tapasztalt fogékonyság között csak közepes erősségű

⁸⁴ A tűzelhalás [*Erwinia amylovora* (BURRILL, WINSLOW *et al*)] kórokozó magyarországi megjelenése (HEVESI M. 1996) után a Kárpát-medence régi almafajtái felé irányult a figyelmünk, mivel ezek egyes fái a szórványgyümölcsösökben közel 100 éve fennmaradtak (TÓTH M. – SZANI ZS. 2004).

⁸⁵ KÁSA K. *et al.* 2002; KÁSA–HEVESI–TÓTH 2005; HEVESI M. *et al.* 2004, TÓTH M. *et al.* 2005a, 2005b.

⁸⁶ Az LG 7-en felfedezett két domináns SCAR marker és az LG 3-hoz tartozó két SSR marker felhasználásával elvégeztük a fenotípus vizsgálatok alapján legjobbnak bizonyult fajták és utódaik genetikai analizisét is a tűzelhalás rezisztenciát kódoló QTL allélok kimutatása céljából. A hajtás- és virágellenállóság alapján egyaránt a legellenállóbb csoportba tartozó 'Szabadkai szercsika', valamint 'Tordai piros kálvil' három, illetve két rezisztenciaallélt hordoz. A kiváló hajtásellenállósággal (és mérsékelt virágfogékonysággal) rendelkező 'Sikulai' és 'Pónyik' esetében viszont a genetikai háttér teljesen különbözött. Levonható tehát az a következtetés, hogy a tűzelhalás-rezisztenciát meghatározó QTL-ek feltárása még nem tekinthető befejezettnek, s újabb markerek kifejlesztéséhez az Erdélyből származó 'Pónyik' is vizsgálatba vonható (TÓTH M. *et al.* 2012). – Magyarázatok a szakkifejezésekhez: LG (Linkage group = kapcsoltsági csoport. Az egy kromoszómán levő géneket kapcsolt géneknek, magát a jelenséget viszont kapcsoltságnak nevezünk, s idegen szóval linkage névvel illetjük. Az egy kromoszómán levő gének kapcsoltsági csoportot alkotnak.); QTL (Quantitative Trait Loci = kvantitatív tulajdonságokat meghatározó lókus. Kvantitatív, illetve mennyiségi tulajdonságok alatt azokat a bélyegeket értjük, amelyeket több, sokszor pontosan meg nem határozható számú gén kódol.); SCAR (Sequence Characterized Amplified Region = ismert szekvenciájú amplifikált régió.); SSR (Simple Sequence Repeat = egyszerű szekvenciaismétlődés). (PEDRYC, A. 2009)

pozitív korrelációt mutattunk ki. Tehát a hajtások és virágok fogékonysága nagyrészt fajtánként eltérő, de találtunk két olyan fajtát ('Szabadkai szercsika' és 'Tordai piros kálvil'), melyeknek a virágai és a hajtásai is jó ellenállóságot mutattak. A hajtások ellenállósága alapján ezen kívül figyelmet érdemel a 'Pónyik' és a 'Sikulai'.

A körtetermesztésben még nagyobb problémát jelent a tűzelhalás. A kanadai és amerikai nemesítő műhelyekben nemesítési génforrásként kiemelt 'Kieffer körte' több új rezisztens fajta pedigréjében⁸⁷ szerepel. Tanszékünkön a legjelentősebb árufajták, kanadai tűzelhalás-rezisztens fajták és bizonyos régi fajták bevonásával, mesterséges fertőzéseket követően vizsgáltuk a hajtások, virágok és gyümölcsök ellenállóságát.⁸⁸ A 'Bohusné vajkörte' mindhárom növényi szerv alapján közepes ellenállóságot mutatott. Az 'Erdei vajkörte' a virágok, a 'Pap körte' pedig a gyümölcsök mérsékelt rezisztenciája alapján jöhet számításba nemesítési génforrásként. A vizsgált biokémiai paraméterek közül a peroxidáz enzimaktivitás változása jól jellemezte a tűzelhalás fertőzésre adott fogékony és rezisztens gazdaválaszt mind a gyümölcsben, hajtásban, levélben, mind a mikroszaporított növényben.⁸⁹

A varasodással szembeni rezisztenciára való almanemesítésben a nemesítők mindezidáig nagyon sok génforrást kiemeltek, de magát a nemesítést nehezíti a kórokozó (*Venturia inaequalis* Cke./Wint.) egyre szaporodó rasszaival való versengés.⁹⁰ Tanszékünkön ezért van folyamatban a Kárpát-medencei régi almafajták és a tanszéki almanemesítési programban kiemelt fajták, fajtajelöltek és hibridek vizsgálata és genetikai markerezése monogenikus, poligenikus vagy részleges rezisztenciát hordozó fajták mint génforrások kiemelése céljából. Több éves szabadföldi megfigyeléseink eredményeinek egybevetése alapján a 'Batul' a ventúriás varasodással, a Sóvári fajtakör a lisztharmattal, a 'Sikulai' pedig mindkét említett gombabetegséggel szembeni ellenállóságával került előtérbe a génforrások kiválasztásnál.⁹¹ A 'Batul'

⁸⁷ Pedigré = pedigree, családja, származás

⁸⁸ Később tanszékünkön a hajtások és virágok mesterséges fertőzésével igazoltuk, hogy a 'Kieffer körte' a tűzelhalásért felelős *Erwinia amylovora* nálunk fellelhető törzseivel szemben is jó ellenállóságot mutat. Igazolódtott az is, hogy a fajták többségénél a hajtások, a virágok és gyümölcsök fogékonysága nem egyforma. (HONTY et al. 2004, 2005a)

⁸⁹ HONTY et al. (2005b, 2008)

⁹⁰ A rasszok elleni küzdelem miatt is fontos célja a nemesítőknak jelenleg az, hogy piramidálják a géneket a fajtákba, s markeranalízissel igazolják azok jelenlétét a hibridekben. Legjobb megoldás a poligenikus rezisztencia, vagy a régi fajtákban gyakran meglevő részleges rezisztencia (tolerancia) kombinálása a monogénekkal (TÓTH M. 2013).

⁹¹ KÁSA-HEVESI-TÓTH 2005; TÓTH M. et al. 2005; SZALAY et al. 2012b

mintájában genetikai markerezéssel többféle rezisztenciagént is azonosítottunk.⁹²

A dió xantomonaszos és gnomóniás betegségére való fogékonyság szabadföldi vizsgálata alapján Erdélyben kiemelt diószelekciók közül emeltünk ki nemesítésben hasznosítható génforrásokat.⁹³ A tanszékünkön a *Xanthomonas arboricola* pv. *juglandis* kórokozóval végzett mesterséges fertőzések után tapasztalt fogékonysági adatok feldolgozása most van folyamatban.

4.4. Az abiotikus tolerancia javítása

A Kárpát-medence régi fajták között számos olyan fajta van, amely hazai viszonyok között megfelelő toleranciát mutat a legfontosabb abiotikus tényezőkkel szemben. A régi fajták pomológiai jellemzésében is szerepel a fajták e tulajdonsága. Ki ne ismerné pl. a 'Cigánymeggy' nevű egyik ősi meggyfajtánk jó alkalmazkodóképességét, hogy az ökológiai viszonyokra mennyire igénytelen, s a téli fagyokat is jól tűri.⁹⁴ A 'Diósdí félpapírhéjú' mandula is – kiváló téltűrése miatt – csupán nemesítési alapanyagként jöhet számításba.⁹⁵ A Sóvári fajtakör nagyon jó alkalmazkodóképességét és abiotikus toleranciáját bizonyította az, hogy az Aggteleki Nemzeti Park szórványgyümölcsöseiben végzett kutatásaink során Derenk romfalu területén 2001-ben 60 évnél jóval idősebb almafákat is találtunk.⁹⁶ Nemrégiben volt szerencsém tapasztalni, hogy nem kevés példányuk még ma is él.

A kajszi- és őszibarackfák áttelelő szerveinek fagyállóságát mesterséges fagyasztásos kísérletekkel határoztuk meg, emellett szabadföldi felvételezések is végeztünk a természetes fagykárok mértékének meghatározása céljából. A klímakamrás kísérletek eredményei alapján fölrajzoltuk a vizsgált genotípusok több évjáratra jellemző fagyállóság változási profilját. A vizsgált fajtákat csoportosítottuk fagy- és téltűrésük alapján. Mindkét vizsgált fajon belül a fajták között jelentős különbségek vannak az áttelelő szervek fagytűrése tekintetében. A régi magyar őszibarackfajták közül a 'Piroska' és a 'Mariska', a kajszifajták közül pedig a 'Rózsakajszi C 1406' kiváló fagy- és télállósággal rendelkezik.⁹⁷

⁹² PAPP és TÓTH M. (ÚJ ADAT)

⁹³ THIESZ et al. 2007

⁹⁴ SOLTÉSZ 1998; TÓTH M. 1997

⁹⁵ BRÓZIK-KÁLLAY–APOSTOL 2003

⁹⁶ TÓTH M. et al. 2007

⁹⁷ SZALAY 2009, SZALAY et al. 2010, 2012a

Az Erdélyben vizsgált 149 szabad megporzású diómagonc több mint 10%-a kései virágzású, s ezáltal elkerüli a késő tavaszi fagyokat. Ráadásul ez a tulajdonság többnyire jó termésminőséggel párosul, s ezért ezek a nemesítésben jó génforrásnak tekinthetők.⁹⁸

5. Filogenetikai, rokonságvizsgálati és fajtaazonosítási érték

A génbankokban végzett diverzitásvizsgálatok lehetőséget adnak fajták azonosítására, és a pomológia vitatott kérdéseinek megválaszolására pl. a szinonim fajtanevek felülvizsgálatára, a fajtacsoportok elemzésére. Egy adott génbanki állomány jellemzése elvégezhető taxonómiai, biogeográfiai, morfológiai és agronómiai szempontok szerint, vagy biokémiai, molekuláris jellemzők és markerek vizsgálatával.

Számos kutató felhívja a figyelmet arra, hogy a molekuláris adatokat⁹⁹ célszerű kombinálni a morfológiai és egyéb fenotípusos tulajdonságokkal a pontosabb eredmények érdekében. Tanszéki kutatásaink során morfológiai jellemzésekkel és mikroszatellitiek (SSR=simple sequence repeats) alkalmazásával végzett DNS-szintű azonosítással bizonyítottuk a tanszéki almagénbanki állomány nagy genetikai variabilitását. Bebizonyítottuk azt is, hogy a kodomináns SSR-markerek hatékonyan használhatók a rokonsági kapcsolatok feltárására, a szülőfajták azonosítására.¹⁰⁰

A Batul fajtacsoportba tartozó öt és a Sóvári fajtacsoportba tartozó négy almafajta virágzásfenológiai tulajdonságainak, valamint a virágok, hajtások, és gyümölcsök morfológiai jellemzőinek vizsgálata alapján elkészítettük a fajták UPOV¹⁰¹ szerinti részleges leírását, amely pontosabb a korábbi ellentmondó fajtaleírásoknál. 12 mikroszatellit primer segítségével, markeranalízis alkalmazásával elvégeztük a Batul és a Sóvári fajtacsoportból kiválasztott hat ill. hét fajta, ill. szelekció DNS szintű azonosítását. Valamennyi vizsgálati módszer alapján a 'Zöld batul' határozottan elkülöníthető a többi vizsgált 'Batul' szelekciótól. Ezért feltételezhető, hogy a 'Zöld batul' nem a 'Batul' fajta egyik változata,

⁹⁸ THIESZ et al. 2009

⁹⁹ Molekuláris markerek azok a biokémiai markerek, amelyek fehérje és/vagy DNS-szinten azonosítják a polimorfizmust. (HAJÓSNÉ NOVÁK M. 1999) [Megtételezve 2013 szeptembere]

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/genetikai-variabilitas/ch03s02.html>

¹⁰⁰ KIRÁLY I. 2013

¹⁰¹ Új növényfajták oltalmára létesült nemzetközi egyezmény. In: Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának hivatalos lapja. 103. évf. 5. sz. 1998. június. <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/szkv/199806/806nmz.html?printable=1> [Megtételezve 2013 szeptembere]

hanem annak távoli származékaként egy önálló fajta. A többi vizsgált fajtaváltozat esetében kevésbé egyértelmű a megkülönböztetés, a legtöbb esetben nem is lehetséges.

A Sóvári fajtacsoportban a fajták között fellelhetők hasonlóságok, azonban a fenológiai, morfológiai és molekuláris vizsgálatok eredményeit tekintve a vizsgált fajták jól elkülöníthetők egymástól. A 'Beregi sóvári' Angliában és Kárpátalján begyűjtött szelekciója nem tekinthető azonos fajtának. A vonatkozó pomológiai szakirodalom alapján a 'Beregi sóvári' kárpátaljai szelekciója tekinthető fajtaazonosnak, míg az Angol Nemzeti Fajtagyűjteményben megőrzött genotípust ismeretlen fajtának kell tekinteni. Vizsgálataink alapján megállapítható, hogy az alma genotípusok megbízható azonosításához és elkülönítéséhez a morfológiai, biológiai és genetikai vizsgálatok együttesen pontosabb eredményt adhatnak, mint a pomológiai leírások vagy a kizárólagos genetikai vizsgálatok.¹⁰²

Régi almafajták esetében gyakori, hogy egy fajtának több különböző neve is van (szinonímia), vagyis hasonló morfológiai bélyegekkal rendelkeznek, de mégis eltérő az elnevezésük. Almánál ritkább a homonímia, hogy azonos fajtanévvel több, morfológiailag jól elkülöníthető fajtát illetnek. Ez felhívja a figyelmet arra, hogy a génbanki gyűjteményekben még gondosabb leltárt kell vezetni, hiszen számos kutató az innen szerzett minták, ill. adatok alapján végzi a kutatást, és a fajtakeveredés téves eredmények közzléséhez vezethet.

A genetikai vizsgálatoknak szerepe van a filogenetikai¹⁰³ kutatásokban is. Egy adott térségben keletkezett, illetve elterjedt fajtaválaszték elemzésével választ kaphatunk a származásra is. Régi magyar almafajták S-genotípusának¹⁰⁴ azonosításával nemcsak a termékenyülési inkompatibilitási csoportok számát bővítettük, hanem új filogenetikai bizonyítékokra is rávilágítottunk. Megválaszolando azt a kérdést, hogy a termesztett alma őseként elfogadott *Malus sieversii* mellett volt-e szerepe más génforrásoknak a Kárpát-medencei fajták kialakulásában? A válasz egyértelmű igen, ugyanis molekuláris alapú

¹⁰² KIRÁLY-TÓTH 2009

¹⁰³ filogenetika = törzsfejlődéstan, származástan; a filogenezis tudománya.

¹⁰⁴ A termékenyülést a számos allélváltozattal rendelkező S lókuszt szabályozza. A lókuszt alléljai allélsorozatot (S-allélok) alkotnak. Diploid fajoknál két S-allél változat van jelen a genomban, megporzaskor a pollenadó és a megtermékenyítendő fajta S-allél összetétele (S-genotípusa) dönti el a termékenyülés sikerét. Az azonos S-genotípusú fajták inkompatibilitási csoportot alkotnak. (TÓTH M. 2009) – Magyarázat a szakkifejezésekhez: Kompatibilitás = termékeny ivari kapcsolat lehetősége, az ivarsejtek zavartalanul egyesülhetnek, és a termékenyült petesejtől életképes utód fejlődik. Inkompatibilitás = az ivarsejtek egyesülését valamilyen genetikailag meghatározott tényező gátolja. (Tóth M. 2009)

bizonyítékokkal, az S_1 -allél parciális szekvenálásával¹⁰⁵ igazoltuk a Nemes sóvári fajta pedigréjében a *Malus sylvestris* jelenlétét.¹⁰⁶

6. Termesztési érték és lehetőségek

A Kárpát-medencében még fellelhetők a gyümölcsstermesztés két sajátos, archaikus, de egymástól jól elkülönülő módjának a nyomai. A középső síkságok folyói mentén a fokgazdálkodás rendszerébe illeszkedő ártéri gyümölcsstermesztés volt ismert.¹⁰⁷ A Kárpátok magas hegláncainak előterében – a tanszékünk által is kutatott helyeken – pedig az ökológiai adottságokhoz jól alkalmazkodó hegyvidéki gyümölcskultúra honosodott meg.¹⁰⁸

Napjainkban a régi almafajták iránti nosztalgiával találkozhatunk, divatosá válik a régi gyümölcsfajták termesztése. A biodiverzitás iránti elkötelezettség alapján egyes hivatalos és/vagy civil szervezetek a régi fajták teljes körének újbóli termesztésbe vonását szorgalmazzák. Egyes fogyasztókban a régi fajtákkal kapcsolatban meglehetősen megszépült emlékek élnek. Például úgy emlékeznek, hogy a régi fajták mind igénytelenek, bárhol termesztetők, nem kell ápolni azokat. Úgy tartják, hogy a régi fajták a betegségekkel szemben ellenállóak, az egykor (rendszerint szoliterként!¹⁰⁹) a család által birtokolt fájukat soha nem kellett permetezni. Gyümölcsük nagyon finom – jobbak, mint a mai almák – hangoztatják gyakran. Ráadásul ezek a pincében is kiválóan eltarthatók.

¹⁰⁵ szekvenálás = DNS nukleotid sorrend elemzése.

¹⁰⁶ Emellett ebben a munkában Halász Júlia, Hegedűs Attila, György Zsuzsanna, Pállinger Éva és Tóth Magdolna 23 Kárpát-medencei, rezisztenciaforrásként potenciálisan felhasználható régi magyar fajta S -genotípusát mutatták be. (HALÁSZ J. et al. 2011)

¹⁰⁷ Andrásfalvy szerint a vizes területek jelentős haszonvétele volt a gyümölcs. Az ártéri gazdálkodás és ennek része, az ártéri gyümölcsstermesztés ebben az időszakban alakult ki, és a középkor folyamán érte el virágkorát. A rendszer egészen a 19. századig, a vizes élőhelyeket legnagyobb mértékben érintő vízszabályozások idejéig fennmaradt (ANDRÁSFALVY B. 1989).

¹⁰⁸ Aggteleki kutatásaink szerint a hegyekben folyó gyümölcsstermesztés archaikus módon zajlik ma is. Lényegében az irtásgazdálkodás egy változatáról van szó. A gyümölcsösökben, a fák alatt a talajt természetes növénytakaró fedi, ezért legelőként is szolgáltak egyben. A gyümölcsös művelésének másik legfontosabb eleme az aljnövényzet kaszálása, mivel a gyümölcsösök egyik legfontosabb „termése” az állatok számára kaszált széna volt. Helyi termelők szavaival élve, a múltban a „gaz” is igen jól hasznosítható „terméke” volt a hegyeknek. A fák sarjait és a magról kelő magoncokat hívják „gaznak”, amelyet tüzelőként hasznosítottak a mészégetés során. A kerítetlen gyümölcsösök többségében nincs metszés, növényvédelem és talajművelés. A termést leverik a fákról. (TÓTH M. – GEISZLER J. 2001; TÓTH M. – SZANI ZS. 2004)

¹⁰⁹ Magányosan ültetett fa, cserje vagy virág, gyakran a térhatár jelzésére, a tér belső tagolására, gyakran csak díszítő céllal.

Ha az összes régi fajta objektív értékelésével megvizsgáljuk e kijelentések igazságtartalmát, akkor egyértelműen az egyik amerikai fajtakutató megállapítását fogjuk igazolni, vagyis azt, hogy a tökéletes fajta nem létezik, a gyümölcsfajtáknak vannak pozitív és negatív tulajdonságai. Ugyanis a fenti megállapításokhoz tételesen találhatunk pozitív és negatív fajtapéldákat is.¹¹⁰ Tehát a régi fajtáknál is érvényes, hogy a fajtaválasztásnál nekünk kell mérlegelni a fajták jó és rossz tulajdonságait, és a körülményeinkkel, lehetőségeinkkel és céljainkkal kell azokat egybevetni.

Arra a kérdésre, hogy újból termesztésbe kell-e vonni az összes gyümölcsfajtát, egyértelműen nemleges választ kell adni. Ki kell választani közülük a betegségekkel szemben ellenálló, az ökológiai adottságainkra alkalmas és a felhasználási céljainknak (friss étkezés, élelmiszeripari feldolgozás, konyhai felhasználás stb.) legmegfelelőbb fajtákat, s csak azokat érdemes ismét termesztésbe vonni. Feltétlenül utána kell nézni annak, hogy milyen negatív tulajdonsága miatt szorult ki az adott fajta a termesztésből.

A másik kérdés az, hogy milyen termesztési formába illeszthetők legjobban a régi gyümölcsfajták. Korszerű és intenzív árutermesztésbe nagyon ritkán bizonyul helyes választásnak egy nosztalgiafajta. A régi fajták többsége növekedési és terméshozási sajátosságai miatt nem is alkalmas a legkorszerűbb koronaformákra, művelési módokra.

Sokkal jobb választás az egyéb zárt vagy a nyílt telepítési rendszerű termesztési mód. Ilyen az ökológiai szemléletű gazdálkodásban művelt árügyümölcsös, az önellátó lakókerti termesztés, a komplex hasznosítású mezőgazdasági gyümölcsös, továbbá az előbbieken már említett szórvány- és tájgyümölcsös, ill. az útmenti sorfa. Az utóbbi két termesztési mód, régi fajtákkal ötvözve, a korábbi fejezetekben már említett vidékfejlesztési programokba is beilleszthető.

¹¹⁰ Almafajtákat felsorakoztatva megállapítható például, hogy a 'Staymared' valóban eléggé igénytelen, de már a 'Téli fehér kálvil' a maga sok problémájával (pl. erős növekedés, keserűfoltosságra való hajlam) a legnehezebben termesztendő fajták közé tartozik. A gyümölcs jó eltarthatósága valóban több fajtának előnyös tulajdonsága. Például a 'Húsvéti rozsmaring', a 'Sóvári', a 'Batul' igénytelen körülmények között is sokáig eltartható, ezzel szemben pl. a 'Parker pepin' a fonnyadásra való hajlamával a legnehezebben tárolható fajták közé tartozik. Az ízekkel kapcsolatban ahány ember, annyiféle megközelítés létezik, de az igazsághoz hozzátartozik, hogy a régi almafajták egykori fennmaradásában elsősorban nem a gyümölcs íze, hanem annak eltarthatósága játszott döntő szerepet.

6.1. Termesztés ökológiai szemléletű üzemi gyümölcsösben

Az árutermesztés céljából létesítendő üzemi ökogyümölcsösökben – az új rezisztens fajták mellett – egyértelműen helye van a régi ellenálló fajtáknak. Itt érdemes előnyben részesíteni azokat a fajtákat, amelyeket a hagyományos árutermesztésben csak kisebb arányban vagy egyáltalán nem termesztettek. Szinte valamennyi gyümölcsfaj esetében sokkal nagyobb a választék küllem, íz és beltartalmi értékekben is, mint azt a szupermarketek polcainak szemrevételezése után gondolnánk. Ökológiai adottságaink páratlan ízt és zamatot adnak a hazai termesztésű gyümölcsöknek. Fokozzuk ezt az élvezetet a legkiválóbb ízű fajták termesztésbe állításával, s így még több honfitársunkat sikerül rávenni a hazai gyümölcsök preferálására.¹¹¹

Hagyományos, integrált és organikus (ökológiai) termesztés fenntarthatóságát értékelő amerikai tartamkísérletekben bizonyították, hogy – a másik két termesztési módhoz viszonyítva – az ökológiai termesztésben előállított gyümölcsök szilárdabbak, édesebbek, kevésbé savasak voltak, s a jövedelmezőség jobb, az energiakihasználás hatékonysága pedig nagyobb volt. Az adatok azt jelzik, hogy mind a környezeti, mind az ökonómiai fenntarthatóság tekintetében az ökológiai termesztés került az élre, s második helyen követi az integrált termesztés, s utolsó a hagyományos termesztés.¹¹²

6.2. Termesztés önellátó lakókertben, biokertben

Az önellátó lakókeri gyümölcsöskert lehet például a vegyes állományú biokert része, amely a terület kiterjedése által meghatározott méretű gyümölcstermő növényeket foglal magában. Szinte elengedhetetlen szereplők itt a bogyógyümölcsűek,¹¹³ gyakran előfordul a körte, az alma és a birs, s az ökológiai adottságokba illő csonthéjasok vagy héjasok egy-egy fája nemcsak terméséért érdekes, hanem széppé is teszi kertünket. A házkörüli gyümölcsöskert természetes velejárója többek között a természetes növénytakaróval fedett talaj, a mulcsozás,¹¹⁴ s a gyümölcstermő növények előnyére is kihasználható a vegyes növénykultúra. Bizonyos biokerti szakirodalmak például a körömvirág talajlazító, a facélia talajlazító

¹¹¹ TÓTH M. 2002

¹¹² REGANOLD et al. 2001, cit. TÓTH M. 2002

¹¹³ Bogyógyümölcsűek (a szamóca, málna, ribiszke, köszméte, bodza összefoglaló neve); csonthéjasok (cserezsnye, meggy, szilva, kajszi, őszibarack); héjasok (dió, mogyoró, gesztenye, mandula).

¹¹⁴ Mulcsozás = talajtakarás a nedvesség és talajhő megőrzése érdekében (széna, avar, szalma, kéreganyagokkal).

és méheket vonzó szerepéről írnak, s a sarkantyúkának a tarack és a levéltetvek visszaszorításában, a fokhagymának pedig a pocok riasztásában tulajdonítanak előnyös szerepet. Feltehető, hogy ezen előnyös hatások segítségünkre vannak a régi fajták termesztésekor, de a magam részéről sietek leszögezni, hogy az ökológiai szemléletű gyümölcsstermesztésben nem jelentenek megoldást az ún. biodinamikus csodák, a kozmikus erőkbe vetett hitnek nincs helye a technológiában, hiszen ezek helytállóságát a gyümölcsészetben tudományosan nem bizonyították. Ehelyett abban bízhatunk, hogy az ökológiai adottság, a felhasználási és fogyasztási igényeink szerint kialakított kert szakszerű és ötletes művelésének eredményeként zamatos és egészséges gyümölcsökkel jutalmazhatjuk családunkat.¹¹⁵

6.3. Termesztés komplex hasznosítású mezőgazdasági gyümölcsösben

Külföldön, például Svájcban és Németországban több helyen láttam magastörzsű gyümölcsösöket, amelyekben a fák alatt tehenek (néha lámák) legelésznek. A gyümölcsfának ideális a gyep és a tehéntrágya, a tehének éhségét oltja a legelhető fű s árnyékot nyújt a fák lombja. Az ilyen termelési forma nem csupán termelési haszonnal jár, hanem a turistákat is odacsábítja. Az utazó kisgyermekes családok bizonyára megállnak egy kis állatsimogatásra. Az ilyen termelők általában eléggé leleményesek, s a közelben van egy bioboltjuk, amelyben nem csupán friss gyümölcsöket, hanem házi készítésű gyümölcsstermékeket, saját termelésű gyümölcsből készült üdítő vagy alkoholos italokat is árusítanak. Fokozható az élmény rövid ismertetőkkel a gyümölcsstermesztésről és az állatokról.

* * *

Összegzésül megállapítható, hogy a régi gyümölcsfajtákkal végzett fajtaérték vizsgálataink egyfelől a gyümölcsstermesztési gyakorlat művelőit segítik. Genetikai, gyümölcsanalitikai és rezisztenciakutatásaink pedig tudományos szempontból hiánypótlóak. A bemutatott tanulmány is meggyőzően bizonyítja, hogy a pomológia tudománya – a Tomcsányi Pál akadémikus által elkülönített korszakváltások¹¹⁶ szerint – a pomográfia (leíró pomológia), a pomometria (értékelő pomológia) és a pomonómia (gazdasági vagy gyakorlati pomológia) meghaladása után eljutott egy új szakaszba. Ebben a pomozófia elnevezéssel illethető korszakban a célszemély a fogyasztó, a fő szempont a választékbővítés, s a nemesítési

¹¹⁵ TÓTH M. 2002

¹¹⁶ TOMCSÁNYI 1998

eszköztár egyértelműen kibővül a géntechnikával és a műszeres analitikával.

Budapest, 2013. almaszüret idején

Dr Tóth Magdolna

Köszönetnyilvánítás:

A tanulmány elkészültéhez felhasznált kutatási eredményeket és tudományos publikációkat, valamint az ezeket megalapozó laboratóriumi fejlesztéseket a TÁMOP 4.2.1./B-09/01/KMR/2010-0005, a VM Állami Génmegőrzési Feladatok É-45343, a GOP-1.1.1-09/1-2009-0042, a BCE-RET-04/2006, az NKFP06A2-BCETKA06, az OTKA T 035120 és OTKA T 043279 programok, továbbá a Hungaro Casing és egyéb cégek szakképzési támogatásai finanszírozták.

IRODALOM

ANDRÁSFALVY B. 1989

Andrásfalvy B. 1989: A magyarság gyümölcsészete. Doktori értekezés.

ANDRÁSFALVY B. 2001

Andrásfalvy B. 2001: Gyümölcskultúra. p. 493–527. In: Paládi-Kovács A. és tsai: Magyar Néprajz II. Gazdálkodás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

ANGYAL D. 1926

Angyal Dezső kertészeti munkái. 4. kötet. Gyümölcsismeret (Pomologia). Összeválogatta és sajtó alá rendezte: Mahács Mátyás. Pátria, Bp. 1926. 520 p.

BALÁZS A. et al. 2012

Balázs A, Tóth M, Blazics B., Héthelyi É., Szarka Sz., Ficsor E., Ficzek G., Lemberkovics É., Blázovics A. 2012: Investigation of dietary important components in selected red fleshed apples by GC-MS and LC-MS. *Fitoterapia*. Vol. 83(8) p, 1356–1363.

BELÉNYESY 1955

Belényesy M. 1955: Szőlő- és gyümölcstermesztésünk a XIV. században. *Néprajzi Értesítő* 1955: p. 20–29.

BERECZKI 2. 1899

Bereczki M. 1899: Gyümölcsészeti vázlatok. II. kötet. 2. kiadás. Budapest: Pesti Lloyd Társulat Könyvsajtója. 517 p.

BRÓZIK 1993

Brózik S. 1993: Gyümölcsfajták értékelése és nemesítése. Kandidátusi értekezés.

BRÓZIK–KÁLLAY–APOSTOL 2003

Brózik S., Kállayné Tné, Apostol J. (szerk.) 2003: Mandula. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

BUJDOSÓ 2013

Bujdosó G., Héjas gyümölcsfajok nemesítésének nemzetközi irányvonalai, fontosabb fajtaújdonságai. Tananyag a Budapesti Corvinus Egyetem Kertészmérnöki Kara honlapján. [Megtekintve 2013 szeptembere]
<http://kertesztananyag.hu/gyumolcsfajta-ertekeles>

EPLÉNYI–SZANI 2006

Eplényi A., Szani Zs. 2006: "Kalotaszegi gyümölcsösök" – Híd a település és a táj között. In: Füleky György (szerk.): A táj változása a Kárpát-medencében: Település a tájban – V. Tájérténeti Konferencia kiadványkötete, Gödöllő. pp.51–56.

ERMÉNYI – Lásd P. ERMÉNYI!

FICZEK et al. 2011

Ficzek G, Végvári Gy., Sándor G., Stéger-Máté M., Kállay E., Szügyi S., Tóth M. (2011): HPLC evaluation of anthocyanin components in the fruits of Hungarian sour cherry cultivars during ripening, *Journal of Food, Agricultural and Environment*, Vol. 9(1), pp. 132-137.

HAJÓSNÉ NOVÁK M. 1999

Hajósné, Dr. Novák Márta (szerk.): Genetikai variabilitás a növénynemesítésben. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1999.

HALÁSZ J. et al. 2011

Halász J., Hegedűs A., György Zs., Pállinger É., Tóth M. 2011: S-genotyping of old apple cultivars from the Carpathian basin: methodological, breeding and evolutionary aspects. *Tree Genet. Genomes*. Vol. 7, pp. 1135–1145.

HEVESI M. et al. 2004

Hevesi M., Göndör M., Kása K., Honty K., Tóth M. 2004: Traditional and commercial apple and pear cultivars as sources of resistance to fireblight, *European Plant Protection Organisation Bulletin*, Párizs, Vol. 34, pp. 377–380.

HEVESI M. et al. 2012

Hevesi M., Blázovics A., Kállay E., Végh A., Stéger-Máté M., Ficzek G., Tóth M. 2012: Biological Activity of Sour Cherry Fruit on the Bacterial Flora of Human Saliva in vitro. *Food Technology and Biotechnology*. Vol. 50(1), pp. 117–122.

HEVESI M. 1996

Hevesi M. 1996: A tűzelhalás megjelenése Magyarországon. *Növényvédelem*. Vol. 32, pp. 225–228.

HOLLER 2007

Holler, C. 2007: Régi gyümölcsfajták és hagyományos gyümölcsösök: a táj, a természet és az ember kincsei. *Kertgazdaság*. Vol. 39(3), pp. 76–80.

HONTY et al. 2004

Honty K., Hevesi M., Göndör M., Tóth M., Bács-Várkúti V., Ferenczy A. 2004: Susceptibility of some traditional pear cultivars of Hungarian and foreign origin to the pathogenic bacterium *Erwinia amylovora*, *Int. J. of Hort. Sci.* Budapest, Vol. 10(3), pp. 41–45.

HONTY et al. 2005a

Honty K., Göndör M., Tóth M., Kása K., Hevesi M. 2005a: Susceptibility of pear cultivars to fire blight in Hungary, *Acta Hort.* Vol. 704, pp. 583–588.

HONTY et al. 2005b

Honty K., Hevesi M., Tóth M., Stefanovits-Bányai É. 2005b: Some Biochemical changes in pear fruit tissues induced by *Erwinia amylovora*, *Acta Biologica Szegedensis*, Vol. 49(1-2), pp. 127–129.

HONTY et al. 2008

Honty K., Hevesi M., Sárdi É., Stefanovits-Bányai É., Tóth M. 2008: Effect of *Erwinia amylovora* infection on biochemical changes of different pear fruit, *Acta Hort.* Vol. 800, pp. 879–884.

KARR, A.

Karr, Alphonse: Voyage autour de mon jardin. Paris, Éd. Dumont, 1845. 2. vol. 50. levél, 271–282. p.

KÁSA K. et al. 2002

Kása K., Tóth M., Göndör M., Hevesi M. 2002: Evaluation of fire blight resistance of apple cultivars. *Beitrage zur Züchtungsforschung*. Vol. 8(3), pp. 71-74.

KÁSA-HEVESI-TÓTH

Kása K., Hevesi M., Tóth M. 2005: Evaluation of traditional Hungarian cultivars as sources of resistance to fire blight, *Acta Hortic*. Vol. 663(1), pp. 225–228.

KIRÁLY et al. 2012

Király I, Redeczki R., Erdélyi É., Tóth M. 2012: Morphological and molecular (SSR) analysis of old apple cultivars. *Not. Bot. Horti. Agrobi.* 40(1) p. 269–275.

KIRÁLY I. 2013

Király I. 2013. Kárpát-medencei almafajták jellemzése pomológiai vizsgálatokkal és mikroszatellit alapú molekuláris markerezéssel. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

KIRÁLY-TÓTH 2009

Király I., Tóth M. 2009: Régi almafajták fogyasztói megítélése gyümölcsbírálat alapján. In: XV. Növénynevelési Tudományos Napok. Hagyomány és haladás a növénynevelésben. Kongresszusi lektorált teljes terjedelmű kiadvány, Budapest. pp. 238–242.

KOCSISNÉ et al. 2010

Kocsisné M G., Szabó T., Iváncsics J., Varga J., Szabó Z., Nyéki J., Soltész, M. 2010. Körte génbanki vizsgálatok hazánkban. [Megtétele 2013 szeptemberében]

http://sandbox.georgikon.hu/napok-old/upload/publications/2010-08-23_17-17-25_georgikon-2010.doc

KOVÁCS SZ. 2011

Kovács Sz. 2011: Történelmi szilvafajták gyümölcs-minőségének értékelése. In: Gyümölcs génbankok a tudományért. A Magyar Tudomány ünnepe. 2011. XI. 14. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

LENDVAI

Lendvai Emil: Óriás alma termett Szombathelyen. 2011. aug. 18. In: *Nyugat.hu website*. Kiad. A Nyugat Média és Világháló Egyesület webszájtja. Szombathely [Megtétele 2013 szeptemberében]

http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/54583_orias_alma_termett_szombathelyen

LIPPAI

Lippai J. 1667: Gyümölcsös kert. Cosmerovius Máté, Bécs.

MORGAN-RICHARDS 1993, 2002

Morgan, J., Richards, A. 1993: The book of apples. Illusztr. Dowle, Elisabeth. London, Ebury Press, 1993. 304 p. 36 színes rajzzal.;

2. kiadása 2002.: The new book of apples. Illusztr. Dowle, Elisabeth. London, Ebury Press, 2002.

P. ERMÉNYI 1987b

Erményi Magdolna, P[reiningerné]: Angyal Dezső (1852–1936). In: Magyar agrártörténeti életrajzok A – H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1987. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 33–36. p.

PAPP D. et al. 2011

Papp D., Ficzek G. Ficzek Gitta, Stégerné M M., Nótin B., Király I., Tóth M. 2011: Kárpát-medencei régi almafajták beltartalmi értékei és perspektívái a XXI. század hazai nemesítésében. *Kertgazdaság*. Vol. 43. pp. 23–27.

PEDRICZ, A. 2009

Pedryc A. (szerk.): A genetika és növénynemesítés alapjai. Egyetemi jegyzet. Kiadó: BCE Kertészettudományi Kar, Budapest, 2009.

RAKONCZÁS et al. 2009

Rakonczás Norbert, Dremák Péter, Gonda István 2009: A magvak számának hatása az alma minőségére. *Kertgazdaság*, Vol. 41(3), pp. 19–28. p.

RAPAICS 1940a

Rapaics R. 1940: A magyar gyümölcs. A Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest.

REGANOLD et al. 2001

Reganold, John P. – Glover, Jerry D. – Andrews, Preston K. – Hinman, Herbert R.: Sustainability of three apple production systems. *Nature*. International weekly journal of science. *Nature* 410, 926-930 (19 April 2001)

RODICS 2008

Rodics K. 2008: Biológiai sokféleség és hagyomány. *Kertgazdaság*. Vol. 40(1), pp. 3-5.

SOLTÉSZ

Soltész M. (szerk.) 1998: Gyümölcsfajta-ismeret és -használat. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

SURÁNYI 1990

Surányi D. 1990: Az alföldi szőlők és szórványgyümölcsösök pomológiai értékei. *Kertgazdaság*. Vol. 22(6), pp. 46–63.

SURÁNYI 2002

Surányi D. 2002: Gyümölcsöző sokféleség. Biodiverzitás a gyümölcsstermesztésben. Cegléd, Akcident Nyomdaipari Kft. 140. p.

SZABÓ Z. 2011

Dr Szabó Zoltán 2011: Pogácsabarack. *Kertészet és Szőlészet*, 2011. 14. szám

SZALAY 2009

Szalay L. 2009: Az őszibarackfák virágrügyeinek és virágainak fagyűrő képessége. *Agrofórum Extra* 28. 20(GyümölcsExtra):46-47.

SZALAY et al. 2010

Szalay L., Timon B., Németh Sz., Papp J., Tóth M. 2010: Hardening and dehardening of peach flower buds. *Hort Science*. 45(5):761-765.

SZALAY et al. 2012a

Szalay L., Király I., Nick H B, Tóth M. 2012a: Magyar történelmi almafajták ventúriás varasodásra való fogékonyságának összehasonlító értékelése két helyszínen. *Kertgazdaság*. Vol. 44(2), pp. 35-40.

SZALAY et al. 2012b

Szalay L., Németh Sz., Timon B., Végvári Gy. 2012b: Frost hardiness of peach and apricot flower buds. *Acta Hort.* 962:291-296.

SZALAY et al. 2013

Szalay L., Ordidge M., Ficzek G., Hadley P., Tóth M, Battey N H. 2013: Grouping of 24 apple cultivars on the basis of starch degradation rate and their fruit pattern. *Horticultural Science*, Vol. 40(3), pp. 93-101.

SZANI 2011

Szani Zs. 2011: Történelmi alma- és körtefajták a Kárpát-medencében a népi fajtaismeret és -használat tükrében (PhD-értekezés). Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

TAKÁTS S.

Takáts S. 1979: Bajvívó magyarok. Képek a török világból. Móra Könyvkiadó, Budapest. 337 p. 3. kiadás.

THIESZ et al. 2007

Thiesz R., Bandi A., Tóth M., Balog A. 2007: Epidemiological survey of *Xanthomonas arboricola* pv. *juglandis* and *Gnomonia leptostyla* on natural population of walnut (*Juglans regia*) in eastern Transylvania, *Int. J. of Hort. Sci.* Vol. 13(4), pp. 7-9.

THIESZ et al. 2009

Thiesz R., Bandi A., Tóth, M., Balog, A. 2009: Evaluation of an isolated Persian walnut (*Juglans regia* L.) population from Eastern Transylvania, Romania. *Journal of Food, Agricultural and Environment*, Vol. 7(1), pp. 106-110.

TIMON 2002

Timon B. 2002: Turisztikai gyümölcsutak lehetőségeinek feltárása a nyugat-dunántúli régióban. *Kertgazdaság*. Vol. 34(1), pp. 69-74.

TIMON et al. 2011

Timon B., Király I. és Papp M. 2011: Tájfajták a hármaskörhatárnál. *Kertészet és Szőlészet*. Vol. 51-52, pp. 20-21.

TOMCSÁNYI 1979

Tomcsányi P. 1979: Gyümölcsfajtáink – Gyakorlati Pomológia. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó. 454 p.

TOMCSÁNYI 1998

Tomcsányi P. (1998): Fajtaismeret és fajtaértékelés a III. évezred küszöbén, *Kertgazdaság*, 30(2), pp. 77-81.

TÓTH M. 2002

Tóth M. 2002: Fajtahasználat az ökológiai gyümölcsstermesztésben. In Radics L. (szerk.) *Ökológiai gazdálkodás II. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest*, pp. 375-394.

TÓTH M. 2005a

Tóth M. 2005a: A Kárpát-medence régi almafajtáinak felderítése és megmentése, *Kertgazdaság*, Vol. 37(2), pp. 24–29.

TÓTH M. 2005b

Tóth M. 2005b: Régi magyar almafajták, mint a rezisztencia nemesítés génforrásai és a környezettudatos külterjes gyümölcsösök elemei. In Tóth M. (szerk.): A fajtaválaszték fejlesztése a kertészetben, Kongresszusi teljes terjedelmű lektorált kiadvány, Mezőgazdasági Kiadó Kft., Budapest, pp. 23–31.

TÓTH M. 2009

Tóth M. (szerk.): Gyümölcsfaj- és fajtaismeret. Kiad. BC Kertészettudományi Kar, Budapest, 2009.

TÓTH M. 2013

Tóth M. 2013: Az alma. *Malus domestica* Borkh. (Magyarország kultúrflórája 77. II. kötet. 3. füzet.) Agroinform Kiadó, Budapest.

TÓTH M. et al. 1997

Tóth M. 1997: Gyümölcsészet. Nyíregyháza: PRIMOM Vállalkozásélénkítő Alapítvány. 445 p.

TÓTH M. et al. 2005a

Tóth M., Hevesi M., Honty K., Kása K. 2005a: Kárpátalján fellelhető alma genotípusok (régi és helyi fajták) tűzelhalással szembeni ellenállósága növényházi vizsgálatok alapján, *Növényvédelem*, Vol. 41(8), pp. 341–348.

TÓTH M. et al. 2005b

Tóth M., Kása K., Szani Zs., Balikó E. 2005b: Traditional old apple cultivars as new gene sources for apple breeding. *Acta Hort.* 663. p. 609–612.

TÓTH M. et al. 2005c

Tóth, M., Balikó, E., Szani, Zs. 2005c: Evaluation of fruit quality of old apple cultivars originating from the foot of the Carpathian Mountains, for utilization in breeding and in organic farming, *Int. J. of Hort. Sci.* Vol. 11(3), pp. 15–21.

TÓTH M. et al. 2007

Tóth M., Hudák K., Geiszler J. 2007: Gyümölcsfajta-kutatás az Aggteleki Nemzeti Park területén. In: XIII. Növénynevelési Tudományos Napok 2007. március 12. Budapest, Összefoglalók. p. 179.

TÓTH M. et al 2012

Tóth M., Ficsek G., Király I., Honty K., Hevesi M. 2012a: Evaluation of old Carpathian apple cultivars as genetic resources of resistance to fire blight (*Erwinia amylovora*). *Trees – Structure and Functions*. Vol. 27(3). p. 597-605.

TÓTH M. – GEISZLER J. 2001

Tóth, M., Geiszler, J. 2001: Gyümölcsfajta-kutatás az Aggteleki Nemzeti Park területén I. (kutatási jelentés).

TÓTH M. – SZANI ZS. 2004

Tóth, M., Szani, Zs. 2004: Traditional farming within the Carpathian basin – pomaceous fruits, *Int. J. of Hort. Sci.* Vol. 10(3), pp. 15–17.

LEVELEK

BERECZKI MÁTÉ,

Mész-Kovácskő, Dec. 6. 1880

239

Redves barátom!

A napokban neked küldött almák közt
egyre azt gondoltam, hogy Poryik alma.
Most kaptam a küldőtől, Erdélyből leve-
let, melyben irtesít, hogy azaz alma
nem Poryik, noha sokat hasonlít eh-
kez, hanem „Markodi nőrsér” alma.
A Poryiknak kopra szára van s szára
közül az öreg falán jellemző, sugaras
rossza sokott tenni különben egész fölü-
lete mentes minden rosszatól; alakja
és nagysága aromban nagyon hasonlít
ahhoz a példány-hoz, melyet neked Po-
ryik név alatt küldöttem vol: de, mi-
kép látom hibásan gyanítottam Poryik-
nak; mert hát Markodi nőrsér annak
a neve Erdélyben. Sokszor hallottam
a Markodi nőrsér alma nevet emle-
getni az Erdélyiek-től: de soha és soha
sem olvastam jellemző vonásait s így
nem csuda, ha hirteleniben Poryiknek
gondoltam a küldött példányt. Ha meg-
írlelted; mond el róla véleményed.
Ostoba alma-elnevezés az a Markodi
nőrsér! Mégis írtam erdélyi barátom-
nak

Bereczki Máté levélpapírja és kézírása

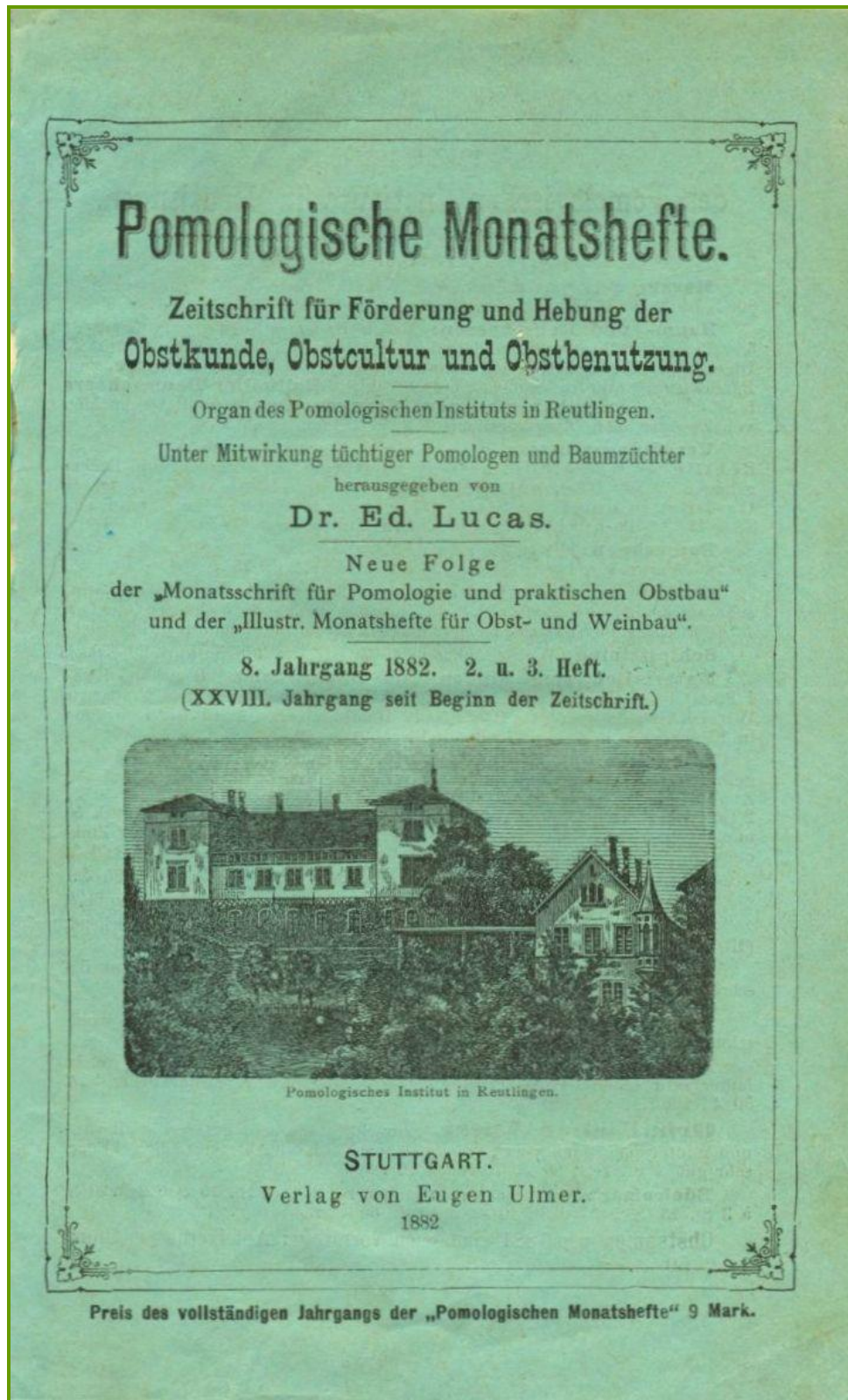
Mtár 1879. Feb. 12.

Kedves Barátom!

Ma délre kövigrem a' venni kezdés. Feb. 14-én költök
hová? postán bérements. Saja a' halmásina lesz nagy
10-15 kilogram. A' galathea, kővetterő: vékony finom
deszka ferály. 2 láb hosszú, 1 láb széles, 10 hüvelyk
magas, erős spárgával örsze lesz fűrés. A' gájjal köv-
^{lejjai} sevesen mohák scharva. Azon is, előre; hogy röj-
tön tudósítok a' Meri Kovácsdéri górtas messze, hogy
elkezde elvinni a' hová? azaz ottvan kizsolt postán álto-
máit a' talán felve vesül? De ez hová? máis máis-
kor is kizsolt górtas górtas schar, megis hová? ta-
lál, schar elmerem kizsolt. Postán az ottvan gó-
formán fel a' Kovácsdéri górtas, schar meg kizsolt
esetű. Ha azelőtt nem schar, a' galathea nagy Dato.
A' a' a' kizsolt postán lesz, se tudod górtas, a' a'
kell az ezek schar.

Köztudni egy is papír, schar ottvan schar,
schar megis, meg a' kizsolt, schar elmerem fajért,
egy is kizsolt schar, kizsolt schar.

Észen mellet. Dörögő barátom
Dörögő Dániel

A Pomologische Monatshefte című német nyelvű szaklap címlapja, amelyben dr. Lucas bemutatta Bereczki Mátét

Anzeigen des Pomologischen Instituts in Reutlingen.

Geräthe.

Messer: Sehr gute Gartenmesser je nach Grösse und Eleganz von 1 *M.* 80 *S.* bis 2 *M.* 75 *S.*, ein solches mit versenkter Säge 4 *M.*

Baum- und Rebscheeren: Neue Baumscheere von Troyes 5 *M.* 15 *S.*, dieselbe doppelschneidig 6 *M.*, letztere mit stellbarer Feder 6 *M.* 35 *S.*. Diese Cornu-Scheeren sind sehr empfehlenswerth. — **Vigier-Scheere**, zum Pflirschnitt sehr zu empfehlen, 4 *M.* 10 *S.*. **Bollwiller Baumscheere** 5 *M.* 50 *S.*. **Amerikanische neue Stangenscheere** zum Abschneiden von Zweigen beim Ausputzen, mit 2 Meter langem Stiel, 8 *M.*

Veredlungsmesser: Hohenheimer Veredlungsmesser 1 *M.* 35 *S.*. Reutlinger Veredlungsmesser, zweiklingig, eine gerade, die andere gebogen, 2 *M.*. Gewöhnliches deutsches Oculirmesser 1 *M.* 20 *S.*. Oculir- und Copulirmesser 1 *M.* 65 *S.*. Französisches Oculirmesser 3 *M.* 45 *S.*. Hohenheimer Veredlungsmesser *M.* 1. 35.

Baumsägen: Bogensäge nach Lucas 3 *M.*. Taschensäge 1 *M.* 80 *S.*. Amerikanische Stangen-Baumsäge 2 *M.* 75 *S.*

Geräthe zur Bodenbearbeitung: Baumschulspaten, stählerne, sehr stark und dauerhaft, 3 *M.* 45 *S.* und 4 *M.* 30 *S.*, Schaufelspaten 4 *M.* 30 *S.*, Schwäbische Feigehacke 2 *M.* 50 *S.* (Sämmtliche mit Stiel.)

Schleifsteine: Weisse Arkansas 1–3 *M.*, gewöhnliche gute 20–30 *S.*

Materialien zum Binden und Baumwachs. Raphia-Bast 1 Pfund 1 *M.*, Cocosfaserstricke 1 Kilo 1 *M.* und 1 *M.* 20 *S.*, Präparirte Wollfäden zum Veredeln 100 St. 50 *S.*, Baumwachs, kaltflüssiges, 1 Pfund in Blechbüchse 1 *M.* 1/2 Pfund mit Blechbüchse 60 *S.*

Etiquetten und Etiquettentinte. Nummerhölzer zum Anhängen gelb angestrichen und mit Bindfaden versehen, 100 St. 60 *S.*, 80 *S.*, 1 *M.*; Zinkblechetiquetten mit Draht zum Anhängen per 100 St. 1 *M.* 50 *S.*, 2 *M.* 50 *S.*, 4 *M.*. Nummerhölzer zum Stecken, angestrichen, 100 Stück 50 und 80 *S.*. Harztinte für Nummerhölzer 1 Glas 70 *S.*. Tinte für Zinketiquetten von Epple 1 Glas 1 *M.*, von Brandes 1 Glas 50 cc. enthaltend 60 *S.*

Schutzhüllen von Schilf für die Stämme junger Obstbäume à 25 *S.*

Raupenfackel zum Vertilgen der Nesterraupen auf den Obstbäumen 3 *M.*

Dr. Nessler's Mittel gegen die Blutlaus, ausgezeichnet wirkend, (Mtsh. 1878 p. 362) 1/2 Liter in Blechbüchse (incl. Emb.) 80 *S.*

Arnoldis Obstcabinet à Lieferung 6 Früchte enthaltend, mit Beschreibungen 6 *M.*

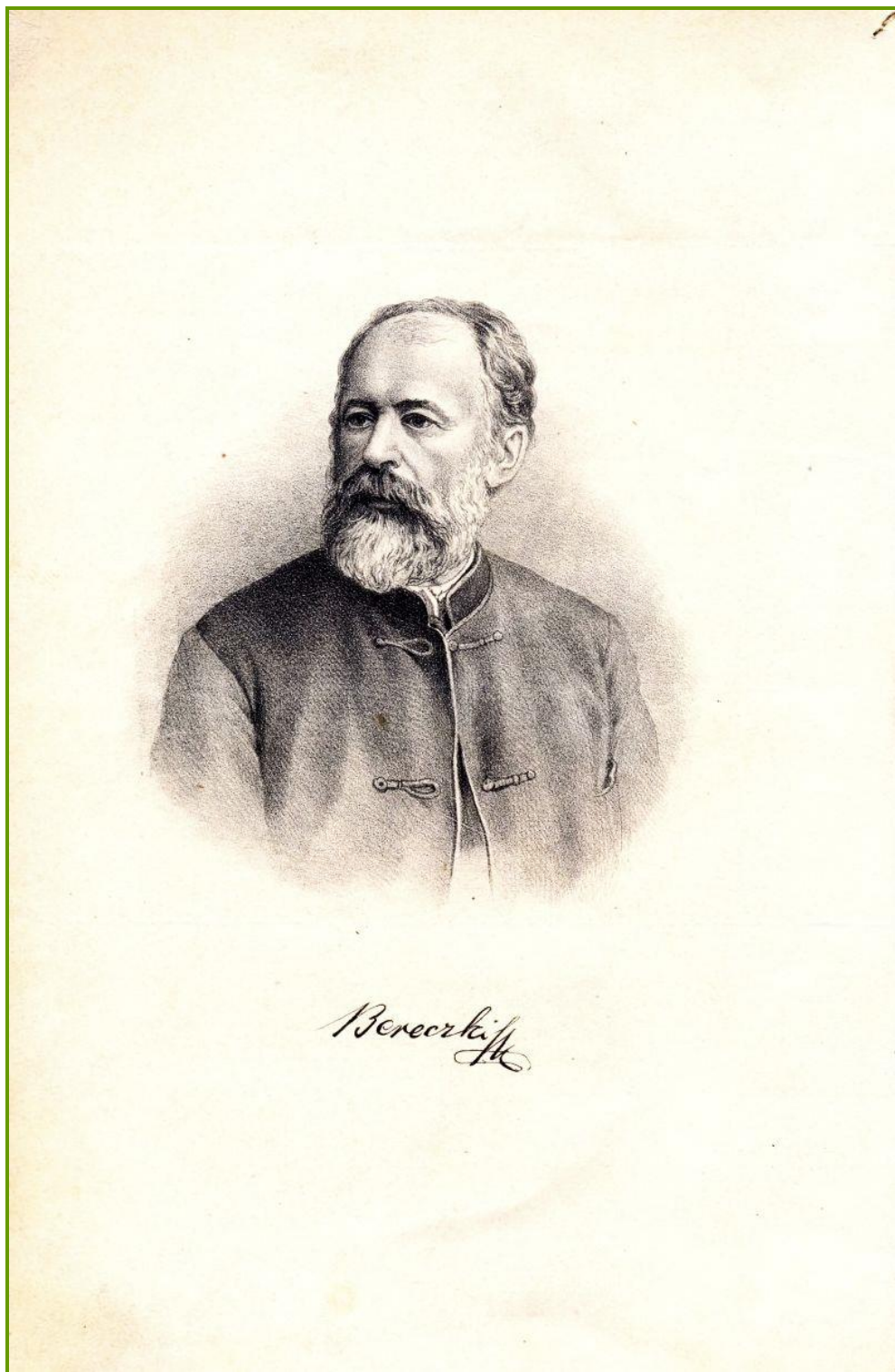
Amerikanische Brombeeren mit ausgezeichnet grossen und wohl-schmeckenden, süssen Früchten à 50 *S.*, 10 Sorten 4 *M.*

Haselnuss-Sämlinge von den besten, grossfrüchtigen Sorten, welche lauter sehr schöne grosse Früchte liefern, 10 St. 2jährige starke Pfl. 4 *M.* 50 *S.*, 1jährige 2 *M.* 50 *S.*

Orbal'scher Apfel, wurzelecht, ein sehr guter edler Herbst- und Winterapfel, ganz wie Prinzenapfel, wächst durch Ableger und Stecklinge, sehr gut, 1 St. 1 *M.* 50 *S.*, 10 Stück 12 *M.*

Edelreiser zur Frühjahrsveredlung à Sorte 1–2 St. 15 *S.*, à 2 St. 20 *S.*, à 3 St. 25 *S.*, à 5–6 St. 40 *S.*, à 10 St. 60 *S.*

Obstsamen von 1881 sind noch vorrätzig; Apfelkerne per Pfund 1 *M.* 50 *S.*

*A Pomologische Monatshefte német lapban
Bereczki Mátéről megjelent arckép*

*Dörög Dani barátomnak.
Emlékül. Berczki*

Biographien verdienter Pomologen.

Berczki Máté, (Matthäus Berczki)

aus Mezö-Kovácsháza den 21. Sept. 1881.

Mit Abbildung.

Es war schon längst Plan der Red. d. Bl., einen Lebensabriss des genannten um die Pomologie Ungarns hochverdienten, eifrigen Forschers in dieser Wissenschaft zu geben, allein es fehlte uns an einem Anknüpfungspunkte, um indirect genauere Nachrichten über Herrn Berczki zu erhalten. Unterzeichneter wendete sich daher mit der Bitte an denselben, ihm doch Material zu einer Biographie zu verschaffen. Der bescheidene Mann liess lange auf sich warten und endlich schrieb er mir, dass der † Oberdieck ihn schon vor beinahe 10 Jahren (1872) um seine pomologischen Bestrebungen und seine näheren Lebensverhältnisse gefragt. Damals habe er diesem würdigen Nestor der Pomologie folgenden Brief geschrieben, den er mir in Copie mittheile.

Dieser Brief ist nun so allgemein interessant und gibt eine so gelungene Schilderung unseres verdienten Freundes, dass ich denselben hier wörtlich wiederzugeben mir erlaube. **Dr. L.**

„Ich bin ein geborner Magyar. Im Jahre 1824 bin ich in Ungarn, im Comitate Nógrád und zwar im Dorfe Romhány geboren. Mein Vater war ein armer Steinmetz. Er gab mich in meinem 11ten Jahre in die Dorfschule und nach einem Jahre schickte er mich in die lateinische Schule nach Waitzen, wo er mich aber nur im ersten Jahre mit Geld unterstützen konnte. In der 2ten Klasse musste ich schon anfangen mit wohlhabenderen Mitschülern privatim zu repetiren und so mit eigenem Fleiss mich zu erhalten, was auch später noch in erhöhtem Grade nöthig war, um meine juridischen Studien an der Universität zu Budapest zu beginnen und zu beendigen.

Mit eigenem Fleisse, ohne Beihilfe eines Lehrers, habe ich die deutsche und französische Sprache insoweit erlernt, dass ich die in diesen Sprachen geschriebenen Bücher gut verstehe, aber ohne alle Uebung kann ich weder die eine noch die andere Sprache geläufig sprechen und wenn ich etwas deutsch oder französisch schreiben will,

Pomologische Monatshefte. Heft 2. 1882.

3

*Jegye. a fenti életrajz a közlőnek megjelent a Magyarországi Hírlapban
1882. évi szeptember 24-én tartó gyűlésén.
Légy. Berczki Máté III. kötet 96. lap.*

*A Pomologische Monatshefte német lapban a
Berczki Mátéről megjelent cikk első oldala*

muss ich es zuerst in meiner Muttersprache concipiren und so mein Concept, mit Beihilfe der Dictionäre ins deutsche oder französische übersetzen. Ich bin gewiss, dass, wenn ich deutsch oder französisch schreibe, sich Fehler auf Fehler anhäufen, aber ich meine, dass man mich doch verstehen wird. *)

Im Jahre 1848—1849 habe ich mich auch an der, in meinem Vaterlande entstandenen Revolution activ betheilt und desshalb musste ich 7 Jahre lang vor der gewalthabenden Macht flüchtig herumirren und in der Fremde meine Zuflucht suchen. Auch nach der ertheilten Amnestie wollte ich nicht in die Dienste dieser Macht (des Staates) treten. Meine Prinzipien haben es mir nicht gestattet. Dies ist die Ursache, dass meine materiellen, das heisst finanziellen, Umstände auch bis jetzt noch sehr gemässigt sind, und ich nun als Privatlehrer mir meine Bedürfnisse verschaffe.

Von der Natur mit poetischen Gefühlen begabt, habe ich das Veredeln der Bäume immer als eine Handlung angesehen, durch welche der Mensch sich mit kühner Hand in das Werk der Schöpfung einmischet; also als etwas Heiliges und Grossartiges. Während meines unwillkürlichen Herumirrens habe ich, wo ich nur hin kam, überall meinen Weg durch eine Menge meiner zurückgelassenen Veredlungen gekennzeichnet. Wo ich einen Wildling aufgefunden hatte, habe ich nicht gefragt, ob er dem Peter oder Paul gehörte, — ich liess mich nicht abhalten, ihn mit einer in der Gegend gekannten edlen Obstsorte umzuveredeln.

Wenn ich dann und wann, in unseren ökonomischen Journalen (pomologische hatten wir damals noch nicht) eine Beschreibung einer edlen Obstsorte gefunden habe, so verschrieb ich sie mir gleich, und hatte ein fieberhaftes Sehnen, sie zu besitzen und sie dann auch zu verbreiten. Allein dieser Wunsch konnte durch mein Schicksal, welches mich so lange hin- und hergeworfen, längere Zeit nicht befriedigt werden und so wuchs er in mir von Tag zu Tag in so grossem Massstabe auf, dass ich von meiner günstigen Stellung — ich war 1860 Bezirksnotar und es wehte damals ein wenig constitutionelle Luft in meinem Vaterlande — desswegen abgetreten bin; weil ich, neben den vielen Schreibereien keine Zeit hatte, mich durch ein wenig Gärtnerei und Obsteultur zu erholen.

*) Die zahlreichen Briefe, welche Unterzeichneter von Herrn Bereczki seit Jahren erhielt, waren nicht nur sehr verständlich, sondern auch sehr gut geschrieben.
Dr. L.

Ich bin ein Privatlehrer der Kinder eines wohlhabenden Pächters im Csanader Comitate auf einem ungarischen Aerial-Gute geworden. Ich habe mich vertragsmässig auf 10 Jahre verpflichtet. Eben jetzt (1872) ist das letzte Jahr dieser Periode aus.

Hier hat nun mein pomologisches Bestreben seinen Anfang genommen; hier, wo in der Zeit meiner Ankunft nur etliche kranke Weichsel- und Akazienbäume gestanden, habe ich einen ungefähr 4 ungarische □ Morgen grossen Obstgarten angelegt. Es sind hier jetzt mehr als 1000 Stämme, sämmtlich meine Veredlungen von sehr verschiedenen Sorten aller Obstgattungen.

Als ich meinen Garten anzulegen beabsichtigte und mir pomologische Kenntnisse zu erwerben suchte, wendete ich mich brieflich an unsere hervorragenden Pomologen, wie Urbanek, Dr. Entz etc., sie inständigst bittend, dass sie mir einige Hilfe leisten möchten, mir authentische Sorten in Edelreisern schicken und damit etliche, gute, pomologische Werke der auswärtigen Literatur mittheilen möchten. Der damals schon 80jährige Urbanek hatte sich in Ruhe gestellt; er hat auf meine Briefe keine Antwort gegeben. Dr. Entz hat mir Edelreiser geschickt; allein, wie ich später wahrgenommen habe, waren diese Reiser fast sämmtlich von unechten Sorten geschnitten.

Von der Hauptstadt weit entfernt muss ich es dem Zufalle danken, dass es mir bei dem Indifferentismus unserer vaterländischen Pomologen gelang, mich in meinem pomologischen Bestreben auf einen weiteren Gesichtskreis zu erheben.

Ich musste mich um einen authentischen Ort umsehen, von wo ich die mir nöthigen Edelreiser bekommen könnte.

Ich bin Mitglied der belgischen Société van Mons geworden. Von dieser Gesellschaft habe ich anfangs 40 gute Obstsorten kommen lassen; man hat aber mir von dort nicht die gewünschten Sorten, sondern andere, neue und mir nicht bekannte Sorten geschickt. Mein Vertrauen zu dieser Gesellschaft war hin! Nur aus Verehrung für das Andenken v. Mons's bin ich Mitglied dieser Gesellschaft geblieben, aber Reiser bezog ich nicht mehr von dort.

Dann wurde ich Mitglied des Deutschen Pomologen-Vereins und hier wurde ich am Ende zufrieden gestellt. Was ich bisher sehnsuchtsvollst aber vergebens suchte, habe ich endlich aufgefunden, — eine unerschöpfliche Quelle der göttlichen Pomologie!

Ich habe schon angefangen mir die geistigen Schätze der deutschen pomol. Literatur zu verschaffen und hoffe, dass ich nach und

nach alle neuere, hervorragendere Werke der pomol. Literatur anschaffen könne. (Und diese meine damalige Hoffnung ist in Erfüllung gegangen.)

Seit einigen Jahren nehme ich an den literarischen Arbeiten auch activ Theil. Die Pomologie vertrete ich in der magyarischen Literatur gegenwärtig leider! — beinahe allein. Die älteren Pomologen Ungarns sind müde geworden; sie schweigen, sie ruhen

Ich wollte gern in diesem Wirkungskreise mehr wirken: aber es ist mir, leider! — unmöglich mehr zu thun. Die Tage nehmen meine Zöglinge in Anspruch. Ich kann jetzt nur meine Nächte auf meine Lieblingsstudien verwenden. —

Dies sind meine pomologischen Bestrebungen, die ich auf Ihr liebevolles Verlangen Ihnen, den ich mit innigster Hochachtung verehere, zu wissen zu geben mich beeile. — Soweit der Brief an Oberdieck. —

Und so war es, fährt Bereczki jetzt fort, bis zu Ende des Jahres 1872. Als ich von der übernommenen Pflicht des Lehrens befreit wurde, habe ich mich entschlossen, mich von der Oeffentlichkeit zurückzuziehen und mich mit allen meinen Kräften und mit allem Fleisse ganz der Pomologie und meinem Garten zu widmen.

Ich fing nun an, für mein ungarisches Publicum mehr und mehr zu schreiben und so für unsere Pomologie zu wirken.

Sehend, dass in meinem Vaterlande die pomol. Literatur sehr vernachlässigt ist, dass wir Ungarn in der Obstkenntniss theilweise noch sehr unbewandert sind, habe ich mich entschlossen, alle diejenigen in meiner Collection befindlichen und verbreitungswürdigen Obstsorten, welche ich in Edelreiseru echt verbreiten kann, in ausführlichen Beschreibungen dem ungarischen Publikum vorzulegen.

1877 erschien der I. Band meines Werkes unter dem Titel: Gyümölcsészeti Vázlatok = (Pomologische Skizzen) in welchem 158 Obstsorten ausführlich beschrieben sind. Ich habe seitdem die bekannt gemachten edleren Sorten in meinem Vaterlande ziemlich weit verbreitet. Man nimmt nun jedes Jahr meinen Garten um Edelreiser mehr und mehr in Anspruch.

Heuer (1881) habe ich, trotz grosser Verluste durch Stürme, in meiner Collection wieder zahlreiche Sorten neu kennen gelernt und beschrieben und hoffe, dass ich in künftigen Jahre den II. Band meines

A Bereczkiről szóló cikk negyedik része

Werkes, gegen 300 Obstbeschreibungen enthaltend, wieder in die Hände meiner Landsleute übergeben werden könne.

Ich strebe rastlos dahin, dass die Pomologie in meinem Vaterlande mehr und mehr geliebt und gepflegt werde und dass ich für die Fahne Pomonens mehr und mehr Jünger anwerben könne. Jetzt kann ich schon mit Zufriedenheit berichten, dass meine Bestrebungen und die meiner zahlreichen Freunde nicht ohne gewünschten Erfolg blieben. Die Zahl der Freunde der Pomologie hat sich auch in Ungarn so vermehrt, dass wir jetzt im Stande sind, ein in ungarischer Sprache redigirtes, monatlich erscheinendes Blatt herausgeben zu können.

„Mit besonderer Freude kann ich Ihnen mittheilen, — schreibt Berezki noch in einem seiner letzten Briefe an mich, — dass mehrere Vereine meine pomologischen Bestrebungen sehr ehrend anerkannten. Ich wurde nemlich zum Ehrenmitglied unter andern auch der Comitát-Biharer und der Siebenbürgischen Landwirthschaftlichen Gesellschaft erwählt.“

Wir verdanken der Güte des Herrn Berezki schon mehrere sehr werthvolle Obstsorten, so den Daru-Apfel, und den Orbaischen Apfel. Von letzteren verschaffte mir der genannte Pomolog im vorigen Herbst ein paar Früchte. Dieselben sind kaum vom Prinzenapfel zu unterscheiden und erinnern auch im Geschmack an diesen vortrefflichen Apfel. Es ist mir unbegreiflich, wie sich in der Zeitschrift „der Obstgarten“ im vorigen Jahre eine Stimme in Ungarn erheben konnte, welche diesen Apfel verächtlich machen wollte. Eine Apfelsorte von der Grösse und Güte des Orbaischen Apfels ist ja ohnehin schon beachtenswerth, um so mehr aber, wenn der Baum sich sogar, und zwar leicht, durch Wurzelschosse und durch Stecklinge vermehren lässt, wie es hier der Fall ist. Alle Pomologen und Obstzüchter sind Herrn Berezki den grössten Dank schuldig, und zugleich Herrn Professor Villasi, welche beide Herrn zuerst auf diese Sorte aufmerksam machten, deren Verbreitung nach Möglichkeit zu befördern ist.

Wünschen wir, dass in dem obstreichen Ungarn sich noch mehr solcher eifriger Pomologen zusammenfinden, um eine *Pomona hungarica* zu begründen und vor Allem, dass unser ausgezeichnete Freund, der vielen Pomologen als leuchtendes Vorbild dienen kann, noch viele Jahre in gleichem Eifer für die Pomologie wirke. **Dr. Ed. L.**

A Berezkiről szóló cikk ötödik (utolsó) része

1878. augusztus 19. B-73. számú levél

„M.- Kovácsháza, Aug. 19. 1878.

Kedves barátom!

Haza értetek-e szerencsésen vagyis inkább szerencsésen értetek-e haza? –

Azóta, hogy elmentetek, az augusztus hóra előre tervezett ojtandóimat majd mind bevégeztem. – Holnap után Aradra megyek, hová egyik erdélyi pomológiai ismerősöm is várom, a ki Küküllő megyéből jó kertem meglátogatandó. –

Egy pár kesztyűt ejtett el a kertben a fák alatt vöd. Íme itt küldöm neki, hogy lássa, mikép az igaz jószág nem veszhet el.

Sok jót mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1878. augusztus 26. D-69. számú levél

„Gyoma 1878. Aug 26án.

Kedves Barátom!

Gyomáról írom hozzád e’ sorokat; ugyan is Szarvas és Gyoma között egy Petőfi nevű gőzhajó közlekedik, ’s tanyám alatt jár el; én tehát felhasználva az alkalmat a’ tanyáról nőmmel ’s menyecske leányommal eljöttem Gyomára, Debreczeni Endre¹¹⁷ mostoha testvérem, ’s édes Anyám meg látogatására, felhasználva egy aránt azt is, hogy Szuhányi Lajos¹¹⁸

¹¹⁷ Debreczeni Endre, Dörgő Dániel féltestvére, 1848. január 23-án, Gyomán született, jogi egyetemet végzett. Később szolgabíró lett és takarékpénztári igazgató. Felesége Doránszkij Franciska volt, aki a református családba római katolikusként került. Egy Endre nevű gyermekük volt, aki 1870. augusztus 25-én, Gyomán született. A család 580 kat. hold földön gazdálkodott.

¹¹⁸ A Lajos keresztnév utólag beszúrva. Szuhányi, a Körösön közlekedő Petőfi nevű gőzhajó kapitánya volt. Egyéb forrás szerint a kapitány keresztnéve László. „...A mindössze egy gőzhajóval rendelkező és pontosan a Hármas-Körösön történő személyhajózás megteremtésének céljából létrehozott társaság vállalta magára a feladatot. Ez az 1878-ban, Reinhardt Antal, Fellner József és Szuhányi László által alapított konzorcium az Egyesült Körösi Gőzhajózási Vállalat nevet viselte. A szarvasi székhelyű cég egyetlen hajóját pedig – nagy valószínűséggel az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kitörésének 30. évfordulója alkalmából – Petőfi csavargózósnek nevezték el.” MERÉNYI-METZGER

kapitánnyal, akinek már 2 hét óta köszöngetek, ki e' hajó egy részének tulajdonosa – meg ismerkedjem, és ki beszélhessem magamat, részint az ő, de vidékem érdekében is. Megtudtam tőlle, hogy az uton egy ember intésére is szívesen megállítja hajóját, bárhol bevesz és kitesz egyes embert is. Képzelheted efeletti örömet. Most már Gyomával Szarvassal, sőt a' Harcsár zugban¹¹⁹ lévő 108 hóld lapos földemmel is a' lehető legkényelmesebb összeköttetésbe vagyok. Éljen a' haladás.

Hogy illy soká nem írtam eljövetelem óta, oka az: mert Bánrévi földemen kint lakunk, nőm vőm 5 gyerekem a' városba vagy is kertembe csak hetenként kétszer rövid időre mentem haza, így időm nem jutott a' levélírásra. A' küldött kesztyűért vagy is elküldéséért azaz hogy azon nagy figyelemért mellyet ezáltal irányunkba tanusítál, fogadd köszönetünket. Eljöveteleink alkalmával sokkal jobb utunk volt, bár a' hol az előtt sáros volt erőssen rázós, de a' lovaknak könnyű, betértem Prág Jósi¹²⁰ öcsémhez, sajnálta hogy menet be nem szóltam hozzá, alkalmasint véllünk jött volna. Nagy lelkesültséget tapasztaltam nálla a' gyümölcsészet iránt, meg keresne ő téged gyakrabban, de szerénysége tiltja Sármezey¹²¹ uréknál

¹¹⁹ Harcsár zug = pontosabban Harcsás-zug: a Körös folyó mindkét oldalán fekvő terület, amely a Mezőtúron keresztül folyó Berettyó-csatorna árvízi kapujától a Körös folyása irányában lefelé haladva mintegy 2 km-re, Szarvas és Békésszentandrás határát is érintve zömmel Mezőtúr közigazgatási határán belül terült el. Ez még a Körös szabályozása előtti állapotnak felel meg. [V.ö.: Jász-Nagykun-Szolnok megye földrajzi nevei. V. kötet: Tiszazug. Jászberény-Kunszentmárton, 1994. A Jászberényi Tanítóképző Főiskola és Tiszazug önkormányzatai. – 2/156. p.]

¹²⁰ Prág József, orosházi ismerőse mind Bereczkinek, mind Dörgőnek. Kereskedő. Az Orosházi Takarékpénztár felügyelő bizottságának tagja volt (1871–1879). 1880-ban a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekben közzétett levelében a filoxéra kártételeivel kapcsolatban említette, hogy Gyorokon (Arad vm.) szőlőbirtoka van. (*Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 1. évf. 1880. 9. szám, 284–285. p.) 1881-ben „Orosházán nagy feltűnést keltett, az hogy Prág József kereskedő tegnapelőtt főbelötte magát.” (*Fővárosi Lapok*, 1881. szept. 18. 1255. p.)

¹²¹ Sármezey (eredetileg Vertán) (I.) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm., ma Olosig, Románia, 1822 – Kürtös, Arad vm. 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Felesége: Rétháti Kövér Anna (Kisfalud, Maros vm. 1832 – Arad, 1893. február 23.) Házasságkötés: 1848. november 18. Mezőkovácsháza. Gyermekük: 1./ Júlia Olga [Vertán] (Mezőkovácsháza, 1853 – Mezőkovácsháza 1855. január 23.), 2./ Manó (Arad, 1854 – Kürtös, 1901. augusztus 2.), földbirtokos, 3./ Ákos Antal (Mezőkovácsháza, 1855. december 22. – Arad, 1909. február 3.) szolgabíró, 4./ Béla István (Mezőkovácsháza, 1857. december – Mezőkovácsháza, 1868. szeptember 23.), 5./ András (Endre) Elemér (Mezőkovácsháza, 1859. április 21. – Békéscsaba, 1939. augusztus 15.) vasútépítő mérnök, a motorvonat-tervezés úttörője; 6./ Antal (II.) Zsigmond Aladár (Mezőkovácsháza, 1860. szeptember (vagy október) 13. – Kunágota-Pusztá, 1927. december 5.) földbérlő, földbirtokos, 7./ Árpád Gusztáv Imre (Mezőkovácsháza, 1863. október 1. – Nouva Columbia, Paraguay, 1923.), 8./ Margit Jolán (Mezőkovácsháza, 1865. április 8. – Budapest, 1954.). Férje: Nágel Vilmos (Sárafalva, Torontál vm., 1856. március 14. – Mezőkovácsháza, 1916. március 22.), kincstári bérlő, földbirtokos, 9./ Ágnes Judit (Mezőkovácsháza, 1866. december 23. – Arad, 1933.) Férje: Szathmáry Király János. 10./ Jolán Etel (Mezőkovácsháza, 1868. április 20. – Budapest, 1936.

alkalmatlankodni. Mondám neki, hogy menjen oda délután két órára, 's pár órai ott létel után vissza jöhet Orosházára. Meg ígérte hogy meg teszi, talán vólt is nálad.

Kertembe a' körte annyira rothad, hogy nem igen marad rajta ép, férges, és a' féreg jukon bele megy a' gyakori eső, így lerothad, a' félig ért szőlő is rohad, alkalmasint e' héten leszede a' gohért míg semmivé nem lessz, hiszem hogy 5 vagy 6 akó karczos bort csinálhatok belőlle. Almám ritkul a' fán, kevés marad teletőre, sött loptak is kertemből vagy 2 kilónyit. A' mi ép körte van nállam, azok erőssen hiznak, különösen van egy kis fámon, egyetlen egy ép Cogressus emléke, ha haza megyek ma gózhajón Bánrévre, onnan hólnap Turra vagy is kertembe, leveszem, alkalmasint lessz már olyan nagy, mint az a' dísz példány, melly után Catalógusok azt lerajzolták, meg mérem a' suját és szél rajzát leveszem a' Vázlatokba. Kerted megtekintésével ujra világosabb lett előttem a' gyümölcs ismeret, ugy érzem, mintha évi tanfojammal előbb vólnék, azon ugy én mint vóm örülünk, hogy gyümölcséidet és fáidat meg láttuk. Különösen vómre – bár fájdalmas befojást gyakorolt Vertán Endre¹²² úr előszöri látása, de örült a'

február 22.). Férje Hász Kálmán (Arad, 1867. november 25. – Medgyesegyháza, 1913. július 16.). 1868-ban Sármezey-re változtatta a nevét, mert a nemességet szerzők mindegyikének volt Antal nevű fia is. Utódai ma is ezt a nevet használják. 1862-ben Bereczki Mátéval 10 éves szerződést kötött, akit magántanárként alkalmazott gyermekei mellé. Bereczki „principálisnak” (*nagyfontosságú, elsőrendű személy, főnök*) nevezte Sármezeyt. Bereczkinek a tanítás mellett lehetősége nyílt egy gyümölcsöskert létrehozására is, kezdetben 3 kataszteri holdnyi területen gazdálkodott, ami végül 6 kat. holdra növekedett. Amikor Bereczki befejezte a nevelői munkáját, nem hagyta el a Sármezey-kúriát, hanem a rendelkezésére bocsátott földön már csak gyümölcsészettel foglalkozott. Bereczki gazdasága nem sokkal később országos jelentőségű, majd európai híré gyümölcsöskertté vált. A pomológus az 1880-as évek második felében az akkor Kunágotához tartozó, Sármezey (II.) Antal által alapított Sármezey tanyára költözött át. Ekkor Bereczki is áttelepítette teljes gyümölcsfa gyűjteményét Kunágotára, ahol 6 kat. holdon 3000 gyümölcsfát nevelt. Sármezey (II.) Antal 1893-ban vásárolt egy 200 kat. holdas birtokot. Ez 1911-ben 199 kat. holdat tett ki. Az 1935-ös gazdacímter szerint Sármezey (III.) Antal és testvérei 342 kat. holdat birtokoltak. A feljegyzések szerint a kúriában értékes könyvtárat őriztek, amely a II. világháború végén megsemmisült. 1945 után a majort és a kúriát lebontották. Ma már szántóföld van egykori helyükön. Bereczki volt gyümölcsöse is megsemmisítésre került. BARNA-SÜMEGHY 219-220. p.; VIRÁG ZS. 2009. 346-347. p. és MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI – <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29049>

¹²² Vertán Endre (Gyergyószentmiklós, Hargita vm. Ma: Gheorgheni, Románia, 1813. március 23. – Battonya, 1879. március 26.), ügyvéd, hivatalnok, országgyűlési képviselő. Gyergyószentmiklósi örmény családból származott, akik a 19. század elején a Bihar megyei Szombatságon telepedtek le. Apja, Vertán János, apja testvére Emánuel volt. Emánuel leszármazottai közül Antal később (1868-ban) Sármezeyre magyarosította a nevét (ő volt Bereczki principálisa). A család 1830-ban kapott nemességet „szombatsági” előnév használatának engedélyezésével. –Vertán Endre a gimnáziumot Nagyváradon kezdte, majd Pesten fejezte be. A jogi egyetemet 1833-ban végezte el és az ügyvédi oklevelet 1837-ben szintén Pesten kapta meg. A tanulmányai befejezése után 1837-től Szombatságon lakott és a Bihar vármegyei közgyűlés életében élenként részt vett a szabadelvűség érdekeit képviselve.

találkozásnak, meg vigasztalta ezen szeretet teljes figyelem mellyel őt – Vertán urat – családja környezi, azoknak a' bóldogság kinyomata(?) arczukon. Mentsd ki vőmet Vertán ur előtt, kin első látása alkalmával némi elfogultság vett erőt. Mívelt ember létére is, olly keveset beszélt, engem pedig azért ments ki, mert nagyon is igyekeztem felhasználni azon néhány percet, mellyet Vertán Endre ur mellett tölték el, és nagyon is sokat és talán előtte érdektelen tárgyakról beszéltem előtte. Midőn róllad meg emlékeztem, mindig melletted állt Vertán Endre ur, légy ezután is társalkodó véd angyala, ez a' leg nemesebb tett mit életedben tehetsz, ez Kedves Barátom, nemesebb és finomabb még a' pomológianál is.

Isten vélléd

szerető Barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 211 x 228 mm nagyságú lap két oldalára írta levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

1878. október 3. B-74. számú levél

„M.-Kovácsháza, Oct. 3. 1878.

Kedves barátom!

Tegnap este Vertán Endrétől, Battonyára egy rövidke levelet küldöttem neked a postára. Minthogy most Kétegyházára is alkalom akadt, ide is küldök tehát levelet számodra s hiszem, hogy ezt előbb kapod meg, mint a Battonyai postára küldöttet.

Vertán Endre 1848-ban főszolgabíró volt Bihar vármegyében. Mint jó képességű és becsületes embert követként is jelölték, 1848-ban a megyei közgyűlés a Magyarcsékei járás szolgabírójává választotta, de a szabadságharc előrehaladtával a bihari szabadcsapatokhoz szegődve századosként a szabadságharc ügyét szolgálta. A fegyverletétel után rövid ideig ismét szolgabíróként tevékenykedett, de a politikai nézetei (szabadelvűség) miatt üldöztetésnek volt kitéve. 1861-ben a magyarcsékei kerület ismét országgyűlési képviselőnek választotta a szabadelvű párt színeiben. Még ebben az évben Kunágotára költözött. 1864-ben Battonyán is vásárolt birtokot. Az Aradon megjelenő Alföldnek lelkes munkatársa volt, az Egyetértésben is gyakran jelentek meg cikkei. 1879. március 26-án hunyt el battonyai birtokán. (Felesége Kabdebó Róza volt.) – Főbb művei: Szombatsági (álnéven): *A nemzetiségi kérdés Magyarországon*. Kunágotai (álnéven): *Politikai kérdések és tanulmányok*, Arad, 1862. Kunágotai (álnéven): *A képviselet és önkormányzati rendszer, vonatkozva hazánkra*. Arad, 1865. Kunágotai (álnéven): *A jövő nemzetisége* – cikksorozat. Arad, 1868. Vertán Endre (Kunágotai): *Hagyatékom Etele, Jenő és Csaba fiaimnak*. Arad, 1875. – Irodalom: SZINNYEI; CSIZMADIA 1963: 87. és 96. p. és Magyarbánhegyes honlapja.

Két helyre is meghíttak kiállításra e hó 6dikára. Kezdetben az volt szándékom, hogy Gyorokra¹²³ megyek az aradhegyaljai gyümölcsöket tanulmányozandó: de aztán Gobóczy Károly,¹²⁴ gazd. egyleti titkár jó barátomtól, Nagy-Váradról arról értesültem, hogy Csabára szívesen elmenne, ha tudná, hogy ott velem találkozhat. Aztán Wilim János¹²⁵ Csabán lakó köz- és váltóügyvéd is újból levelet írt s nagyon kért, hogy mennék el kiállításukra. Elhatároztam tehát magamat, hogy ezúttal Gyorok helyett Csabára menjek. Vilimet is Gobóczyt is értesítettem tehát, hogy f. hó 5én d. u. már Csabán fogok lenni.

Midőn ezt veled is tudatnám, kérlek, hogy tedd meg te is azt a kis áldozatot, hogy ha előbb nem is, legalább Vasárnapra rándulnál át a Csabai gyümölcs kiállítást megtekintendő s egyúttal velem s a gyümölcsészet egy másik lelkes pártolójával, Gobóczy Károlylyal is találkozhasál s egy pár órát kellemes társaságban tölthessünk együtt. Hétfőn reggel aztán magam is haza fogok pályázni.

Az én istenem áldjon meg kedveseiddel együtt minden jóval!
szívéből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

¹²³ Gyorok, Arad vm., Aradi járás. Ma Ghioric, Románia

¹²⁴ Gobóczy Károly (1825, Váncsod, Bihar vm. – 1899. október 13. Berettyóújfalu, Bihar vm.), a levelezésben Gobóczyként is. A Bihar vármegyei Gazdasági Egylet titkára (Lakik: Nagyvárad, Kőfaragó utca 19.) Bereczki Máté jó ismerőse. Jogászként végzett a debreceni református főiskolán. Az 1848/49-es szabadságharc kezdetén nevelő volt Ivánkán (Borsod m.), majd a Kassán alakult 9. (veres-sapkás) honvéd-zászlóaljba lépett. A függetlenségi harc végén mint honvéd-őrmester osztrák katonai fogságba került. Szabadulása után Váncsodon szolgabírói írnok, később községi jegyző lett. Több környező község jegyzői tisztét betöltve az elméleti s gyakorlati kertészettel is foglalkozott, kiállításokat szervezett, kertészeti egyesületi munkában vett részt és több gazdasági cikket írt a lapokba. Az „országos központi kertész-gazdászati egylet” [Országos Magyar Kertészeti Társulat] tiszteletbeli tagnak választotta szakcikkei elismeréséül. 1873-ban – már kismarjai jegyzőként – a Bihar megyei Gazdasági Egyesület titkárának hívta meg. 1880 júniusától a kormány Bihar megye területére filoxerabiztosnak nevezte ki. A mezőgazdasági szaklapok állandó szerzője volt. SZINNYEI – Nekrológiát lásd *Méhészeti Közlöny (Az Erdélyrészi Méhész Egylet Szakközlönye)*, 1899. december 1-jei szám, 356. p.

http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/meheszetikozlony/1899/BCUCLUJ_FP_108067_1899_014_012.pdf

¹²⁵ Wilim (Vilim) János köz- és váltóügyvéd, Békéscsaba, a Történelmi Társulat, a Békéscsabai Régész- és Közművelődési Egylet tagja. Feltehetően Wilim (Vilim) János (Bisztricska, Turóc vm., 1800. január 19. – 1880 körül), neves békéscsabai evangélikus tanító, híres gyümölcsész fia. Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) anyai nagyapja. [Mostohaleánya, Bajcsy Mária volt Bajcsy Zsilinszky Endre anyja.] SZINNYEI

1878. október 15. D-70. számú levél

„Mtur 1878 Oct 15.

Kedves Barátom!

Nállad létünk óta egyszer írtam hozzád levelet, a' kesztyű elküldése után, az óta gazdasági teendőim annyira igénybe vették időmet, annyira fáradt, nyugtalan és izgatott valék hogy képtelen valék hozzád levelet írni ugyan is meg szoktam már, hogy hozzád nyugodt kedéllyel írjak. Akkor, midőn a' világi gondok, kenyér kereseti és gazdasági fáradoalmak után üdülést 's jutalmat kívánván magamnak szerezni, véled 's a' gyümölcsészettel óhajtok foglalkozni. Igen, nem szégyenlem meg vallani hogy ~~magamat~~ csak akkor érzem magamat nyugodtnak 's boldognak, midőn véletek foglalkozok, vagyha elmegyek Bodolay László¹²⁶ fiamhoz 's leányomhoz, 's házok előtt a' te segítségeddel kiessé lett kis kertet zöld pá'sitot 's lombot szemlélve egy karos székbe ülök, 's véllök beszélgetek, talán az egész Turon vőm azon ember, a' kit teljes mértékbe szeretek tisztelni, 's a' ki kettőnk közzé harmadiknak illik, ki bennünket meg ért.

Buzámat, boromat gyümölcsömet, kukoriczámat szép eredménnyel betakarítám, ezen év reám nézve jó volt, adjon Isten több illyet. Borra 80 akóra számíték, de biz az sok lerothadván csak 55 akó lett, de a' bor nem rubrika. Gyümölcsből ez évbe csak 84 Ftot kaptam be, de tele raktam kamrámat, lehet benne 2 v. 3 ezer db, bár rothad, minden héten vagy 100 db, de mind a' mellett jut is marad is. A' Congressus emléke fám termett egy példányt, melly 67 deka nehéz volt, és ezen esős évbe majd csak olyan jó, mint a' Vilmos, teljesen olvatag, a' Vilmos csak szagával multa felül, egyéb iránt a' Vilmos is ez évbe nem vőlt tulságos muskotájos, mint száraz évekre. A' Vanderweckenről egy ízbe rágalmat mondtam, ez évbe ő vőlt nállam a' legtermékenyebb és fűszeresebb körte az eddig ízleltek

¹²⁶ Bodolay László (1843–1895) tanár, gimnáziumi igazgató. A Borsod megyei Dédesen született. A miskolci ref. gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, majd Debrecenben tanult teológiát és jogot. Szikszón két évig volt rektor. 1867-ben hívták meg a mezőtúri gimnáziumba. Itt 28 évig rendes tanárként működött, magyar, latin, német, történelem és földrajz szakokat tanítva. 16 évig volt az iskola igazgatója. Igazgatása alatt lett nyolcosztályú főgimnáziummá az intézet. Igazgatása alatt építették fel a gimnázium épületét. - A Központi Olvasó Egyletnek 12 éven át könyvtárosa, később alelnöke volt. - 1895. április 23-án a gimnázium főbejárati előcsarnokában érthetetlen okból főbe lőtte magát. Búcsúlevelében ezt írta: „Meguntam és megutáltam ezt az irtóztató zaklatott életet, annál fogva elmegyek közületek.” Vezérlő életeszménye volt: „törekedjetez folyvást magasabbra, mert aki az önművelés útján csak kevés időre is megáll, már elmaradt, a tétlen veszteglés pedig itt egyértelmű a halállal.” – Főbb művei: *Adatok a mezőtúri református gimnázium történetéhez* (Mezőtúr, 1882); *Az ivóvízről, különös tekintettel Mező-Túr város e nemű szükségleteire* (Mezőtúr, 1885); *A Mezőtúri Olvasóegylet 25 éves története* (Mezőtúr, 1886). – Gyermekai: László, Ilona, Margit.

közzül. A' Mária Luiza levességre a' Napoleon után rögtön következnek. Egy Császárkörte 25, egy nemes Colmár 30, egy Clairgeau 38 egy hosszú Málnaitól¹²⁷ származott egri körte formájú pedig 48 decagram nehézre nőtt.

Szándékozom Vázlatodba a' nállam meg lévő gyümölcsseidből azoknak szél rajzát – a' leírás hátulján helyén lehúzni, ez évbe csak 20at sikerül, mert részint hanyagság vagy elfoglaltatásom, részint a' nem tellyes fejlődés miatt vagy 10et elszalajték.

Glocker¹²⁸ barátunktól kaptam én egy körte fát Charles Baziner név alatt, minden körte fáimnál ez nőtt leg jobban, de annyira tú hegyességű hosszú tüskékkal van borítva, hogy veszélyes volt gajja közzé nyulni a' hernyó fészek végett okvetlen meg vérezte a' kezét, már azt hittem, hogy az ójtás után bizonyosan valami buja vad hajtás tört elő, 's abból van e' fa, de az idén 3 gyümölcsöt hozott, még pedig jó nagyot és igen jót, így már nem csinálom faj fának bár az a' hibája még is van a' fának, hogy lógó gyümölcsét a' tüskék ha meg szurják rohdad. Írd meg, hogy ezen faj eggy é? a' francia szótárban lévő Charli Bazinerrel? valamint azt is, hogy a' Bon Chretien d'Rance nem téli Kálmán é? mert ezutóbbi van nékem.

Két leveledbe is meg hívtál Csabára, de akkor a' kukoricza dézmálással¹²⁹ valék elfoglalva, 's midőn te Vasárnap Csabán vóltál, én

¹²⁷ Málnay Ignác dr., [Málnai] Ignác, dr. (1811 – 1884) orvosdoktor és földbirtokos Tahitótfaluban (Pest m.). Művei: *Magyarország borászata*. Entz Ferencsel és Tóth Imrével együtt. (In: Közlemények a földm., ipar- és keresk. m. kir. minisztérium köréből II. 2. füzet, Pest, 1869.); *A szőlészet és borászat Erdélyben*. Entz Ferencsel. (In: Közlemények a földm., ipar- és keresk. m. kir. minisztérium köréből III. 1. füzet, Vác, 1870.), Dörgő Dániel sokszor rendelt Málnay faiskolájából oltványokat. A hagyomány szerint: „Az eper természetése Tahitótfaluban egy Málnay nevű úrhoz kötődik. Az eper előtt Tahiban szőlőt termesztettek, a szőlőt és a bort Pesten értékesítették. Málnay filoxérát hordozó új szőlőt telepített Tahiban, melynek következtében a hegyen a szőlőtőkék kipusztultak. Kárpótlásként, »hogy a népek meg legyen a kenyere« honosította meg Tahiban az eper természetését.” Irodalom: A MÚLT http://www.tahitotfalu.hu/portal/pdf/ujzag/07_01.pdf [Megtekintve 2013 augusztusa]

¹²⁸ Glocker Károly (? , 1809 - Enying, 1879. május 9.), gyümölcskertész. A Batthyány-uradalom kertésze volt, kiváló gyakorlati pomológus. A 19. század közepén a legnagyobb magyarországi gyümölcsfagyűjteménnyel rendelkezett. Az enyingi (Veszprém vm.) faiskolában korának szinte valamennyi jelentős gyümölcsfajtáját szaporította. Gyümölcsseivel a hazai és német kiállításokon több díjat nyert. Szakcikkei a Kerti Gazdaságban és a Magyar Kertészetben jelentek meg. Művei: *Verzeichniss diverser Obstsorten... welche zu Enying cultiviert werden* (Pest, 1858); *Jegyzék többféle alma, körte... és boggyósgyümölcsöknek, valamint rózsáknak, melyek... Enyingen tenyésztetnek*. (Székesfehérvár, 1866). - Irodalom: MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 599-600. p; MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON 1. kötet 535. p. UDVARY

¹²⁹ dézmálni – eredeti értelemben a dézmálás, a decima, tizedszedés volt, vagyis a jobbágy terményei, ill. állatszaporulata tizedrészenek, a dézmának (lat. decima 'tized') az egyház javára való beszedése. Később így neveztek minden terményben beszedett adót (kilenced) is. A tizedről az egyház lemondott s az 1848. XIII. tc. kárpótlás nélkül megszüntette, a kilencedet állami megváltással 1848. IX. tc. szüntették meg – végrehajtása az 1853. évi úrbéri pátenssel kezdődött meg. A szőlődézma fennmaradt. Ma a dézmálás szó jelentése

akkor is kint voltam, 's leveledet csak Hétfőn olvastam, hej pedig szerettem volna elmenni, mert melletted bár melly kiállításon sokat lehet tanulni, meg Gobóczi barátunkal is jó lett volna találkoznom. Na de a' saját dolgunk az első különösen olyan embernek mint én, hiszen sok gyermeke 's így sok kötelessége van.

Hát néktek a' nagy körte termésből van é még gyümölcsök? Alma nincs, azt tudom jól szemügyre vedd, mentől tartósabbak azokból küldj ójtó vesszőt nékem, az őszi vajkörték bár milly finomak is, ha sok lessz alig használhatjuk, vagy nem győzzük enni, de a' téliek, ha nem olyan jók is de apróbbként érnek, így használhatóbbak. Nállam már nincs egy Császár v. Napóleon sem, a' Wanderveckenből is néhány, 's alig van 100 db téli körtém az is kezd érni. Tehát a' jövő tavasszal minden téli fajból adj vesszőt, még abból is, a' mi nem termett nállad.

Írd meg a' leg közelebbi leveledbe, melly fajokat írtál és fogsz leírni ez évbe, hogy ha azok közzül valamelyik nincs meg nállam kérhessek tőled vesszőt belőlök, valamint azt is írd meg, hogy a' keresettebb régi fajokból mellyekből bírsz kevés vesszővel, hogy kisegítőd lehessen. Bennem bátran bízatsz, a' fajok valódiságáról – mit tőled kaptam, nem csak jegyzeteim, de tapasztalt terméseik után is, 's könyv nélkül ismerem fáimat.

Ha eddig nagy közt hagytam a' levélírásnak hozzád, szép volna pótolnom minden 2 hétbe meg ostromollak egy hosszú levéllel. Prenumerálok¹³⁰ előre az Oudinot, Strycker, Luizet, Szép Juliára Rademaekers amint láttam, ezeknek nállad kiss és kevés hajtása van, jó lessz számomra egy peczek is, az Oudinot nem akarja fogni, már 3szor kaptam tőled, most majd a' legjobb hejre teszem. Majd ha meg kapom az ez évbe leírandó gyümölcsleid névsorát, beállítok hozzád egy hosszú litániával, eddig 60 faj van kijegyezve, hamár hozzá fogtam a' fajfához, haladni kell. Családom egészséges. Vertán Endre úrnak nagy tiszteletemet küldöm.

valamely dolognak az önkényesen vagy erőszakkal történő eltulajdonítása. (Ugyanilyen értelemből ered a hatalmi pozícióból elrendelt, s végrehajtott vagyondézsmá kifejezés). Ismeretes a gabona őrléséért természetben fizetett vám dézsma megnevezése is (malomdézsma), amely azonban kevesebb vagy több is lehet a tizedrésznél. A kifejezés áttevődött, dézsmának nevezték a földtulajdonos által részes (feles, harmados, negyedes) művelésre kiadott föld természetbeni bérét. Itt feltételezhetően erről lehet szó. (MAGYAR NÉPRAJZI). Vagy egyszerűen a terménybetakarítás szó helyett tájnyelvi kifejezésként használja Dörgő Dániel.

¹³⁰ Prenumerál (latin) = előfizet (pl. sajtótermékre), bérletet vált (pl. színházba).

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 258 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét. Az első oldal legtetejére írta Bereczki Máté feljegyzését: „Válasz 19/10 1878”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1878. október 19. B-75. számú levél

„M.-Kovácsháza, Oct. 19. 1878.

Kedves barátom!

F. hó 15-éről írt baráti soraid csak ma kaptam kezemhez. Posta járásunk a téli rosz utak miatt úgy meg változott, hogy a Pestről jövő lapokat mindig harmadnapra kapom meg. Örülök, hogy nem betegség, hanem csak gazdálkodási elfoglaltatásod gátolt meg a Csabára jövetelben. Már annyira aggódtam, hogy elhatároztam, hogy még ma irok hozzád, megkérdendő, hogy mért nem jöttél Csabára, mikor úgy zaklattalak arra? Hanem hát éppen jókor érkezett leveled. Most már nincs mit kérdezősködnöm; hanem azonnal válaszolhatok az általad fölvetett kérdésekre.

Nagyon hihető, hogy a Glockertől kapott körtefajod egy lesz a Charli Basinerrel. Uj magoncza ez De Jonghe¹³¹ belga gyümölcsésznek, mely még

¹³¹ De Jonghe, Jean (Koolskamp, Belgium, 1802. március 8. – Brüsszel, 1876. március 4.) belga kertész, epertermesztő, botanikus, pomológus. Botanikai tanulmányai után trópusi utazásaiból gyűjtött növényekkel foglalkozott. Brüsszeli és genti kertészetében előbb egzotikus növényeket és virágokat termesztett és kínált eladásra, majd 1846-ban gyümölcsfaiskolát is létesített. 1847-től állami hivatalát feladva, egészen a kertészetnek szentelte magát. 1858-ban a gazdasági válság miatt eladta egzotikus (Brazíliából – megbízás alapján – gyűjtött különleges növényeket is tartalmazó) kertészetét. Ezután tért át teljesen a gyümölcsészetre, s főként az epertermesztésben ért el sikereket, sok fajtát állított elő. 1873-ban, felesége halála után a Saint-Gilles-i kertben létesített gyűjteményétől is megvált, s visszatért Brüsszelbe. – A Brüsszeli Florisztikai kir. Társaság titkára (secrétaire de la Société Royal de Flore de Bruxelles), a Genti és a Mecheleni Botanikai és Kertészeti kir. Társaságok tagja (membre de la Société Royal d’Horticulture et de Botanique de Gand, de Malines etc.); a Chalons-sur-Saône-i Kertészeti és Mezőgazdasági Társaság levelező tagja (membre correspondant de la Société d’Agriculture et d’Horticulture de Chalons-sur-Saône) stb. Kortárs kertészeti folyóiratokban folyamatosan publikált. Önálló főbb művei: *Traité de la culture de Camellia*, Bruxelles, Deprez-Parent, 1851; *Traité méthodique de la culture du*

tudtommal sehol sincs leírva! Az új magoncok pedig tudvalevőleg majd mind tüskések elejente: de később a többszöri ojtás után lassankint elvesztik tüskéiket. Hiszem ennél fogva, hogy fajod valódi is lesz. Attól függ azonban, hogy mikor ért nálad; mert a mit S. L.¹³² szeptemberbe érőnek mond, az nálunk már aug. végén, sept. elején mind meg van vagy meg volt érve. Mikor ért meg nálad a Charli Basiner?

A Bon-Chretien de Rance, helyesebben Beurré rance, magyarul Kozmás vajonc vagy Hardenpont kései vajonca; németül pedig Hardenpont späte Butterbirne nevet viseli. Kozmásnak ezért nevezte Hardenpont: mert ízében a buja növésű fák gyümölcseinek, némi olyan volt észre vehető, a mi a kozmás étel izére emlékeztet: de e tulajdon ritkán és ritka helyen marad meg nála. Itt nálam legparányibb kozmasság sem volt gyümölcssei ízében észlelhető. Fája rendkívül termékeny, de nem való ilyen meleg éghajlat alá, mint a mienk; mert levelei a nagy forróságban majd mind lesülnek, leégnek, megfeketednek nyár folytán. Gyümölcse

pélarгонium..., Bruxelles, J. B. Tircher, 1844; *Monographie du genre Cyclamen, de sa culture et de sa multiplication*, Bruxelles, Tircher, 1844. *Extrait du Catalogue général des plantes et des arbres fruitiers des serres et des jardins*, Bruxelles, 1854. 47 p.

Lásd <http://www.bellepoquemeise.be/index.php/verloren-groenten-vergeten-tuinbouwers-verdwen> (Pdf 2: 24. p.) Életrajza és születési adatai kiegészítve 2018. március. BESTOR [https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php?title=De_Jonghe,_Jean_\(1802-1876\)&oldid=14102](https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php?title=De_Jonghe,_Jean_(1802-1876)&oldid=14102)

¹³² S. L = Simon Louis = francia pomológus és gyümölcsfa kereskedő. Metzben, Franciaországban, élt és alkotott a gyümölcstermelés iránt elkötelezett Simon-család. Több nemzedéken átívelt tevékenységük. Cégüket 1666-ban alapították, az „aranykora” azonban a 19. századra tevődik. A négy Simon testvér közül a legfiatalabb Gabriel unokája: Joseph-Leon Simon (Metz, 1834. július 4. – Nancy, 1913. március 14.) volt az, akinek eredményei a világ élvonalába emelték a „Simon Louis és Testvérei” elnevezésű cég tevékenységét. Rendelkezésünkre áll a cégnek 1868-ból két, és 1934-ből egy katalógusa. Értesülésünk szerint az 1940-es évek végén került ki a család kezéből a kertészet, amikor ezt követően profilváltás is bekövetkezett. A Bereczki Mátéval kapcsolatba kerülő Joseph-Leon Simon tudományos felkészültségű és közmegebecsülésnek örvendő polgára volt Nancy városának. Bizonyítják ezt megjelenő tudományos dolgozatai, a Becsületrend lovagja kitüntetés és az, hogy a Nancyban működő Kertészeti Társaság tiszteletbeli elnökévé is választották. A család ma még élő leszármazottja elmondta, hogy őse, gyümölcstermesztéssel kapcsolatos szeminárium megtartására elutazott Magyarországra, amelyet egy általa már elfeledett helység csárdájának a nagytermében tartott egy héten keresztül. A francia pomológia tudományos művelése a 19. században a világ élvonalába tartozott. Ezért összefoglalásként elmondhatjuk, hogy mind Bereczki Máté s rajta keresztül baráti köre, melybe Dörgő Dániel mezőtúri birtokos is tartozott, mind a magyar pomológia Joseph-Leon Simon és André Leroy tudományos felkészültségű kertészekén keresztül közvetlen kapcsolatba került a világsvínvonalú francia pomológiával. Ez pedig nagyban elősegítette azt a tényt, hogy Bereczki Máté és baráti köre képes volt megteremteni és tudományos alapokra helyezni a magyar pomológiát. – Irodalom: BARBÉ 1934, 312–315. p; CATALOGUE 1868; ETABLISSEMENTS 1934. – Ugyanakkor nagyon hálás vagyok és köszönöm Pápai Lajos (Louis Papai) (Montrichard, Franciaország) magyar származású barátomnak sokoldalú segítségét. Simon Louis életművének magyar vonatkozásait Metzben és Nancyban kinyomozta, leszármazottaival személyesen beszélgetett, és összegyűjtött adatait rendelkezésemre bocsátotta.

jókora nagy, olvadékony, elég kellemes ízű volt, mind a mellett is, hogy nem volt levél a próbaágon nyár derekától kezdve, mely őt táplálta volna, hogy teljes finomságát jól kifejthette volna. – A »téli Kálmán körte« S. L. nál »Bon-Chretien d’hiver« név alatt fordul elő, s így láthatod, hogy semmi köze a Bon-Chretien de Rance vagy »Beurré rance«-hoz, melynek leírása (már tudniillik maga a gyümölcs leírása) meg van már jegyző könyvemben. A Téli Kálmán-körtét pedig még a télen leirtam teljes körülményesen.

Hamar érnek nálunk is a gyümölcsök. Nyakra főre fogasztani kell. Téli, nem téli, mind neki indult az érésnek más is. A Téli esperes, Guisse Maria, Egri, Quintinye, Bretonneau vajoncza, Koninck téli vajoncza, Jodoignei bergamot fajokat kivéve egyik sincs, mely már is ne érnék vagy legalább közel ne állna érésidejéhez. A Cécil tengernagyot pedig csakis a mult héten szedtem le a fáról, de ugy hiszem ez sem lesz decemberig eltartható, mint máskor. A Keveron bergamotja is kezd már sárgulni, noha még hagymazöld példányok többen vannak köztük, mint sárgulni kezdők.

A »Böjti vadonc« (= Besi Carême) már gyönyörűen meg van sárgulva ládámban: a »Májusi vadonc«¹³³ (=Besi de Mai) pedig még Csabára menetelem előtt megért. E két fajnak, mint nevök is mutatja, csak tavasz felé kellene érnie. Híjjába! a mi éghajlatunk nem Belgiumi éghajlat. Akar, nem akar, kénytelen itt hamar érni minden gyümölcs.

Mint hogy szempillám kutyálkodása folytán aug. sept. hónapokban nem ritkithattam meg legalább a fajfáimat; most a hűvös, borongós időt kell ezen munkára fölhasználnom. Ha e munkával nagyjából készen leszek, majd leirom számodra is mind azon fajaim nevét, a melyeket leírásra méltónak találtam és legalább gyümölcssei után le is irtam már. Most még nem érkezem számba venni őket. Még ojtóvessző készletem sem értem rá számba venni: majd később erre is rákerül a sor s, ha valamely fajból szükségem lesz vesszőre köszönettel igénybe veszem ajánlatodat.

A »Strycker bergamot«-jának valódisága kétségessé vált előttem, mert gyümölcsseinek alakja is, színe is, ize is egészen azonos volt a két héttel előbb megért »Naquette« vagy magyarul »Korai bergamot« nevű körtémhez, melyet már körülményesen is leirtam. Most már újból meghozatom a Stryckert. Lehet, hogy ez is a „Naquette” valóban is azonosak lesznek: de még nem merem elhatározni, a mig a kettőnek vegetációját nem tanulmányozom s össze nem hasonlítom. Az idén ezt nem tehettem: mert, mint láttad a Stryckernek egy vesszeje sem volt a próbaágon.

¹³³ Májusi vadonc = De Jonghe vadonca

A Beurré Luizet¹³⁴ valódisága is kétségessé vált előttem: mert hitvány gyümölcsöket termett. Az igaz, hogy beteg a próba fa, a melyre ojtva van: hanem azért mégis meghozatom újólág Francia országból.

Igy tehát ne kösd rá magad ezuttal, hogy a Strycker bergamotjáról s Luizet vajonczárol küldjek neked vesszőt: hanem az Oudinot vajonca és Szép Juliáról mindenesetre kapsz, ha senkinek másnak nem juttathatnék is. – A Rademaekers szilváról taval egy fiatal fára 4 szemet ojtottam s a négy szemből ölesnél hosszabb 4 vesszőt kaptam az idén. Erről is kaphatsz tehát: de jegyezd föl megrendelésedbe: mert én bizony könnyen megfeledezhetném róla.

Az én istenem áldjon meg kedves családdal együtt! hová vődet és férjhez ment lányodat is számítja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1878. november 6. D-71. számú levél

„Mtur 1878 Nov 6.

Kedves Barátom!

Okt 19én kelt – reám nézve igen tanulságos soraidat, valamint a' későbbben – kereszt kötés alatti 2 lapot meg kaptam. Leveled azért tanulságos reám nézve, mert meg emlited benne azon körte fajokat, mellyek kései érésűek, nékem most a' kései érésű körte fajokra fáj a' fogam, hogy miért? Azért mert 877-be korán érő fajú körtékkel elláttál, egy fajfámon van 16 féle, finom őszi vajonczokkal pedig olly bőven, hogy termésre fordultokkor nagy dolgot ad meghatározni, mellyik jobb a' másiknál, 's mellyik érdemesebb az elterjesztésre, meg ha sok van, nem győzzük enni, mert ősszel van az őszi baraczk és szöllő ideje is, 's mind egyik ollyan gyümölcs, hogy vetekedik a' legfinomabb körtével, tehát téli körte nyakra főre, mert ezek nem 1 hét alatt érnek le, hanem kinyújtják érés idejüket 1 óra is, és télen nállunk meg szűnik a' szöllő is vetély társa lenni, mert a' télire eltett szöllők itt az alföldi kövér földekbe nagyon rodhatagok. Örülök hogy a' leveledbe meg nevezett kései érésű körte fajok nállam már

¹³⁴ Beurré Luizet = Luizet vajonca

mind meg vannak a' Besi Carêmen¹³⁵ kívül, na de az se kései. Majd apránként én is elmondom tapasztalataimat. A' Cecile tenger nagy¹³⁶ fámon termett vagy 12 db, már csak 3 van belőle, mind leért, finom leves körte némi fűszeres savanyval, de sok benne a' kövesség, a' haja olyan erős, hogy recsegett a' bicska alatt a hámozáskor, megfogtam tehát a' bőrét, és könnyen lehámoztam, bőre belől szabály szerűen érdes, mint az a' hal bőr, mellyel az asztalosok simítják a' deszkát. Nállam is van téli esperes és nemes crassán,¹³⁷ ezek még zöldek, a' csikos Armin is kezdett volna érni, de úgy ennek – mint többi gyümölcsömnek beállítottam érésre való hajlamokat ugyan is ez előtt mint egy 10 nappal nállunk jókora fagy volt, tehát hajnaltól nap feljötté után 1 óráig, jól kihűtöttem a' gyümölcs kamrámat, az óta egy állapotba vannak gyümölcsöm, így tehát világos, hogy nem csak a' clima, de meleg kamránk is oka a' rohamos gyümölcserésnek. Hogy a' Beurre Rance¹³⁸ és Téli Kálmánról tudakozódtam, szinte szégyenlem, mert még akkor estve rá jöttem a' Guide Pratiqueból¹³⁹ a' valóra, vártam is, hogy kifizetsz apró pénzzel, felvilágosítás helyett, oda utasítasz. A' Charli Bazinerről azért tudakozódom, mert Glocker Charles-nek írta, talán az első francia, a' másik németül van? Szélrajzát levettem, majd el küldöm hozzád másolatba egyszer, többel együtt, ért Sept 20án, a' két küldött lapot ~~alkalmilag~~ visszaküldjem é? Hogy Dömötör¹⁴⁰ mosdatja Lukácsit,¹⁴¹ jól teszi, mert meg

¹³⁵ Besi Carême (körte) = Böjti vadonc

¹³⁶ Cécil tengernagy (körte)

¹³⁷ Nemes Kraszán körte

¹³⁸ Beurre Rance = Hardenpont kései vajonca (körte)

¹³⁹ Guide Pratique = Gyakorlati útmutató. [A Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895.]. Guide pratique de l'amateur de fruits...

¹⁴⁰ Dömötör László, ügyvéd. Mezőtúri, majd pesti lakos, Pusztapoón földbirtokos, később – az adósságok miatt eladott birtokon – bérlő. Egy időben Dörgő Dániel barátja. 1857/58-ban a Nagykőrösi Ref. Gimnáziumban érettségizett, s 10 év múltán részt vett annak könyvtára számára rendezett segélyezési akcióban. Lásd Arany János Ref. Gimnázium honlapja. Osztálytalálkozó története. <http://www.ajrg.hu/119> [Megtekintve 2013 augusztus]. Személye pontosan nem azonosítható be.

¹⁴¹ Lukácsy Sándor, hutirai (Tápióság, Pest vm., 1815. január 20. – Bp. 1880. december 14.), kertész, pomológus és író. Eredetileg ügyvéd akart lenni. 1848 előtt faiskolát rendezett be Káposztásmegyeren. A szabadságharcban honvéd hadbiztos volt. A szabadságharc leverése után, 1849-ben Rákospalotán létesített gyümölcskertet és faiskolát. 1858-ban megalakította az 1863-ig működő Magyar Kertészeti Társulatot, amelynek a titkára lett. A Társulat égisze alatt kertészeti és gyümölcészeti központi csarnokot alapított, amelynek saját rákospalotai kertjét is átadta, és ehhez Faápolókat Képző Intézetet csatolt. Az 1860-as évek végétől mint miniszteri biztos a községi faiskolák ügyét szervezte és irányította. Saját szerkesztésű lapjaiban megjelent cikkein kívül főbb művei a következők voltak: *Selyem és eperfatermesztés*. (Pest, 1857. 64 lap); *A szőlő kerti művelése rajzokkal*. (Hazai viszonyokra átdolgozta.) (Pest, 1863. 53 lap); *Méltóságos várbogytai Bogyai Lajos cs. kir. kamarás úr badacsonyi szőlőgyűjteményének lajstroma*. (Pest, 1863. 47 lap); *A magyar Alföld befásítása*. (Pest, 1864. 83 lap); *Gazdasági kis káté*. (Pest, 1869. 70 lap); *A fatermesztés, olvasó könyv a népiskolák használatára*

is érdemlí, mert sok hitvány fajú venyigét és álnevű gyümölcs fát eladott Lukácsi, nekem is vólt belölle részem, de már részint kiirtottam, részint faj fának csináltam. Csak az a' kár, hogy Dömötör is elárulta magát, mennyire nem szakértő. Olvastam Lukácsi mentegetődzését is a' Gyakorlati Mezőgazdába,¹⁴² mellyet Casinónk járat. Dömötör most Pesten lakik, neje Pusztá Poón, a' vólt földjökön, ugyan is 150 hold földjököt adósságért elkelltt adni egy távoli rokonuknak, 's az most egy ideig mint bérlőket túri őket ottan.

Van é a' Kertészeti Füzetekbe¹⁴³ több cikked 's irsz é jövőre bele? Mert akkor meg rendelem.

László vóm irt Borsod megyébe egy paphoz a' sóvári alma és gajja végett, ha meg érkezik hozzám küldöm hozzád, a' pap levelével egygütt. Vóm 's leányom egésségesek, tisztelnék, örül, hogy téged meg ismerhetett, óhajtozik látásodra csak ugy mint én, 's ha te nem jössz hozzánk, mi megyünk hozzád nyár utólján a' szünidőkor bucsut járni. Hármónk között a' rokonszenv = teljes hármonia.

Irj Vertán Endre urról, különösen fiáról, nem esett é baja? Haza jött é már Boszniából? Mellyik ezredbe van sorozva? Az a' család teljes mértékbe méltó az Isten kegyelmére. Vertán Endre úr teste félig meg halt, de szelleme él, örökodik kedves övéi felett, apránkint hagyja el őket, talán ha a' romlandó test nem is lessz, ott marad szelleme, ilyen babonás gondolatot ébresztett bennem az utolsó ott létemkori befojás.

Óhajtanék majd annak idejébe Daru almát küldeni hozzád, hogy abból Vertán Endre ur részére (ha sülvé eszi is) vitess hozzá, mint magadét,

... (Vác, 1871. 117. lap). Szerkesztette a Kerti Gazdaság és a Népkert című folyóiratokat 1857-től haláláig, a Belgazdasági Kis Közlöny című periodikát 1856 és 1864 között, és a Gazdasági Utasítások című időszaki lapot 1869-1870-ben. Kiadta a „Kerti gazdaság könyvtára” című sorozat I-V. kötetét. Irodalom: Lukácsy Sándor. *Vasárnapi Újság*, 1850. évf. 51. szám; GALGÓCZY K. 1885; BALÁZS GY. 1988; RÉVAI 13. köt. 43. p.; MAGYAR ÉLETRAJZI II. köt. 103. p.

¹⁴² A GYAKORLATI MEZŐGAZDA, gazdasági lap. Megjelent 1872–1874 között Keszthelyen, 1874–1888 között Magyaróváron, 1882-ig havonta háromszor, majd hetente. 1872–1888-ig Sporzon Pál szerkesztette, később Kovácsy Béla. A gazdasági akadémiák tudományos fóruma volt. Munkatársai akadémiai tanárok, élvonalbeli szakemberek. Szakcikkei közérthetően s ugyanakkor tudományos színvonalon a legkorszerűbb ismereteket nyújtották. Tartalma: a mezőgazdaság minden ágára kiterjedő szakcikkék, tárcá, lapszemle, könyvismertetés, közzgazdasági hírek, vásári tudósítás, hirdetések, szerkesztői üzenetek. 1894 októberében beolvadt a Magyar Gazdák Lapjába, de 1900-ban (mint a Magyar Gazda utódlapja) újraindult 1908-ig.

¹⁴³ KERTÉSZETI FÜZETEK. A 19. század elején nem volt önálló kertészeti szaklap, így a kertészeti szakíróknak a gazdasági lapok álltak rendelkezésükre. Az első önálló kertészeti lap Entz Ferenc szerkesztésében jelent meg *Kertészeti Füzetek* címmel (1854–1866). Magyarországon a kertészeti irodalom az I. világháborúig inkább a műkedvelést szolgálta, a könyvek és cikkek java része az ő számukra íródott. A 19. században *Kertészeti Füzetek* címmel jelent meg 1878–1880 között e rövid életű periodika, amelyről e levélben szó van.

100 darab alma készen áll részedre, de hogy küldjem? Postán nem érdemes a' fizetésre. Náray¹⁴⁴ urral pedig szégyenlek érintkezni, ird meg, hogy küldjem el?

Már csak elmondom, hogy Náray ur én reám miért neheztelhet, de ezt csak gondolom. Ugyan is mikor a' bort meg köszöntem, irtam, hogy nállunk hitvány bor terem, de helybe meg veszik 5-6 ftért?? Talán ebből olvashatott ki sértést.

Én már elszántottam, vetettem 105 hóld buzát, 15 hóld repczét, most egy szegény asszony földjét szántatom prezentbe,¹⁴⁵ ezután kukoricza alá ugarlok, kertemet most szedik. Még nem dolgoztam semmit kertembe, egy egész vagy gajjat le sem vágtam, pedig tavaszra sok lesz a' metszés. Majdha az idő teljesen beszorít, elküldök egy csomó francia szavat, hogy ird utánna jelentésöket magyarul, akkor te is reá érsz.

A' Mturi közlegelő felosztást – melly által én teljesen árviz által boritható földet kaptam, így megrövidítve valék vagyonomba, sok hozzám hasonló árvizes emberek felfojamodása következtében a' Királyi tábla, ugy a' Curia – meg semmisité, 's uj osztályt rendelt el, ha bár kevés szántóföldet kaphatnék, jövedelem tetemesen szaporodna. Sok csaló ember ki jó helyre jutott, és bele ment az építkezésbe – szijja a' fogát.

Isten vélléd. Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

A lap oldalán keresztbe írva a következő szöveg található:

„Hogy a' Stryckerről nem küldesz gajjat nem bánom, mert meg van a' Naquette,¹⁴⁶ mesés termékenysége tetszett meg nékem.”

¹⁴⁴ Náray Imre, nárai (Pécs, 1818. május 18. – Arad, 1882. szeptember 12.) ügyvéd, homeopata orvos. Szülőhelyén végezte iskoláit és 1841-ben Aradon telepedett le, 1842-ben váltójegyző, majd tiszteletbeli megyei alügyész lett. 1848-ban megyei első alügyésznek választották. Arad ágyúztatása miatt őt bízták meg a megyei rabok Szent-Annára történő átszállításával. 1849-ben nemzetőr főhadnagy volt és Kossuth Hírlapjának levelezője; még azon évben az aradi vészbíróságnál, mint közvádoló működött. A szabadságharc után 1851-1853-ig Josefstadtban politikai fogoly volt; onnét kiszabadulva, 1858-ig rendőri felügyelet alatt állott és az ügyvédi gyakorlattól is megfosztották. Ily körülmények közt az orvosi tudományok tanulmányozására adta magát; a homeopátiával rendszeresen foglalkozott és gyógyított is. Mint városi törvényhatósági képviselő, az aradi ügyvédi kamara és a lövészegylet elnöke, az országgyűlési függetlenségi párt alelnöke. Arad népszerű polgárai közé tartozott és az 1881-84. országgyűlésre képviselőnek is megválasztották. A lipcsei központi általános homeopata tudós társaság munkájáért oklevéllel tisztelte meg és tagjának választotta. Lásd SZINNYEI. Sármezey Antal (és Bereczki Máté) jó ismerőse, az 1870-es években az aradi Három-fekete-ló utcában lakott.

¹⁴⁵ Prezentbe = ajándékba

¹⁴⁶ Naquette = Korai bergamot (körte)

[Dörgő Dániel 258 x 202 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét. Az utolsó oldal aljára írta Bereczki Máté megjegyzését: „ Válasz 16/11 1878”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1878. november 16. B-76. számú levél

„M.-Kovácsháza, Nov. 16. 1878.

Kedves barátom!

F. hó 6ról irt leveledre csak most válaszolhatok. *Egy unalmas munka csaknem egy álló hétig foglalta el minden időmet. Nem érkeztem rá levelezni addig, a míg avval az unalmas munkával egészen el nem készültem. Mi volt ezen unalmas munka? Hát biz az nem volt egyéb, mint össze írása mindazon gyümölcsfajaimnak, melyek már nálam termettek és a melyeknek valódisága kétségtelenné vált előttem. Ha sokba nem kerül: ki fogom nyomtatni,¹⁴⁷ hogy mindazok, a kik ama fajokat itt, benn a házban még addig meg nem kaphatván hitelesen külföldről voltak kénytelenek meghozatni, – most, ha kedvök tartja tőlem is megkaphassák hitelesen. Minden gyümölcsnek a magyar neve után kitettem a francia és német gyümölcsészek által használt nevét is. Az, a ki idegen gyümölcsészeti munkákat olvas könnyen meg tudhatja jegyzékemből, hogy valamely gyümölcs, mely neki megtetszett, kapható-e már nálam is vagy nem.*

E jegyzékre magamnak volt különösen nagy szükségem; mert a megrendelők a számos fajból álló megrendeléseikben oly kuszált rendetlenségben irták és írják ki mindig a kívánt fajaik neveit, hogy ojtóvessző-expediáláskor a fejemet kellene vesztenem, ha azokat a megrendelő levelek után kellene össze böngészniem. Szokásba vettem tehát, hogy a megrendelők listáit ábécé rendbe szedve külön papírszeletekre irom le mind, így aztán nem kell sokáig keresgélnem, hogy egy vagy

¹⁴⁷ Bereczki első gyűjteményes katalógusa 1875-ben jelent meg: *„Gyümölcsjegyzék a mező-kovácsházi kísérleti gyümölcsstelepen ekkoráig már kipróbált és honi nyelvünkön nagyrészt már leírásban is ismertetett gyümölcsfajokról.* címmel. (Gyakorlati Mezőgazda 1875. évi 1. szám, melléklet: 16 p.; 12 x 18 cm). Az itt emlegetett „Catalóg” nyomtatására (500 példányban, 30-40 Ft összköltségért) sor került: *Gyümölcs-jegyzék, a mező-kovácsházi kísérleti gyümölcsstelepen ekkoráig már termésük után is tanulmányozott s valódiakul fölismert gyümölcsfajokról, 1878.* Nyomatott Réthy Lipótnál. Arad. 1878. (18 p.; 14 x 22 cm). Ebből, az 1878-ban megjelent kiadásból mára alig maradt fenn példány. A változatlan címmel, 1882-ben nyomtatott gyümölcskatalógus már több könyvtárban is elérhető. (Arad, 1882. Nyomatott Gyulay István könyvnyomdájában. 14 p.; 14,5 x 22,5 cm). Mindhárom nyomtatott katalógust Dörgő Dániel a Bereczki–Dörgő levelezés 4. kötetének végére köttette. Lásd ott!

más fajról szedtem-e már vesszőt ennek vagy annak? a betűsorozaton egy pillanat alatt szemembe fog tűnni a felelet.

Mihelyt egyszer nekem betűrendbe lesz kijegyezve minden valódi gyümölcs fajom (a nem valódi vagy a még nem tanulmányozott fajokról úgy sincs szándékom seniknek sem adni vesszőt), arra egy bizonyos jellel könnyen oda jegyezhetem a megrendelő által is kívánt fajokat és így saját jegyzékemről már betűrendben irhatom le akármely megrendelőnek listáját. Ha pedig még nyomtatásban is készen lesz jegyzékem: akkor azt remélem, hogy a megrendelők annak nyomán szintén betűrendben fogják ezután összeírni listájukat s úgy küldik el hozzám.

Megkértem Réthy Lipót¹⁴⁸ nyomdászomat, hogy 500 példányba nyomtassa le a hozzá már beküldött catalogot s ha 30 – 40 ftnál többet nem kér a nyomtatásért, akkor azonnal fogjon hozzá a nyomtatáshoz. Ez itt kitett összegnél nem szeretnék többet áldozni ezért a haszontalanságot: de hiszem, hogy nem is kér többet Réthy sem érte. – Ha kész lesz a jegyzék, te leszel az első, a ki megkapod.

A »Kertészeti Füzetek«-be mindenesetre szándékozom közölni néha-néha gyümölcsleírásokat: de a többi lapokba nem írok többé, mert daczára annak, hogy más nemű cikkek is bőven irtam némelyekben, gyümölcsleírásokat nem akarnak közölni lapjaikban a gazd. lapok szerkesztői. Aztán hozzá még, bárha megígérték hogy díjazni fogják munkálatomat, egy krajczárt sem adtak, noha vagy 100 ft áru munkát kaptak tőlem. Bárha szintén ingyen, de legalább mégis közöl gyümölcsleírást is a »Kertészeti füzetek«: tehát abban a lapban vagyok kénytelen néha-néha a nagy közönséggel érintkezni.

Vertán Endre fiának Bosniában a véghetlen nyomorúságon kívül, melyben ott részesül, egyéb baja még eddig nem történt: de hazajövele úgy látszik bajosan fog megtörténni, noha itthon levő testvére, Ete,¹⁴⁹ a minap a czélből Pesten audentián volt a királynál.

¹⁴⁸. Réthy Lipót (eredeti nevén Schlotterbeck Leopold; Szarvas, 1817. október 22. – Arad, 1903. július 23.) Békés megye első nyomdájának alapítója, a „Gyümölcsészeti vázlatok” első kötetének a nyomtatója A szarvasi officinájával az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban jelentős szerepet vállalt. Később a sorozatos zaklatások, meghurcoltatások miatt Aradra települt át, ahol haláláig nagyhírű nyomdavállalatot épített ki. Lásd RÉTHY [Megtekintve 2013 június] <http://www.nevpont.hu/view/11016> Lásd még http://typographia.oszk.hu/html_clavis/uk/presslek.php?azon=5635 [http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/R%C3%A9thy_Lip%C3%B3t_\(1817%E2%80%931903\)#R.C3.B6vid_gyulai_id.C5.91](http://bekeswiki.bmk.hu/index.php/R%C3%A9thy_Lip%C3%B3t_(1817%E2%80%931903)#R.C3.B6vid_gyulai_id.C5.91)

¹⁴⁹ Vertán Etele (Szombatság, Bihar vm., 1848. március 4. – Battonya, 1920. augusztus 14.), földbirtokos, országgyűlési képviselő. Aradon érettségizett, és a jogot Budapesten végezte. 1874 óta battonyai birtokán gazdálkodott. A Csanád megyei Függetlenségi és 48-as Párt elnöke is volt. 1910-től a battonyai kerület Justh-párti képviselője volt. A közoktatásügyi bizottságban is tevékenykedett. Lásd STURM-FÉLE 1910. 461. p. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1910-1918_1/?pg=471&layout=s&query=Vert%C3%A1n [Megtekintve 2013 augusztusa]

Te el vagy fogulva, ha azt hiszed, hogy Náray orrol rád. Nem olyan ember ez! Erről biztosíthatlak: hanem annyi áll, hogy fene rest levélíró ő is. Különb, ha te nem akarsz többé vele érintkezni, azon segíthetünk. Küld el a nekem szánt Daru almát Aradra következő cím alatt:

Bereczki Máténak

Arad (3. Fekete Ló utca, Sármezey ház)

Tekintetes Aknay Antal¹⁵⁰ kir. törvényszéki bíró urnál.

Igy is biztosan megkapom onnan alkalmilag. Aknay Antal nekem csakoly jó barátom, mint Náray. Még csak néhány gyümölcsöm várakozik leírásra aládában, hová a tanulmány példányokat zár alá tettem. Ezek közé tartozik a Besi Carême is, mely már nemcsak hogy egészen megsárgult, de szinte barnulni kezd és mégis folyvást kemény. Ugy látszik nem lesz olvadó soha, hanem igen szép piacos gyümölcs lehet hűvös helyen tartva csakugyan akkor fog érni, a mikor a böjt is eljő („Böjti vadoncz”) nevét is e késő érése miatt kaphatta.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

*Bereczki Máté*¹⁵¹

„U. i.: Hogy mely fajokról lesz kevés a vesszőkészletem és melyekkel lehetnél te szives engem kisegíteni még most nem tudom. Előbb számba kellene venni nekem is minden fajról a készletet: de a számba vétel majd csak az első nagyobb fagyok után történhetik meg: a mikor az ojtóvesszők szedéséhez is hozzá fogok. Előbb alig hiszem, hogy érkezhessen a számba vételre. Kérlek tehát addig halaszd el te is vesszők lehányását.

B. M.”

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

¹⁵⁰ Aknay Antal, kir. törvényszéki bíró, Arad, Fekete Ló utca 3. Sármezey-ház. Náray Imre dr. sógora.

¹⁵¹ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 68–69. p.

1878. november 19. D-72. számú levél

„Mtur 1878 Nov 19.

Kedves Barátom!

Nagy aggodalomba vagyok miattad. Ugyan is Oct 19én kaptam tőled az utolsó levelet, majd később kereszt kötés alatt 2 lapot én az ólta két sűrűn beírt levelet küldék néked – 5 xros¹⁵² levél béjeggel – tehát vagy nem talált hozzád levelem? vagy a' mint leveledbe irád, szemed fáj? vagy beteg vagy? vagy sok dolgod van? ez utolsó nem vólna baj!

Ezen levelemet talán ajánlva küldöm, hogy hozzád találjon. Ha sok a' dolgod, vagy beteg vagy, levelezési lapon irj, vagy irass hogy vagy? meg kaptad é 2 elsőbb levelemet? nyugtass meg, így könnyebben várok.

Nékem, 's családomnak nincs semmi bajunk.

Isten áldjon meg

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 137 x 256 mm nagyságú lapra írta sorait, aminek hátoldalán közepén található Bereczki Máté feljegyzése: „Dörgő válasz 22/11 1878”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1878. december 1. D-73. számú levél

„Mtur 1878 Dec 1.

Kedves Barátom!

Nov 16án kelt leveledet, úgy a' későbbi levelezési lapodat¹⁵³ meg kaptam. Az ígért almát még mind ez ideig be se pakoltam, mert hiszem hogy van még gyümölcsötök, mert talán ez évbe tél se lesz, így a' fagytól nem tarthatni, de ha hirtelen el találna fagyni, későbbben is elküldöm. Különbén lehet, hogy e' héten bepakolom, 's küldöm Aknay Antal ur neve alatt részedre a' vasutra feltételnél úgy téged – mint Aknay urat postán előre tudósítom.

Ha Catalógusod megjelenhet, küldj belőlle részemre 3 példányt ugyan is egy példányba meg fogom jegyezni, hogy mely fajokat birom

¹⁵² xr = A krajcárnak a korban általánosan használt rövidítése.

¹⁵³ Ez a levelezőlap nincs a gyűjteményben.

azok közül tölled 's így osztán meg fogod látni, hogy mellyek nincsenek meg nállam, azok közül küldöd azokat, mellyeket eggyik v. másik jó tulajdonságaik végett terjesztésre leg méltóbbnak tartasz. Másodszor meg tudva az én kijegyzésem után, hogy melly fajok vagynak meg nállam 's így bírok belőlök ójtó ágakkal, könnyű szerrel kiirhatod mellyekből birsz kevés vesszővel, 's mellyekből lehetek kisegítőd. Ha pedig Catalógusod meg nem jelenhet, kérem tölled az ez évben leirt vagy leirandó gyümölcs fajok név sorát. Én akkor a' tölled kért ójtó vesszők név sorát betűrendbe leirva – valamint a' tölled birtakét is leirva elfogom küldeni.

Ird meg Vertán Endre úr fia mellyik ezrednél szolgál. Meg hogy mellyik almából és körtéből van még gyümöltsöd. Ha van gyümölcsöd akkor még halasztom az elküldést, ha nincs rögtön küldöm. Van még vagy 1500 almám 50 körtém.

A' Procureur¹⁵⁴ vagy is ügyész szilvát hol vetted? nem látom a Pratiqueben, még a' Tarka Perdrigonnak meg az Édes vad almának mi a' francia neve?

Ezután ha gyümölcsöt irsz le, azt a' francia nevét emlitsd meg, melly a' Guide Pratiqueban a' hason nevek sokasága között leg elől van.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.

Kertemhez közel, egy jó módu kert barát, Nagy József¹⁵⁵ ur /:kinek tanyai kertjébe ez előtt 4-5 évvel Glocker urtól vagy 120 ójtványt hoztattam: /

¹⁵⁴ Procureur = Procureur szilva

¹⁵⁵ Nagy József, mezőeörsi (1824-1904) földbirtokos, ügyvéd. A nemes Nagy család a Győr megyei Mezőörsről került Mezőtúrra 1736-ban. Nagyatya orvos (borbély) volt, ezért egy időben a „B. Nagy” nevet is használták. Mezőtúron született. Alsó- és középfokú iskoláit is itt végezte el kiváló eredménnyel. 1843-ban a kecskeméti református főiskolán folytatta tanulmányait. Jókai Mórhoz meleg barátság fűzte Kecskeméten, ennek bizonyosága az az arckép, amit a festőnek készülő Jókai festett Nagy Józsefről. 1844-45. években a késmárki főiskolán fejezte be jogi tanulmányait kitűnő eredménnyel. Az ügyvédi vizsgát 1847-ben tette le, ezután a mezőtúri református egyház szolgálatába állt. Az 1848-49-es szabadságharcot mint nemzetőr főhadnagy küzdötte végig. A kitűnő ügyvédi diploma ellenére sem folytatta a jogi pályát. A föld, a természet szeretete a mezőgazdaság irányába terelte. Több ízben felajánlották neki a polgármesterséget, amit soha nem fogadott el, de városa közügyeinek intézéséből mindig kivette a részét. Városi és megyei képviselő, presbiter, az 1863, 1876, 1885. években az egyház főgondnokává választották, 1898-tól örökös főgondnoki címet kapott. A gimnázium javára többször nagy értékű alapítványt tett. Az 1896-ban átadott újvárosi templom felépítése is az ő, és felesége – Várady Emília – áldozatkészségét dicsérik. Az 1870-es években földbirtokán gyümölcsös kertet létesített, és a gyümölcsfákat – Dörgő Dániel közvetítésével – Glocker Károlytól szerezte be. – Irodalom: MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 112–113. p.

elvénuült kertjét 3 láb méjén rigolóroztatja,¹⁵⁶ jövő 1879ik év ősszén akarja beültetni. Elkölt a' fordításra 300 Ftot.

Kérdezte töllem, nem kapnék é tölled akkor ójtványokat? Kocsit küldene majd érte? Ollyan az ember, ki nem sajnálja az árt a' jóért, hiszem, hogy azt ~~is meg~~ óhajtaná, hogy a' csemetékből, ha bár gyenge is, hagynál néki a' télen – még eladható csemetédből bent a' földbe. Ha nem adhatsz néki, hova forduljon?"

[Dörgő Dániel 256 x 211 mm nagyságú félbehajtott lapra írta levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté feljegyzése: „Dörgő Dani”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1878. december 21. A-3. számú irat

„M.-Kovácsháza, Dec. 21. 1878.

Bodolay Lászlónak

Kedves öcsém, uram!

Apósának, Dörgő Dániel barátomnak címe alatt Gyümölcsjegyzékem két példányát küldöttem meg Túrra, honnan, nem csekély meglepetésemre, tegnap visszaküldötték ezt kijelentve, hogy „Nem fogadja el”.

Ily eset még nem történt velem soha és hiszem, hogy más, olyan emberekkel sem, a kik postán valakihez árjegyzéket vagy catalogot szoktak küldeni. A catalog vagy árjegyzék semmi költségébe sem kerül a cimzettnek: mért ne fogadná hát el? Papirosra minden háznál van szükség. Az ily catalogok, mindig elkelnek bármely háztartásnál.

Ide zárva küldöm tehát ujólag e két catalogot s kérem kegyedet legyen szives engem postafordultával értesíteni, hogy mi volt az oka annak, hogy Dani barátom nem fogadta el azokat? Nagyon aggódom, hogy tán sulyosan beteg Dani barátom.

¹⁵⁶ Rigolórozás, talajforgatás, amikor a bolygatott réteg úgy cserél helyet, hogy a felszíni rész alulra, az alsó rész a felszínre kerül, a közbülső rész lényegi keveredése nélkül. A nagyobb – 60-80 cm-es – mélységű talajforgatást nevezik rigolórozásnak, és meliorációs eljárásként kezelik (ültetvénytelepítést megelőző eljárás stb.).

Áldja önt az ég minden jóval! Szívéből kívánja őszinte barátja

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1878. december 25. D-74. számú levél

„Mtur 1878 Karácson 1ső napján

Kedves Barátom!

Vérző szívvel, 's köny hullatások között irom hozzád e' sorokat, ma jöttem haza Gyomárol, hol tegnap dél után kedves jó Anyámat eltemettük. Jól esik résztvevő baráti sziveddel közleni fájdalmamat, és talán csak te vagy egyedül e' rideg világba, kinek azt ki merem fejezni, mert hej sokan vannak olyanok, kik a' más baján kár örvendenek. Fényes emléket emeltél jó Anyádnak a' Vázlatok¹⁵⁷ első soraiban, jól tetted, jól tetted, ezen fiui kegyeleted nékem eleitől fogva olly jól esett, most még inkább belátok nemes szivedbe.

Elkell itt mondanom röviden Anyám élet iratát, ifju korában első férje vólt atyám, ki 1831be 10 hetes koromba meg halt, én maradtam egy fia, Isten jó vóltából az általad ismert boldog kis családot alapitva. 9 évi özvegység után ujra férjhez ment Anyám Gyomára Debreczeni András¹⁵⁸ nevelő apámhoz, ki ez előtt 11 évvel elhalt, hagyván maga után egy fiut, Debreczeni Endrét, az én kedves testvéretem, ő most 31 éves, feleségével 4 fiu gyermekével bóldog családot alapitva, ő velle lakott Anyám. Öcsém vagyoni állása jó /:majdnem kétszer annyija van mint nékem:/, bir ügyvédi diplomával, most szolgál biró Gyomán és takarékpénztári igazgató s.a.t. Édes Anyám tehát nyugodtan hajthatta örök álomra fejét, mert két fia után hagyott két virágzó bóldog családot. Nagy elismeréssel kell ki mondanom, hogy a' két család bóldogsága a' leg nagyobb részben Kedves Anyánknak tulajdonitható, vas szorgalma, szilárd akarat ereje, parancsoló tehetsége komoly higgadt méltósága, messze felül multa minden női környezőit, bizonyítja működése 's élete eredménnye. 70 éves korában 6 heti csendes betegség után vég elgyengülés következtében halt el.

Tegnap jött a' temetésre két gyermekemmel Bodolay László kedves vóm, temetés végeztével vacsora után, kihuzva a' tölled kapott levelet azzal

¹⁵⁷ Vázlatok = Bereczki Máté Gyümölcsészeti vázlatok című könyveire utal.

¹⁵⁸ Debreczeni András, Dörgő Dániel anyjának a második férje.

nyujtá át, hogy itt valami tévedés maleur történhetett. Jól tetted hogy egészben elküldötted. A' czímen látom, hogy reá van írva Nem fogadja el. Vajon micsoda hunczut gazember irhatta azt reá? Végére járok a' postán, hogy ki irhatta reá, mert az írást nem ismerem, a' küldött két Catalogus első izben házamnál sem vólt, sótt 2 hét ólta türelmetlenül sovárogyva vártam azt, midőn estvénként a' Casinóból haza jöttem, első kérdésem mindig a' vólt, jött é levél Bereczki Máté barátomtól? Majd végére járok tehát a' Posta mesternél, ki jó barátom, hogy történhetett ezen maleur? Alkalmasint a' dolog így történhetett: Valami Ulman nevű sir, olaj, kenőcs áros két év ólta küldi hozzám portékája rövid árjegyzékét, 's leg közelebb a' posta ki hordó az utszán(?) újra hozván tőlle egy számot nem lévén nállam 1 krajczár, vissza utasítám, tehát a' posta kihordó mondhatta harmad napja kedves és előttem becses küldeményedről is, hogy nem fogadja el.

Na csak hogy itt van végre valahára, sajnállom 20xr¹⁵⁹ postai költségedet, de még inkább a' vissza utasítás feletti töprönködéseidet, talán még rosszat is gondoltál felőllem? Hamarább össze omolhatik a' Mátra hegye, mint az én hitem és szeretetem irányodba meghülne.

Köszönöm hogy vőmnek irtál, de jobban tetted vólna, ha egyenesen nekem irsz, nem bántam vólna én ha veszett módon össze szidtal vólna is. Egységem nékem és gyermekeimnek is jó van.

Irj kérlek levelet, én is újra irok mihellyt catalogusodat figyelemmel átnézegetem a' meg lévő fajaimmal össze hasonlitom. Ha időm engedi, egy csomó francia nevet is elfogok hozzád küldeni.

Az Isten áldjon meg tégedet Kedves Barátom. Maradok hóltig hiv barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel 275 x 204 mm nagyságú, kettőbe hajtott lapra írta levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 28/12 1878”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

¹⁵⁹ xr = krajczár

1878. december 28. B-77. számú levél

„M.-Kovácsháza, Dec. 28. 1878.

Kedves barátom!

Rég ideje, hogy aggodalmak közt töltöttem volna a Karácsony ünnepet, mint az idén. Folyvást azon töprenkedtem, hogy vagy életveszélyben forogsz vagy valami rendkívül nagy baj érhetett téged. Két ízben küldöttem hozzád catalogot, s mind két ízben visszakaptam azokat. Egy rendkívül súlyos kő esett le szivemről, midőn kedves vőd aggodalmam alaptalan voltáról fölvilágosított. Hiszed vagy nem hiszed, még álmomban is folyvást veled tépelődött lelkem, s egyszer, mint halottat, álmomban érzékenyen meg is sirattalak. – Hála a gondviselésnek! ezen már túl vagyunk. Lelkem sejtelve azomban még sem csalt egészen ez uttal sem. *Egy jó anya elvesztése mindig érzékeny csapás a szerető fiúnak, ha mindjárt tudja is, hogy a természet rende szerint be is kellett annak következnie. Adj hálát a jó istennek, hogy kedves anyád haldokló ágyánál is jelen lehattél! Lásd engem a sors még e szomorú örömtől is megfosztott s az idő mégis begyógyítja megsebzett szivemet és a szeretet, mellyel anyám emlékéen csüggöttem, a gyümölcsészet kegyes istenének, Pomonának templomába vezetett, hol minden szenvedésért a mit sorsom rám mért, megvigasztalódtam és ezerféle lelki örömet találtam. Vigasztaljon meg téged is vesztésedért azon tudat, hogy hazafiui, családi és baráti kötelességedet úgy töltötted és fogod betölteni, hogy emlékedben egykor anyád emléke is meg leend tisztelve. –*

Térjünk már most ujolag szenvedélyünk tárgyára a »Gyümölcsészetre«. Dec. 1ről kelt leveledben arra kértél, hogy tudatnám veled: van-e még gyümölcsöm? Van hát! és ha nem volna gondoskodtak róla erdélyi barátaim Vályi Elek¹⁶⁰ ref. esperes barátom Kentelkéről¹⁶¹ (u. p.

¹⁶⁰ Vályi Elek (1820 – Kentelke, 1903. március 4.), Bereczki Máté barátja, elismert pomológus. A Marosvásárhelyi ref. Kollégium diákja, Bolyai Farkas tanítványa volt. Kentelki (és besztercei) református lelkész, 1856-tól a nagysajói református káptalan dékánja. A nagysajói egyházmegye 1888-ban nyugalomba vonult esperese, kerületi faskola-felügyelő. 1889-ig az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület Beszterce székhelyű, Beszterce-Naszód vármegyei választmányának alelnöke volt, s a nagysajói egyházmegye EMKE alapítványát képviselte. 1892-ben megalapította a Sajó-budaki Méhész Kört. Az 1893. évi Gyümölcskertészetben Erdélyrészi almafajok címmel jelentetett meg cikket. Irodalom: EMKE 1888–1889. évi jelentése. Szerk. Sándor József. 4. Megyei és városi választmányok. III. Beszterce naszódvármegyei választmány. Kramer Gyula, jegyző (Sz. 20/1889. EMKE iratszám), 14. p.; *Méhészeti Közlöny*, VII. évf. 13. szám, 1892. július 1. 181. p. http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/meheszetikozlony/1892/BCUCLUJ_FP_108067_1892_007_013.pdf

¹⁶¹ Kentelke = Szolnok-Doboka vm., Betleni járás. (Ma: Chintelnic, Bistrița-Nasăud megye, Románia).

Sajómagyaros)¹⁶² és P. Dániel Lőrincz,¹⁶³ birtokos barátom Gógány-Váraljáról¹⁶⁴ (u. p. Bonyha),¹⁶⁵ gondoskodtak, mondom, hogy ne hiányozzék tanulmány gyümölcsöm. Az erdélyi értékes fajokból küldöttek hozzám mustra gyümölcsöket. Saját terméséből már elfogyott a tanulmányozás végett eltett gyümölcsöm: de ezen erdélyi fajok tanulmányozása még mindig ad dolgot. Legújabbán Kálnóról,¹⁶⁶ Losoncz¹⁶⁷ mellől Török Géza¹⁶⁸ birtokos barátomtól egy általa jól ismert rendkívül becses almafajról kaptam vagy 20 db gyümölcsöt, mely faj azomban nem más, mint az Erdélyben Montinesko¹⁶⁹ név alatt ismert almafaj, mely nálam 3 helyről is meg van Erdélyből s az éppen említett Török Géza barátomtól Kálnóról is. Török ugyan Fürtös alma¹⁷⁰ név alatt, mint ismeretlen gyümölcsöt küldötte volt meg nekem: de már növényzetéről föl ismertem, hogy a Fürtös alma nem lehet más, mint az erdélyi Montinesko alma.

Még Lukácsy Sándor is küldött hozzám egy magyar ujdonság-almát; Trencsén megyében, a rovnyei¹⁷¹ plébános Bellis János¹⁷² nyerte magról. Rendkívül jeles alma ez! Irtam róla a »Népkertésze«¹⁷³ f. évi utolsó számába

¹⁶² Sajómagyaros = 1912-től Sajómagyarós, Szolnok-Doboka vm., Betleni járás. (Ma: Şieu-Măgheruş, Bistriţa-Nasăud megye, Románia)

¹⁶³ P. Dániel Lőrincz, birtokos Gogánváralján.

¹⁶⁴ Gógány-Váralja = Gógánváralja, Kis-Küküllő vm., Erzsébetvárosi járás. (Ma: Gogan Varolea, Gógán településrésze, Mureş megye, Románia)

¹⁶⁵ Bonyha = 1898-ig Szászbonyha, Kis-Küküllő vm., Erzsébetvárosi járás. (Ma: Bahnea, Mureş megye, R.)

¹⁶⁶ Kálnó = Nógrád vm., Losonci járás. Ma Kalinovo, Szlovákia.

¹⁶⁷ Losonc = Nógrád vármegyei város. Ma Lučenec, Szlovákia

¹⁶⁸ Török Géza, váradai (? – 1900. december) Kálnón (Nógrád vm., Losonci járás, ma Kalinovo, Szlovákia) volt földbirtokos, Bereczki Máté barátja. Halálhíret a Vasárnapi Újság így közölte: Elhunyt „Váradai Török Géza földbirtokos, 48-as huszárcapitány, Kálnó, Nógrád megyei községben.” Vasárnapi Újság. 1900. 47. évf. 50. szám, december 16.

¹⁶⁹ Montinesko (alma) = Havasi fürtös alma

¹⁷⁰ Fürtös alma = Havasi fürtös alma

¹⁷¹ Rovnye = Trencsén vm., Csacjai járás (Közigazgatása Ócsad községgel együtt történik.)

¹⁷² Bellis János (1819 – ?) 1843-ban fölszentelt, rovnyei (Trencsén vm.) plébános. 1886-ban ment nyugdíjba. Már növendék korában írt latin költeményeket, később is számos alkalmi latin versezete jelent meg részint lapokban (Religio, Magyar Korona stb.), részint külön kiadásban (*Schematismus Nitriensis* 1890., *Magyar Sion* 1890.). SZINNYEI. – Dicsérőleg ír a plébános kertjében kelt Belliss magonca almáról Bereczki „mindazok, kiknek Belliss úr mutatót küldött almájáról, méltó dicsérettel halmozták azt el, nemcsak hozzá küldött magánleveleikben, hanem néhány évvel ezelőtt nyilvánosan, a „Népkertésze” című lap 1878 – 1879-dik évi folyamában is.” (Gyümölcsészeti vázlatok, 2. kötet 323. p.)

¹⁷³ A NÉP KERTÉSZE. Alcíme: A kertipar és befásítás szakbeli és a községi faiskolák hivatalos közlönye. 1882-től alcíme: A községi faiskolák hivatalos közlönye. Megjelent: Pest: 1864–1866, 1869–1873, Budapest: 1874–1882, Korpona: 1883–1887, Selmec: 1888–1891, hav. kétszer. Szerkesztői: 1864–1879: *Lukácsy Sándor*, 1880–1891: *Lukácsy Aladár* (1888-tól *Vörös Ferenc* is.) Míg a folyóirat Budapesten jelent meg, a szerkesztőség Rákospalotán volt. Programja: „Kifejteni a kertipart azon ágaiban és azon irányban, hogy minden vidék saját viszonyaiban támaszt találó nagytermelésével a bel- és külpiacok élénk üzletére számíthasson, nyers állapotban és a házi- s gyáripár újjáni feldolgozásával.” Tartalma:

(Megemlítem itt zárjel közt, hogy Lukácsy 3 év óta ingyen küldi lapját számomra tisztelet példánykép s még eddig egy betűt sem irtam lapjában. Most aztán, a múlt hóban küldöttem neki egy cikket, melyet kétfelé szakítva, a Nép Kertészeben, két számban közölt is, t. i. a f. évi Dec. 5diki és 20diki számban. Ha érdekel téged: ajánlom, hogy olvasd el.). Elég az hozzá, hogy most még nincs gyümölcsre szükségem.

A Procureur és Tarka perdrigon szilvákat Oberdiecktől kaptam. Le vannak írva az Illustriertes Handbuchban.

Az Édes vadalma (*Pirus malus prunifolia fructu dulce* név alatt) az Oroszvári Növénymívelő Intézetből¹⁷⁴ hozattam, mint különöséget. Kertem látogatói tettek figyelmessé rá, kiknek nagyon megtetszett a termés terhe alatt földre görnyedt águ fa és gyümölcsei is. Valóban jó II. rendű aug – szeptemberi alma.

Nagy József urnak pedig mond meg, hogy nincs faiskolám, s így ojtványokat már nem adhatnék számára legfőlebb szilva és cseresznye félekből, a melyekből még akadnak fiatal ojtásaim: de csakis a kitűnőbb fajokból, a melyekből ojtóvessző-nyerés tekintetéből kénytelen voltam fiatal csemetékre ojtani. Mond meg neki, hogy körte, alma ojtványokat szerezzen be helyből vagy a közel vidékről, olyanokat, a melyek legszebb és legerőteljesebb s egészségesebb növést mutatnak. Ne törődjék vele, ha mindjárt vad fák volnának is. Ültesse el azokat s ha jól begyökereztek, kérjen tőlem ojtóvesszőt s minden fáját ojtassa át koronájában az én vesszőimmel. Így biztos lehet benne, hogy fáiról csak oly rövid idő alatt fogja élvezhetni a kitűnőbb gyümölcs fajokat, mintha azokat kész ojtványban kapta volna meg tőlem.

Ennyit a Dec. 1ről irt leveledre.

Ide mellékelem a másod izben küldött s megint visszajött két katalogot is. Az egyikbe jegyezd meg a nálad, tőlem, már meglévő fajokat és küld el hozzám, hogy tudjam, mely fajokról küldjek még vesszőt s tudjam azt is, hogy mely fajokról kaphatnék tőled vesszőket, mert hát mellesleg legyen mondva, sok vesszőre lesz szükségem. Már ekkoráig 75 ft.

szakcikk a kertészet minden ágáról, szőlészet, faiskolaügy, 1882-ben méhészet is, az Országos Magyar Kertészeti Társulat, az Országos Gyümölcsészeti Egylet és a Magyar Gyakorlati Kertipari Egyesület hírei kertészet naptára, lapszemle. Előlapjai: Kertészetünk, Közben: Kertészgazda s a Nép Kertésze (1867 – 1868). TURÁNYI

¹⁷⁴ Klauzál Imre (1799–1847) mezőgazdász 1840-ben a borostyánkői uradalomhoz tartozó Tarcsán növénytermesztési-növénynemesítési intézetet alapított, melyet később Oroszvárra (Moson vm.) költöztettek. Idősebb Egán Ede folytatta (egyéb ágazatokkal együtt) e tevékenységet. Árjegyzékük és katalógusuk fennmaradt az 1835-1855 közötti időből. Ennek nyomdokain létesült vállalkozás, mely 1873-ban Oroszvári Növénymívelő Intézetként kínálta terményeit és nemesített növényeit.

áru vessző van megrendelve tőlem és nálam. Én Simon-Louis-éktől és Leroytól¹⁷⁵ francia országból rendeltem vagy 20 ft. áru vesszőt magamnak és magunknak.

Catalogom megírásáért már több helyről kaptam köszönő sorokat. Örülnek rajta, hogy az idegen gyümölcsfajok nevét szakértőtől látják megmagyarosítva, mert hát nem ért ahhoz, a ki nem ismerős a gyümölcsök történetével és származási körülményeivel, és nem jártas a helyes magyar elnevezésekben, szóval a magyar pomológiában. Ez az egy haszna tehát mégis megvan fáradságomnak.

Az én istenem áldjon meg kedves családdal együtt! szivéből kívánja *igaz barátod*

Bereczki Máté¹⁷⁶

U. i.: Bodolay László öcsém is oda értettem kedves családdal közém, ezt megmondhatod neki, valamint azt is, hogy engedje meg nekem, de rendkívüli elfoglaltatásom miatt, soraira nem válaszolhatok s azokat jelen, hozzád írt soraimban köszönöm meg neki. Tehát

Boldog ünnepeket!

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

¹⁷⁵ Leroy, André (Angers, 1801. augusztus 30. – Angers, 1875. július 23.). Egy nagy múltú francia gyümölcskertész család leszármazottja, maga is neves pomológus. Pályája kezdetén – 1822-ben – négyhektáros faiskolával kezdte működését, amely halálakor már 168 hektárra növekedve 300 munkásnak adott kenyeret. Gyümölcsfa-ültetvénye egész Nyugat-Európát ellátta oltványokkal. Jelentős szakirodalmi tevékenységet is folytatott. A „*Catalogue général descriptif et raisonné*” 1855-ben jelent meg és még abban az esztendőben öt nyelvre fordították le. E művéért a „Francia Becsületrend” kitüntetésben részesült. A „*Dictionnaire de pomologie*” című művének kiadását már veje fejezte be. (I.: 1867; II.: 1869: Az első két kötetben 915 féle körte; III.: 1872; IV.: 1873: A két kötetben 527 alma; V.: 1877 43 féle sárgabarack és 127 féle cseresznye; VI.: 1879: 163 féle őszibarack tüzetes leírása található.) – Az angers-i Keleti Temetőben nyugszik. – A magyar pomológusok közül Bereczki Mátéval tartott fenn eleven levelezési kapcsolatot, aki több ízben még oltványokat is rendelt tőle. – Különös, hogy e neves francia pomológus és tevékenysége szinte ismeretlen a magyar szakirodalomban (pl. lexikon). – Lásd a Les Croqueurs de Pommes de l’Anjou honlapját! <http://www.croqueurs-anjou.org/index.php?numlien=4>

¹⁷⁶ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 69. p.

1879. január 1. D-75. számú levél

„MezőTúr 1879. Január 1.

Kedves Barátom!

Bóldog új évet kívánok. Adja a' jó Isten hogy ez évben is teremjenek fáid olly bőven, mint tavaj, tanulmányozhasd új gyümölcsöidet nyugodt lelki élvezettel, 's ápolhasd fáidat jó egészségben. Legyenek jó barátaid, kik tégedet szivök melegével szeressenek. Az a' jutalma önzetlen fáradozásodnak, életed nemes céljának, hogy van Vályi Eleked, Dániel Lőrinczed, bizonyosan szaporodni fogunk, és mind azok, kik szaporodnak, nemes szívű emberek fognak lenni, mert nagy igazságot mondál Vázlatodba¹⁷⁷ akkor, midőn állítád, hogy a' gyümölcsészet kedvellők nem önző emberek, sőt a' véle foglalkozók lelkét szivét nemesíti, mint a' vadfán a' nemes ág.

Kutassy¹⁷⁸ posta mester elküldötte hozzám a' tölled hozzá intézett leveledet, köszönöm a' meleg érzést, melyet irántam benne kifejezél. Kutassy derék magyar, jóra való ember, a' Casinóba sakkozni szoktunk együtt. A' Katalógus vándorlásnak csak ugyan a' posta ki hordó hanyagsága vólt oka: mint azt ðee Karácson első napján hozzád irt levelemben gyanítva meg irám. Írásodat nagyobb gyermekeim 's nóm ismerik, kérdezősködéseim után is nyilváníták, hogy semmit sem utasítanak vissza. Meg mondtam úgy a' posta mesternek mint a' kihordónak, hogy bár mi csekéjséget elhozzanak hozzám. Bár Kutassy erőssen haragudott a' kihordóra, de szavamra meg bocsájtott néki. Különbön Kutassy is irt vagy ir hozzád e' tárgyban.

Köszönöm a' Catalogot, most van már 4. Eggyet ide mellékelve vissza küldök, a' melly gyümölcsnevek alatt piross ironnal alá van huzva, tölled valók, a' kék ironnal jegyzettek pedig részint ős itt meg lévő gyümölcsök, mint Nyári Kálmán, Izambert, Egri körte, Daru, Pogácsa, fehér Kalvil, Török Bálint, Besztercei szilva, részint más helyekről, mint Glocker, Debr. s.at. valók, termésök után ítélve úgy tartom, hogy talán valódiak, tehát ezekből ne küldj gajjat. A' meg nem jegyzettekből küld azokat, mellyeket jónak látsz, de az Augustus végi, septemberbe érők közzül csak a' legjavát, mert sok jó őszi körte van, tél elején vagy végén érőt jobban óhajtok, tulságos sokat ne küldj, mert kertem kezd szük lenni az Isten áldásának, földről kell gondoskodnom.

¹⁷⁷ Bereczki kötetének rövidített címe.

¹⁷⁸ Kutassy Mihály, volt 1848-as huszár, mezőtúri postamester.

A' francia országból rendelték között ha hosszabb gajjat kapsz, el ne dobd, a' mire szükséged nem lesz jó lesz nékem, szívesen meg adom a' reám esendő árát. Mert lásd ha gyümölcs ismeretre szert akarok tenni, nehéz azt várni míg te kiismered, azután küldöd meg, így bele telik 7. 8. év, és ha nállam netán előbb teremne, küldöm hozzád a' gyümölcsét.

A' Katalógusod első táblájának belső oldalára oda irtam azon gyümölcsöket is, mellyek Katalógusodba nincsenek ugyan meg, de én már birom tölled, ezek közül a' cseresznyék, meggyek termettek is, de a' grosse tardive¹⁷⁹ nem nagyon tardive,¹⁸⁰ Juliusba ért. A' mi gajjából kíségető lehetek, ird meg rövid időn, hogy apránként a' lanyha idő alatt figyelemmel meg szedhessem, és elküldhessem.

Bírok tölled eddig 200 fajt, ebből 20 nincs meg a' Catalógusodba, hogy lehet az hogy az általad terjesztésre méltónak ítélt Sárga őszi fontos kimaradt?

Kérek tölled egy Szép Angevine ¹⁸¹ gajjat, hitvány bár, de kell czégernek, mert sok ember az ilyen monstrumot ha látja, ójtó ágat kér, 's akkor beszédbe állok véle, 's mondom hogy ez nem embernek való, van itt sokkal külömb is, így elhiszi, és más ójtó ágat szívesen visz töllem. Kértem én Glockertől ilyet, de ez évbe Nagy macskafejet¹⁸² termett.

Kovács József¹⁸³ illy nevű fája pedig egy hosszas kormos őszi körtét. Az Angevine mint minden nagy körte, humbug ugyan, de a' kiállításán sok bámulót, majd érdeklődőt, így hivat szerez más gyümölcsöknek is.

Jól tetted hogy Franczia országból hozatsz ójtó ágat, mert a' nállam levő faj vagy próbafák jegyző könyvedből úgy látom, hogy a' Német országi gyümölcsöknek alig ¼ede vált be vagy talán termett? Még a' Simon Louisé legalább fele részben vagy ¾ részben.

A' viz itt nállunk nagyon kezd garázdálkodni, most is dobolják, hogy mennyenek a' gátra. Tegnap alakult meg a' vizi bizottmány, mellynek én is tagja vagyok.

¹⁷⁹ Grosse tardive = Kései nagy Amarella (meggy)

¹⁸⁰ tardive = későn érő

¹⁸¹ Angevinei szép (körte)

¹⁸² Nagy macskafej (körte) = Catillac körte

¹⁸³ Kovács [Kovács] József (Lakszakállas, Komárom vm., ma Sokolce, Szlovákia, 1807 – Bátorkeszi, Esztergom vm. ma Bátorove Kosihy, Szlovákia, 1888. március 7.) református lelkész, pomológus. Főbb művei: *Kalauz a gyümölcsfaiültetés, nyelés és a Bátorkeszi faiskolában található csemetékben vagy oltóvesszőkben megrendelhető gyümölcsfajok közül*. Pest, 1861. (232 p.); *A Bátorkeszi gyümölcs és szőlőfa-telepek név és árjegyzéke az 1869-70. idényre*. Ismeretterjesztő közleményekkel közzé teszi Kovács József tulajdonos. Pest, 1869. SZINNYEI

Ezek után Isten óltalmába ajánlva tégedet
vagyok szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 284 x 198 mm nagyságú, összehajtott lapra írta levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté feljegyzése: „Válasz 6/1 1879”.]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. január 6. B-78. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jan. 6. 1879.

Kedves barátom!

Megkezdtem a vessző-szedést! Ez azt jelenti, hogy mikor én ilyen dologba kezdek, sem nem látok, sem nem hallok, hanem testtel lélekkel neki fekszem a munkának; hogy ilyenkor a hozzám érkező levelekre csak nagyon röviden irhatok. Így a te Jan. 1-ről irt leveledre is.

Kutassy¹⁸⁴ irt levelemre választ. Köszönd meg neki helyettem.

Ojtóvesszőket számodra kívánságod szerint választandok.

A Franciaországból érkezendő vesszők fölöslegét közted és P. Dániel Lőrincz közt fogom felosztani. Neki már előbb is megígértem.

A catalogomban nem foglalt gyümölcsleid közül legtöbb olyan, amelyről még csak növényzete után ítélve hiszem, hogy valódi. Catalogomba most csak azokat jegyeztem, melyek már termettek is nálam egy-két vagy több ízben is: de a Lovenjouli izletes kimaradását sajnálom, mert ezt már körülményesen is leirtam a folytatás számára.¹⁸⁵ Ez csak véletlenül maradt ki.

A Sárga őszi fontos gyümölcsére pompásan rá illik Diel¹⁸⁶ leírása: de, sajnós, növényzetére nem s így gyanussá lett előttem, azért nem jött a catalogba.

¹⁸⁴ Kutassy Mihály, volt 1848-as huszár, mezőtúri postamester.

¹⁸⁵ Folytatás – valószínűleg a Gyümölcsészeti vázlatok 2. kötetéről van szó.

¹⁸⁶ Diel, August Friedrich Adrian (Gladenbach, 1756. február 4. – Diez, 1839. április 21.), német pomológus. Édesapja orvos és gyógyszerész volt. Diel Giessenben és Strassbourgban az orvosi pályára készült, főként a balneológiával (vízgyógyászat) foglalkozott, és azután szülőhelyén orvosválasztották. 1786-ban a Spaur grófi család háziorsosa volt. 1790-ben Diezre költözött és egyúttal a már akkor híres emsi fürdő orvosa lett. Ugyanebben az évben tanácsos, majd Nassau Nagyhercegség titkos tanácsosa lett. Beházasodott az előkelő diezi Eberhard családba, s felesége hozományként (a hagyomány szerint) 12 ezer almafás gyümölcsöst hozott. Dielt a pomológiához kiváló hajlama vonzotta, egyike volt kora legjobb

A Nyári angol galambkát¹⁸⁷ készakarva hagytam ki, mert szépségen kívül semmi igényt nem formálhat nálunk az elterjesztésre.

A Hedelfingeni óriás komiszul viseli nálam magát. A nagy szárazságban mind kivesz, vagy hitvány gyümölcsöt terem. Ezt tehát szintén kitessékeltem a katalogból.

Kérlek légy szives a következő fajok vesszejével kisegíteni, mert vajmi kevéssel rendelkezem belőlük.

Berckmans vajoncza	<u>Szilvák</u>
Bordeauxi hercegnő	Burdett Angelina
Brétonneau vajoncza	Coë aranycseppjei
<u>Chini jargonel</u>	<u>Herrnhausi nagy mirabella</u>
Csíkos Vilmos	Kirke szilvája
<u>Desportes Andre</u>	<u>Viktória királynő</u>
<u>Desportes Mór</u>	
<u>Duhamel vajoncza</u>	
<u>Júliusi színes</u>	
Liegel téli vajoncza	NB. Az aláhuzottakból, különösen,
Nagy vajoncza	csakis egy-két szál vesszóm
<u>Nyári esperes</u>	termett.
<u>Piroska körte</u>	A többi fajokból van ugyan
Sterckman vajoncza	meglehetősen: de nem lesz elég.
Tournay-i téli	
<u>Ananasz renet</u>	A Szép angevine-i körte nálam
Batul alma	ugyan még nem termett: de
<u>Daru alma</u>	vegetatiója után ítélve
Hubbardstoni páratlan	valódinak látszik. S. Louis
Kew-i ízletes	testvérektől kaptam.
Nemes renet	Küldök tehát arról is vesszőt.
Tournay-i aranyalma	
<u>Török - Bálint</u>	

gyümölcsismerőinek és a gyümölcsnemek általa megállapított rendszeres beosztása általános elismerésben részesült. Tiszteletére körtét neveztek el: Diel vajkörte néven. Orvosi műveken kívül főbb pomológiai munkái: *Anleitung zu einer Obstorangerie in Scherben*. 1793; 2. Aufl. 1798 u. 3. Aufl. 1804 mit dem Titel *Ueber die Anlegung einer Obstorangerie in Scherben und die Vegetation der Gewächse.; Versuch einer systematischen Beschreibung in Deutschland vorhandener Kernobstsorten*. 26 Bände, 1799–1832.; *Systematisches Verzeichniß der vorzüglichsten in Deutschland vorhandenen Obstsorten*. Frankfurt am Main 1818 mit zwei Fortsetzungsbänden 1829 und 1833. Irodalom: PALLAS

¹⁸⁷ Nyári angol galambka = Pigeonnet blanc d'été (*alma*)

Isten áldjon és ótalmazzon benneteket ez uj – esztendőben! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. január 19. D-76. számú levél

„Mtur 1879. Jan 19.

Kedves Barátom!

A' f. hó 6án kelt azon leveledet, mellyben a' kiségitendő gyümölcs fajok neveit meg említéd, valamint, 16án kelt levelezési lapodat¹⁸⁸ örömmel olvastam. Örülök, hogy olly sok meg rendelőd van, állunk elébe. Én a' tőlled kapott fajokról még vesszőt nem vettem le egy szálat is, ősszel más fáimat meg metszettem, de a' te fajtaidon még ott vannak a' vesszők. A' mult héten bár lágyas idő vólt, még is a' fák gajjai zuzmarások vóltak, de Febr 15én, sőt hamarább is – mihelyt lehet küldök hozzád vesszőt a' mennyit szedhetek azon fajokról, mellyeket a' 6iki leveledbe és a' mult évi Nov 12iki leveledbe irád, hogy segittselek ki, a' tavaji leveledbe kértél a' Brédáról, Esperen arany, Pond magoncza és Jeffersonról, ezeket a' mostani leveledből kihagytad, de azért ugy ezeknek, mint a' Jan. 6iki leveledbe említetteteknek meg szedem és küldöm minden vesszeit, ha szinte 1 db vólna is egyről. A' Daru és Török Bálintról küldök szokás szerint 100 – 100 db vesszőt, ~~nagyobb-men~~ 20 – 30 szálat vesszőt küldhetek a' Bordói herczegnő,¹⁸⁹ Csíkos Vilmos, Liegel téli vaj. , Sterckman vajoncza, Kewi ízletes, Bréda, Kirke, Victoria, Esperen arany, Jefferson és Pond magonczáról, 1 – 5 szálat. Berckman,¹⁹⁰ Bretonneau, Desportes Endre, Duhamel, Júliusi színes, Nyári esperes, Tournay-i téli, Ananás renet, Hubbardstoni páratlan, Nemes renet, Tournay-i arany, Angelina Burdett, Coë, Herrnhausiból többi kért fajok közzül vesszőt nem adhatok miszerint a' Chini Jargonellről. 2 kis szálat van rajta, 8, és 10 hüvelyk¹⁹¹ hosszú, 3 önálló fát csinállok belőlle, Desportes Mór,

¹⁸⁸ Ez a levelezőlap nincs meg a gyűjteményben.

¹⁸⁹ Bordeauxi herczegnő (körte)

¹⁹⁰ Berckman = Berckmans vajonca

¹⁹¹ Hüvelyk = Ebben az időben Mezőtúron a bécsi hüvelyket használták. 1 hüvelyk = 1/12 láb = 1/72 öl = 2, 634 cm. Több elnevezése volt: digitus (pollex), Zoll, Daumbreit. Használtak még bányahüvelyek, erdélyi hüvelyk, erődítményhüvelyk, királyi hüvelyk, mérnöki

Nagy vajoncza, Piroska, Batullról. Mind megemlitem tehát itt azon fajokat, mellyeket ez és a' mult évben kértél tőlem – azért hogy a' Cata jegyzett Catalógomból ird ki azon fajokat, amellyekből még kisegítőd lehetek. A' leg becsebb különösen körte fajokat eleinte küldted hozzám - 1872. 'S van mindenikből 2-3 fiatal vesszővel megrakott fácskám, küldhetnék akár 2000 szálat¹⁹² et is, de miután nálad is vannak olly erőteljes dus gajjazatu fácskák, hogy alig merithetők ki ójtó ág tekintetéből, felesleges munkát vélek teljesíteni, ha olyanokat küldenék hozzád, vedd elő tehát a' catalógot, és a' veres jegyűek közzül ird meg 's mellyekről kevés vessződ került, tudósíts rólla. Én hiszem, hogy e' fojó hó fojtán a' fentebb említett fajok vesszeit el küldhetem, nagyon örülnék, ha Február hó elején másik transportot kellene küldenem bár más fajokból, mellyeket ezután irsz meg.

Petrovay György¹⁹³ öcsémtől 100 darab szép körte vadonczot hozattam, azon czélből, hogy azon fajaid jelesebbjeit, mellyek nállam csak faj fán vannak meg, ön álló fákban is birhassam. Kézben akarom nemesíteni, úgy elültettetni, mert nagy a' hasam, ha nem fogja, a' nyáron egy ügyes emberrel szigoru felügyeletem mellett beszemeztetem. Kérlek tehát, hogy ezen czélom, az általad a tavaszon részemre küldendő fajokon is létesithessem; az érdemesebb fajok jegyfácskáira a' név után irj egy „!” vagy „!!” jegyet, elég az nékem arra, hogy ön álló fát is ójtsak belőlle, ne csak faj fán legyen meg. Mert azt már látom, hogy faj fáról nem lehet vesszőt nyerni, így azon fajt el is terjeszteni, tavaj a' Duhamel, Tyson, és Eliz vajonczára irtál meg jegyzést, 's ön álló fát is csinálva belőllok, most vesszőt is adhatok róllok, 2-3 szálat.

Hogy nékem Leroytól is adsz vesszőt, örülök rajta, 's igyekezem, hogy hasznát vehesd ez adományodnak, ha élünk. Az ne aggasszon tégedet, hogy olyan gyümölcsfajt küldesz részemre, mellynek valódiságáról meg győződve még nem vagy. Jegyzékembe azok pontosan meg vannak és lesznek jegyezve, 's mihelyt gyümölcsöt hoznak, küldöm hozzád őket mutatványul 's összehasonlítás végett, 's ha te igazolod őket;

hüvelyk és pozsonyi hüvelyk elnevezést is, természetesen mind-mind eltérő nagyságú volt. BOGDÁN 1990.

¹⁹² Ezt a szót csak beszúrta, így a következő „et” szócskát úgy kell olvasni, hogy „kétezeret”.

¹⁹³ Petrovay (Petrovics) György (Tiszabő, 1845. január 30. – 1916), élete utolsó szakaszában Máramaros vármegye főlevéltárnoka volt. Bécsi és szarvasi tanulmányok után elkezdte a jogot, de abbahagyta és Nagykörűben (Jász-Nagykun-Szolnok vm., Jászapáti járás) megörökölve apjától a birtokot, gazdálkodni kezdett. Itt máig, mint a gyümölcsstermesztés úttörőjére emlékeznek rá, akinek fáradhatatlan tevékenysége, tudományos szintű kísérletezései fellendítették a nagykörűi paraszti gazdaságokat. Szakcikkeivel és ismeretterjesztő előadásaival Petrovay szinte az egész vidék gyümölcsfa telepítését előmozdította, s némi túlzással kortársai „Nagykörűi Széchenyijének” nevezték. Irodalom: CSEH G. <http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151492.pdf>

nyernek előttem hitelességet. Így még segítségedre is lehetek, ha netalán nállam előbb teremne, vagy össze hasonlítást tehetsz, a' laza és kötöttebb talaj terménye között. A nyári esperes nállam apró, nem érdemli az 1ső rangot. A' Desportes Endre is termett, de szárazságba korán meg ért – és huzós vólt, elég nagy körte alakú, ez a' faj igen termékenynek mutatkozik. A' Zephirin Grégoire kitűnő, van belőlle 3 fám, Oct 23án ért, finomabb a' Bordóinál, kár hogy vékony gajjat hoz. A' Courtray-i ananász is nagyon jó 1ső rendű, úgy a' Juliusi esperes, a' Csikos Armin körte, de leves, jó savanyu körte, fája erős. A' Giffárd nem akar teremni, kajla ágaival, az Amalia Leclerc nem akar nőni, bár a' legfinomabbak közzé tartozik. A' Mária Luiza kitűnő, úgy a' Madame Eliz. A' Vilmos mindig jó, kár hogy nyurga. Udvari tanácsos köves, savanyu – mint az Ármin. Ezek teremnek nállam az idén. Le is vettem szél rajzokat a' Vázlatokba.

Isten véled.

Szerető barátod

Dörgő D."

A 4. oldal szélére a következőket írta:

„A' vesszők szedésébe szorgalmasan, buzgón és biztosan járok el. Meg bocsásd össze-vissza hányt soraimat, fél óra alatt firkáltam össze.”
[Dörgő Dániel 268 x 202 mm nagyságú, összehajtott lapra írta négyoldalas levelét, amelynek a 4. oldala alján található Bereczki Máté megjegyzése:
„Válasz 22/1 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. január 22. B-79. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jan. 22. 1878 (1879!)

Kedves barátom!

No, igazad van f. hó 19ről hozzám írt soraidban, hogy haszontalan munkára kárhoztattalak volna, ha oly fajokról is szedettem volna veled vesszőt, a melyekről úgy is elég van nálam is. Csupa ijedtemben követtem el ezt a meggondolatlanságot. Ugyanis akkor, midőn a levelezési lapot írtam, éppen Aradról jöttem haza, hol két napot kelle eltöltenem azért, hogy jó lábbelivel láthassam el magam a külső munkához. Haza jövet író asztalomon 14, mond tizennégy! levelet találtam, melyben mind csak ojtóvesszőt és sommásan kértek. Ez ijesztett rám! Azért írtam neked rögtön

és elhamarkodva. Most már név szerint ide jegyzem azon fajaimat, a melyekből bőven van vesszőm s így ezekről nem is kérek tehát. Ilyenek

Ananász körte
Angoulêmei hercegnő
Baguet vajoncza
Berry hercegnő
Bosc kobakja
Boutoc körte
Bremer Friderika
Capiaumont vajoncza
Cécile tengernagy
Clapp kedvence
Congressus emléke
Courtray-i ananász
Csíkos Angulêmei hercegnő
Diel vajoncza
Dilly vajoncza
Douillard Alexandrina
Egri körte
Erdei vajoncz
Ezée-i jó
Grumkowi vajoncz
Hamon vadoncza
Hoyerswerdai zöld
Jodoigne diadala
Keveron bergamotja
Kis szegfű
Mária–Luiza
Mars hercegnő
Motte vadoncza
Morny herceg
Napoleon vajoncza
Nélis Borka
Nemes kolmár
Nyári Kálmán-körte
Oswegói vajoncz
Pap körte
Quintinye
Takarék körte
Vanderwecken pirókja
Van Geert vajoncza
Varenne de Fenille vaj.
Vilmos körte

[Végig írva az előbbi oszlop mellett függőlegesen:] NB. Ezekről nem kell vessző, mert van elég.

Az almákból nem kell vessző ezekről:

Api alma
Asztrakáni fehér
Asztrakáni piros
Bauman renetje
Casseli nagy renet
Claudius masánczkija
Coulon renetje
Cseresznye alma
Downtoni pepin
Édes vadalma
Gäsdonki renet
Herczeg Batthyány fontos
Millet csörgője
Multhaupt renetje
Orleansi renet
Pusztai sárga
Rózsa pepin
Saint-Sauveuri kalvil
Sikulai
Skarlát-piros parmén
Téli aranyparmén
Téli fehér kálvil
Téli piros pogácsa
Tournay-i kurtaszárú
Wood zöld almája

A Szilvák közül nem kell vessző ezekről:

Althann ringlója
Beszterczei muskotály
Bose piros szilvája
Fehér császárnő
Jefferson
Korai kedvencz
Pond magoncza
Tarka perdrigon
Zöld ringló

A cseresznye-félékből elegendő vesszóm van, tehát ezekről sem kérek.

No, ez ugyan szép litánia! Ugyancsak sokat izzadtál volna hijjába, ha ezekről mind kellett volna vesszőt szedned!! – Szinte haragszom magamra, hogy meg nem gondoltam előre a dolgot: hanem hát megtörtént! Bocsáss meg érte!

Küldök egy katalogot újból, melyben szintén jegyet teszek a tőlem nálad levő azon fajaim elé, melyekről nem kel vesszőt szedned, mert elég van belőlök: hanem a többi, tőlem kapott fajokról mindenesetre kérek. Február 15dike előtt semmiesetre sem fogok az expediáláshoz. Aztán, ha febr. végéig expediálnék is, még sem leszek megszorulva a vesszőkben. Hiszem azomban, hogy Martius végéig is eltart az expediálás, mert annyian rendeltek vesszőt már is, hogy eszem ágában sem volt ennyit remélni. – Február végéig tehát lesz elég alkalmas napod, a mikor vesszőt lehet szedned. Kérlek tehát a nálad, tőlem meglevő s meg nem jelelt fajok mindenikéről vesszőt küldeni.

A Juliusi színes, Juliusi esperes, Piroska körtéről csak 1-2 vesszóm van pedig már hatan is kértek róluk, mindenikről!! A mi vesszőt ezekről találsz, kérek, küld el mind.

Áldjon meg az én istenem minden jóval! szívéből kívánja
szerető barátod

Bereczki Máté

U. i.: A Catalogomban föl nem jegyzett, de nálad, tőlem, még is meglevő fajok közül, csak az Aranyos császárról és Kormos esperesről kérek egy két vesszőt, a többiekről nem kérek, mert tőlem sem kér azokról senki.

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. január 25. D-77. számú levél

„Mtur 1879. Január 25.

Kedves Barátom!

Meg nyugtatásodra írhatom, hogy e' hét utolján vólt jó időt felhasználva a' tőled kapott gyümölcs fajokról 55 fáról eddig 1054 ojtó vesszőt szedegettem számodra, még lessz egy napi munkám a' szedéssel

/:egy segítőt használok:/ a' mikor hiszem, hogy 1500 gajj össze gyúl. Mihelyt a' szedést bevégezem, azonnal – még e' hó fojtán – kimerítőleg tudósítlak, melly fajból hány vessző van, 's rögtön válaszod után – mellyben majd meg fogod írni, hogy melly fajokra van szükséged – azonnal küldöm a' vesszőket. A' mi febr első hetében meg történik. Addig vesszőt senkinek se expediálj, nehogy valamely fajból ne juttatnál nékiek.

Mert került vessző a'

Csíkos Vilmos 14,	Bordeauxiból 40,
Liegel 16,	Victoria királynő 54,
Sterckmans 34,	Coë 11,
Tournay-i téli 13,	Kirke 14,
Kew-i 35 s.a.t.	Esperen arany 18,

Ha majd nékem vesszőt küldesz nehogy kíváncsiságból a' csomagot fel bontsam, írd le neveiket egy kis papirosra, 's levedbe küld el.

Most megyek szétnézni gazdaságomba és néhány nyulat lelőni, alkalmasint Szerdán fogok a' kertbe mehetni, Csütörtökön írni, ha az idő succedál.¹⁹⁴

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 148 x 210 mm nagyságú lapra írta levelét, amelynek második oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Tudomásul vettem”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. február 5. D-78. számú levél

„Mtur 1879 Febr 5.

Kedves Barátom!

Jó hogy a' Január 22én kelt levedbe az ojtóvesszők szedésére meghosszabbítád a' terminust. Mert az ólta pár jó nap volt, azt én vadászatra használtam fel, az ólta pedig vagy zuzosak voltak a' fák, vagy hó és eső esett, e' héten pedig a' takaréknál pénztárnál voltam és leszek

¹⁹⁴ succedál = sikerül, jól megy, jól üt be, kedvez

elfoglalva, mint tiszteletbeli igazgató, a' vezérigazgató Budapesten lévén gőz fürdőt használni. Takarékos pénztárunk szépen virágzik, a' mult évről 60 ft befizetett részvény után 18 ft osztalékot adhatván, évi forgalom több 4 milliónál. Ott ugyan én csak délelőtt 8 – 11 óráig vagyok elfoglalva, dél után volna időm a' vessző szedésre, ha ebéd után lusta nem vólnék, és ha jó idő volna de most is nedves ködös idő van, de legyen bár milyen idő Febr 15ig elfogom küldeni a' vesszőket. A' mint írák már többet szedtem 1000 száznál, szerencsére 300 sincs azok közt olyan, mire szükséged nem volna. Ne hidd hogy a' fáradságom e' miatt kárba menne, keresik és elviszik a' helybeliek mind, ha nem viszik, osztatom szét a' piacon a' vesszőt, de ha nem kellene is a' vessző, a' fák fiatalok lévén, még meg kívánják az idomítást, metszést. Majd midőn minden vesszőt meg szedek, az utóbb küldött Catalógodba beírom, mellyikről hány szál van szedve. Sokról nem tudok küldeni, mert a' mint tudod, tavaj nyáron is küldtél 's azokról vagy 10 faj még csak alvó szemekben van meg nállam, ezek közt az Aranyos császár is, több tavaj tavasszal küldött fajon pedig, mint hogy jól ki az ág hegyekre helyeztem, 's az alany termő vesszeit és peczkeit ágvastagítás és termés végett is meghagytam; vékony és olly rövid vesszőcskéket hozott, hogy szükséges a' fa idomához, és nem lehetne pénzért elküldened sehová. Ezek közt van a' Kormos Esperes is, bár kis faj fán, egyiken mint vezérág. A' Júliusi szinesből 4 vessző van. Júliusi Esperesből 30.

Most beszéllek egyéb másik fáról:

A' Clairgeau nállam szép, de közepszerű jóságú gyümölcsöt terem, de jó termékeny. A' Diel vajoncza, nállam birsbe ojtva van, de közép nagy és fanyar hitvány gyümölcsöt hozott már kétszer, a' szikes talajba. A' Giffárdal alig bóldogulok, olyan hosszú hajlós gajjakat hoz, eleinte kurtára fogtam, de nem akarván teremni, tavaj hosszabbra hagytam, most kajla, sok ágát 2 évesig vissza kell vágni, még nem termett, szedtem rólla 50 szép erős hosszú gajjat. Az Izambert körte nállam, mint százados faj van meg, ezt tölled nem is birom, így ebből vesszőt csak rendelésedre küldhetnék. A' Jonathan almából van vagy 8 vessző, de ezen fajt én Fazekas¹⁹⁵ urtól

¹⁹⁵ Fazekas Károly, gazdász és gyümölcsfakereskedő Lekehalmán (Tiszaszentimre határának része). Az 1858. október 26-án, Törökszentmiklóson megrendezett lóverseny, állat- és terménykiállításon tavaszi búzájáért különös dicséretet, dinnyéjével ezüstérmét, juháiért különös dicséretet nyert. Irodalom: Vasárnapi Újság, 1858. 5. évf. 40. szám, okt. 3.; „Lekehalmáról Fazekas Károly, birtokos barátom, aki már hetvenes éveit tapossa, ismét egy olyan sóvári almát küldött, amelyet ő is, gyermekkorától óta e név alatt ismert. Ez a sóvári alma nálam még nem termett: de növényzete után ítélve, alighanem azonos a Daru almával” – írta Bereczki Máté 1884-ben Gyümölcsészeti vázlatok című könyve 3. kötetének 117. oldalán, s több 1870-es években kapott oltóvessző forrásaként emlegeti Fazekast ugyanebben a művében.

kaptam, a' küldéskor pedig be se vólt csomagolva, így felcseréltethetett, tehát a' valódiságáért nem lehet jót állni. Hanem ha piros pogácsa alma gajjad kevés vólna, abból adhatok, 's jót állok, hogy pogácsábat senki sem adhat. Erről többet beszéllek. Van 5 piros pogácsa almáfám 35 évesek. 3 jobbat, 2tő fanyarabbat terem. Ezen almákat nem szabad abban az évben enni, a' mellyikben terem. Januártól késő tavaszig jó, a' piros még belől is kap – némellyik – pirosságot. Harmad éve fogadtam egy uri emberrel, hogy a' Turi pogácsa alma van olyan jó, ha tavasszal eszik – mint a' Kecskeméti, nem hitte, 's hozatott Kecskemétről néhány almát, 3 abból 3at az enyémből meg hámozva a' Casinóba, nem mondva meg mellyik másik, a' fogadónak ízlésére bocsátottuk elsőnek az én faj almámat. 2iknak pedig egy kecskemétit, 3iknak megint az enyémet, így változva ízlelte, *mert a' pogácsa alma ha egy kissé fonnyad, – mi nem tulajdona – jobb szokott lenni a' nem fonnyadtnál.*¹⁹⁶ Pogácsa almám leg több szokott kitelelni, 's ha ne talán ójtó gajj kellene rólla küldök. Különbén ez ~~alma~~ a' pogácsa almákból majd küldök 20 vagy 30at néked, ismered már ezen fajta almámat, ha netalán gajjat küldök rólla, összehasonlíthatod a' te Piros pogácsa almáfád gajjával, 's ha eggyezőnek találod, kiadhatod, ha ugy tetszik. Gondolom a' piros pogácsa almáfajt Kecskemétről kaptad, a' téli piros pogácsát /:Pogácsa rouge d'hivert ¹⁹⁷:/ pedig Német országból?

Minthogy egy Hedelfingeni cseresznye fám álló helyre ültetve van, 's te e' fajról nem igen jól nyilatkoztál, faj fának csinálom, kérek Mückelbergi¹⁹⁸, Bordán, Dönissen sárga és Krüger fajokból egy-egy gajjat. Elne feleítsd a' Rademaekers, Biondeck, Oullinsi, Lawrence és Fehér királynő szilva fajokról egy kisded gajjat küldeni, és láttam nálad kisded szép termetű sárga szilvát, ez befőzni valami kedves lehet a' nők előtt, kivált ha magva váló, ebből is kérek, alma körte fajt tetszésed szerint.

Majd máskor többet.

Áldjon meg a' jó Isten minden javaival.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.

Ugy é? hogy jó levél író vált belöllem, azaz hogy gyakori, ha dolgoz van, ne töltsd idődet a' válasz írással."

¹⁹⁶ A dőlt betűvel írt sort a lap szélére írta kereszt irányba.

¹⁹⁷ Bereczki piros ceruzás megjegyzése a név után „a nevet én adtam neki”.

¹⁹⁸ Mückelbergi = Müchenbergi nagy cseresznye

[Dörgő Dániel 255 x 194 mm nagyságú félbehajtott lapra írta levelét. A levél első oldalának felső részén található Bereczki Máté írása: „sürgős Tudomásul vettem]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. február 11. B-80. számú levél

„M.- Kovácsháza, Febr. 11. 1879.

Kedves barátom!

Úgy megrohantak a munkával, hogy szintén szédül bele a fejem: hanem azért mégis írnom kell neked, hogy megkérjelek, miszerint az alább megnevezett fajokról minél előbb lennél szíves vesszőt küldeni, mert nagy fáimon alig néhány, ojtásra alkalmas vesszőt találtam, és ezek is többnyire két éves vesszők:

Ilyenek:

Bauman renetje

Brédai renet

Champagnei renet

Daru alma (Ebből pláne 2 rövid vesszőm van csak.)

Hubbardstoni páratlan

Lebel Jakab

Orleansi renet

Parker pepinje

Tournay-i arany

Tournay-i kurtaszárú

Török Bálint

Coë aranycsepp szilvája

Esperen aranyszilvája

Victória királynő

Walesi herczeg szilva

A többi fajokról később küldheted, a mit összeszedhetsz. Már 45en rendeltek eddig 200 ft érteken fölül vesszőt!!! És még soknak majd csak most jut még eszébe a megrendelés.

Sok jót!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. február 12. D-79. számú levél

„Mtur 1879. Febr 12.

Kedves Barátom!

Ma délre bevégezem a' vessző szedést. Febr 14én küldöm hozzád postán bérmentve. Suja alkalmasint lesz vagy 10-15 kilogram. A' pakolás következő: vékony finom deszka ferslóg. 2 láb hosszú 1 láb széles, 10 hüvej magas, erős spárgával össze lesz fűzve. A' gajjak váglapjai nedves mohába takarva. Azért írok előre, hogy rögtön tudósítsd a' Mező Kovácsházi posta mestert, hogy elkeze elviszi é hozzád? Mert olyan kisebb posta állomásnál talán felse veszik? De én hozzád már máskor is küldtem postán jókora sujt. Mégis hozzád talál, tehát elmerem küldeni. Osztán te tartod jóformán fel a' Kovácsházi postát, tehát meg teheti éretted. Ha netalán nem tenné, a' pak vagy Batonya vagy Aradi postán lesz, te tudod jobban, mit kell ez esetben tenned.

Hólnap egy ív papirt tele írok számodra, most megyek, még a' kertbe, néhány elmaradt fajért, egy kis malőröm volt, holnap többet.

Isten vélléd. Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 201 x 127 mm nagyságú lapra írta levelét, amelynek tisztán maradt második oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő. Tudomásul vettem”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. február 13-15. D-80. számú levél

„Mtur 1879 Február 13.-15.

Ezen levelemmel egy idejűleg
adom fel a' póstára az ójtó vesszőket.

Kedves Barátom!

Egyszer egy leveledbe írad, hogy van neked egy olyan Barátod, ki néked majd minden nap ír egy levelet /:talán Kövér Gábor¹⁹⁹ volt:/. Már én is olyanná kezdek válni, annyit írok, hogy elolvasnod is dolgot ad, nem hogy reá választ irogatni.

Tegnapi levelembé íram, hogy maleurom volt, a' bizony, még pedig az ójtó vesszőkkel; ugyan is a' leg korábban szedett vesszőket, a' gyümölcsös kamrámba nem kellőleg helyezvén el, közöttök némellyiken fonnyadást vettem észre. Tegnap tehát kimentem kertemben, és a' melly fonnyadt fajokról még volt vessző, a' helyett friss vesszőket szedtem, valamint meg szedtem 3 kifelejtett fajt is. A' vesszőket egy kis deszka ferslógba beis pakoltam, alól raktam a' régebben szedett fajokat, közzé tettem azon néhány fajt is, mellyeken a' fonnyadás látszik, de nem lévén több vesszőm a' féle, ki nem cserélhettem, majd a' szeme közzé nézel, 's ha nem használható eldobod. A' régebben szedett vesszőkre egy papiros boríték van téve, ezen felül van pakolva a' tegnap és tegnapelőtt szedett – tehát egészen friss gajj; a' mi a' küldeménynek mint egy fele részét teszi ki.

A' gajjakra a' tölled tavaj kapott jegy fácskákat kötém, némellyiken saját írásod maradt meg, több részéről pedig a' nevet lefaragva kék ironnal íram a' neveket. Ha a' küldemény meg érkezik, bontsd fel és helyezd el, még pedig az előbb szedett alsó sorokat tartányodnak leg nedvesebb részére.

¹⁹⁹ Kövér Gábor, rétháti (Réthát, 1836. március 14. – Arad, 1888. április 2.) polihisztor, Bereczki Máté gyümölcsrajzolója, 1872–1881-ig országgyűlési képviselő, földbirtokos. Gyergyói örmény eredetű családból származott. Négyévesen árva lett, báró Huszár József Arad vármegyei földbirtokos gondosan nevelte fel. Bécsben politechnikát végzett, az elzászi Mühlhausenben mérnöki tanulmányokat folytatott és végzett finommechanikai műszerészként (óratervező) jött haza. Párhuzamosan fuvolaművésszé képezte magát Bécsben. 1857-ben itt az Aurora együttes tagjaként szerepelt. Jótékonyági előadásokon szerepelt és itt ismerte meg a koloratúr-szoprán hangú énekes, Justh Stefániát. Feleségül vette és három gyermekük született: Miklós, József, Berta. Az Aradi Lövész Egyesület elnöke, Arad város törvényhatósági bizottságának tagja volt. Irodalom: GUDENUS 2000. 257. p. és ERDÉLYI ÖRMÉNY VII. évf. 74. szám 2003. április. 21. p. Örmény gyökerű országgyűlési követek és képviselők. – Lásd még Bereczki Máté 1875. december 8-i (I. kötet B-31. számú) levelében!

Betűrendbe szedett Catalógodnak én is nagy hasznát veszem, egyszerű jeggyel, 's számmal estve ágyamba egész statisticát készítettem rólla, 's beoszthattam előre a' vessző szedést, egyik kezembe a' catalóg, másikba a' fáják jegyzékével. E szerint 85 fajról pakoltam vesszőt, 25 fajom pedig olyan van, a' mellyikről vesszőt nem tudtam szedni, bár nálad is kevés van ezekről, ezekről /:körte:/ a' tavasszal a' mint irám, egy-egy fácskát csinállok, hogy ha neked sincs, nekem sincs, egy két év múlva legyen vessző. 75 fajt pedig a' catalógodba kijegyeztél, hogy azokról bőven van vessződ. Ezen 75 fajból nállam is van vessző valami 50 fajon.

Most némelly bepakolt vesszőkrül kell írnom: az Antal főherczeg és Guelton almáról nékem nem küldöttél ójtó vesszőt, hanem adtál a' leányomnak 5 paradicsomba ójtott törpe fát. Ezekből én gajjat véve, még 3d éve fájára raktam őket, és ezekről vettem az említett 2 fajt. Házi kertbe az alma fa nem megy semmire, elébb utóbb kivesz, nem álja a' töltött pernyés, savakkal telített földet. Ha helyem volna, kivinném az 5 törpe alma fát kertembe.

Továbbá tettem gajjat 20-25öt, a' téli piros pogácsáról és Izambertről Ezekről én tölled nem kaptam, nem is kértem gajjat, mert ezek Turon ősgyümölcsök. A' piros pogácsa alma fája, éppen oly nagyon meg nő, mint a' Daru almafa. Hanem a' gajjai vén korában merőbben állanak, van a' szomszédságomba egy olyan régi fa, hogy odvába egy ember elrejtőzhetik. de az ilyen igen régi fának gyümölcse fanyarabb, mint az ujkori 40-50 éves fáké, valószínűleg ez utóbbiakat már apáink Kecskemétről hozták, de ezen faj – bár épp úgy terem minden második évben, mint a' Daru – nem igen fog elterjedni, – azért mert ősszel fanyar, a' nép pedig nem győzi várni a' tavaszt, helye sincs, hol eltartsa, 's azt hiszi, hogy mindég olyan mint ősszel.

A' tolvaj sem lopja el a' fáról, mert midőn éjjel 'sákkal lopni megy, bele harapván, ha nem tetszik neki az íze, megy tovább 's lehet is találni a' fa alatt beleharapott pogácsa almát, de már te ismered az én pogácsa almámat ~~lehet~~ tehát a' jobb fajta fáról tettem gajjat, ha nem kell, dobd el.

Az Izambert /:népi nyelven őszi kormos:/ alkalmasint egy idejű ős a' nyári Kálmánnal, bár félannyira, sőt harmad résznyire nő fája, de azért igen régi fák vannak belőlle. Mesgyémen a' kertbe van egy Izambert körte fája a'z egyik szomszédomnak, melly olyan vastag, mint egy 'sák buza, 's olyan vólt ez előtt 42 évvel is, a' meddig vissza emlékszem. Az ólta nem nőtt, de minthogy rossz gazdája vólt, sok gajja leszáradt, 4 ~~fán~~ tehát lehet a' fa 150 éves leg kevesebb számítással. 4 fácskám van rólla. Mert midőn én és nóm gyermekek vóltunk, hej jól esett, ha e' vén fáról néhány kertünkbe át

esett, és titokba felvettük és meg ettük, még most is a' számba az íze, 40 év óta, az a' finom, bő 's savanyu lé. Egy Cseh vagy Morva országi vászon gyáros egy itteni nagyobb kereskedőnek a' mult évekbe küldött egy kis ferslóg gyümölcsöt prezentbe.²⁰⁰ Közönséges ízű – /nem kitűnő/ – gyümölcsök voltak állítólag 's más évben a' turi kereskedő Izambert körtével tele vissza küldötte a' ferslógot, bezzeg vólt csudálkozás Cseh országba, hogy ilyen is terem tul a' Tiszán ~~sok~~, alig hitték el, hogy innen került; ugy látszik hogy az Izambert szereti a' kötött földet, mint itt van, 's jól említéd meg leírásodba ezen tulajdonát, 's valamint nem hiába törtél érte lándzsát egy felső megyei emberrel – talán 1869-70be, megérdemlette. E' fajt ~~vesszejét~~ veres-gacsos-vesszeiről, elálló szemeiről könnyen meg ismerhetni. Hiszem hogy teljesen egyezik a' tieddel, tehát tettem rólla vesszőt, hasonlítsd össze.

Catalógodba a' pogácsa alma két helyen van említve, nem tévesztés e ez? *Hétfőn kimegyek a' kertbe, ha eső nem esik 's kijegyzem még azon fajokat, mellyekről bár írad, hogy neked van, de hátha még is kell, mert ezt mondád, a' Bauman, Tournay-i kurtaszáru és Orleánsiról is, még van 45-50 faj, elküldöm a' jegyzéket.*²⁰¹ A' többi ójtó vesszők mind olyanok, melly fajokat én tölled vessző alakjában kaptam, szigoru pontos jegyzékben igyekeztem valódiságokat meg őrizni, 's még eddig tévesztést az eddig termett fajokban fel nem fedeztem, nem is hiszem hogy tévesztés volna: de azért hasonlítsd össze a' vesszőket – (kivéve a keveseket, mellyeket próba ágról szedegettem) a' tieddel, bár mondom, hogy bejegyzésem szerint, fáim eddigi növése után még csak kétséges sincs előttem, sótt, egyszer ha eljössz meg mutatom, hogy fáimat ~~nagyobb-részt~~ 'sótt azok gajjainak nagyobb részét könyv nélkül is ismerem.

Becsülleted az enyém is.

Bizony vannak a' gajjak között vékony rövid, hitványosok is, kivált a' tavaj ójtottakról szedettek gyengék még – mint a' Duhamel, Eliz vajonca, Tyson, Chini Jargonell, és a' már termett vagy teremni akaró szilváké is gyengék, de azért oda tettem, hiszen ingyen adják, te pedig ha használhatod, használod, ha nem – el dobod.

Kedves Barátom. Azt meg várom, kikérem, sótt, meg követelem tölled, hogy míg élünk és gajjakba kisegítőd lehetek, hozzám fordulj. Kész örömmel állok szolgálatodra.

²⁰⁰ prezentbe = ajándékba

²⁰¹ A dőlt betűvel szedett mondatot Dörgő a lap szélére keresztbe írta.

Örülök, hogy pedans pontosságomba a' nomen cleaturára²⁰² nézve – bizalmaddal meg tisztelsz, hogy segéd kezet nyujthatni alkalmat szolgáltatasz a' nemes gyümölcs fajaid minél gyorsabb és nagyobb mérvben elszaporítására, örülök végre, hogy kevés jövedelmed ezáltal is szaporodik, mert tudom, hogy még annak egy részét is újabb befektetésekre fordítod. Nékem pedig a' vessző szedés valóságos tudomány a' szedéskor, rakosgatáskor, pakoláskor, lehet jól össze hasonlítani, és nagy ismeretet szerezni a' vesszőkön. Meg kell itt még említnem, hogy a' Bordeauxi hercegnő körtegajját 2 fáról szedtem, 's most is mint tavaj, a' szinezetbe némi csekéj különbséget [!] vettem észre, pedig egy faj, mert mindegyik termett. Oka: az egyik szikes talajon napfényes helyen van, a' másik víz parton árnyasabb helyen, ennek gajja hosszabb.

Hát a' Dániel Lőrinczék almájokból van é még nállad? vagy mi? Mert a' Dörgő Dánielék almájok ám kezd már érni, Isen[?!] Szeretnének ezek is küldeni néked, aszongyák. De azok az Erdélyi jó emberek nagyon elkényeztetnek, tán? de azért én is köszönök olyan kalappal – a'milyen van.

Pogácsa, Daru., Török Bálint, téli fehér Calvill almám különösen a' két előbbiből van elég. Mihelyt a' ójtó vesszőt meg kapod, és arról tudósítani fogsz, pakolok be számodra és majd elküldöm. Hogy Vertán Endre ur házához soha se menj üres 'sebbel, ha dinstelve se kell Vertán urnak, kell a' kis unokájának. Fejezd ki Vertán ur előtt őszinte és méj tiszteletemet, ha hozzád elmegyek, nem mulaszthatom el, hogy meg ne látogassam, 's irántai részvételem 's tiszteletemet kine fejezzem.

Egy pár év mulva nékem is kitűnő és bő alkalom fog nyílni nemes gyümölcs fajaid rohamos és széles elterjesztésére itt Turon helyben. Ugyan is vólt nekünk eddig is 10 hóldnyi fa iskolánk, de a' Berettyó fojába fel gyűlt vad vizek ezt meg semmisítették, 's rendes kertészünk se vólt, de tavaj a' Képviselési gyűlés mint egy 20 hóldnyi igen alkalmas helyen lévő tért, és 500 ft évi költséget meg szavazott fa iskolának, a' gyümölcs fa osztályt vagy is a' feletti felügyeletet 's intézkedést elfogom fogadni, 's ott ha évenként 2 v. 3 ezret állítanak elő is, nagyon jól elterjed, első 2 évbe magonczt hozatunk, hogy ne keljen soká várni. Addig nagy hasznát veszem az itteni talajbanni gyümölcsfa tanulmányozásnak. Nem tapogatódzva, de részint a' te, részint a' saját tapasztalásom után, biztos uton indulhatok és haladhatok.

Február 15.

²⁰² Nomen cleatura = nomenclatura (latin). Jelentése: elnevezés, nevezéktan. Egy tudományág szakszavainak rendszere (terminológiája).

Febr 12én írtam hozzád egy előzetes rövid levelet, mellyben a' gajj volt, hogy 14én felteszem a' postára, de a' 11én kelt leveledet előbb meg kapván, miután abba 3 olyan faju alma gajjat kértél, mi még nem volt meg szedve, kimentem a' kertbe értök. Most azonnal megyek a' postára 's jelen leveletem ott pecsételtem le, hát ha valamire még ott szükség lessz, miről téged netán tudósítanom kell.

A' piros pogácsa alma gajjon egy hernyó fészket szánszándékkal²⁰³ küldök, ha nincs néked meg honosíthatod!! Valamint a' gajjak közzé tettem 2 pogácsa almát, bár nem tudom, hogy mellyik fáról került, mert össze szedtük szüretkor. A' pogácsa alma íze egy ugyan azon fán is különböző, legjobb a' legtisztább színű, míg a' zavaros vagy szennyes piros rosszabb, a' nap okozhatja. A' Hubbardstonról és a' Piroskáról nincs gajjam. Bepakoltam még – bár abból jelzettél magadnál elég vesszőt – a' Pond magoncza és Jeffersonról is néhány gyenge gajjacskát, mert tavaj ezekről is kértél, tehát még most sem lehet belőlle valami sok gajjad. Meg említem, hogy ezen két faj régi szedésű 's a' fonnyadtak közzé tartozik, bár felül van pakolva. Így 90 fajt küldök. A' Parker peppin gajjak közzé 2 szál Tournay-i kurta szárú gajj került. Olyan gajj, melly középen van elvágva, kérlek visgáld meg és vedd ki közzüllük. Majd máskor meg írom, hogy történt. 3 fám tavaj paizs tetves lett, erős kékköves vízzel még tavaj bekentem, de nem ártott neki. Kócsi²⁰⁴ faiskolájának könyvéből olvastam tán, hogy petróleum kell néki. Írj erről, jó hogy közel nincs hozzá fa. A' Bauman van hozzá leg közelebb, mellyről pakoltam be gajjat, 's azon is van pais tetü, visgáld meg.

Isten vélléd. Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

²⁰³ szánszándékkal = szántszándékkal

²⁰⁴ Kócsi Károly (Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Románia, 1829. december 29 – 1871. június 2.), református főgimnáziumi igazgató-tanár. 1848–1849-ben, mint I. éves jogász vett részt a magyar szabadságharcban és annak lezajlása után egy évig az országban bujdosott. 1850-ben Mikó Imre gróf egyetlen fia M. Ádám nevelőjének hívta meg; nevelői állása mellett félbeszakadt iskolai tanulmányait folytatta, a teológiát jó sikerrel végezte s 1853-55-ig kedvenc szakmájában, a vegytanban és természetrajzban tett sikeres előmenetelt. 1855-ben növendékével Berlinbe ment ki s az ottani egyetemet együtt látogatták. 1856 őszétől a kolozsvári református főgimnáziumban segédtanító, 1860-tól a természetrajz rendes tanára, végül az intézet igazgatója lett. Természetrajzi és mezőgazdasági tárgyú cikkei megjelentek a korabeli heti- és napilapokban. Fő műve: *Községi faiskola. Alapvonalak a gyümölcsfenyésztésre. Községek, néptanítók, gazdák számára*. Kiadták Szabó Sámuel és Jancsó Lajos. 58 ábrával. Kolozsvár, 1871. (A m. kir. földművelésügyi minisztérium által 400 forinttal jutalmazott munka. 2. kiadás. U. ott, 1894., fia Kócsi Andor által kiadva. Függelékkel és egy térleppal. SZINNYEI

[Dörgő Dániel két, 256 x 200 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta nyolcoldalas levelét. A 8. oldal szélén van Bereczki Máté megjegyzése: „válasz röviden 20/2 1897”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. február 20. B-81. számú levél

„M.-Kovácsháza, Febr. 20. 1879.

Kedves barátom!

Fogadd őszinte baráti köszönetemet a küldött ojtó vesszőkért! A gyalázatos út dacára azonnal megkaptam, mihelyt Battonyára érkezett a csomag. Borraivalót ígértem a Kovácsházi posta kocsisnak s ez megtette hatását. Battonyáról egyenest be hozta a tanyánkra a vesszős csomagot. A csomagról szóló szállító levelet s ajánlott leveled is csak két nap múlva kaptam meg M. Kovácsházáról, mert nem volt alkalom előbb postára küldenünk. Én a vesszőket azonnal berendeztem a magaméi közé. – A Parker pepin galyak közt két gyanús vesszőt találtam s azonnal eldobtam. – Jót nevettem aztán rajta, midőn leveledből olvasám, hogy csakugyan magad is észrevetted, hogy más faj is tévedt a Parkerek közé.

Jól szemügyre vettem különben minden vessződet: de nagy lelki gyönyörűségemre szolgált, midőn láttam, hogy lelkiismeretesen megőriztél fajaimat. Termettek már vagy nem termettek nálad, de annyit mondhatok, hogy mind valódi azon fajod, a melyekről vesszőt küldöttél. Én már vesszőiről föl ismerem mindenik fajt s könnyű szerrel megesik az összehasonlítás.

Már megindítottam az expediálást, de nagyon lassan haladok, pedig reggeltől estig folyvást körömszakadtig dolgozom. Naponta 3 megrendelőnek válogatom össze a megrendelt fajait. A legnagyobb mennyiséget megrendelők listáit igyekszem lerázni a nyakamról. Aztán az apróbbakat könnyebb lesz majd teljesítenem. Ekkoráig 45 megrendelőm jelentkezett, de vannak köztük olyanok is, a kiknek 3 ízben expediálhatom csak el azon mennyiséget, a melyet megrendelt.

Bocsáss meg kedves barátom, hogy már 4 leveledre is csak azt jegyeztem föl, hogy »tudomásul vettem.« Lehetetlen válaszolnom azokra ez idő szerint úgy, a mint te azt tőlem megérdemled. Jelen soraim is most, éppen 12 óra felé (éjjel!) írom, mert nappal semmit sem írhatok. Éjjel kell végeznem a levelezést s minden irkafirkát, a mi az expediációhoz szükséges.

Vertán Endréhez, mindaddig míg a szállítás tart, csakis minden második este megyek át. Különben Martius végéig sem lennék készen vele.

Hála az égnek, egészségem most elég jó. E hó elején azonban egy egész hetet a szobámban kelle töltenem. Eddig az idő is meglehetősen viselte magát. Csakis ma kezdettek gémberedni ujjaim a komisz éjszakai szél folytán.

Aldjon meg a jó ég családdal együtt! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. február 23. D-81. számú levél

„Mtur 1879 Febr. 23.

Kedves Barátom!

Febr. 20án kelt azon leveledet – mellyben az ójtó vesszők meg érkezéséről írtál meg kaptam. Igérem szerint kötelességemnek tartom a' két tévesztett gajj felől meg írni, hogy miképpen történhetett az meg. Az első próba alma fámon 13 fajod van a' Parker peppin és Tournay-i kurta szárú egymás mellett, a' gajjak a' földtől 8-9 láb magassan lévén, kocsisommal álló székről akartam a' Parker peppin gajjait levagdaltatni, de minthogy a' fát egy uttal metszésbe is akartam részesíteni, a' kocsis pedig szavam után hogy ezt vágd fellebb, lejjebb? lassan teljesíté, magam mentem a' székre, félig bosszusan a' kocsis ügyetlenségén, így történt, hogy a' már jól beruházkodott faj fáról a' Tournay-i kurta szárú alma gajjról és - mellynek egy ága a' Parker peppin gajja közzé hajolt - 2 szálát le vettem. Én ezt csak egy hét mulva vettem észre, midőn a' Tournay-i kurta szárú almafáról is kértél gajjat, 's annak szedésekor észre vettem a' két csonka gajjat. Hogy miért írom ezt én meg tenéked hegyiről tövire? Azért: mert ez eset engemet egészen elszomorított, 's elrontotta a'feletti örömet, mellyet az ójtó gajjakbani kisegítésed felett éreztem. Beléven már a' Parker peppin és a' közzé tévedt 2 gajj alább pakolva nem akartam kibontani, hiszen mi sem lett volna könnyebb mint azon kis csomagot a' többi közzül kidobni, 's halgatni, de én te előtted gondolatomat sem tudom eltitkolni 's nem is akarom. Örülök rajta, hogy a' többi küldött gajjaimat mind valódiaknak ismerted fel, mert ez engem feljogosít arra, hogy máskor is kisegítőd lehessen az ójtó vesszőkben.

A' kis tévesztés pedig jövőre hasznomra lesz, mert látom, hogy a' faj fákról való vessző szedés vigyázatot igényel. Nem írtad meg hogy a' fonnyadás miatt volt é a' gajjak közt sok haszna vehetetlen? Ez sem fog véllem másodszor meg történni.

Ha e' héten fagy nem lesz, Szerdán vagy Csötörtökön fogok hozzád almát küldeni postán, bánj úgy a' Kovács Házi postás legénnyel, mint az ójtó vesszők küldésekor, a' postai küldés mind reám /: mert nem kell a' vasuthoz ki küldeni:/ mind reád legkényelmesebb, nem is drágább mint a' vasuti gyors szállítás, hát még másnak irogatni, annak a' vasutról bevitetni 's onnan idő mulva kivinni hozzátok? Így előleges tudósítás után látom, hogy a' kovácsházi posta legény, jókora suju küldeményt is hozzád juttat.

Ide irom azon faj gyümölcseinek nevét, mellyeket tölled birok és a' mellyekről – ha a' szükség úgy kívánná – ójtó vesszőkkel még szolgálhatok. Irád ugyan hogy ezekre nincs szükséged, de hátha azért mert nagyok és termők ezen faj fáid? nincsen rajtok jó vessző

√Angoulémi hercegnő	Morny herczeg
Baguet vajoncza	Motte vadoncza
√Cécile tengernagy	√Napoleon vajoncza
√Clapp kedvence	√Nyári Kálmán
√Congressus emléke	√Oswegói vajoncz
√Courtray-i ananász	Pap körte
√Császár körte	Quintinye
√Csíkos Angoulemei herczegnő	√Vanderwecken pirókja
√Diel vajoncza	Van Geert vajoncza
Dilly vajoncza	√Vilmos körte
√Douillard Alexandrine	√Asztrakáni fehér
√Erdei vajoncz	√Asztrakáni piros
Grumkowi vajoncz	Casseli nagy renet
x √Ízambert	Cludius masanczkija
√Jodoigne diadala	Coulon renet
√Juliusi esperes	Downtoni peppin
√Keveron bergamotja	Édes vad alma
Mária Luiza	Gäsdonki renet
Márs herczegnő	Herczeg Battyáni fontos
x √Daru alma.	√Althánn ringlója
Millet csörgője	√Beszterczei muskotáj

Multhaupt renetje	Bose piros szilvája
x√Piros pogácsa alma	Fehér császárnő
√Pusztai sárga	Tarka perdrigon
Rózsa peppin	
Scarlát piros pármén	
√Téli arany pármén	
x √Téli fehér Calvill	
x √Török Bálint	

x A' csillag jegyek nem tölled
valók, de azért valódiak.

A' √ jegyűekből 20-30 szálat, a' jegytelenekből pedig, minthogy csak faj fán vannak meg, 2-5 szálat küldhetek, ha rendelsz belőlle. A' mult évi ójtó vessző küldeményeid között a' Szép Julia és Oudinot vajoncza nem sikerült, ki ne hagy, a' nékem szántak között, bár ha peczked volna is csak rajta.

Azért hogy én illy gyakran írok néked, nem kívánom hogy levelemre válaszolj, meg elégszem egy rövid levelezési lapoddal is, ha valamit küldök, annyit írsz, hogy meg kaptad. Láss hozzá az expedialáshoz /:ha közelebb lehetnék és segíthetnék!:/ és az azzal járó levél íráshoz teljes erővel. Mert hiszem, hogy még több rendelőd is fognak jelentkezni.

Családomnak semmi baja, mindnyájan jó egészségnek örvendünk, mellyhez hasonlót kívánunk néked is. Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 256 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta levelét, amelynek a 4. oldalán, a Dörgő írásán keresztül írta Bereczki Máté a következő megjegyzést: „Dörgő”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. február 23. B-82. számú levél

„M.-Kovács háza, Febr. 23. 1879.

Kedves barátom!

Számodra is kiválasztottam s összeszedtem a vesszőket s küldöm is azonnal, mert attól félek, hogy elrabolják tőlem mások, a kiknek nem szántam. Állítsd őket hűvös kamrád egyik szögletébe kissé bedugva

tövüket nyirkos homokba és nedves, de nem vizes mohával derekukig körül bebujázva. Semmi bajuk sem lesz egy hónapig sem.

Tegnap érkezett meg Simon Louis testvérektől, a mit tőlök rendeltem. A mely fajokról csak lehetett, neked is P. Dániel Lőrincznek is juttattam egy-két ojtásra való darabokat. Külön csomagocskába találad ezeket. Tövüket azonnal nedves mohába göngyöltem, mert kissé fonnyadtaknak látszottak: de azért semmi bajuk sem történt, a mint látom.

Ha Leroytól is megérkezik, a nála megrendelt vesszőmennyiség s 3 ojtásra való darabnál hosszabb vesszők lesznek: ezeket is fel fogom osztani köztetek s utólag küldendem el.

Biztosítalak, hogy az általam részedre kiválasztott fajok, mind megbecsülendő s terjesztésre méltó fajok s köztük egy kivető faj sincs. Némely fajról alig-alig találtam egy-egy rövidke vagy vékonyka vesszőt találni, de azt is elküldöttem azért, hogy legalább jövőre legyen nálad róluk egy-két ép, kiadható vesszőnk. Nálam, a fajfán, ezek már nem akarnak nőni.

Áldjon meg a jó ég, kedveseiddel együtt! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. február 26. D-82. számú levél

„Mtur 1879. Febr 26.

Kedves Barátom!

Jelen levelemmel egyidejűleg teszek fel a' postára egy kis alma küldeményt: nevezetesen 28 Daru., 15 piros téli pogácsa, 6 Török Bálint, 2 téli fehér Calvill, és 2 ismeretlen igen jól teelő 's egyáltalában nem romlandó körtét, ennek fáját Málnai Ignác urtól kaptam Tahi Tótfaluból Diel vajoncza ál név alatt, csináltam belőlle 3 fát, de már 2tőt tavaj faj fának alakítottam, mert fája igen szabájosan nő gula alakra, akár mint a' cseresznye vagy fenyő fa. 1 fát meg hagytam anya fának. Ha nem restelled, találd ki mi faj? Nem Jozephina Maline²⁰⁵?

Most kaptam meg leveledet, és az ójtó gajjakról a' szállító levelet. A' gyümölcsöt és leveletem küldöm a' postára, a' te küldeményedet pedig

²⁰⁵ Jozephina Maline = Jozefina körte

hozatom egy uttal haza. Fogadd a' vesszőkért szíves köszönetemet, 's azon óhajtasomat, vajha el érnék még több éveket, hogy módom és alkalmam lenne azon fajokból is, minél többet hozzád majdan vissza küldeni, 's azokat széles e hazában elterjeszteni. Ha a' csomagot felbontom, és netalán olyan faju gyümölcs gajjat elfelejtettél volna bele tenni, mire a' fogam fájj meg fogom írni pár nap alatt, és ha netalán Andre Leroytól is küldhetsz nékem vesszőt azzal elküldheted.

Óriási víz ár környezi és fenyegeti városunkat. Tegnap leányom alsó kerítését roncsolta össze a' szél, víz. Határunkból mint egy 12 ezer hórdon már víz van, ha így árad, több kárt is tészén, nékem a' lapos kaszállóim 180 hórd van víz alatt, de ez még nem baj, csak Szt. György napig menjen le rólla a' víz. Nagyobb baj, hogy gát töltéssel vagyunk elfoglalva, 's alig jut idő kertembe kimenni, 's annyival inkább ott dolgoztatni.

Isten vélléd.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 256 x 199 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta két oldalon a levelét. A 4. oldalon fordított állású írással szerepel Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő válasz röviden 1/3 1879. Válasz 11/3. 6-án írtam s kívánata szerint a vesszők is menni fognak”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. március 8. D-83. számú levél

„Mtur 1879 Márc 8.

Kedves Barátom!

Éppen írni akartam hozzád midőn hozták levelezési lapodat,²⁰⁶ mellyben írad, hogy meg kaptad az alma küldeményt. Én bizony akartam küldeni többet is, de nem volt alkalmas ferslógom, így a' Daru almáknak az aprajából raktam oda. Még most is van 500 almánk.

Kérlelhetetlen szigorúsággal meg írd – különösen az ójtó vesszők pakolásánál tett hibáimat, hogy máskor utasításodhoz tarthassam magamat.

²⁰⁶ Ez a levelezőlap nincs a gyűjteményben.

A' küldött ójtó vesszőket végét utasításod szerint nedves homokba dugtam, 's kissé nedves moha közzé pójaztam, jó hüvös és setét helyre eltettem. Az ólta a' Guide Pratiqueból²⁰⁷ után néztem nagyságukat, 's érés idejüket, hogy a' szerint hozhassam őket össze a' faj fán, védettebb hejre téve a' nagyobb gyümölcsűeket. Csinálok belőlük 3 körte fajfát, 2 alma és 2 szilva fajfát. A' Simon Louistól kapott vesszőket, az ő neve írom be, fajfákróli jegyző könyvembe, hogy ha élünk, 's nállam netalán elébb teremne, küldhessek néked meg határozása felett, csak midőn te reá ütöd a' hitelesség béjegét sorozom a' tölled kapott hiteles gyümölcs fajok közzé. Ha Leroytól küldesz hozzám vesszőket, csak abban az esetben és ha van, kérek még az alább megnevezett fajokból részint azért mert láttam, részint kóstoltam, vagy a' mult évbe küldöttél ugyan ~~réllök~~ némelyikről, de nincs nállam meg.

√ Hosszu száru fehérke
 √ Illatos bohócz
 √ Kozmás vajonc²⁰⁸
 √ Naghin vajonc
 √ Hosszu fehér császár
 √ Bóldog asszony vajonc
 Társulati esperes
 Denniston piros szilvája

Ha vólna az említettek között olyan, mellyik nem igen méltó az elterjesztésre, tagadd meg töllem.

Borzasztó nagy árvíz van városunk körül, még illyen magas víz ember emlékezett ólta nem vólt, ha városunkba be törne fele Turt bizonyossan el borítaná. Közlegelőknek nagyobb része víz alatt áll, hova Kun Szent Márton szomszéd város hanyagsága miatt tört be, vagy is határunknak egy részébe, mint egy 15 ezer hóldra. Nékünk is sok földünk van víz alatt: nevezetesen Körös lapossi kaszállóink mind, legelőknből 60 hóld, tallóból²⁰⁹ 8 hóld, buza vetésből csak 2 hóld, e' még túrhető kár, Szerte ha Szt. György napra le huzódik róllok a' víz, használható lessz.

Ugy é hogy a' nyári körte fa, alkalmasabb faj fának mind a' téli? Írd meg.

²⁰⁷ Guide Pratique = Gyakorlati útmutató. [Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895.]. Guide pratique de l'amateur de fruits...

²⁰⁸ Kozmás vajonc = Hardenpont kései vajonca (körte)

²⁰⁹ talló = tarló

Áldjon meg az Isten

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 256 x 198 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta háromoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. március 10. B-83. számú levél

„M.-Kovácsháza, Mart. 10. 1879.

Kedves barátom!

A mult hét közepe táján már szándékomban volt, hogy megírjam neked, miszerint a jó isten megint megsegített, hogy mindazokat, a kik nálam ojtó vesszőért jelentkeztek ki lehetett elégítenem! A minthogy valójában ki is elégítettem. Minthogy tudom, hogy te legjobb, legelnézőbb barátom vagy, – hát biz én, – a helyett, hogy neked írtam volna először a nagy munka után, – írtam legelőször is azoknak, a kiktől gondoltam, hogy türelmetlenül várakoznak soraimra. Mikor aztán itt, az íróasztalnál is, mindenkit kielégítettem s éppen arra került volna a sor, hogy neked írjak: – Egyszerre csak azon kezdtem észrevenni magam, hogy fejem szédül, nyakizmaim mintha megnyultak volna, nem akarják fejem egyenest tartani. Előfogott a kábultság egy neme. Aludtam két huszonnégy óráig, azt sem tudva élek-e? halok-e? –

Jó volt ez alvás. Ez orvosolt meg. Igaz, hogy most is olyan vagyok mint az a légy, a melyik az ablak fagyából éppen most enged ki, de mégis csak él és mozog. Erőtlen vagyok, de mégis bírom már a tollat. Amit ezelőtt 3 nappal kellett volna tennem, most teszem azt s írom leveletem hozzád. –

Egy hete már, hogy lapot nem olvastam, mert a sürgősebb teendők folytán nem is olvashattam. Most arról értesít principálisom, hogy a Tisza végromlással fenyegeti a közelében eső városok és falvak lakóit. Eszembe jutott, hogy egyik leveledben az árvíz elleni gátépítésekkel való nagy elfoglaltatástokról írtál volt nekem. Istenem, istenem! mi lesz veletek? Igaz, hogy ti kissé távol estek a Tiszától, de oly vizek torkában, a melyeknek a Tiszába kellene ömleniök. Mi lesz veletek, ha a benneteket ijesztgető vizek nem folyhatnak le a Tiszába, sőt, ha maga a Tisza vize is hozzátok tolakodik föl. Hideg borzongás fut el, ha erre gondolok.

Lehetetlennek is tartom azt, hogy nyugodt lélekkel írjam itt le mind azt, a mit neked megírni akartam. Előbb hírt akarok hallani tőled veszedelmes állapototok felől. Írj kérlek rögtön, ha csak néhány sort is!

Az irgalmas isten könyörüljön rajtatok s a tiszamenti honfitársaimon.

Válaszodat szívszakadva várja

Igaz barátod

*Bereczki Máté*²¹⁰

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. március 11. B-84. számú levél

„M.-Kovácsháza, Mart. 11. 1879.

Kedves barátom!

Tegnap, midőn aggodalomteljes levelem postára küldöttem, kaptam meg onnan f. hó 8ról kelt soraidat, melyekből örömmel győződtem meg, hogy közel veszély nem fenyeget még benneteket. – Most tehát nyugodt lélekkel folytathatom levelem, melybe tegnap kezdtem s melynek kezdetét el is küldöttem hozzád. –

A vessző-pakolásra nézve kérde, hogy helyesen volt-e elpakolva a vessző, melyet hozzám küldeni szíveskedtél! – Természetes, hogy helyesen. A vágott vége a vesszőknek nedves mohába ért. Ez a fő! Ha a vesszők egész hosszukban mohába merültek volna el: az lett volna a hiba. Rendesen össze vissza penészednek az így küldött vesszők, néha át is melegszenek útközben s a szemek megfűlnek, elhalnak. – Vesszőid egy álló hónapig utazhattak volna Európában a nélkül, hogy legkisebb bajok is támadhatott volna a pakolás miatt.

Különben látom, hogy én is sok fölösleges gondot fordítottam és fordítok folyvást a vesszők pakolására. Erről engem André Leroy győzött meg, a ki a nála általam megrendelt vesszőket, az Atlanti óceán mellől úgy merte útnak indítani hozzám, hogy én még Battonyáig sem mertem volna úgy utnak ereszteni. Leírom neked az ő pakolási modorát, mert sajtószertűnek, különösnek, szokatlannak találom azt.

Megszedi a kívánt fajokról a vesszőt. Egy fajról 1 legfőlebb két vessző darabot. E vesszőket egy arasznyi hosszúra szabdalja el valamennyit. Minden fajból, mint mondám 1 – vagy 2 ilyen araszos dbot papírjeggyel

²¹⁰ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 70. p.

lát el, melyet nem köt, hanem csak lazán és egyszeresen ráhurkol a vesszőre. Aztán 10 – 15 fajt egy csomóba összefoglal s hosszúságuk közepe táján zsákczérnával kétszer körül tekerít s így egy kis kévécskét csinál belőlök. Ez meg lévén vesz egy darab, kissé durva papirost, mely felényire sem oly vastag, mint a czukor papiros szokott lenni. Ez a papiros lehet, mintegy félívnyi nagyságu, a mi közönséges írópapirosunkkal össze hasonlítva. Ebbe göngyölgeti aztán a kész vessző kévécskét úgy, hogy egy hosszas henger támad belőle. A henger két végén aztán a papirost behajtogatja úgy, hogy a behajtogatás a vesszőkévécske végéig lapul mind két oldalról. Aztán e papírhengert is a derekán vékony spárgával egyszeresen köti csak át úgy, hogy azt a spárgát a hengerről, a nélkül, hogy kioldaná valaki, egyszerűen lesurolhatja s ismét vissza csúztathatja rá. Szóval a papírba takart henger két végén is egészen nyílt vagyis könnyen kinyitható s ha a spárgát leveszik a középről, akkor könnyűszerrel az egész csomag kinyitható és ismét össze csinálható. A papírra rá van ragasztva André Leroy faiskolájának nyomtatott címe s ez alatt tintával fölírva a cím, a kinek a csomagocska szól.

Ennyiből áll André Leroy vesszőpakolási módja.

Ilyen 3 papírhengerben érkezett meg hozzám, mint mondám, Franciaország nyugati széléről az Atlanti óceán mellől az ojtó vessző, minden szállító levél nélkül és a nélkül, hogy egy krajczárt is kellett volna érte a postán fizetnem. Bérmentve adták föl e kis hengerkékbe csinált vesszőmennyiséget. A két nagyobbacska hengeren 20 – 20, a kisebbiken t. i. a harmadik hengeren 15 centime-os postabélyeg volt föl ragasztva. Tehát 55 centime vagyis alig 30 xrb²¹¹ került a szállítás Angersből Mező-Kovácsházáig. Hisz ez hallatlan olcsóság! – Simon Louistól alig egy harmadrésznyit rendeltem és kaptam meg szalma kötegben, mely vékony fűzvesszőkkel volt csak 3 helyen átkötve s Szállító levél mellett volt föladva, csaknem háromszor annyi szállítási díjat kellett mégis fizetnem érte, mint amennyibe a Leroytól érkezett küldemény került.

Nálunk, a mi postásaink aligha vennének föl továbbítás végett olyan módon össze csinált csomagot, mint a milyen módon Leroy nekem küldött vesszőket: de én, ha lehetne is így küldözni vesszőt, még sem küldenék ám, de senkinek! Leroy csomagjaiból csak az nem vehet ki vesszőt, a ki nem akar. Aztán hosszú uton sok vessző nagyon is fonyadtan érkezik meg. A szilvavessző pedig, ha egyszer megfonyadt minden szemét el szokta rúgni. Ezt tudva már most azon néhány szilva fajról, a melyeket Leroytól megrendeltem nem is juttatok vesszőt sem neked, sem Dániel Lőrincznek,

²¹¹ xr – a krajcárnak a korban használatos rövidítése

mert kissé fonyadtak voltak a megérkezett vesszők s így nem bízom bennök, hogy megfakadnak-e a róluk teendett ojtások vagy sem!! Alma és körte vesszőket azomban juttathatok azon fajokról, a melyekből 2 – 2 szálát kaptam. Az egyik szálát mindenik fajról magamnak tartom meg a másikat, mint nekem feleslegest vagy te kapod meg aztán vagy Dániel Lőrincz. Mindkettőtöknek tehát nem jut minden fajból, hanem a melyikből te kapsz vesszőt, abból nem kap ő és viszont.

Leroytól, a vesszők megérkezte után egy hét múlva kaptam meg a számlát. Kér tőlem a 43 faj vesszőért bérmentesítéssel és pakolással együtt összesen 15 franc és 55 centime-t, vagyis a mi pénzünk szerint 8 – 9 Ftot a mostani pénz cursus szerint. Már utalványoztam is neki Aradról egy bankár által, mert a mint mondják, tőlünk Franciaországba nem lehet pénzt küldeni olyan módon, mint itt nálunk szokás. Az Aradi bankár jobban tudja ezt a teketóriát, mint én. –

Már most beszámolok neked, hogy hány embernek küldöttem vesszőt és mit vettem be érte! Ekkoráig összesen 55 embernek küldöttem vesszőt, mely 64 csomagban ment el a postán. Öt helyre ezek közül ingyen ment vessző, a többiektől 267 ft. és 90 xr. Volt a bevétel!! Kihitte volna ezt, barátom, csak néhány évvel is még ez előtt, hogy csupa vesszőért majd annyi legyen bevételem, mint a mennyi az ojtványokért volt, ha kelendősége volt ezeknek is, a mi pedig tudatommal alig kétszer történt meg velem ekkoráig. –

Most már úgy látszik nem fog többé megrendelni senki. És ezt nagyon is jól teszi. Most már áldozat volna a vessző küldés, mert hasznosabb munkától vonná el kezemet. Vesszőm azomban még van elég. Az Althann ringlóját kivé[ve] minden jelesebb fajról adhatnék még vesszőt. Ez az egy faj az, melyről 150 száznál több vesszőt vittek el tőlem. A többi fajokról sokkal kevesebbet kértek aránylag. A Daru almából alig 10 embernek adtam csak vesszőt, mert olyanok voltak megrendelőim közt legtöbben a kik már kaptak a megelőző években Daru alma vesszőt. Így járt az idén a Török-Bálint is. Ebből is csak néhánynak küldöttem, a kik nem kértek ugyan, de tőlem még nem kaptak s így akár volt rá szükségök akár nem, mégis csak küldöttem nekik, hogy terjedjen el a jó!

Tegnap előtt érkezett meg valahára Trencsén menyéből Rovnyeról is az ottani plébánostól a »Belliss magonczá«-nak nevezett alma faj vesszeje. Sajátszerű kis alma ez, husa finom és illatos, mint a kalvil husa: ha tömöttebb volna a husa, akkor a kiseded renetek vagyis a pepínek családjába volna sorozható: de így, a mint tapasztalom se nem renet, se nem kalvil, hanem e két család öszvérszerű keveréke. Küldök neked is vagy két szálát e

fajról. Hitvány vesszők az igaz és ugyan szűken küldötte a fősvény pap, hanem azért jó lesz az és jut is, marad is.

Furcsa bogár ez a trencsényi pap, ha eljössz hozzám, majd meg mutatom levelét is, arcképét is. Ugy megnagyságot engem hosszú levele folytán csakhogy a körméről le nem megy a bőr!!

Küldök neked a Balogh renetjéről is vesszőt. Ez a Balogh²¹² egy másik trencsényi pap, a kivel a télen jó barátságba jöttem. Ez aztán derék pap, nem olyan ám, mint szomszédja, Bellis János,²¹³ rovnyei plébános uram, ő kigyelme!! Ez a Balogh renetje, a felsőmagyarországi, hazai almafajunk, vetekedik a Gäsdonki renettel, sőt, több tekintetben föl is mulja azt. Nálam az idén illetőleg tavall termett még csak először, pedig ojtóvesszejét még 1869-ben vagy 70ben küldötte meg Balogh, Felső-Kocskóczi Puchó²¹⁴ mellől Trencsén megyéből »Balogh arankája« név alatt: de külön féle szerencsétlenségnél fogva, melyek fátat érték, nem teremhetett előbb és most is meglehetősen idétlen példányokat termett, melyekről ítélve azt hittem, hogy a Gäsdonki renettel van dolgom. Hanemhát aztán kaptam normális fejlődésű példányokat Baloghtól s most látom, hogy nem azonos biz az a Gäsdonki renettel, hanem jobb és értékesebb is ennél. –

A Sívári almáról megint kaptam vagy 8 helyről almát a télen, de mindegyik már más faj volt megint úgy, hogy már most határozottan meggyőződtem, hogy a valóságban nincs Sívári alma hazánkban, hanem csak név szerint s a név különböző helyeken különböző gyümölcsökre illesztetik csak. – Guzman Dénes,²¹⁵ misztótfalusi birtokos (Szatmár megyéből) azomban a Sívári alma név alatt szép, két Daru alma példányt

²¹² Balogh Ágost Flórián, (Melcsic, Trencsén vm., Trencsényi járás, 1821. szeptember 20. – Felső-Kocskóc, Trencsén vm., Puhói járás, 1898. szeptember 3.) nagytapolcsányi (Nyitra vm.) és nemcsici (Nyitra-németi, Nyitra vm.) plébános. – 1862-től kertészeti cikket írt, 1879-től a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek munkatársa. Gyakorlati kertészettel és gyümölcsfa nemesítéssel is foglalkozott. Bereczkihez az „Óriás körte” került Baloghtól. SZINNYEI

²¹³ Bellis János rovnyei (Trencsén vm.) plébános. 1819-ben született, 1843-ban szentelték fel; a Trencsén megyei Rovnyén működött plébánosként. 1886-ban ment nyugalomba. Már növendék korában írt latin költeményeket, később is számos alkalmi latin versezete jelent meg részint lapokban (Religio, Magyar Korona stb.), részint külön kiadásban (*Schematismus Nitriensis* 1890., *Magyar Sion* 1890.). SZINNYEI

²¹⁴ Puchó (Puhó), Trencsén vármegye, Puhói járás

²¹⁵ Guzman Dénes, postamester, 1861–68-ban postakezelő volt Nagybányán, 1864-ben postamester Gyulafehérváron; 1875-ben Misztótfalun (Szatmár vm.) lakott és vándortanár is volt. Az 1890-es években Szilágysomlyón a filoxéra utáni újjátelepítéskor, mint borászati tanár tanfolyamot tartott, melyen a város szőlősgazdái és a környező falvak néptanítói vettek részt. Munkái: *Magyar posta-zsebkönyv*. Szerk. és kiadja. Pest, 1862.; *Magyarország* és az ahhoz tartozó részeket behálózó posta-lánczatok a vasúti és távvidai vonalokkal. Pest, 1863.; *Az uzsoraügyben* Pauler Tivadar igazságügyi miniszter úr ó nagyméltóságához benyújtott emlékirat... A budapesti s nagybányai népkonyhák javára. Bp., 1875.; Irodalom: SZINNYEI; MAJOR M. 1993. 129. p.

küldött meg nekem. Igaz, hogy a te Daru almáid husa finomabb, és ízesebb mint az ő Sóvári almája-é volt, de ez csak onnét lehet, hogy kissé túl voltak már érve az általa küldött példányok. Majd meg lássuk. Guzman megküldötte az ő Sóvárijok (=Darujok) vesszejét is, aztán egy sereg szatmármegyei, általa hazai fajoknak tartott gyümölcsök ojtóvesszejét is. Ezek közt vannak igen becsesek is, melyek nem hasonlítanak a könyveimben leírt gyümölcsök egyikéhez sem, tehát csakugyan hazai fajok lehetnek. Majd mindenik fajról küldött elég ép gyümölcs példányokat: de sajnos, már majd mind túl ért állapotban.

A Pázmán almát Balogh körülményesen leírta volt már magyarul s velem is megismertette s most ojtó vesszőket is küldött róluk, mert hát 3 féle Pázmán vagy Boczmaner alma is van szerinte. Erről, illetőleg ezekről is szeretnék neked küldeni vesszőt, de még nem érkeztem utánnézni, hogy mit és mennyit küldhetnék, mert csomagját a többi közé dobtam egy földbe ásott, lakatra tett, fa ládikómba, mert éppen a legszorgosabb munkám közepette érkezett az hozzám. Majd kikeresem, ha ráérek és el nem feledem. – Még mindig olyannak érzem magam, mint a kába birka. Aztán nincs erőm. Még néhány napig a szobát kell őriznem. Aztán majd el küldöm vesszőid, ha ki mehetek. –

Nem tudom, érdemes lenne-e előfizetnem egy német pomologikus munkára, melyet egy általam gyűlöletessé vált, hitvány jellemű német gyümölcsész indított meg.

E munkában mind oly gyümölcsök lesznek csak bemutatva, a melyeket már természetből is nagyobb részt, könyveimből pedig mind ismerek már. Ide mellékelve elküldöm neked a mutatvány számokat* [Kötet gerincénél ceruzás megjegyzés: *„Lásd hátul a mellékletet”²¹⁶] a melyeket német lapjaim mellett eddig hozzám küldöttek. Kifogástalan hű képeit adja a gyümölcsöknek: tán mégis megrendelem s nem nézem, hogy ki? hanem hogy mit? Villási²¹⁷ megszeretné szerezni a képeket és magyar

²¹⁶ A Wiener Illustrierte Garten Zeitung és Der Obstgarten egy-egy számának melléklete: A Deutsche pomologie Harbert's renetet és Gäsdonki renetet bemutató számai. – Lásd itt is a kötet végén!

²¹⁷ Villási Pál (eredetileg: Gápel), (Léva, 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.), jogász, tanár, kertészeti szakíró. A győri jogakadémia elvégzése (1841) után ügyvédbojtár lett. 1843-44-ben Bars vm. követe mellett részt vett az országgyűlésen. 1845-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1846-47-ben Bars vármegye alügyésze. Mint tüzér részt vett a szabadságharcban; utána egy ideig bujkált. 1850-től 1865-ig nevelő, majd felesége birtokán kertészkedett 1873-ig. A magyaróvári gazdasági tanintézet elvégzése után 1875-1886-ban a keszthelyi gazdasági tanintézetben a kertészet tanára. 1879-80-ban Magyaróváron is tanított. Keszthely határában ő fedezte fel a Cserszegi mézes cseresznyefajtát. Különösen a korai őszibarackok és más gyümölcsök elterjesztésén fáradozott. 1880-ban megalapította és haláláig szerkesztette a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*-et. Termékeny szakíró volt.

szöveggel kiadni a leírásokat magyarul is.²¹⁸ Nem tudom lenne-e már nálunk jó idő ilyen szerű munka megindításához?

Ide mellékelek egy német catalog kivonatot is, hogy lásd, hogyan tudják a németek magokra vonni a figyelmet!

No de már tán elég is lesz egy szuszra ennyi is! pedig tudom, hogy még sok volna, a mit veled közölhetnék: de részint, mert nem jut eszembe most, részint mert el is vagyok fáradva – csak fölhagyok az írással kívánva, hogy téged és hozzád tartozandódat áldjon meg a jó isten minden áldásával!

Ölel igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Levellem már lepecsételtem, mikor eszembe jutott, hogy fajfa iránti kérdésedre még mit sem feleltem s az épségben megérkezett almákat sem köszöntem meg.

Ne törődj vele téli vagy nyári alma vagy körte fa-e az, a melyikből fajfát csinálsz: csak azt nézd, hogy életerős, egészséges legyen fád minden ízében. Ez a fő! a többi semmi tekintetbe vételt sem érdemlő dolog. –

Almáiddal oly örömet szerezteél nem annyira nekem, mint házi asszonyomnak, hogy arról fogalmad sem lehet. Egy almánk sem volt már az éléstárban, s íme! te egy gazdagságot öntesz bele váratlanul. Vertán Endrének még most is van a tavali termésből vagy 700 db szép gyümölcse s így itthon maradt küldeményed mind!”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. március 13. B-85. számú levél

„M.-Kovácsháza, Mart. 13. 1879.

Kedves barátom!

F. hó 10én írt levelemből kifeleltem veled tudatni, hogy Glocker K. barátomtól szintén egy csomó ojtó vesszőt kaptam, azon gyümölcs fajairól, a melyeket ő hosszas tapasztalata után legtermékenyebbeknek, terjesztésre legméltóbbaknak talált. Ugy küldötte azokat hozzám, mint értékes

- Főbb művei: *A gyümölcsfának tenyésztése és ápolása.* (Bp., 1889). - Irodalom: GALGÓCZY K. 1891; BALÁS Á.; SZABÓ 1995-a.; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet. PINTÉR J. 1989.

²¹⁸ A lap oldalán a margóra írva a következő szöveg található: „ebből származott a Gy és KK füzetek színes ábrája.” A „Gy és KK füzetek” jelentése minden valószínűség szerint a „Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek” (1880–1891) rövidítése. A lapot Villási Pál hozta létre és haláláig szerkesztette a havonta megjelenő lapot.

hagyatékot, hogy őrizzem meg az elenyészéstől, mert »ő már öreg legény« mint írja s attól tart, fajai, az ő halála után, a közönség nagy kárára el lesznek feledve és enyészve is.

E fajok közül több meg van már nálam, részint magától Glockertől, részint másoktól: de vannak köztük olyanok is, a melyek neve könyveimben elő sem fordul. Minthogy én is öreg legény vagyok, az életből részemre nem sok időt remélve csakis oly fajokat akarok még tenyészteni, a melyeknek valódiságáról könyveimben magamnak biztos meggyőződést szerezhetek: ne csudáld, ha Glocker barátom értékes hagyatékának legnagyobb részét szintén hozzád fogom küldeni a már általam ígért többi vesszőkkel együtt. Én Glocker küldeményéből csak a következőket tartottam meg (részben) magamnál:

Téli citrom alma
Deák muskotály
Deák bóralmája
Orosz vasrenet (Russische Eis=Reinette)
Carolinai fontos – almák

Gróf Széchenyi Hanna, körte

Prunus Simonii (Benne van a S. L. catalogjában is.)
Öreg Laki korai szilva

A többieket mind neked fogom elküldeni egy külön csomagba kötve s többnyire a Glocker jegyfácskáival ellátva.

Glocker nem csupán a vesszőket küldötte meg nekem, hanem egy keménypapírból készített lajstromban, a főbb tudni valókat is leírta számomra a küldött gyümölcsfajokról.

Ha nyáron eljössz megint hozzám: majd lejegyezheted te is magadnak, a mit tudni szükségesnek találsz azon fajokról. –

Egy kisebb csomócskába a Pázmán almák veszei mellett találni fogsz még cseresznye vesszőt²¹⁹ is. Ez híres hazai fajunk. Ezt pedig az említett Trencsén megyei pap – barátom küldötte a Magyar rosmarin alma, Balogh renetje és Óriás körte vesszejével együtt, melyet Balogh, a küldő, szintén hazai és értékes körtefajnak tart. –

A cseresznye vesszőt, mihelyt egy kis enyhe időt kapsz, azonnal ojtsd el a Prunus Simonii-val együtt. Mert ezek korán szoktak hajtani, nem igen

²¹⁹ Dörgő írásával a levél végén ceruzával: „Szucsai fekete”.

lehet várniok addig, míg a többi gyümölcsfajok ojtásának ideje elkövetkezik. A többi vesszők elajtásával azomban nincs mit sietned: azok várakozhatnak, a míg a sor elajtásukra is rákerül.

Ha ilyen komisz hideg szél nem fujna, milyen tegnap és ma, daczára annak, hogy még folyvást gyengének, erőtlennek érzem magamat, mégis hozzá fognék a pakoláshoz újból: de így nem merek még kimenni a szobából.

Még 4 csomagot kell expediálnom, t. i. a tiedet, a Dániel Lőrinczét aztán a Széchenyi,²²⁰ Új-Kígyósi²²¹ plébánosét és végül egy Csík-Szent-Mártonban²²² (Székelyföld) lakó jó barátomét, a kinek csak a mult héten jutott eszébe vesszőt kérni tőlem.

Sok jót kíván

igaz barátod

Bereczki Máté

Jegyzet.²²³ Jelen levélben említett Glocker hagyatékából származott fajok kertünkbe mind meg vannak, sőt ezen kívül a következők: Marlo Carla²²⁴, Cousinott purpur rother²²⁵, Kerek édes alma, Genévai pepin, Coinky's red Streak²²⁶, Gesztenye alma.

Tehát a fentiekkel együtt 14 faj.”

[Dörgő írásával a levél végén ceruzával: »Szucsai fekete« a küldött cseresznye-vesszőkre utalva].

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

²²⁰ Széchenyi Lajos (Pusztaszántó, Nógrád vm. 1823. április 21. – Nagybajom, ma: Biharnagybajom, 1908. január) román. kath. plébános. Apja pusztaszántói szolgabíró volt. A bölcséleti évek után jogot végzett és a megyei életre szánta magát. Patvarista, majd megyei esküdt lett. Mikor éppen szolgabírónak választották meg, akkor választotta a papi pályát; a teológiát a pesti egyetemen végezte, Bémer báró püspök maga mellé vette. „Részt vett a magyar újjászületés küzdelmeinek legelső mozgalmában a pozsonyi diétákon, mint szemtanú”. Majd káplánkodott Békéscsabán, Váradolasziban (Érolaszi, Bihar vm., ma: Olosig, Románia) és Debrecenben. 1855-től furtai (Bihar vm.), 1869-től tenkei (Bihar vm., ma: Tinca, R.), 1873-tól újkígyósi (Békés vm.) plébános volt. Közben esperes is volt. 1891-ben tiszteletbeli kanonokká nevezték ki. 1898-ban, aranymiséje alkalmából a vaskorona-rend III. osztályával tüntette ki a király. Egyházi beszédei maradtak fenn. SZINNYEI

²²¹ Újkígyós, Békés vármegye, Békéscsabai járás

²²² Csíkszentmárton, Csík vm., Kászonalsíki járás

²²³ A „Jegyzet”-et feltehetőleg Dörgő Dániel írta a levél aljára.

²²⁴ Feltehetően Mela Carla alma

²²⁵ Cousinott purpur rother = Véralma

²²⁶ Coinky's red Steak (alma) = BERECZKI-nél nem szereplő fajta. Lásd Coinsky's red Streak!

1879. március 15. D-84. számú levél

„Mtur 1879. Márt 15.

Kedves Barátom!

A' Magyar nemzetnek ezen ünnepi napját, nagy szomorúságok között kell eltöltenem!

A' tegnap este olvastam a' napi lapokból, hogy Vásárhely, Szentes, Csongrád e' kitűnő derék gazdag népes magyar városok, hazánknak gyöngyei már 13ikán estve árvíz ellenében a' vég vonaglásig küzdöttek, az ólta a' szél fojvást dühöngvén valószínűleg el merültek. De ugy hiszem, hogy azon városokba vannak magassabb fekvésű házak, hova a' víz nem hatolhat, hova a' nép menekülhet, nem lesz a' baj olly iszonytató – mint szegény Szeged várossában.

Egy ilyen városok eleste egy vesztett csatának veszedelmével ér fel, annyival inkább, mert elmondhatjuk igazán e' városokról, a' költő azon szavait „elhunytanak legjobbaink”.²²⁷

Tegnap írtam hozzád, saját és városunk helyzetéről az árvízhez, egy kimerítő tömör levelet.²²⁸ Most hajnal előtt 4 órakor – nem tudva aludni a' történt és történhető szerencsétlen események miatt – ágyban írom e' sorokat kiöntve előtted szívem keservét, talán némi könnyebbülést okoz az. De jó ez, hogy jó barátom vagy. Elvesztettem az emberek iránti hitemet. Árvizek szabájozási munkálatokat – éppen ugy mint a' vasuti engedéjezést és kiépítést – piszkos önző emberi érdekek vezérelték, sehol sem nyílik több alkalom a' lopásra, mint itt, nem miértünk vannak e' víz szabájozási társulatok fizetéses hivatalnokai, de mi vagyunk ő érettök, joggal kétségbe vonhatjuk szakértelmöket is. Igaz, népünknek azon észrevétele, meg jegyzése, és már közmondássá is vált szava, „a' hol sok víz szabájozási mérnök jár, ott mind mind inkább fogy a' száraz föld, és szaporodik a' víz”.

Közlegelőnkön mint egy 8 vagy 9 száz hosszú gát vonalon neki fekszik a' nagy é nyugati szél, sok ember van ott elfoglalva. Vólt nekünk 27 ezer karónk, gátjaink védelmére ez meg se kottyant. 2000 frton felül jár már kiadásunk csak karóra ez évben, hát a' temérdek kukoricza szár, szalma, széna, mit a' gátba kellett hordani, a' szél elleni védekezésre?

Városunk eddigi kárait tegnap leírtam, de mi eddig lapokba nem panaszkodtunk, túrjük bajainkat halgatagon, pedig joggal kiabálhatnánk mi is. Mert minket minden víz szabájozási társulat meg adóztat, Tisza, Körös, Berettyó, Vadvíz, még tán ha a' Nilust szabájozzák, az is kér tőlünk pénzt, nem kér, de

²²⁷ Vörösmarty Mihály: Szózat. – Az idézet pontosan így szól: „S elhulltanak legjobbaink”

²²⁸ Ez a levél nem található a gyűjteményben.

közigazgatási uton lefoglalja közjövödelmeinket, pedig nem tett értünk senki egy kapa vágást sem, de annál inkább tett kárt, a' sugár minden irányában jön reánk a' víz, minden gátjainkat magunk csináltuk, és csináltattuk. 40 ezer frtot fel is vettünk költsön a' pesti takarékpénztártól, gát építésre, 's közlegelőnk egy jó nagy része le van érte kötve, még most is tartozunk néki 18 ezer fttal, de alig jut a' törlésre, elviszik a' pénzt a' gát töltési, újítási munkálatok, de különösen a' víz szabályozási társulatok, hogy élnének meg azok hivatalnokai más becsülletes uton? ha nem a' mi pénzünkön?

Elég vólt a' panaszból – elhalgatok.

Tegnap a' Szegedi éhező rokonainknak újra elküldöttük jó népünk önkéntes adományát, nevezetesen: 1331 kilogram jó fris buza kenyeret, mellyet meg ehetne a' herczeg is. 438 kl.²²⁹ szalonnát, 423 kl. lisztet, 138 kl. borsót, az adakozás fojik, ma újra küldünk. Többnyire a' város házánál töltöm az időt. Indítványozni akartam, hogy adjunk helyet több Szegedi menekülőknak, de elhalgatok, mert még városunk is nem egészen biztos, lehet, hogy elázik, meg csuszik a' gát, városunkat védő sánczok alá nyomulhat a' víz, a' nagy szél elszakíthatja /:csak újabb áradás esetében történhetik ez meg:/ és akkor saját lakostársainknak kell a' szárazon maradt hely. Tegnap Gyula körül a' fekete és fehér körös, újra áradásnak indult. Szegény szegediek, reménykednek, hogy le megy róllok a' víz, még Hieronimi²³⁰ főmérnök is gátokat vágat el, hogy talán 1 lábbal kevesbítse a' vizet. Mi az annak, hol 10-12 láb víz van, és én mondom ott fog az lenni még 2 hónapig is, mert temérdek víz van ide fellebb, lassan foj, sok idő kell csak ennek a' lefojásának, hát még az Aprillisi Májusi vizeknek, mellyek a' jó idő beálltával a' havasokból szoktak minden tavasszal lefojni? A' víz szabályozás egy hejre hozhatatlan nagy hiba, 's örülségnek fog jelen hejzetében bizonyulni. Most már mit teszünk? Párviadalt vívunk, város várossal, a' fegyver lessz ásó talicska, a' ki jobban bírja győzi a' munkát, meg ál, de másoknak a' rovássára, mint most is. Eggyik város a' másiknak

²²⁹ kl. = a kilogramm Dörgő által használt rövidítése

²³⁰ Hieronymi Károly (Buda, 1836. október 1. – Budapest, 1911. május 4.) politikus, mérnök. Tisza Kálmán híveként, szabadelvű politikusként 1892–1895 között belügyminiszter, 1903–1905 és 1910–1911 között kereskedelemügyi miniszter volt. Mérnöki munkásságát a folyórendezésre és az ármentesítésre összpontosította. Az 1879/80-as árvizek idején a tiszántúli árvédekezések és a társulatok újjászervezésének vezetője. Nagyhatású munkásságot fejtett ki hazai folyóink rendezése s az ármentesítés körül. Az ő alkotása azon nagyszabású vízvédelmi szervezet, mely az Alföldnek nagy és leggazdagabb részét az árvízről megmentette. E mellett kiterjesztette figyelmét a Körösök és a Maros szabályozására is. Nem kevesebb gondot fordított a Duna szabályozására, különösen a pesti Dunáéra. Irodalom: SZINNYEI; SZABADELVŰ 1885. II. évf. 215-219. p. [Megtéktintve 2013 augusztusa] http://epa.oszk.hu/02100/02180/00002/pdf/SzeP_naptar_1885_215-219.pdf

természetes ellensége fog lenni, mint már most is, át vágják – ha szorul – a’ szomszéd gátját. Szomoru dolgoknak megyünk elibé.

A’ vízre nem csak azért haragszom, mert sok kárt tesz, és minden tavasszal sok dolog van véle, de azért is, mert el von kedvencz foglalatosságomtól, a’ pomológiától. Menjünk át erre. Leroy pakolási módja nem jó, nem fogjuk követni, lehet hogy Francia országban nagyobb a’ becsülletes lelkiismeretesség, nem félnek ugy a’ küldemény kicseréléstől, de hát Simon Louis miért nem tesz ugy? Tartok tőlle, hogy a’ Leroy féle gajjak nem fognak teljesen valódiak lenni. Hiszen van kifogás, na de ne beszéljünk, még nincs rá okunk. Én a’ te pakolási rendszeredet is meg tóldanám egy pecséttel, mellyet a’ ’sineg végző végire ragasztanék. Ez a’ korrekt embereknek nagy nyugodalmat szerez. Elné hajítsd a’ Leroy szilva felesleg gajjait, ha fonnyadt is, küld el, meg próbálom felüldíteni, ha fogja – fogja – hanem – nem, leg alább próbáljunk. Máskor is hullott már le a’ szilva gajról nállam a’ szem, de vólt rá eset kétszer, hogy az alvó szem kihajtott.

A’ németh munkára miért fizetnél elő, ha már ismered azon gyümölcsöket, ’s meg vannak nállad már könyvekbe, felesleges kiadást ne tégy. Inkább újabb ismeretszerzésre tartogasd pénzed. Leroynek a’ papiros jegyeit jó lesz utánozni, ugy a’ felkötési modorát, a’ papirra jól lehet írni.

Villásit buzdítsd neki a’ képes kiadásnak, hát ha segéjznék? vagy próbáljon előfizetést feltételesen.

Tegnap – mint írák – kimentem a’ kertemben, de a’ dermesztő hideg szél csak hamar haza kergetett, jaj a’ szegény hajléktalanoknak! Csak elhelyezték tán őket?

Kertem magas fekvésű, ha alá menne is a’ víz, nem boríthatná el, sőt használna neki, de nem kívánok illy hasznot.

Irjál már egyszer Vertán Endre urról bővebben, óhajtának rólla tudni. Sajnálom őt, hogy midőn vigaszra vagy is öröm hírekre vólna szüksége hejzetében, but, bánatot okozó szerencsétlen események híre tölti el honfiui nemes szivét, talán nem is kellene néki megmondani?

Az Isten óltalmába ajánlak téged kedves jó barátom
szerető barátod

Dörgő Dániel”

[Dörgő Dániel 154 x 195 mm nagyságú két, félbehajtott lapra írta hatoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

1879. március 16. D-85. számú levél

„Mtur 1879. Márt 16.

Kedves Barátom!

Irtam hozzád tegnap tegnapelőtt is levelet, éppen ma is írni akartam már, midőn hozzák hozzám a' postáról Márt 13án kelt leveledet. Nagyon meg örültem azon, hogy Glocker barátunk értékes gyümölcs fajából vesszőket küldesz nékem, lelkiismeretes kötelességemnek ismerem azon fajokat kertemben meg örökíteni, és ha élek – minél szélesebb körben elterjeszteni. Annyival inkább, mert meg vagyok győződve, hogy a' ki olyan szenvedélyes buzgalommal év tizedeken keresztül szedte össze a' fajokat, és vólt ideje azokat tanulmányozni is, sok kitűnő gyümölcs fajra akadhatott, jó a' tapasztalás után vert ösvényen haladni. Ha élünk és Glocker fajai meg fogják és teremni fognak, találok módot segítségemmel a' fajok valódiságáról meg győződni. Egyébiránt hiszem, hogy ha Glocker barátunk maga szedte a gajjakat, 's jegyfácskáit maga kötvén reá, sok lesz ott a' valódi faj. Én Glocker barátunktól magamnak de különösen másoknak sok ójtványt rendeltem, 's kitűnő gyümölcsöt kaptam azokról mellyek eddig termettek, bár az is meg történt, hogy nem a' valódi fajt kaptam meg, de ez, hiszem annak tulajdonítandó, hogy nagy rendelésem akkor történt, midőn az öreg herczeg meghalt, 's örökössei Glocker barátunkat más teendőkkal elfoglalván ójtványai expedálását segédjére kellett bízni. Írd meg Glocker barátunknak, hogy peszméte fajait is, a' leg kitűnőbbeket elne hagyja pusztulni, majd ősszel küldjön néked 's nékem, nem ójtásokat, csak bujtásokat, én szívesen fizetek néki érte, csak a' leg kitűnőbbek legyenek, én bírok tölle 8 faj peszmétét, és ezen csudálkoznak a' Turiak leg jobban, szerencsésnek tartja magát a' ki 2-3 szálacsát kap töllem. Meg van Glocker barátunktól kertemben csak [?] fa alakban

alma	körte	cseresznye
Douse Hawley	Neue Fulvia ²³¹	Lauerman ²³²
Yellow Harvest excelent. ²³³	Charles Baziner	Sylvian Palluau ²³⁴
Fromm renet	Rostizer	Drogans sárga ropogós

²³¹ Neue Fulvia = Fulvia körte

²³² Lauerman (cseresznye) = Lásd Laürmannskirsche!

²³³ Yellow Harvest excelent. = Yellow harvest excellentissime (alma) – Lásd Early Harvest!

²³⁴ Silva de Palluau (cseresznye)

Oberdieck renet	Sterckmans vaj.	Badacsonyi óriás
	Csík Angoulêmei	Choque
	Fürstenzelli bergamot	Schöne Ohio
		Reine Hortenze ²³⁵
		Korai fekete spanyol
		Deák spanyol
		Piros nagy szeder
		/:valódi savanyú:/ ²³⁶

A' tegnapi lapok megnyugtatóbb híreket hoztak Vásárhelly, Szentes és Csongrádról, ma reggel csendes idő van. A szél változik, talán véle az idő is. Márt 14én vittek Tur alatt el a' vasuton 3-5 száz katonát 40 ladikot Dunai halászokkal, állítólag Vásárhelly védelmére, az estve hallottam pedig a' Casinóba egy vasuti tisztól, hogy ma a' Magyar Király itt fog elmenni Szegedre. Most vasuton Szegedre Pestről Arad Temesváron keresztül lehet közlekedni.

Tegnap azaz már harmadik nap küldtünk Szegedre az éhezők részére újból 749 kl.²³⁷ friss kenyeret, 190 k. szalonnát, és 348 kiló főzeléket. Minthogy eddig valami 400 ház ajándékozott, pedig ajándékozhatna 2 ezer, tegnap elhatároztuk, hogy mindenkit saját házában keresnek fel adományok gyűjtése végett, bár mi pénz dolgában szegények vagyunk, de van élelem elég, meg kísértjük a' pénz gyűjtést is. Márt 18án kép viselő gyűlést tartunk a' város adománya felett határozni, azután jönnek a' pénz intézetek, egyletek s.a.t.

A' Turi árvíz is meg kívánta áldozatát. Márt 10én 5 ember csólnakon 2 napi élelemmel kiment a' közlegelőre, valószínűleg a' kis szigeteken 's halmokon össze szorult nyulak pusztítására. A' nagy szél csak szorította őket, majd élelmök elfogyván menekülni akartak, de csólnakjuk egy kazal szalma mellett felfordult, övig estek vízbe, így vizesen élelem nélkül a kazalra felmáztak, bele ásták magukat a' szalma közzé, de már 14én 2tő éhen meg fagyott 15én hozták őket haza hajón, lehet hogy a' 3 életben maradt is után vész; annyira elkényszeredtek. Ezen hírt ma hallottam borbéjontól, ki az egyik elholtak apjával beszélt.

Mondják, hogy Debreczen környékén és felebb nagy hó esett, ennek leve mind városunk alatt fog elfojni a' holt Berettyó medrén a' Körös fojába.

²³⁵ Reine Hortenze (meggy) = Hortensia királynó meggy

²³⁶ Piros szeder (valódi savanyú) = Feltételezhetően Morus nigra – Eperfa

²³⁷ kl. és k. = a kilogramm Dörgő által használt rövidítése

Glocker barátunktól kitűnő őszibarackfáim vannak, de ezek nállam mind elvesznek, tehát fel hagyok a' szaporításokkal egészen.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel

2 kis iker lányomba nagy örömöm van, minden reggel flöstök²³⁸ előtt eléneklik véllem

„Magasztallak én téged, Isten egeknek királyát,
Hogy töllem messze úzted. A' setét éjnek homájját.
Nem küldél rám betegséget. Sem egyéb ínséget.
Épségben meg tartottál. E' napra engem juttattál.”

Ekkor össze tesszük kezeinket, és a gyengébbik kis leányom, Erzsike elmondja az Uri imát.

[Dörgő Dániel 256 x 198 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. március 22. D-86. számú levél

„Mtur 1879 Mart 22.

Kedves Barátom!

Tegnap kaptam meg az ójtó vesszőket, ma pedig azon levelezési lapodat,²³⁹ mellyen Vertán Endre ur szomorú állapotáról tudósítottál. Ő, e' földi pájáját nagy becsülettel futá meg, 's állását férfias öntudattal hazafias tevékenységgel tölté be. Sajnos, hogy hazájáért dobogó szívét az utóbbi hazai események elszomoríták, talán ellenkező esetben könnyebb lenne a' halál. Kívánom, hogy jutalmazoa legyen gyermekei jövő boldogsága által. Nem foghatom meg tehát többé kezét! Add át neki nagy tiszteletemet, 's vég bucsumat. A' te életedbe nagy ür fog támadni barátod halála után, de türd békével, viseld magadat férfiasan, 's találj némi kárpótlást isteni foglalatosságodba – a' gyümölcsészetbe.

²³⁸ Flöstök: a német Frühstück szó elmagyarosított alakja, amit reggeli, reggeli étkezést jelent.

²³⁹ A levelezőlap nincs a gyűjteményben.

Az ójtó vesszőket köszönöm, vajon lesz é módom nékem azt vissza pótolnom? Az ójtó vesszők olly számosak, hogy szinte félek tőlle, hogy nem bírom kellőleg elhelyezni. 135 faj, legkevesebb 15 faj fa lesz belőlle. A' te fajaidat külön fára helyezem, külön a' Glocker barátunkét, külön azon 5 faj körtét, mellyet mind Simon Louis, mind Leroytól meg küldöttél, egymáshoz közel fekvő gajjakja, hogy az össze hasonlítás könnyebb legyen.

A' Glocker alma fajaitól szép hogy el nem ment a' kedvem, mert hiszem ugyan hogy jó kitűnő és termékeny gyümölcs fajok azok, de nem szeretem azon körülményt, hogy a' jegyfácskákról neveiket is alig bírom kiolvasni. Nagy szükségem leszen azon kimutatásra, mellyet hozzád Glocker küldött. Van ugyan nállam Glockernak egy régi Catalógja, de nem minden küldött faj neve van benne. Én már eltanultam tőlled, hogy a' gyümölcsöt vagy is annak nevét hibátlanul írjam le. Ha majd terem, vagy ráismerünk hogy mi valódiképpen? Vagy ha nem, akkor azt mondjuk ilyen név alatt származott Glocker Któl?

A' Balogh óriás körte gajját jó lesz össze nézni néhány nagy körte gajjával, hátha ideje előtt rá ismerünk? a' valódi nevére?

Már mondtam egyszer hogy az Aug végén és Septemberben érő körte fajoknak csak a' legegységitűnőbbjein kapkodj. Mert midőn az asztal dinnyével, szőlővel őszi barackkal van megrakva, a' körte nem olly kapós, mint korábban vagy későbbben, piaczon is olcsóbb akkor.

Már régen feltettem, hogy csak tőlled szaporítom faj fáimat. Van egy körte fajfám, melly Nyitrából Szaniszló József²⁴⁰ urtól származik azon 9 faj foglalja magában, mellyet ő 50 éves tapasztalása után Urbanek²⁴¹ ur hagyatéka között legjobbknak tart. Másik faj alma fám azon 10 faj foglalja magán, mellyet Jurenák S.²⁴² kertjében együtt leg legkitűnőbbeknek találtunk, mellyeknek neveit te részben meg is fejtetted. Most jön a'

²⁴⁰ Szaniszló József (?–1879), 70 éves gyümölcstermesztő Nyitra megyéből, Dörgő jó kapcsolatot tartott fenn vele. 1877 szeptemberétől a Nyitra megyei tankerületben Czabaj, Csápór, Mocsonok, Újlak, Üregh, Aba-Lehota és Garázda helységek iskoláinak „ideiglenes iskolalátogatójává” nevezte ki a VKM. (*Budapesti Közlöny*, 1877. okt. 9.) Halálhíre (*Budapesti Közlöny*, 1879. július 29.)

²⁴¹ Urbanek Ferenc (Selmecbánya, Hont vm. , 1790. április 2. – Pozsony, 1880. január 6.) apátkanonok. Korának híres bel- és külföldön is elismert gyümölcsészeti szakembere. Híres pomológiai gyűjteménye és faiskolája volt, ahonnan jelentős mennyiségű szelektált oltványt juttatott el az ország minden részébe, így Dörgő Dánielhez és Bereczki Mátéhoz is. – Irodalom: KERTÉSZETI 1963.

²⁴² Jurenák Sándor törökszentmiklósi földbirtokos, 1895-ben 694 kat. hold földön gazdálkodott. Egy ideig a Külső-Szolnok Megyei Gazdasági Egyesület alelnöke, majd elnöke volt. Ebben a tisztségében került kapcsolatba, mint a mezőgazdasági kiállítások szervezője, Dörgő Dániellel és Bereczki Mátéval. Irodalom: MAGYAR KORONA 2. 1897. 210-211. p. – és Szabó Antal a törökszentmiklósi helytörténeti múzeum igazgatója, helytörténész szíves közlése.

Glocker, Balogh sat. fajai. Hiszem, hogy kitűnőek lesznek, de a' név? a' név! Márt 14-15- és 16-án 3 nap 3 levelet küldöttem néked reményilem megkaptad. Vizünk lassan apad, az élyel olly borzasztó nagy szél volt és van most is, hogy ez a' víz apadása mellett is gátat szakít. Leányom alsó kerítését szét szedte, 3 kis alma fát – mit adtál – kimosta. Mtur város meg szavazott az árvíz kár vallott Szegedieknek 1000 ftot, a' takarékpénztár 100 ft, Casinó 50 ft, bár mi is vízkárosok vagyunk, de hiszem hogy a' pénzbeli adomány – egyesektől társulatoktól szóval Mturon összejön 2 v. 3 ezer ft közt. Elég ez a' mi szegény pénztelen városunknak.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 256 x 198 mm nagyságú, kettőbe hajtott lapra írta háromoldalas levelét. A levél 4. oldalán található Bereczki Máté feljegyzése: „Mart 5^{ab} Dörgő Dániel válasz mind 3 levélre 5/4 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. április 4. B-86 számú levél

„M.-Kovácsháza, April 4. 1879.

Kedves barátom!

Maj. 1ról²⁴³ kelt baráti soraidra tehát válaszolom ezennel, miszerint, – ha szakadó eső nem gátolandja elindulásomat, szerdán, az f. hó 7én Túron akarok megjelenni. Ha Szerdán eső esnék, akkor csütörtökön vagy pénteken indulhatok csak, mert esőbe nincs bátorságom elindulni.

Az első esetben tehát áll a te marsrutád, hogy Szerdán nálad, otthon beszélgetünk s csütörtökön megnézzük kertedet s pinteken vagy Turról indulok haza felé vagy ha Gyomárról is indulhatok (ugyanaz nap gőzhajóval²⁴⁴ menve oda) akkor új birtokod is megtekinthetjük s Gyomárról indulhatok haza felé. Ugy intézkedtem, hogy a kocsi pénteken Kétegyházán várjon rám. Későbbre nem halaszthattam a dolgot, mert félek a kártól, ha sokáig itt hagyom kertemet. A kocsit pedig azért rendeltem

²⁴³ Bereczki Máté itt kelteztést tévesztett.

²⁴⁴ Ceruzával besúruva: „Petőfi kis gőzhajó”

Kétegyházára innen; mert néhányszor már jól meghuztak a kétegyházi oláh fuvarosok.

Érkövy²⁴⁵ a pécskai kincstári igazgató egy körözvényben arról értesíti a kincstári bérlőket, hogy e hó elején várják otthon a ministereket, kik közül kettő is le akar rándulni a kincstári birtokokat megtekinteni. – Illő dolog lenne nekem is itthon tartózkodni, de te tudod, hogy én téged ezer olyan ministernél is többre becsüllek, mint amilyen miniszterekkel megverte hazánkat a sors. Ez incidenst csak fölemlítem: de hogy a ministerek várása miatt utamat hozzád elmulasztanám arra már én is azt mondom: „nincs olyan”.

Az én istenem áldjon meg minden jóval szívéből kívánja, mint mindig

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. április 5. B-87. számú levél

„M.-Kovácsháza, April 5. 1879.

Kedves barátom!

Múlt hó 16ról írt leveledre nem válaszolhattam, mert a pakolással még ekkor is el voltam foglalta s aztán a nagy munkában meg is erőttem kissé magamat s majd egy hétig ágyban voltam s azóta is igen rossz hangulatban valék. Szomorú dolgokat, de hiszem, teljesen való dolgokat írtál akkor vízszabályozási ügyünk vétkes hanyagsággal kezelt voltáról. – Csakhogy a jó ég mégis megóvott benneteket nagyobb veszedelemtől! Ezen leveled végsoraiban Vertán Endre barátomról kértél tőlem bővebb tudósítást. Most már tudod, hogy kiszenvedte szegény a mártýromság minden kínjait s nem fog többé szenvedni a világon. – Leroy pakolási módjából ajánlod még – szintén ezen leveledben – elsajátítani a papír jegyeket s azok fölötési s illetőleg ráhurkolási módját: hanem én czélszerűtlennek tartom ezt is. Könnyen ki

²⁴⁵ Érkövy Adolf, 1847-ig Ploetz Vencel (Ehrstein, Elzász, 1818. szeptember 28. – Keszthely, 1883. december 13.), jószágkormányzó, miniszteri tanácsos, az MTA levelező tagja. Elsősorban mezőgazdasággal, iparfejlesztéssel foglalkozott. „1867. szeptember 1-jén Lónyay Menyhért pénzügy-minisztertől a pécskai kerületi kincstári uradalmak igazgatására hivatván meg. Pécskára tette át lakását.” SZINNYEI

hurkolódnak s össze keverednek így a vesszők. Biztosabb e tekintetben az én eljárásom. –

Múlt hó 16ról írt leveledre sem válaszoltam meg. Erre vonatkozólag írhatom, hogy Glockert fölkeríttem, hogy pöszméte fajai közül a legkitűnbeket szintén hagyná ránk örökségül s vagy nekem vagy neked vagy mindkettőnknek küldene belőlök a jövő ősszel egy-egy gyökeres vesszőt fajonkint. Erre kértél eme leveledben, melynek többi része ismét az árvízre vonatkozott, mire most már nincs mit válaszolnom. Könnyeket facsart szemembe az a gyönyörű családi kép, melyet leveled utóiratában vázoltál midőn kedves iker lányaiddal te, az apa együtt imádkozol a nagy istenhez, kinek mindjában kezei között vagyunk. –

Mart. 22ről írt leveledre sem válaszoltam még. *Jól esett vigasztalásod szegény Endre barátom történetét elvesztése fölött. Két nap mulva csakugyan elköltözött tőlünk pihenni a földbe, melyet maga körül oly gyönyörűvé tudott varázsolni. Hagyjuk őt pihenni azon fák árnyéka alatt, melyeket saját kezével ültetett sírja körül.* E leveledben Glocker vesszőire azt mondod, hogy majd elment a kedved azon fajoktól, mert nehezen tudod a neveket leolvasni a jegyfácskáról. Hát bizony vannak azok közt olyan nevéek is, a melyik egyik európai catalogban sem fordulnak elő. Ezek amerikai fajok, melyeket Glocker Lucastól kapott. A legujabb amerikai gyümölcsökről ugyanis Lucas egyik Amerikában élő gyümölcsész barátjától egy jó csomó ojtóvesszőt kapott, melyeket aztán ő Glockerrel és Belkével²⁴⁶ mint jó barátaival sietett megosztani. A nálam lévő írott jegyzékből majd kiigazítjuk a netán a jegyfácskákra hibásan jegyzett neveket is.

Azon őszi körték legtöbbje, melyeket most kaptam a francziáktól, már régebben meg volt nálam, de vagy egészen hamisak vagy gyanusak voltak, azért újból is meghozattam őket. Őszi körtét ujat, többé már azért

²⁴⁶ Belke Tivadar (másutt Tódor) (Königsberg, 1827 k. – Keszthely, 1875. október 8.), 1867-től haláláig a Keszthelyi Gazdasági Tanintézet főkertésze, tanára, több gyümölcsfajta nemesítője, felfedezője. Művei: *Kurzgefaste und leichte Anleitung zur Erziehung von Obstbäumen*. Hermannstadt. 1857.; *Bogyay Lajos badacsonyi szőlőjében gyűjteményezett szőlőfajoknak sor- és betűszerinti kiadása*. Összeállította: Belke Tivadar. (Nagykanizsa, 1870). Cikkei gazdasági szaklapokban jelentek meg: *Gyakorlati Mezőgazda* (1872–74), *Kertész Gazda* (1872), *Erdélyi Gazda* (1873), *Gazdasági Lapok* (1873), *Wochenblatt für Land- und Forstwirthe* (1873), *Földművelési Érdekeink* (1874) és *Borászati Lapok* (1874). „Belke Tivadar, kertésztanár a keszthelyi gazd. tanintézetben. B. M.” Már 1869-ben kormányhoz intézett felhívásában indítványozta a szőlőtőke és venyigeszállítás „kérelhetetlen szigorral való beszüntetését” a filoxéra terjedésének mérséklésére. (*Zalai Közlöny*, 1879. november 16. Helyi hírek rovat, Keszthely.). „Belke Tivadar, a keszthelyi magy. kir. gazdasági tanintézet főkertésze és tanára f. hó' 9-én szélhűdés következtén hirtelen elhunyt 48 éves korában.” *Vasárnapi Újság*, 22. évf. 1875. október 17. Halálozások rovat, 669. p. Irodalom: SZINNYEI; KESZTHELYI ÉLETRAJZI [Megtéktintve: 2013. május]

http://www.fgyvk.hu/eletrajzilexikon/index.php?dir=B#B/045_Belke_T%C3%B3dor

sem tartom méltónak hozatni, mert a mint látom, még a legkésőbb tavaszon érő külhoni körték is, mind őszi körték lesznek éghajlatunk alatt és talajunkban. Most, azaz hogy tavall írta le Oberdieck a „Besi de Mai (= de Jonghe's Mai birn) nevű körtét, mely nála Májusban sőt Júniusban ért csak meg. Én három hiteles helyről is meghozattam e fajt s mind egy fára helyeztem el őket s termettek is mind vagy három ízben. Csaknem betűről betűre egyeztek egymásközt is, a leírásokkal is mind: de nálam már October közepén érett volt mindig a gyümölcse; miért is catalogomban nem mertem Májusi vadoncznak nevezni magyarul, hanem egyszerűen «De Jonghe vadonczának» neveztem el.

Ezen Mart. 22én írt harmadik leveled vége megint csak az árvízről szól s így nincs mit arra válaszolnom. Most tehát mind három leveledre vedd válaszom gyanánt, a mit idáig össze írtam.

Szegény Vertán Endre halála óta igyekeztem kerülni a magányt. Reggeltől estig a kertben foglaltam el magamat. Nyesegettem a fákat. Még néhány fát kellett volna megnyesnem és kiültetnem, hogy aztán az ojtáshoz foghassak: de az idő kiugrasztott megint a keretből tegnap előtt este 10 órakor el kezdett esni s azóta folyton folyvást, hol sűrűbben, hol ritkábban, de folyvást esik. Fölhasználtam ez alkalmat arra, hogy neked is lerójam levelezési tartozásom s íme! ez is egy kellemes foglalkozás volt, mely egy rövid időre feledtette velem, hogy most már egyedül állok a pusztán; nincs többé jó barát közelemben vagy legalább nincsen olyan hű és igaz barátom, mint a milyen Vertán Endre volt! –

Áldjon meg a jó isten kedves családdal együtt minden áldásával
szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté²⁴⁷

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. április 6. D-87. számú levél

„Mtur 1879. Áprill 6.

Kedves Barátom!

Azon levelezési lapjaidat, mellyben Vertán Endre ur végbetegségéről, majd haláláról tudósítottál, 's pár nappal később pd[?] a' gyász jelentést is idejében megkaptam, és csak most válaszolok reá.²⁴⁸

²⁴⁷ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 70-71. p.

Először is fogadd köszönetemet a' tudósításért. Kétszer vagy háromszor találkoztam ez életben Vertán Endre urral, de azért halála ürt támasztott szívembe. Egy okkal kevesebb vonz Mező Kovácsházához. Nem is képzelhettem olyat, hogy ha téged meglátogatlak, őt is meg ne tiszteljem. És ez már elmúlt örökre. Te pedig árván maradtál. Téged a' jó Isten sok és önzetlen jó baráttal áldott meg, de bizton merem állítani, hogy tégedet minden barátaid között Vertán Endre szerethetett leg jobban. Hiszen a' te szemekkel látott, a' te füleddel hallott szelleme a' világ eseményeivel a' te szellemed segítségével érintkezhetett. Te vóltál néki a' világító nap.

De jól van ez így, hogy ő halt meg előbb, nem te, mert a' te haláloed néki elviselhetetlen lett vólna, nem testi, de lelki fájdalom miatt kellett vólna néki meg halni. Sirasd meg őt szíved teljességével, és azután nyugodj meg, mint olly ember ki elholt barátjáért életében, végnapjaiban kötelességét teljes mértékben meg tette.

Valjon jutottam é én Vertán Endre urnak ott létünk ólta eszébe? Vajon említette é nevémet te előtted??

Ujra elvagyok keseredve, egy távoli szegény nő rokonom, ki távol létünk alatt házunknak hű gondviselője, netalánni betegségünkbe családunknak ápolója vólt, tegnap hirtelen halállal kimult, nóm, gyermekeim magukon kívül vannak a' sírástól.

Majd reánk is elkövetkezik a' sor, addig tartsunk össze még jobban, kik egy kissé hátrább maradunk.

A' nagy árvíz a' házas földekről leapadt, a' mi buza eddig kikerült alólla – hibátlan, károm tehát eddig nincs. De Csütörtök ólta itt az eső fojton esik, a' Körös is árad, ugy látszik, helyre fog nőni a' nagy víz, melly eddig a' Körös fojón már 3 lábat apadt.

Márt 26án csináltam 3 faj fát cseresznyékből, 5 fajtát szilvákából. Áprill 2án 1 faj fát a' Leroy és Simon Louis féle egynevű körte gajjából. Ezen kívül 98 3 éves körte vadonczot Petrovaytól, 77 faj körtéddel, /:és közte a' Leroy- és S. Louis-é is:/ kertembe párosítottam és lapoztam, ilyen nagy hasu embernek ez élvezet. Én se vagyok ugyan barátja a' kézben nemesítésnek most az első évben a' csemetének is meg fogni, az ójtásnak is megfogni, és növését is várni, ez absurdum, de utalva vóltam reá testi hibám miatt, ha sikerülni fog, fojtanai fogom ezentul is. Az ójtó viaszkos ronggyal erőssen haladok, eddig 257 gajjacskát ragasztottam össze, még a' meg maradt szilva gajjakat a' szomszédomnak csináltam. Még csinállok 4

²⁴⁸ E levelezőlapok és a gyászjelentés nincs a gyűjteményben.

körte faj fát, azután az alma fákat kell még össze ragasztanom 200 gajjat. 3 nap alatt vagy is 3 dél előtt teszem ezt meg.

Kertem mellett 600 □ öl üres földet vettem örök áron 200 ftért, ősszel 3 és ½ lábra rigolírozttatom, azután kertet csinállok belőlle, mert már nincs terem, már ha ennyi faj gajjat küldesz reám, mint az idén, minden anyafám fajfává változott volna. A' szilvához kezd jönni a' kedvem, a' mit 77be ójtottam, mind dussan meg van rakva virág bimbóval.

Majd ha minden gajjaimat elrakom ujra tudósítlak. Addig pedig ha te reá érsz, írdál nékem, hiszen ezentul több időd van már. Szegény Vertán Endre elköltözése ólta. Tartsunk még összébb, 's igyekezzünk a' hiányt némileg pótolni.

Áldjon meg az Isten kívánságod szerint.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 256 x 200 mm nagyságú, félbehajtott lapon írta több mint háromoldalas levelét. A 4. oldalra Bereczki Máté a következőket jegyezte: „Dörgő 6 + 13 / 4 1879. Válasz 15/4 1879 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. április 13. D-88. számú levél

„Mező Tur 1879 Aprill 13.

Kedves Barátom!

E' hó 5dik és 6ikán írott leveleink kereszteték egymást a' postán, én a' tiedet meg kaptam, reménylem hogy te is az enyémet.

E' kereszténységnek feltámadást jelző ünnepén nem vélek jobb és Istennek tetszőbb dolgot cselekedni, mintha annak néhány perczét a' barátságának szentelem, 's véled soraimmal társaloghatok. Kívánom, hogy tartson meg tégedet a' jó ég, hogy számos évekig szemlélhesd fácskáidnak fakadását, virágzását – feltámadását. Őrizzen meg a' jó Isten ugy tégedet, mint kedvencz fáidat minden veszedelemtől.

Vertán Endre kedves barátod halálával teljesen felfogom, átérzem és méltánylom veszteségedet 's fájdalmadat.

Keress magadnak üdülést. Tavaszi ójtásaid bevégezése és fáid elvirágzása, 's azokróli jegyzeteid meg tétele után ugy hiszem, hogy

szakíthatsz magadnak egy vagy két heti szabadságot kertedtől. Jöjj el hozzám, családomnak minden tagja óhajtva vár; reményelem, hogy az időt nem fogjuk elpazarolni, sőt inkább hasznosan és baráti szórakozás között töltjük azt el, ki tudja, ha azt elmulasztjuk, nem marad é el az halálozás által – örökre.

Ha meg szálna a' Szt. lélek és eljövételre határoznád magadat, egy héttel elébb tudósíts, hogy kocsival a' vasuton várhassalak, és dolgaimat előre úgy rendezhessem be, hogy minden percemet melletted tölthessem. Lásd meg már egyszer igénytelen kertemet is, bizony az én szemüvegemen keresztül nézve sok hiba van ott, hát még a' tiéden át nézve? Legalább figyelmeztetsz, és a' mint eddig a' hibákat igyekeztem apránként jóvá tenni, ezeket utasításod után még gyorsabban tehetném.

A' Körös fojó e' hó 5iki tudósításom után alig pár hüvej áradás után beállítá azt, de most már valóba áradásnak indult, nem csuda, hiszen az ólta az eső csaknem fojtonosan szakad, itt az egész éjjel zuhogott a' föld árja igen feljött. Turon minden pinczébe víz van, ez éjjel a' mienkbe is egy sarkon mint egy □ méterbe van egy kis víz, de már lessz több is. A' sok eső beállította, meg akadájozza a' munkálkodást, kertembe ¼ része nyitatlan, 's egészben metszetlen, felé se lehet menni, csupa lóp. A' kukoricza szántáshoz nem tudom mikor foghatunk? Utóbbi tudósításom ólta 3 körte faj fát csináltam 12-18 fajjal még három van 1 faj körte – és az alma 39 fajú vessző – mind.

Most tanulmányaim (kiegészítése) vagy is meg érthetése végett néhány kérdést kérek tőled. Bár meg állapodásunk szerint a' Guide Pratiqéból²⁴⁹ pár száz francia szavat kellett vólna betűrendbe meg írnom és azt hozzád magyaráítás végett elküldenem, de ezt én dolog-hanyagság vagy nem is tudom miért – eddig elmulasztám, pedig hozzá is fogtam már, de benem végeztem.

Mi különbség van a' Bosc és Bove közt?²⁵⁰

azután a' Besi, Bezi és Besy közt?²⁵¹

hát az Antoinette, Antoine és Antonia közt?²⁵²

mert az régi catalógodba az Antonia és az Antoniette egynek van tüntetve, a' Pratiqében pedig az Antonie és Antoinette két különböző

²⁴⁹ Guide Pratique = Gyakorlati útmutató. [Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895.]. Guide pratique de l'amateur de fruits...

²⁵⁰ Bosc és Bove = Lásd Bereczki 1879. április 15-i levelében a magyarázatot.

²⁵¹ Besi, Bezi és Besy = Besi, bezy és besy csak egy jelentésű szók, azt jelentik mind, hogy magonc – válaszolta Bereczki Máté. (B-88.)

²⁵² Antoinette, Antoine és Antonia = „Antoine = Antal (férfi); Antoinette = Antal (nő) vagy Antónia latin magyarsággal” – válaszolta Bereczki 1879. április 15-i levelében.

körte faj. Hát a' Guide Pratique 163ik lapján a' Datte hongroise jaune²⁵³ micsoda szilva? Utánna van írva a' neved? Ha oda elküldöd, miért nem nékem is?

Ezeket tudvágyamon felül azért is irám, miképpen ládd, hogy tetemes elfoglaltatásom mellett is, a' gyümölcsészetet tanulmányozom vagy is akarnám tanulmányozni, vert ösvényeden van a' ki kullog utánnad.

Ha eljössz hozzánk, tégy a táskádba Le Vergersből²⁵⁴ a' körték leírásából vagy pár kötetet, hadd lássák nóm és nagyobb gyermekeim, mijen egy becses pomológiai mű? és hozd el a' fajfácskákról könyvedet, hadd hasonlítsuk össze az én bejegyzésemmel.

Ezek után az Isten áldását kívánja reád
szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 257 x 198 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. április 15. B-88. számú levél

„M.-Kovácsháza, April 15. 1879.

Kedves barátom!

A komisz esős időjárás miatt még hozzá sem kezdhettem az ojtáshoz. Még a fák nyelését is csak alig végezhettem be; 500 db csemetém meg még mindig levermelve, és már is kihajtvá várja az elültetést. Ne csudálkozz rajta, hogy csemetét ültetek. Addig kunyoráltam, hogy egy fél táblácskát meg engedtek csemetéikkel beültetni. Hozattam hát bele Szemlakról²⁵⁵ 200 db körte, 200 db alma és 100 db prunus mahaleb csemetét. Ezeken kívül némely alma fajokról ojtottam paradicsom alany bokrokra is. E bokrokat most szét kell szednem s az ojtványokat sorba ültetnem, mert ezekről leghamarább megláthatom a faj termését. Ezek szolgálnak ezen túl alma fajfácul vagyis inkább pótolandják nálam a fajfákat. Ha ez ültetésekkel készen lehetek, foghatok csak aztán hozzá az ojtáshoz.

²⁵³ Datte hongroise jaune = fordítása: Sárga magyar datolyaszilva, BEREZKI-nél nem szereplő fajta.

²⁵⁴ Le Vergers = Mas Alphons (1817-1875) szerk.: Le Verger. Publication périodique d'arboriculture et de pomologie dirigée par M. Mas. (1865-1870). Az előbbi időintervallumban megjelent 8 kötetes, jelentős francia pomológiai kiadvány.

¹⁴⁴ Szemlak, Arad vm., Magyarpécskai járás, ma Semlac, Románia

A husvétii szünidőt arra használtam föl, hogy 5 jeles körte fajnak körülményes leírását készítém el. Köztük lesz vagy is már van, a Lovenjouli ízletes is, a mi a katalogból kimaradt véletlenül.

Megkaptam f. hó 6án írt leveled is, meg az april 13diki, tehát legutóbbi leveled is. Nagy fát mozgatsz, midőn engem ki akarsz mozdítani fészkeimből. Nekem mindig akad halaszthatatlan teendőm. Ha az ojtást bevégeztem egy-két órát naponta el kíván tőlem a szemle tartás. Rovarok és hernyók csuffá tennék vagy tehetnék munkámat, ha a szemlét elmulasztanám.

Különben hátha mégis megtehetném kedvedet s legalább egypár napot neked szentelhetnék?! Majd gondolkozom róla s tudósítani foglak. –

Bosc²⁵⁶, híres francia gyümölcsész és kertész volt. Róla van a „Bosc kobakja) elnevezve.

Bose²⁵⁷ pedig egy német báró és jeles gyümölcsész, a kinek nevééről csak egy szilvafaj a (Bose piros szilvája (=von Bose's rothe Zwetsche) van elnevezve.

A Besi, bezy és besy csak egy jelentésű szók, azt jelentik mind, hogy magonc. Magról kelt nemes csemete, melyet nem kellett beojtani, mégis nemes gyümölcsöt termett.

Antoine = Antal (férfi)

Antoinette = Antal (nő) vagy Antónia latinos magyarsággal.

Simon Louishoz küldöttem egy faj szilvámról (melyet Budáról az Orsz. Vincz. Képezdei kertből hamis név alatt kaptam) ojtóvesszőt, hogy találják ki, mi a neve? mert én nem bírom kitalálni. Csak annyit tettem hozzá, hogy a Datolya szilvák közé tartozik s igen finom gyümölcs. S ők azonnal bevették catalogjaikba „Sárga datolya” szilva Datte (hongroise jaune) név alatt a nélkül, hogy termését maguk is tanulmányozták volna előbb, hogysem megnevezték. Meglehet, hogy a szilvafaj már más név alatt is ismeretes. Remélem, hogy rá jövök valódi nevére is. Majd megmutatom

²⁵⁶ Bosc, Louis Augustin Guillaume (Párizs, 1759. január 29. – 1828. július 10.) híres francia pomológus és kertész. 1787-ben Párizsban a világ első Linné Társaságának alapítója. 1803-tól a versaillesi kertek és faiskolák felügyelője, 1815-től a kertek felügyeletét ellátó Belügyminisztériumban titkár, majd mezőgazdasági tanácsos. (Róla nevezték el a „Bosc kobakja” körtét. BERECZKI 1. kötet 293. p.) Több mint 200 növényfajta viseli tudományos nevében a Bosc. megjelölést, mint szerzőt, vagyis első leíróját.

²⁵⁷ Curt von Bose báró, jeles emmaburgi (Eyneburg Hergenrath, Belgium), tanácsos, jogász, könyvtáros, numizmatikus és pomológus.

WIKIPEDIA https://de.wikipedia.org/wiki/Curt_von_Bose – Pomológiai műve: Pomologische hefte. Erste Band. (Stuttgart, E. Schweizerbart, 1870–).

<https://bit.ly/2vyCOPQ> Egy szilvafajt is neveztek el róla (Bose piros szilvája = von Bose's rothe Zwetsche)

neked a nyáron, ha eljössz s a mutatkozó termést nem pusztítja el valami véletlen csapás.

Már most bocsáss meg, hogy többet nem írok. Mennem kell a kertbe.
Isten áldjon, kedves családdal együtt! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. május 1. D-89. számú levél

„Mtur 1879. Máj. 1. délután.

Kedves Barátom!

Levelezési lapodat²⁵⁸ – mellyben reményt nyujtassz, hogy meg látogatsz – nagy örömmel olvastuk kedves nőmmel együtt. Leveled Áprill 27én kelt²⁵⁹ és csak ma Május 1són délbe kaptam meg, így elébb nem válaszolhattam reá.

Bár mikor jössz – éjjel vagy nappal – óhajtva és szívesen várunk. Május hóban nem megyek sehová, hacsak 1 napra a' tanyámra ki nem megyek.

Miután leveled ide többnyire 3, sőt ójkor 4 nap alatt ér ide, légy szíves elindulásod előtt 3 nappal tudatni, hogy a' vasuthoz Turon kocsin elébed mehessek, és ha történetesen a' tanyán lennék, értem azonnal postát küldjenek.

Elszomorítál azon soroddal, hogy legalább 1 napra jössz. A' legesleg rövidebb számítás ez. Ha nappal jössz érkezel Turra délután 4 órakor, ezen nap csak itthon a' háznál beszélgetünk, másnap reggel pedig reggelizés után, kocsin a' kertünkbe kimegyünk, délbe ott étkezünk, alkalmasint egész családommal együtt, este felé haza jövünk a' házhoz, és itthon vacsorálunk, akkor élyel csak nem eresztelek vissza, tehát másnap reggel elmegyünk a' Casinóba, Takarékpénztárba, és Bodolai László vőmhöz, onnan azután kocsin kivetlek a' gőzhöz fél 12 órakor. Ha pedig olly isteni jó ember lenne belőled, hogy még egy nappal meg tóldanád itt létedet, kivinnélek azon Bánrévi földemre, mellyet nőmmel együtt szereztünk, és ha a' Körös fojón gőzhajón akarnál hajókázni, onnan mennél Gyomára, mert meg áll ám a' Gőzhajó, csak inteni kell néki.

²⁵⁸ A levelezőlap nincs a gyűjteményben.

²⁵⁹ Bereczki április 27-én kelt levele nincs a gyűjteményben.

Ha az eső esik is, azért csak jöjj, legalább addig a' kertedet jobban hagyhatod, a' hernyó se igen pusztít úgy mint jó időbe, az én kertemet pedig meg nézzük esernyővel is.

Azért nem írok egyebet, hogy szóval beszélgethessek veled.

Isten veled szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 255 x 198 mm nagyságú félbehajtott lapra írta kétoldalas levelét. A 4. oldalon található Bereczki Máté megjegyzése: „ Dörgő válasz 4/5 1879 Szerdán, Csütörtök Péntek nála!”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. május 15. B-89. számú levél

„M.-Kovácsháza, Maj. 15. 1879.

Kedves barátom!

Szerencsésen haza érkezem. Nem találtam semmi változást vagy kárt idehaza: de azt tapasztaltam, hogy a megelőző esős, hideg időjárás nagyon sokat ártott a szilváknak, mert haza jöttömkor a kötődött, szépen mutatkozó termés vagy fölrepedezett vagy egészen le is hullott úgy, hogy most alig van 4-5 faj, mely bővebben tartott volna még ép gyümölcsöket is. A mi fáimon itt ott még látszik, a többi szilvafákat értem, – az is beteges és a fekete légy pusztítása nyomait mutatja magán. A Decaisne szilva, Coë aranycseppje, Cochet szilvája, Cooper nagy szilvája még szépen meg van rakodva.

Alma sokféle faj mutat termést. Némely fán tán több is a kötődött gyümölcs, mint a levél. – A körték közül több faj ígérkezik bemutatni első termését nálam.

Majd meg látjuk mit tartogatott számunkra az idén a szeszélyes sors!

A 3 fagyos szent elég jól viselte magát. Még 10 criticus nap van hátra, ha az is elmúlt, aztán majd könnyebben lélekezünk valamivel. Én a jégveréstől tartok az idén. Minden, nagyobbka fölhő jeget hord most magával, többet, kevesebbet.

Szilva ojtványaim rosszul hajtanak. A nyári ojtások hajtásain, minden levél össze van zsugorodva, a tavaszi ojtások minden rügyöket elrugták s így bajosan hajtanak ki, mert a szilva vesszőnek ritkán vannak kihajtható

vakszemei. Eddig csak a Sárga korai szilva²⁶⁰ és a Denniston pompás szilvája (= Superbe de Denniston) indult meg a S. L. vesszei közül; hanem a Leroy vesszeiről még egyik sem hajt. Igen, mert ezek utközben megfonnyadtak a pakolás hiányos vagy hibás volta miatt. Körte és alma ojtásaim azomban mind ki fognak hajtani s így elláthatlak jövőre azon fajok vesszejével is, a mely fajok nálad kimaradtak vagy kimaradnak. –

Itt küldök 4 db gyufa tartót. A két nagyobbikat tartsd meg magadnak; a két kisebbiket pedig add Vődnek és lányodnak. Ha megérkeztek, tedd őket a meleg spárherdre, hogy száradjanak meg, mert most még vizesek s vizesen nem használhatók arra a célra, a mire valók. Ha már kipárolog belőlök a nedvesség a tűzhelyen. Szép fehér szint fognak akkor kapni. Tegnap előtt suroltam őket ki simára, természetesen vízbe mártogatva őket gyakrabban. Ekkor tele itták magukat vízzel s hideg szobámban nem akarnak megszáradni.

Ha egy két hónapi használat után bepiszkolódnának: könnyen segíthetsz bajukon. Vedd az egyiket egyik, a másikat a másik kezébe s mártsd be őket előbb vízbe, aztán dörzsöld össze, egymáshoz lapjaikat. Mihelyt dörzsölés közben észreveszed, hogy már sárosodni kezd; megint mártsd be vízbe mind a két összedörzsölt lapot. A víz mindjárt, egyszeri bemártásra is leviszi róla a kőporból lett sarat s ekkor megláthatod, hogy van-e még rajta nyoma a gyufától ráragadt pizsoknak. Ha már az összedörzsölt két lapon nem látszik a gyufa-pizsok; más két lapot dörzsölsz megint össze, vízbe vízbe mártván többször is az összes dörzsölt lapokat mindaddig, míg az egész szépen ki nem tisztult, és megint új nem lett. Azután a takarékos tűzhelyen megint kiszárítva őket, rögtön használatba veheted.

Olyan butordarabok ezek barátom, melyek túl élnek téged, túl élnek unokáid unokáit is, ha lesz, a ki megbecsüli őket. Nem árt ezeknek a tűz sem, mert nem égnek vagy olvadnak sőt meg sem repedeznek a tűzben. Még ha vízzel vannak is telítve, kiteheted őket a legnagyobb fagyra, még az sem fog legkevesebbet is ártani nekik. –

Küldök egy fén vagy fenő követ is. Kést vagy bicskát, ha ezek még a legkeményebb aczélból volnának is, rendkívül hamar meg lehet vele élesíteni: de élesítéskor folyvást vizes legyen a kő, mert különben a kés élet nagyon ellágyítja és így elrontaná az aczél pengét. Élesítéskor tehát gyakrabban kell őt vízbe mártogatni. –

Hat darab gyufatartót akartam küldeni, de a ládikóba nem fértek be mind. Kettő itt maradt. A nyáron, ha eljöttök, majd elviheted, ha kell.

²⁶⁰ Sárga korai szilva = BEREZKI művében ilyen néven nem szerepel.

Mióta haza jöttem én is hernyózok folyvást, de nálam ugyszólván század része sincs a pókhálós hernyónak,²⁶¹ mint nálad láttam. –

Egy cikket kellett írnom az Erdélyi gazdába,²⁶² Villási kényszerített rá. Ha kijön a cikk, majd elküldöm, hogy olvasd el te is.

Sok jót kíván mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. május 15. D-90. számú levél

„Mtur 1879 Máj 21.

Kedves Barátom!

A' 4 db gyufa tartót és fén köt hiba nélkül meg kaptuk még tegnap előtt, azonnal kiélesítem bicskámat rajta, leányomat és kedves vőmet pedig az nap vacsorára meg hívám 's meg leptük a' két gyufa tartóval őket. Fogadd becses küldeményedért mindnyájunknak szíves köszönetét. Egésszen zavarba hozassz engemet, hogy mivel vagy miképpen viszonzzam szívességedet? Egy előre csak szívem rokon érzelmével, családom irántadi szeretetével és tiszteletével, na de majd jöhet alkalom is.

Nagy lelki élvezettel olvasgatom – midőn szorgos időm engedi – bóldogult Vertán Endre ur Hagyatékát.²⁶³ Sok jót hallottam és tudtam rólla

²⁶¹ A Pókhálós molyok (Yponomeutidae). Hazánkban 42 fajukat mutatták ki. A hernyók között vannak magevők, lombfogyasztók és aknázók is. Legismertebb fajaik társasan, hatalmas szövedékben élnek a tápnövényen („nyári hernyófészek”). Ilyen pl. a Pókhálós almamoly - Yponomeuta (Hyponomeuta) malinellus (Zeller, 1838). „A Hyponomeuta-fajok feketeponthos, sárga színű apró hernyói, melyek az itteni gyümölcsösökben különösen a szilvafákon némely esztendőben tömegesen jelennek meg, kártételeikkel külön nevet érdemeltek ki maguknak : a nép ugyanis ama szembeötlő tulajdonságukról, hogy az ágakon pókhálószerű közös szövedéket készítenek, pókhernyóknak nevezte el.” Halász Árpád: *Népies rovarnevek Makó környékén. Rovartani Lapok*, havi folyóirat, különös tekintettel a hasznos és káros rovarokra. II. évf. Bp., 1885. augusztus, 8. füzet. 166. p. Lásd még BEREZKI 3. 1884. 97. p.

²⁶² ERDÉLYI GAZDA = Az Erdélyi Gazdasági Egyesület hivatalos lapja, mezőgazdasági folyóirat. Alapították 1869-ben Kolozsváron. Eredetileg kéthetenként, olykor hetenként jelent meg. Célja a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztése, a falu életének vizsgálata, a lapkiadó Erdélyi Gazdasági Egylet (EGE) egyesület mozgalmi életének tükrözése. Főszerkesztője a megjelenéskor Szádeczky Lajos. A lap szakirodalmi tevékenysége jelentős volt. 1944 tavaszán megszűnt. ROMÁNIAI 1981. 1. kötet

²⁶³ Vertán Endre: *Hagyatékomb Etele, Jenő és Csaba fiaimnak.* (Bp., 1875.) című munkájáról van szó.

eddig is. A' mellyek után nagy tisztelője valék, de a' művében látható, mély értelme, erkölcsi magassága, messze felül emeli őt mindenek – 's mindnyájunk felett. Ó vajha élne, hogy találkozhatnék véle, hogy meg köszönném néki e' könyv írását és kinyomatását, melly örök igazságokra, böltsességre tanít bennünket, mellyet kedves nóm, vallásos istenfélő nóm jobban szeret olvasni, mint az imádságos könyvet.

Midőn kertembe vóltunk, alig vólt ott a' hideg szél rovarok miatt ép levél és hajtás, az ólta neki rugaszkodnak az ágak a' növésnek, bár sok pókhálós hernyó van, alig győzzük szedni, tudom, hogy addig 2 v. 3 'sák fa levelet le kellett véle szedni a' fáról. A' kötődött körte és szilvákat itt is meg furdálta, sótt meg ette a' rovar, a' mellyiken most gyümölcs marad elegendő, arra rá mondhatjuk, hogy »nem szeretik a rovarok.«

Én még eddig nem érkeztem jól szemügyre venni őket halmozott teendőim, mint a' Bánrévi vasuti indóház, Szarvasi vasuti híd, Catasternél ár medrek kimutatása, és vízkár felvétel miatt, de majd lessz időm, most is megyek tüstént a' kertbe.

A' Denniston pompás szilvája nállam is hajt, de a' Sárga korai²⁶⁴ még halgat. Átaljában nem marad ki annyi fajom mint gondoltam, sok az ólta is kihajtott, 's van reményem hogy 5 v.[agy] 6 faj alvó szemet is hoz. Majd megírom midőn elszáradnak, hogy melly fajok nem fogták meg nállam.

Az Erdélyi Gazdában írott cikketet óhajtva várom. Most hívnak reggelizni, azután megyek 2 leányommal és két szolgállóval a' kertbe hernyót vadászni.

Isten vélléd

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 262 x 198 mm nagyságú félbehajtott lapra írta több mint kétoldalas levelét. A 4. oldalon fordított állásban található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő Válasz 30/5 1879 e.f. Erd gazdával’.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

²⁶⁴ Sárga korai szilva = BERECSKI művében így nem szerepel.

1879. május 30. B-90 számú levél

„M.-Kovácsháza, Maj. 30. 1879.

Kedves barátom!

Miután az „Erd. gazda” szerkesztője lapjának ez évben megjelent minden számát megküldötte: abban a helyzetben vagyok, hogy neked ez uttal a Villási cikkét tartalmazó számot is, meg az én cikkemet tartalmazót is megküldhetem.

Kérlek olvasd át figyelemmel s aztán légy szíves vissza küldeni mind a két számot, mert egy Munkácsi ismerősömnek is el akarom küldeni, a ki tőlem a Veress Ferencz²⁶⁵ által a Népkertészeben²⁶⁶ ajánlott fajokról kért ojtó vesszőt s kinek azt írtam, hogy azon fajokban nem lehet bízni; mert hibás nevűek. Akkori rövid állításom akarom most vele bővebben megismertetni.

Küzködöm az eszelényekkel,²⁶⁷ melyek megint nagyon kezdik pusztítani az almákat.

²⁶⁵ Veress Ferenc, ónodi (Kolozsvár, 1832. szeptember 1. - Kolozsvár, 1916. április 3.), aranyművesből lett – Európa-szerte hírneves – fotóművész és vegyészkutató, feltaláló, az első magyar nyelvű fényképészeti szaklap alapítója, egyetemi tanár és elismert gyümölcsnemesítő kertész. Bereczki Mátéval élénk kapcsolatot tartott fenn 1879 végéig, többször oltóvesszőt cseréltek, illetve küldött neki Bereczki (Lásd Gyümölcsészeti vázlatok 1. kötetében). Több cikke jelent meg a gyümölcstermeléssel kapcsolatban az *Erdélyi Gazda* és *A Nép Kertésze* című újságban.

²⁶⁶ A NÉP KERTÉSZE. Alcíme: A kertipar és befásítás szakbeli és a községi faiskolák hivatalos közlönye. Alcíme 1882-től: A községi faiskolák hivatalos közlönye. Megjelent: Pest: 1864–1866, 1869–1873, Budapest: 1874–1882 Korpona: 1883–1887, Selmec: 1888–1891, hav. kétszer. Szerkesztői: 1864–1879: Lukácsy Sándor, 1880–1891: Lukácsy Aladár (1888-tól a selmecebányai illetőségű Vörös Ferenc is.) Míg a folyóirat Budapesten jelent meg, a szerkesztőség Rákospalotán volt. Programja: „Kifejteni a kertipart azon ágaiban és azon irányban, hogy minden vidék saját viszonyaiban támaszt találó nagytermelésével a bel- és külföldi piacok élénk üzetére számíthasson, nyers állapotban és a házi- s gyáripar útjaini feldolgozásával.” Tartalma: szakcikkek a kertészet minden ágáról, szőlészet, faiskolaügy, 1882-ben méhészet is, az Országos Magyar Kertészeti Társulat, az Országos Gyümölcsészeti Egylet és a Magyar Gyakorlati Kertipari Egyesület hírei kertészet naptára, lapszemle. Elődlapjai: Kertészetünk, Közben: Kertészgazda s a Nép Kertésze (1867–1868). TURÁNYI

²⁶⁷ Eszelény = állat (Rhynchites Herbst.), az ízeltlábú rovarok osztályába, a fedelesszárnyúak rendjébe, a rejtett öt lábtőízeselek csoportjába és az egyenes csápú ormányos bogarak családjába tartozó bogárnem. Csápjuk 11-ízű, szárnyfedőik egyeseknél végükön lekerekítettek és ritkán hosszabbak, mint szélesek. Az ide tartozó fajok mindnyájan lombfákon és cserfákon élnek és élénk bronz, zöld, kékes fémfényűek, valamint kártékonyaságuk által tűnnek ki. Legtöbb faj nőténye a levelet szivar vagy kürt alakban összegöngyölyíti és epidermisen alá rakja petéit, mások ismét fiatal hajtásokba, ismét mások gyümölcsökbe helyezik. Körülbelül 80 faja ismeretes. „Az itt-ott maradt, ép gyümölcsöket aztán fölkeresik fáinkon az eszelények (vinczellér bogár; Rhynchites). Ezek ormányukkal megfurdalják a gyümölcs külbőrét s tojásaikat a fúrt lyukakba rakják. A megfurdalt gyümölcsök pedig csakhamar rothadni kezdenek s lehullanak a fákról. – Legnagyobb mohósággal szokták fölkeresni az eszelények a kormos almákat vagy legalábbis az olyanokat, melyek bőrén rozsda hálózat vagy rozsdafojtok szoktak előfordulni. A körtéket s a gyümölcsök egyéb nemeit ritkán szokták fölkeresni. – Egy, öblével fölfelé fordított esernyőt az egyes ág alá tartva s az ágat hirtelen megrázva sokat ellehet ezekből is

F. hó 21-ről írt leveledre csak annyit, hogy nincs mit köszönnöd.

Sok jót Mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. június 7. D-91. számú levél

„Mtur 1879. Junius 7.

Kedves Barátom!

A' küldött 2 lapot mellékelve vissza küldöm, kétízben is elolvastam nagy figyelemmel, tökéletesen osztom a' benne kifejtett véleményt a' gyümölcs ismeret szükségére nézve a' mint tapasztalhatád, ez előtt is osztottam, ezért fordítottam és fordítom ezután is – a' szépség vagy rend mellőzésével is – a' fő sujt oda, hogy mielőbb tapasztalásokat szerezzek és gyűjtssek a' már 400 – 500 faj gyümölcsről, segítségedre lévén néked és hasznára környezetemnek. Nem is igen szeretem én mutogatni kertemet, mert bár az meg történik hogy 2 hétig se mehetek bele, így sok hibák lehetnek ott, a' férgek, vagy alakítások elmulasztása miatt. De a' te fajaid valódiságának lelkiismeretes feltartására olly gondot fordítok, hogy ott abban a' tekintetben, a' te kerted után merem magamat állítani az utánnad következőnek. Így hiszem, hogy ha láttál kertembe más hiányokat, meg bocsátod azt az említett fő cél – a' faj valódi fentartására fordított igyekezetemért.

Jelen levelemmel egy ideüleg tettem fel nek egy kised papír katujában néhány szem cseresznyét. A' nagyobbak Bigarreau Jaboulay az apróbbak Beaufrotte, melly fajokat közvetítésed által Simon Louis testvérektől kaptam. A' Guigne Villeneuve még nem érik. A' verebek a' szép és nagy példányokat – különösen a' Beaufrotteból mind ellopkodják, tavaj hálóval fedtem be és a' Jaboulay már fél – a' Beaufrotte majd két annyi nagyra nőt, hízott mint ezek, a' Beaufrott kitűnő jó ízű, azért is szeretik olly nagyon a' verebek, a' Jaboulay között egy feltűnő rövid száru van, de ez csak kivételes, a' többinek a' szára a' rendes, jó barnapirosra szokott érni, mint az érttebeknek napos oldala.

Körtéből 70–80 fajon maradt termés, van Colmár Dumortier és Cacaudière-i izletes, az elsőből ha megmaradhat a' fáján elküldöm a' jól fejlődő gyümölcsseit.

pusztítanunk előbb, hogy sem kártékony munkájukat tovább folytathatták vagy be is végezhetnék volna.” (BERECZKI 1. 1877. 69. p.)

A' Turi kerteken lévő alma fák – különösen az édes félék teljesen le vannak a' pókháló hernyó által perselve, nincs rajtok egy levél, nem lévén a' hernyóknak tápjok a' fán ide-oda mászkálva finom sál szerű szövettel boríták be azt a' földig. Még a' földet és egy lépés körületig, de más fára csak úgy mentek, ha ágaig érintkeztek, a' Daru alma fának ~~most~~ mit nem is tisztogattunk a' hernyótól – mint egy harmad levelét vastag bórszerű levelét nem ették le. Az én apróbb alma fáim meg menekedtek – közcsudálásra – a' hernyók pusztításától, de a' kunyhó körüli, magas fákat helyel helyel elcsufítá – mert egy hétig a' Szarvasi vasut – és vízkár felvétel ügyében távol voltam, így két szolgállóm és leányom nem érvén el a' fenti gajjokról a' hernyót, némileg elszaporodott, pedig 4 ember napszámmal azt meg lehetett volna akadájozni, a' mint rögtön tisztítottam is mihelyt haza kerültem. Most már az apró hernyók egy köcsögnyi csomókba össze bujva bekötötték és kötik magukat 's nem esznek. A' szilva fákat a' mézharmat és a' velle járó levelészek erőssen meg támadták. A' fiatal körte fák és ójtások annyira neki rugaszkodtak a' növésnek, hogy kénytelen leszek vissza csipkedni különben mind lekajlul, elnyomorodik. Nagy alapossággal írt cikkednek, melyet az Erdélyi Gazdában írtál, örülök, csak egy sort kárhoztatok el, teljesen rosszalva, téged érte meg róva, azt írod az elein »bár ha magamat hazai gyümölcsészeink között még csak kezdőnek tekintem is« kik azok a' hazai gyümölcsészek? – mondjad csak, én nem ismerem még őket, kik közt te olly szerény állást foglalsz, követelem, hogy nevezd meg őket. Félre az ál vagy valódi szeméremmel, ki a' síkra, ki a' gyepre. Ezért a' jövő levelemben elhalt Vertán Endre barátunk bölcs hagyatéka című könyvből meg foglak verni, de most azt jelenleg azért nem teszem, mert ezen levelet a' takarékpénztárba írom, hol egy hóig igazgató vagyok v.[agy] leszek, mert a' vezér igazgató fürdőre ment, a' Hagyatékot pedig otthon felejtettem, de elő fogom venni, és az ígéretet meg fogom tartani.

A' buza levelein rozsdá mutatkozik, de még szárára nem ment át, hiba még nem constatálható.

Feleségem, gyermekeim egészségesek, mindannyian köszöntenek.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 271 x 208 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta háromoldalas levelét. A 4. oldalon található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő Dániel Válasz 10/6 1879.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. június .13. B-91. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jun. 13. 1879.

Kedves barátom!

Köszönöm, hogy megismerttetted velem a kétféle cseresznyét, melyek nálam még nem termettek. Annyi áll róluk, hogy mind a kettő valódi; de a Jaboulay ropogós koraérésénél s csinos nagyságánál fogva inkább érdemes az elterjesztésre, mintsem a Beaufrotte. Kedvezőbb évjárással, tán még kedvezőbben is ítélhetendünk mind a kettőről.

Mikép a levelezési lapon értesítettelek,²⁶⁸ csakugyan rám nehezedett az isten keze. A mitől tartottam, a jégverést nem kerülhette ki kertem. És milyen jég volt az?! Gyermekkoromban láttam csak egykor hozzája hasonlót. Díónagyságu, szögletes és gerezdes vagy bibircsós jégdarabok hullottak nem épen tulontúl sűrűn, de majd egy fél óráig. Éjszaknyugat felől jött a vihar, hol principálisom lakházanak nagy ablakait mi sem oltalmazhatta meg a beveretéstől. 75 tábla üveget tördösött ki. A kettős. (t. i. téli és nyári) ablak üvegein úgy vágódott keresztül a jégdarab, mint a puskagolyó. Principálisom vetéseinek felét úgy elpusztította, hogy most szénának vágatja le azon táblákat, a melyek nem voltak biztosítva (mert hát biz ő elhanyagolta valamennyi tábláját biztosítani).

Hogy mennyire csuffá lett kertem; elképzeld! hogy mennyi munkát ad a deformált fák rendbe hozása azt is elképzeld: hanem azt, hogy mit fájlalok mégis legjobban, alighiszem, hogy el tudnád képzelni.

Kevés volt a mutatkozó termés és e keveset is, hogy megmenthessem az eszelények pusztításától, naponta 3-4 óráig a legforróbb részének a nappalnak künn vadásztam rájuk, majd két hétig, a kertben 5000 dbnál többet elfogdostam. Daczára ennek, még sem értem célta. A mit az eszelényektől megmentettem, azt a jég tette tönkre! és én még sem ezt fájlalom leginkább: hanem fájlalom azt, hogy már most nem fogsz meglátogatni sem és, ha mégis tennéd, nem jutalmazhatom meg látni valók mutogatásával fáradságod! Pedig volt néhány oly fajomon termés, a

²⁶⁸ A levelezőlap nincs a gyűjteményben.

melyekkel előre örvendtettem, hogy majd meglephetlek. Most már a néhányból alig egykét gyümölcsöt tudnék mutatni minden fajtából, melyen bőven kötődött az első termés. Különösen sajnálom két, alma magonczomat. Ez előtt 6-7 évvel Náray Imrétől kaptam Sikulai alma magot. Ő akkor egyedül csak Sikulai almát szerzett volt be háza számára. A tőle kért és kapott magvakról kelt csemeték közül a legtöbb reményre jogosítókat kiválogattam s különálló fákul ültettem el vagy 6 dbot, négyet pedig fajfára ojtottam. E négy közül kettőn már termésem volt. Egészséges, szép gyümölcsök voltak már mint egyegy jókora nagy dió. Még az eszelények is megkimélték, noha ugyan azon fán több faj termését végkép elpusztították. Ember tervez; isten végez! Le verte biz az én magonczaimat egytől egyig a jég! Pedig hát már tisztán látható volt, hogy az egyik valami nemes, kormos alma lett volna; míg a másik hasonlónak lenni ígérkezett, anyjához, a Sikulai almához. E csapás megtanított mégis, hogy mi a teendő, hogy mielőbb meg láthassuk mégis, legalább e két fajta magonczom termését. Küldeni fogok róluk, neked is, Dániel Lőrincnek is termőrügyes peczkeket a nyáron s ezekről már a jövő évben vagy nálad vagy Dánielnél vagy tán nálam is már termést láthatunk. Ha egy helyt el is pusztulna a termés; tán meg marad máshelyt. –

Legcsufabbá lett kertemben a szőlő. Itt ott maradt levele és mégis... Két meleg nap után is, azt kell tapasztalnom, hogy a fürtök legnagyobb része épen maradt és szépen virágozik: de, ha új anyavesszőket nem nevelek a tőkéken, jövőre egy termő, lugasvesszőm sem lesz. Itt pedig a kertbe járó tyúk és gyöngytyúk miatt csakis azon szőlőre számíthatunk a mit lugasvesszőn termesztünk. –

Szegény Glocker Károly is elbucsuzott tehát tőlünk s e komisz világtól! Csak véletlenül tudtam meg e szerencsétlenséget. Mintha sem rokonai sem ismerői nem voltak volna; csak úgy suttyomban temettek el egy országos embert! Nem szépen jellemzi gyermekeit, kik közül az egyik tudtommal mérnök; a másik pedig orvos, hogy atyjuk számos ismerőseit és barátait e gyászos eseményről egy sorral sem tudatták sőt még a hazai lapokban sem közölték!!

Tegnap előtt azomban a hozzám járó, Klosterneuburgi lap, a »Der Obstgarten«²⁶⁹ mégis megemlíti, hogy meghalt Glocker s csak annyit említ

²⁶⁹ „DER OBSTGARTEN. Wochenschrift für Obstbau, Sortänkunde und Obstbenützung“ című [Alcím variáns: Illustrierte Zeitschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obsthandel] német pomológiai hetilap. Kiad. Organ der Oesterreichischen Pomologen-Vereines – Köhler. (Wien-Klosterneuburg, 1879–1883). Dr Rudolf Stoll által alapított lap. (Hrsg. von Aug. v. Babo. Red. von Rudolf Stoll). Kisebb megszakításokkal 1879-től 1906-ig fennálló pomológiai lap. Jg 1. 1879– 5. 1883. (6)1. 1884. (7) 2.1885. [Österreichisch-ungarischer Obstgarten. Hrsg,

róla, hogy, mint pomolog nagy hírnek örvendett s a Németek gyümölcsészeti congressusain gyakori és ünnepelt vendég volt.

Elég az hozzá, hogy többé nem láthatjuk őt sem! Nyugodjék békével.

A sok rossz hír után adjon a jó isten jó híreket is! szívéből kívánja

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. június 16. D-92. számú levél

„Mtur 1879 Junius 16.

Kedves Barátom!

Glocker barátunk elhunytá felett szívem méjjéből kesergek. Ő a' jobbak legtevékenyebbje vala. Pájáján hosszú kezű és sok óldalu. Ha minden fa, bokor együtt lenne, mi az ő áldás teljes keze alól kikerült – nagy erdő lenne az, felségesebb és értékesebb élő oszlop, bár melly ércz emléknél. Kérlek szenteljeteK egy cikket te vagy Villási valamelyik gazdasági lapba nékie, ki érdemlené meg jobban mint ő? had legyen a' ti avatott tollatokból fojó valódi érzelem – koszoru – az ő sirhalmán.

Én Glocker K. -val személjesen nem találkoztam, de 10-12 levelet váltottam vélle. Turon a' Nagy József²⁷⁰ és Mészáros Sándor²⁷¹ tanyai kertje

L. von Nagy].- NF. 1. 1893– NF. 8. 1900. NF. 10. 1902– NF. 14. 1906. – Ab 6. 1. 1884 u.d.T.: Österreichisch-ungarischer Obstgarten.

²⁷⁰ Nagy József, mezőeörsi (1824-1904) földbirtokos, ügyvéd. A nemes Nagy család a Győr megyei Mezőörsről került Mezőtúrra 1736-ban. Nagyatya orvos (borbély) volt, ezért egy időben a „B. Nagy” nevet is használták. Mezőtúron született. Alsó- és középfokú iskoláit is itt végezte el kiváló eredménnyel. 1843-ban a kecskeméti református főiskolán folytatta tanulmányait. Jókai Mórhoz meleg barátság fűzte Kecskeméten, ennek bizonyosága az az arckép, amit a festőnek készülő Jókai festett Nagy Józsefről. 1844-45. években a késmárki főiskolán fejezte be jogi tanulmányait kitűnő eredménnyel. Az ügyvédi vizsgát 1847-ben tette le, ezután a mezőtúri református egyház szolgálatába állt. Az 1848-49-es szabadságharcot mint nemzetőr főhadnagy küzdötte végig. A kitűnő ügyvédi diploma ellenére sem folytatta a jogi pályát. A föld, a természet szeretete a mezőgazdaság irányába terelte. Több ízben felajánlották neki a polgármesterséget, amit soha nem fogadott el, de városa közügyeinek intézéséből mindig kivette a részét. Városi és megyei képviselő, presbiter, az 1863, 1876, 1885. években az egyház főgondnokává választották, 1898-tól örökös főgondnoki címet kapott. A gimnázium javára többször nagy értékű alapítványt tett. Az 1896-ban átadott újvárosi templom felépítése is az ő, és felesége – Várady Emília – áldozatkészségét dicsérik. Az 1870-es években földbirtokán gyümölcsös kertet létesített, és a gyümölcsfákat – Dörgő Dániel közvetítésével – Glocker Károlytól szerezte be.– Irodalom: MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 112–113. p.

az ő gyümölcs fajtától ékes. Turra néhány száz ójtványt – utasításod következtében – hozattam tőlle. Az én kertembe is van 25 fa tőlle, melyből már 5öt faj fának csináltam, nem tudva valódiságokat és erőteljes lévén növényzetükben, termetökben. Peszméte fajairól pedig Turon hírré kaptam, annyira, hogy nincs tél,(?) miképpen kertemből 4-5 tövet elne lopjanak. Valóban nem haragszom e' lopásért, mert felteszem, hogy a' lopó meg becsülli, és magánál szaporítja. Sajnálom, hogy értékesebb peszméte fajtát meg nem honosítottam. Vólt é Glockernak családja, fia, vagy valaki utódja? kitől ősszel meg lehetne szerezni? nem sajnállok néhány forintot kiadni. Ha van neki utódja, írd meg néki, hogy szemelje ki, és jegyezze meg a' jelesebb fajokat, hogy ősszel elküldhetné. A' tellyes nevére a' peszmétének nem sokat adunk, hiszen könyvünk sincs, melyből valódiságokra reá olvashatnánk, majd mai ivadéknak jut ezen feladat. Irj erről nékem is. Kedves Nóm mondá, hogy lásd meg érzette Glocker halálát, mert elküldé tapasztalatnak eredményei hagyatékát a' jeles alma fajokat, ki is mentem szombaton délután kertembe, nagy örömömre szolgált, hogy közvetítéssel kapott 14 faj alma, 1 faj körte és 1 faj szilvája mind meg eredt, csak az öreglakai korai²⁷² maradt ki. Glockernak 1866. meg jelent Catalógiában csak rósa faj 423 faj nevű van, peszméte pedig 117. Hát a' sok jeles őszi barack, abból is vólt és van nállam tőlle való több, de itt is kivesző félben van az őszi barack, mint nállad.

Illyen az élet, alig hogy csillapult Vertán Endre elvesztése miatt szívünk fájdalma, itt a' másik. Vajjon mellyikünk következik utánnok? Vajjon mellyikünk váltja(?) meg a' másikunkat? Huzódjunk még közelebb, míg meg vagyunk szeressük egymást, minél gyakrabban tisztelegjünk levél alakjában.

Folytatom e' levél írását a' takarékpénztárba.

Írad, hogy dió nagyságu jegek csuffá tették kertedet, csak nem vólt a' jég sűrű? Csak nem tett felette sok kárt? bizony sajnálom kertedet, jobban mint a' magamét. Itt még nem vólt jég. Írd meg bővebben, hogy van?

²⁷¹ Mészáros Sándor, (1842-1910). Pusztapói birtokos, a századforduló egyik legvagyonosabb mezőtúri polgára. Szorgalmas, jó gazda volt, de emellett a közügyek terén is jelentős szerepet vitt. A városi képviselő-testület virilis tagja. Vármegyei bizottsági tag, aki „egyike volt a vármegye legkiválóbb gyakorlati gazdáinak, nagy érdeklődéssel viseltetett mezőgazdasági kultúránk fejlesztése iránt.” Két takarékpénztárnak elnöke, a Központi Olvasó Egyletnek egy ideig elnöke, több társulat vezetőségi tagja, a református egyháznak egyháztanácsosa, presbitere volt. Az Önkéntes Tűzoltó Egylet alapító tagja (1887). Mezőtúron az Erdődy utcában lakott. Dörgő Dániel közvetítésével Glocker Károlytól vásárolta a gyümölcsös kertje betelepítéséhez szükséges gyümölcsfákat.

²⁷² Öreglakai korai (szilva) – Öreglak: Somogy vm. Lengyelvölgyi járás

semmisített é meg idén fajaidból ójtványt, és mellyeket? Ha nállam meg van azon faj, alvó szemzésre küldhetek.

A tavasszal általad küldött 133 faj gyümölcsökből következők maradtak ki:

Amiré Johannet – S. Louis féle
Beurre Mondelle – S. L.
Fondante de Malines – L.
Huntington – Leroy
Madame Cuissard – Leroy
Ananas rouge alma – S. L.
Lawrence ringlója
Majlandi császár
Narancs szilva
Quetsche jaune precoce – S. L.
Öreg laki korai – Gl.
Váltva érő meggy

Ezekből kettőt a' kiöldáskor ügyetlenségből, egyet pedig a' madár tört le. Ha életben maradunk, jövő tavasszal kérni fogom e' kimaradt fajokat.

Na én ugyan meg jártam, kárba vezett a' dorgatórium, jól van ez így, azaz hogy jobban van így, de minthogy most már a' takarékné pénztárba sokan jönnek, hólnap vagy hólnap után bőven fogok e' tárgyról és némi gyümölcsészeti észrevételeimről neked írni.

Most tehát Isten véled.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 260 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal alján található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 20/6 1879.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. június 17. D-93. számú levél

„Mtur 1879. Junius 17.

Kedves Barátom!

Fojtatom a' tegnapi leveletemet. Tehát kárba veszett a' virgács. Mondta azt nékem László vóm, hogy cikkednek azon pár sora: finom ironia. Én azt mondám: Az én kedves Bereczki barátom annyira jó ember, hogy csak valót mondhat, és lám fulánkal is bírsz. Hiszen éppen ezt kívántam én! Akarnám, hogy szavad olly erős légyen – mint a' Jérikó város falait ledöntött 'sidók trombitája,²⁷³ hogy a' hallani nem akaró hum bug és charlatán embereknek repedjen meg tölle a' füle dob hártájaja; óhajtánám, hogy egy keleti despota fejedelem hatalmával bírnál mellyel akaratodat a' felületes emberek irányába teljes érvényre emelhetnéd. Leg alább abban az órában – midőn a' citatoriumokat hozzád intéztem, ugy óhajtottam. Most higgadtabb vagyok. Látom, hogy a' szelidség, egyszerűség, szerénység, sótt előzékenység finom hangja – párosulva lelkiismeretes alapos tudománnyal – olly erőss vár, mellyet sem a' Krupp sem az Uchátius ágyu nem hogy be venni nem bír, de meg támadni sem mer.

Kereshetnék arra is találó mondatokat a' bölcs Hagyatékból,²⁷⁴ de azt máskorra hagyom. Minthogy én téged olly annyira szeretlek, még a' gondolatomat is elmondom, mert tudom, hogy meg értesz engemet.

Most 4 nap alatt végig néztem a' Nép Kertésze mult évi teljes, és az idei eddigi fojamát, az abban közlött cikked és több más cikkek felnyiták szememet, most más világosan látok; jól jártál el, örülök rajta. Félelmes emberré nőtted te ki magadat a' kutya meg a' macska irányába. Vólt idő, midőn róllad előttem kissebbítőleg nyilatkoztak, most a' világos napfény /:tudomány:/ előtt be kell hunyni szemeiket 's halgatni, kushadni, 's rettegni a lángpallóstól.

A' nép kertésze a' városházához jár, onnan kaptam. Miféle ember lehet Veres Ferencz? A' neve magyar, de írmodora annyira ferde – mintha egy németből lett magyar írta vólna. Alig lehet jól értelmezni. Vagy talán homályos fogalmakkal bír? Vagy tulságig gyermekies és naív? Vagy bizony elkényeztetett, hiu? 900 faj körte, 800 faj alma, azt mondja: a' gazdája: ezt

²⁷³ Jerikó: A Holt-tengertől északnyugatra fekvő, ősi kánaáni város, amelyet többször is körülvettek falakkal. A József-könyv szerint a honfoglalás során ezt a várost foglalták el először az izraeliek, amelynek a falai egy liturgikus körmenet, kürtölés és kiabálás hatására csodálatos módon leomlottak. (József könyve VI. rész) – Jerikó falait azonban már a Kr. e. 16. században lerombolták, a honfoglaláskor (a Kr. e. 13. században) tehát már régen romokban hevert.

²⁷⁴ Itt Vertán Endre kötetére céloz Dörgő Dániel.

meg azt a' fajt mindenki ismeri, tehát nem is jellemzé honnan tudja? Hogy mindenki ismeri? Pedig a' mint bebizonyítatok, maga sem ismeri még is terjesztésre ajánlja. Furcsa. Finomul helyben hagyatok, még szólni se lehet néki reá. Talán keményen is bántatok véle? A' jó szándékára – mint a' sok faj össze szedése által tanusított – kímélni kellett volna. Írjal rólla és kertjéről – láttad é? 'S mit tartassz rólla? Reám nézve szükséges, illy embert bőven ismerni.

Tisztelendő Belliss János²⁷⁵ plebános urat a' mult évi Nép Kertésze egyjik számában megjelent cikkiről én is furcsa, sőt együgyü embernek tartottam. Leg alább ollyannak ki 30 - vagy 40 év óta oda hagyván a' kispapságot az óta a' vallási czeremóniakon kívül mással alig foglalkozott, 's érintkezett, 's így messze elmaradt, de a' f. évi 6ik számba meg jelent cikkébe kifejezett érzelmeiért nagyrabecsüllésemet teljesen kiérdemlé. Először mert jó hazafinak mutatja magát. 2szor, mert szenvedéljes gyümölcsész. 3szor, mert a' hízelgésnek leg kisebb árnyalata nélkül kimondta a' nagy világba nevedet »tudós Bereczki Máté« ne ne vess, igazat mondott, becsüllöm érte a' papot. Hogy nagyobb sujt adjon szavának még franciául is citál; 's van levelében lelkesültség.

Most kapom részletes leveledet, mellyben irád hogy szénának vágják a' buzát, ez elmond mindent, nagy baj. Azt hiszed, hogy már most kevés látni való lévén kertedbe, nem megyek el? Hátha azért is elmegyek, határozottan ugyan előre nem ígérem, de ha az Isten terményeimet szerencsésen meg tartja, elmegyek biz én újra vőmmel, mert vágyok hozzád, osztán adóssod is vagyok a' látogatásodért. Megnézem fáidat, a' gyümöltseit meg könyveidből, punctum.

Annak idejében vadonczaidnak termő bimbós peczkeit elvárom, köszönöm, hogy elfogadod segítségemet.

Ha Glockernak fia orvos és mérnök, 's téged nem is tudósítottak, ne is intézz hozzájuk levelet.

Meg jártam a' küldött cseresznyékkal, azt hittem, hogy nem tudom a' verebektül meg tartani, tehát a' Jaboulayt éretlenül küldtem el. Hagytam néhány szemet a' fán, és a' verebek nem ették meg, éppen olly nagyra fejlődött mint tavaj. Másfél akkorára mint küldtem, a' Beaufrotte is jóval

²⁷⁵ Bellis János rovnyei (Trencsén vm.) plebános. Már növendék korában írt latin költeményeket, később is számos alkalmi latin versezete jelent meg részint lapokban (Religio, Magyar Korona stb.), részint külön kiadásban (*Schematismus Nitriensis* 1890., *Magyar Sion* 1890.). Irodalom: SZINNYEI; Dícsérőleg ír a kertjében kelt Belliss magonca almáról Bereczki „mindazok, kiknek Belliss úr mutatót küldött almájáról, méltó dicsérettel halmozták azt el, nemcsak hozzá küldött magánleveleikben, hanem néhány évvel ezelőtt nyilvánosan, a „Népkertésze” című lap 1878 – 1879-dik évi folyamában is.” (Gyümölcsészeti vázlatok, 2. kötet 323. p.)

nagyobb lett, a' cseresznyét fényes bádoggal hulladékkal akartam óltalmazni, de biz attól se fél a' veréb. Hogy meg maradt, annak tulajdonítandó, mert egy elterjedt lágy cseresznye kezdett érni, így azt könnyebben csipkedhették. A' Villeneuve hójagja az idén nagyobbra nőtt mint tavaj, igaz, hogy egy hét ólta 3 nagy eső volt itt, és később érik a' Jaboulaynál 10 nappal, szebb a' Jaboulay. –

A' mult héten peszméte fáimat olly hirtelen és nagy mennyiségben meg lepte a' peszméte zöld hernyója [*beszúrva a két szó közé: zöld ivadékú*], hogy minden levélre jutott 5-6. 2 nap alatt leették, tehát a' peszmétét leányaim kényelmesen zöldön leszedték, azután nóm elosztogatá befőzésre 10 házhoz, így nem mutathatom be ez évbe Glocker barátunk néhány peszméte fáját. A' Ribiszke is így járt. A' tavasszal egyszer leszedetem róllok a' hernyókat, de most a' második ivadék 10szer annyi volt, nem lehetett.

Ki az a' ifju Tiringe Márton?²⁷⁶ Írd meg, nagy tisztelőd lévén, óhajtom közelebről ismerni.

A' Balog óriás körtéje nem Angoulêmei hercegnő lessz, mint gajjáról gyanítád, mert ugyan pojhos a' levele.

Azt hittem, hogy a' Bonne Louise /:Ancienne:/ és a' Avranches-i jó Luiz rokon, egymás mellé tettem őket, de az elsőnek gyenge hajtása és levele pirosas talán bizony Egri körte lessz? Nézz a' szeme közzé! A' 2diktól a' növényzete is különbözik. Írj róllok.

A' szőlők rendkívül termettek, a' fák pedig igen erőss növésnek indultak, még a' százados Kálmán körte matuzsálem elavult régiségek is sukkos²⁷⁷ sött hosszabb idei hajtásokat eresztettek, pedig azt hittem, minden fát leesznek a' hernyók milliói, és imé millyen jó a' természet, alig hogy a' bábok és lepkék mutatkoztak, millió apró békák serege kelt, 's hiszem, hogy jövő évre nem lessz annyi hernyó, mert ezeknek a' békáknak eledel kell ám, még pedig sok, nem is exportálok az idén kertemből békát, minden □ ölon van 10 kis béka.

²⁷⁶ Tiringe Márton, ifj. (Cece, Fejér vm., 1837. aug. 21. – ?), rétszilasi mezőgazdász. Apja Cecén birkás-árendás (később földbirtokos) volt. A szabadságharc után a gyönki és a pápai gimnáziumban tanult, később mezőgazda lett, apja birtokán gazdálkodott. Már a szabadságharc alatt verselgetett és felgyűlt verseiből Vahot Imre többet közölt a *Napkeletben* (1859-62); később pomológiai cikkeket írt a szaklapokba, így a *Gyakorlati Mezőgazdába* (1878. nov.). Önéletrajzát közölte Abafi (Aigner) Lajos a *Figyelőben* (XIX. 362-367. l.). SZINNYEI; Tiringe Márton Bereczki Gyümölcsészeti vázlatok című művének 1. kötetéről írt bírálatot a *Gyakorlati Mezőgazdába*.

²⁷⁷ A sukka méretét így határozza meg a Magyar Értelmező Kéziszótár: „a két ököl és az egymás felé fordított két hüvelykujj együttes hossza”.

Hát annak a' nyári Lord Selton körtének²⁷⁸ – amelyet Lukácsy²⁷⁹ annyira dicsér – hallottad-é hírét?

Vetéseink még eddig szépek, levelein van ugyan rozsdá, de még száraz nem ment át. Ha a' rozsdá elnem öli, vagy a' jég elnem veri, jó termésünk lenne. Én vetéseimet jég ellen nem biztosítottam soha, most se, Istenre bízom magamat.

Feleségem, gyermekeim mindnyájan friss egészségnek örvendenek, mellyhez hasonlót kívánunk néked is.

Maradok szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel két, 258 x 201 mm nagyságú összehajtott lapra írta hatoldalas levelét. A 6. oldalon található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 20/6 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

²⁷⁸ Lord Selton (körte) = BERECSZKI művében nem szerepel.

²⁷⁹ Lukácsy Sándor, hutirai (Tápióság, Pest vm. , 1815. január 20. – Bp. 1880. december 14.), kertész, pomológus és író. Eredetileg ügyvéd akart lenni. 1848 előtt faiskolát rendezett be Káposztásmegyeren. A szabadságharcban honvéd hadbiztos volt. A szabadságharc leverése után, 1849-ben Rákospalotán létesített gyümölcskertet és faiskolát. 1858-ban megalakította az 1863-ig működő Magyar Kertészeti Társulatot, amelynek a titkára lett. A Társulat égisze alatt kertészeti és gyümölcészeti központi csarnokot alapított, amelynek saját rákospalotai kertjét is átadta, és ehhez Faápolókat Képző Intézetet csatolt. Az 1860-as évek végétől mint miniszteri biztos a községi faiskolák ügyét szervezte és irányította. Saját szerkesztésű lapjaiban megjelent cikkein kívül főbb művei a következők voltak: *Selyem és eperfatermesztés*. (Pest, 1857. 64 lap); *A szőlő kerti művelése rajzokkal*. (Hazai viszonyokra átdolgozta.) (Pest, 1863. 53 lap); *Méltóságos várbogytai Bogyai Lajos cs. kir. kamarás úr badacsonyi szőlőgyűjteményének lajstroma*. (Pest, 1863. 47 lap); *A magyar Alföld befásítása*. (Pest, 1864. 83 lap); *Gazdasági kis káté*. (Pest, 1869. 70 lap); *A fatermesztés, olvasó könyv a népiskolák használatára ...* (Vác, 1871. 117. lap). Szerkesztette a Kerti Gazdaság és a Népkert című folyóiratokat 1857-től haláláig, a Belgazdasági Kis Közlöny című periodikát 1856 és 1864 között, és a Gazdasági Utasítások című időszaki lapot 1869-1870-ben. Kiadta a „Kerti gazdaság könyvtára” című sorozat I-V. kötetét. Irodalom: Lukácsy Sándor (*Vasárnapi Újság*, 1850. évf. 51. szám); GALGÓCZY K. 1885; BALÁZS GY. 1988; RÉVAI 13. köt. 43. p.; MAGYAR ÉLETRAJZI II. köt. 103. p.

1879. június 20. B-92. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jun. 20. 1879.

Kedves barátom!

Ismét oly szerencsésé tettel, hogy két leveledre is egyszerre lehet válaszolnom. F. hó 16-ról írt levelednek csak azon részére van válaszolni valóm, melyben kimaradt ojtásaidról értesítesz.

Meglepetve olvasom a Madame Cuissard körte nevét a kimaradtak közt. E fajról én nem ojtottam. A magamnak megtartott vesszők közt nem találtam ilyen nevűt, noha pedig megrendeltem azt. Hihető, hogy a mit magamnak kellett volna megtartanom a fajból, azt P. Dániel Lőrincznek küldöttem el Erdélybe. Már írtam is neki e miatt s kértem, hogy ha megfakada nála, küldjön tavaszra vesszőt róla a mi számunkra is. Választ még nem kaptam tőle a tárgyra vonatkozólag.

A többi, általad elszámolt s nálad kimaradt fajok mindenikéről küldhetek majd tavaszra vesszőt, mert nálam megmaradtak azok.

A f. hó 17-ről írt leveledben kérted, hogy ki és mi az a Veress Ferencz? Erre nézve idemellékelek Villásitól két levelet, melyekből megkapod a választ. Villási több évig lakott Kolozsvárt s így tövéről hegyére ismeri Verest. Én nem ismerem és nem ismertem őt: de kezdetben, a mig nem ismertem őt, én is barátja voltam, vele sok levelet váltottam: de, mikép már, ha jól emlékszem, írtam is neked, – meg szakadt köztünk a barátság. Én vissza küldöttem neki minden hozzám írt levelét, mert nem akartam, hogy emléke megmaradjon nálam. Volt benne annyi udvariasság, hogy aztán ő is visszaküldötte az én leveleimet, melyeket hozzá írtam. Most e levelek egy csomóba össze kötve, itt vannak irományaim közt. Életemre és gondolkozásomra érdekes történeti adatok vannak ezekben elszórva. Ha egykor olyan helyzetbe lennél, hogy unnád magadat s rá érnél böngészni e levelekben, szólj s én szívesen elküldöm azokat visszavárás mellett. Villási két, most küldött levelét is, kérlek, hogy adandó alkalommal küldenéd vissza. Nincs rájok ugyan szükségem, de emlékül szeretem megtartani jó barátaim leveleit. –

Bellis János, plébános, mikép egyik barátomtól, ki őt közelebből ismeri, tudom, nagy pánszláv. Szeretne jó plébániára szert tenni s hogy ezt elérhesse, játsza a nagy hazafit, kegyetlenül szeretne híressé lenni, szívszakadva kér engem, hogy almáját mielőbb írjam le s csináljak vele nagy szelet a világon, hogy így szerzőjének neve valahára a világ szájára kerülhessen. Hanem hát ezelőtt 6 hónappal hozzám írt, hosszú és engemet kegyetlenül megnagyságoló levelére mai napig sem válaszoltam s hacsak

még vagy kétszer meg nem sürget a válaszáért, nem is tartom méltónak arra, hogy választ írjak rá. –

Ifj. Tiringer Mártonnal úgy ritkán levelet is szoktam váltani. Birtokos Rétság²⁸⁰ Sárbogárd mellett, Székesfehérvár megyében. Ennyit tudok. Valami sokdolgu izgékony ember lehet. Szereti a gyümölcsészetet. Írni is szívesen írna arról: de irmodora nagyon szakadozott, sokszor alig érthető, mondatai duzzadoznak a sok közbe vetett mondatkáktól s főnevei a sok jelzőtől, szóval sok szóval tud keveset elmondani! Ez szerintem a hibája. Különbözik jóra való ember lehet. Nem ismerem közelebről.

Balognak már én is megírtam, hogy Óriás körtéje²⁸¹ sem nem Angoulêmei hercegnő, a minék én gyanítottam, sem nem Catillac, a minék ő gyanította, hanem másvalami faj. Kértem, hogy írjon róla meg mindent körülményesen. Hátha hazai faj lesz?

A Bonne Louise (ancienne) Leroytól csakugyan különbözik növényzetében az Avranches-i jó Luiztól (1874-ben Simon-Louistól pedig ez utóbbit kaptam meg »Bonne Louise« nevezett alatt is): de az Egri körtével még most össze nem hasonlíthatom, mert a Bonne Louise csak egy hajtást tartott meg a jégverés után s ennek is megszagatták levelei s nagy részt le is hervék.

A Lord Selton körte, olyan ismeretes gyümölcs, melyet Lukácsyn kívül egyetlen gyümölcsészeti író sem emleget még. Még catalogokban sem találkoztam ily nevű körtével.

Azt azomban, hogy vetéseidet sohasem szoktad biztosítani, sehogy sem szeretem tőled hallani. Ha török volnál, a kinek a fatalismus a vallása, hite, érteném a dolgot. Hát mért nem bízzátok határotok védelmét is az öreg úristenre? minék építetek gátakat a víz áradás ellen? Itt már nem hiszitek az isten mindenhatóságát? A jég elleni biztosítást én erősebb és biztosabb gátépítésnek tartom a történelmi kár ellen, mintsem azt, a melyet ti a vízáradás ellen szoktatok csinálni. A biztosítási díjat nem kell előre lefizetned. Váltót adsz róla s akkor fizeted ki, a mikor termésed eladod. Ha nem veri el a jég termésedet, akkor azt az egy pár száz forint biztosítási díjját könnyen ki lehet fizetni a jó termésből. Ha teljesen elverné vetéseidet, akkor nemhogy fizetned kellene, hanem károd csaknem teljesen neked fizetik ki.

Tegyük föl, hogy most 10 000 ft árut biztosítasz s határod úgy elveri a jég, hogy a biztosítási díj levonása után megkapod a 10 000 Ftot. – Most egy krajczárt sem adtál még a biztosításért, mert pl. csak octoberben kellett

²⁸⁰ Rétság, Sárszentmiklóshoz tartozik: Fejér vm., Sárbogárdi járás

²⁸¹ Óriás körte = BEREZKI művében nem szerepel.

volna megfizetned a biztosítási díjat. – Hát nem jobb neked a 10 000 forint, melyet azonnal megkaphatsz, mihelyt határodát tönkre tette a jég, nem jobb ez mondom, mint az istenbe vetett reménység, hogy hátha mégis megmarad termésed s akkor octóberben nem kell fizetned egypár száz forintot a biztosításért?

Ha aztán véletlenül csakugyan kapnál 10 000 forint kártérítést: vedd úgy, mintha ezt ingyen kaptad volna, minthogy ebből magából kell csak kifizetned a biztosítási díjját s nem saját zsebedből. Tedd ezen 10 000 Ftot aztán takarékpénztárba, hogy kamatozzék neked évenként. Valljon ez a kamat nem lenne-e neked elég évenként arra, hogy életedben folyvást biztosíthassad minden termésedet?

Ha nem biztosítasz, elveszítesz 10 000 forintot. És ezt a kárt egészen magad szenveded. Ez neked meg nem térül soha életedben. Vedd tehát úgy, mintha nem biztosítottál volna s ne nyulj ahhoz a 10 000 fthoz, a melyet kapsz vagy kaphatsz azon esetre, ha biztosítasz: akkor világos, hogy egész életedre folyvást lesz miből biztosítanod vetéseidet.

Sok jót kíván

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. július 4. D-94. számú levél

„Mtur 1879. Julius 4

Kedves Barátom!

Miólta meg irtad, hogy kertedet a' jégverés eltsufitá, nyughatatlan vagyok, ird meg bővebben a' szenvedett és már kiépült kárt, kertedről is, Sármezey²⁸² ur káráról is.

Figyelmeztetésed után vetéseimből 60 hóldat, a' leg jobban jég verés ellen azonnal biztosítottam. A' Bánrévi buzám jól ért, ott lessz sujos és elég buza, de a' Martfű²⁸³ melletti földünkön a' buza elrozsdásodott, annyira

²⁸² Sármezey (I.) Antal, (eredetileg Vertán), felesége rétháti Kövér Anna volt. Tíz gyermekük volt. Bereczki Mátét ő alkalmazta házitanítóként gyermekei mellé. Később Antal (II.) nevű fiának adta át bérletét. Bereczki mindkét haszonbérletét „principálisának” (*nagy fontosságú, elsőrendű személy, főnök*) nevezte. A bérlet átadása után az idős Sármezey az Arad vármegyei Kürtösre költözött, ahol középirtoka jövedelméből élt.

²⁸³ Martfű pusztá = II. Rákóczi Ferenc fejedelem birtokainak elkobzása után a báró Podmaniczky család kapta meg adományként a pusztát, amelyet ekkoriban csatoltak át Heves–Külső-Szolnok vármegyéhez. A Tiszaföldvárhoz tartozó pusztán a 19. század

meg szorult, hogy léha és fele termést kaphatunk. A' repcze is ugy járt 4 és fél köblöt adott, (*beszúrva*: kis hóldanként), azt is másánként 10 frtért vették meg.

Átaljában határunkon a' közép termésnél is rosszabb lesz, az árviz, belviz, és rozsda miatt. A' gyümölcs is ugy van, ez évben az almából nem kapunk pénzt, jó ha házi szükségre elég marad, minden féle – eddig nem látott férgek a' leg nagyobb mértékben el vannak szaporodva, minden szem gyümölcsnek (*lapszéli megjegyzés*: a' szőlő rendkívül szép és termett, eddig a' meglévő karókon kívül 40 Ftot adtam ki karóra) meg van az ellensége. Az Althan ringlója leg jobban viseli nállam magát, tavaj nagy termés vólt rajtok, most is van fél termés.

Kisdéd körte fácskáimra nincs panaszom, mellyek idő és kifejllettségöknél fogva a' termésre már alkalmasok, hoztak gyümölcsöt ~~ih~~ sőt némelylek sokat és épet, illyennek a' Juliusi esperes, Zöld Magdolna, Császár körte, Meróde esperes, Vilmos, Gyűlés emléke,²⁸⁴ Izambert, Clairgeau, Cecile tengernagy. A' próba fán termett, vagy is nagy termést adott kis ágakhoz mérten. Juliusi szines 8 db, most kezd szinesedni. Andre Desportes 8 db, Kakodieresi izletes,²⁸⁵ Berry herczegnő, Piroska, Colmar Du Mortier, Liegel vajoncza, téli esperes, Knight fejedelmi, Six vajoncza, Csikos Angoulèmei, azután Nemes Colmár, Arenberg, Van Geert vajoncza, de ezeket az ormányos bogár meg szurkálta. ~~Ha val~~ Az Asztrakáni különösen a' piros alma, rendkívül jól viseli magát, 's ugy van az ágon, mint a' koszoruba fonott veres hagyma. Az idei alma ójtásaim közzül, a' Wilkenburgi ró'sa alma, a' zöld pázmán, és Mihályf peppin termést hozott, és még rajta is van a' fán, csudálkozom rajta mert éppen ezeknek olyan vékony czinege gajja vólt, mint egy gyufa, rá is írtad a' Wilkenburgi jegy fácskájára „vigyázz hogy meg fakadjon”. A' tavaj ójtott Baraczki piros alma, és a' Pólya féle Borka alma fán is van 2-2 példány. Ha az említett gyümölcsök valamelyikét tanulmányozni akarod, kifejlődésök alkalmával azonnal küldöm. A' Colmar du Mortier a' nélkül is, a' Canourguesin is van vagy 3. Ezt tavaj láttam és izleltük nállad. Van Csikos Vilmos és Csikos Császár is.

Most kedves nőm és férjezett Mari leányom Parádon fürdenek, leányomnak már két gyermeke ment el, élet halál veszedelem között, a'

második felében a Kövér, a Wodianer és a Keszlerffy család rendelkezett nagyobb birtokkal. 1949-től önálló község, 1989-től város (Jász-Nagykun-Szolnok m.)

²⁸⁴ Feltehetően a Souvenir du Congrès = Kongresszus emléke körtére céloz Dörgő a magyarra fordított névvel.

²⁸⁵ Cacaudièresi izletes

Doktorok fürdőt javasoltak, óhajtanék én is egy kis jó féle fajta Bodolay unokát.

Most László fiammal itthon együtt esszük a' szalma özvegység keserü kenyerét.

Tegnap olvastam a' lapokból az öreg Szaniszló József Nyitra megyében /:Urbanek barátja:/ meg hala, tölle kaptam a' Daru alma gajjait viszont ajándékba vagy 8 v. 9 körtét és gajjat, mit ő hosszú tapasztalatainál fogva legjobbknak tartott, 's mint tudod egy fajtát csináltam belőlük, Szaniszló fajtának irva ezután, de biz azok közül a' Wölfel²⁸⁶ husvéti bergamotja téli esperes körtét mutat, a' többi még nem termett.

E' héten temettük el Kis Sándor²⁸⁷ nyugalomba lépett tanárt, azon jó és szép kinézésű ősz bajszu és szakálló[!] férfit, kivel Turon kertbemenetelünk alkalmával az uton találkoztunk, 's köszöntünk neki: sajnálom, hogy akkor meg nem állottunk, és be nem mutattalak egymásnak benneteket, sőt a' kertbe ki nem hívtam, hol véle többször voltam, kiaknázhatatlan tudományosságát halgathattam. Minden általam ismert emberek között ő volt a' leg tökéletesebb láng szelleme, szerénysége, egyszerűsége, nagy tudománya, olvasottsága, nemes szíve, erkölcsi

²⁸⁶ Wölfel József (Kőszeg, 1772. nov. 6. – Kőszeg, 1859. okt. 7.), gyümölcsfatermesztő. Kereskedői pályára készülve 1801-ig Pozsonyban tanult, majd visszatért Kőszegre. 1814-ben kezdett gyümölcsfa-szaporítással foglalkozni, s rövidesen Mo. legnagyobb faiskoláját alakította ki, ahol közel 700 gyümölcsfajtát termesztett. A meg nem felelő fajtákat – korát megelőzve – szelektálta. 1839-ben kiadta faiskolája katalógusát. (MAGYAR ÉLETRAJZI) Wölfel (Woelfel) húsvéti bergamotja a korabeli leírásokban és Bereczki műveiben sem szerepel. – Haláláról értesítés: „Joseph Wölfel, der Veteran der ungarischen Pomologen, starb am 5. October v. J. zu Güns in einem Alter von 86 Jahren.” Irodalom: ÖSTERREICHISCHE

<http://bibalex.archive.org/stream/oesterreichische10wien#page/16/mode/2up>

²⁸⁷ Bárándi Kiss Sándor (1820–1879) tanár, gimnáziumi igazgató. Mint előneve mutatja, a Bihar megye Bárádon született egyszerű földműves szülőktől. A debreceni főiskolán tanult, ahol három évig köztanító is volt. A református egyház 1846 szeptemberében hozatta állandó rektornak (professzornak) Mezőtúrra. 1854-ben, az önkényuralom alatt a gimnáziumot megszüntették, és 4 osztályos népiskolává minősítették vissza. Itt folytatta a pályáját 1856-ig. Mivel ez nem felelt meg ambíciójának, hazament Bárádra egyházi gondnoknak, majd Karcagon tanított. Onnan hívták vissza újraéleszteni és hatosztályúvá fejleszteni a gimnáziumot. A hatosztályos gimnázium igazgatójává választotta az 1864. október 16-i presbiteri gyűlés. Ezután 14 évig, 1878-ig volt a gimnázium igazgatója, ebben az évben nyugalomba vonult. Saját szavai szerint „neki erkölcsi kötelessége a túri iskolát, amely az ő leléptével szűnt meg létezni, újra felállítani”. E feladatát bámulatra méltó kitartással, ügybuzgósággal és éleselméjűséggel oldotta meg, így ő mondható a gimnázium második alapítójának. Bár saját egyéniségét soha nem állította előtérbe, az ő terve és közreműködése eredményezte a lelkeszi jövedelemből megtakarított 10 ezer forintnyi, majd az alsórészi közbirtokosság által adományozott 5 ezer forintnyi tanári fizetési alapot, és a Ferenc József alapítványi földnek 2/3-ad részben a gimnázium részére történt adományozását is. 1879. június 29-én halt meg, a felsőrészi temetőben temették el. Munkái: *Izra patak regénye*. (Figyelő, IX. 1880. évf. 312-314. p.); *Pénzbeli számvetés*. (Kéziratban maradt tankönyv.). – Irodalom: MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. – 88. p.

nagysága által. Ó de sokat tudtam volna tőle tanulni, szerettem volna családomat, Lászlót, mint becsülte[te]s ember szokta egymást. Sajnálom, hogy a Hagyatékot²⁸⁸ át nem adtam néki olvasás, gyönyörködés és bírálás végett. Ő is tett ily nemű jegyzeteket, hogy kiadja, de ez már elmúlt. Homérost könyv nélkül tudta, sótt magyarrá fordítá, bölcsőjétől sírjáig. A' mit hallott és olvasott bámulatos emlékező tehetségébe mind meg tartá, sokszor és zokogásig meg sirattam, gyermeke nincs, feleségét jól hagyá.

Isten véled.

Szerető barátod

Dörgő D."

[Dörgő Dániel 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét, amelynek első oldalán fent található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő válasz 7/7 1879”].

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. július 6. D-95. számú levél

„Mtur 1879. Július 6.

Kedves Barátom!

Tegnap előtt küldöttem hozzád egy levelet, midőn a' postára feladtam, érkezett hozzám levelezési lapod,²⁸⁹ mellyben újra jég esőt írsz. Már szinte irtódzok leveled felbontásakor, hogy jég eső lesz benne, pedig óhajtván várom leveledet. Nállunk tetemes jég verés 1858ba vólt, azólta legalább a' mi földünkön nem, így 20 évig nem fizettünk biztosítási díjat, de ezután már fizetünk, mert majd csak nekünk is dukál a' közös szerencsétlenségből. A' S. L. féle Huntington körte meg van nállam egy fajfán. 2 vesszőt hozott, a' L-y²⁹⁰ féle pedig alkalmasint a' faiskolába lesz meg, de ez a' fajfán nem fakadt ki. A' faiskolát majd holnap sorba nézem.

Tehát a' Belliss²⁹¹ öröme elenyészett, meg vallom, hogy elszomorít azon tudat, hogy olly kevés avatott ember van e' rossz világba, a' ki van is, fogy, hal.

²⁸⁸ Vertán Endre: *Hagyatékomb Etele, Jenő és Csaba fiaimnak*. (Bp., 1875.) című munkájáról van szó.

²⁸⁹ Ez a levelezőlap nincs meg a hagyatékban.

²⁹⁰ L-y = Lukácsy = Lukácsy Sándor

²⁹¹ Bellis János rovnyei (Trencsén vm.) plébános. Róla elnevezve a Bellis magonca (alma).

A' rozsdá által történt benne szorulás miatt én is valhattam vagy 150 köből buza kárt, jó lett volna bár ez is, mert e' már kész haszon lett volna, többet ért volna mint a' reménylendő 500 köből, na de meg élünk ebből is.

Most áttérek Veres F.-re.²⁹² Az ide zárt, 's kívánságod szerint vissza küldött Villási 2 levelét átolvastam, többször, 's mentől többször, annál keményebbnek találtam, hiszem, hogy meg érdemli a' mit tett vele Villási, tudatlanság, hiuság, gőg, szemtelenség mind büntetésre méltó csuf dolgok, de embert hiba nélkül, halat szálla nélkül, ki látott e' világon. Én higgadtan azt vizsgálom, tett é valami hasznot? Igen is tette, ha bár más pártfogása és talán pénzen szerezte is be a' sok bizonytalan fajokat, habár tudatlanságával a' fajok valódisága elterjesztésénél, zavart idéz is elő, de szerzett tapasztalásokat, és igyekszik tapasztalásainak gyakorlati hasznot szerezni a' nagy világba meg nevezve, melly fajai jók 's méltók a' nagybanni elterjesztésre, ha asztán a' 60 faj gyümölcse között téves állítások, Schönbrunni renettek vannak, azt jó akaratulag helyre kell igazítani, mint a' hogy te tevéd, lehet virgácsot is használni, a' hol meg érdemli, de tapasztalatait (hol azok valódiak) érvényesítnünk kell, vagy is működéseinknél tekintetbe venni! Én ugyan is leg közelebbi hozzád intézett levelemben ki foglag kérdezni, a' 60 faj gyümölcsei közzül azokról, mellyel eddig tölled nincsennek meg nállam, és ha nállad azok meg vannak – fogok tölled kérni gajjakat, hogy meg próbáljam, sőt ide írom most, szeretném véleményedet kikérni, a' következő fajokról:

Bouton d'or	
Kaupanger	Majd ha reá érsz,
Borovitsky	szólj ezekről.
Belga ananás ²⁹³	
Jonghe rósa almája ²⁹⁴	
Monstreuse de Bergerac ²⁹⁵	
Belmont	
Vicomte de Spoelberg	
Consul Lade	
Beurre de Gyka ²⁹⁶ =	nem Ghelin ²⁹⁷ vagy Gilles? ²⁹⁸
Henriette van Mons ²⁹⁹ =	nem Beurre Contes? ³⁰⁰

²⁹² Veress Ferenc cikket írt A Nép Kertésze című lapba.

²⁹³ Belga ananás = Bereczki azt írta mellé: „őszí”.

²⁹⁴ Jonghe rózsaalmája

²⁹⁵ Monstreuse de Bergerac = Bereczki azt írta mellé: „őszí”.

²⁹⁶ Beurre de Gyka = Veress Ferenc által említett körtefajta.

²⁹⁷ Ghelin vajonca (Beurre de Ghelin)

²⁹⁸ Gilles vajonca (Beurre de Gilles)

²⁹⁹ Henriette van Mons = Veress Ferenc által említett körtefajta.

Philippe del Fosse³⁰¹=
Bolvilli vajonc³⁰²

Beurre Delfosse?

Nagy bizodalmat tanusítasz irántam, midőn Veres Ferenchez írt leveleidet átolvasás végett felajánlod, köszönöm, elfogom olvasni, hiszem, hogy sok tanulságos jegyzeteket tehetek belőlle. Küld el tehát jól össze kötve kereszt kötés alatt – ha jónak látod. Ma 80 xr áru kajszit adott el Róza leányom az ablak alól darabja 1 és fél xr.

Isten vélléd szerető barátod

Dörgő Daniel m. p.”

[Dörgő Dániel 210 x 136 mm nagyságú lapra írta kétoldalas levelét. Az 1. oldal tetején található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 10/7 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. július 7. B-93. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jul. 7. 1879.

Kedves barátom!

Vályi Elek ref. esperes, Erdélyben, Kentelkén³⁰³ (u. p. Somkerék), nekem szintén oly testi lelki jó barátom, mint te vagy. Vele sűrűn váltok levelet s úgy egyeztünk meg, hogy a vett leveleket minden írandó levelünkben fölemlítjük leveleink bevezető soraiban. Így, ha netán egyegy levélre nem reflectálnánk is, mindig tudjuk, hogy egy-egy levelünk nem tévedt-e el s megkaptuk-e kölcsönösen.

Jó volna, ha e szokást mi is behoznók, mert íme a folyó hó 4-ről kelt, tehát legutóbbi leveledben egy szóval sem emlékezel meg az általam hozzád m. hó 20. írt levelemről, melyben a te, m. hó 16. és 17diki két leveled minden pontjára válaszoltam s így azt kell már most gyanítanom, hogy azon levelem nem is kaptad meg. Szerencse, hogy ezen kérdéses leveletem ajánlva küldöttem, reclamálhatom. Mielőtt azonban ezt tenném, előbb bevárom feleleted arra a kérdésre, hogy megkaptad-e vagy nem a m. hó 20án hozzád küldött, ajánlott levelem? –

³⁰⁰ Beurre Contes = Dörgő által feltételezett szinonimája a Henriette van Mons körtének.

³⁰¹ Philippe del Fosse = Delfosse vajoncza (Philippe von Beurré Delfosse)

³⁰² Bolvilleri vajoncza (körte)

³⁰³ Kentelke, Szolnok-Doboka vm., Bethleni járás. Ma: Chintelnic, Románia

Nagyon jól tetted, hogy tudattad velem azon fajaid nevét, a melyekről termést várhatsz. Ha ezt nem teszed, tán észre sem vettem volna soha, hogy a Cécile tengernagy körte leírása hiányzik még a vázlatokból, pedig én folyvást abban a hiszemben voltam, hogy az már le van írva ott is. Most aztán rá jöttem, hogy mért nincs ott leírva? Azért, mert igaz, hogy leírását közlöttem is már a »Kertészgazda« 1872. évi folyama 38dik lapján, de a leírás szórul szóra Leroy könyvéből volt közölve mikép ezt ugyanazon helyen meg is említettem. Saját modorom szerint pedig azért nem írhattam le azóta, mert vagy nem termett nálam; vagy a rendkívüli szárazság folytán úgy meglepte a termés, hogy több volt rajta a gyümölcs, mint a levél s így igen aprók, leírásra alkalmatlanok voltak gyümölcsei.

Kérlek tehát légy szíves megjegyezni, hogy e fajról legalább 3 leírásra alkalmas, teljesen ép példányt számomra föl kell tartanod; mert nálam az idén egy szem sem maradt a próbaágon róla; 5 – 6 éves, szép ojtványom pedig, a faiskolában meghagyva, még nem fordult termőre. Növényzetét még ma, körülményesen leírom, a gyümölcsöt pedig az általad küldendett példányokról szeretném leírni. –

Kíváncsi vagyok a Júliusi színesre is, valljon nálad is oly ízetlen lesz-e, mint nálam többször volt. –

Kíváncsi vagyok arra is, hogy az Arenberg kolmárja nálad is oly apró marad-e mint nálam rendszeren lenni szokott. Fajom valódiságáról meg vagyok győződve: de arról is, hogy nálam aligha fog valaha leírásra alkalmas gyümölcsöt teremni. Talajomban csak sínylik ez a faj. Rétháton,³⁰⁴ Kövér Gábornál³⁰⁵ (a ki most már Aradon lakik) hatszor sőt tízszer is nagyobb gyümölcsöket láttam a fajon, mint a milyeneket itt, nálam terem.

A fajtát, melyen nálam a Wilkenburgi rózsá alma is ojtva van, meg ifjítottam tavál, minek folytán most kissé (nálam is) erőre kapott a próbaágon. Kegyetlenül sok gyümölcsöt kötött, de mind leszurkálták az

³⁰⁴ Réthát, Temes vm., Újaradi járás, ma Tisa Nouă, Románia.

³⁰⁵ Kövér Gábor, rétháti (Réthát, 1836. március 14. – Arad, 1888. április 2.) polihisztor, Bereczki Máté gyümölcscrázolója, 1872–1881-ig országgyűlési képviselő, földbirtokos. Gyergyói örmény eredetű családból származott. Négyévesen árva lett, báró Huszár József Arad vármegyei földbirtokos gondosan nevelte fel. Bécsben politechnikát végzett, az elzászi Mühlhausenben mérnöki tanulmányokat folytatott és végzett finommechanikai műszerészként (óratervező) jött haza. Párhuzamosan fuvolaművésszé képezte magát Bécsben. 1857-ben itt az Aurora együttes tagjaként szerepelt. Jótékonyági előadásokon szerepelt és itt ismerte meg a koloratúr-szoprán hangú énekes, Justh Stefániát. Feleségül vette és három gyermekük született: Miklós, József, Berta. Az Aradi Lövész Egyesület elnöke, Arad város törvényhatósági bizottságának tagja volt. Irodalom: GUDENUS 2000. 257. p. és ERDÉLYI ÖRMÉNY VII. évf. 74. szám 2003. április. 21. p. Örmény gyökerű országgyűlési követek és képviselők. – Lásd még Bereczki Máté 1875. december 8-i (I. kötet B-31. számú) levelében!

eszélények, mire észrevettem. Hanem bosszut is álltam ám az eszelény uraim és asszonyágaimékon! Közel 7000 darabot gyilkoltam meg közülök.

Örvendek annak is, hogy az orv. Dr. Pólyától³⁰⁶ származott Borka alma nálad még a téli vesszőről tett ojtásodon is megtartotta a gyümölcsöt. Ez azt jelenti, hogy nálad mindig biztosabban fog az teremni, mintsem nálam és így közvetítésed folytán azt is leírhatom majd. Nálam, – aligha terem többé egyet is a próbaágon, a hová ojtottam. Majd erről is kérek leírásra alkalmas példányokat akkor, a mikor majd nálad bőven fog teremni. Az első termés semmi esetre sem lenne még alkalmas a leírásra. –

Sármezey kára ugyan tetemesnek mondható: de azért a megmaradt termése még szépen fog neki fizetni. A biztosított táblákban történt kárát pedig meg fogják téríteni, így mondhatom, hogy a családban nem fogsz látni levetséget, ha eljössz. Házi asszonyom, pláne, mihelyt valamely köpczös idegen vendéget vagy embert lát hozzánk jönni mindig megörül azt hívén, hogy te jössz. Így történt a napokban is, midőn egy segédjegyző egyenest az én szobámba jött be Sármezeyt keresve s ez termetedhez hasonló termettel volt megáldva. –

Fáim kezdenek magukhoz térni. Csúnya forradások támadnak rajtok a jégütötte sebeken: de nagy ügyekezettel sietnek helyre ütni a bennök tett kárt. Buján nő minden, csak a birsre ojtott csemeték szenvednek sárgaságban és az idősebb szilvafák, melyek a tavaszi sanyarúságot nem bírják sehogyansem elfelejteni.

Néhány almafajon maradt mégis egy kevés termésem. Ha nem pusztítom naponta az eszelényeket, bizonyára egy se maradt volna. A körtéknek még a jég verés sem ártott! Beforrták az ütött sebeket. Egyszer majd ha rá érek, én is tudatom veled, hogy mely fajok hoztak és tartottak meg termést. Van köztök több ujdonság is, t. i. olyan faj, mely most terem nálam először. – Ebből láthatod, hogy még sem vész egészen kárba fáradságod, ha csakugyan rászánod magad az idejövételre. –

Ne panaszkodjál szalmaözvegységédért! Te még így sem vagy egyedül és elhagyatva, mint én. 3 – 4 hétig szoktasd magad a türelemre; mert lásd, nem nagy idő az. Vannak emberek, köztük magam is, kik magukat egy egész életen át kénytelenek gyakorolni a türelemben.

³⁰⁶ Pólya József dr. (Nagyszecse, [Alsószecse] Bars vm. , 1802. január 1. – Pest, 1873. június 10.) orvos, pomológus, polihisztor, az MTA tagja. 1830-ban szerzett orvosi oklevelet. – Behatóan foglalkozott kertészkedéssel, élete végső szakaszában rákosi birtokán csak kertészkedés volt a fő időtöltése. Bő életrajzát lásd SZINNYEI

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. július 10. D-96. számú levél

„Mtur 1897. Júl. 10.

Kedves Barátom!

Jun. 20-án hozzám írt azon leveledet, mellyben Villási barátunknak 2 levelét hozzám átolvasás végett elküldöttél, továbbá a' Jul. 2-án írt leveledet 's lapodat,³⁰⁷ úgy most érkezett Jul. 7-én írt leveleidet megkaptam. Hogy a' Jun. 20-án írt leveledre Jul. 4-iki levelemben meg nem emlékeztem, az okozta, hogy ugyanakkor kedves Nőmnek is kimerítő levelet írtam, majd eszembe jutván leveled, arra Jul. 6-án válaszoltam is, vissza küldve Villási leveleit. Veress Ferenc irányába azon levelemben talán nagyon is ellágyultam, nem tehetek én rólla. Hiszen néha olyan asszonyi jóság vagy gyengeség vesz rajtam erőt, néha pedig olyan mérges és határozott vagyok, mint egy Bismarck.

Utóbbi leveleddel nagyon meg örvendeztetted. Tehát elérem már azt, hogy tanulmányaidnál segítségemre lehetek. Ezt már szeretem. Ujj igyekezetet, buzgalmat és kitartást öntessz belém! Így jó!

Azon leveled leg kedvesebb előttem, mellyben valamit kérdezel vagy kérsz, így alkalmat nyújtasz nékem kívánságod szerint valamit nagy örömmel teljesítenem. A' Juliusi színes körtéből egy közép nagyot lerajzoltam, egy másik nagyobb utó érés végett levettem, de biz azokat, mint a' rajzoláskor észre vettem, zölden vettem le, ~~ugy~~ a' nagyobb példány még érintetlen, ezt, és a' fán lévőből is egyet elfogok küldeni hólnap vagy vasárnap, teszek mellé 2 Juliusi esperest és 2 zöld magdolnát. A' Cécile tengernagyról is küldök annak idejébe, és leírom akkor a' mult évi róllai tanulmányomat. A' tavaji leg nagyobb példány 2'' széles és 1 és fél czol magas, egészen kormos vólt, nedves, savanyu, bő lével, de jól köves, azt hittem ezért nem írtad le, ért Oct. 25-én.

³⁰⁷ Ez a levél és lap nincs meg a gyűjteményben.

Az Arenberg Colmár próba ágon még van 3 db, abba is egybe féreg van, jól nőnek, vetekednek a szomszéd Clairgeauval, és Van Geert-el,³⁰⁸ olyanok már mint egy jó nagy tyuk tojás, ha marad, küldök belőlle.

A' Pólya Borkáján 2 db van, de biz az lassan éretlenül fejlődik. A' Baraczkpiros első termésű almám leférgesedett, alig érte el fele nagyságát.

A szilvákából bő tanulmányozást reménylettem, de részint a' hideg jeges eső, azután a' mézharmat,³⁰⁹ 's reá a' levelészek miatt lebábázdott a' gyümölcs, majd megírom, mellyekből maradt tanulmányozni való.

Az almár mojkok multévi, kevés próba fáimon lévő néhány alma példányokat mind feltalálták, 's bele tójtak a' körték nagyobb részével is ezt tették, de azért vannak fajok, mellyeket nem bántottak, pedig ugyan azon fán egy arasznyira vóltak, ilyen kitünőség a' Piroska, na de majd lementével dicsérjük a' napot. Szóval leszüreteléskor mondom el tapasztalataim eredményét.

Előre mondom, hogy minden azon fajaidat, mellyet leszándékozol írni, ezévben is netalánni tanulmányozásod következtében kérni fogom ójto ág alakjában, tehát ősszel vagy a jövő télen, újra számolok, melly fajaid vannak meg nállam? hogy a' mi nincs meg és szerinted meg kellene lenni, küldjed.

Nagyon örülök, hogy Sármezey urék a' jégverés által nem veszték el csak részben ez év jövedelmét. Örülök, hogy Sármezeyné asszony reám gondol, sótt vár. Jólesik ez nékem, nem annyira magam, mint irántadi tekintetknél fogva. Ha csak tehetem, el fogunk menni, bár határozottan még most meg nem ígérem. De hogy nagyon vágyok hozzátok, az már szent. Tehát nem rajtam, de körülményeimtől függ utazásom, azaz oda ugrásom.

Az eső ugy esik. mintha őszet érezne, éppen levél írásra alkalmas idő. Kedves Nőmnek is írok egy levelet.

Tehát most Isten vélted szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta háromoldalas levelét, amelynek első oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 20/7. 1879.”

³⁰⁸ Van Geert (körte) = Van Geert vajonca

³⁰⁹ Mézharmat: Egyes kártevő rovarok (kabócák, levéltetvek, pajzstetvek, legyek, hangyák stb.) által kiválasztott, cukortartalmú növénynedv, amely a lombozat felületét néha teljes egészében bevonja. Ebben az édes tápoldatban sokszor *korompenészek* jelennek meg, melyek sötét színű tenyészfonalzatukkal és *konídiumaikkal* vastag rétegben vonhatják be a leveleket, és azok asszimilációs munkáját jelentékenyen akadályozhatják.

A levél 3. oldalán Dörgő utólagos bejegyzése a margón: „Tiszteletemet add át Kapdebó asszonynak is”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. július 13. D-97. számú levél

„Mtur 1879 Jul. 13.

Kedves Barátom!

Íme itt küldök 2 Juliusi színes körtét, az egyik száratlan, ez nállam a' közép nagyságu vala, vólt nálla más félszer nagyobb is, a' másik rendes állásu szárral, e' vólt a legkissebb. 3 zöld magdolna körtét is küldök, de ennek fáját nem tölled birom, de azért hiszem, hogy valódi, ezen faj nállam más évekbe fanyar vólt, most is az kissé, bár sok eső vólt, én nem fogom terjeszteni. Végre tettem 3 kis Juliusi Esperest de biz ezek éretlenek, a' gyerekek meg ették az éretteket, tehát hiszem, hogy ezen éretlen körték nem lesznek egész tellyesek ízre nézve. Ezen fajt két hét óta eszegetjük, minden évbe bőven terem, fája szép növéssű és egészséges, a' korai körték közt ez fogom elterjeszteni Turon.

Ezen kis ládikóba küldted a' gyufa tartókat, igen alkalmasak tanulmány gyümölcs küldésre, tehát elne pusztítsd, ha eltalálok hozzád menni, majd vissza hozom a' Colmar Dumortier és Cécile tengernagy számára.

Annak idejébe alma magoncaid szemző vesszeit elvárom.

Családomnak semmi baja. Kedves Nőm mához egy hétre jön haza.

Isten vélléd szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta e bő egyoldalas levelét, melynek mindkét oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő, Válasz 20/7 879.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. július 20. B-94. számú levél

„M.-Kovácsháza, Júl. 20. 1879.

Kedves barátom!

Négy álló napig ismét tétlenül a szobában kellett hevernem. Szempillám ismét annyira meggyulladt, hogy olvasnom, írnom egyáltalán lehetetlen volt. Ma vettem le a kötőléket szememről. Már legalább olvashatok, írhatok megint a szobában: de a fényes napon, künn nem lehet folytatnom még a megkezdett növényzet – lejegyzési munkám, mert még mindig könnyezik a szemem az erősebb világításnál. Fölhasználom tehát a szobai áristomot arra, hogy f. hó 6-10. és 13-ról hozzám írt leveleidre válaszoljak.

A Jul. 6ról kel leveledben némely gyümölcs fajokról teszesz kérdést: melyeket Veress Ferencz fölemlegetett. – Nincsenek meg nálam az említettek közül:

almák

Bouton d'Or
Belga ananász
Jonghe rózsa almája
Monstrueuse de Bergerac
Belmont

körték

Beurré Gyka (alkalmasint oláhországi körte Gyika herczegről körték elnevezve),³¹⁰
Henriette Van Mons

De megvannak nálam a Kaupanger, Borowitsky (=Charlamowsky) almák és Vicomte de Spoelberg, Lade vajoncza (=Consul Ladé), Delfosse vajoncza (=Philippe von Beurré Delfosse) és a Bolvilleri vajoncz körték. Ezek már termettek is nálam: de nem sokat érnek a mi viszonyaink közt. Ha akarod, küldhetek rólok vesszőt. Igaz, a Bolvilleri vajoncz még nem termett, de növényzete után ítélve alkalmasint mégis valódi.

³¹⁰ Beurré Gyka (körte) = Veress Ferenc által említett körtefajta. Bereczki megjegyzése szerint „alkalmasint” a hercegi Gyikákról elnevezve. Az Albániából származó, s a 17. században Moldvába, Havasalföldre bevándorolt Ghika hercegi család tagjai közül többen havasalföldi és moldvai, majd román fejedelemként uralkodtak. A család leszármazottai később magas rangú román állami tisztségeket töltöttek be. Ugyanakkor a désánfalvi Gyika család Temes és Krassó vármegyei régi birtokos család is volt. (NAGY IVÁN)

A Veresstől visszaküldött leveleim már éppen elakartam hozzád küldeni, de véletlenül eszembe jutott, hogy meg nézzem, mind visszakaptam-e őket, s úgy találom, hogy biz azok közül az érdekesebbek hiányzanak s így nincs miért elküldenem azokat, melyek rád nézve éppen nem volnának érdekesek. Különösen szerettem volna, hogy olvastad volna el azon két levelem, melyben istenesen megmosdatom őt azért, hogy le akart mondani a gyümölcsészetéről s magát egészen az anyagiság karjaiba vetni és azon másik levelem, melyben megszidom őt azért, hogy tiszteletlenül nyilatkozott szüleinről, kiktől nem öröklött semmit, mert mint írta, – pazarlók, könnyelműek voltak, de e két levelem sehohsem találom a visszaküldöttek közt. Ígéretem teljesítése e szerint fölöslegessé vált. –

Veress Ferencznek különben teljesen elég volt az, a mit tőlem kapott. Villási sem bántotta őt nyilvánosan: hanem csak 4 szemközt írta meg nekem, hogy milyen ember az a Veress Ferencz. Villásinak is, nekem is csak az volt a célunk irányában, hogy vagy tanuljon, ha a gyümölcsészetéről beszélni és írni akar, vagy pedig dugja be a száját és hallgasson, hogyha nem ért arabusul. Ugy hiszem e cél el is értem. Bizonyos vagyok, hogy nem fog merni többé írni és ha ír, akkor tanult is már arról, a miről írni fog. Ez utóbbi esetben ő is hasznos emberré nőhetné ki magát daczára annak, hogy írmodorán nagyon elárulja, hogy nem tanult ember, mert helyesen ki sem tudja fejezni gondolatait s gondolat menete egészen szaggatott, logikai rendnélküli, szóval bajosan lehet megérteni, hogy mit akar kifejezni. –

Hát bizony vannak itt még nálam olyan fajok, a melyeket érdemes lesz neked is tanulni, de csak az volt oka, hogy nem küldöttem meg eddig, mert szabadkozta sok fajra szert tenni. Olyanokról küldöttem hát előbb is vesszőt, a melyekről egészen biztos voltam már, hogy nálad is kitűnőek és érdekesek lesznek. Majd kibetűzöm hát egyszer, ha rá érek, hogy mely fajokról küldjek még vesszőt részedre? Haszontalan vagy keveset ígérő fajokkal való bíbelődésre nem akarlak kárhóztatni.

A Zöldmagdolna száraz évjárásakor és száraz évjárás után következő évben húzós szokott lenni kisebb nagyobb mértékben, de biztosan terem és bőven évenként, mihelyt gyümölcsözési korát elérhette: tehát még, ha mindenkor húzós volna is, mégis megérdemli mindig a helyet, a melyet el foglal. Ne ítéld el még.

A Juliusi színes, a mint látom, nálad még igen kicsi. Idősebb fán háromszorta is nagyobb lesz az még nálad is éppen úgy, mint nálam. Bezzeg van most elég új hajtása nálam is azon próbaágnak, a melyről már két év óta egyetlen egy, ujjnyi hosszú vesszőt sem találtam. Átalában vígan nő most a fa nálam is. Van a földnek elég nedvessége. A Juliusi esperes

egészen finom gyümölcs tehát nálad is! Tehát csak rajta! Szaporítsd el úgy, hogy minden turi ember jól lakhassék gyümölcseivel. Nagyon megérdemli a megbecsülést, bizonyára inkább, mint a Zöld Magdolna, vagy a Juliusi színes, bárha ezekért a piacon több pénzt is kaphatnál be. –

A leírandó gyümölcsfajaim tavál 80-ra szaporodtak föl. Ezek növényzetét kell most apródonkint lejegyezgetnem. Eddig már 30 faj növényzetét jegyeztem le. Naponta 5 – 6 fajt lehet csak lejegyezni, miből láthatod, hogy van még elég dolgom a hó folytán sőt a jövő hóban is. Több faj van azonban olyan a melynek növényzetét csak Sept. hó eleje felé lehet csak leírnom, egy némelyiket pedig le sem írhatom az idén, mert nincs vesszejök. Ezekről előbb ojtványt kell csinálnom, hogy vesszeiket és leveleiket leírhasam aztán.

Sajnos, hogy szempillám baja végett a munkámban meg lettem akasztva s nem tudom, hogy nem késem-e el, ha még sokáig tart e szempilla bajom?

Sármezey már be is hordott. Alig van még 100 kereszt búza a mezőn. Ez is benn volna már: de tegnap egy futó zápor kerekedett fölöttünk s e miatt kellett bevégezetlenül hagyni a hordási munkát.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. augusztus 9. B-95. számú levél

„M.-Kovácsháza, Aug. 9. 1879.

Kedves barátom!

Aug. 2től kezdve Aradon voltam mosakodni a sok portól, szennytől, csak tegnap este érkeztem haza. Leveled, melyet aug. 1-ről írtál³¹¹, már itt várt íróasztalomon egy regement más levél társaságában. Ez megfejti aztán, hogy mért nem válaszoltam ekkoráig.

No, hanem aztán Aradon sincs jobb világ gyümölcstermés dolgában, mint nálad és nálam! Majd elmondom előszóval aradi élményeim, ha eljössz. Most már mindig itthon találsz szept. végéig.

³¹¹ Dörgő Dániel 1879. augusztus 1-én keltezett levele nincs meg a levélgyűjteményben.

Sármezey principálisom is csépelltet már egy hét óta két gőzcséplővel: de aligha bírja elvégezni az egészet Sept. végéig. Sok a kereszt s illetőleg az asztag, de gyenge az eredmény.

Tengerink azonban, még sohasem volt oly szép, mint az idén. Ha egy kis esőt kaphat szemképzéshez, hatalmas termést ad bizonyára.

A dohány ritka ugyan, de elég tűrhető. Abban pedig igazad van, hogy – aki az idén biztosított és jeget kapott, – szerencsésebb, mint a ki biztosított és jeget nem kapott, mert legalább könnyen tett szert pénzmagra, mert 76 Ftos búzából ugyan bajos dolog volna most pénzre szert tenni.

A házuknál mindnyájan egészségesek velem együtt s biztosítalak, hogy szívesen látott vendég leszesz akár mikor jössz is.

Megemlítem neked ez uttal, hogy aradi ismerőseim és jó barátaim rá beszéltek, hogy ne várokoztassam őket addig, a míg egy új kötetre való munkám készen nem lesz, hanem adjam ki, a mi kész, füzetekint, tehát megígértem, hogy 3 füzetre osztom föl a II. kötetet s ebből az elsőt, 100 gyümölcsfaj leírását tartalmazót, a télen kinyomatok és kiadok. Mit mondasz hozzá?

Villási Palitól pedig nem nyughatom, úgy zaklat a végett, hogy indítsunk meg egy gyümölcsészeti szaklapot,³¹² de hát szörnyű sokat kívánna tőlem, a mire nem vállalkozhatom, a mit lehetetlen megígérnem. Azt akarná ugyanis, hogy minden két hónapban egy nyomtatott ívnyi dolgozattal járuljak okvetlenül a lap előállításához. Ez igen sok nekem, mert sok egyéb dolgom is van, a mit el nem lehet hanyagolnom, aztán meg nem megy nekem olyan könnyen az írás, a mint ő gondolja. Nekem sokáig kell gondolatban főznöm és sütnöm, a miről írni akarok, mert kiégne a szemem, ha sületlenség kerülne ki tollam alól. Az üres szószaporításhoz pedig éppen semmit sem értek.

Megírtam ezt neki is, de nem elégszik meg vele, hanem folyvást zaklat. September végén akar e tárgyban Pesten is végezni, de azt akarná itt is, hogy necsak ő, maga végezzen, hanem, hogy én is menjek föl vele.

Ha eljössz majd elmondom részletesebben Villási terveit, melyeket hosszú leveleiben vázolt előttem.

Alma vesszőt már nem merek küldeni, mert attól tartok, hogy nem érsz rá beojtani, aztán meg, ha ráérnél is, lesz-e alkalmas alanyod, melynek a kérge fölválne, mert ebben a fene forróságban aligha meg nem szűnik a nedvfolyás az alma fákbán is. Különben, ha gondold, hogy fölválík

³¹² 1880-ban jelent meg végül Villási Pál szerkesztésében a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek című szaklap.

almafaíd kérge, akkor is vihetsz majd ojtó vesszőt, a mikor innen haza még még akkor sem lesz késő az ojtás.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. augusztus 27. B-96. számú levél

„M.-Kovácsháza, Aug. 27. 1879.

Kedves barátom!

Nagyon belefáradtam a várakozásba. Most már nem állhatom tovább a dolgot. Köröztetek, currentállak. Hol vagy? mit művelsz? hogy f. hó 9-én (általám a te legutóbbi levedre) írt soraimra még mindig nem válaszolsz, sem levélben, sem személyesen, élőszóval?

Abból, hogy mindeddig nem írtál vagy azt kell következtetnem, hogy azért nem írsz, mert el akarsz jönni, vagy pedig azt, hogy beteg vagy.

Ha nem vagy beteg és még sem érkezel eljönni, akkor nagyon kár volt, hogy engem arról nem értesítettél.

Több oly gyümölcsfajom elérett már azóta, a melyeket neked nagyon szerettem volna megmutatni, hasztalan tartogattam fiókomban, túlértek, megszotyósodtak s te még sem érkeztél meg, hogy megláthattad volna. Ha írtál volna, hogy nem jöhetsz, bizonyára küldöttem volna a postán belőlök számodra is.

Már csak itt-ott lézeng még fáimon néhány gyümölcs, melyeket a féreg, a hangya, kivált pedig valami hegyes orrú pinty madár faj egyre dühösebben kezdenek pusztítani. A mit ki nem furdalhatnak, addig kopogtatnak csőrükkel még le nem verik a fáról.

A Nyári nagy bergamot féle próbaágamon szép 6 példány volt, melyek már is annyira fejlődtek, hogy a leírások után valódiságukat föl lehetett ismernem. Már a növényzetét le is jegyeztem magamnak. – Két nappal ez előtt még mind épen állt a fán. Ma már egy sincs ott. Leverték a madarak csőrükkel s mint hullott gyümölcsöt, – véletlenül a többi hullott gyümölcsökkel fölszedte a fa alól az én külömben elég figyelmes kertész bojtárom s bevitte a konyhára. Ott azután hijjába kerestem többé. Végkép eltűntek.

Így jártam több más fajjal is! Most már leszededgetem a pusztítás elől még a teli gyümölcsseim is, hogy maradjon legalább némi tanulmányozni valóm.

Ne hidd ám, hogy ezt azért írom, hogy lebeszéljelek az ide jövetelről! Eszem ágában sincs!! Nem bánom én, (csak beteg ne légy!) ha szeptemberben jössz is, csak gyere, mert sok beszélni valóm van. Gyere, hogy lásd, mennyit össze dolgoztam, írtam, jegyezgettem. –

Czikkem, melyet Aradról hazajövet írtam az Erd. gazdába, már közölve is van. Méltó lesz ezt is elolvasnod.

Ha most, hamar nem jössz, írd meg s eléköldöm neked az Erd. gazda azon számát is mely czikkem hozta és azon számát is melyben közölve van, a mire én a cikket írtam.

Én hála az égnek, meg a folytonos munkának! egészséges vagyok. Kivánom szíveimből, hogy te és környezeted szintén egészségesek legyetek! Levelem hát csak e szócskával zárom, hogy „elvárlak”.

Sok jót!

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. augusztus 31. D-98. számú levél

„Mtur 1879. Aug. 31.

Kedves Barátom!

Azt hittem, hogy ha elcsépelek, elnyomtatok; semmi dolgom sem fog lenni, mehetnek mint a' szabad madár bármerre, ebben a' hitben jó lélekkel meg ígérhettem, hogy vőmmel Aug. hó fojtán meg foglak látogatni. És íme! annyira reám halmozódtak a' teendők sokasága, hogy kertembe kimenni is alig vehettem rövid időt, és e' sok teendő alkalmasint Sept. 20-ig eltart. A' teendők nem annyira saját, mint polgári-városiak ugyanis.

A' városunk határán átvonuló Szarvasi vasutügy közigazgatási bejárás, kisajátítás sat. majd víz szabájozási ügyek, mellybe 3 utazást kellett tennem, azután takarékpénztár, 's egyházi, iskolai, templom igazítási teendők, tanácskozások, alkuk. 2 rendbéli védgát társulat ügyei /:eggyiktől 200 frt-ot kapok:/ most pedig /a'mit talán a lapokból olvashattál is/ a' Mturen tartandó ló dijj kiosztásról, melly 80 db arany. Némi ünnepesebb

dolgokkal akarjuk emelni, u.m.³¹³ lófuttatás, azután termény, ipar és gyümölcs kiállítással, ezutóbbi 3nak én vagyok rendezőjéül kinevezve. A' kiállítás ideje Sept. 7., de 2 napot előtte, 2 napot utánna tudom, hogy el kell töltenem. Ezen kívül most építék Bánrévi földemen a' tanyai lak szobámhoz egy másik szobát, hogy így két szobába nyáron egész családotul meg férjek, a' fürdői idényt ott tölthessük el. Ne kívánkozzanak Parádra vagy más hova fürdeni, mert bizony ez évbe elköltöttek 150 Frt-ot, László vómék is 150 Frt-ot, így 300 Frt. fürdőre, inkább jövőre fürdő házacskát építék a' Körös fojóra 's meg mentem a' pénzt.

Nem jönne el a' kiállításra, vagy mi? akkor kocsin viszlek haza Mezőkovácsházára magammal! Ugyan rosszkor került a sor Turra Jász-Nagykun-Szólnok megye gazdasági egylete részéről, gyümölcskiállítás! (hol van most? még a' fák levelei is lehullottak némelyekről. Almánk csak Daru és turi Borka van, az is felényi mint máskor, körtét fiatal fáink termettek, ha a' héten elnem lopják, vagy a' szél lenem hányja, vagy elnem érik; állíthatok ki vagy 40 fajt, többnyire a' te fajaidat, ezek mind névvel lesznek ellátva, másoktól kapott fajok név nélkül. A' legszebben fejlődött körték következő sorrendben következnek: Van Marum kobakja, Sterckmans vajoncza, Clairgeau, Erdei vajoncza, Izambert, Császár, Mérode esperes, Napóleon vajoncza, Angoulêmei hercegnő, – „ – csíkos,³¹⁴ Vilmos, – „ – csíkos, Bosc kobakja, Tongrei, Bordeauxi hercegné, Alexandrine Douillard, Liegel vajoncza, Nemes Crassán, és Colmár. Van még Amália Leclerc, Colmar du Mortier, Cécile tengernagy, Jodoigne diadala, Csíkos Armin, udvari tanácsos, csíkos császár, ~~Congressus~~ Gyűlés emléke, jó nagy. Francia Virgouleuse. Sajnos, hogy az említett fajaidból vagy 3 faj akkorra tulérik. Szőlőt is állítok ki.

Ha csak tehetem elmegyek hozzád. Sept. hó vége felé vagy Oct. elején, tudod, hogy hal nélkül nem szeretek menni, ebbe a' forró melegbe pedig nem lehet elevenen halat vinni. Hal igen bőven van és szépek.

Örülök rajta, hogy jó egészséged van, nékem és családomnak minden tagjainak is jó egészsége van.

Igaz a'! Visgáld meg jól az André Desportes körte fát, hasolítsd össze a' Juliusi színessel mert én gyümölcsseiben egy formának találtam mind alakra, mind ízre, igaz hogy az André Desportes 10 nappal később ért, és kissé nagyobb vólt, valamint gajjai is vaskosabbak, de ezen körülmény talán a' jobb hejzetnek tulajdonítandó.

³¹³ úgymint

³¹⁴ Macskakörömmel jelzi Dörgő, hogy Angoulêmei csíkos, majd ugyancsak macskakörömmel a Vilmos körte csíkos változatát.

Munkád ki adásáról ezuttal még nem mondok véleményt, magammal sem vagyok tisztába, erről személjesen kívánnék véled értekezni, nállam senki sem szeretné azt előbb és jobban olvasni, annyit minden esetre kívánok tőled, hogy tudasd vélem mielőbb a' ne talán első füzetbe leírandók neveit, mert alkalmasint nállam azokból gyümölcs, ha kívánod bemutatom azokat néked, és elmondom róllok véleményemet, tapasztalataimat.

Villásival is váltottam egy levelet, a' Turi kertészi állomásra nézve segédjét akarta ide adni. Gajjat tőled ez évben nem kérek, sótt 50 db saj meggyem is ugy marad.

Küld el az Erdélyi gazda 2 számát. Írod, hogy elvárlak, viszonzom azzal: legfőbb vágyam: téged látni, várakozásodat kielégíteni.

Vagyok szerető jó barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta e négyoldalas levelét, amelynek első oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 2/9 1879. Erdélyi Gazd 30 33 sz.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. szeptember 2. B-97. számú levél

„M.-Kovácsháza, Sept. 2. 1879.

Kedves barátom!

Itt küldöm az „Erdélyi Gazda” 30dik és 33dik számát. Olvasd át! aztán küld vissza, mert egy Nógrádi jó emberemnek is el akarom küldeni.

Meg ne botránkozzál cikkemen mely az 50 éves pomológót a nélkül, hogy szidná, mégis a szégyen padra állítja! A vastag ignorantiát lehetetlen volt szó nélkül hagyni a nyilvánosság előtt. –

Ez a Brassai,³¹⁵ mikép cikke végén állítja, színes képekben és körülményes leírásokban is bemutatta gyümölcseit, az erdélyi és a nem

³¹⁵ Brassai (Kronstädter) József (1800 – Kolozsvár, 1880. november 14.) kolozsvári gyümölcstermelő, pomológus. Az 1870-es évektől részt vett a kolozsvári, a dési és egyéb erdélyi gazdasági kiállításokon, ahol díjakat és dicséretet nyert gyümölcseiért. Az Erdélyi Gazdasági Egylet V., sepsiszentgyörgyi vándorgyűlésén megtartott terménykiállításon 60 féle almát és 60 féle körtét állított ki 1879-ben. (*Nemere*, Sepsiszentgyörgy politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági lapja. IX. évf. 81. szám 1879. október 9.) [Az OSZK Tájékoztató Osztályának szíves közlése, amelyet tisztelettel megköszönünk.] 1879. október

erdélyi gyümölcsöket. Ki is akarta adni nyomtatásban, de országos költségen. Mivel pedig nem kapott rá költséget, tehát legalább kéziratban bemutatta munkáját a bécsi világkiállításon. Sajnos! de hiszem, hogy cikkem olvasása után aligha el nem megy a kedve magának is attól, hogy kiadja munkáját, mely alkalmasint csupa oly hiteles leírásokat tartalmaz, mint az a 3 gyümölcse, a melyről kimutattam, hogy egyik se valódi!

Szegény öreget igazán sajnálom, hogy dicsősége fellegvárát így el kellett rontanom, hanemhát magára vessen, mért nem tanult? mért nem olvasott előbb, hogy sem az írásba fogott? Most élete alkonyán kell belátnia azt, hogy tanítania csakis annak lehet, a ki maga is tanult! –

Örülök rajta, hogy nem vagytok betegek. Később vagy korább jöjj, az nekem mindegy, elég, ha azt tudom, hogy bizonyosan eljössz. Addig is tehát áldjon meg az ég kedves családdal együtt, minden jóval!

Szívéből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Eszembe juttatta leveled egy passzusa, hogy némely gyümölcsöm, a mit számodra tartogatni akartam még nagyon könnyen túl is érhetik addig. Íme itt küldöm tehát

2 db Király vagy König*/fleinerje³¹⁶ termett a principálisom Battonyai kis tanyáján. Valódi.

Alul megjegyzés a */ jellel: Bizonytalan, tulajdonnév-e a Kőnig vagy csak köznév. Ha tulajdonnév, akkor az a magyarban is Kőnig marad, különben pedig király.

1 db Coulon renetje. Ez is ott termett 5 db, ennél még nagyobbak is egy kétéves ültetésen.

és november folyamán az *Erdélyi Gazda* és *A Nép kertésze* lapok hasábjain – Bereczki kiigazító észrevételei miatt – szóváltásba keveredtek, később azonban baráti kapcsolatba került Bereczkivel, aki többszöri oltóvessző-küldeményéről számolt be a Gyümölcsészeti vázlatok 3. és 4. kötetében. Emlékére nevezte el Bereczki a „Brassai szilvája” gyümölcsöt, amint írja: „Hadd viselje e becses szilvafaj sokáig közöttünk nevét annak a jó öregnek, a ki 80 éves koráig soha meg nem szűnt minden szabad percét a gyümölcsészet művelésére fölhasználni!” (BERECZKI 3. 1884. 503. p.). Brassai magoncát „Brassai vajonca” névvel leírta a Gyümölcsészeti vázlatok 4. kötetében: „1880 tavaszán, tehát kevéssel halála előtt, nekem is küldött róla ojtó vesszőt és ugyanakkor a gyümölcs szélrajzát is azon megjegyzéssel küldötte meg hozzám, hogy magoncát az 'Erdélyi gazdá'-ban, körülményesen meg fogja ismertetni. Sajnos! a halál meggátolta ebbeli szándéka valósításában.” (BERECZKI 4. 1887. 55. p.) Ugyancsak megemlékezett a „Brassai Mari” körtéről, melyet Brassai a leányáról nevezett el: „A főnebbinek szélrajza alá csak annyit írt, hogy kedves leánya nevére keresztelte el e kitűnő szép és jó körtét. A szélrajzról ítélve jókora nagy, széptermetű, hasaskörte alakú gyümölcsnek látszik.” (BERECZKI 4. 1887. 388. p.) NAGY-TÓTH 2006.

³¹⁶ Kőnig fleiner almája. Kőnig-nevű kertész vagy birtokos kertében jött valahol, egyebütt napvilágra és onnan terjedt el főnebbi neve alatt. Itt Bereczki a feltételezett kertész, Kőnig nevét Király formában is magyarítja.

1 db Kettős alma. Ezt Erdélyből Bánffy Pál³¹⁷ név alatt kaptam. Valódi-e? a jó isten tudja. Nincs leírva se, jellemezve sehol. Sokat termett nálam a próbaág. Valami pintyféle hegyes orrú madár mind leszurdalta a többit. De ettől a kettős példánytól alkalmasint félt ő kigyelme, mert nem merte bántani.

1 db Columbia körte. Tegnap este verte le a szél: de azért, hiszem, hogy meg fog érni így is. Ízleld meg. Én kitűnőnek találtam taval. Nálunk nem téli, hanem sept. octoberi körte. Könnyen leverí őt a szél a fáról.

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. szeptember 10. D-99. számú levél

„Mtur 1879. Sept. 10.

Kedves Barátom!

Sept. 2-án kelt leveledet a' gyümölcsökkel egygyütt hiba nélkül megkaptam. Fogadd érte szíves köszönetemet. A' 2 lapot figyelemmel át meg át olvastam. Bizony félelmes embernek nőtted ki magadat a' felületes pomológok előtt. A' kik rég idő öltá meg szokták er a' rá hasból³¹⁸ valamit beszélni, sőt átlátni.

Ide mellékelve küldöm a' 2 lapszámot, 's néhány – a' Turi kiállításon szerepelt gyümöls példányaimat, vagy is helyesebben mondva gyümölcs példányaidat.

Reményilem eddig olvastad az Egyetértés³¹⁹ heti keddi számát, mellybe a' Turi ünnepély terjedelmesen le van írva, Csávolszki Lajos³²⁰

³¹⁷ Bánffy Pál alma

³¹⁸ Dörgő itt Bereczki mondását idézi: „R, á rá fogd rá” (1877. december 19. B-64. számú levél)

³¹⁹ EGYETÉRTÉS (1874–1913), a függetlenségi párti ellenzék központi napilapja. A 19. század legsikeresebb és legnagyobb vagyona szert tett magyar újságvállalkozója, Csávolszky Lajos alapította. Indulásakor összeolvadt a *Baloldal* és a Magyar Újság című napilapokkal, s 1875 végéig Egyetértés és Magyar Újság címmel jelent meg. Kezdetben Csávolszky, Oláh Károly és Szederkényi Nándor szerkesztették, 1877 januárjától Csávolszky, aki egyben a lap kiadótulajdonosa is volt. Üzleti vállalkozásaiba belebukva 1899-ben az Egyetértést eladta. A továbbiakban Dienes Márton 1902-ig, Hoitsy Pál, Eötvös Károly 1904 végéig, majd Papp Zoltán volt a főszerkesztő. Az Egyetértés különösen a nyolcvanas években ért el nagy népszerűséget, az évtized végétől azonban jelentősen visszaesett, és hosszú, fokozatos elszürkülés után, közönségét is elveszítve megszűnt. A lap éles kormányellenessége, Kossuth-kultusza, a Csávolszky-cikkek támadó hangja miatt erősen hatott az ellenzéki választókra. A színvonalat Mocsáry Lajos, Szana Tamás, Pétery Károly, Verhovay Gyula, Simonyi Ernő, Eötvös Károly, Mezei Ernő, Gelléri Mór, Schwarcz

képviselőnk által ki személjeseen itt vólt, 's tóllünk teljes felvilágosítást, magyarázatot nyert. Ha meg nem vólna azon szám, megszerezsd, mert sok irkafirkától mentessz meg engem.

Most leírom a' kiállítás azon részleteit mellyeket a' lapok valószínűleg nem fognak leírni.

A' termény, ipar, és gyümölcs kiállítás rendezésére én vóltam felkérve, 's teljes hatalommal felruházva, segítségemre alárendelt személjek adattak, mennyit kívántam. Vólt 2 írnokom, 2 fegyveres formaruhás öröm, egy tisztogató nő. A' kiállítási helyiség az Gimnázium rajz terme, 6 öl széles, 7 öl hosszú, világos, magas 2 ajtóval. A' bemeneti ajtó előtt az utszán felállítottam 2 magas fehérre festett árbocot, tetejébe 2 nemzeti színű lobogóval. Közbe felirattal és az ország és Mtur város jó nagy czímerével, mellyet a' rajz tanárunk készíte. A terem virágzó oleanderekkel cserepes virágokkal buquetokkal³²¹ díszítettett. Az asztalok fehér boríték papírokkal huzattak be, úgy óldalaik is a földig, mint egy ravatal. A terem egyik óldalán 2 sor asztalon 250 tányér gyümölcs /:5ösével/ foglalt helyet, a' terem közepén a' nők által feldolgozott gyümölcs neműek, téstták, másik óldalon az ipar czikkeek, női kézimunkák.

Egy óldalba a' termény 2 literes lekvárnak való üvegekbe, mindenikre szabáj szerű papiros ragasztva, mellyre reá vólt írva a' tulajdonos neve, suj³²² sat. Egy asztalt foglalt el a' kalács, kenyér, sütemény, turó, szeszek, borok, sat. A' mi gyümölcs asztalunk 3 öl hosszú vólt a' fal mellett, rajta tányérokba név reá írással a' gyümölcs, 2 végén 2 szép

Gyula, Alexander Bernát, Péterfy Jenő, Ambrus Zoltán, Purjesz Lajos stb. írásai képviselték. Az Egyetértés társadalmi és politikai nézeteiben liberális szempontokat követett, a liberális, alkotmányos állami berendezkedés megvalósulásáért küzdött. – Csávolszky Lajos 1872-től Mezőtúr országgyűlési képviselője is volt.

³²⁰ Csávolszky Lajos (Buják, Nógrád vm., Sziráki járás, 1838 vagy 1841. június 3. – Bp., 1909. március 13.), újságíró. A győri gimnáziumban már diák korában szerkesztette a *Remény* című ifjúsági lapot. Az 1860-as évek politikai mozgalmái vonzották az újságírói pályára. Előbb a Honba írt, 1869-től Csernátony Lajos lapjának, az *Ellenőrnek* volt főmunkatársa. Egyik cikke miatt több hónapi fogságra ítélték. 1872-től 1886-ig Mezőtúr, 1887-től Poroszló (Heves vm., Tiszafüredi járás), 1892-től Fülöpszállás (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., Kunszentmiklósi járás) országgyűlési képviselője volt. Tisza Kálmán híve volt, 1974-ben azonban a baloldali ellenzékhez csatlakozott. 1905-ig volt tagja a parlamentnek. 1874-ben a *Baloldalt* szerkesztette, 1875 után *Egyetértés* című lapja a függetlenségi párt egyik vezető sajtóorgánuma volt. Lapja a Kossuth-kultusz és a kormányt támadó cikkei következtében nagy népszerűségre tett szert. Hatalmas vagyont, számos fővárosi és bécsi bérházat, tekintélyes földbirtokot szerzett. 1899-ben vállalkozásai csődbe jutottak, és Csávolszky Lajosnak az *Egyetértéstől* is meg kellett válnia. Fő művei: *Ami a baloldalon történik* (Bp., 1873); *Vezérembereink* (Bp., 1900); *A kiegyezkedés* (Bp., 1902); *Királyunk és tanácsosai* (Bp., 1902); *A hitelhagyottak* (Bp., 1907); *Az árulás története* (Bp., 1908). Irodalom: MAGYAR ÉLETRAJZI 1., 304-305. p.; SZABÓ 1995-a. – ÚJ IDŐK 5-6. kötet, 1452. p.

³²¹ buquet = bouquet (fr.) = csokor

³²² suj = súly

szőnyegszerű, kertészettel kötött virág csokor, díszes virág tartóba. A gyümölcsök kellő közepén egy díszes magas nyaku metszett üveg tartóba Daru almák, felébe emelve minden körte indigénaknak,³²³ mint régi, ősz gyümölcsünk, melly a' próbát nem csak kiállotta, de magát nekünk nélkülözhetetlenné tette.

A 3 öl hosszú asztal egyik végénél a' falra írtam szép olvasható betűkkel: Dörgő Dániel, Mtur, ojtó vesszők – helyben átadva bárkinek szíves készséggel ingyen adatnak. A másik végén pedig Gyümölcs fajaim legnagyobb része Bereczki Máté hiteles kertjéből származott. Közéből pedig a' falra a' Daru alma felibe egy kitört gajjat akasztottam fel, mellyen 24 gyümölcs példány mutatta azon faj termékenységét. Ennyi volt gyümölcskiállításom.

Terményből, főzelékből, befőttekből is meg lehetős contingenst állítánk ki. A gyümölcs asztalon volt Vázlatod³²⁴ és Guide Pratique,³²⁵ a'ki nem hiszi a' példányok hitelességét olvasson reá, az igaz, hogy gyümölcsseidből csak 32 faj volt, 28 másoktól származott, de ezeknek is felét már tudtam, hogy mi, a' mit nem tudtam, név nélkül a' belső sorba állítám. Tárlatomat Pénteken 9 órakor kezdém rendezni álványokkal, Vasárnap reggel 8 óráig a' tárgyakkal beépítém. Hétfőn délig látogatva mint egy 3000 vagy 4000 ember által. Hétfőn délután a kiállított tárgyakat vissza adám, Kedden reggel az el nem vitteket eladatám. Így csak most értem reá, hozzád levelet írni.

A gyümölcs kiállításba, csak Turiak vettek részt. De a látogatásba sok idegenek vettek részt. Csávolszki, Szilágyi Deső,³²⁶ Harkányi Frigyes³²⁷ és Károly³²⁸ családjaikkal. Megyénk notabilitásai. Gyönyörű szép nők, kik

³²³ indigéna = bennszülött, őslakos – „körte indigénaknak” – őshonos körtéknek

³²⁴ Vázlatod= Bereczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok műve

³²⁵ A Simon-Louis freres (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895. Guide pratique de l'amateur de fruits...

³²⁶ Szilágyi Dezső (Nagyvárad, 1840. április 1. – Bp., 1901. július 31.) politikus, igazságügy-miniszter, egyetemi tanár.

³²⁷ Harkányi Frigyes, 1895. október 24-től báró (Szeged, 1826. december 24. – Szirák, Nógrád vm., 1919. június 15. [GUDENUS 1990 szerint]); (Szeged, 1826. április 6. – Bp., 1919. szeptember 30. [MAGYAR ÉLETRAJZI I. köt. 676. p. szerint]): politikus, az I. világháború előtti magyar közgazdasági élet egyik vezetője. Harkányi János miniszter apja. Egyetemi tanulmányai végeztével pesti jurátus, az 1848–49-i szabadságharcban mint nemzetőr vett részt. Közreműködött a Magyar Általános Biztosító Társaság, a Magyar Földhitelintézet és számos más vállalat alapításában. 1867-től a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium kereskedelmi és vámosztályának vezetője. Az 1878-i párizsi magyar kiállítás kormánybiztosa. 1870-től 1897-ig szabadelvű, majd munkapárti országgyűlési képviselő, főrendiházi tag. – Első felesége báró Podmaniczky Zsuzsanna. – Irodalom: VARGHA 1931. 9., 28-40., 102-103., 112-115., 126-129., 162-164. p.

³²⁸ Harkányi Károly, 1895. okt. 24-től báró, taktaharkányi előnévvel (Szeged, 1832. július 6. – Bp., 1901. január 24.) a magyar főrendiház örökös tagja.

közzül sokan igen érdeklődtek a' gyümölcsök iránt, ezeknek magyarázatot adtam, 's módomból volt szellemökkel megismerkedni, meg is nevezem a' legérdekesebbeket közzülök Horthy Istvánné,³²⁹ Sipos Orbánné,³³⁰ Herzfelder Manóné³³¹ s.a.t. – ott volt vasárnap délelőtt Lukácsy is, láttam, hogy meg volt elégedve, sőt inkább jobban mondva lepetve. Mondta, ezen gyümölcskiállítás Budapesten is elsőek közt foglalna helyet, mondá küldjek belőlle a' Desi³³² kiállításra, kért a Congressus emlékéből /:melly legmutatósbabb volt:/ ójtó vesszőt, majd kezdette kritizálni a' felett miért magyarítád gyümölcsöd neveit? Miért nem maradsz az eredeti név mellett? Mondám, a Congressus emlékének mellyik a neve, a' francia Souvenir du Congres vagy a' német Andenken an der Congres, vagy az olasz vagy spanyol? Erre elhalgatott, ha tudom, hogy ő is jön, minden gyümölcs magyar neve után oda írtam volna francia nevét is. Hanem megfogott mégis egybe. A' Turi borka almát is kiállítám Borka név alatt, ezt meg czáfolta, igen elléven foglalva akkor, a' Borka almára az ide mellékelt kis czédulát tette; ha kedved tartja járj utánna ugy van é, igaz é? Ennyi ingerlés után végre bemutattam néki a' Koninck téli vajonczát, melly tölle származott, és nem valódi, erre azt mondá, hibásan olvashattam a' jegyfácskáról nevét; mert az Königin. Midőn osztán látta, hogy nem igen engedek sőt hiszek néki, – odébb állt. Azután kertembe kiveté magát egy városi tanácsnok által, félek, hogy lefőz.

Hétfőn reggel jött Dömötör László ironnal papírral kezébe, jegyzett fojtonosan. Valamint a Jász-Nagykun-Szolnok megye című lap tudósítója is, kinek rendelkezésére adám az Irnokaim által készített terjedelmes kiállítási jegyzéket. A' jutalmazások, a' mi tárlatunkba csak dísz oklevelek által történtek. Arany dísz oklevelet nyert a' mi gyümölcs kiállításunk. Ezüst dísz oklevelet a' Nagy József³³³ uré s. a. t., átaljába mondhatom, hogy a' kiállítással és beosztással minden látogató meg volt elégedve.

³²⁹ Horthy Istvánné, dévaványai Halassy Paula (Kenderes, 1839. március 18. – Kenderes, 1895. február 26.).

³³⁰ Sipos Orbán (Jászberény, 1835. május 24. – Homokszentlőrinc, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., Dunavecsei járás, 1926. július 12.) országgyűlési képviselő, a Jász Múzeum megalapítója, a Jászkun kerület utolsó alkapitánya, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja, királyi tanácsos.

³³¹ Herzfelder Manóné, Dörgő Dániel ismerőse. Herzfelder Manó Mezőtúr és Törökszentmiklós között földbirtokkal és majossal rendelkezett és birtokos társa volt Dörgőnek.

³³² Dés, Szolnok-Doboka vm. (ma: Dej, R.)

³³³ Nagy József, mezőörsi (1824-1904) földbirtokos, ügyvéd. A nemes Nagy család a Győr megyei Mezőörsről került Mezőtúrra 1736-ban. Nagyatya orvos (borbély) volt, ezért egy időben a „B. Nagy” nevet is használták. Mezőtúron született. Alsó- és középfokú iskoláit is itt végezte el kiváló eredménnyel. 1843-ban a kecskeméti református főiskolán folytatta tanulmányait. Jókai Mórhoz meleg barátság fűzte Kecskeméten, ennek bizonyosága az az

Igaz is, hogy mindazon előnyöket, melyeket a Pesti, Bétsi kiállításokon láttam, felhasználtam a' kiállításnál, míg a' hibákat elhagytam, a' tiszta fehér papír és tányérok nagyon alkalmasok a' tisztaságot és gyümölcset helyesen elrendezni, valamint a termények az üvegekben igen jól veszik ki magukat, szabáj szerűen úgy néznek ki; mint egy Gyógyszertár üvegei. Sajnálom hogy elnem jöttél, mert hiszem hogy valamint én megelégedetten érzem magamat e' kis helyi kiállítás által, úgy te is megelégedve mentél volna vissza. E' nap a' mi diadalunk napja vala.

A' küldött gyümölcsök közzé tettem egy Du Mortier Colmart is, de még ez éretlen, átaljába az itt küldött gyümölcsöket a' kiállításon szerepeltek. Majd midőn leszedjük a' gyümölcsöt, küldök Colmar Du Mortiert és Cécile tengernagyot, melyeket használhatsz a' leírásra, ízlelésre.

Küldött gyümölcseidet a postáról hozzám egyenesen a' kiállításra hozták, ott bontottam fel, majd visszahelyezém, egynehány avatott emberemnek mutatám meg dicsekedve, hogy tanítgatsz te engemet gyümölcs ismére, mondák tegyem kiállításba, mondám nem szabad, nem arra van küldve, a' te kerted olly nagyszerű és sokaságu gyümölcsöt képvisel, hogy annak az én gyümölcskiállításom csak kisdéd része, méltóságod sérténem meg néhány gyümölcssel s.a.t.

De már másfelé megyek, majd máskor fojtatom.

Most pedig Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

arckép, amit a festőnek készülő Jókai festett Nagy Józsefről. 1844-45. években a késmárki főiskolán fejezte be jogi tanulmányait kitűnő eredménnyel. Az ügyvédi vizsgát 1847-ben tette le, ezután a mezőtúri református egyház szolgálatába állt. Az 1848-49-es szabadságharcot mint nemzetőr főhadnagy küzdötte végig. A kitűnő ügyvédi diploma ellenére sem folytatta a jogi pályát. A föld, a természet szeretete a mezőgazdaság irányába terelte. Több ízben felajánlották neki a polgármesterséget, amit soha nem fogadott el, de városa közügyeinek intézéséből mindig kivette a részét. Városi és megyei képviselő, presbiter, az 1863, 1876, 1885. években az egyház főgondnokává választották, 1898-tól örökös főgondnoki címet kapott. A gimnázium javára többször nagy értékű alapítványt tett. Az 1896-ban átadott újavárosi templom felépítése is az ő, és felesége – Várady Emília – áldozatkészségét dicsérik. Az 1870-es években földbirtokán gyümölcsöskertet létesített, és a gyümölcsfákat – Dörgő Dániel közvetítésével – Glocker Károlytól szerezte be.– Irodalom: MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 112–113. p.

[Dörgő Dániel két 255 x 202 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta hatoldalas levelét, amelynek 6. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 14/9 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. szeptember 21. D-100. számú levél

„Mtur 1879. Sept. 21.

Kedves Barátom!

Engemet vársz és csak leveletem kapod, e' bizony cigányos dolog, mit én teszek, biztatlak „mint cigány a lovát”. Hogy a' cigány abrakkal vagy ostorral biztatta e', nem tudom, de azt érzem, hogy ígéretem, miképp megkereslek, rut hazugságnak tűnhetnek fel előtted. Egy cseppet sem csudálkozom tehát rajta, ha áldott jó béketűrésed kimerült 's engemet póltron³³⁴ embernek tartasz.

Megkísérlem magamat védelmezni.

Dolgaimat úgy rendeztem be, hogy tegnap, azaz Sept. 20-án estve nállad lehessenek, 's ímé a' héten újra egy szomorú csapás ért bennünket, azaz hogy Gimnásiumunkat. Bede Lajos³³⁵ igazgató Tanár, egy vas szorgalmu, tántoríthatatlan jellemű, a' legjobb készültségű 53 éves férfi, ki egész életét a' tanításnak szentelte, mint te a' tiedet a' gyümölcsészetnek, ki nem alkota családot, bár módjába vala – hanem a' turi Gimnásium növendékeit tartá ő családjának; mondom – e' pótolhatlan férfiú este egészségben lefeküdt, és reggel ágyába halva találtatott. Agyszélhűdésbe elhalt.

Képzelted a' fájdalmat, mit minden, a nevelés ügyét szívéen hordozó ember érez e' csapás felett. László fiamra³³⁶ is a' teendőik egész halmaza nehezült, be álván már a' diligentia,³³⁷ gondoskodni kellett a' Gimnásium sorsáról, vőm meg kért, hogy befojásomat vessem már leg be,³³⁸ 's támogassam a' tanári kar véleményét. E' tárgyban tegnap dél után Iskola bizottsági ülés tartatott, hol a' tanári kar

³³⁴ Poltron = hencegő

³³⁵ Bede Lajos, (Szeghalom, 1826 – Mezőtúr, 1879. szeptember 16.) tanár, gimnáziumi igazgató. A debreceni főiskolán tanult, ahol köztanító is volt. Később Szeghalmon lett rektor, majd Túrkevény és Gyomán segédlelkész. 1854-től 1860-ig Karcagon volt gimnáziumi igazgató. 1860-tól mezőtúri tanár, majd báráncsi Kiss Sándor lemondása után – aki sógora volt – 1872-től igazgató volt haláláig. A gimnázium anyagi ügyeit példamutató szigorral szedte rendbe. Kéziratban maradt műve: *Írás nélküli számvetés a népiskolák használatára*. 1852. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 23. p.

³³⁶ Itt Bodolay László gimnáziumi tanárról, Dörgő Mária férjéről – tehát Dörgő Dániel vejről van szó.

³³⁷ Diligentia = szorgalom, buzgólkodás.

³³⁸ Latba helyett

véleménye teljes szövegében elfogadtatott. Ma pedig Presbiteriális Gyűlés fog tartatni, melly a' tegnapi megállapodást szentesíttse, jóvá hagyja.

Tehát ember tervez, Isten végez, elmaradt a' mai napról hozzád való menetelem, mellyet pedig előre lelki élevezetemül, fáradságomérti jutalmaztatásomul számíték.

Hólnap kezdem meg a' kukoricza törést, majd azután a' kert szüret, szóval új teendők, leg alább 2 hétig. Hogy mennyire elvóltam a' közügyekkel foglalva képzelheted abból, miképp Sept. 7-én kora reggel kocsin vóltam kint kertemben, csemege szőlő fajok össze szedésére és az ólta nem vólt időm oda kimenni. De már hólnap kimegyek, 's egész nap kint leszek.

Nagy dolgot kérek tőled. Írd le azon 100 faj gyümölcsseid neveit, mellyet kiadni szándékozol, hogy ha van már nékem azok közül valamelyikről gyümöltsöm, elküldhessem néked mutatóul, 's tanulmányozás végett. Sőt ha van valami csekély tapasztalásom, elmondhassam azt is.

A' Columbia körte nem várta be a' teljes meg puhulást, ütődési sebén rothadásnak indult, tehát meg vágtam, le rajzoltam, 's meg ízleltem, bő levű körte fog lenni, de még ízessége nem vala. A' König fleinerje kitűnő dísz gyümölcs, majd kérek belőle gajjat, az eggyik még meg van. Ugy meg van a' Coulon renetje is, de abból már bírok tőled fácskát, 2 fajtámon is van belőle egy-egy ág.

A' lapok a' kiállítás végett, kivált a' megyei lapok, annyira dícsértek, hogy szinte büdösnek éreztem körültem tőle a' levegőt. Meg kerestem Madarász József³³⁹ orsz. képviselő levélben a' gyümölcsök, szőlők végett, utasítám a' Gyümölcsészeti Vázlatokhoz, valamint Hajdu János és Harkányi Károly urakat is.

Családomnak minden tagja egészséges, különösen a' két kis iker leányunk testben – de különösen szellemiekben bámulatosan fejlődnek. Az eggyik a kisebbik az Óvódába legelső. Midőn ezen szót „legelső Erzsike” hallotta Ilonka, mondá, hogy ő meg a' legmásodik. Tavaj körte ismeretök addig terjedt, „sárga körte kell nékem”, azután kis ujaikkal meg tapogatták puha-e? Ma már ők is haladtak a' gyümölcsészetbe, azt mondja az eggyik, Édes Atyám! nem jó körte ez, rágni kell, olyat tessék adni, mellyet szopni kell.

Képzelheted milly öröm ez egy pomológus atyának, mind ezt, sok mással néked köszönhetem. Csak látnád, hallanád, milly nagy becsben tartanak

³³⁹ Madarász József (Nemeskisfalud, 1814. augusztus 27. – Kispest, 1915. január 31.), politikus, ügyvéd, Madarász László öccse. Részt vett a szabadságharcban, utána 9 évi várfogságra ítélték. 1856-ban nyerte vissza szabadságát. 1861-ben, majd 1865 után haláláig negyvennyolcas, illetve függetlenségi párti képviselő. 1848-tól 1915-ig megszakítás nélkül a sárkeresztúri kerületet képviselte 67 éven át az országgyűlésben. Főbb művei: *Beszédei az 1865-67. Országgyűlésen* (Pest, 1868); *Emlékirataim 1831-1881.* (Bp. 1883.) Irodalom VILLÁM J. 129–133. p. WIKIPEDIA
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Madar%C3%A1sz_J%C3%B3zsef_\(politikus,_1814%E2%80%99_31915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Madar%C3%A1sz_J%C3%B3zsef_(politikus,_1814%E2%80%99_31915))

gyermekeim is tégedet. Hanem a gyermek a' savanyu bár finom – mint p. o. Izambert körtét – az édesek mellett nem annyira szereti. Ezért az édes almákat sem szabad mellőzni, mert sok gyermek van a' világon.

Na, de eltelt az idő, megyek az Egyházi Gyűlésbe. Tehát mostan Isten vélled szerető jó barátod

Dörgő Dániel m. p.

[Megjegyzései a levél végén:]

levelezési lapodat nem kaptam

Más elnök³⁴⁰ még nem termett nállam, de a másik kettő Cecile, Dumortier körte megvan."

[Dörgő Dániel egy 255 x 202 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta háromoldalas levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté elmosódott olvashatatlan írása.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. szeptember 24. B-98. számú levél

„M.-Kovácsháza, Sept. 24. 1879.

Kedves barátom!

F. hó 21-ről írt leveledet két ízben is elolvastam, mindenképen kiakartam abból betűzni azt, hogy eljössz-e tehát? és mikor jössz vagy jöhetsz el? Biz ott erről egy kukkantást sem bírtam kibetűzni: hanem azért én mégis hiszem, hogy eljössz és avval keveset törődöm, hogy mikor jössz el csak a jövő hó végéig bizonyosan eljőjj, mert remélem, hogy akkorra már elkészülhetek 100. gyümölcsfaj leírásával.

Arról akarnék veled tanácskozni, hogy hogyan kellene legcélszerűbben intéznem a kiadást! Egy egész kötetre való munkát most még nem bírnék előállítani, mindaddig, míg újabb termés nem lesz, hogy a meglévőkhöz újabb fajokat is tanulmányozhassak még: de a meglévőt sem szeretném sokáig íróasztalomon hevertetni, szóval nem akarom most itt vázolgatni előtted a sok kérdést melyet veled együtt szeretnék eldönteni.

Naponta két-két gyümölcs leírást készítek most már el sajtó alá, mert csak így lehetek kész október végeig.

³⁴⁰ Mas elnök körte

Nehogy a feladott leczke márul is elmaradjon, csak röviden azt írom hát legutóbbi leveledre, hogy ezennel lejegyzem neked, nemcsak a 100. körtefajt, melynek leírásával octóber végéig készen akarok lenni: hanem azon almafajokat is és szilva fajokat is, melyek leírásához már minden adat készen van nálam, csak össze kell állítani.

Sok jót kíván igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Villási a „Földművelési érdekeink”-ben és az „Erdélyi gazdá”-ban is ugyancsak nekem rontott! Czikket írt „Gyümölcsészetünk büszkesége és teendői” cím alatt, melylyel én is úgy jártam, mint te a lapok dicsérgetéseivel, hogy szinte büdösnek érzem én is magam körül a levegőt.

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. október 11. D-101. számú levél

„Mtur 1879. Oct. 11.

Kedves Barátom!

Neki bősziültünk a' gát töltésnek. Ugy nappal, mint a' hóldvilágos éjjel fojvást nyikorogja a' talicska kerék: „fíról-fíra, fíról-fíra” nincs menekülés. Megkezdődött a' környék városai között a' párviadal – ásóval. Muszka és víz: egyforma fogalom az ellenség kifejezésére. A' víz: a' lét kérdése. Tehát dolgozni kell, kézzel, fejjel, fejjel a pénz előállításá felett. Kijut mindenkinek egyaránt. Tegnap jártam fel a' reám bízott több mint egy mértföld hosszú gát vonalat, melly vonalon 3 felügyelő vezérlete alatt 3 nagy csapat ember dolgozik. Hólnap reggel pedig kezdődik a' fizetés. Ne vedd tehát töllem rossz néven, ha kissé elhanyagollak, kényszerűségből teszem. Szégyenleném, ha a' közös ellenség ellen a' síkra ki nem állanék, tétlenül nézném a' bajt.

Sept. 24én kelt leveledet idejében meg kaptam a' leírandó gyümölcs névjegyzékkel. Eleinte a' sok név között nem érte a' lábam a' földet – usztam. De aprónként hozzá szoktam. Elővettem estve az ágyamba. Összehasonlítottam a' mult évi catalógusod, majd a' már nállam meglévő gyümölcsfajaiddal, jegyzékbe tettem, mellyek maradtak vagy maradnak ki egyikből másikból, mellyek nincsennek meg nállam, mellyek vannak meg, mellyekből tudnék vesszót adni? ha kell. Szóval esténként teljes élvezettel

tanulmányoztam a' gyümölcs neveidet. Mellyet most elővéve, elmondom némellyikről csekéj tapasztalataimat.

Az Arenberg kolmárja egy faj fámon két db gyümölcsöt hozott, de féreg miatt rucza tojás nagyságokkor a' fáról idő előtt leestek. Nállam e' faj jó nagy lessz, a' Van Geert szomszédjával egyenlőn nőve, a' Vilmos körte nagyságát alkalmasint elhagyja, 's megközelíti a' Clairgeau nagyságot. Ugy é? az Augusztusi szép más mint az Augusztusi nagy pirók? ez utolsóból bírok tölled és nem akarod leírni. A Canourguesi körte nállam is olly gyengéd, finom mint nállad, bár itt egy héttel (Aug. 10-én sőt elébb) ért.

A Cécile tengernagyból itt küldök 4 példányt tavaj nagyobb is volt, hanem köves, bár fája a' víz parthoz közel van. Átaljába megjegyzem, hogy az itt küldött gyümölcsöket Oct. 1ső napján szedtem le. A' Dumortier kolmárjából küldök 3 példányt, továbbá 13 Turi Borka almát, 2 db Mihálfi peppint melly a' tavasszal általad küldött ojtó vesszön termett. Aprill 18án párosítam két szemre, a' felső szem gajra hajtott, az alsó 5 almát termett, és tartott is meg. Termett még az idei párosításból a' Wilkenburgi rósa alma és a Zöld Pázmán /:Balogtól: / egy egy példányt, de féreg esvén beléjük, idő előtt lehultak. Küldök még itt egy körtét, mellynek nem tudom a' nevét, csak rá fogtam hogy Verte Longue? Málnaitól kaptam e' fajt Nápolyi király ajándéka alatt. Szent-Miklósi³⁴¹ kiállításon láttuk a' Kecskemétiéktől kiállítva Virgoules név alatt, de sem egyik, sem másik. Ha könnyű szerrel reá ismernél szeretném tudni a' nevét. Mert bár közönséges ízű körte, de előttem igen feltűnt. Tavaj termett 12 darabot, mellyből egy 48 deka nehéz vólt, ez évben 150 ilyen darabot termett mint a' küldött. A' fa 7 éves, daczára nagy termésének olly buján nőtt ez évben is, mintha egy szem se lett volna rajta.

Menjünk tovább a' név soron.

A' Kormos császárkörte ugy é hogy egygy a' Kormos Esperessel ez utóbbiból két faj fámon is van egygy ág.

A' Mas elnök meg van nállam, de még nem hozott gyümölcsöt.

Az Api alma leírásakor figyelmeztetek, hogy én Kovács Jóseftől Pesten 3 félet láttam, sötét barna pirossat, világos pirossat, és zöldet 5 gerezdel, gerezdje közt sötétebb zöld szabájos csíkkal.

A' Nyári fontos vagy is Lothringi Rambur azt hiszem, hogy egy és ugyan az a' Kecskemét, sőt Turon is elterjedt Tükör almával, tehát leírás alkalmával hason nevei között, ha kérdő jel mellett is, meg említsd, vagy halaszd el leírását míg meg győződést nem szerzessz rólla.

A' Magyar kormos nem a' Máдай kormos?

³⁴¹ Az 1878. évi törökszentmiklósi kiállításról van szó.

A' Turi Borka almából azért küldöttem több példányt, hogy kutasd ki valahogy nevét? kaptál é illyet Sóvári név alatt?

A' Csucsos szilva nem egy a' Hegyes szilvával? Ez utóbbit birom. Azon szilva fajaidból mellyek nálad nem hoznak vesszőt meg van nállam a' Chalonsi kései, Denniston piros, Letricourt, Sárga Mirabella, Späth Anna és Ügyész szilva,³⁴² erős vesszőket hoztak.

A' Berry hercegnő körte termett nállam, de aprót, és késett az éréssel. A' Clairgeau itt igen termékeny, nem hull, nem férgedzik, nagy sótt igen nagyra nő, hanem csak első rangu mint a' Congressus emléke, sótt ez utóbbi még olvadóbb. Nem a' Desportes Mórra mondtam, hogy talán egy a' Juliusi szinessel hanem a' Desportes Endrére, tehát kérek hasonlítsd össze.

A' Van Marum kobakja nőtt nállam ez évbe leg nagyobbra, a' kiállításon czégér vólt, meg lehet enni, majd ojjan mint a' Clairgeau. A' Zöld Magdolna sokszor huzós, fanyar.

Hát a' Lóweni szép szilvát miért nem akarod leírni? Hiszen a Catalógusodba meg ígérted! Nállam meg is van, igen erős vesszőkkel. Ezt annyira dicsérte Lukácsi a Turi kiállításon, nagyságát, szépségét, jóságát, hogy minden szilvák elébe tette.

Átaljába a' leírandó gyümöltsök között, sok nincs, mellyeket Catalógusodba leírni ígérteztél, lehet, hogy elejtetted, mint hitvány gyümölcsöket vagy nem győződtél meg valódiságukról teljesen. Hátha elfelejtetted? Annál fogva én leírom azokat a' fajok neveit, mellyeket nem akarsz leírni, nállam pedig tölled megvannak, ugy Catalógodba is. Hátha ugy járnék mint a' Lovenjouli ízletes körtével, mellyet eszedbe juttattam.

Amanlis csíkos vajoncza

Csíkos Császár

Hardenpont csíkos vajoncza

Morny herczeg

Nina

Cellini alma

Tournay-i kurta száru

Beszterczei muskotáj

Bose piros szilvája

Lóweni szép

Szent Katalin szilva

Szeretném tudni, ezeket miért mellőzted?

³⁴² Ügyész szilva = a Procureur szilva magyarra fordított neve.

Senki sem kívánja jobban mint én tölled újabb gyümölcs leírást olvasni, még sem ajánlhatom én a' füzetenkénti meg jelenést, el forgácsolódik a' füzet a megrendelőknél, és hiányos lesz a' munka sokaknál.

Névjegyzékedből látom, hogy 182 faj gyümölcsöd vagy levan írva, vagy a' leírásra szükséges minden adat meg van. E' kitesz a' címlappal 366 lapot, van még ön álló dolgozatod is? mit nem kell meg semmisültni hagyni. Így hiszem hogy 400 vagy 450 lapot be töltesz, tehát meg van a' 2dik kötet vagy ha nem telik 366 lapnál többre? az árát arányosítsd ahhoz.

Egyébiránt aradi jó barátaidnak is van igazuk. Az idő halad, halandók vagyunk, értékesíteni okszerű a' már meg lévőit. Ha tehát még is füzetenként akarod kiadni a' kész leírt gyümölcsöket, akkor arra vigyázz, hogy azokat nyomasd ki, mellyekből leg több vesszőt bírsz kiadni, mert meg fognak rohanni.

Jövő levelembé leírom azon gyümölcs fajaid neveit, mellyeket kiadni akarsz, és a' mellyek nállam is meg vannak, azon célból, hogy szükség esetében ojtó vesszők dolgában kiségitőd lehessenek. Minden vesszőtském rendelkezésedre áll. 103 faj van meg nállam azon 182 faj gyümölcsid közzül, mellyeket már kéziratba vannak nállad leírva, vagy pedig minden adva kész a' leírásra, mindenikből tudok adni pár vesszőt, sőt némelyikből 20at is. Jövő levelembé leírom a' 103 faj nevét, megemlítve a' mellyikből több vessző kerül.

Ne várj ugyan, hogy elmegyek, de nem adom fel a' reményt, meg eshetik, ha az ut elnem romlik, hogy elmegyek, mert nagyon vágyok hozzád, ha elnem mehetek bőven értekezek vélled levéllel.

Borom 80 akó termett, kukoriczám holdanként 120 vékát adott. Családomnak minden tagja egészséges.

Áldjon meg a' jó Isten
szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel két 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta hatoldalas levelét, amelynek 1. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 17/10 1879”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. október 14. B-99. számú levél

„M.-Kovácsháza, Oct. 14. 1879.

Kedves barátom!

Holnap, ha isten segít, készen leszek a körte leírásokkal kivéve azon két fajt, melyet még tőled várok.

Ha netán sürgős dolgaid végett nem jöhetnél el hozzám e hó folytán, akkor igen szépen kérnélek, hogy a Cécile tengernagyot is, a Dumortier kolmárját is pakolnád be ügyesen egy ládikóba s küldenéd el a postán minél előbb. Nagyon érdekemben áll, hogy azon fajokat megkaphassam és leír hassam, mert azon két faj nélkül, egy füzetre való kéziratom nem levén teljes, lehetetlen volna nyomtatás alá adnom. Az első füzetbe csakis körték jöhetnek, almát, szilvát oda nem lehet függesztenem a körték közé, pedig 95 körte leírásom csak akkor lesz, ha a tőled várt két fajt is leírandottam s az 1ső füzetben éppen 95 leírás fog megjelenni. Ne gondold véletlenül azt felőlem, kedves barátom, hogy oly önző lehetnék, hogy idejöveteledet még akkor is megkövetelném, ha az neked dolgaidban való hátramaradásodba és így áldozatodba kerülne. Isten őrizzen meg engem is téged is ilyen gondolattól! Ha rá érsz eljönni jöjj! különben én megyek hozzád, mert azóta, mióta szegény Vertán Endre barátom meghalt, csak te maradtál közelemben és számomra a kivel szíves örömet tanácskozom dolgaim felől. Most pedig munkám folytatásának sajtó alá adása előtt az előfizetési fölhívás ügyében, de egyebekben is okvetlenül kell, hogy veled értekezsem, mert addig semmi esetre sem fogok bele, míg el nem határoztuk együtt, hogy hogyan és mikép indítsuk meg a dolgot. –

Mos várok egy körte fajt Kövér Gábortól Aradról, amit szinte le kell még írnom az első füzet számára. Ez a Toulousi kései körte. Termett már nálam: de rettenetes komisz volt, húzós kegyetlenül, a mint te szoktad mondani. Fajom határozottan valódi: de nem írtam éppen e miatt le ekkoráig Kövér Gábor azomban rábeszélte, hogy írjam le, mert nála kitűnő is, termékeny is, a mit csakugyan szememmel is láttam nála a nyáron. Azt ígérte akkor, hogy mihelyt leszedi a fáról azonnal elküldi a kívánt mintapéldányokat: de ő, ezen fajt, oct. közepe előtt soha sem szedi le fájáról. –

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. október 17. B-100. számú levél

„M.-Kovácsháza, Oct. 17. 1879.

Kedves barátom!

Tehát megelőztél! Így is jó. Fogadd őszinte köszönetemet a küldöttekért! Csak igyekezzetek tehát a míg nem késő, mert úgy látszik, hogy megint belejövünk az árvizes katastrófákba!

Az Augustusi szép = Belle d'août.

Az Augustusi nagy pirók = Gros rousselet d'août.

E' kettő tehát nem egy. Az Augustusi nagy pirókot azért nem írom most le, mert nagy a gyanúm, hogy nem más, mint az általam már leírt Angelina körte (I. köt. 187. 1.). Várnom kell, hogy egyszerre teremjen mind a kettő: akkor majd megtudom az igazat. A Mihályf pepinről valahogy ne gondold, hogy mindig ilyen apróság lesz!

A küldött nagy körte nem = Verte longue: hanem a Jahn által az Illustr. Handbuch (II. 159.) című nagy munkában leírt Nápolyi király emléke. Erre azonban azt mondja Oberdieck hogy Jahn nem a valódit írta le az idézett helyen, hanem egy hibásan nevezett más gyümölcsöt. Elég az hozzá, hogy a tied az, a melyet Jahn e név alatt leírt.

A Kormos császár valóban = Kormos esperes vagyis Doyenné gris.

Api alma van vagy 7 féle a valóságban is. Küldj annak idejében egy Tükör almát, hogy megtudhassam hasonneve-e a Lotringi fontosnak.³⁴³ A magyar kormos jó II. rendű a Máдай kormos I. rendű téli alma. A Túri Borkákat bepakoltam egy ládikóba s elküldöm Reutlingenbe³⁴⁴ Dr. Lucasnak. Hátha ő inkább rá ismerne.

A Csucsos szilva (Mamelonné) más mint a Hegyes szilva (Spitz Zwetsche). Sem a Desportes Mór sem a Desportes Endre nem = a Júliusi színessel.

A Lőweni szép kiveszett a próbafáról, faiskolai ojtványom (a kiveszett fajfáról) még nem termett, várnom kell hogy teremjen, hogy aztán leírhasam.

A Csíkos császárt nem kell leírni, mert szórul szóra egyezik a közönséges császár leírásával csakhogy faja is gyümölcse is csíkos. Ez egy jellem vonás, nem érdemli meg, hogy külön is leírjuk s ismételjük az anyafaj leírását. Ugyanezt mondhatom a Hardenpont csíkos vajonczárol is, mely szinte = Hardenpont vajoncza csakhogy faja is gy.[ümölcse] is csíkos.

³⁴³ Lothringi rambur (alma)

³⁴⁴ A württembergi Schwarzwald-kerület és Reutlingen kerület fővárosa a Sváb-Alpok lábánál.

A Morny nem termett még leírásra alkalmas példányokat, pedig hát valódi nálam!

A Nina is valódi: de a próbafán nem hajtott leírásra is alkalmas vesszőt s nem hozott leírásra alkalmas gyümölcsöket.

A Cellini nálam augusztusban ért, mint testvére is a Langton páratlana. Nem akarom leírni a nyári almákat, különösen pedig azokat, melyek Német honban Oct. Nov. hóban érnek, mint ezen említett két faj is, nálunk pedig nagyon is nyáriak. A Tournay-i téli almáról³⁴⁵ várnom kell leírásra alkalmas gyümölcsöket.

A Beszterczei muskotály leírása is csak ismétlése volna a közönséges beszterczei leírásának, melyet már Dr. Entz³⁴⁶ leírt, különben pedig egész világ által eléggé ismert.

A Bose piros szilvájáról várnom kell leírásra alkalmas gyümölcsöket, mert akkor, a mikor termett, elszalasztottam a leírását.

³⁴⁵ Tournay-i téli alma = Nem található a korabeli irodalomban ilyen elnevezéssel almafajta, Bereczki nem írta le a Gyümölcsészeti vázlatok egyik kötetében sem.

³⁴⁶ Entz Ferenc (Sümege, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.), orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Entz Géza (1842-1919) zoológus apja. A modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője és megindítója. Az 1825-ben Pesten megkezdett orvosi tanulmányait 1831-ben Bécsben fejezte be. 1848-ig uradalmi orvos volt, a szabadságharcban honvéd főorvos. 1849-ben eltiltották az orvosi tevékenységtől. Előbb Mezőkomáromban, majd 1850-ben Pesten, a Csömöri úton létesített munkatársaival kertészetet és faiskolát, amelyet 1853-ban kertészképző iskolával egészített ki („Haszonkertészeket képző gyakorlati tanintézet” néven). Ez volt a mai Kertészeti Egyetem őse, illetve jogelődje. Tevékenységére a kormányzat is felfigyelt. Az oktatást felkarolta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és 1860-ban Budán létrehozta a Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézetet, amelynek igazgatójává Entz Ferencet nevezték ki. Egyre súlyosbodó szembaja miatt azonban 1876-ban lemondott és nyugalomba vonult. Működésében mindenkor a hazai viszonyokhoz alkalmazkodott és ehhez szabta a nyugati államokban szerzett tapasztalatait. Különös érdeklődéssel foglalkozott a kertészet és szőlészet elméleti és gyakorlati kérdéseivel, tapasztalatait szaklapokban és 1854 - 1859 között írt munkáit 15 kötetben „Kertészeti füzetek” címen kiadta. E munkája korának alapvető kertészeti és szőlészeti kézikönyve lett, s méltó utódja Lippai János 200 évvel korábban megjelent „Pozsoni kertjének.” Entz nagy érdeme a hazai kertészeti műnyelv kialakítása, erre épül a mai kertészeti szaknyelv is. Úti beszámolóit nyomtatásban is megjelentek. Számos lap munkatársa volt, megindította és 1870-től szerkesztette a *Borászati Füzetek* című szakközlönyt, amelyet 1874-től állami támogatással *Borászati Lapok* címmel adnak ki. 1858-ban az MTA, 1865-ben pedig az osztrák Kertészeti Társaság is tagjai sorába választotta. Emlékére 1963-ban a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanácsa évenként kiosztásra kerülő Entz Ferenc-éremet alapított a kiváló kertészeti szakemberek jutalmazására. - Fő művei: *Kertészeti Füzetek* (Pest, 1854-1858); *Népszerű káté a szőlőművelés és borkezelés okszerű módjáról* (Buda, 1864); *Borászati utazás Franciaországban és a Rajna vidékén.* (Pest, 1864.); *Újkori magyar gazda* (Pozsony, 1868); *A hazai szőlészet.* (Gyürky Antallal és Gyürky Pállal, Pest, 1868); *Magyarország borászata* (Málnay Ignáccal és Tóth Imrével, Pest, 1869.); *Szőlészet és Borászat Erdélyben* (Málnay Ignáccal, Vác, 1870); *Az újabban felmerült borkérdések megoldásához* (Bp., 1875). Irodalom: GALGÓCZY K. 1878; RAPAICS 1938; RAPAICS 1940a; RAPAICS 1953; GEDAY 1961; MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 427-428.; SZABÓ L. 1987.

A Sárga Katalin szilváról³⁴⁷ előbb ojtanom kell, hogy leírásra alkalmas vesszőket, leveleket stb.

A füzetenkénti kiadásra vonatkozólag sokat kellene írnom: de jobb szeretném szóval elmondani. Minthogy okvetlenül egy becsületes kötetet akarok adni egyszerre: nem akarom a már úgy is félig-meddig kész anyagot csipegetni. 3 füzetre beosztva egy becsületes kötet lesz belőle. Minden füzet 12 – 13 nyomtatott ívből fog állani, s így az egész kötet 36 – 38 nyomtatott ív lesz. Ha jövőre jó termés lesz, 1881 tavaszán aligha készen nem leszek az egész munkával s akkor egyszerre jelenhetik meg a két füzet. Egy évig csak vigyázhat mindenki a megkapott 1ső füzetre! és addig ennek is nagy hasznát veheti.

Bizony van itt a már leírtak közt több is olyan, a melyikről kevés még a vesszőm, de majd lesz jövőre, mert szemzettem belőlük faiskolai ojtványaim hegyére.

Kár volna magad azon fajok leírásával a melyek nálad, tőlem megvannak. Hisz itt van a katalogod, a hol már leírtad vagy megjegyezted a nálad is meglevő fajokat.

Két hét múlva nyomtatás alá is adhatom a kész kéziratot: addig lesz mit javítgatnom rajta. Változtatást teszek ugyanis némely nem helyesnek látszó kifejezéseken, mint „Belseje” az „Ízlelése” helyett,

„talapja” az „ülőlapja” helyett,

„fűrészese” a „fűrészelték” helyett,

„tömlőcskéje” a „fiókja” helyett,

„magtokja” a „magháza” helyett, stb.

Azokat, hogy miért teszem a változtatásokat talán magadtól is eltalálsz: különben szóval majd megmagyarázom.

Áldjon meg a jó ég ezerféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Lukácsy czudarul megtámadott: hanem hát ne várja tőlem, hogy a kölcsönt úgy adjam neki vissza, a mint ő tette, mert én sohasem hazudtam és nem is fogok hazudni, a mivel pedig ő és czimborái vádolnak az egy szóig mind csupa hazugság. Az egyik elégtételem, melyet ellenében veszek magamnak csak abból áll, hogy egy „Levelezési lap” hátára, mely lapot „Nagyságos Lukácsy Sándor ministeri biztos úrnak” címeztem, következőket írtam:

³⁴⁷ Sárga Katalin szilva = Szent Katalin szilva

»Album – lap«

Egy példabeszéd azt mondja

»A hazugság csúnya véték«

Én pedig azt mondom, hogy

»Boldog ember az, a kinek életében

Sohasem kellett hazudnia.«

Lelkiismeretem pedig azt mondja nékem, hogy

»én bírom ezt a boldogságot.«

Én még azt mondom hozzá, hogy

»sajnálom azokat, a kik velem nem

részesülhetnek ilyen boldogságban.«

A szánalom vagy sajnálát pedig édestestvére

a szeretetnek és nem a bosszunak.

(A margón keresztbe írva a következő szöveg található:)

Brassai is hazudik, mintha mondván csinálná. Egy szóval sem bírta megdönteni állításaimat: hanem vakmerően olyanokért vádol, a miket én az ellene írt cikkben nem állítottam, sőt éppen az ellenkezőt állítottam. Neki feleltem az Erdélyi gazdában. Férfiasan, de szelíden, még szelídebben, mint Lukácsynak. B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. október 28. B-101. számú levél

„M.-Kovácsháza, Oct. 28án 1879.

Kedves barátom!

A mint látom, beborult annak, hogy hozzám eljöhesz az őszön. Már ugy is ragadnak itt a kerekék, hogy mindegyik ugyanannyi malomkeréknek látszik. Hanem hát isten neki! ezen már túl vagyunk...

Ma írtam le a Dumortier kolmárját. Barátom! Hisz ez pompás egy körte!! Egy csepp huzósság sem volt benne. Pedig hát nálam, a meleg szobában erőtetve ért meg, az erőtetve ért gyümölcs pedig soha sem oly finom, mint az a melyiknek elég ideje volt hűvös helyen, lassan elkészülni, megérni. Tartottál-e belőle magadnak megízlelni valót? Sajnálám, ha nem tartottál volna. –

Most már egészen kész az 1ső füzet kézírata. A jövő hét 10dike felé viszem be Aradra, hogy sajtó alá adjam.

Előfizetési fölhívást majd csak akkor írok, ha a nyomtatás a vége felé fog jární. Lehet, hogy ezt megbeszélendő átrándulok hozzád is Aradról, a hol, *legalább egy hétig gőzfürdőt akarok használni, mert egészségem kerekéből, ugy látszik, több küllő hiányzik. Az elmúlt héten oly iszonyu fejfájásban szenvedtem, hogy világot sem tudtam a kínlás miatt. 48 óráig egy kanál víz, egy kanál étel nem ment le a torkomon, minden undorított. Most már megint rendben van minden. Tegnap és ma, már jól esett a szellemi foglalkozás is, a pipa is. Nálam a pipa az egészség barometruma. A míg az jól esik, addig tudom, hogy nincs semmi bajom: de ha a pipa nem esik jól, akkor tudom, hogy kutya jár egészségem kertébe. –*

Bevégezvén a leczkét, melyet még aug. közepén azon szigoru föltétellel szabtam magam elébe, hogy azt octóber végéig okvetlenül el kell végeznem, – most már megint új dologba kell fognom. Czikket kell írnom, a „Magyar gyümölcsész”³⁴⁸ című és már most alkalmasint Uj-évre meg is jelenendő 1ső számába. November 10dikéig, remélem, hogy el is készülök evvel is. Most még csak azon töröm a fejemet, hogy tulajdonképpen mit? és miről írjak hát! No de majd csak kisütöm valahogy, mert ha elmulasztanám, Villási kikergetne a világból, 60 – 62 éves ember létére, ő rendkívül erélyes ficzkó! A mit föl tesz magában keresztül is hajtja, ha mindjárt az egész világ összeütközik is vele. – Hát isten neki! barátja vagyok: nem lehet őt a sárba hagynom. Ha előre rohan, mennem kell utána még ha előre tudnám is, hogy mindketten az orrunkra bukunk. –

A „Nápolyi király ajándéka” nevű körtéd is meg ért. Most akarom azt is leírni, mert már enged a száras végénél az ujj gyöngéd nyomásának. Nagy jószág ő kigyelme s ha gyümölcsseit nem veri le a szél, ha bőven terem, ha a fája egészséges: akkor a jövő nyáron majd elmegyek hozzád, hogy leírjam a növényzetét is. Bele vesszük ő kegyelmét is a II. kötetben közlendő körte leírások sorába. Ugy sem tudom, hogy (ha jó termés lenne is jövőre) – kapok-e elegendő, leírásra alkalmas gyümölcsöt gyűjteményemben a még hátra lévő két füzet számára. –

Kövér Gábortól is meg kaptam a Toulouse-i kései körte leírásra alkalmas példányait. Három disznó-nagy példányt küldött³⁴⁹ és rendkívül dicséri a faj jóságát. Már leírtam ezt a fajt is. El ne feledd tavasszal ojtó vesszőt kérni tőlem e fajtól! Azért figyelmeztetek, mert én bizony könnyen elfeledkezhetném arról, hogy küldjek vesszőt róla, pedig nálad bizonyosan megérdemlendi az egri nevet éppen ugy mint Kövér Gábornál Aradon. Itt, t. i. Aradon is iszapföldben van: nálad is iszapföldben lesz. Nálam?? – jó szóra is alig érdemes. Octóberig mind leérik vagy le férgesedik fájáról. A

³⁴⁸ A lap Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek címen jelent meg 1880-ban, Bereczki és Dörgő „Gyümölcsészeti Füzetek”, később „Füzetek” néven emlegetik a levelezésben.

³⁴⁹ A margón keresztbe írva a következő szöveg: „pedig azt mondja, hogy a küldött példányok csak kevéssel nagyobbak a középnagy példányainál!!!”

Kövér Gábor példányai közül kettő még mindig olyan zöld, mint a hagymaszár. Igaz, hogy nem rég (Oct. 15én) szedte csak le a fáról. Nála mint mondja, April – végéig is igen jól eláll hűvös pinczéjében.

Van-e még sok töltésezni valótok? Igyekeztek vele! mert ugy látszik, megint esős, árvizes évre lehetünk elkészülve, pedig én ugy féltelek benneteket a veszélytől, mint magamat sem jobban.

Az én istenem áldjon meg kedves családdal együtt! minden féle jóval!! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté³⁵⁰

U. i.: Borka almáidat tegnap előtt küldöttem el Reutlingenbe Dr. Lucas Edének! Hátha ő majd a nevét is megtudja mondani? Ha nem tudja, és te érdemesnek tartod az elterjesztésre, akkor azt is leírjuk, mint a Daru almát, hazai faj gyanánt! Én jóságánál fogva érdemes fajnak tartom. Termékeny-e? Kifizeti-e magát tenyésztése?

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. október 29. D-102. számú levél

„Mtur 1879. Oct. 29.
délután

Kedves Barátom!

Fojó hó 14-én és 17-én hozzám írt kedves soraidat meg kaptam. Az elsőbbi leveledbe igen nagy örömet szerezte nekem, de különösen kedves nőmnek az által, hogy reményt nyújtasz meg látogatásunkra. Áldjon meg érte a jó Isten. Nagy örömmel és vágygal óhajtottam hozzád menni, de még jó ut vólt – dolgaim – most pedig a’ rossz ut hátráltat vagy meg akadályoz abban.

Köszönöm, hogy a’ jó emlékű, arany tiszta jellemű ’s ritka tudományos szellemű Vertán Endre barátod elhunytá után, engemet tartasz leg méltóbbnak arra, hogy véllem szíves örömet tanácskozz, ’s érintkezz. Meg vallom, hogy jól esik nekem ezen nyilatkozatod ’s igyekszem, hogy érzelmeid szentéjébe – mind végig pap legyek. /: de ne olyan képmutató – mint a papok nagyrésze :/.

³⁵⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 71–72. p.

Csináld meg tehát örömünket valósággá, jöjj mielőbb, óhajtva várunk, de ne jöjj nékem 2-3 napra, de 2 hétre, sőt inkább többre, akár holtodig ellakhatnál nállam, ha kerted oda nem vonna.

Nézzük tehát a' dolgot. Elmégy Aradra, onnan jössz Turra, otthon meg hagyod, hogy leveleidet Sármezey ur fia ide küldje. Meg szedjük kertembe – ha unatkoznánk – azon gajjakat, mellyekre netalán szükség lehetne /:mert lásd, nem csak azon fajok vannak ám meg tölled nállam mellyeket a' catalogba veres ironnal meg jegyeztem, hanem azok is, mellyeket ez évbe elküldöttél:/ azután disznót ölünk, meg hívom azon Turi férfiakat hozzám, kiket ismerettségedre méltóknak tartok. Kimegyünk Bánrévbe a' tanyánkra halászatot nézni, halat enni. Beszélünk a' Turi kertésszel – Hadadi Dániellel³⁵¹ – ki irántad nagy respectussal viseltetik, megtekintjük a' Turi Községi Faiskolának szánt jó nagy darab földet, tanácsot és irányt adunk – ha nekünk ugy tetszik – beszélgetünk kiadandó munkádról László fiammal együtt. – s. a. t.

Olvastam a Déssi kiállításról, más benne nékem örömet nem okozott, mint az: hogy Vályi Elek barátod kitűnő ember ugy veszem észre, hogy minden barátaid között a' leg tudományosabb képzettségű egyén.

Nem írtad meg, hogy a küldött gyümölcseim közül a' Colmar Dumortier és Cécile vajon épen érkeztek é meg? Még van nállam mind egyikből 3 vagy 4 darab, elküldöm, ha az előbbiek megtörődtek volna. A' Kolmár Dumortier sokáig elálló jó téli körte fog lenni, mert szára körül nállam fonnyad ez kései éresre mutat, korán szedtem le. A' Cécile már érik, leves. Izambert ízű, de most is köves.

A' Mihályf peppin nagyságával én meg vagyok elégedve, ha tekintetbe vészem azt, hogy Májusba tovább is virágzott ez évbe ojtva, 5 szem gyümölcsöt hozott egy bimbóból. Ha 2 gyümölcsöt hagyok meg rajta, hiszem, hogy a' szokott nagyságra nő, ez évi ojtás daczára is.

Elszomorít leveled azon passusa, melyben írod, hogy Lukácsi téged meg sértett. Hol sértett meg? Mi lapba? Nem olvastam, írd meg. Különbem nem adok rá semmit, te se adj, magassan állunk felette, mint a' Kerubin a' mocsárba fetregő Demon felett. Koncz, önérdek, ugatás, egyéb semmi. Örülök, hogy tisztaságod és tudományod önérzetében a' tiszta magas égből sujtasz reá villámot.

Mentől durvábban támadnak meg irigyeid, annál finomabban felelj nekik, a' méreg a' czukorba is öl. El ne halgass, felelj, de a' lehető leg

³⁵¹ Hadady (Hadadi) Dániel mezőtúri hivatásos kertész. SZINNYEI szerint: Hadady Dániel, műkertész Nagyváradon. Munkája: *Hazai kertipar. A hazai kertészet haladása érdekében kertészek és kertkedvelők használatára, terovrajzokkal és szín. ábrákkal.* I. füzet. Bpest. 1881. (Több nem jelent meg.)

udvariasabban, had szégyeljék magukat, a' tudományt elferdíteni vagyis elhazudni – meg czáfolni nem lehet.

Kell tudnom a Lukácsi sértését. Brassai hazug rá fogását, nyujts rá módot. Mi nem konczból élünk, fog vicsoritástól nem félünk.

Elhagyom már, mert bizony haragba jövök, pedig kár volna érettük vagy miattuk haragudni is.

Ollyan szép idő van, hogy szinte vidul az ember kedéllye tőlle, bár csak eltartana vagy 2 hétig.

Meg írd ha jössz, hogy elébed menjünk a' vasuton. Elhozd az ollódat, mert az enyém már rossz, ugy Le Verger³⁵² téli körtékrőli könyvét is. Az őszi vetést bevégeztem, most igáim kukoricza alá ugarolnak.

Családomnak minden tagja fris egészségnek örvendenek, hála légyen a' jó Istennek, nincsen semmi bajunk. Add át tiszteletemet Sármezey urnak, kedves családjának, tégedet pedig áldjon meg az ég.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta bő háromoldalas levelét. Az éppen megkezdett 4. oldal közepén található Bereczki Máté kézírása: „Dörgő, Válasz 1/11 1879’.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. november 1. B-102. számú levél

„M.-Kovácsháza, Nov. 1. 1879.

Kedves barátom!

M. hó 29ről írt leveledre válaszolom, miszerint Brassai, kire bebizonyítottam, hogy azon 3 gyümölcs közül, a melyeket körülményesen leírt, egyik se valódi, kegyetlenül megharagudott rám és mivel állításaim ellenkezőjét teljes lehetetlen volt neki kimutatnia, kapta magát és olyan dolgokért támad meg engemet, a milyennel én őt soha nem vádoltam, sőt éppen ellenkezőleg, magam is

³⁵² Mas Alphons (1817-1875) szerk.: Le Verger. Publication périodique d'arboriculture et de pomologie dirigée par M. Mas. (1865-1870). Az előbbi időintervallumban megjelent 8 kötetes, jelentős francia pomológiai kiadvány.

érdemül róttam föl neki. Támadó cikkére nagyon szelíden feleltem neki az Erdélyi gazdában és azon vádjai, ráfogásai ellen, melyekkel engem megtámadott, egy szóval sem védelmeztem magam, mert föltettem az Erd. gazda olvasóiról, hogy olvasván az én cikkemet, úgy is átlátják, hogy Brassainak egy csepp igaza sincs. Szelíden feleltem Brassainak már azért is, mert azt írta cikke végén, hogy bár mit feleljek is cikkére ő nem fog nekem többé egy szóval sem válaszolni. Gondoltam tehát, hogy jó lesz, ha egy szelíden tartott cikkel arany hidat készítek a futó ellenségnek.

Azomban ez az ellenfél malitiosus volt, mert az Erdélyi gazdában nem fejezte be az utolsó szavát, hanem elvitte a Lukácsy lapjába, a Népkertészébe is, az engemet megtámadó cikkét és Lukácsy gúnyoros modorával kifigurázva engem mindenben igazat ad Brassainak is, meg Veressnek is a ki a Nép kertészában szintén megtámadott engem, de csak avval, hogy azt mondotta, miszerint mindaz, a mit én gyümölcsseiről az Erdélyi Gazdában elmondottam, „haszontalan irka-firka” de egyebet nem volt képes maga mentségére s az én állításaim meg döntésére föl hozni.

Veressnek, a ki engemet a Népkertészában ugyanakkor hazafiui kötelességemre figyelmeztetett, mely szerinte abból áll, hogy a Deési vándorgyűlésre okvetlenül el kell mennem, feleltem egy Nyílt levélben, melyet Lukácsynak, közlés végett elküldöttem. E cikk kemény volt kissé, de illedelmes hangon volt írva és teljesen való dolgokat tartalmazott. Lukácsy e Nyílt levelet nem közölte lapjában, hanem olvasói előtt kifigurázta. És egészen más értelmet hazudott annak, mint a milyent én abban elmondottam, szóval hazudott.

Ennyiből áll az egész Lukácsy-féle esetem. Körülményesebben elmondani igen hosszadalmas volna: hanem, úgy hiszem, majd lesz ennek még folytatása is. Az ügy, a gyümölcsészet ügye érdekében én nem szeretnék Lukácsyval polémiába bocsátkozni, mert nem szeretném őt elejteni. Én őt hasznos embernek tartom, mert jól tud lármázni és az embereket a fatenyésztésnek neki uszítani: hanem, ha tovább is hitelem lerontására fog törekedni, kénytelen leszek őt pelengérre állítani a nagy közönség előtt.

Írtam hozzá (de még egy ideig nem küldöm el. B.) levelet, melyben tőle írásbeli vallomást és ígéretet kívánok arról, hogy többé nem fog sértegetni, bántani a nyilvánosság előtt: ha rá áll erre: akkor békét hagyok neki: de, ha nem, majd fogom én tudni, hogy mit kell tennem. Majd elmondom tervem, ha hozzád megyek. De ne ringasd magad abban a reménységben, hogy hetekre menjek hozzád mulatni. Ho-hó! barátom! Nekem nem lehet, nem szabad mulatnom. Nekem mint a kilőtt puska golyónak folyvást haladnom kell a munkásság, tevékenység útján, még végkép ellankadva le nem buktam, mint a kilőtt puska golyó. Van dolgom elég. Az 1ső füzet kéziratát e hó 10dike felé viszem be Aradra sajtó alá. Aztán

folytatnom kell a gyümölcs leírásokat, a melyekhez minden adatom kész van már. Ilyenkor kell azt végezni, a mikor ugysem lehet a kertben dolgoznom, különben elkésem vele.

Most meg a születendő „Magyar gyümölcsész” számára kell cikket írnom. Már egyet el is küldöttem Villásinak: hanem ez nem elég. Írnom kell többet is, hogy készen legyen a tavaszi hónapokra, a mikor más elfoglaltatásom miatt ugysem érnék rá cikket írni, pedig ha én nem írok, hát ki fog akkor írni? hol azok a gyümölcsészek a kik dicsőségüknek tartanak egy gyümölcsészeti lapba írásbeli dolgozatot küldeni? – Majd lesznek; ha nincsenek! De egyelőre csak rám és Villásira szorul minden munka.

Láthatod ebből, hogy vérmes reményeket nem lehet táplálnod a felől, hogy nálad, hosszabb időre tartózkodhassam.

Áldjon meg az ég kedves családdal együtt! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté³⁵³

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. november 3. D-103. számú levél

„Mtur 1879 Nov 5.

Kedves Barátom!

Nov 1ső és Oct 28án hozzám írt soraidat meg kaptam, ez utóbbi keresztezte az enyémet, mert én is Oct 28án írtam hozzád egy levelet. Sietek most a' válasszal, azon önző szándékból, hogy leveletem Aradra meneteled előtt meg kaphasd, így hozzánk való eljövételre csábítsalak. Mondod, hogy haladnod kell a' tevékenység dolgába mint egy kilőtt puska gojónak, nahát én meg puskapor leszek, hogy segítsen azon gojót, minél gyorsabban és tovább tovább taszítani feladata céljába, és bár ha tehetségem, vagyis segítségem csak néhány szem puskaporral ér is fel, el kell fogadnod azt is a' gojó továbbítására.

Én egy átalába nem mulatni hívlak /:bár abba is szeretnék részesíteni,:/ hanem – hanem – családom szeretetének közepette felmelegíteni szívedet, melyet a' sok önző-rideg-jéghideg-gonosz emberek meg szeretnék fagyasztani. Addig lehetsz nállam a' meddig akarsz, de

³⁵³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 72–74. p.

tanácslom, hozd el a' kiadásra vonatkozó jegyzeteidet, hogy tanácskozhassunk kényünk kedvünkre. 3 éjjel okvetlen nállam fogjál háltni.

E héten gátjainkat teljesen bevégezzük, dolgom azután alig akad, teljes rendelkezésedre állok. Szöllős kertem is be lesz fedve a' héten, és majd minden szántó földeimet felszántottam ugaroltam e' héten, cselédeimet is kert munkára fordíthatom.

A' „Magyar Gyümölsészre”³⁵⁴ okvetlen elő fizetek, ugy Casinónk részére is ajánlani fogom, reménylem, hogy ezután csak azon lapba fogsz írni.

A' Nápolyi király ajándéka körte igen nagyon termékeny, ha kevesebbet terem, óriássá fejleszti gyümölszeit, fáját féreg nem bántja, erőss növésű, 2 fám van belőlle, még az egyik jött termésre, termett vagy 150 darabot, aszaltak is belőlle czukorba, mert ebből adtam, miután nem sokra becsültem gyümölsét, és bár éretlen vólt aszaláskor, aszalványai jók, majd meg kóstolhatod, gyümölszeiből most is van még vagy 50, egybe sincs féreg, nem is vólt, valamint a' szelet is kibírja a' fán, mint valami apró körte, ágairól ugy csüng, mint a' Bosc kobakja s.a.t. Ha a' jövő nyáron növényzete leírására eljössz /:minek nagyon 's előre örülök – áldja meg az Isten e' körte fajt:/ leírhatod ugyan akkor a'

Hardenpont kései vajoncza

Mas elnök

Turi Borka alma

Chalonsi kései szilva

Denniston piros szilvája

Letricourt

Sárga mirabelle

Späth Anna

és Ügyész szilva³⁵⁵ növényzetét is.

A' Nápolyi király ajándéka és Dumortier kolmárja éretlen nállam, de hiszem, hogy mikor eljössz készül el belőlle.

Vendégem jött, tehát most Isten vélléd

³⁵⁴ GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK Budapest, 1880–1891, havonta. Szerk. 1880–1888: Villási Pál, 1889–1891: Baranyai István, 1891-ben Bereczki Máté is. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztályának kiadásában megjelent szaklap. Tanulmányokat közölt a gyümölsztermesztés, gyümölszstan, gyümölszfagondozás, gyümölszértékesítés és konyhakertészet tárgyköréből. Különösen Bereczki és Villási cikkei nevezetesen. Egyéb tartalma: szakirodalom ismertetése, apróbb tudnivalók, egyleti működések, levelezés. A füzetekhez számos színes melléklet tartozik. A lapnak elég jelentős hatása vólt a kertészet fejlesztésében. TURÁNYI 48. p. (a folyóirat megszűnési éve – 1899 – itt téves.)

³⁵⁵ Ügyész szilva = Procureur szilva

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy 254 x 200 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta háromoldalas levelét. Az üresen maradt 4. oldalon olvasható Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő. Válasz személyesen nov. 19-én, 1879.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. november 27. B-103. számú levél

„M.-Kovácsháza, Nov. 27. 1879.

Kedves barátom!

Mióta haza jöttem, mindig rosszul vagyok. Valami ismeretlen bolond hideglelés (=láz) úzi velem komisz tréfáját.

Alkalmatlan vagyok mindenre.

E pakkot Sármezey Tóni³⁵⁶ öcsém volt szíves számodra össze csinálni.

Ma egy kissé könnyebbültem vagyok

Sok jót mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1879. december 1. D-104. számú levél

„Mező Tur 1879. Dec. 1.

Kedves Barátom!

Becses küldeményedet hiba nélkül meg kaptam – még tegnap, fogadd érte szíves köszönetemet. Szinte zavarba hozasz, valósággal adósoddá teszesz: vajha adna az Isten nékem olyan jó alkalmat, mint Ludas Matyinak Döbrögi felett, hogy ne csak elmondhatnám határozott

³⁵⁶ Sármezey (II.) Antal, ifj. = id. Sármezey (I.) Antal kincstári haszonbérlet fia, tehát Bereczki Máté „principálisának” a fia, Bereczki tanítványa. Az ifjú Sármezey Antal édesapja nyugalomba vonulása után átvette a birtok bérletét. A továbbiakban ő engedte át Bereczki Máténak – volt házitanítójának - azt a földterületet használatra, amelyen a gyümölcsösét, gyümölcsfa-iskoláját gondozta. Id. Sármezey nyugalomba vonulása után Kürtösre (Kurtics, Arad vm. Aradi járás) költözött, ahol saját birtokán gazdálkodott.

szándékkal mint ő, hogy „háromszor veri ezt kenden Ludas Matyi vissza” – de be is teljesíthetném, mint ő. Kis leányimnak véghetetlen örömet okoztál az alvó babákkal. Eddig is nagy ragaszkodással és szeretettel viseltettek hozzád – a’ körték miatt, de a’ bábukkal teljesen lehengerezted őket. Emléked ezek előtt is meg van alapítva. Izenik, hogy tisztelnek csókolnak, jó egészséget kívánnak és köszönik szépen a’ babákat.

Dani fiamba³⁵⁷ nem tételeztem felannyi érzékenységet, mennyit benne elmeneteled alkalmával tapasztaltam: tehát megsiratott téged, azolta szinte jobban szeretem a’ gyermeket, mert hiszem, hogy jó szívű ember fog belőlle lehetni. Azolta bebizonyítá bátorságát is, ugyan is több tanuló társaival a’ Berettyó kiöntésére mentek a’ jégen csuszkálni, történetesen a’ velle egyenkori szomszédom fia, Bordács Pista³⁵⁸ térdignél felebb a’ vízbe leszakadt, minden tanuló ijedtében kiszalad a’ gátra, a szárazra, egyedül ő rohant minden gondolkodás nélkül segítségére, mert társa a’ leszakadáskor el is esett, így meg fürdött, ki segíté társát, persze ő is leszakadt, meg merült a’ csizma szára jeges vízzel, ezen eset elmeneteled után csakhamar történt. Eggyik fiunak sem lett e’ végett sem mi baja.

Dani fiam is tisztel és jó egészséget kíván néked, ugy kedves nóm, ’s leányaim.

A’ küldött szerszámokat igen finomaknak és éleseknek találtam, alig várom, hogy a’ kertbe használhassam őket, a’ szemző kés fogja a’ szórt kezemen.

Az éllyel itt tenyéryni hó esett, alkalmasint elkezdődik a tél.

A’ jövő levelembe össze fogom írni és elküldeni hozzád azon gyümölcs fajok neveit, mellyekből ójtó vesszőket fogok tölled kérni, lessz 80 vagy 90 faj.

³⁵⁷ Dörgő Dániel, legifjabb (Mezőtúr, 1870. január 11. – Mezőtúr. 1927. december 7. 17 óra) mezőtúri tanulmányai után a szarvasi gimnázium tanulója, majd 1886 őszétől 1889 nyaráig (3 évig) a Kolozmonostori Gazdasági Tanintézet bentlakó diákjaként mezőgazdász szakmát szerzett. Három évig a Hitelintézet titkára volt. A Millennium évében lovas bandériumot szervezett és vezetett. Az Úri Kaszinó tagja volt. A Mezőtúri Korcsolyázó Egylet elnöke 1895-ben. „...ki úgy példás közéleti szereplésével, mint a magánéletben szerény, puritán jellemével, lelkiismeretes szorgosságával az egész város közmegbecsülését vívta ki a maga részére.” – emlékezett meg róla a *Mezőtúr és Vidéke*. 1923-tól önállóan gazdálkodott 52 holdas (másutt, vagy korábban 221 kataszteri holdas) birtokán. Vármegyei és városi virilis képviselő volt 1903-ban. Az I. világháborúban a 68. gyalogezred kötelékében harcolt az orosz fronton, súlyosan megsebesült. A felsőrészi református temetőben lévő családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. Halálának oka: öngyilkosság lövés által. Felesége Szűcs Erzsébet volt. Lakott a Kígyó utca 5. szám alatt. – [BODORIK S. MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 52. p. SCHEFTSIK GY. 1935. <https://www.vfmk.hu/hu/node/6231>]. A mezőtúri hagyomány szerint róla mintázta az *Úri muri* című regényében jelentős szerepet és mondanivalót jelentő „csörgővízi és berettyói Csörgő Csuli” alakját Móricz Zsigmond.

³⁵⁸ Bordács Pista, Dörgő Dániel szomszédjának a fia, akit Dörgő Dániel Dani nevű fia kihúzott a vízből, amikor beszakadt a jég alatta.

Most rendkívüli aggodalomba vagyunk itt Turon, különösen a' családdal bíró szülők. Ugyan is néhány nap ólta a' Diphteritis³⁵⁹ kiütött városunkba. Családom egyszerű csendes boldogsága felett a' Damocles kardja függ. Isten óltalmazza meg családunkat!!!

Add át köszönetemet az ifju Sármezey urnak a' csomagolási fáradságáért, valamint őszinte tiszteletemet id. Sármezey urnak és kedves családjának.

Áldjon és gyógyítson meg a' jó Isten.

Szerető barátod

Dörgő Dániel p. m."

[A hátsó oldalon olvasható Bereczki Máté megjegyzése: „Betegségem miatt tudomásul vettem Dörgő Dániel egy 255 x 201 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta háromoldalas levelét. Az első.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. december 23. D-105. számú levél

„Mtur 1879. Dec. 23.

Kedves Barátom!

Betegeskedésed egészen aggodalomba ejtett bennünket, különösen kedves nőm 17én írt leveled azon kifejezésén „reményem nem sokáig fogom nyomni az ágyat” azt érti alatta, hogy meg hal? Nyugtasd meg tehát – majd ha az írásra alkalmasabb lészel – egy pár sorral. Mert már arra is sürget, hogy látogassalak meg betegséggedben; pedig én az ő szavát meg szoktam fogadni, mert gyöngéd érzelmű szívének sugallatából szokott az jönni.

Én mostanában – bár egészséges vagyok – más bajom sincs, még is levert lelkű vagyok, sírhatnám, a' világ és benne az emberek olly ridegnek látszanak előttem, nem szeretek társalogni, beszélni, sőt az olvasás sem esik jól.

Talán az léssen az oka, hogy kedves jó Anyám ma 1 éve halt el, most meg már téged féltelek, megyek minden nap szánkázni és lesből nyulat lönni, leg alább szórakozok és fris levegőt szívok – a' mi nékem illy kövér testre rendkívüli élvezet. 3 óráig kibirom a' leghidegebb időbe is lesni a'

³⁵⁹ Diphteritis = torokgyík

nyulat. Kriminális idő jár, már volt nállunk 19 fok hideg Reamur³⁶⁰ szerint, a' fák gajjai jég kéreggel el borítvák, nállam ugyan nem, de másutt sok fák gajjait letördelte a' reá rakodott jég sujja, most ujra ki lesznek irtva vagy meg rongálva a' kényesebb fajú gyümölcs fák. Hát kertedbe tett-e kárt a' jég sujja?

Jövő levelembe küldöm a' tölled kívánt ójtó vesszők neveit. 91 már.

Az Isten gyógyítson meg mielőbb, hogy írhas nekünk magadról jót, szerezhess ez által kedves családomnak örömet.

Boldog Karácsonat kívánva vagyok szerető barátod és családja

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel egy 254 x 201 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta kétoldalas levelét. A félbehajtott papír 4. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő, válasz 27/12 1879.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1879. december 27. B-104. számú levél

„M.-Kovács háza, Dec. 27. 1879.

Kedves barátom!

Bizony nagyon közeljártam már a mennyország kapujához. Nem eresztettek még be. Talán nagy céljai kivételére a Gondviselésnek szüksége van még rám?!

Nem epelázam volt, hanem agylázam. Iszonyú kínokat álltam ki! Hallom, hogy a háziak már meg is sirattak, mint olyat, kinek életéhez alig van reménység. No, de tustem a szenvedések nagyján. Tegnap előtt kívánszorogtam ágyamból. Olyan vagyok, mint ősszel az a légy, melyet a dér megcsapott. Hogy is ne?! Egy álló hónapig szűzlevesnél egyebet nem diktálhattam magamba és azt is csak néha-néha. Most sincs semmi étvágyam. Komisz a szám íze. Biztatnak, hogy majd meg jó: csakhogy nehéz most nekem a várákozás! Erőre volna szükség. Itt vár a sok levél a válaszra. Érdekes gyümölcsöket is kaptam leírásra. Ezek is itt rothadnak el apródonkint. Nem írhatom le. Nincs még kedvem, de erőm sem a leíráshoz. A toll minden szó leírásánál ki akar esni kezemből.³⁶¹Áldjon meg az ég kedveseiddel együtt!

³⁶⁰ Réaumur: hőmérséklet fokjelzés, melyet René Antoine Ferchault de Réaumur (1683 – 1757) 1730-ban talált fel. A 80 skálaosztású hőmérőt (a víz forráspontját 80-nak véve) Réaumur-skálának nevezzük. Ma már csak történeti jelentősége van. 1 Réaumur = 1,25 °C, tehát Dörgő közel mínusz 24 fok hidegről beszél. Későbbi leveleiben R. rövidítéssel jelöli.

³⁶¹ A *dölt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 74. p.

Kívánja igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. január 1. D-106. számú levél

„Mező Tur 1880 Január 1.
reggeli 6 óra

Kedves Barátom!

Tehát Istennek jó vóltából elértük az 1880-ik év első napját. Vajha lenne ez év mindnyájunknak a' boldogság éve! Hogy tartaná az ég életben és jó egészségben azokat, kik embertársaiknak barátaiknak vagy családjoknak hasznára lehetnek! Tegnap a' mult év utolsó napján kedves nőmmel és Róza leányommal elmentünk az Isten házába, az idő rövidségére, mulandóságára emlékeztető e' napon hálát adánk az Istennek jó vóltáért, hogy meg tartott bennünket, családukat 's tégedet, 's imádkoztunk érted 's jó egészségedért, 's a' jövőnkért. Ma pedig ezelőtt egy negyed órával kedves családommal elénekeltük Szent Dávidnak azon hálát adó énekét, melly úgy kezdődik „Adjatok hálát az Istennek, Imádkozzatok szent nevéhez” s.a.t. azután leg kisebb leányom imádkoza, könnyhullatások között rebegénk azt utána.

A' mult hó 27-én írt soraid mellyből komoj betegségedet meg tudánk, egészen meg döbbsentett bennünket, tehát nem hiába aggódott kedves nőm feletted, midőn finom érzésű szíve nagyobb betegséget sugalmazott néki róllad, mint mennyit levelezési lapodon írtál! Van tehát előérzet, sejtelem, de csak az egymást tisztán szerető rokonlelkűek között.

Kedves jó Barátom, lelkemnek jobbik fele! Megne halj, mert keresű lessz nékem az élet, 's rövid idő alatt követlek. Szerettünk, eleinte a' pomológiaért, most önnön magadért, jó szívedért. Óhajtanék még vélled élni, míg gyermekeim felnevelhetem, 's míg te, hasznos tanulmányaidnak, tapasztalataidnak eredményét több kötetben közölhetnéd, sőt gyümölcsfáidnak leg nagyobb részét ezer meg ezer fákban elterjedve láthatnád. Hiszem, hogy meg is adja ezt a' jó Isten, hiszen e' kívánság hasznos az emberiségre, önzetlen és a' legnemesebb czélok eggyike ez.

Míg fel nem gyógyulsz, ne gondolj sem levél írásra, se gyümölcs leírásra, majd küldnek más gyümölcsöt, ha megrohad. Nem kívánom, hogy

levelemre válaszolj, majd ha jól érzed magadat. Addig pihenj csendesen, azon bóldog tudatban, hogy több jó barátaid szeretettel gondolnak reád.

Majd ha teljesen felgyógyultál írd meg azt nékem, midőn alkalmas lészesz ójtó ágak szedésére, tudósíts arról, akkor elküldöm hozzád a' tőled kívánt ójtó ágak névjegyzékét betűrendbe szedve.

Bizony sok kárt tett a' nagy hideg, a' nagyon sok ideig a' fák gajjain fekvő vastag jég réteg. Az őszi barackfák kifognak veszni, a' kajszik vastag kövér hajtásai meg feketedtek, a' körtefák termő bimbai legnagyobb részben semmivé lesznek, nem vesznek tért. Itt nállunk Deczember nem tudom hanyadikán midőn a' Körös fojók felül kiáradtak, olyan ólmos idő vólt, hogy minden Tuzokot elfogtak, de a' mint hallom a' Kondorosi csárda körül – tehát felétek – nem vólt olyan ólmos idő, csak kis részben. Vőm ott járt vadászni, azt mondja, hogy ott lehetett a' havon járni, míg itt nem lehet, mert a' hó felül jéggé vált, de az embert meg nem bírja, ezért igás ló lábát össze darabolja. Vajha elkerülte vólna kertedet e' baj! Most ujra fagy, tapasztalatok lesznek! hogy lehetne ezt közölni a' leírandó 95 faj körtéről? talán füzeted végén kinyilatkoztatod, hogy a' gyümölcsészeti fojóiratban utólagosan közlöd e' rendkívüli év szomorú tapasztalásainak nyomait vagy? vagy??

Egész családom tisztel, jó egészséget kíván, éppen most van itt két kis lányom, erőssen kérve, hogy írjam meg: „csókoljuk Bereczki bácsi kezeit”.

Az Isten oltalma fedezzen bé 's óvjon meg minden bajtól és veszedelemtől tégedet, szívéből kívánja igaz barátod

Dörgő Dániel m. p.

A' Dumortier Kolmárja valóba téli gyümölcs, tegnap szeltem fel 2 példányt, még van 3 db kemény, tehát érés ideje itt Dec-Jan.

A' Coulon renetjét – mellyet számomra küldöttél Sept-ben, ma fogom felválni és a' Vázlatokba lerajzolni.”

[Dörgő Dániel egy 253 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél 1. oldalán található Bereczki megjegyzése: „Mind 80”, míg a 4. oldalon „Dörgő” megjegyzés található.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. január 6. B-105. számú levél

„M.-Kovácsháza, Jan. 6. 1880.

Kedves barátom!

*Vagyok már annyira, hogy szép csendesen válaszolghatok arra a sok levélre, melyek betegségem alatt hozzám érkeztek. Számíza még folyvást komisz savanyu. Levesfélénél egyéb még nem esik jól: de, ugy látszik, eröm mégis napról napra növekedőben van.*³⁶²

Megengedj, hogy két leveledre nem válaszolok s csakis azért írok ez uttal, hogy közöljem veled Dr. Lucas levelét, melyet Borka almádat illetőleg m. hó 27-ről Reutlingenből hozzám írt volt. E levél körülbelül így hangzik magyarul:

»Igen tisztelt Bereczki Ur! A hozzám küldött alma valóban Magyar nemzeti gyümölcs lesz. Sehol sem találom leírva és nem emlékszem rá, hogy valaha láttam volna valahol. Ez alma szép és jó s hiszem, hogy még csak ezután fogja elérni teljes jóságát, mert ízleléskor még most igen sok volt benne a savany. Határozottan a rózsaalmák családjába tartozik s hiszem, hogy igen jó késő téli alma lesz. Minthogy a Diel által leírt Tulipán almához³⁶³ igen hasonlít, mert szintén hosszas, széles csíkokkal van becsapkodva, egyelőre elneveztem „Bereczki téli tulipán almájá”-nak. Le is festettem azonnal és körülményesen leírtam. Kérem önt már most legyen szíves nekem egy csomócska ojtóvesszőt róla küldeni.³⁶⁴ hogy anyagyümölcsösünkben egy gulafát átojtathassak vele, hogy így aztán növényzetét is tanulmányozhassam.

A fa növényzete vagy termetéről, nem említett ön semmit, hogy t. i. terebélyes-e vagy magasnövésű? korán vagy későn virágzó-e? stb.

Ha netán más nevet kívánna ön ezen almának adni, kérem tudassa azt velem.

Egy pár gyümölcsöt a küldeményből egész Májusig fogok tartogatni.

Nagyrabecsüléssel és legjobbat kívánva maradok

Dr. Lucas«

No lásd, hogy megint egy új magyar gyümölcsöt fogsz bevezetni a nagy világba! Én úgy gondoltam, hogy jó volna, ha azt a nevet adnánk neki, hogy »Turi tulipán alma.« A »Bereczki« név nem való gyümölcsnévnek, mert a külföldiek ki sem tudják olvasni vagy rosszul

³⁶² A dőlt betűkkel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 75. p.

³⁶³ Tulipán alma = Tulipán kálvil alma

³⁶⁴ A margóra keresztbe írt hivatkozás Bereczkitől: „Majd, ha ojtóvesszőket küldesz nekem, légy szíves a Borka almádról is küldeni egy csomót, melyet aztán Lucasnak küldhessek el. B.”

olvassák ki. Ha a te nevedet adnánk neki, azt pl. a francia éppen nem tudná kiolvasni, mert a francia, ha Dörgőt akar kimondani azt illetéknéppen írná ki: »Deurgeaux«, tehát a te neved sem alkalmas név gyümölcs névnek. Ha bele egyezel tehát azt írom Lucasnak, hogy nevezze almánkat, t. i. a te Borka almádat »Túri tulipán almának«³⁶⁵ (Németül: »Tulipenapfel von Túr«, francziául: Pomme Tulipée de Túr, vagy Pomme tulipée hongroise.)

Elküldöm neked a Dr Lucas levelét (visszavárás mellett,) hogy, ha akad Túron valami jó német, olvasná el, mert én csak nagyjából tudom elolvasni, s hogy az itt közölt értelmét kivehessem, két napig kellett törni rajta az eszem és szemem. Pedig hát magyar betűkkel van az írva!

Sok jót kíván mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. január 8. D-107. számú levél

„Mező Tur 1880 Január 8.

Kedves Barátom!

A' mult héten neved alatt kaptam a' »Gyümölcsészeti és konyhakertészeti« fojó iratra egy előfizetési felhívást; tölled vagy is neved alatt jött, de reá nem a' te kézírásod lévén írva; az olta fojtonos aggodalomba vagyok egésséged felől. Tovább már nem győzőm állani e' bizonytalanságot; kérlek tehát – tudósíts vagy – tudósíttass engemet pár sorral hogylétedről.

Az említett munkára Turról 6 előfizetőt jelentettem be csak, megvallom hogy vázlataid fojtatására akarom a' többséget előfizetésre megnyerni, így csak azokat szállítam fel az elsőre, kikről tudám, hogy mind két munkára elő fognak fizetni.

Az idő enyhül, maholnap alkalmas lesz az idő az ójtó vesszők szedésére, nagy baj lesz a' gyümölcsészetre nézve, ha betegséged az ójtó ágak szedésében és expedálásában megakadályoz, ha újra elnem visznek tölled 2 vagy 300 forint áru hiteles-valódi nemes ójtó vesszőt, ezáltal elmarad 8-10 ezer vagy több vadoncznak valódi nevű gyümölcsfává nemesítése.

³⁶⁵ „A „téli” jelzőt bizvást kimaradhat: mert nincs „nyári” Borka alma és így tulipán almád sem. BM.” [Eredeti jegyzet]

Azon reményben, hogy jobban vagy, a' tulsó lapra lefogom írni azon gyümölcs fajok neveit, mellyekből tőlled e' tavaszon ójtó vesszőket óhajtók nyerni. Van biz abba olyan – még le nem fordított nevű is – mellyet még nem tanulmányoztál ki, de egyik vagy másik leveledbe mint híres nevű fajt említél, tehát abból is kérek, azon figyelmeztetéssel azonban, hogy jegyfácskáikra jegyezd rá azok neveinek kezdő betűit – kiktől kaptad, mert míg valóságokat ki nem tanulmányozod, azokon van a' valóságuknak felelősségének sujja, addig azok nem a' te gyümölcsleid.

Ha pedig rosszul érzed magadat, ne törődj se véllem, se mással, ne vesződj az ójtó vesszőkkel, hanem saját felüdülésed légyen minden igyekezeted.

Talán mondanom is felesleges, hogy az ójtó ágak kisegítésében rendelkezésedre állok. 'S ebbe való felszólításod engemet bódoggá tesz.

Családomnak semmi baja. Isten vélléd szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

1880 január 8.

körték

Abbe Fetel	Helman dinnye körtéje ³⁶⁶
Aglaë Grégorie	Ilona körte
Alençonni esperes	Izletes vajonc
Alexandrina Mas	Lederbogen vajoncza
Augusztusi szép	Lesbre vajoncza
Arbre Courbe ³⁶⁷	Leseble bergamotja
Boisbunel kobakja	Marianna herczegnő
Belle d'Ecully	Masi körte
Belle de Juillet ³⁶⁸	Nantesi Mária
Beurré Henri Courcelles	Napóleon herczeg
Beurré superfine ³⁶⁹	Napoleon Savinien
Bon Chretien Antonia Lourmier ³⁷⁰	Neue Poiteau ³⁷¹
Bouvier Leona ³⁷²	Oberdieck kobakja
Calebasse Tougard ³⁷³	Ontario
Charneu-i izletes	Otrubay pirókja

³⁶⁶ Hellman dinnye körtéje = Bereczki 1882. szeptemberi gyümölcsjegyzékében szerepel. (Lásd Bereczki–Dörgő levelezés 4. kötet végén!)

³⁶⁷ Arbre Courbé (körte)

³⁶⁸ Júliusi szép (körte)

³⁶⁹ Beurré superfine (körte) = Legfinomabb vajonc

³⁷⁰ Bon Chretien Antonia Lourmier (körte) = Antoine Lormier = Lormier körtéje

³⁷¹ Új-Poiteau (körte)

³⁷² Bouvier Lóna

³⁷³ Calebasse Tougard = Tougard kobakja körte

Columbia	Payen vajoncza
Cserlevelű császár	Puebla
Darmstadti bergamot	Quimperi vajoncz
Delehayé alelnök	Royale Vendée ³⁷⁴
Dillen dékány ³⁷⁵	Sickler frank hölgye
Dillen tábornagy	Spoelberg körtéje
Dones	Strézsai szép
Desportes Ivánné	Társulati esperes
Esperine	Társulati vajoncz [Bereczki ceruzás írásával beszúrva]
Fortunáta	Toulouse-i kései
Heyer czukorkörtéje [almák]	[szilvák, ringlók]
Ádám Parmen	Bohn Mirabellája
Arany szövet	Cataloni szilva
Baldwin	Csucsos szilva
Beek fontosa ³⁷⁶ - [átjavítva ceruzával: Beeki csíkos rambur]	Lawrence ringlója
Cseh rózsa-alma	Majlandi császár
Fehér bíbornok ³⁷⁷	Piros Perdrigon
Fehér tafota ³⁷⁸	Smith uri szilvája
Fűszeres renet	Öreg laki korai
Francia herczegnő	Columbia szilva
Gróf Zichy Miklós	Engelbert herczeg
Havasi fürtös	Juliusi zöld ringló
König Fleinerje	Korai termékeny
Magyar kormos	Narancs szilva
Nagy arany Peppin	Reitzensteini sárga ³⁷⁹
Narancs színű alma [almák-folyt.]	Sötétkék tojásszilva [szilvák, ringlók-folyt.]
Nyári parmén	*Violaszínű király szilva ³⁸⁰

³⁷⁴ Royale Vendée (Bereczki Máté írásával beszúrva.) (körte) = Vendée-i király

³⁷⁵ Dillen dékán (körte)

³⁷⁶ Beek fontosa (alma) = Dörgő Dániel írásában ceruzával (Bereczki által) a név átjavítva: Beeki csíkos rambur névre.

³⁷⁷ Fehér bíbornok = Lángos fehér bíbornok (alma).

³⁷⁸ Bereczki Máté által áthúzza és ceruzával Téli fehér tafota néven később beszúrva az ABC-rendbe.

³⁷⁹ Reitzensteini = Reizensteini sárga szilva

Pamut alma
 Piros bíbornok
 Piros csörgőalma
 Spitzenburg Ezóp
 Sturmeri peppin
 Szűz piros alma
 Téli fehér Tafota³⁸¹
 Van der Laan
 Welteni Jansen

Violaszínú korai perdrigon

tavaj általad Leroytól³⁸² kaptam „Reine des Poires”³⁸³ körte gajjat, meg is fakadt. Midőn ennek hangzatos nevééről beszéltünk említettél még hangzatosabb nevű körtét, de nevét elfeledtem, ha eszedbe jutna küldj curiozitásból³⁸⁴ egy gajjat, próbáljuk a’ francziát, igazat mond-é?

barátod Dörgő D.”

[Dörgő Dániel egy 253 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél 1. oldalának felső részében található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő., 15/2. ójtóvessző”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

³⁸⁰ Mellette Dörgő Dániel megjegyzése: „*Nem császárnő?” Violaszínú királyszilva és Violaszínú császárnő szilva is létező fajta.

³⁸¹ Bereczki Máté által ceruzával az ABC rendbe beszúrt név: Téli fehér tafota. Gyümölcsészeti vázlatok művében mégiscsak Fehér tafota néven írta le.

³⁸² Leroy, André, (Angers, 1801. augusztus 30. – Angers, 1875. július 23.). Egy nagy múltú francia gyümölcskertész család leszármazottja, maga is neves pomológus. Pályája kezdetén – 1822-ben – négyhektáros faiskolával kezdte működését, amely halálakor már 168 hektárra növekedve 300 munkásnak adott kenyeret. Gyümölcsfa-ültetvénye egész Nyugat-Európát ellátta oltványokkal. Jelentős szakirodalmi tevékenységet is folytatott. A „*Catalogue général descriptif et raisonné*” 1855-ben jelent meg és még abban az esztendőben öt nyelvre fordították le. E művéért a „Francia Becsületrend” kitüntetésben részesült. A „*Dictionnaire de pomologie*” című művének kiadását már veje fejezte be. (I.: 1867; II.: 1869: Az első két kötetben 915 féle körte; III.: 1872; IV. 1873: A két kötetben 527 alma; V.: 1877 43 féle sárgabarack és 127 féle cseresznye; VI.: 1879: 163 féle őszibarack tüzetes leírása található.) – Az angers-i Keleti Temetőben nyugszik. – A magyar pomológusok közül Bereczki Mátéval tartott fenn eleven levelezési kapcsolatot, aki több ízben még oltványokat is rendelt tőle. – Különös, hogy e neves francia pomológus és tevékenysége szinte ismeretlen a magyar szakirodalomban (pl. lexikon). – Lásd a Les Croqueurs de Pommes de l’Anjou honlapját! <http://www.croqueurs-anjou.org/index.php?numlien=4> [Megtekintve 2013 augusztusa]

³⁸³ Reine des Poire név alatt írta le Leroy a Coloma körtekirálynője körtét.

³⁸⁴ Curiozitásból = itt: érdekességből.

1880. január 11. D-108. számú levél

„Mező Túr 1880. Január 11.

Kedves Barátom!

Folyó hó 6-án kelt azon igen érdekes leveledet, mellyhez vólt csatolva a' Lucas ur levele – csak 10-én kaptam meg, sietek reá válaszolni. A' levél Kovácsházán töltött pár napot.

Mindenek előtt hála légyen a' jó Istennek, hogy egészséged jobbra kezd fordulni; midőn apró gyermekeim meg tudták, hogy már nem vagy olyan nagy beteg, ugrándoztak örömükbe, kiáltozva egymásnak „jaj, nem beteg már Bereczki bácsi!” A' jaj szót vagy felkiáltónak vagy igaz érzésük nyomósabbá tételére használván bizonynyal.

E hó 8án írtam hozzád egy levelet, egyik lapja tele írva vagy 90 egynehány faj gyümölcs neveivel, mellyekből tölled – ha van – ez évbe ójtó vesszőket óhajtók részemre, reménylem, hogy meg kaptad ezen leveletem.

Lucasnak levelét ma vagy hólnap lefogom fordíttatni, és a' te leveledbe írt fordítással összehasonlítani, így majd csak 1 hét múlva várd vissza töllem Lucas ur levelét, de addig is beszéljünk az én Borka almámról.

Tehát Lucas ur szépnek és jónak találja, én nem tartom szépnek, mert ósszel szedve vad kinézésű zöld, igen kemény, ropogós vagy harsogós tul savanyu alma, értével is alig sárgul meg némileg szalma színre, a' csíkok pedig csak olly meleg nyáron, 's ószön fejlődnek sűrűbbé, élénkebbé, némileg vastagabbá rajta, mint ez év vólt, midőn nállam a' császár körték, mellyek a' napnak kivóltak téve, annyira bevóltak kormos hálózzattal vonva, mint a' Tongrei vagy Bosc kobakja. Közönséges idő járáskor, a' csíkok halványabbak, vékonyabbak és kevesebbek, sótt a' napnak kinem tett daraboknak csak féloldala csíkos, tehát én szépnek nem találom. Másodszor: én terméketlennek tartom, fája soká fordul termőre, alkalmasint, mert fáját szereti nevelni, mint a' Masánszki vagy Sikulai. Egy fám van belőlle, lehet 32-35 éves, de azért vastag ágai, sótt törzse is, majd nem sima, kérge nem repedezik, minden második évbe, hol többet, néha kevesebbet terem, gyümölcsét fáját a' féreg nem szereti. Hasonlíthatlanul tartósabb a' Daru almánál, késő téli, sótt tavaszi almának tekinthető, hiszem, hogy melegebb természetű földbe mint az enyém, vagy melegebb országba szebbek is lehetnek gyümölcssei, de nem északi, vagy Németországba vagy Dániába való, mert ott még vad almának hinnék. Hogy honnan származott? Nem tudom, itt Turon sincs elterjedve, mit igénytelen vad kinézésű gyümölcsse és terméketlensége okozhata. Az én

anyafám többé ójtott fa. Nagy Atyám ójtatta a' 40-es években. A' fa termését meg nem határozhatom, mert 3 erős alma fa közzé lévén szorulva, nem saját természet szerint nőhetett. Lehet, hogy terméketlenségének is ez az oka? ~~részint terméketlensége, részint igénytelen kinézése okai: hogy itt Turon el nem terjedt.~~³⁸⁵ Növényzetét majd leírhatod, ha eljössz hozzám a' nyáron, a' Nápolyi király ajándékával egygyütt. Én az almának – a' mint már többször írák – a' Borka ideiglenes nevet adtam, mert az 1871-dik évi Pesti gyümölcskiállításán /a muzeum termében/ – Kovács József ur almái közt éppen ilyen formájú és csíkozatu almát láttam kiállítva, volt módom össze hasonlítani, mert többféle gyümölcsöt vittem Turról, nem kiállítani, de össze hasonlítani, hogy neveiket meg tudhassam * [*még akkor a' hit bennem minden pomológus iránt teljes és szent volt], külsőleg össze is hasonlítottam, de ízét nem volt hatalmamba összehasonlítani. Miután Borka név alatt Dr. Pólya állított elő egy alma fajt, mellyet tölled bírok, melly az enyémtől szerinted különbözik, miután Lukácsi szerint!? a' Borka alma Bars megye speciális gyümölcse? azért másképp néz ki mint a' Turi én Borkám? miután én e' fajról, senkinek eddig rajtad kívül ójtó vesszőt nem adtam, tehát temessük el az eddigi ideiglenes nevét, adjunk neki olyt nevet, melly leginkább reá illik, 's melly név alatt utra bocsájtjuk a' nagy világba, had próbáljon szerencsét.

Ha nevem alkalmas volna gyümölcs névnek, és még ha ezen fajt én neveltem volna magról, akkor sem adnám azt oda elnevezésnek, felesleges hiuság, szószaporítás, mirevaló ez? untig elég (a' dicsőségre) ha a' gyümölcs leírásánál annak történelmét származása helyét, a' valóhoz és igazsághoz híven előadják. Lenne tehát Tulipán alma, szerinted Turi Tulipán alma, Lucas ur szerint talán téli Tulipán alma, meg kell vallanom, hogy a' kettő közt az utolsót helyesebbnek tartom, de csak az esetben, ha a' Diel által leírt Tulipán alma nem téli, ez esetben had legyen Téli Tulipán alma, ha pedig a' Diel is téli, lehessen Turi Tulipán alma – erre sem érdemes, mert a' Tulipán szép virág, midőn ezen néven nevezünk almát, szépet várunk tőlle, de a' mint fentebb előadám – Tulipán szerúsége csak meleg év járáskor vagy talán meleg clima alatt fejlődik ki (termete mindig egyforma). Engem kísért a' tengeri kígyó a' Sóvári név, bár csak azt kaptad volna meg Sóvári név alatt vagy két helyről – más tudni illik az ujszülött Tulipánt, de lenne is bár valódi Sóvári, még az esetben is alig volna jó Sóvári név alatt utra bocsátani, mert az országba e' név alatt elterjedt sok féle alma faj birtokossai előtt, hiteledet kockáztatnád, tehát ha bizonyosan Sóvári volna is, célszerű lessz téli Tulipán vagy Turi Tulipán név alatt

³⁸⁵ Az eredeti levélben már áthúzta ezeket a szavakat Dörgő Dániel.

terjeszteni el. Kellő számú ójtó vesszőkkel, annak idejébe kész örömmel szolgállok.

Ha a' Lucas ur levele le lesz fordítva, 's akadna benne valami, a' mi a' te fordításodba nem vólna meg említve, arra nézve is meg teszem észrevételemet, meg írom a' levél vissza küldése alkalmával.

A' lapokba olvasom, hogy a' mult héten meghalt Urbanek Ferencz kanonok 90 éves korában, vajha téged is meg jutalmazand a' sors hasznos és nemes működésedért olly hosszú élettal, de jó egészségbe, akkorra az elismerés és tisztelet minden felé elterjesztett fáiddal együtt millyen nagyon nőnének!!

A tegnapi Egyetértés mellékletébe olvasom, hogy a' Guide Pratique szerzőjét, Thomas urat³⁸⁶ milly kitüntetés érte, olly jól esett midőn e' mi emberünk még a' Francziáknál is kitűnőnek bizonyult. Hanem van ám ott azon kitüntető cikkben néhány elterjesztésre méltó körte faj neve is. Ha van azok közül kertedbe, küldjél nekem gajjat belőlle. Le is írom neveiket: Doyenne Perrault, Fondante Thirriot³⁸⁷, Beurre Gambier s.a.t. Souvenir de Leroux.

Tegnap előtt kint vóltam kertemben, a' fagy sok kárt tett, nem csak a' gyümölcs termésbe, hanem a' fákba is. Majd szem ügyre veszem apróra a' kárt, meg írom tapasztalataimat.

A' Tulipán almának hiszem, hogy nem ártott.

Isten véled szerető igaz barátod

Dörgő Dániel m. k.

Az uj szülött Tulipán alma fa fája későn virágzik, ugy tetszik, hogy 2 vagy 3 nappal a' Daru almánál is később, fajsujja is nehezebb a' Daru almáénál."

[Dörgő Dániel két 252 x 203 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta hatoldalas levelét. A félbehajtott papír 7. és 8. oldal üresen maradt. Az 1. oldal tetején olvasható Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz Dörgőnek 14/1 1880, Lucasnak 22/2 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

³⁸⁶ Thomas, Octave faiskolai kertész (pépinieriste), a Simon-Louis család kertészetének elsőként 1876-ban megjelent, s később több kiadást megért gyümölcskatalógusát szerkesztette. Bereczki Máté a Gyümölcsészeti vázlatok 2. kötetében (1882) még mint a faiskola aligazgatóját, majd a 4. kötetben (1887) már mint igazgatóját említi.

³⁸⁷ Thirriot vajonca körte

1880. január 14. B-106. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 14. 1880.

Kedves barátom!

F. hó 11-ről írt leveled meggyőzött arról, hogy Lucas rossz nevet választott Borka almádnak. Mászt kell választanunk! A Diel Tulipán almája nyári alma, leírása szerint valóban a csíkos tulipánra emlékeztető színezete van. Ismerem a Tulipán kalvilt is. Ez is szélesebb, hosszabb csíkokkal és sűrűbben is van becsapkodva, mint a Borka almád: tehát semmiesetre sem hagyhatjuk Borkára a »Tulipán« elnevezést. Gondolkozzál mit lehetne neki új névül adni!? Én, miután a Daru almánál tömöttebb husunak találtam, nem is a rózsza, hanem inkább az aranka almacsaládba tartozónak gondolom, tehát nem volna-e jó neki a »Csúcsos aranka alma« elnevezés? – Van idő rá, nem kell elhamarkodni a dolgot.

A fajokat, melyekről vesszőt kívánsz s a melyekről én kéretlenül, magamtól is akarok vesszőt adni neked is, egy külön jegyzékbe le fogom írni s a megrendelő levelek közé behelyezni. Erről nyugodt lehetsz. A Francziák általad az Egyetértésből olvasott körtéiből egyik sincs meg nekem. Ujdonságok! várhatnak még! Még tán utlevelök sincs!? Én legalább nem láttam.³⁸⁸ –

Két napig (10. és 11-dikén) megint feküdtem mint a darab fa. Lázban voltam, de aztán kegyetlenül megizzadtam, s így aligha jobban is nem lettem, mert azóta már 3 nap mult el és semmi bajom, hanem apródonkint folytatom a levelezést. –

Egy Balassa–Gyarmati ügyvéd, Némethy Kálmán³⁸⁹ 38 Ft áru (=650 szál) vesszőt rendelt meg nálam: de azt akarta volna, hogy felét legalább mindjárt küldeném el: mert szobában akarja számos magonczeit beojtogatni. Megírtam neki, hogy betegségem miatt febr. közepe előtt nem küldhetek neki vesszőt. – Ebbe is belenyugodott: de azóta már 3. levelet is írt a nyakamra panaszkodva, hogy minden csemetéje elfagyott kertében, hogy hijjába akarna saját fáiról ojtani, mert azokon megfagyott a vessző. Látva sürgős s szaporán érkező leveleiből, hogy igen megvan szorulva, azt az ajánlatot tettem neki, hogy ha beleegyezik, te fogsz küldeni helyettem egy jó csomó ojtó vesszőt, hogy legyen neki mit dolgozni addig is, a míg

³⁸⁸ Az említett körtefajták közül végül a Thirriot vajonca körtét leírta Bereczki. Lásd BEREZKI 4. 1887. 115. p.

³⁸⁹ Némethy Kálmán, balassagyarmati ügyvéd, a Balassagyarmati Evangélikus Egyház felügyelője 1880-ban. Irodalom: MAGYARHONI 108. p. [Megtekintve 2013. augusztus] https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangélikusGyulekezetiNevtarak_020/?pg=107&lay_out=s&query=N%C3%A9methy%20K%C3%A1lm%C3%A1n

tőlem kaphatna vesszőt. Megírtam neki, hogy a mit tőled kapni fog, azt ugy tekintheti éppen, mintha tőlem, magaméból kapná.

Most várom a válaszát s ha beleegyeznek e kiegészítő módba (expediens), akkor hiszem, hogy szíves leszel neki vagy 300 szál vesszőt nedves törek közé egy ferslógba (kereskedőknek mindig kapható) postán, utánvét mellett³⁹⁰ küldeni azon fajaidról, a melyek valódiságáról bizonyos vagy vagyis a melyeket tőlem kaptál eredetileg is.

Addig is míg Némethytől választ kapnék: ide mellékelek néhány darab katalogot, melyek közül az egyikben a Némethy által kívánt fajok előtt plajbással oda jegyeztem, hogy fajonkint vagy is az illető fajból, mindenikből, hány szál vesszőt rendelt meg.

A tiszta katalogot pedig azért küldöm, hogy már most veresplajbászozd ki nekem határozottan, hogy melyek azok, a melyeket tőlem bírsz ekkoráig, mert csakis azokról kérek Némethy számára is vesszőt – no meg a Téli piros pogácsáról, Török-Bálintról szóval azokról is, a melyek valódiságáról, határozottan biztos vagy és föltéve, hogy Némethy azokról is kívánt. –

Correcturát a „Vázl.” 1ső füzetéből csak a napokban várok! Elkésett a papírszállítás. Még csak most kezdek el a nyomtatást.

Sok jót Mindnyájatoknak! igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. január 18. D-109. számú levél

„Mező Tur 1880 Január 18.

Kedves Barátom!

E hó 14én kelt leveledet a' Catalogusokkal meg kaptam, ide mellékelve küldök egy kívánságod szerint kitöltött Catalógot, és Lucas ur levelét. Kár volt annyi Catalógot küldeni, még tavajról most is tartogattam 2 tisztát e' célra, no ha van elég, még jobb, majd felhasználjuk.

A' Turi Borka almának talán jó neve lenne = csíkos csucsos, vagy csucsos csíkos, te ismered a' nevek sokaságát, ha még ilyen hangzásu nem volna, az aranka név alatt szép sárgát képzél a' publicum, pedig ez soha sem lesz arany színű. Külömben én reád bízom a' név meg határozást,

³⁹⁰ Bereczki lábjegyzete: „300 szál vesszőért 20 Ftot tehetsz utánvétbe. B.”

csak hogy sem emberi, sem városi neve ne legyen, p.u. Turi, mert itt nincs elterjedve.

Félek, hogy Némethy Kálmán urral nem helyesen jártál el, midőn hozzám utassítád, ez reám nézve ugyan igen nagy nyilvános kitüntetés – mellynek kész örömmel és pontosan óhajtók, fogok eleget tenni – de hátha nem hisz – ha kételkedő ember? – akkor én az általa kívánt nállam feltalálható vesszőket hozzád küldöm, te pedig ő hozzá. Az általa kívánt 119 fajból nállam 91 faj megvan, különösen azon fajokból, mellyekből 10 vagy 20 szálat kíván, majd mind meg van, erőss fák 's különösen a' körte. Tehát feltéve, hogy fajaim el nem fagytak, 300, sőt több szál kitűnő vesszőt küldhetek néki.

De félek, hogy a' kényesebb fajok itt is úgy jártak, mint Balassa Gyarmaton, itt is erőss hidegek voltak, mondják, hogy olykor 20 R. felül is. Az este a' Casinóba mondta Nagy József³⁹¹ ur, hogy fiatal 4-5 éves buja növésű fácskának kövér vesszei meg fagytak, azon kertbe, hogy az enyém is van, én még szét nem néztem köztök, mert e' héten a' fákon nagy zuzmarás volt, de mihelyt lehull, kimegyek, jegyzékkel kezembe és azonnal tudósítalak.

Ha van tiszta jegy fácskád, kérlek küldjél számomra 200 darabot.

Lucas ur levelét egy jó szemű fiatal emberrel lefordítottam, a' fordítás eggyezik a' te fordításoddal.

Egy indítvánnyal lépek fel. Mi Democratikus érzésű emberek vagyunk, mégis levél borítékaink külsején ezen elvhez nem illó- és felesleges Tekintetes címet használunk. Hagyjuk el e' régi tábla bírószerúséget és ezután a' levélborítékot kívül a' hozzám intézett levelekre illy címet íráj Dörgő Dániel urnak MTurra, ne legyen előtte egy betű sem, ha te így, én is úgy.

A' héten kedves nőmmel meg ható jelenetnek voltunk tanui. Két kis leányunk egymás között beszélgetve kezdték számítani, hányan vagyunk mi mint a' családunk tagjai? Apa, anya, 6 gyermek – név szerint nevezve, 8. azután László bácsi – a' vóm, 9., Bereczki bácsi 10. Ekkor az eggyik kis lány anyjához fordulva nyájasan és teljes meggyőződéssel kérdi? Ugy é édes Anyám Bereczki bácsi is a' miénk? Az édes gyermekem, mondja ő csillogó szemekkel, tehát 10 tagja van családunknak.

Mihelyt a' Némethy ur leveléről vagy is bele vagy bele nem eggyezéséről tudósítasz, ha zuzmara nem lesz, bár hideg lesz is, kesztyűbe meg szedem a' gajjakat, küldöm vagy neki, vagy neked, a' kapott levél tartalmához képeest.

³⁹¹ Nagy József, Mezőtúr város faiskolájának vezetője főintézői címmel.

Isten véled, szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

fordíts

Ha netalán Némethy bele egyezik, hogy egyenesen én küldjek neki vesszőt, biztos és teljes nyugodt lehetsz, hogy csak azon fajokból küldök, mellyeket tőled kaptam, mellyek szép vesszővel bírnak, és fagy mentesen maradtak. Hiteled fentartása szent előttem, elküldés esetében tudósítlak, melly fajból mennyi szál vesszőt küldöttem. A' Némethy ur részére vagyis megrendelésére nállam lévő Catalóg teljes utasítást adva, több utasításra nincs szükség.

Ma délbe a' gőzösön át megyek testvér öcsémhez, alkalmasint Szerdán jövök haza.

Mindannyian egészségesek vagyunk, mellyhez hasonlót kívánunk néked is. Tisztel, csókol kedves nőm és 2 kis leánykám.

DD.

A' vissza küldött Catalóg hátulján azért írtam ki azon gyümölcs neveket, mert leírásodba lesz belőlök, és hátha többet kérnek – mint néked van? akkor kérheted tőlem a' rajtok lévő gajjat."

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél 4. oldal felül található Bereczki Máté megjegyzése: „Jan 4-ik”, az oldal alján pedig egy általa húzott hullámvonal alatt: „1880 Febr.”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. január 23. B-107. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 23. 1880.

Kedves barátom!

Ma délután eszembe jutott, hogy jegyfácskát is kértél tőlem. Íme itt küldök 350 dbot, (ha t. i. meg nem csalt a német, mert minden csomagban 25 db-nak kellene lennie.)

Taval 15 ft ára ilyen jegy fogyott el nálam. Az idén 12 ft árut hozattam Reutlingenből s ha látom, hogy kevés lesz, majd hozatok még többet is. Sajnos, hogy itt a hazában nem lehet készen kapni ilyeneket! Kénytelen az ember Német országnak adózni.

E jegyfácskák hozatallal együtt olyan olcsók, hogy darabja alig kerül valamivel többre $\frac{1}{3}$ rész krajczárnál. Ki csinálná ezt meg hazánkban ilyen jutányosan?!

Ha több jegyre lenne szükséged, szólj! azonnal küldök. –

Ma kaptam három almafajt Marosvásárhelyről leírás végett. Egyik a »Magyar kormos«, mely név alatt már tavál leírtam azon gyümölcs példányokról, melyet Szatmár megyéből, Misztótfaluról kaptam Guzman Dénes, nagy gyümölcsstermelőtől, a ki nekem egyuttal ojtó vesszőt is küldött s most már a fajfán nálam is megvan a faj: de most még Gégesi Kiss Józseftől³⁹² is kértem róla vesszőt, t. i. attól, a ki Marosvásárhelyről ma küldötte meg a fajt. Ez a Kiss József Gégesen³⁹³ lakik Maros-Vásárhely mellett s kortársa Kovács József, bátorkeszi lelkésznek, azaz szintén öreg ember már. Nagyon megtetszett neki a munkám azért kedveskedik, az idén már két ízben is, a vidéken termelt gyümölcsökkel. Ha a tőle nyerendett vesszőről teendő ojtásom egyezni fog vegetatiójára nézve a Guzmantól kapott fajjal, akkor leírom majd vegetatióját is e fajnak, mely ez esetben nálam is valódi lesz bizonyosan és a Vázlatok II. kötetében már közölhetem is. Kisded alma ez: de igen termékeny és csak késő tavasz felé érik.

A másik, a melyet küldött ugy látszik az Olasz rosmarin alma, mert ennek leírása betűről betűre rá illik a Gégesi Kisstől kapott alma

³⁹² „Gegesi Kiss József (1819–1900), nemesi származású földbirtokos, aki Marosszék gyümölcsészeti felügyelőjeként, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc huszárhadnagyaként vált ismertté a községben. Kiss József a forradalmi események lezajlása után a gyümölcsészet mellett döntött, gyümölcsöskertet alapított a gegesi *Vögy pataka* és a *Poros tető*, valamint a *Ropó szőlője* és a *Marci kert* közötti részen. Kiállításokon mutatta be az általa nemesített almákat és egyéb gyümölcsöket, hátralevő életét a fák oltásának, gondozásának szentelte. Mivel életének nagy részét e gyümölcsöskert határozta meg s közelében állt a falubeliek által *palotaként* emlegetett udvarháza is, ezért ide temetkezett. Sírköve a legrégebbi a három *Ropó útja* menti magántemetkezés sírjelei közül. Valószínűleg valamikor 1900 körül készült. Itt nyugszik Garda János, magyar királyi erdőtanácsos is, aki Gegesi Kiss József lányát, Kiss Irmát vette el feleségül, így kapta meg az apósa által építtetett ötszobás udvarházat és a hozzá tartozó területet. Apósa hú követőjeként tovább gyarapította a gyümölcsöskertet, megalapította a *Tanulni Vágyók Körét*, mely keretében a gyümölcsstermesztés rejtelseibe vezette be az érdeklődő fiatalokat. Nem csoda hát, hogy Garda János, akinek szintén meghatározó volt e hely, ugyancsak itt kívánt temetkezni. A dombtető a fentiekben is említett Gegesi Kiss József huszárhadnagy tulajdona volt és a Kiss család kezdett idetemetkezni a 19. század közepén. A legrégebbi datált sírjelen az 1869-es évszám áll. A sírjelen a Kiss Karolina név olvasható s az anyakönyvekből sikerült kideríteni, hogy Gegesi Kiss József 18 napos kislánya nyugszik alatta. Amint a felirat is bizonyítja szülei voltak azok, akik fájdalmas gyászukban e dombtetőre temették kisbabájukat. A magántemetkezést követően egyre több sírjel került a tetőre, míg végül családi temetkezési helyé nem vált.” In. NAGY ZSOLT 2013. <http://www.drkoskaroly.hu/pic/nnk/NZS.pdf>

³⁹³ Geges, Maros-Torda vm., Nyárádszeredai járás (Ma: Ghinești, R.)

példányokra. Nálam e faj még eddig hitvány, apró gyümölcsöket termett.³⁹⁴ Most a Gégesitől kapott példányokról leírom a fajt is, mert külföldön nagyon híres alma. Aztán kérek, illetőleg már kértem ojtó vesszőt is Gégesitől e fajról is és ha a tőle kapott faj, az én fajommal növényzetre egyező lesz: akkor megtudom, hogy fajom valódi-e vagy nem. Ha valódi lesz közleni fogom a Vázlatokban ezt is.

A harmadik, a melyet küldött, – a Marosszéki piros páris alma. Ez is híres alma Erdélyben. A közepszerűnél valamivel kisebb, de igen szép alma. Kértem róla ojtó vesszőt szinte és ez is bele jön a Vázlatokba aztán, mint becses honi faj.

Nini, most veszem észre, hogy ezt mind szóval is elmondhattam volna neked s jobban tettem volna, ha e leírás helyett leírtam volna a küldött gyümölcsök egyikét legalább. Na de már meg van! isten neki. Tudom, hogy érdeklél olvastad. Ez legyen érte fizetésem és hasznom.

Áldjon meg az ég kedveseiddel minden jóval! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Kezdődik megrohanásom! Naponta 10 levelet is kapok a postáról. Szerencsém, hogy szobába szorulva kényelmesen megfelelhetek mindenkinek.

Sok jót!

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. február 6. B-108. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 6. 1880.

Kedves Dani barátom!

A mult hét végén megint recidiváltam.³⁹⁵ Megint bevettem egy jó csomó Chinint, de most már hasztalanul, mert azóta is, hogy a chinint bevettem, elejénte 3 napig fájt a fejem. Aztán egy napig szünetelt, és tegnap megint fájt. Ma pedig megint szünetel.

³⁹⁴ A lap margóján keresztbe ezt fűzte hozzá Bereczki Máté: „Ez volt az oka, hogy még eddig a nevét sem emlegettem, mert már fajom valódiságáról sem bírtam az eddigi termések után meggyőződni. B.”

³⁹⁵ Recidiva (latin) = itt: betegségbe visszaesés

Nem hinnéd, milyen kutya ez az én fejfájásom!! Mintha hollók vájkálnák szét agyvelőmet, olyan érzés fog el akár hányszor nap közben. Mikor pedig szünetel a fejfájás, mint ma is, igen jól érzem magamat s végzem a correspondentiát.³⁹⁶

Tegnap kaptam Nógrádból 2 db almát Némethytől³⁹⁷ »Sóvári« név alatt. Varbón,³⁹⁸ Nógrád megyében igen nagy és igen vén fa van belőle. Az egyik példány félig el van rothadva, a másikat ime neked küldöm. Ítéld meg nem Daru alma-e? én annak nézem, noha szinteleneb mint a turi Daru almák. Kisült utóvégre is, hogy Némethy uram mért vonakodott abbéli ajánlatom elfogadni, hogy egyelőre te küldj neki az általa kívánt fajokról vesszőt? Hát azért ugymond, hogy ő mint kezdő gyümölcsész azon tudatból is lelkesítést akar meríteni, hogy az ő fajai magától Bereczkitől valók. Inkább elvár tehát febr végeig is csakhogy tőlem kapja a vesszőket. No, hiszen, tudom is, hogy várnia kell, a míg tőlem kap vesszőt, mert én ugyan, hacsak hordszéken ki nem vitetem a kertbe magam, bajosan szedhetek ojtó vesszőt.

Kérlek is kedves barátom, hogy ez uttal légy rajta: hogy kiségi a bajból. Szedj vesszőt, minden, teljesen biztos és valódi fajról annyit, a mennyit talál sz fáidon (melyek persze még fiatalok), de nagy fáidról, mint a Daru, Török-Bálint, Téli piros pogácsa stb. elég lesz 100–100 vessző is fajonkint. Szóval, a mely fajokról elegendő mennyiségben kapok tőled vesszőt, ugyanannyi fajról nem kell majd itthon magamnak szedni egy vesszőt sem! Ennyivel is megkevesedik a dolgom. – Nem szükség, hogy fagyos napokon szedjed a vesszőt, várd be te is az enyhébb napokat! Aztán a megszedett vessző mennyiséget tedd egy nagyobb ferslógba s küld el Náray Imre ügyvéd barátomhoz Aradra, a kitől aztán majd kihozatom: mert postán ide nagypakkot nem hoznának ki. –

Áldjon meg a jó ég kedves családdal együtt! Szívéből kívánja, mint mindig

igaz barátod

Bereczki Máté³⁹⁹

U. i.: Réthy uram hozzá fogott már a füzet nyomtatásához. 2 Correctura ívet már kijavítva vissza is küldöttem hozzá. Martiusba tán már szét is lehet küldözgetni az egészet? B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

³⁹⁶ Correspondentia (latin) = itt: levelezés

³⁹⁷ Némethy Kálmán balassagyarmati ügyvéd.

³⁹⁸ Ipolyvarbó = Nógrád vm., Balassagyarmati járás, ma Vrbovka, Szlovákia.

³⁹⁹ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 75. p.

1880. február 10. D-110. számú levél

„Mező Tur 1880 Febr. 10.

Kedves Barátom!

Január 23-án kelt leveledet a' jegyfácskákkal és a' Febr 6-án keltet A' Némethy ur almájával hiba nélkül meg kaptam.

A' 350 db jegyfácska alkalmasint elég lesz nekem ez évre, ha netalán több kellene, leszek bátor azonnal kérni tőlled.

Betegséged ugy engemet, de különösen kedves nőmet fojtonos aggodalomba tartja, talán bizony nállunk léted alatt kaptad a' betegséget? Ó bár mielőbb jó egészséggel áldana meg a' jó ég, mindnyájunk örömére, 's hazánk hasznára. Mi, mindannyian fris egészségnek örvendünk.

Az ójtó vesszőkre nézve ne aggódj, minden igyekezetedet egészséged vissza nyeresére fordítsd. Kertedbe ki ne menj még teljesen jól nem érzed magadat, ne hogy újra és újra vissza ess betegségedbe. Én kívánságod szerint lelkiismeretes nagy figyelemmel, pontossággal és örömmel meg fogom szedni azon ójtóvesszőket, mellyeknek fajait tőlled kaptam, mellyek a' hozzád vissza küldött Catalógban piros jeggyel vannak meg jegyezve, mert a' mint tavaj küldött vesszeim hitelességéről magadnak meggyőződést szereztél, éppen olyan hitelesen tartám fel minden fajaidat, a' mellyekből még nem küldtem is hozzád vesszőt. A' Daru, piros pogácsa és Törökbálint almákról is küldöm a' kívánt számú vesszőket. Kívánságod szerint küldöm Náray Imre ügyvéd urhoz az elküldés alkalmával ugy téged, mint ötet külön levélbe értesítve.

Te pedig a' míg jobban nem leszel feküdj bölcs türelemmel ágyadba, ki ne tedd magadat valami hideg szélnek kertedbe. De ha jobban leszel – csak akkor – szedd meg számomra a' kívánt vesszőket – mert félek ki is írni – ha elébb meg találnál halni mint én – kötelessége minden jó barátodnak, kik tőlled valódiaknak felismert gyümölcs fajokkal bírnak – életednek nemes – és fő célját tovább fojtatni, eddigi gyümölcészeti irodalmadnak meg testesülését szerezni.

Erre vonatkozó indítványom következő: azon jó barátaidnak, kik gyümölcészeti irodalommal is foglalkoznak, mint p. o. Vályi Elek vagy Villási barátunk, írd meg, hogy haláloed után, hol keressék gyümölcs fajaidat? Kikről tudod? hogy azokat hitelesen fentartották? Na de azt kívánom, hogy erre ne legyen még szükség vagy 20 évig.

Okulva a' Némethy ur véleményén, én senkinek sem küldök rajtad kívül vesszőt, kivéve a' helybelieket, vagy kik személyesen jelennek meg kertemben ójtási vesszők végett, mint azt a' Mturi őszi gyümölcs kiállítás

alkalmával kiírom – azt is ingyen. Óhajtom, hogy a' vesszőkérti jutalom jövedelmedet szaporítsa, eszköz lévén ez is kezedbe a' gyümölcsészet előmozdítására.

Ha meg szeded a' vesszőket részemre, szedj azután azok fajokból mások részére, mellyek nállam nincsennek meg. Ide mellékelek egy tiszta Catalógot, mellybe [*ide pipa jel van rajzolva*] jeggyel azon fajok vannak kijegyezve, mellyekből számodra tetemes mennyiségű vesszőt küldhetek, tehát azoknak szedésével – ha jobban is érzed magadat – ne vesződj. De meg kell vallanom, hogy még a' fagykárt, mind ez ideig nem volt alkalmam kipuhatolni, a' mult 2 hét alatt olly vastag zuzzal vóltak borítva a' fák, hogy nem fért rajtok, még a' fák alja is borítva lett a' lehullott zuztól. Szombaton kitisztult, de csak azért, hogy vasárnap 17 fokú R. hideg legyen, tegnap 14, ma 16 vólt, ujra nagy köd támadt, és ujra zuzos a' fák gajja. Pedig már tegnap, részint a' nap, de még inkább egy kis szél nagygyából lerázta a' ritkább fák gajjairól a' zuzt. A' fagy károkról – mihelyt magamnak csak némi tudomást szerzek is, azonnal tudósítlak.

A' Némethy ur Sóvári almája valóban Daru alma még pedig leány csecsű, ilyen alaku vólt é a' mellyik nállad maradt? Tegnap 3 Daru almával össze hasonlítottam, íze eggyezik, ugy keje az abban lévő hím szőrök, mint mag és mag háza, csak hogy a' Némethy uréba a' kehelyből kiindulva erezet vólt a' husa közt. Majd utána látunk ősszel az összehasonlításnak én küldök Némethy urnak vagy 10 darabot viszont cserébe, tehát addig ne mondjuk reá.

Villási barátunktól Jan 28-án Febr. 5-én kaptam levelet Daru alma példányok végett, de lemintázni és festeni való már nincsen, a' Kövér G. által festett példányt a' te bele egyezéssel felajánlottam, de ő /Villási/ csak ugy használhatja, ha átmetszete is meg vólna, de a' nincs, tehát várjon őszig. Annyival inkább mert a' festett alma is lánycsecsű, hosszukás alaku, melly leírásoddal nem eggyezik. Elmondtam Villásinak a' Clairgeauról, hogy nállam csak 1-ső rendű. Panaszkodik a' fagykárokról, hiszem, hogy neked még bővebben írt.

Isten véled, szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél 4. oldalán alul található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 13/2 1880.” Az aláírást aláhuzta.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. február 13. B-109. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 13. 1880.

Kedves barátom!

Febr. közepe itt van s én még egy szál vesszőt sem szedtem, pedig Némethy már várja, mert megígértem, hogy egy transportot febr. közepén fog kapni. Kérlek tehát egy külön, kisebb csomagot adj föl a számomra az idemellékelt listára le jegyzett fajokról és pedig legalább annyi szálát fajonként, a mennyit melléjük írtam s a mennyit Némethy kívánt belőlök. [Bereczki a levél margójára keresztbe írta a következő mondatot:] Ha lehet olyan, hosszas ládikóba küld (kapsz ilyet a túri kereskedőktől,) a melyikbe aztán vagy 200 szál vessző elférjen, hogy aztán abba küldhessem el én is N-nek a vesszőt. B.

Áldott jó nőd ne aggódjon miattam. Nem Turon lettem én rosszul! 8 év óta volt már lappangva bennem jelen bajom csirája: de most tört ki csak egész hatalommal. Fejzsábának nevezi orvosom az én bajomat (Orvosi nyelven: Neuralgia occipitalis). Komisz egy baj az igaz! Orvosom chininnel akarta elmulasztani: de kisült, hogy a chininnek egy csepp hatása se volt e baj ellen. Most arsenikumot rendelt s azt mondotta, hogy ha ennek hatása lesz, akkor 5 nap múlva már dolgozhatom a kertben. Ha ennek sem lesz hatása, van még a fejzsába ellen egy 3-dik szere, de erről aztán biztos, hogy bizonyosan kigyógyít noha kissé későbbre, mint az arsenikumtól várja.

Most, 3 nap óta, megint nem gyötört a kegyetlen fejfájás. Írtam is annyit, a mennyit máskor nem írtam egy álló hétig sem!!

A zuzmara, a jeges eső, mely jégpánczélba takarja a vesszőket, nemhogy fagyasztana, de ótalmazza a vesszőt a fagyás ellen. S ha megfagyott valamely vessző azt nem a zuz vagy jeges eső, hanem más okozta.

Villásinak én meg megküldöttem a nálam lévő Daru alma képét, melynek átmetszete is van s elküldöttem neki a Daru alma rövid leírását is, melyben megemlítem, hogy Turon kétféle Darut ismernek, – a közönségest, meg a „Lyánycsecsű darut”.

A füzetemből már 3 ívet kijavítottam.

Azt tudod tán Villásitól, hogy lapunk 1-ső száma e hó végén jelenik meg. Sok jót mindnyájatoknak!

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. február 13. D-111. számú levél

„MezőTur 1880. Febr. 13.

Kedves Barátom!

E hét elején írtam hozzád egy levelet, mellyben egy Catalógodat is némi jegyzetekkel elküldöttem, 's ígértem, hogy mihelyt a' fagy kárról némi tájékozást tehetek, téged arról azonnal tudósítalak.

Tegnap előtt a' hőmérő 0-ra esvén, tegnap jó erővel kimentem ójtó vessző szedés végett. A' mitől a' hírek után féltem, rideg valóságukba háromszorta nagyobb mértékben áltak előttem, az élyyel alig tudtam aludni a' fagy kár miatt, 's abbéli bizonytalanságban, hogy mivé fejlődik a' már is nagyon látható kár? ha a' meleg napok reá jönnek a' fagyos fákra?

Tüzetesen ugyan fajról fajra végig nem néztem minden fát, felhasználni igyekezvén ójtó vessző szedésre az alkalmas időt, de annyit mondhatok, hogy nagyon jó lessz, ha a' körte fajokból 100ból 10 vagy 15 kiállotta épen a' hideget, az alma félékbe nem látok hibát, a' szilváknak is még most fehér a' hancsa de rügyei szomorúak, nem eléggé élénkek, vajon nincs é elfagyva? nem szárad é és hull é le a' nap hatása után? a' még kérdés. A' cseresznye is hibás, de ugy ezt, mint más fajú gyümölcsfákat nem vizsgálgattam.

Végig mentem először is azon körte fáimon, mellyekből önálló fát bírok, mellyekből egyenként amint írák, reménységem vólt 20–100 gajjat néked elküldeni, meg láthatod a' küldött Catalógba, és ezek közzül csak 9 fajról szedtem vesszőt, melly épnek látszik, meg nevezem őket fajonként, nevezetesen: Cecile tengernagy, Clapp kedvencze, Courtray-i Ananász, Csíkos Armin, Koninck téli vajoncza, Leclerc Amalia, Motte vadoncza, Tournay-i téli és Zephirin Grégoire. Ezekről szedtem 335 vesszőt. Ekkor felhagytam a' körte gajj szedésével, részint, hogy azt majd csak néhány napi meleg után fojtassam a' faj fákon midőn már jobban kilátszik a' kár, részint, hogy az alma vesszők szedésével jobban haladjak. 11 alma fajról, mellyből leg több vessző kell és van, szedtem valami 600 szál igen szép és ép vesszőt, 22 faj szilva fáról 300 vesszőt. Ez a' tegnapi nap eredménye, szándékom minden tölled nyert alma és szilva fajvesszeit leszedni és elküldeni, de már alma gajj hozzávetőleg valami 250 gajj, szilva vagy 100 gajj kerül, mert már a' faj fák vannak ezekből hátra, azok pedig kevés vesszőt adnak le.

Hiszem, hogy a' körte fajfáimról is bengézhetek le némi meg maradt erősebb fajokból vagy 100 vesszőt. 3000 vagy még több szál vesszőt

reménylettem hozzád küldeni, de bizony az csak félannyi fog lenni, és még ezek közt is kerülhet a' meleg hatása után hibás.

Ennyit szükségesnek láttam tájékozásod végett azonnal meg írni, 's mihelyt többet tapasztalok, újra írok, – éjjel az ágyamba – mint most is.

A' körte fákon a' fagy kár következőleg van: a' melly fák buja, vastag hajtással bírnak, még ha az 1871-diki tapasztalatod szerint edzett fajok voltak is, fagy által szenvedtek, annál többet, minél bujábbak voltak, csak az igen edzett és sovány gajju fák kerültek el a' bajt. A' Congressus emléke, Bordauxi herczegnő, Erdei vajoncz, Császár körte, Vilmos, Juliusi esperes háncai még most csak veressek, hanem a' Sterckmans, Giffard, Angoulêmei herczegnő, Clairgeau, Napóleon,⁴⁰⁰ Diel, Jodoigne diadala s. a. t. barnulnak, sótt némely kényesebb fajon a' barnaság az elhalás jele, a' felszínre is hatolt már. Én félek, hogy sok fám talán ki is vész? vagy elveszti koronáját, formáját?

Megnéztem az éjjel a' Némethy ur által kért vesszőkrőli jegyzéket, 's úgy találtam, hogy töllem valami 300 kerül ki az általa kértékből (mellyet a' többi közt hozzád küldök) és ~~ennyiségileg~~.

Táplál azon remény, hogy a' te fáid nem szenvedtek annyit, leg alább azok, mellyek gyümölcsöztek, így talán gajjuk fásabb volt.

Mihelyt a' vessző szedéssel készen leszek, azonnal egy Catalógodba bejegyzem, hogy melly fajokról, hány szál vesszőt küldhetek, hogy megrendelődöt ahhoz képpes tudósíthasd, vagy is magadat tájékoztasd. Külömben, az elmondottakból és azon Catalógból – mellyen a' nállam lévő fajaid jelezve vannak – eleget kombinálhatsz addig is.

Sajnálom, hogy ez évbe az ójtó vessző jövedelem nagy részétől elesel, de még jobban kertünket, 's ügyünk előmenetelében szenvedett valószínű rendkívüli kárt és hátra maradást, de vígasztaljon meg azon tudat, hogy mi kötelességünket e' téren híven betölteni igyekeztünk a' megváltoztathatatlan bajt túrnunk, sótt abból tanulságot kell merítenünk.

Szerető barátod

Dörgő D. m. k.

30 db Turi Borka alma gajjat Lucas ur részére szedtem.”

⁴⁰⁰ Napóleon herceg (körte) = BERECZKI 2. kötet 149. p. vagy Napóleon Savinien (körte) = BERECZKI 2. kötet 185. p. esetleg a Napóleon vajoncza (körte) = BERECZKI 1. kötet 251. p. Dörgő nem nevezte meg határozottan egyik fajtát sem.

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél 1. oldalán felül van Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 19/2 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. február 19. D-112. számú levél

„Mtur 1880. Febr 16.

Kedves Barátom!

Febr. 13án kelt leveledet most fél 10 órakor kaptam, miután máról már elkésnék a' postáról a' Némethy ur részére feladandó vesszőkkel, de a' mint utóbbi levelembé írák, sok fagy kárunk van a' körte fába, azokból is mellyeket Némethy ur részére most kiírtál: ugy segíték a' dolgon, hogy a' levél expediálása után azonnal hozzá fogok az eddig szedett összes ójtó vesszők bepakolásához, és hólnap reggel utnak indítom feléd. A' vessző mennyiség valami 1950 szál 110 fajban. A' bepakolást egy Parádi vizes fenyő deszka ferslógba eszközlöm, lessz valami 25 vagy 30 kiló nehéz. Még nem tudom mint vasuti gyors szállítmányt vagy posta küldeményt Aradra Náray urhoz címezsem é? vagy reszkírozzam átküldését a' Kovácsházi postára? Alkalmasint ez utolsót teszem, tehát intézkedj a' kovácsházi posta mesternél, hogy ha elnem hozatná, ugy Aradra vagy Batonyára? vagy nem tudom én meddig viszik? hogy érte küldhess.

Majd hólnap a' ~~bepakolt ójtó vesszőkkel elhelyezett levelembé~~ elmondom a' többit.

Isten vélléd, szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Külön levélbe a' pak feltevésakor tudósítalak.”

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta bő egyoldalas levelét. A levél 4. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő Dani, válasz 19/2 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. február 17. D-113. számú levél

„Mező Tur 1880 Febr 17.

Kedves Barátom!

Tegnap délután bepakoltam egy savanyu vizes ferslógba mindazon ójtó vesszőket, mellyeket eddig szedtem, mint azt a' tegnap hozzád írt – 's elküldött levelembé írák. Ez alkalommal – bízva a' hideg és nedves idő járásba – és a' sujj könnyítése tekintetéből is – nem alkalmaztam nedves mohát, csak néhány marok puha laposs szénát, hogy ne korholódjon [sic!] a' gajj.

Ide mellékelem az általad küldött Némethy féle Catalógot, ójtó vessző szedésekbe tájékozódásod végett mindenféle faj elébe írván kék írónnal, mellyik fajból és hány vesszőt küldhettem ez alkalommal?

Előre elhatároztam, hogy az almákból és szilvákból minden nállam lévő fajodról elküldöm a' vesszőt, nem vizsgálgom 's a' vizsgálatással nem töltve az időt, elne ítéj tehát, ha a' vesszők között hibásak, rövidek lesznek, szedtem ugy mint azt részben a' fa alakjának idomítása kivánta; és kötöttem össze a' fajt csomóba; a' mit nem használhatsz, eldobhatod. A' vesszők jelzett számába is lehet külömbőség, mert csak futtában olvastattam. A' mint láthatod 1–110-ig van a' küldött faju vesszők száma, le vettem ha egy szál vólt is, csak azért is, hogy meg láthasd vajon valódiságába feltartottam é? némelly fajokra, mellyeket tavaj küldöttél, az általad írt jegy fácskákat küldém vissza.

A' nállam is Catalógodba lévő alma és szilva fajaidból csak 6 fajon nem találtam vesszőt, u. m.: Betty, Hubbardstoni páratlan, Jonathan, Millet csörgője, Sikulai és Späth Annán, ezeknek kis rövid gajj hegyiből más fajfát alakítok, míg ki nem pusztultak. Vannak ezen kívül nállam még több alma fajaid, mellyek Catalógodba nincsennek 's így valódiságok béjégét sem sütötted még reájok, ezekből nem szedtem vesszőt.

Több alma és szilva gajjat ez uttal nem adhatok, mind elküldöttem valódi fajaidról. Kivéve a' Daru, Török B. , piros pogácsa, Turi Borka, és téli fehér Calvill almákat, ezekről bármennyit adhatok, megjegyzem, hogy a' téli fehér Calvillt nem tólld kaptam, de gyümölcset már nehányszor bemutatam.

A' Turi Borka gajjait küld el Lucas urnak, ha nem szereted a' Csíkos Csucsos nevet, legyen Turi Csucsos vagy Turi csíkos, a' 3 közt a' mellyik neked tetszik.

A' Catalógodba a' Piros pogácsa vagy Téli piros pogácsa 2 helyen fordul elő, ezt uj nyomáskor kiigazítandó lenne, valamint ajánlom a' gyümölcs neve előtt sorszámot nyomtatni.

Némelly küldött fajaim kis csomóba vannak. Még van 2 tiszta Catalógod nállam, tarts magadnál is fen nehányat.

Némelly alma fákon az ősszel sok levél rajta maradt, különösen a' Parker peppin talán egyet sem hullajtott el, ez oka, hogy a' gajj fonnyadt.

Rajta légy, de erőssen ám, hogy lapotokba a' piros Asztrakáni alma ez évbe ismertessék, szép is jó is, termékeny is, fája nő is, és korai, ez a' legfőbb érdeme előttem.

A Daru alma leírásánál meg említsd, hogy Guzmán és Némethy uraktól sóvári név alatt kaptál, és hogy van hosszukás – de ízre egy – változvány /:leány csecsű:/. Villásinak írtam erről pár sort.

A' körte fajokból csak 10ről küldök vesszőt, ebbe is a' Clapp kedvence, kapott a' fagyból, ha az idő alkalmas fog lenni egy hét alatt végig nézem körte fajfáimat, elküldöm hozzád a' mi ép lesz, de hiszem, hogy azon csomag 10 kiló sem fog lenni. Így könnyen hozzád talál, fogok közzé tenni tanulságul a' nevezetesebb és elterjedt fajokból egy-egy elfagyott vesszőt is. Az Erdei vajonczból még aligha nem lehet szedni ép vesszőt.

Nagyon örülök bizalmadnak. semmivel sem tudod kimutatni jobban irántami szeretetedet, és semmivel sem tudsz nékem nagyobb örömet szerezni, mint mikor alkalmat nyujtassz nékem néked némi segítséget tehetni, részesíts ezután is abba, örömmel teljesítem.

Tegnapi levelembé írák, hogy reszkírozom a' csomag küldését egyenesen hozzád, de meg emlékezve, hogy egy leveledbe Náray urhoz küldeni kérted, a' minek okának kell lenni, alkalmasint ő hozzá küldöm, bérmentve, tudatva ez esetben őtet is „külön levélileg”, kérve hogy a' megérkezéskor téged azonnal értesítsen, vagy ha van alkalma, küldje el.

Ezen levelembet a' postán zárom le, utána írva, hogy postán? vasuton? néked vagy Náray urnak címezve küldöm é a' vesszőket?

Isten véled szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

A pakot 31 és fél kiló: Náray Imre urhoz Aradra bérmentve a' Turi postán adtam fel.

D.D.”

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét. A levél első oldalán található Bereczki Máté feljegyzése: „Válasz 19/2 1880 – tehát előbb, mintsem megérkezett.”

Feltehetőleg ez utóbbi megjegyzés a Dörgő Dániel által küldött csomagra vonatkozott.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. február 19. B-110. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 19. 1880.

Kedves barátom!

Nagy aggodalomba ejtettél azon szándékkal, hogy a vesszőket egyenest Kovácsházára címezed. Feneketlen ut van erre megint. Battonyára és onnét M. Kovácsházára taligás posták járnak csak Aradról. Bizony nem tudom, egy-két hét alatt is megkaptam volna-e Aradról a küldött pakkot! Hanem hát a szent lélek megsúgta tán ezt neked, mert Náraytól még azon napon, a mikor hozzá érkezett, megkaptam a pakkot szerencsésen. Éppen akkor alkalmam volt innen Aradon, a mikor pakkod oda megérkezett.

Némethynek éppen ma reggel írtam levelet, melyben tudatom vele, hogy még egy szál vesszőt sem szedhettem s mikor ezen levelem borítékba tettem, egyszerre csak jelentik, hogy Aradról Náraytól több pakkot is hoztak. Köztük volt a tied is. Persze, képzelheted, hogy mennyire megörvendtem a tőled érkezett szállítmánynak!! Egy heti várakozást kértem Némethytől. Ezer szerencse, hogy el nem kellett hozzá küldeni leveletem, mert akkor a te vesszőidből egy szálát sem küldhettem volna neki. Így azonban mégis kikerült vagy 180 szál a te vesszőidből, a melyeket azonnal be is pakoltam neki.

Hanemhát igazad volt, hogy nagy csapás érhetette a te kertedet is! Csak azon fajaidat vizsgáltam meg, a melyekről Némethy is rendelt vesszőket, és mégis vagy 10 fajt teljesen elfagyottnak, legalább ojtásra teljesen alkalmatlannak találtam köztük, melyeket mind el kellett dobnom. Kívülről épnek látszottak, de belülről végig meg voltak barnulva. Nem hiszem azonban, hogy a két éves fából ki ne hajtsanak az alvó szemek elfagyott fáidon is. – Bárha még csak 9-dik napja, hogy nem fáj a fejem, mégis kimentem a kertbe, hogy lássam, hogyan viselték magukat azon fajok, a melyek a küldött vesszők közt legjobban el voltak fagyval. Négy faj volt olyan, a melyiken legjobban látszott az elfagyás a küldött vesszők közt, u. m. a Tournay-i kurtaszáru, Pusztai sárga alma, Fultoni szilva és a Tournay-i téli körte. Ezeket én teljesen épeknek találtam kertemben és így biztos

vagyok benne, hogy a többi fajok is mind épen maradtak. Aztán a kertben egyuttal meg tekintettem egyik Napoleon vajoncza fámát is, mely tavall legbujább vesszőket hajtott, és? ezt is teljesen épnek találtam. –

Isten segítségével egy hét mulva már tán megindíthatom a vessző szedést is. Most már, ugy látszik, eltalálta orvosom bajomat és az ezt gyógyító orvos szert is, mert napról napra jobban érzem magam. Étvágym is megjött és így remélem, hogy egy hét alatt gyűjtök magamba annyi erőt, hogy munkához láthatok künn is. Még most is orvosságot szedek s orvosom is avval biztat, hogy egy hét mulva már egészen lábra állok. –

Tehát áldjon meg az isten jóságodért, hogy Némethynek adott szavam beváltását a küldött vesszőkkel megkönnyítetted nekem!

Sok jót mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Igaz, nehogy elfelejtsem! Egy jó baráttra tettem szert megint. Eperjesen lakik, Sáros vármegyében, küldött hozzám egy kosár Pázmán almát egy hosszú levél kíséretében. Most már nem tengeri kígyó többé ezen alma is! Leírtam a gyümölcsöt körülményesen az eperjesi példányokról. Beőr Kálmán⁴⁰¹ – így híjják ez új jó barátot, – megígérte, hogy küld két ojtványt, egyiket a Sárga-, másikat a Zöld Pázmánról. Én pedig megkértem, hogy egyenest hozzád küldje, mert hozzám nem lehet postán ojtványt küldeni. Ültesd el te azokat, ha megérkeznek vagy saját kertedbe vagy a szomszédodéba, de ne fák alá, hanem szabad helyre. A nyáron aztán, ha hozzád megyek, majd leírom a két fa növényzetét is. Aztán a 2-dik füzetben ennek is közlöm, mindkettőnek, körülményes leírását. – A fák vesszei elfagyásának, ugy látszik, az volt oka, hogy nem érhetek meg teljesen a vesszők a nagy hidegek beállta előtt. Nálam Sept. végén már minden fa beszüntette növekedését vegetációját. Nálam ezért nem fagytak el a vesszők. B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁴⁰¹ Beőr Kálmán, földbirtokos, az eperjesi székhelyű Sáros megyei Adófelszólamlási Bizottság elnöke (1880-as évek vége, 1890-es évek), Bereczki Máté Eperjesen, Sáros vm., lakó barátja. Gyümölcsstermelő. *Sáros vármegye gyümölcsstermelése*, Eperjes, 1894. 16 p. című munkáját Sáros vármegye Gazdasági Egyesülete adta ki.

1880. február 24. D-114. számú levél

„Mező Tur 1880. Febr. 24-én

Kedves Barátom!

E hó 19-én kelt leveledből örömmel olvasám, hogy kerted valószínűleg keveset szenvedett az idei rendkívüli hideg tél által, még inkább örülök, hogy egészséged kezd vissza térni. Ugy látszik, hogy elébb meg kaptad a' vesszőket, mint az ugyan azon időbe feladott leveletem, de hiszem, hogy azt is elolvastad már.

Nállunk a' fák gajjai elfagyásának nem csak a' vessző éretlensége lehetett az oka, lehet némely fajoknál ez is. Hiszen van már termett, és sovány fejlődésű fám is, még is fagyos!⁴⁰² Hanem a' rendkívüli és tartós hideg. Ha figyelemmel olvastad volna a' nagy lapokba a' meteorológiai észbe vételeket, láthattad, hogy Szólnok – Debreczen, Szathmár, szóval a' közép és felső Tisza vidékén mindig erősebb hidegek voltak, mint másutt. Hiszem, hogy nállunk 3-4 fokkal hidegebb – mint nállatok. Hiszen kerted töllem leg alább délre 8-10 mért földre fekszik. Nállunk arasznál jóval nagyobb hó volt, sőt töllünk északra 2 mért földre a' Tisza körül kétszer annyi. Itt még ma is lehet kocsin trappba hajtani a' lovakat, felül van a' fagyot egy kis habarék, míg te 19ről rossz feneketlen sarat mondassz, nállunk a' Körös fojón a' jég 2 láb vastag jéggel van átlagosan borítva 's félünk is a' jég torlasztól, a' Tiszán még vastagabb lehet. Azután a' tél kezdetén, mint írárom, itt olly nagy ólmos eső volt, millyenre alig emlékeznek, a' mint tudomásunkra esett, e' vidéken valami 400 darab Tuzokot elfogtak, a' leg vékonyabb kis gajjon ujnyi vastagságu jég kéreg képződött, és volt rajta majd két hétig, sok fát letört a' jég kéreg sujja. Hát ha ez is hozzá járult a' gajjak elfagyásához? A' mennyiben sok ideig elzárta töllök a' levegőt? Denique⁴⁰³ itt nállam nagy a' fagy kár, de a' mint Villási leveléből és a' lapok tudósításaiából értesülök, a' felsőbb vidékeken még több. Lukácsi már is tapogatódzott, hol és merre lehet hibátlan és elég ójtó vessző?

Mi ebből a' tanuság? Most nagy alkalmad van vesszőidet eladni, és fajaidat elterjeszteni.

Tehát először is írj Villásinak, hogy vesszeid nem fagytak el, ő majd közli azt a' Gazdasági és kertészeti lapokban.

De azután meg is szedj ám minden vesszőt, szerezz segítséget ugy a' vessző szedésnél, mint expedálásához. Ha van segítséged, kezekben a' fák

⁴⁰² E mondatot a levél margójára függőlegesen szúrta be Dörgő Dániel.

⁴⁰³ Denique = egyszóval, tehát.

jegyzékével, és az előre elkészített jegy fécskákkal meg eröltetésed nélkül sokra mehetsz, de csak még is vigyázz magadra, egészségedre.

A' felajánlott 2 Pázmán fát köszönöm, ha elküldi Beör Kálmán ur, a' László fiam 3án féllábnyira rigolírozott földjébe ültetem, még ¼ed része nincs meg fordítva, mert daczára az ősszel rajta hagyott sarju herének és hónak másfél láb méjségre fagyott alattuk a' talaj.

Vetted e észre? hogy a' most általam küldött Török Bálint gajja sokkal vastagabbra van hívva mint ezelőtt? Az az oka: mert a' mult évbe kevés alma maradt fájokon.

Most olvastam egy Szólnoki lapból, hogy Lukácsi ur ott járt, 's ugy nyilatkozott a' köz. kert meg vizsgálása után, hogy az almárok rügyei meg vakultak, de a' csontárosoké nem??

Már itt is locspocs van, míg nem szikkad vagy nem fagy – alig lehet a' kertbe járkálni, így ígéretemet – hogy sorba nézem körte fajfáimat, és elküldöm a' hibátlan gajjakat, 's tanulságul a' nevezetesebbek közzül az elfagyottakat – hátrább marad.

Családomnak minden tagja frís egészségnek örvend, 's kedves nőmet is utolsó leveled megnyugtató.

Isten vélléd szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Bóldogult Glocker barátunk alma faj hagyatékából szép faj fám van, ő küldött néked egy kemény papírból készített lajstromot, mellyeken gyümölcsseiről a' főbb tudnivalók levannak írva, gondját viseld, ha még hozzád juthatok, le másolom, vagy ha nálad egy esős időbe érkezésed lessz – írd le és küld el hozzám.

Az Asztrakáni piros almának és Althann ringlójának nagybanni elterjesztéséért szivedre kötöm, ezután a' Juliusi esperes, Vilmos, Császár, Liegel vajoncztát, ezek jól viselik magokat nállam is, az eddig kis mértékű tapasztalatom szerint. DD''

[Dörgő Dániel egy 252 x 203 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta három és fél oldalas levelét. Levél 4. oldalán felül található Bereczki Máté megjegyzése: „Febr 5-én”, majd alul az eredeti levélhez képest fordított állású írással: „Dörgő Erre nem kell most válasz. B.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 9. D-115. számú levél

„Mező Tur 1880 Márcz 9.

Kedves Barátom!

Utolsó leveledet Febr. 19-én kaptam. Nagy aggodalomba vagyok miattad. Vagy olyan nagy beteg vagy, hogy nem tudsz írni? vagy semmi bajod sincs? 's ez esetbe a' gaj szedéstől és expediálástól nem érsz reá az írka firkára. Bár csak ez utolsó eset volna! Vigasztalj meg pár sorral.

Tegnap kint voltam a' kertbe: meg szikkadván a' föld – már kár nélkül lehet ott járni. Igéretemet akartam beváltani, hogy számodra körte faj fáimról a' hiba nélküli vesszőket leszedjem, 3 faj fámon egy szál hiba nélküli vesszőt sem találván, felhagytam a' hiába való munkával; így részedre e' tavaszon biztos vesszőt nem tudok küldeni. Szorítkoznom kell csupán a' fagy kár okozta szomorú tapasztalások leírására, mellyet annak idejébe véled részletesen közölni elengedhetetlen kötelességemnek tartok.

Bizony! e' tél szigora, keservesen meg szomorított engem. Ha nem vólnál te nékem olyan jó Barátom, azon gondolkoznék vajjon menjek é elébb a' pomológiai tanulmányokba? vagy meg áljak? Különösen 6-7 éves körte gula fáim szenvedtek leg többet lessz több, melly vég képp kiszárad, még több, melly saját kezem által idomított formáját elveszti, félek, hogy faj fámon sok faj végképpen kihál, a' termő rügyek, 's képződő peczkek meg semmisülnek, így sokáig kell várnom a' gyümölcs ismeretbeni előhaladásomra, szenvedéjem nemes tárgyára. Pedig mennyire meg előztem már jószágod által másokat, midőn meglehetősen mennyiségű olly gyümölcs fajt bírtam tőled, mellyet még nem tanulmányozhattál ki. Szinte előre örültem, hogy hát ha én előbb tudom azoknak gyümölcsét nálad bemutatni?

Békével tűrök. Haladok azon ösvényen utánad, hol barátságodat feltaláltam, mellyet mind végig olly annyira óhajtok.

Van 3 erőteljes növésű Árpás körte fám, ezeknek 2 vagy 3 éves gajjai nem szenvedvén kárt, ezeket fogom faj fákká idomítani, ha a' kívánt faj vesszőket hozzám el fogod küldeni. Azután a' nyáron a' kiveszendő fajokat szemzés által kívánom kipótolni, hajtó!! és alvó szemzés által a' hogy jön, ne is beszélj, csak hogy bírjam, bárhogy.

Beör urtól még nem kaptam meg a' 2 Pázmán alma fát. László vőm 600 négyszögöl kerti földje meg van fordítva, most már beültetésre vár, de kegyetlen rossz szikes csipákos föld az felül is, nem tudom hogy bóldogulok véle, kellene reá vagy 200 szekér trágya, de már a' lágysága miatt nem lehet reá hordani.

Tegnap előtt kerítettem elő a Városházáról Lukácsi ur lapjának múlt második félelvi fojamát, a 20ik szám kivételével, melly elveszett, ugy ez évi fojamát is, olvasom belőlle a sok fagy kárt. Ha a Daru, piros Pogácsa, Török Bálint és téli fehér Calvill almák gajjai jók voltak – mellyeket hozzád küldöttem, és még ha több kellene, küldhetek bármennyit, a Török Bálintról – a multkori szedésről még most is van 50 db gajj a gyümölcs kamrába.

Isten véled, szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy 252 x 203 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. üresen hagyott oldalára jegyezte fel Bereczki Máté, a levél írásához viszonyított fordított állásban a következő megjegyzést: „Dörgő, válasz mindkét levélre 19/3 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 10. B-111. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 10. 1880.

Kedves barátom!

A jó isten megsegített erre is. Megszedtük az ojtó vesszőt! Annyit szedtünk, hogy fele sem fogy el. Nagy segítségemre volt principálisom egyik, itthon gazdálkodó fia, Tóni, a kivel a munkában és jövedelemben felesek vagyunk. A nehezebb részit a dolognak, persze, hogy ő végzi. Én ugy szólván csak fölügyelek s a jegyfákra írom a gyümölcsneveket. Így aztán nem félek a megerőtétéstől. Különben napról napra erősebbnek érzem már magam. – A mult hét igen kedvező volt munkánkra. Föl is használtuk az időt jól. Sietek ezt veled tudatni azért, hogy ne küldj több vesszőt, ha még nem küldöttél volna eddig, mert ugyis van már, több is, mint a mennyi kellene. Még eddig csak 40 megrendelő jelentkezett vesszőért. –

A „Gyümölcsészeti szaklap” félig meddig bukó félben van, noha ötszáznál több előfizetője jelentkezett. Sok ellenzője akadt szűr alatt, a kik hátráltatják megjelenését.

Füzetem nyomása is félbe szakadt Mart. óra. Csak Aprilban lehet folytatni s csak Maj hóban lehet szét küldözni.

Az ég áldjon meg kedves családdal együtt ezerféle jóval! Szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. március 13. D-116. számú levél

„Mező Tur 1880 márcz 13.

Kedves Barátom!

Márt. 10én kelt leveledet keresztezte Aradon az én 9-én kelt levelemet, lásd, mennyire eggyezik gondolatunk, még a' levél írására is egyszerre határozzuk magunkat.

Örülük, hogy egészséged javul, de vigyázz magadra nagyon, ebbe a' kutya hideg és rettenetes erőss szélbe ki ne menj szobádból. Itt a' mult este és éjjel sok házaknak fedelét meg bontotta a' szél, az északra fekvő ablakok pedig bé fagytak. A' védgátjainkat is erőssen szaggatta a' nagy szél, hol neki feküdt, meg kezdtük az árvíz elleni védekezést, még hítja a' tavaji víz magasságának, a' víz pedig felettünk apadásnak indult.

10 és 11én a' kertbe vóltam, szemlélve és tanulmányozni a' fagy kárt. 'S megfejthetetlen talányok adják elő magokat, ugyan is: a' *Morus alba*,⁴⁰⁴ savanyu szeder, eper – mellyet Glocker⁴⁰⁵ barátunktól kaptam, mellynek tavaji hajtása mint a' bodzafa csak bélből áll – nem látszik semmit sem szenvedni. Sőt, többet mondok, némelly tavaji párosítás körte fajok erőss alanyon hosszú hajtást hozván, el kajlulnak, én tehát a' mult nyáron vissza

⁴⁰⁴ *Morus alba* (szederfa, eperfa) = Fehér eperfa. Az eperfa (a Dunántúlon szederfa), latinul *Morus*, egyfelől az eperfafélék családjának *Moreae* nemzetségcsoportjába tartozó növénynemzetség, melybe mintegy 100 faj tartozik, másfelől két, e nemzetségbe tartozó, Magyarországon is gyakori fafaj hétköznapi elnevezése. Mindkét faj Európa legnagyobb részén elterjedt. A fehér eperfa (*Morus alba*) Kínából származik.

⁴⁰⁵ Glocker Károly (? , 1809 - Enying, 1879. május 9.), gyümölcskertész. A Batthyány-uradalom kertésze volt, kiváló gyakorlati pomológus. A 19. század közepén a legnagyobb magyarországi gyümölcsfagyűjteménnyel rendelkezett. Az enyingi (Veszprém vm.) faiskolában korának szinte valamennyi jelentős gyümölcsfajtáját szaporította. Gyümölcseivel a hazai és német kiállításokon több díjat nyert. Szakcikkei a Kerti Gazdaságban és a Magyar Kertészetben jelentek meg. Művei: *Verzeichniss diverser Obstsorten... welche zu Enying kultiviert werden* (Pest, 1858); *Jegyzék többféle alma, körte... és bogyógyümölcsöknek, valamint rózsáknak, melyek... Enyingen tenyésztetnek.* (Székesfehérvár, 1866). Irodalom: MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 599-600. p; MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON 1. kötet 535. p.; UDVARY

vágtam őket, a' vissza vágás után újra hoztak ág hegyükön gyenge béllé teli hajtást, és ezen gyenge másod hajtás épnek látszik, míg alább a' tavaszi hajtásnak hánca romlott!! Fejtse meg a' ki tudja? Némely körte fajoknál pedig míg a' vastagabb tavaji vagy idei gajjak hibásak, addig ugyan annak vékonyabb vagy a' vastagabb gajjoknak vékonyuló hegyei is sokkal kevesebbet vagy semmit sem szenvedtek.

Meg áll az eszem, ez nagy figyelmet kíván, ha tanulni akarunk, na majd meg látjuk, mi lesz ebből. Az olyan gajjak, melyeknek háncai csak meg veressedtek, a' mult néhány jó meleg napfényes időbe erős nedv áradásba jöttek. Van reá némi reményem, hogy kiépítik magokat?

Sok – legerősebb gula fám tövig fagyott, különösen a' Crassán nevűek, egy Bergamott Crassán⁴⁰⁶ nevűt Debreczenből, egy Nemes Crassánt a' Klauzál kertből⁴⁰⁷ kaptam /:ha ugyan az a' valódi nevük:/ ez utolsónak elküldöttem én hozzád rajzát és leírását. Van egy fa ebből a' víz part felé, hol márgás altalaju a' föld, itt talán nem vesz ki e' faj, átaljában a' kemény kötött szikes földbe többet szenvednek a' fák, mint a' part mentén a' kunyhóhoz közel.

Végig néztem egy fajfa kivételével – melyet elfelejték – összes nállam levő körte fajaidat én azokon kívül, melyekről a' multkor gajjat küldöttem a' következő fajokon találtam hibátlan vagy alig észre vehető hibájú gajjakat:

Alma alaku bergamott

Dilly vajoncza

Favrené körtéje

Lewis körte

Oudinot vajoncza

Six vajoncza

Ulmi vajoncza.

Ezeket azért írtam ide, és küldöm ezen levelem hozzád sietve, hogy gajjait szedd le, és terjeszd, mint hiszem, a' leg erősebb fajokat.

A mult évbe hozzám küldött Simon Louis és Leroy körte gajjak jól viselték magokat, átaljában keveset szenvedtek, sőt a' Beurre Antoinette Leroy,⁴⁰⁸ Fondante de Malines Leroy, Royale d'éte Simon Louis⁴⁰⁹ és Louise bonne (Ancienne Leroy féle) még ójtásra is alkalmas volna. Ez utóbbinak

⁴⁰⁶ Bergamot Crassán (körte) = Kraszán körte

⁴⁰⁷ Kistétényben (Pest-Pilis-Solt vm.) Klauzál Gábor 1858-ban (az akkor még Tétényhez tartozó pusztán) faiskolát és rózsakertet létesített, melyet 1910-ben a község megszüntetett, de később, 1949-ben a helyén alakult meg a Kertészeti Kutató Intézet.

⁴⁰⁸ Beurre Antoinette Leroy (körte) = Antónia vajonc, Leroy leírásában

⁴⁰⁹ Royale d'éte Simon Louis (körte) = Nyári Robin körte, Simon Louis katalógusából

veresses leveleiről tavaj írtam néked, hogy talán az Egri körte ez? Most megerősödök e' gyanumban, mert az Egri körte fája se fagyott el. Az Egri körte nállam meg van, de nem tölled, hiszem, hogy valódi. Hasonlítsd össze e' két fajnak gajjait. Ha kerül az elfelejtett 1 faj fámon ép gajj meg írom. 4 felé osztályozom a' fagy kárt minden nállam lévő fajaidra nézve. 1. mellyek semmi kárt nem szenvedtek, 2. mellyek kevés kárt, 3. mellyek sok kárt szenvedtek, de kiépülnek, 4. mellyek elpusztultak. Ezt egy bizonyos jeggyel vagy ezen számokkal egy tiszta katalógodba beírom és majd májusba elküldöm.

Következő fajokról kérek még pótlólag vesszőt: Boldogasszony vajoncza, és Illatos bohócz, teljesen elfagyott, továbbá mint a' mult évbe meg nem eredtek kipótlására (Huntington Leroy) Fondante de Malines Simon Louis, Colmar des Invalides⁴¹⁰ Leroy, Armin körte (csíkos van) .

Isten véled szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy 252 x 202 mm nagyságú, félbehajtott papírra írta négyoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 15. B-112. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 15. 1880.

Kedves barátom!

E hó elején, egész 12-dikéig, folyvást el voltunk foglalva én és principálisom egyik fia, Tóni, a vessző szedéssel és expedálással. Eddig már 21. megrendelót elégítettünk ki, a többek közt téged is. Még 25 megrendelóm van ekkoráig, a kit ki kell elégítenem: de hiszem, hogy még többen is fognak jelentkezni. – Sajnálom, hogy nem váraoztam kissé a pakkod elküldésével, hogy küldhettem volna egyuttal a Boldogasszony vajonczáról s a többi általad pótlólag kívántakról is. No de, ugy hiszem, jut még eszedbe más faj is, a melyikről vesszőt óhajtanál. Csak írd meg tehát, mert van elég vesszőm, küldhetek megint.

A Boldogasszony vajoncza itt a háznál kevés vesszőt hozott, de teljesen fagymenteseket, míg a Sármezey kis tanyáján egy önálló termő

⁴¹⁰ Colmar des Invalides = Rokkantak kolmárja körte

fácskám, melyet egy takaréknő körte koronájára ojtottam, és a melyről sok szép vesszőt lehetett volna szednem, – csaknem teljesen elfagyott, megfeketült a kérge s élet sehol sem látszott benne, hanem csakis a vesszők hegyénél, a hol 4 – 5 hüvelyk hosszúságban épen maradt a vessző. Mit volt tennem? le kellett szednem e vessző darabkákat is, mert sokan kértek róla vesszőt s mert már neked is csak ez épen maradt darabkákból küldhetek róla vesszőt. – Nem is fagyott el végkép csak is ezen egy fácskám és a Simon Louis és Leroytól birsre ojtott tavali ojtásom. Sajnos, hogy a Colmar des Invalidesről nem ojtottam fajfára is! Ott bizonyosan megmaradt volna nálam legalább a faj. Most újból kellene magamnak is a fajt megrendelnem, de külföldről az idén bajosan kaphatnám meg, mert alkalmasint mindenütt elfagyott az éves hajtás.

A Fondante de Malines és Huntingtonról pedig nem küldhetek vesszőt, mert nem hajtott (a különben eléggé jól megfakadt ojtásom) ojtásra is alkalmas vesszőt.

Péntek reggel óta a szobában kuttorgok. A mardosó hideg, éjszakai szélben nem mertem künn dolgozni. –

Egészségem ellen most már kevés a panaszom. Nyakszirtemben azomban még folyvást benne az ördög: hanem remélem, hogy a tavasz melege, a munka ezt is ki fogja majd űzni. –

Némethy azt írta, hogy a szilvavesszők közül, melyeket a tőled kapottakról küldöttem neki, csak 18 szálat talált ojtásra alkalmasat. – F. hó 12-én reggel már újra megküldöttem neki az előbb küldött szilvafajokat mind, az én fáimról, melyekre az irigység sem foghatja rá, hogy fagykárban szenvedtek volna. – Hiszem, hogy az almavesszők közt is fog találni olyat, a melyeknek a rügyei szintén el vannak fagyva. Meg is írtam neki, hogy csak tudassa velem, hogy mely fajok voltak hibásak és én azonnal újra és bérmentve fogom neki megküldeni. Restellném, ha azt tétéleznél föl rólam, hogy kapzsiságból még a hibás vesszőkért is pénzt vennék el tőle, pedig hát könnyen azt hihetné, mert nem írtam ám meg neki, hogy az előbb küldött vesszők tőled kerültek! Később magam is észrevettem szilva vesszőiden, hogy még azon vesszőkön is a melyek különben kérgükről ítélve épeknek látszottak, a szemek hibásak s a rügytartót levágva barna foltok mutatkoztak a rügyek alatt. Almavesszőid közt is több faj volt olyan, melynek rügyei alatt a hánccs barna foltot tüntetett föl.

Sajnálom, hogy a nagy sietség miatt meg nem jegyezhettem, hogy vesszőid közül mely fajokat tartottam meg és melyeket kellett eldobnom? de erre különben nem is lesz szükség, mert a mint írod, magad is kijegyezgeted fajaid közül mind az épen maradtakat, mind a fagykárt

szenvedetteket. Jó lesz biz ez tanulságul! ámbár kevés hasznát fogjuk venni neki, mert ez a tél a rendkívüliek közé tartozván pusztításait nem lehet zsinór mértékül elfogadnunk a fajok edzettsége vagy kényes voltára nézve.

Áldjon meg az isten kedves családdal együtt mindenféle jóval!

Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. március 17. D-117. számú levél

„Mtur 1880 Márz 17.

Kedves Barátom!

A' számomra küldött 95 faj gyümölcs ójtó vesszeid hiba nélkül meg kaptam – még tegnap, fogadd érettök szives köszönetemet. Tehát újra adtál egy kis dolgot, örömmel teljesítem. Ugyan meg látszik a' vesszőkön a' mult évi jég verés.

Néhány nappal ez előtt hozzád írt egyik levelemben még pótlólag néhány faj vesszőt kértem, hagyd el ez uttal, ne vessződj véle.

Tegnap egész nap a' kertbe voltam – embereimmel fákat ritkítani, nyesegetni. Fedeztem fel 2 fajt, melly teljesen épen maradt, a' Kis szegfű körte és a' Quintinye, nem hiába ők olly régiek, nem bírja őket kiirtani semmi rossz idő; de ha nem is sokat érnek? A' Téli esperes és a' Keveron bergamotjának vékonyabb vesszei pedig még ójtásra is jók, de a' vastagabb vesszők, és a' vékonyabbnak vastagabb fele szenvedett. A' Téli Kálmán, és Eliz vajoncza alkalmasint végleg elromlik nállam a' fagy miatt.

Különös. A' fagy által szenvedett fajok mult évi vesszein előbb a' tövükhöz közelebb a' derekáig feketedik a' gajj, míg hegye még zöld!

A' mint a' vesszők expediálásáról ítélem, egészséged vissza tért, örülünk rajta. Majd ha dolgoz végzed, és valami eső bé szorít, elvárom hosszú részletes leveledet. De még másokat ki nem elégítesz, véllem ne vessződj. Bár mennyire óhajtom leveledet, van türelmem azt bevárni.

Az árvíz be állítá /:Körös: / növekedését, hanem László fiam udvar lábához ugyan csak jön valahonnan a' Hortobágy felől a' bel víz, Körösbe nem fojhatván, ott újra erőss ostrom lessz.

Itt csuf hideg van 7. 8. fok, beállott jéggel a' Berettyó, féltjük a' repczét.

Családomnak minden tagja fris egészségnek örvendenek.

Áldjon meg az Isten,

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Nagyon sajnálom ha lapotok⁴¹¹ meg nem jelenhet, az önző rohadt lelkű emberek miatt.”

[Dörgő Dániel egy 253 x 203 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta kétoldalas levelét. A levél 4. oldalának alsó felében található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő, tudomásul”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 19. D-118. számú levél

„Mtur 1880 Márc 19.

Kedves Barátom!

A' Némethyvel történt calamitás⁴¹² engem aggaszt, renomédnak⁴¹³ 's becsülletednek tisztán kell fényleni még ellenségeid előtt is. Figyelmeztettek a' rügyek meg vizsgálására, de a' betegséged okozott kedvetlenség és kényszerítő munka talán nem engedett kellő figyelmessé lenned. Hiszem, hogy a' vesszők szedésénél – a' fajok valódiságára nézve; – hiba nem csuszott be; mert a' lehető gondos figyelmet használtam. Bizony legjobb lett volna pénzét vissza küldeni, és nyáron szemző gajjakra utalni Némethy! Kérlek, légy e' kellemetlen esetben óvatos – hogy fegyvert ne formáljanak elleneid belőlle; és – te tudod a' többbit.

A' mult este 5 és fél óraker – majd egész éjjel itt borzasztó fergeteg dult, sok házak tetjét – nádat, cserépfedélt meg kezdett, az orkán szerű szél, esett a' hó, azaz víz irányosan futott; az éjjel pedig csont keményre feljegecesedett [?] minden hígság. A' Berettyón lévő jeget a' szél az estve össze törte, de hiszem, hogy ujra beállott, még nem néztem. A' repczének pace tutori, hiszem, hogy a' fák gajjai is, mellyek kezdettek már nedvel telni, még inkább ártott.

⁴¹¹ Utalás a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekre.

⁴¹² Calamitás, kalamitás (latin) = 1. viszontagság, baj, 2. váratlan, bosszantó eset.

⁴¹³ Renomé (francia) = jó hírnév, tekintély.

A' Colmár des Invalidesről én vettem le 2 gajjat, bár vastag vége szenvedni látszott a' hidegtől, de hiszem, hogy vékony vége használható lessz ójtásra, elfogom hozzád küldeni, ha jó, ha nem jó is. Ha nem lenne jó, minden esetre kapok belőlle nyári vesszőt, így e' fajt is bírni fogjuk, 's nem kell másuvá menni érette.

Majd ha tavaji ójtásaim hajtanak ki, meg írom, hogy a' Simon Louis és Leroytól kapott vesszők vagy is fajokból mellyek vannak meg nállam, hogy ha nállad valamellyik hibázna, kipótolhassuk.

Áldjon meg a' jó Isten

szerető barátod

Dörgő Dániel m.k."

[Dörgő Dániel egy 253 x 203 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta kétoldalas levelét. A levél 4. oldalának közepén található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő. Tudomásul.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 22. D-119. számú levél

„MezőTur 1880 Márcz 22.

Kedves Barátom!

Tegnap Jurenák Sándor⁴¹⁴ ur bent vólt Turon. Már régebben kért töllem ójtó vesszőt, de én kinyilatkoztattam néki, hogy a' fagy miatt egy szál biztos vesszőm nincs; ugyan akkor mondhattam, hogy nállad a' fagy nem tett kárt.

Ő rendkívül elléven foglalva több féle ügyek által, felkért tegnap engemet, hogy rendeljek nállad számára ójtóvesszőt még pedig:

10 faj körtét,

10 faj almát,

10 faj szilvát,

5 faj cseresznyét,

⁴¹⁴ Jurenák Sándor törökszentmiklósi földbirtokos, 1895-ben 694 kat. hold földön gazdálkodott. Egy ideig a Külső-Szolnok Megyei Gazdasági Egyesület alelnöke, majd elnöke volt. Ebben a tisztségében került kapcsolatba, mint a mezőgazdasági kiállítások szervezője, Dörgő Dániellel és Bereczki Mátéval. Irodalom: MAGYAR KORONA 2. 1897. 210-211. p. - és Szabó Antal törökszentmiklósi múzeumigazgató, helytörténész szíves közlése.

5 faj meggyet, minden egyes fajból 4 szál vesszőt, ő minden fajból 20 vadonczot szándékozik beójtani, tehát a' 40 faj gyümölcsből 800 vadonczot, én mondám neki, hogy 4 szál vesszőből 20 vadoncz beójtható (két rügyet számítva egy vadoncz beajtására) tehát a' gajjak össze szedésénél szem előtt tartsd e' körülményt. mondám neki továbbá, hogy betegséged miatt a' vesszők szedésénél drága segítségre szorultál /:elhallgattam, hogy kire:/, hogy saját felügyeleted alatt szedetett a' gajj, de osztozik a' segítség is a' gajj árából: hogy nálad egy hiteles gajj ára 8 Ft, de hiszem, hogy 4 gajjat kellettven egy-egy fajból össze kötni, és jegy fácskával ellátni 5 Ftal fog egy-egy gajj beszámíttatni, így 160 gajj ára 8 Frt vagy több lehet; mondá, hogy utánvéttel szívesen fizeti.

Ide mellékelem Jurenák Sándor névjegyét is, mellyen a' posta állomás és a' jelenlétében általam készített rövid megrendelés és számla is látható.

Mondá végre, hogy a' fajok megválasztását reám bizza, nem azért hogy benned nem bízna, de mert az én kertem kötött talaja az övéhez inkább huz, mint a' tiédhez, így az én tapasztalásomat is kívánja igénybe venni.

Ugy látszik, hogy a' fajok valódisága Jurenák urnál újra össze zavarodott? vagy a' fagy miatt nem szedhetett jó vesszőt? Tehát küldjél neki azon fajokból, mellyek legméltóbbak az elterjesztésre, te tudod azt leg jobban, hogy mellyek azok, mind azon által, nem azon szándékból, hogy neked utasítást adjak, de hogy a' gondolkozástól is megkiméljelek ide írom leg alább részben azon gyümölcs fajok neveit, mellyeket én elterjesztésre leg méltóbbaknak tartok; de ez ne legyen nálad kötelező a' Jurenák urnak kiszolgáltatandó fajaidra nézve

Angoulèmei hercegnő	Asztrakáni piros
Bordeauxi hercegnő	Daru alma
Bosc kobakja	Parker peppin
Császár körte	Török Bálint
Douillard Alexandrina	válassz hozzá többet, te tudod
Juliusi Esperes	<u>szilva</u>
Liegel téli vajoncza	Althann ringlója
Sterckmann vajoncza	Burdett Angelina
Téli esperes	Cochet szilvája
Vilmos	Jefferson
Zephirin Grégoire	Victoria királynő

a' cseresznyék és meggyekről kevés tapasztalásom van még, de a' Bigarreau Jaboulayt, és Eugéniát le ne hagyd.

Az éjjel itt majd 3 ujnyi hó esett, de most 10 órakor jó idő van, talán elolvad ma a' hó. Az élyel leányom kedvéért bálba voltunk.

Mihelyt kertembe ki mehetek, újra írok neked, de most kissé bágyadt vagyok.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy 252 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta három és fél oldalas levelét. A 4. oldal lap közepén található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő. Válasz 23/3 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 23. B-113. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 23. 1880.

Kedves barátom!

Nagyon kár volt Jurenák barátunknak fölemlíteni azt a körülményt, hogy ojtó vesszőket csak segítség mellett voltam képes szedni: de nagyobb hiba volt ennél, hogy e körülményt leveledben hozzám is megírtad. Nekem szokásom, hogy a hozzám írt leveleket, mindaddig, a míg azokra nem válaszoltam író asztalomon hevertessem. A te leveled is ott volt író asztalomon s este, midőn az én jó Tóni öcsém a gazdaságból haza jött (most már elvégezvén az expediálást, és nem lévén rá szükségem, rendesen kimegy a mezőre s ott van a munkásokra fölügyelve egész késő estig), ott találván leveled író asztalomon, alkalmasint végig olvasta azt. Hiszem, hogy rosszul esett neki a te tudósításod: mert azt gondolhatta, hogy te azért írtad drágának a segítséget, mert én panaszkodtam azt meg neked. – Nem vagyok benne bizonyos, hogy szemébe tűnt-e neki ama kifejezés a leveledben: de nagyon aggódom, hogy észre vette, noha nem veszem észre rajta, hogy a miatt elkedvetlenedett volna. Adná isten, hogy ne vette volna észre, mert nekem isten látja lelkem – eszem ágában sem volt az ő segítségének drágasága ellen panaszkodnom. Hiszen mikor én magam tettem neki az ajánlatot, hogy legyünk felesek a munkában és jövedelemben, ő határozottan tiltakozott az ellen s azt mondta, hogy a munkát a legszívesebben megosztja velem, de nem pénzért ám! Könyörgés képen állt csak aztán rá, hogy elfogadja ajánlatom. Ez a fiu nem annyit érdemel meg részemről, a mennyit én ígértem volt neki: hanem száz annyit! Olyan

hű ápolóm volt betegségemben, hogy testvérem sem lehetett volna külömb! – Aztán a háziak részéről is oly gondozásban részesültem, hogy szüleim házánál sem remélhettem volna különbet! Vegyük még hozzá azt is, hogy jelenleg már, mint nevelő, teljességgel semmi hasznot sem teszek a gyermekek nevelésében a háznál, hanem egészen szenvedélyem tárgyával foglalkozhatom folyvást, és mégis teljes ellátásban részesülök itt és úgy tekintetem, mint a család egyik tagja elannyira, hogy betegségem egyik súlyos pillanatában valamennyien, kicsinyje, nagyja megsiratott azt hívén, hogy okvetlenül el kell pusztulnom a nagy kínok miatt, a melyeket akkor szenvedtem. – Valljon nem volna-e rut hálátlanság részemről, ha mind erről megfeledkezném, s ne igyekezném minden erőmből oda törekedni, hogy ennyi jóságot meg szolgálhassak? Megvetésedre is méltó volnék, ha ellenkezőleg tudnék cselekedni s csak a magam hasznára gondolnék. Hidd el barátom, hogy mindig örvendek akkor, ha valami jót tehetek, valamivel megszolgálhatom nekik a velem éreztetett szívességüket. És így láthatod, hogy az én jó Tóni öcsémnek segélyét nemhogy drágának tartanám, de nagyon is olcsónak veszem, sőt örvendek rajta, hogy a fiu jutalmazása által alkalmam akadt, hogy a szülők irányában közvetve kimutathatom jóindulatomat irántuk. Mi lenne velem, ha azt mondaná principálisom, hogy tekintve a mostoha viszonyokat, miután letelt a capitulatióm, kénytelen arra kérni, hogy máshol keressek alkalmazást? Én e kérést méltányosnak is, igazságosnak is tartanám részéről és az ellen nem volna egy parányi jogom sem zugolódni. Hiszem, hogy anyagilag bárhol fönn bírnám még magamat tartani: de szellemileg agyon lennék ütve, ha megkellene válnom kertemtől, ha a gyümölcsészetnek nem tehetnék többé annyi szolgálatot, mint a mennyit jelenlegi helyzetemben tehetek és tenni remélek. –

Csak azt akartam veled most tudatni, hogy máskor óvatosabb légy s hozzám írt leveleidbe igyekezzél mindig azt kitüntetni, hogy úgy én mint te a Sármezey ház irányában, a haza gyümölcsészet szent érdeke miatt hálás elismeréssel viseltetünk. – Jurenáknak küldöm a vesszőket: de még neked is fogok küldeni a hazai fajokról, a melyekről ojtóvesszőket kaptam és kapok, mert meg van ígérve. Hijjába is szabadkozol az ellen, hijjába is mondd, hogy már elég, a mit küldöttem! Neked mind bírnod kell azon fajokat, a melyek nálam meg vannak a hazai gyümölcs fajok közül. A Magyar pomológjáról a külföldnek csak hazánk ősfajai bemutatásával adhatunk tanúságot. –

Egészségem, úgy látszik, már állandóságra akar vergődni, bárha a nyakszirtem tövében még folyvást érzek tompa fájdalmat.

A jó isten áldjon meg kedves családdal együtt!

Szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁴¹⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. március 28. D-120. számú levél

„Mtur 1880 Márz 28.

Kedves Barátom!

Tegnap kapott leveled valóban meg szompolyított,⁴¹⁶ vigyázatlan voltam, sőt hogy hibáztam, beismerem. Hiába! Ugy vagyok én te véled, mint majom a' fiával, melly azt csupa szeretetből agyon szorongatja. Hibám nem az illető iránti rossz vélemény – de gajjaid jobb értékesítéséből származott. Ha olvasta: kész vagyok tölle általad akár bocsánatot kérni.

Annál inkább örülök, hogy te Sármezey ur és családja által szeretetbe részesülsz, 's mint egy a' család tagjának tekintenek. Mit kívánjak jobbat e' Husvét reggelén, hogy ez a' szép viszony közted és a' család közt haláلودig fenmaradjon, hogy ha Sármezey ur te előtted halna el, a' bérletet valamellyik fia fojtathassa: Így néked tanulmányos alapja biztosítva legyen.

Hanem, hogy te is használj a' családnak, fojtatni kell tanulmányaidat, és azt a' Vázlatok fojtatásába közölni, a' te lelkiismeretes pontossággal, hazafias érzelemmel írt munkáid igen nagy hord erővel bírnak vagy bírhatnak még a' – bérlet fojtatására is. Aczéllal kellene kivájni a' szemét azon felsőbb intéző bárkinek, ki téged idegen bérlő által e' családtól és kertedtől elszakítana. Így a' további tanulmányozásodat ketté vágná. Nem fogják ezt tenni merni, mert ugy az eddigi, mint ezutáni munkáid az ország minden részéből alapos, erélyes felszóllalásokat, czáfolhatatlan meg támadásokat idézne elő. Nagyobb hatalom vagy, mint képzeled. Katonáid napról napra szaporodnak.

Jurenák urral én óvatosan közöltem azt a' mint elmondám, majd nem haláلود betegségedet, hogy képtelen vóltál vesszőt szedni, tehát kisegítőnek fel kértél, ~~me~~annyival inkább, mert némelly ős fajból én adhatok elég vesszőt, mondtam, hogy a' hozzád küldött vesszők is többnyire hibásak

⁴¹⁵ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 76–77. p.

⁴¹⁶ meg-szompolyodik (meg szompojodik) = elszégyelli magát (Mezőtúr Nyr. X. 569. Bereg m. Gát vid. Pap Károly). In. SZINNYEI TÁJSZÓTÁR II. kötet.

váltak, bár külsőleg hibátlanoknak látszottak, hogy azokat nem igen használhatád, majd, hogy jobban lettél és kellő mennyiségű vesszőt szedtél kertedbe, hogy nállad a' fagy nem tett kárt – s.a.t. s.a.t. Jurenák ur avatott ember, ő nem csak benned, de bennem is bízik, kitűnik a' következőkből: 2 évvel ez előtt nállam lévő fajaidból az általam terjesztésre leg méltóbbnak írt fajokból 8 százával mint egy 300 vesszőt kért és kapott. Most Mártius 10én pedig vasuton egy levél kíséretében 650 igen szép külöm féle gyümölcs vadonczot küldött, azon meg tisztelő bizalmas kéréssel, hogy azokat belátásom szerinti fajokkal kézben be nemesítsem, számára, ő azokat tudósításom után elfogja vitetni Ujkuti faiskolájába, mint hiteles fajokat, kertészében nem bízván. Én kénytelen voltam válaszolni, hogy biztos fogamzásu gajjam nincs, de ha volna is már a' beállott külmunkák 's más tömeges teendők miatt időm sincs. Így meghatalmazása nélkül a' vadonczokat a' polgármester ur rendelkezésére adám a' községi faiskola számára. Illy esetek után feljogosítva érzém magamat Jurenák S. Barátunk előtt, némi nyilatkozat tételére. Bizalom bizalmat kíván. A' mult őszi Turi Kiállításon tündöklött tölled kapott fajokból – kertembe termett gyümölcsök a' bizalmat csak szilárdíták. A' mult levelembé íram, hogy 2 szál gajjat a' Colmar des Invalidesből⁴¹⁷ vettem le, nem igaz, mert az nállam a' faj fán nem fogamzott meg, vettem arról a' faj fáról 2 szál Beurre Antoinette⁴¹⁸ gajjat, melly saját szerűen szembe tűnő szeplős, már tavaj is feltűnt előttem, és száz féle gaj közt is felismerhető, most kerestem fel a' gajjak közt, hogy vajjon nem tévedésből írtam é reá a' C. Invalides nevet, nem bizony. B Antoinette van rajta, mint hogy itt léted alkalmával mondád, hogy erről az utóbbiról vesszőt küldjek, és azt jegyzékbe is tettem, * [A csillag jel folytatása a lap oldalán függőlegesen írva található a következő kiegészítéssel: leveledbe pedig a' Colmar des Invalidest emlegetéd, össze tévesztém a' 2 nevet, és a' nélkül, hogy meg néztem volna azon levélíráskor a' jegyzéket, tévesztém el a' nevet] de csak most tűnt a' jegyzék szemembe, küldöm a' 2 szál Beurre Antoinette /:Leroy féle:/ gajjat, mellékelve hozzá néhány Glocker barátunktól kapott szedereper gajjat, részint tanulmányul vagy ójtásra is, ő azt mondá erről, hogy nem fagy el, nem is fagyott. Egy uttal teszek hozzá néhány Louise bonne⁴¹⁹ /:ancienne:/ Leroy féle gajjat, mellyet hozzám tavaj küldöttél, és 2 szál Egri körte gajjat, hasonlítsd össze, én egynek látom, az igaz hogy az Egri körte gajj halványabb, mert északi oldalról vettem, míg a' másik fa tetejébe nőtt. Meg kell említenem, hogy az

⁴¹⁷ Colmar des Invalides (Rokkantak kolmárja) (körte)

⁴¹⁸ Beurré Antoinette (körte) = Antónia vajonc körte

⁴¹⁹ Louise bonne ancienne = Régi jó Luiz körte

Egri körte gajj nem tölled való, de valódinak tartom, mert az itt nállunk régen és nagyban elvan terjedve, 's tekintéjes nagyságu vén fák vannak belőlle. Ott látva a' francia Guide Pratiqueba a' hason nevek közt a' Soutman⁴²⁰ nevet is, melly Kovács József szerint egy az Egrivel.

Egy körte faj fám alig ha kinem vesz, 3 pedig erősen meg van támadva.

A' hazai faj alma fajokat előre köszönettel fogadom.

Tiszteletemet add át az egész családnak, különösen ifju Sármezey Antal urnak, ki ha néked nem segít, még tán ójtó vesszőt sem kaphattam volna tölled ez évbe.

Kedves nőm örül felgyógyulásodnak – jókívánatát küldi, egészségesek vagyunk mind annyian, a' víz apad, tehát vízzel nem bajlódunk, így a' kerti teendőkre több időm jut.

A' Leroy féle Colmár des Invalidesből van egy kis fácskám, tavaj kézben 100 körte vadonczot nemesíték be, 1et a' nevezett fajból. Meg van, a' 6ik faiskola sor 2dik fája, mint egy 5 hüvej vékony kis ágacska, ugy látszik, hogy a' hó alatt nem fagyott el. Tehát a' nyáron szemző gajjat küldhetek. Tegnap voltam kertembe leányommal és vőmmel, ezért mondám a' multkor, hogy írok e fajról.

Megbocsáss, hogy illy rettenetesen sietve írok, 's netalán valami kifejezést nem helyyesen használtam, mint tán a' multkor, hiszen tölled nem félek, mert te értesz engemet.

Isten áldjon meg

szerető barátod

Dörgő Dániel m.k.

Most pedig pakolok részedre."

[Dörgő Dániel két 253 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta öt és fél oldalas levelét. A 6. lap közepén található Bereczki Máté megjegyzése: „Válasz 31/3 1880”.]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

⁴²⁰ Soutman (körte) = A Régi jó Luiz körte, azaz Egri körte egyik szinonimája.

1880. március 29. D-121. számú levél

„Mtur 1880 Mázr 29.

Kedves Barátom!

Vivát Soroksár!!!

Tehát a' vén komoly ember is kaphat olly Husvétí piros tojást, mellynek örül. Tegnap délután 2 órakor kaptam meg Villási lapját, azaz hogy lapunkat. Éljen!! Éppen még asztalnál ültünk egész családommal, László fiammal s néhány fiatal Gimnáziumi tanárral. A' Husvétí bárány husra, és fris Körös fojói potykára pityizálva a' jó Egri török vért, midőn egész váratlanul adják kezembe a' lapot,⁴²¹ soha jobbkor.

Győzött tehát az igazság, a' szakértelemnek méltó tér nyílt, önérdéket tápláló rongy szemét lapon kívül, birunk egy elegáns tartalom dus, hazafias érzelmű emberek munkáival tele – 's külföldnek is becsüllésére méltó lapot. Szinte sajnállom, hogy Dömötör helyett nem én írtam a' vadászatról, majd meg mutattam volna, az egyenlőséget lábbal tipró – vérengző nemes szenvedéjű aristokr[at]áknak! Ha úr, kerítsen vadjainak vadaskertetet, hizlalja a' maga földjén a' vadat, nem a' szegény ember existenciát, jövőben fentartani ígérkező csemetéken. Azt mondta Humboldt,⁴²² néhány ezer hóld föld kell egy vadász család fentartására, néhány száz egy szelídített jószágot tartó nomád, 5 – 10 hóld egy földműves vagy is maggal táplálkozónak, míg 1-2 hóldon saját keze munkája után egy kertész család meg él. Ide kell törekedni az elő haladásnak, és ők meg akarják fordítani az világ sorját, elgázoltatnak. Kívánságom, bár törvény adta vadász területtel bírok, több évig egy nagy vadász társulatnak 80 ezer hóld földön elnöke voltam – /csak azért hogy a' kertészetet védjem a' nyulak pusztítása által/ és én még is azt óhajtom, hogy néhány év múlva a' nyulat – mint rendkívül kártékony férget pénzért mutogassák a' komédiába – mint akár a' medvét, s.a.t. s.a.t. szeretnék véled egy kemény cikket össze komponálni, majd alá írom én! Na de tán előjáróba ártanánk a' lapnak, majd ha meg erőssödik, ha összejöhetek véled, beszéljünk rólla, különösen a' Lukácsi vadász pere eldőlését is be kell várni, de elhalgatni sem kell semmi esetben is.

Tegnap küldtem egy penitentiális levelet, és néhány tanulmány ojtó gajját, reményelem megkaptad?

⁴²¹ A Villási Pál által szerkesztett Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek 1. számáról van szó.

⁴²² Humboldt, Alexander von: (1769-1859): német természettudós, utazó. Wilhelm von Humboldt fivére.

A' lap 2dik számába meg jelent 11. 12. és 13. szám alatti körtéket nehéz a' tartalmából kibetűzni, hogy mellyik másik, 's mi a' neve, figyelmeztess Villásit, hogy a' jövő számba írja meg a' nevét, vagy is magyarázza meg rövidern.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Ez a' lap olyan, mint midőn egy titkos társulat hirtelen kilép a' nyilvánosság terére, csak akkor látják tagjai egymást szemtől szembe, a' mit eddig csak a' titkos toborzó /:te vagy:/ tudott, nyilvánosságra jó mind az ügy baráti, mind ellenségei előtt a' nagy erős falanx. Míg itt öröm, riadal, amott a' meg hunyáskodás huzza be a' farkát. Ugy kell nekik! Lassu víz partot mos.

D.D.

Most hozzák a' postáról a' tegnapi vevényről egy ujon kiállított feladóvevényt alá írás végett, azt mondják elveszett a' tegnapi. Meg ne fizettessenek, mert én befizettem."

[Dörgő Dániel egy 253 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta majd négyoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. március 31. B-114. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 31. 1880.

Kedves barátom!

Villási nagy mester! Mégis csak keresztül vitte, a mit akart. A Gyümölcsészeti füzetekből⁴²³ az 1-ső és 2-dik szám mégiscsak megjelent. A jövő hóban ismét két szám fog megjelenni s aztán havonkint rendszeren meg fog jelenni egy szám. Éppen husvét másodnapján kapta meg principálisom, a kit előfizetőnek én jelentettem be. Nekem azomban nem küldötték, mert haragszanak rám. No én ugyan nem törődöm az ő haragukkal, mert nekem van igazam és nem nekik.

Villási megérdemli, hogy te is gratulálj neki. Olyan lapot szerkesztett, a milyent még a német pomológok társulata sem adott a közönség kezébe

⁴²³ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek címen jelent meg. Bereczki és Dörgő a levelezésben így emlegetik.

ekkoráig, pedig ezek lapja még többbe kerül évenként 4 Ft-nál! Megeszi a méreg szegény öreg Lukácsyt, ha látja az ég és föld különbséget, mely az ő lapja s a mi lapunk közt van. –

Czudarul el vagyok foglalva: de azért mégis az íróasztalhoz ülök, mert Villásinak cikket kell küldenem. Ha bíztam volna a lap megjelenésében, most nem kellene a kerti munkát az írás végett elhanyagolnom. Alkalmas időben, a mikor a hideg a házba szorított kényelmesen írhattam volna akár három cikket is, de, hijjába, puffra nem akarózik dolgozni. Most már látom, hogy megjelent a lap s így semmi esetre sem hagyhatom cserben Villásit. Fene ügyes gyerek ő: megérdemli a segítséget minden tekintetben!

Kár volt bíbelődnöm a tegnapi küldött vesszőkkel! A Beurré Antoinette él nálam is. Aztán a Louise bonne anciennet⁴²⁴ meg éppen azért hozattam meg, mert francia leírása nagyon ráillett a mi Egri körténkre. A jövő hóban megjelenendő füzetemben az Egri körte leírásánál majd olvashatsz róla többet is. – Ha Leroy a valódi fajt küldötte meg: akkor határozottan egy és ugyanazon faj az, a mi Egri körténkel, mert növényzete már is mindenben egyezik vele. Nálam is él a faj s így fölösleges volt elküldened.

Bocsáss meg, hogy ezuttal többet nem írhatok, mert biz isten! csufondárosan rövid az időm a sok halaszthatatlan teendőhöz képest.

Áldjon meg az ég kedves családdal együtt! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. április 16. B-115. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April. 16. 1880.

Kedves barátom!

Bocsáss meg, hogy minden leveledre azonnal nem válaszolhatok! ha itt volnál és látnád mennyire el vagyok foglalva a saját magam és mások dolgaival, bizonyára megsajnálnál. Az emberek mintha összebeszéltek volna tízével küldik naponta a postáról a hosszas, kérdezősködő, utbaigazítást, tanácsot kérő leveleiket hozzám éppen most, a halaszthatatlan kerti teendők közepette. Aztán

⁴²⁴ Louise bonne ancienne = Régi jó Luiz (körte) = Egri körte

még folyóást ostrom állapotban tartanak ojtó vesszőkért is. – Beör Kálmán csakugyan abban a hiszemben van, hogy te csak közvetíted a fák küldését s így nem is kell neki írnod. Majd írok én neki. A nagyobbik fa, melyet küldött, Sárga Pázmán (vagy eperjesi elnevezése szerint Sárga Boczman) a kisebbik pedig a Zöld Pázmán alma.

Ajánlom neked is, mint már magán levélben többeknek ajánlottam, hogy a földig lefagyott fiatal fáidat irgalom nélkül fűrészelted le földszint azonnal és ojtod be hasítékba vagy ha lehet héj alá. Az így átoltott dus gyökerezetű fiatal fa két év alatt oly magasat nő, hogy a ki most látta fadat s két év múlva látná csak újból, – azt hinné róla, hogy nem is volt lefűrészelve, hanem csak tovább folytatta mostani alakját. Ha le nem fűrészeled és át nem ojtod a nedv a gyökerekből fölszivárog a vesszők hegyéig s az éppen maradt vesszőhegyeket kihajtásra kényszeríti s aztán elenyészik a levegőben s a kihajtott vesszőhegyek is leszáradnak nyár folytán. A táperő, a mi most még a gyökerekben van le rakva mind beletódul a nemes ojtógalyba, melyet fádra helyeztél, míg ha be nem ojtod, a fa elhalt részeibe tolul föl s ott enyészik el s legfölebb a vad törzs gyök nyakán ver ki néhány silány vadsarjat, melyek a most meglévő, ép gyökérzetet nem bírják életben föntartani vagy legalább gyengén fogják leveleikkel a légből táplálni: míg a nemes sarj nagy és buja levélzetével teljes épségben föntartja biztosan a gyökérzetet is, mintha mi sem történt volna a fával. –

Napokban fogok küldeni gyökneses alma gyöksarjakat, melyet Székelyföldről kaptam. Vesszőt tehát nem küldök többet. Sok jót kíván

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁴²⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. április 27. B-116. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April. 27. 1880.

Kedves barátom!

Halaszthatatlan sürgős teendőimet már bevégeztem. Rendes kerékvágásban vagyok ismét dolgaimmal. – Hát te? mit végeztél, mit tapasztaltál kertedben? Találtál-e vigasztalót, enyhítőt a nagy csapás után, mely fáidat érte? Elojtottad-e fajaimat? – Megkaptad-e a legujabban küldött

⁴²⁵ A dölt betűkkel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 77-78. p.

gyökeres alma vesszőket? E vesszőket illetőleg eszembe jutott, hogy jó lesz, ha közlöm veled azon leveleket, a melyeket azon fajokra vonatkozólag kaptam, a mely fajokról valók voltak a neked küldött csemeték is. Hiszem, hogy érdeklél fogod e leveleket olvasni, mert egyuttal láthatod belőle, hogy hogyan szoktam én toborozni a híveket a gyümölcsészet lobogója alá.–

Kérlek, aztán, ha majd elolvastad, küld vissza nekem az idemellékelt leveleket, mert szükségem lesz azokra. Az őszön közölni akarom belőlök a gyümölcsökre vonatkozó passzusokat lapunkban⁴²⁶ is: de előbb gyümölcs példányokat kell kapnom Csoboth⁴²⁷ öcsémtől, hogy leírhasam körülményesen ama fajokat s közölhessem körülményes leírásban is a lapban. Ugy hiszem, Erdélyben lesz gyümölcs termés, nem úgy, mint nálam, hol a cseresznye félét és kajszit kivéve egyáltalán semmi gyümölcsstermesre nincs kilátás. Megint irtózatosan pusztít a kerti cserebűly. Az itt-ott mutatkozó alma és körte virágot két nap alatt úgy megsemmisítették, hogy csak nyoma látszik annak, hogy volt virág a fán!

A fagy nyoma csak a Canadai renet fajnál látszik meg nálam. Több fám is van e fajból, az egyik, a legbujább növésű sínyleni látszik a telet, mert rosszul hajt s kérge több helyt barna, de a kevésbé buja növésűek e fajból is mind épek. A Badacsonyi óriás cseresznyéről azt hittem, hogy teljesen elveszíttem a fajt. 5 helyt is van egyegy fiatal ojtványom a kertben s valamennyit teljesen elfagyottnak hittem: de most látom, hogy mégis kihajt a töve felé az ojtás helyéhez közel, valamennyi.

Írd meg kérlek, hogy mely fajok pusztultak el nálad, hogy aztán a nyáron alvó szemzéssel helyre pótolhassuk megint.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁴²⁶ A Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekről van szó.

⁴²⁷ Csoboth Ferenc (1847–1894) Bereczki Máté közeli ismerőse Alsó-Torjáról (Altörja, Háromszék vm., Kézdi járás), aki szintén gyümölcsstermeléssel foglalkozott. Régi kántortanítók, gyümölcsstermesztő mesterek között emlegetik.

http://www.3szek.ro/load/cikk/44780/savanyu_a_sandor_car_ize

1848-ban Altörján idősebb Csobot József és annak fiai, József, András, Ferenc és Antal élt. Egy kézirat szerint apjuk a torjai nemzetőrseg profosza volt. COROI 2006.

1880. április [27. után] A-4. számú irat

[Mezőtur, 1880. április 27. után]

Dörgő Dániel Bereczki Máté B-116. számú levelének szabadon maradt részére írta a következő megjegyzést:

„1880. Áprill 20-án kaptam B[ereczki] M[áté] barátomtól 27 db gyökeres Orbai alma fácskát. Erre vonatkozólag küldött hozzám a' székely földről hozzá érkezett 2 levelet. Az egyik Benkő Dénes⁴²⁸ a másik öccse if. Csoboth Ferencz urtól Háromszékből, Al-Torjáról⁴²⁹ ő küldte az Orbai almafát. Az említett Orbai alma úgy ott, mint Szent-léleken⁴³⁰ igen el van terjedve, nevezik Fúzi almának, mert úgy gyökéjéről, mint dugványozásról is szaporítható. Nevezik még Magotlan almának is, mert idétlen magvai vannak. Két válfaja van: fehér és piros csíkos. Alakja: hosszas kup alaku, meg lehetős nagy, kellemes savanyu, a' leg rosszabb talajban is díszlik, alanynak kiválólag alkalmas, nem férgesedik, téli, sőt tavaszig áll. Tésztába kitűnő.

Azon vidéken el van terjedve a' Sólyom alma, csokrosan terem, 4-5 egy bokorban, elé a' fa 100 évig is. Ott kereskedelmi czikk. Calvill szerű.

9 drb Orbai fehér

18 drb Orbai csíkos

Dörgő D.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. május 1. D-122. számú levél

„Mtur 1880 Máj 1.

Kedves Barátom!

Köszönöm azon szíves figyelmedet, hogy Benkő Dénes és Csoboth Ferenc leveleit véllem közölted, valóban jól esik, hogy ezen minden

⁴²⁸ Benkő Dénes, Bereczki Máté ismerőse. Benkő Dénes, kézdivásárhelyi (1815–1890. augusztus 28.) honvéd százados, felesége Beke Veronika. Irodalom: DEMETER L. 2009. – „A háromszéki önvédelmi harcok résztvevői között 1848. december 18-án Benkő Dénes és Püskösti Gergely altorjai főhadnagyok, valamint két futásfalvi honvéd, Cseh László és Lukács Károly nevével találkozunk. (Benkő Dénes még 1852. január 18-án is aradi sáncofogságát töltötte)” In: COROI 2006. – Az 1867. július 7-én, Sepsiszentgyörgyön tartott közgyűlésen Kézdivásárhely székhellyel megalakult a Rikánbelőli Honvédegyet, s ennek Benkő Sándor és Benkő Dénes volt századosok a tagjai voltak. Irodalom: MIKÁR 1869

⁴²⁹ Torja, Háromszék vm., Kézdi járás (Alsó-Torja, Felső-Torja), ma Turia, Románia, H

⁴³⁰ Kézdiszentlélek, Háromszék vm., Kézdi járás. Ma: Sânzieni, Románia.

önzéstől ment leg nemesebb ügy – a' gyümölcsészet mind mind inkább ujj és buzgó híveket hódít zászlaja alá: és a' te áldás teljes működed hazánk egyik szélétől a' másik széléig erősen kezd elterjedni. Jólesik ezt látnom, nem csak azért, mert néhány év tized mulva hazánk képét édené változtathatja, de mert az igaz érzelmű honfi szívét méjj aggodalomba ejtő corruptio é' szomorú korszakába azt bizonyítja, hogy vannak még sok tiszta szívű emberek, kik nem a' mások kifosztogatásával tölték idejüket, és tartják fel hitvány életüket, de a' természet szeretetében 's rájuk bízott hazai terület mentől virágzóbbá tételében találják fel örömeiket, 's alapítják meg a' maguk – mint utódjaik jövő boldogságát.

Neked ebben nagy érdemed van, és nagy jutalmad a' két levelet ím küldöm vissza, kijegyezve és reá írva leveled tiszta lapjára belőlle az általam szükséges tudni valókat. Sójom alma ójtó vesszőt a' jövő tavasszal kérek tőled, úgy ha ősszel kapsz Orbai almát, abból is mutatót. Valamint ha netalán Orbai alma gyök hajtást még kapnál, el ne dobd, de küld hozzám, alanynak jó lessz.

Áprill 27én én is írtam hozzád egy szomorú levelet,⁴³¹ fajaidat mind előjtám, a' körték már mozognak az almákat 28án végeztem be, találtam két fajfának való alanyt, az egyik Csillagos piros renett, a' másik ismeretlen. Alma fáim leg erősebben meg vannak támadva, elvész nagyobb részök, az alma faj fákból kipusztulok, még csak alanynak valóm sincs, míg nem veszek. A' pusztulást még constatálni nem lehet, a' halál egyre uralkodik. A' körtékből kevés fajt veszítek el, mert kedvenczem lévén, egy ugyan azon fajt 2 fára is raktam, sótt tavaj 100 vadonczot kézben benemesítve a' leg gyengébb fajok is meg maradtak a' hó takaró alatt. Szilvám pár kivétellel megmaradt. Pünkösdkor, hiszem, hogy meg írhatom melly fajok pusztultak el nállam, és hogy mit tapasztaltam említésre méltót.

Nagyon sajnálom, hogy gyümölcs termésed nem lessz. A' Canadai renett egy a' leg fagyoni szerető almák közzül, nállam ha 50 éves lett vólna is – tövig fagyott vólna. Elfagyott tövig a' Badacsonyi óriás, Azután Boldog asszony vajoncza, Illatos bohócz, Eliz vajoncza, Tyson s.a.t. Míg a' Douillard Alexandrina, Zephirin Gregoire, ananász Courtray-i, Cécile tengernagy, Csíkos Armin önálló fák virágzottak talán termést is tart meg, átaljában alig érezték a' telet, faj fán van még sok erőss. A' körték, még ha veress vólt is háncsok, úgy látszik kiépülnek, kivéve a' nagyon husos hajuakat, mint a' Catillák? Hitvány gyümölcs, 2 fát faj fának csináltam annak idején, most az is veszni indult, pedig vigan kileveleztek a' tavaj reájuk tett nemes fajaid.

⁴³¹ Ezt a levelet nem találtuk meg.

A' legnemesebb alma fajoktól elment a' bizalmam, nem csak azért, mert hamar elfagynak, vagy kivesznek, hanem az ilyen városi kertekben rendkívüli módon elszaporodott rovaroknak nem bírnak ellen állani, azoktól jobban is pusztíttatnak, leveleik, héjjok jobb ízű lévén az edzettebb fajukénál. Pondsóknak ültetjük tehát őket, nem is lehet tehát azokat még mostanában elterjeszteni, arra üdvös és szigoruan végre hajtandó törvények kellene. Rovarok irtása, madarak védelme, fák tisztítása, férges gyümölcs-felszedés – s.a.t. Mikor lesz ez? Addig nagyobb részben a' hazai fajokat kell terjeszteni. A' nyáját a' bundás juhász komondor őrzi meg – nem az öleb. Lásd én 9 év óta vagyok katonád, és a' 9 év szorgalmának az almára nézve csaknem vége. Ujra kell kezdenem, de a' fő sujt az edzettebb és hazai fajokra fogom fektetni. Ajánlom ezt néked is a' leg nagyobb mérvben és a' leg melegebben. Azt mondjátok, ritka ilyen tél. 1871-72tő nem messze van, tehát lehet még a' mult évi télnél keményebb is.

Félek, hogy kevés ember lesz olyan mint én is, hogy 10 évi szorgalma elvesztése után kedvet érezen, azaz hogy csak vállalkozzon is ujra kezdeni.

Szigoru lelkiismeretességgel ki kell tudni ugy az én mint más barátaid által észlelt edzett vagy gyenge fajokat, az ujra bekövetkehető károkról – de különösen elkedvetlenedéstől meg őrízni híveidet. Igaz tudományodnak most ez a' leg közelebbi feladata.

Tegnap egész nap permetezett a' hideg szeles eső, ugy látszott országos vólt, de kevés vólt.

Családomnak minden tagja friss egészségnek örvend, tisztelnek tégedet és csókolnak mindannyian. Add át Sármezey uréknak őszinte tiszteletemet.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy 253 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta meg négyoldalas levelét. A levél 1. oldalán felül található Bereczki Máté feljegyzése: „Dörgő”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. május 15. B-117. számú levél

„Mező–Kovácsháza, Maj. 15. 1880.

Kedves barátom!

Nem veszed rossz néven, hiszem, hogy April. 27. és Maj. 1-ről kelt leveleidre nem válaszolhatok úgy, a mint én szoktam. Pakolással vagyok most elfoglalva. Tegnap indítottam meg. Neked pakoltam be az 1-ső két füzetet egy csomagba, gondolva, hogy két füzetet is lehet keresztkötésben küldenem, tehát az egyik füzetet neked, a másikat László öcsémnek, kedves vődnek: de a postás visszaküldötte azt mondván, hogy csak mint csomagot, szállító levél mellett veheti föl, mert két füzet együtt súlyosabb 500 grammnál. Aradon a kocsi posta 3 füzetet is elfogadhat: de vidéki, taligás posta 1 füzetnél többet nem vehet föl.

Most tehát, ha már csomagban és szállító levél mellett kell küldenem, küldök egyszerre 4 füzetet. Kettőnek tán akad még nálad gazdája?! Add el!

A Gyüm. füzetek⁴³² 5. vagy 6-dik számában a „Gyümölcsök magyaros elnevezéséről” értekezem. Ajánlom figyelmedbe. Válasz lesz az a támadásokra mindazoknak, a kik helytelenítették eljárásom. Megfelelek tisztességesen mindenkinek.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. május 20. D-123. számú levél

„Mező-Tur 1880. Máj. 20.

Kedves Barátom!

Megkaptam a' Vázlatok 4 számát, László fiamnak azonnal vittem ajándékokat, ki azt nagy örömmel fogadá, monda, hogy külön levelében meg fogja köszönni.

A' két felesleg példányt elfogom adni, árát annak idejébe hozzád elküldöm.

⁴³² Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

Részemről is fogadd a' számomra küldött tisztelet példányért szíves köszönetemet. Valóban boldoggá tettek Villási barátommal, lelkemnek bő tápanyagot nyújtva, ezt már ugyan csak köszönöm.

Alig bírtam a' levélíráshoz fogni addig, még végig nem lapoztam füzetedet. A' Cecile tengernagy leírásánál tehát újra felemlítéd nevedet, bizony még híres emberré teszesz!⁴³³

Különösen örülök annak, hogy a' leírt 95 fajkörtéből – szívességedből 80 faj meg van kertemben, 's ha netalán – de minden bizonnyal – a' jövő tavaszon meg fognak ezekből rohanni ójtó vesszőkért, kisegítőd lehetek.

Körte fajaidból – a' mult tél szigora miatt valami 15 fajt veszíték el csak, de az alma fajokból kevés marad, ígértem, hogy Pünkösdre számba veszem kárait, 's tapasztalataimat közlöm véled, de nem lehet ám! Mert még most sem szűnt meg a' dög.

E' tavaszon küldött 56 faj körte gajjaid mind meg eredtek, de a' szilvákából több kimarad, mert a' hidegtől szenvedt alanyok kihajtására várva, az ójtó vesszők meg találtak fonnyadni. Az új alma fajok meg eredését még nem vettem szemügyre.

Két nap ólta hideg szeles eső van, bundába járnak az emberek, készül az idő a' fagy kárhoz, még csak e' kell!

Villási barátunkkal ugyan erőssen levelezek, majd hogy több levelet nem kap töllem, mint te. Most is írtam néki, úgy Csávolszky Lajos képviselőnknek, az Egyetértés szerkesztőjének, Villási barátunk megbízása következtében ajánlva néki lapunkat át olvasás végett, és érdeméhez méltólag pártolni az Egyetértés gyümölcsészeti rovatában kivonatok közlése által a' nagy közönség figyelmét reá fel hívni, szóval ez által több elő fizetőt szerezni.

Hétfőn, midőn a' füzetet László fiamhoz vittem, ott találtam vagy 12 fiatal embert. Ittak. Közzéjük őgyeledtem én is, és istenes nagy Colikát kaptam, csak tegnap szabadulék tölle, meg iván fél üveg Budai keserűvizet a' sok savanyu boros ital tetejébe. Azért késtem a' levél írással.

Villási barátunk ösztönöz, hogy írjak a' lapjába, bizony én erre nem vállalkozok, mert gyengének érzem magamat, és a' Turiak a' köztök élő tudákos embert nem sokra becsülik, példa Dömötör, hanem azért megyek utánnatok a' tűzbe is.

Hát Sármezey urék hogy vannak? hogy állanak a' vetések? Írj már egyszer erről is egy keveset, tiszteletemet add át az összes családnak.

⁴³³ BEREZKI 2. kötet, 1882. 190. p.

Vertán Endre mindig eszembe jut, midőn néked írok, de már ő rólla nem kell tudakozódnom. Egy pár könnycsepp megteszi. Nyugodjék békével!

El is felejtém már, hogy munkádat miként értékesíted! Tetteynek⁴³⁴ adád, át ugyé? Talán így kevés gondod és dolgod lesz véllé? Hány példányt nyomattatok? Mi a' feltétel? Beszély már! De szeretnélek színről színre látni!

Villási barátunknak írák, hogy azon gyümölcsöknek, melyekről a' rajzok készülnek /:ha nem külföldiek:/ jó volna termési helyüket is tudatni, szerencsém ez által össze hasonlítani a' földet és vidéket. Hol terem különb? Hol csekélyebb kinézésű példány?

Áldjon meg az Isten.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy 254 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta négyoldalas levelét. A levél 4. oldalának alján található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő. Válasz 24/5 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

⁴³⁴ Tettey Nándor (Pest, 1835 – Budapest, 1896) könyvkereskedő. Kereskedelmi iskolába járt, majd 1850-től négy éven át Stolp Károly kereskedőnél fizetés nélküli gyakornok volt. Újabb négy évig külföldi tanulmányutat tett: Prága, Bécs, rövid időre Lipcse (a híres Brockhaus cégnél), majd Augsburg színhelyeken. 1858. január 1-től Ráth Mór meghívta pesti cégéhez. Ráth Mór szortiment-boltjának vezetését csakhamar teljes egészében átvette, 1871-ig annak cégtársa lett. 1866-ban a Kereskedő Ifjak Társulatának közgyűlése alelnökké választotta. 1871-ben Pfeifer Istvánnal megalapította a Tettey és társa céget a volt Ráth-bolt, az ún. Vastuskós-ház helyén (ma: Váci utca és Türr István utca sarka). Az új cég, amelyre a Magyar Történelmi Társulat már induláskor rábízta kiadványainak képviselőjét, kitűnő hírnévnek örvendett, az ide szokott vevők jó részét sikerült megtartani. A könyvkiadásban is sikeres volt: évi 20-25 művet jelentetett meg saját kiadásban, a bizományi terjesztésre átvett könyvek számával pedig (1877-ben 48 db) vezetett a könyvvarusok között. A nyolcvanas évek elején a kiadói tevékenységét megszüntette (a jogait rokonának, Benkő Gyulának adta el), a szortiment-boltot tovább vezette 1886-ig, amikor is csődöt kért maga ellen. Tettey ezt követően Tátrafüreden fürdőigazgató volt, majd visszatért a könyvszakmába: szortimenter a Grill-cégnél, egy évig dolgozik Révai Leó antikváriumában, majd a Rózsa Kálmán és neje cég üzletvezetője lesz. Hosszan tartó betegség után 1896-ban halt meg. VARGA S. 37. p.

1880. május 25. B-118. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Maj. 25. 1880.

Kedves barátom!

April 27-ről és Maj 1-ről írt leveleidre nincs mit válaszolnom: de a folyó hó 20-ról írt leveledre már válaszolnom kell: mert kérdéseket tettél abban a mire feleletet vársz.

Először is Sármezey principálisomra vonatkozó kérdésedre felelek. Sajnos! semmi jót nem írhatok kilátásairól. Majd 1000 hold buza vetése még tavasz kezdetén szépen állott: de aztán nemhogy növekedett volna, hanem egyre hitványabb és hitványabb lett, úgy hogy akár mind kiszántathatná, mert a magot sem fogja megadni. Szántat is folyvást és újra vetteti buzavetéseit. Beveti kukoriczával, kölessel az újabb szántásokat, a régiebbeket árpával vetette már be. – Százszor jobban járt volna, ha tavasszal mi sem mutatkozott volna szántóföldein, mert akkor idejében bevethette volna tavaszifélével: még így folyvást bízva, hogy tán kiépül vetése, nagyon hátramaradt. Alig van 200 hold olyan buza vetése, a melyben ritkásan ugyan és fölötte gazosan, de mégis csak épnek látszik a buza. Ily kilátások mellett elképzelheted, hogy nem lehet jókedvű, hanem azért elég türelemmel viseli a rá mért csapást.

Pünkösöd szombatján családi ünnepélyünk volt. Principálisom legidősb fia, Manó⁴³⁵ tartott eljegyzést Bossányi Miklós,⁴³⁶ jó módu kincstári bérlő leányával, Ilonával. Az eljegyzési ünnepélyre a családdal együtt engem is meghívtak, tehát én is jelen voltam Bossányi Miklósnál. A szülők mindkét részről örvendenek az összekelésen. – E körülmény kissé enyhíti principálisom házána a lehangoltságot. –

Nekem, a ki csak benevolus spectatora⁴³⁷ vagyok principálisom gazdasági ügyekezetének, midőn látom, hogy szántóföldeiről lehorgasztott fővel jön haza naponta, mondhatom oly igen rosszul esik az, hogy szinte sírhatnám. Különben én is csak úgy vagyok az idén kertemmel, mint ő szántóföldeivel. – Türelmetlen vagyok a szobában, folyvást ki kívánkozom a kertbe s ha kimentem, s fáimon nem látok egyebet, mint gyümölcs helyett hernyót és pusztító rovarokat: biz isten! elmegy minden kedvem az időt künn tölteni el. Csakhamar bemegyek újból a szobába, a honnan megint

⁴³⁵ Sármezey Manó, (Arad, 1854. – Kürtös, 1901. augusztus 2.), földbirtokos, Sármezey Antal legidősebb fia, Bossányi Miklós lányával, Ilonával 1880 májusában tartotta eljegyzését Mezőkovácsházán és 1881. május 21-én Csanádapácán esküdtek. MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29051>

⁴³⁶ Bossányi Miklós kincstári bérlő, Ilona nevű lányát Sármezey Manó jegyezte el.

⁴³⁷ Benevolus spectator = jóindulatú megfigyelő

kikerget a türelmetlenség, mely a kertből kizaklatott s visszakerget a szobába. Vigasztalódom azomban, midőn látom, hogy fajfáimon több oly fajom, melyeket már veszendőnek hittem: mert beszüntették növekedésüket, most evvel a kedvező időjárással magához tér és új hajtásokat ereszt. Átalában már jelenleg is sokkal több vessző van fáimon, mint a megelőző években volt s így ojtóvessző dolgában aligha leszek megszorulva a jövő tavaszon. Az is fölfölvidít, midőn egyegy elfagyottnak hitt, tavali satnya ojtásom is kihajt és hatalmas sarjat ereszt, így a Leroytól és Simon Louis-tól kapott vesszőkről tett ojtásaim közül, bárha megfeketülve voltak is e tavaszon a hajtások, mégis kihajtottak a Besi sans pareil és a Colmar des invalides⁴³⁸ nevéek mindkettő. Sajnos, hogy vegetatiojukat még most legalább nem bírom egyezőnek találni a leírással. Leroy különben nagyon felületesen írja le a vegetatiót s így remélhető, hogy tán mégis valódiak lesznek e fajok is: de be kell várni termésüket. –

Azt kérded, hogy munkámat mikép értékesítem? A felelet erre az, hogy semmiképp. Várok vele augustusig, a kik addig megrendelik és a mennyit megrendelnek, annyi lesz az enyém. Aztán át adom valakinek bizományba. Kapok érte valamennyit? vagy semmit? avval keveset törődöm. Nem azért adtam ki, hogy nyerjek rajta, hanem hogy hazámnak használjak vele. Még azon esetre is, ha nyernék rajta valamit, azt, amit nyernék, nem magamnak nyerném, hanem a hazának, mert a mivel bírok és bírandok, az nem enyém, mint tudod, hanem a hazámé.

Csobóth öcsém megint írt egy hosszú levelet. Meg nem állhatom, hogy ne küldjem el ezt is hozzád elolvasás végett. Láthatod leveléből, hogy milyen lelkesült katonára tettünk szert benne. Addig, addig, hogy beleugrasztom még őt az írásba is. Ugylátszik értelmes fiu, ő valóban képes is volna írni. –

Tán már említettem neked, hogy meg voltam több helyről támadva s legujabban saját lapunkban⁴³⁹ is a végett, hogy elég vakmerő voltam az idegen gyümölcsneveket megmagyarosítani. E támadások ellen állapotom védelmezendő, írtam egy cikket lapunkba. Talán már az 5-dik számban közölve lesz. Aztán bevégeztem azon cikket is, melyet a IV-dik számba megkezdettem. Ez a cikk azomban már csak a VI-dik számban jelenhetik meg.

Most írom le lapunk számára a Batul almát: aztán írni fogok az „Erdélyi gazdá”-ba is egy cikket, mely azomban gyakorlati irányánál fogva lapunkban is meg fog jelenni.

⁴³⁸ Rökkantak kolmárja (körte)

⁴³⁹ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

Csak azért tudatom ezt veled, hogy lásd, hogy nem alszom, hanem ütöm a vasat tehetségem szerint. Kitudja nem fog-e így nekem sikerülni vágytársakat teremtenem, a kik fölváltsanak a munkában, ha nekem már kihull kezemből a toll!? Én valóban boldognak érezném magamat akkor, ha látnom lehetne, hogy a gyümölcsészet lobogóját, melyet föl mertem emelni, lesz a ki föl vegye, ha az ki hull az én kezeimből.

Sok jót mindnyájatoknak.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. május 31. D-124. számú levél

„Mtur 1880 Máj 31.

Kedves Barátom!

Itt küldöm vissza Csobóth öcsénk levelét. Ő valóba gyémánt tiszta jellem, ügyünkre nagy nyereség, nemes szenvedélye kielégítésére, sőt teljes betöltésére bír kellő műveltséggel, tudománnyal, ifju élet korral, munka kedvel, saját föld birtokkal, és a' mint leveléből látom – kellő 's elég idővel; ha őt a' közügyekben résztvét 's teendők olly nagy mértékben mint engem elnem foglalják – bérczes hazánkba utódoddá fogja kinőni magát. Részesítsd tehát őt nemcsak a' Pomológiai ismeretekben előhaladásának minden kellékeivel, de bátyai – így testvéri szeretetednek melegében is. Mert magamról tapasztalom, hogy engemet rokon szentes szíved érzelme tesz boldoggá, így szinte kétszeresen lekötelezve érzem magamat téged követni! Hiszem, hogy Csobóth Öcsénnel engemet is meg fogsz ismertetni, bírní akarok tőlle ősszel 100 db magotlan alma gyökthajtást, mellyeket alanyokul akarnék felhasználni, és ezen alma fajt, a' MezőTuron alma fának nem annyira alkalmas helyeken – mint edzett, 's nem kényes fajt – elszaporítani.

A' mennyire örülök Sármezey ur kedves fiának a' család által is kívánt 's helyeselt házasságán, és kívánok hozzá sok szerencsét, boldogságot; annyira lehangolt bérletének ez évbenni nem sikerülése, csak kintartás, majd kipótolja a' másik év. Én mezei munkálkodásom eddigi látható eredményével meg vagyok elégedve, kevés szerencsével, vagy is alkalmas időjárással jó és bőv esztendő t nyerhetek, egyik tanyámon a' buza vetések igen jók, másikon bár a' késebb vetésűek megritkultak, de a'

jó időjárással újra sűrűdtek, 's erőssen megkövéredtek 5 – 7 métermázsa kis holdanként várható. Árpa, zab non plus ultra.⁴⁴⁰ Kukoricza idejében kellő sűrűn kikelt, bár a' Májusi 2 ízbeni dér ugy ezt mint a' paszulyt meg sanyarta, de nem semmisíté meg, repczém is van közép jóságú 10 hold. Tippon szénáim bogjában vannak, a' többi kaszállóim jó minőségű füvet hoztak (most kezdik kaszálni), mert most kevés ideig vólt rajtok a' Körös fojó árja. Jóságaim eddig már jó formán ki vannak híзва, mezejök annyi, hogy nem fogják kellően leleghetni.

Csak kertem alma fái szomorítanak el. 30 anya fát tőbe beojtottam, sok még egészben vagy részben elszáradva ott nyavajog. 8 alma 1 körte 2 cseresznye faj fám meg semmisült vagy megsemmisültnék mondhatni. A' Turi borka 35 éves alma fámnak csizmaszár vastag ágai felerészben lefagytak, le kell botolnom. Átaljában kell 10 év, hogy az alma fáknak esett kár helyre jőjön, a' mit én nem foghatok elérni. Szöllő szép, igen termett /:filoxera felügyelőnek tett a' nemes megye Turon (ugy az ország gyűlési képviselő választók névsorának kiigazításával is megbízott, nehogy tétlenséggel vádoljanak, elfogadtam):/ körte fák is kiépülnek. Szilvának kutyabaja. Meggyfa levele szenvedt a' mult heti hideg széltől, dértől, a' kajsi termése lehullott a' téli hideg behatása utó következtében, kevés maradt rajta.

Ide írom a' körte fajokról eddigi, 's ezévi tapasztalataimat. A' hideg iránt leg érzékenyebbek:

Illatos bohóc – teljesen elfagyott, fajfán

Beurre de St. Amand /:Leroy:/⁴⁴¹ – elfagyott fajfán

Bóldog asszony vajoncza – elfagyott, de egy ág kihajtott

Elíz vajonc – elfagyott, de kihajt, faj és öt álló fán

Ezée-i jó körte – elfagyott faj fán

Arenberg Colmár – teljesen elfagyott, 2 próba ágon vólt

Noisette Lajos – teljesen elfagyott

Tyson – elfagyott, de kihajtott ujra.

Diel vajoncza /:két fa birsen kifagyott:/.

Keveron bergamott – szikes földön önálló fa elfagyott, puha földön csak félig

Erőssebben szenvedtek, de kiépülnek: Napóleon vajoncza, Duhamel vajoncza, Knight fejedelmi, Tongrei, Colmar du Mortier, Treyvené, Fehér cukor s.a.t.

⁴⁴⁰ Non plus ultra (latin) = valaminek a netovábbja, felülmúlhatatlan, utolérhetetlen.

⁴⁴¹ Saint-amandi vajonc (körte)

Alig szenvedtek, sőt virágzanak: Zephirin Grégoire, Douillard Alexandrina, Cecile tengernagy, Amalia Le Clerc, Motte vadoncz, Téli esperes, Grumkowi vajoncz, Tournay-i téli, Augusztusi nagy pirók /:Angelina?:/, Van Geert vajoncz, Cross, Ananász , Coutray-i ananas, Clapp kedvence, Csíkos Armin, Koninck téli vajoncz. Önálló termőfák.⁴⁴²

Morny herczeg /:ha valódi lesz:/ a' többi itt nem említett fajok kisebb nagyobb mértékben szenvedtek, de kiépültek.

Külömben meg kell jegyezni, hogy a' mult évi francia országból Leroy és Simon Louistól hozott tanulmány fajokból nálam csak az egy Beurre de St. Amand fagyott el, a' Colmar des Invalides⁴⁴³ a' hó alatt volt csak és meg is maradt, de a' többiről bátran oda írhatod jövő tapasztalataid 's meg figyeléseid közzé, hogy erőssek, mert 24 R. fokot kiállottak a' faj fákon, ide írom neveiket, hogy ha valódiaknak fognak bizonyulni, edzetségüket beírhasd.

Augustine (Simon Louistól),	Sans Peau (Simon L.-)
Beurre Bronze (Simon Louistól),	Surpasse Meuri (Simon L.-)
Beurre Mondelle (Simon Louistól),	Jodoignei korai (Simon L.-)
Fondante de Malines (Simon Louistól),	Augustine Lelieur (Leroytól)
Hovey de Dana (Simon Louistól),	Besi des Veterans (Leroytól),
Huntington (Simon Louistól),	Bergamotte Strycker (Leroytól) ⁴⁴⁴
Luizet vajoncz (Simon Louistól),	Beurre Bronze (Leroytól),
Meriam ⁴⁴⁵ (Simon Louistól),	Bergamotte de Pagues ⁴⁴⁶ (Leroytól),
Royale d'été (Simon Louis),	Beurre Antoinette (Leroytól)"
Colmar Navéz ⁴⁴⁷ /:Leroy:/	edzett még a'
Cumberland /:Leroy:/	Szécsényi Hanna (Gl) ⁴⁴⁸
Fondante de Malines /:Leroy:/	Óriási körte ⁴⁴⁹ (Balog)
Huntington /:Leroy:/	
Louise bonne ⁴⁵⁰ /:Leroy:/	

⁴⁴² E mondat a margóra függőlegesen írva.

⁴⁴³ Rökkantak kolmárja (körte)

⁴⁴⁴ Bergamotte Strycker – Bereczki Máté kék ceruzával aláhúzta

⁴⁴⁵ Merriam (körte) – Bereczki Máté kék ceruzával aláhúzta és odaírta, hogy „sárga levelű”.

⁴⁴⁶ Bergamotte de Pâques (körte) – Húsvéti bergamot körte

⁴⁴⁷ Navez kolmárja (körte)

⁴⁴⁸ Gróf Széchenyi Hanna (körte), amelyet később Bereczki azonosnak talált a Csíkos Angoulèmi hercegnő körtével.

⁴⁴⁹ Óriási körte (Balog) – Bereczki Máté kék ceruzával aláhúzta.

⁴⁵⁰ Louise bonne (körte) = Louise-Bonne ancienne = Régi jó Luiz = Egri körte

Mondelle /:Leroy:/

Madame Durieux /:Leroy:/

Madame Cuissard /:Leroy:/⁴⁵¹

Meriam⁴⁵² /:Leroy:/

Petit Blanquet⁴⁵³ /:Leroy:/

Reine des Poires⁴⁵⁴ /:Leroy:/

Saint Ghislain /:Leroy:/

A' szilva fajaimból egy sem fagyott el, csak a' Prunus Simonii /:Gl:/
sínyli vagy a' telet vagy az alanyt?

2 vagy 3 hét múlva az Almákról és Cseresznyékről írom meg tapasztalataimat. Ugy majd későbbben azt is, hogy mely körte fajok tartottak meg termést, bár erről nem mondhatni egészben hogy edzettek, mert van olly körte faj, mely sokat szenvedett, vastagabb ágai közt még is van körte.

Isten véled szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

[Dörgő Dániel két 205 x 204 mm nagyságú, félbehajtott lapra írta hatoldalas levelét. A levél 5. oldalán található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. június 3. B-119. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 3. 1880.

Kedves barátom!

Kutya jár a kertbe. Ugy látszik, hogy lapunkat⁴⁵⁵ szándékosan meg akarják buktatni a pesti urak. Oly irtózatosságot tanúsítanak nemcsak a lap kiállítása körül s annak rendes időbeni szétküldése körül, hanem még az előfizetők irányában is, hogy mást nem is lehet várnunk,

⁴⁵¹ Madame Cuissard – Bereczki Máté kék ceruzával mellé írta: „nem ojtottam”

⁴⁵² Merriam (körte) – Bereczki Máté kék ceruzával mellé írta: „kiveszett”.

⁴⁵³ Petit Blanquet (körte) = Kis fehérke körte

⁴⁵⁴ Reine des Poires (körte) = Coloma körtekirálynője

⁴⁵⁵ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

mint azt, hogy elidegenítik lapunktól egészen a közönséget. Villási szegény, mindig idejében kiállítja a lap tartalmát: de azért soha sem készülhetnek el vele rendes időben. Hasztalan írja hozzájuk a sok sürgető levelet! jó, ha minden 10-dik levelére egyszer válaszolnak. Még ez csak hagyján volna: de már oly eset is jött tudomásomra, hogy a lapot nem küldik meg az előfizetőnek noha két ízben is reclamált érte s a pénz valósággal kezeikhez jutott mindjárt a lap megindultakor. Mi ez egyéb? mint az előfizetők elriasztása! Igazi csapás ez hazai gyümölcsészetünkre: de hogyan segítsünk rajta? Intéző embereink csak egyre gyűléseznek, hintik a port a közönség szemébe, el akarják hitetni, hogy mégis csak tesznek valamit, de aztán voltaképpen még sem tesznek semmit. Lapunkkal is azt akarták elhitetni a közönséggel, hogy ők érdeklődnek valóban a gyümölcsészet ügye iránt, voltaképpen azonban oda törekszenek, hogy másokban is lehűtsék a lelkesedést, melyet sok küzdelem után sikerült fölébresztenünk. Igazán mondom, engem egészen elkésérít ez az állapot. –

Mikép leveledből látom, a Leroy és Simon Louis féle fajaid közt ott van a Madame Cuissardis. Én erről nem ojtottam, mert ojtás idejekor nem találtam a többiek között, noha jól emlékeztem rá, hogy azt a fajt is megkaptam volt az említett uraktól. Örülök rajta, hogy legalább nálad meg van. Vigyázz rá, hogy baj ne történjék vele. – Nálam azon fajok közül, a melyek, mint írtad, nálad megmaradtak egynéhány, – mert birsre voltak ojtva, – az idén sárgaságban szenved s alkalmasint el is pusztul. Ilyen a többi között a Merriam és Bergamotte Strycker. Ezekről vesszőt tartsz számomra is.

Él-e azon körtefád, melyet én a Nápolyi király ajándéka körtefának véltem fölismerni.* [Bereczki Máté megjegyzése a lap alján: *,„azon példány után, melyet mutatóval küldöttél nekem taval.”] Az Illustrirtes Handbuch leírásával, legalább, meglehetősen egyezett. Ha él, kérlek hasonlítsd össze növényzetét a Balogh Ágosttól került Óriás körtenövényzetével. Nincs-e hasonlóság a kettő közt? Írd meg minél előbb.

Holnap vagy holnapután bemegyek Aradra. Egy két gőzfürdőt akarok venni. Nem rándulhatnál-e át? Megtalálsz Náray Imre ügyvéd barátomnál (3. fekete ló utca, saját ház), a Nádor vendéglőbe leszek szállva de nap közben többnyire mindig Náraynál leszek s ott mindig meg tudják mondani, hogy hol találhatsz föl, ha véletlenül nem lennék is nála. Azt nem ígérhetem, hogy én rándulok át hozzád, mert nyakmerevedésem aligha megengedné azt. Tudasd mégis, ha semmiképp nem jöhetnél, hogy otthon leszel-e. Az ördög nem alszik, hátha a gőzfürdő segít bajomon s kedvem lenne megkísérteni a hozzád menetelt. – Keddig, azaz f. hó 8-dikáig

szándékozom Aradon maradni. Ha netán előbb jönnek haza, telegrafilag tudósítalak, nehogy, ha jönni akarnál, hijjába törd magad Aradra s ne találj ott engem.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. június 6. D-125. számú levél

„Mező Tur 1880 Jun 6.

Kedves Barátom!

E hó 3-án kelt baráti soraidból örömmel értettem meg, hogy némi kilátást nyujtassz a' hozzám jövetelre, áldjon meg az Isten e' jó szándékodért, a' Szent lélek pedig érlelje tette és valósággá e' szándékodat.

E' héten Kedd Szerda és Csütörtökön otthon tartózkodom, mert részint a' takarékos pénztárnál, részint az ország gyűlési képviselő választók név sorának kiigazításával leszek a' dél előtti órákba elfoglalva, de ha te eljössz hozzánk, fogom magamat helyettesíteni!

A' Nápolyi király ajándéka című körtefa meg maradt, sótt körte is vólt – vagy lehet még most is rajta. Bár a' hideg nagy mértékben ártott neki, körül belől mint az Angoulèmei hercegnőnek, ha eljönnél, leírhatnád a' növényzetét, ugy néhány szilva fajnak – mint a' Chalonsi kései, Sárga Katalin⁴⁵⁶ mellyekről írad, hogy nállad tavaj nem hoztak leírásra alkalmas növényeket.

Ha elnem találnál jönni, a' Nápolyi király ajándékát össze hasonlítom az Óriás körtével, apróra meg írom, de előre mondhatom, hogy bajosan eggyezik, mert az Óriás körte gyenge levele fehér pejlavas, amazé pedig nem.

De most már nem írok többet, nehogy mindent előre kifecsegye, még elsem jönnél hozzám. Nagyon természetes, hogy eljövetelednek bár mennyire örülünk előre is, azt csak egészséges állapotodba kívánhatjuk tölled, vígasztalhatatlanok lennénk, ha újra beteg lennél haza meneteled után.

⁴⁵⁶ Szent Katalin (szilva)

Óhajtvá várva Isten óltalmába ajánlva vagyunk szeretteid

Dörgő Dániel m. k.
és családja"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 3. oldalán a levélhez képest fordított írással található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő (aláhuzva), elkésett”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. június 18. B-120. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 18. 1880.

Kedves barátom!

No te ugyan megjártad Csávolszkyval! és Csávolszky megjárta munkatársával, a ki lapja számára írni szokta a »Miről beszélnek a hazai és külföldi kertészeti lapok!« – Csávolszky – mikép a f. évi Jun. 16-án 165. sz. alatt megjelent »Egyetértés« mellékletén láthatod, hol bennünket mindnyájunkat, a kormány fizetett hivatalnoka, »önmagával eltelt pomológusoknak, károgó varjaknak, huhogó baglyoknak« nevez egy ellenzéki lapban a mi saját lapunkban!!! – Csávolszky, mondom, nemhogy tanácsodra és kérédre figyelmére méltatná lapunkat s a mi törekvéseinket, hanem inkább a kormány fizetett embereit dédelgeti, a kik szemtelenül saját nevöket kiabálgatják ránk. Bizony mondom, dicsőséges egy állapot ez a mienk! – Éljen a tudatlanság!

Sok jót kíván igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. június 21. D-126. számú levél

„Mtur 1880. Jun. 21.

Kedves Barátom!

E' hó 18-án kelt, 's hozzám intézett baráti soraid olvasása olly hatással vólt reám, mintha egy csomó puskaport lobbantottak vólna fel alattam, ijedtembe majd hogy a' levegőbe nem repültem. A' mult héten igen elvalék

foglalva lapot alig olvashattam, így ha nem figyelmeztetsz, kikerüli a' cikk figyelmemet, elmentem rögtön a' Casinóba, kikerestem az említett számot, 's meg fogom tartani, s' a' legközelebbi személjes találkozásom alkalmával Csávolszkinak felfogom mutatni. Disznóság ezen cikkbe foglalt s' mások rágalmozásával önmagát dicsőíteni akaró szemtelenség.

Ugy hiszem, írtam néked e' tárgyban eljárásom előzményeiről, most újra elmondom:

Villási barátunk panaszkodott egy levelében, hogy lapunknak kevés az előfizetője, kéri tanácsomat, mit tegyünk? mert e' lap meg szünne, talán az ő halála fog lenni. Én erre azt írom, hogy a' lap nincs eléggé ismertetve, tehát ismertetés, reclam kell. Tanácsolom hogy a' Hon⁴⁵⁷ és Egyetértésnek tisztelet példányt küldjön, az illető szerkesztőket pártolásra, illetve a' lap ismertetésére kérje fel. Jókairól a' mint tudom, gyümölcsészettel is foglalkozik. Csávolszki pedig e' célra lapjába állandó rovatot nyitott. Erőssen meg valék győződve, hogy meg fogják ragadni az alkalmat. Írtam ugyanekkor Villásinak hogy ezen ügyben eljárásáról kérje ki véleményedet, mert én híred és beleegyezésed nélkül a' mennyországba sem akarok menni.

Hiszem, hogy tudatott e' tárgyban. Ő magára vállalta Jókait, én reám bízta Csávolszkit. Írtam is neki, elmondva, hogy tapasztalva a' mult őszi Turi gyümölcskiállításra érdeklődését, látva hogy lapjába e' célra állandó rovatot nyitott, figyelmébe ajánlom lapunkat, melly ugy beltartalmát, és külső kiállítását tekintve, bár melly művelt nemzet hason irányu vagy is tárgy lapjával kiálja a' versenyt, sőt óltsóságra meg haladja. Olvassa el a' számára küldendő tiszteletpéldányokat, és érdeméhez méltólag belátása szerint pártolja. A' pártolás abból állana, hogy lapjának említett rovatába abból kivonatokat, sőt egész cikkeket közöljön, mellyre nézve a' szerkesztő bele egyezését általam felajánlja. Felemlítém végre, hogy a' pomológ, melly a' jövő alapját veti meg, önzetlen célból hazája felvirágoztatásán igyekszik, legtöbbnyire hazafias érzelmű független egyénekből áll össze.

Olvasta e' Csávolszki e' levelet? vagy elfelejtkezett rólla? Vagy átadta a' rovat dolgozó társának? Nem tudom, nem is tudakozodom rólla e' tárgyban, de leg közelebbi találkozásomkor fel mutatom néki az ominózus⁴⁵⁸ lapot, meg kérdem ki e' rovat írója. Csávolszki személjes és jó ismerőm, ellen nézetei dacára is engemet becsülni látszik, én is minden

⁴⁵⁷ HON = A HON című politikai napilapról van szó, amelyet 1863-ban Jókai Mór indított és 1882-ig jelent meg ezen a néven.

⁴⁵⁸ Ominozus (latin) = baljóslatú, rosszat jelentő, végzetes, kellemetlenül emlékeztető.

alkalommal a' lehető legnyíltabb voltam irányába, nem tehetek fel rólla rosszat ügyünkbe itt hanyagság, vagy figyelmetlenség lehet egyedüli hibája.

Hanem hogy lapunknak sok ellensége van, azt már látom, minden calamitás⁴⁵⁹ azoktól ered, mert a' lap rossz expediálása, most hozzá a' rágalom. Mit tegyünk? Gyűjtsünk előfizetőket magán uton.

Te pedig Kedves barátom ne vedd magadra azon kifejezést, károgó varju, huhogó bagoly, öntelt pomológ. Nem téged illet, nem is te reád van azon név ruházva hanem inkább Bencsák György⁴⁶⁰ és Luka Gáspár⁴⁶¹ urakra, kik cikkeikbe dicsekedőleg, kihívólag viselik magokat, ez igaz, hogy az álarczosokat pelengérre igyeksenek állítani és méltán, szinte jól esik olvasni. Csak hogy ezen mód a' leg alkalmasabb arra, hogy a' lapnak minél több ellenségeket szerezzen, 's annak elterjedését, sőt fenn állását is megtámadja.

Ha a' lap megszűnne, nékem fog az leg inkább fájni, de az tégedet ne aggasszon, a' te életed működésében az csak egy kis epizód, fojtasd kérlek működésedet az eddigi irányba, kerülve szakmunkádba a' politikát, és a' másokkal érintkezést, mert ezen emberekkel érintkezés olyan, mint midőn a' tiszta fehér ruhába öltözött cukrász a' kéményseprővel érintkezve, elkeverte szép tiszta ruháját. Te olyan meg támadhatatlan vagy – mint az ércz szobor, minden gojó vissza pattan róllad, az elismerés koszoruja, ha életedben nem is, de halálad után felfogja sírodat keresni.

Itt temérdek eső jár, felhő szakadás szerű, hogy az eddig jól álló vetésekbe minő károkat okoz? Még nem lehet meg állapítani. A' kertembe 10 nap ólta nem voltam, hólnap megyek ki, ha szikkad, írni fogok csakhamar hozzád.

A' felesleg küldött 2 példányát a' Vázlatok 1ső füzetének eladtam, árát 2 Ft készpénzt és 40 xr. posta bégjében ide mellékelve küldöm.

⁴⁵⁹ Calamitás (latin) = viszontagság, baj, váratlan, bosszantó eset

⁴⁶⁰ Feltételezhetően elírás, helyesen Bencsik György, szarvasgedei (Nógrád vm.) birtokos, gyümölcsész, cikkíró.

⁴⁶¹ Feltételezhetően elírás, helyesen: Luka Gusztáv (Lukanénye, 1824 – 1888). A Hont vármegyei lukanényei Luka család leszármazottja. Rétság (Nógrád vm.) falu földbirtokosa, ahol klasszicista kastélya is állt a családnak. Birtokukhoz tartozott még Pusztaszántó. Az 1840-es években konzervatív volt; 1848-ban váltóláza dacára hat hétig táborozott. A szabadságharc után hivatalt vállalt; de erről egy év múlva lemondott s Budapesten élt. Nagy Iván, Szontagh Pál, Szmrecsányi Emil baráti köréhez tartozott. Cikkeket írt a Nógrádi Lapokba, a Honti Híradóba és más napilapokba. Fő munkája: *Rhapsodikus tanulmányok az alkotmányosság, a nagy szavak és humbug köréből*. Bp, 1875. Későbbiekben kisebb nézeteltérés alakult ki közte és Bereczki között. (Lásd B-141. levél.) Irodalom: SZINNYEI; Rétság honlapja: <http://www.retsag.net/hangado/c000802.htm>; PRAZNOVSZKY 2007 http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Horpacs/pages/008_na_gy_ivan.htm [Megtekintve 2013 augusztus]

Savanyu meggyünk igen sok termett, ezt csak azért említtem, hogy a' paraszt emberek azzal tartják, hogy sok meggy, sok buza, vagy is = ha a' meggy el megy, minden utánna megy. Kedves nóm tisztel, ugy gyermekeim is. Az egyik kis iker leányom Ilonka a' mult héten beteg volt, de már jobban van.

Ezek után az Isten óltalmába ajánlva tégedet
vagyok szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A levélpapír első oldalán felül Bereczki Máté a következő megjegyzést írta: „Dörgő. Válasz 27/6 1888”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. június 27. B-121. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 27. 1880.

Kedves barátom!

A fölött a tárgy fölött, miről hozzád legutóbbi levelemben írtam, rég napirendre tértem. Ne hidd, hogy engem is nem számított volna a cikkező a huhogó baglyok közé! hanem hát én avval nem törődöm. Az engemet nemhogy lehangolna a munkáról, hanem megkétszerezi kedvem a munkához. Előttem folyvást édes hazám java lebeg. Meg akarom meg fogom mutatni, hogy többet teszek azért, mint ellenségeim, kiket önhaszon kerget mások rágalmazására. –

Mióta Aradról haza jöttem, folyvást gyümölcs leírásokkal foglalkozom. Rendezgetem a kész anyagot vázlataim 2-dik és 3-dik füzetéhez. Ebben a fene esős időben ugysem lehet egyebet tennem. Nehány uj almafajom hozott termést először. Persze, hogy csak néhány példányt mindenik: de bárha egész eddig épségben megmaradtak is a gyümölcsök, még sincs hozzájuk semmi reménységem. Rettenetes sok itt az eszelény. Tegnap megtekintettem alma magonczomat, melyről már megemlékeztem előtted is, s melyen megint volt 3 szép példány is, nagy bosszuságomra mindegyiken két-két eszlényt találtam dolgozva az almapusztítás munkáján.

A Dietzi aranyrenet és a Bernát herceg (= Herzog Bernhard) nevű alma próba ágaimon is volt kevés termés. Tegnap már ezeket is a fa alatt találtam. Ezeket is az eszlények rágták le. –

Kertemben most már egyéb gyönyört nem találok, mint azt, hogy fáim vígan nőnek s lassankint kigyógyulnak mind a sárgaságból, melyben a tavasszal szenvedtek. – Lesz bőven ojtó vessző! „Ezt is valami” – mondaná a tót. –

Balkaromon egy mérges pattanás támadt a napokban. Csfondárosan fáj. Csak akkor nyugszik, ha kissé fölemelve párnára fektetem karomat. Székem mellé íróasztalomhoz egy másik széket tettem. Ennek tatjára és íróasztalomra egy deszkát illesztettem és erre egy kis párnát. Így azután karomat a párnára fektetve nem érzek fájdalmat s kényelmesen írogatok.

Félek, kedves barátom, hogy az idén megint sok károtok lesz az árvizek miatt! Sok ez az esés, több még, mint a mennyi 1871/2-ben volt. Isten óvjon benneteket a csapástól!

Sok kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. július 11. D-127. számú levél

„Mezőtur 1880 Jul 11.

Kedves Barátom!

Egy kissé késtem a' levélírással, mert tetemesen elvalék foglalva, részint saját, részint közdolgokkal.

A Jun. 27-én kelt – 's hozzám intézett kedves soraidra válaszolok először is.

Az Egyetértés botrányos czikke miatti felháborodásomat, leveledbe kifejezett gondolkozásod és érzelmed lecsillapítja, hiszen magamról is tudhattam volna; hogy a' sértés csak olly egyénektől fáj, kiket becsüllünk, kikre adni kell valamit, míg – a' bármi által gondolatunkba is elítéltek önző vagy mellékes czélokot szem előtt tartó tetteit 's véleményeit semmibe sem kell venni; sőt önbecsét érző férfinak undorral kell attól elfordulni.

Hát bal karod hogyan van már?

Árvíz itt a' mult héten vólt egy kicsi, a' méjebben fekvő Körös lapossakra itt ott kicsapott, nékem is elvitt vagy 10 hóld lapos kaszállómat!

1 hóld köles vetésemet, de tett egy kis hasznot is, mert megöntözött 10 hóld olyan lapos földemet is, honnan a zsenge szénát már behordtam, így ott bő sarju fog teremni.

A' víz most rohamosan apad naponta 1 lábat. Az aratásnak éppen felén vagyok szikes földeken kitűnő és sok buza lett, e' hát földekre sincsen panasz, bár itt a' késeibb buzákba a' rozsdá hellyel hellyel és a' nagy meleg tett kárt, 10 %-20 száztólit. Ha három napig eső nem lesz (meddig a' buzák teljesen megérnek) lesz buza elég. Árpa zab példátlan nagy termést hozott. Kukoricza jó. Szénám lett elég, sőt sok, csak hogy egy bogja szénám (40 hóld lapos termése) pipára gyujtott, meg melegedett és savanyodott, szét kellett rakni vontatókba, most ott várja a' takarás végét. A' kertbe semmi gyümölcs, meggy ugyan vólt, ugy kajszai is kevés, de csak befőzésre elég, egyéb gyümölcsöt lebengézték a' bogarak. Megyénkbe Kenderesen phylloxera van, félek hogy az én kertembe is kiüti magát. Mi lesz akkor! Juli 21én kapok egy kitűnő nagyító üveget, magam fogom meg vizsgálni.

Kedves vóm és családom most kint laknak a' Körös parti tanyánkon, ott csinálnak fürdő idényt.

Megígértem, hogy közlöm véled az alma fákba okozott fagy kárt és tapasztalataimat, de ez alig lehetséges mert vóltak olly faj fáim, mellyeknek alanyok fagyott el, így elveszett rajta az edzett faj is, tehát csak az ollyan fajokat említem meg, mellyek edzett fajra lévén ojtva, a' fajok elhaltak vagy megmaradtak.

Edzett faj: Multhaupt renet, Antal fő herczeg, Calvil Tulipe,⁴⁶² Coulon renet, Rózsa pepin, Batullen, Duquesne peppin, Édes vadalma, Baraczk piros nyári,⁴⁶³ Borka (Pólya-féle), Fittinghof renet, Calville neige (Simon L.),⁴⁶⁴ De Fay Dumonceau,⁴⁶⁵ Reinette de Willy (SL),⁴⁶⁶ Calville rose (SL.),⁴⁶⁷ Londoni peppin, Hosszu csíkos Calvill,⁴⁶⁸ Téli arany Pármén, Downton és Parker peppin, azután a' Glockertől kapott fajok mind: Genévai peppin, Orosz vas-renet, Deák bőr almája, Deák egyszínű renetje, Deák muskotály, Carolinai fontos, Coinky's red Steak,⁴⁶⁹ Téli citrom, Gesztenye alma,

⁴⁶² Tulipán kalvil (alma)

⁴⁶³ Barackpiros alma

⁴⁶⁴ Calville neige (Simon L.) (alma) = Hókálvil

⁴⁶⁵ De Fay Dumonceau (alma) = Président de Fays-Dumonceau (alma) = Lorio magonca (alma)

⁴⁶⁶ Reinette de Willy (SL) (alma) = Willy renetje (alma)

⁴⁶⁷ Rózsa-kalvil (alma)

⁴⁶⁸ Hosszúcsíkos kalvil (alma)

⁴⁶⁹ Coinky's red Steak (alma) = BEREZKI-nél nem szereplő fajta. Lásd Coinsky's red Streak!

Marlo Carle,⁴⁷⁰ Cousinott purpur rother,⁴⁷¹ – még a' tiedből Wilkenburgi rósa alma,⁴⁷² Orleansi renett, csillagos piros renet. Uj angol Galambka.

Az alábbiak pedig edzett alanyból is kifagytak. Kew-i ízletes, Bauman renet, Pusztai sárga, Brédai renet, Tournay-i kurtaszáru, Gr. Szécsényi István,⁴⁷³ Gäsdonki renet, Sárga Bellefleur, Cellini, Sárga őszi fontos, Csíkos Beaufin, Tournay-i arany, Wagener almája, Lebel Jakab, Piros api, Champagnei renet, Vaugoyeau, Bismarck, St-Sauveuri Calvill,⁴⁷⁴ Herczeg Batthyáni fontos,⁴⁷⁵ Nemes renett, Ananász renet, Canadai kormos, Canadai csíkos és Canadai renet, Reinette d'Adenaw,⁴⁷⁶ Lothringi renet, Jonathan.

Az itt meg nem nevezett tölled kapott fajok gyenge faju alanyra lévén ojtva mind elpusztultak, ámbár lehetett köztük edzett faj is.

A' Beör Kálmán Sárga Pázmán fája él, bár 5-6 hüvej hosszú gyenge hajtást hozott. A' Zöld Pázmánnak a' koronahegye nem hajtott ki, de oldal hajtásai erősebbek a' másiknál, ebben az évben növényzete leírása még nem eszközölhető.

A' mult évben Balogh urtól közvetítéssel kapott 's egy ugyan azon ágra ójtott Zöld Pázmán meg halt. Sárga Pázmán elfagyott, de kihajtott. A' Fehér Pázmánnak semmi baja sem lett.

A' körte fajfára véletlenül ójtott Ananász rouge alma (SL.) is meg van.

Jó lessz, ha az említett alma fajokból, mellyeket még le nem írtál – edzett vagy gyenge vóltokat jegyzetbe teszed. Mert biz ez tapasztalás, bár nékem szomorú.

Átkozott rossz pennával írok.

László fiam és neje jól vannak, nincs semmi bajok, örül László, mert a' Gimnáziumba sikerült egy uj tanári székre alapot teremteni és azt beis tölteni rendes tanárral, most van 6 rendes tanár és 2 rendkívüli. Ő az Igazgató tanár. Kitűnő visgát adtak.

Az ő kis kertjökbe is elfagyott a' Vaugoyeau almafa, és a' Bignonia radikans, de ez ujra kihajtott, most már befutotta a' házokat, és virágozik, az erdei szöllő a' girlandokat már befutá, örül fiam és leányom a' házok előtti kis kertnek, idegen ha oda megy, meglepetik.

Jövő levelemben az Óriási körte és Nápolyi Királyról egy egy falevelet mellékelek, hogy lásd a' különbséget, a' Nápolyi sokat szenved a' hidegtől még most is szárad egyik másik gajja, az Óriás edzett.

⁴⁷⁰ Mela Carla (alma)

⁴⁷¹ Cousinott purpur rother = Véralma

⁴⁷² Wilkenburgi rózsaaalma

⁴⁷³ Gróf Széchenyi István alma

⁴⁷⁴ Saint-Sauveuri kálvil (alma)

⁴⁷⁵ Herczeg Batthyány rambur (alma)

⁴⁷⁶ Adenaw renet

A' László fiam fordított földjébe ültetett szőlő vesszők ültetése nem sikerült, alig ¼-ede hajtott ki, újra kell ősszel rakni. Vad a' föld nagyon.

Isten vélléd.

Szerető barátod

Dörgő Dániel."

[Dörgő Dániel két, félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta több mint ötoldalas levelét. A levélpapír 6. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 13/7. Válasz 21/7 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. lt

* * *

1880. július 21. B-122. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 21. 1880.

Kedves barátom!

F. hó 11-ről írt soraidra most került csak a sor. Ojtóvessző expediálás, sűrű levelezés folyvást lefoglaltak eddig.

Karom meggyógyult csakhamar azután, hogy hozzád írtam volt. Szerencse volt, mert már többen megsürgettek a szemzővesszőkért, melyet már előbb megrendeltek, mert hajtó szemzéssel akarták volna elojtani azokat: de biz én egyiknek sem küldöttem, mert a hajtó szemzés káros voltáról meg vagyok győződve. A mult héten aztán mindenkit kielégítettem. –

Én is kaptam már szemző vesszőket Tamásy Károly⁴⁷⁷ gyógyszerésztől egy hízelgő levél kíséretében. A Gyüm. füzetekben

⁴⁷⁷ Tamásy [Tamássy] Károly (Jolsvatapolca, Gömör és Kishont vm., 1806. május 30. – Debrecen, 1885. július 2.) gyógyszerész, pomológus. Apja, Tamásy Pál evangélikus lelkész volt. A sajtógömöri gimnáziumban két évet töltve, a késmárki líceumban ment, ahol hat osztályt végzett és németül is megtanult. Ezután Maleter István jolsvai gyógyszerésznél gyakornok volt négy évig. A gyakorlati vizsga letétele után a pesti egyetemen 1824. nov.-tól egy év alatt a vegytani és növénytani tanulását bevégezte. Pestről Bécsbe ment, ahol gyógyszerészi oklevelet nyert és 1827–1831-ben a pesti Kígyó gyógyszertár segéd gyógyszerészeként szolgált. 1831. szept. 16-tól Debrecenben gyógyszertárat vett. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr-kapitány. 1849. június 30-án mint nemzetőr kapitány a népzendülést, midőn a fogoly német katonatiszteket akarták legyilkolni, lecsendesítette (ezért 1852-ben koronás arany érdemkeresztet kapott), a Debrecen-Biharmegyei Gyógyszerész Egylet elnöke és a Magyarországi Gyógyszerész Egylet 12. járásának igazgatója volt Debrecenben. 1853-tól 1874 végéig Debrecen és környékének első meteorológusaként, észleleteit rendszeresen táviratilag közölte a bécsi, a pétervári majd a budapesti központokkal. A hazai viszonyokhoz igazodó szőlészet és gyümölcsstermesztés fejlesztője, a magyar gyümölcsfajták leírója, jeles pomológus. Főbb művei: *A gyógyszerészet*

ismertetett 3 gyümölcsfajról kértem volt tőle szemző vesszőt és pedig a Révész Bálint körtéjéről, meg a Simonfy piros almáról, mert ezeket csakugyan honi fajoknak gyanítom, aztán a Noisette vajonczárol, de csak azért, mert szeretném megtudni az igazi nevét. Ez a faj Debrecenben határozottan hamis faj téli körtének, ismerik ott, pedig hát biz az őszi körte Belgiumban és nálunk bizonyosan Septemberi körte lett volna vagy okvetlenül is annak kellett volna lennie. Hogy a valódi Noisette vajoncza téli körte lehessen arra szükséges volna, hogy Debreczen ne essék az Alföldre, hanem a Kárpát legmagasabb és hűvösebb völgyeibe: de sőt még ott is csak novemberi körte lenne a Noisette vajoncza. –

Bencsik György⁴⁷⁸ is megtisztelt levelével. Küldöttem neki a Hartwiss sárga szilváról szemző vesszőt, én pedig a Hébé, Williams d’Hiver,⁴⁷⁹ Doyenné Flon aine⁴⁸⁰ nevű körtéről kértem volt tőle szemző vesszőt. Akarom látni, hogy e fajok valódiak-e nála, nálam nem valódiak, a mit e nevek alatt Franciaországból kaptam. –

A Fehér Pázmán alma nálam elfagyott. Ha van a tieden érett vessző kérlek küldj belőle a jövő héten 1 vessző darabkát. Elég olyan darabka is, a melyiken 4–5 szemnél több nincs. Nekem ugy sem kell több 3 szemnél róla. Aztán egyuttal légy szíves a Madame Cuissard körtéről is vagy 3 szemzésre való darabkát. Ezt a fajt véletlenül neked és Dániel Lőrincznek küldöttem el s magamnak nem maradt róla semmi. A Strycker bergamotjáról is küldj egy ujnyi vesszőcskét, mert ez nálam birs csemetére volt ojtva s a télen szerencsésen kifagyott.

Tehát 3 fajról és összesen 3 db vesszőt kérek, melyekről a levéltányérokot le kell előbb vagdaldnod aztán az egészet vagy nedves moha közé téve vagy vízbe mártott ujságpapírosba többbretűleg begöngyölve egy kis dobozban könnyen elszállíthatod a nélkül, hogy bajuk esnék az uton.

Csoboth öcsénk azt írja, hogy örömet küld az Orbay alma⁴⁸¹ és a Torjai magonczról tósarjakat, a mikor kívánod, t. i. ősszel vagy tavasszal. – Én meg most küldöttem neki vagy 30 faj olyan almámról vesszőt, a melyek

története, hiteles okmányok után (Debrecen, 1883), *Adalékok a vegytan történetéből* (Debrecen 1884.) Kéziratban maradt műve: „A Debreczeni nemzetőrség története, az 1848-49 évi magyar szabadság harc alatt, írta Tamássy Károly, volt a Debreczeni 12. nemzetőri század parancsnoka.” [Dátum a mű végén:] „Debrecen 1885. Január 16.” (OSZK. Quart. Hung. 1106.); SZINNYEI és VILLÁSI 1882.

⁴⁷⁸ Bencsik György, tápiógyörgyei és füzesmegyeri (Cabaj, 1829. ápr. 24. – Rázompusztá, ma Tiszalök része, 1889. ápr. 20.), szarvasgedei fölbirtokos, gyümölcsész. (Petőfi Irodalmi Múzeum Családtörténeti Adattára <https://bit.ly/2MkUurU>)

MACSE <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=68183>

⁴⁷⁹ Williams d’Hiver (körte) = Téli Vilmos körte

⁴⁸⁰ Doyenné Flon aine (körte) = Flon esperese

⁴⁸¹ Orbay alma = Orbai alma

nálam, bizonyos, hogy sohasem teremnének. Hadd ojtja el ő! Náluk bizonyosan teremni fognak s aztán, ha élünk majd küld róluk termést, hogy valódiságukról bizonyosságot szerezhessenek s ha érdekeseknek találandom, le is írhasam őket. –

Különös örömömre szolgált azon értesítésed, hogy az idej terméssel meg vagy elégedve s nem számítod e mostoha évet a rossz évek közé. – Hála érte az égnek!

Nem akarok most utánna járni: de eszemből ki is ment egészen, hogy melyek azon szilva fajok, melyek növényzetét nálad akartam leírni. Kérlek keresd elő levelem, a hol megneveztem a leírni szándékolt fajokat és tudósíts, hogy ép állapotban maradtak-e nálad és alkalmasak-e a leírásra, mert azért, hogy nincs termés rajtuk, a növényzet mégis csak leírható lesz. Aztán, ha lehet elmegyek hozzád és leírom őket.

Sok jót kíván igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. július 30. D-128. számú levél

„Mtur 1880 Jul. 30.

Kedves Barátom!

E hó 21én kelt soraidat 25én olvastam, de csak most válaszolhatok reá, mert részint a' fördéssel a' Körös parton, részint a' buza behordatással voltam elfoglalva a' tanyán. Tegnap családommal haza jöttünk, 's ma ki mentem kora reggel a' pusztult és elhagyatott rideg kertembe, meg tettem a' kívánt észleleteket 's vessző szedést részedre, 's ezen levéllel egy idejűleg fel is teszem a' postára.

Tettem egy gajjat Bergamotte Stryckerből Leroytól, egy másikat Colmar des Invalidest Leroytól – ezen faj a' hó takaró alatt maradt meg, egy kisdud vadonczon. Ezekon kívül tettem egy fehér Pázmánt Balogtól, és egy Sárga Pázmánt Beör Kálmánnak a' közvetítésseddel e' tavaszon hozzám küldött és elültetett nagyobbik fáról. A' Madame Cuissard nincs nállam meg. Már két ízben jártam meg e' fajjal, írva hogy meg van, pedig nincs. Ezen faj meg eredt ugyan nállam, de a' pólyából kiszabadulásakor letörött. Próba jegyző könyvemben a' letörést nem jegyeztem be, így azt hittem jegyzeteim után, hogy él.

Leveleidet sorba néztem, 's úgy találtam, hogy nállam a' Chalonsi kései és talán a' Sárga vagy Saint Katalin szilva növényzetét szándékozol leírni, azután a' Nápolyi Király ajándéka körtét. Lelehetne még írni a' Tükör alma növényzetét is, melly alkalmasint egy ugyanaz a' Lothringi fontossal, leg előbb a' hozzád töllem vitt Tükör alma alakra, színre, kinézésre és ízre, érésidőre eggyezett a' nállad termett Lothringi fontossal, ha tehát a' növényzetre is eggyezne, a' két faj azonossága bebizonyulna.

Kedves Nőmet és Családomat nagy örömbe részesítéd már csak azon ígéreted által is, hogy eljössz, hátha csakugyan eljössz? Milly bóldoggá teszsz bennünket, hanem arra elvagyok készülve, hogy kertem látása le fog téged is hangolni.

A' fent említett leírandó fajok 1-2 láb hosszú erőss vessző hajtásokkal és levélzettel bírnak, gyümölcs ugyan nincsen rajtok, de növényzetük leírására alkalmasak.

Csoboth Öcsénknek az Orbay⁴⁸² és Torjai magonczaira előre számítok, kérek tőlle vagy 100 darabot, annak idejébe kérlek tudósítsd.

Mostanába nállunk nagy forróság és szárazság uralkodik, a' kukoricza szenved a' mező fogy azaz hogy a' tallókon éppen nincs, csak a' Körös laposs kiöntései táplálják jószágunkat, e' héten Kedden és Szerdán itt igen nagy szél fujt. Szerdán délután tűz ütött ki városunkba, ezer szerencse, hogy a' szél miatt vízi puszkák, hordók készen voltak, az emberek hasonlóképp. Így a' nagy szél daczára csak a' vigyázatlanságból meggyuladt 1 öl égett le, a' mellette lévő házak pedig meg óltalmaztattak, bár az eggyik ház 1 öl – a' másik fél öl távolságra volt az égő épülethez. Meg is gyulladt többször a' 2 ház, de ellocsoltatott, pedig sokszor félig beborítá a' láng a' nád tetejű, de már vizes két házat.

Kedden este felé úgy láttam a' Bári tanyánkról, hogy felétek villámlott, írd meg vajon ott nállatok villámlott-é? Vagy tölletek merre? Vólt é' esőtök? Jó lessz tudnom, legalább máskor tudom magamat tájékozni.

A nagy szárazság miatt a' mi kevés gyümölcs vólt is egy némelly edzettebb fajú fákon, az is lehullott, sótt a' levélből is sok. Hanem lesz gyűszűhernyó jövőre sok.

Ma hogy a' Chalonsi kései⁴⁸³ növényzetét néztem, a' mellette lévő Sárga uri szilva gajjon egy érett szilvát találtam és leis vettem. Napos oldala az apró sűrű veres pettyektől félig rózsaszínű, van bőrén egy rozsdas forradás, közép nagyságu, laposabb mint szélesebb (most szegem meg),

⁴⁸² Orbai alma

⁴⁸³ Chalonsi kései szilva

féreg van benne, így kínjába ért, szívós a bőre, gömböjű a magja, mint valami nagy cseresznye mag jól válik magjától, elég leves, jó, de nem felette édes. A többi szilva mind lesült, ez úgy látszik hogy a Morabora (cseresznye szilvával) álja a meleget.

Szőlő virágzáskor itt igen sok és nagy esők voltak, mellyek a szőlő termésnek felét megsemmisíték, a meg maradt szemek pedig a szárazság miatt apró szeműek.

Most borongós idő kezd lenni, bár csak a hólnapi Turi vásárra szokás szerint hólnap egy jó eső lenne.

Áldjon meg a jó Isten.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal lap alján található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 1/8 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. augusztus 1. B-123. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 1. 1880.

Kedves barátom!

Te valósággal burokban születted! Kívántad, hogy eső legyen a túri vásárra és íme! megkaptad, a mit kívántál. Mi itt már hasztalan kívánjuk az esőt. Csak is akkor jut hozzánk, a mikor kiszorul máshonnan. Hijjába gondoltad, hogy a mult kedden felénk villámlott. Mi nem tudunk felőle semmit. Tegnap este azomban elborult az egész láthatárunk. A kékes, sűrű föllegek addig addig gyülekeztek össze, hogy aztán végre hozzánk is eljutottak és mi is kaptunk az ég áldásából.

Principálisom tegnap előtt d. u. végezte a hordást. – Dohány, tengeri, köles tán még elég jókor kapta az esőt. Egész házunknak vigasztalódott a kifejezése. Biz isten! ideje is volt már. –

Tegnap a postáról két csomag ojtóvesszőt kaptam Luka Gusztávtól és Balogh Ágosttól. A te pakkod még nem érkezett meg. El kellene az érkezett vesszőket ojtanom, mert 5 napig voltak az uton, de szinte aggódnom kell miattok, mert most 9 órakor is, a mikor e sorokat írom, folyvást el van borulva s szemercsikél az eső. Hanem hát csak hadd essék! Ha elromlanak

a vesszők, majd meg küldik újra a télen. Nem vesztek semmit: de az esővel mások sokat nyernek. –

Kár volt a Pázmánokról küldened vagy pakolnod vesszőt. Hisz azok nálam vígan tenyésznek már.

A Colmar des Invalides egy birsre ojtott fámon, taval egy hüvelyknyi hosszú hajtáskát eresztett csak. Egészen meg volt feketedve a tavaszon és mégis kihajtott s 1 lábnyi hosszú hajtást eresztett, melyről, minthogy szépen meg is ért a vessző, már szemeztem is más fára: hanem hát sajnos! aligha valódi lesz e faj. Levelei, növényzete nem passzol a leírásokkal. –

A te tükör almád csakugyan Nyári fontos (=Lothringer Rambour, Rambour d'éte). Leírtam már a növényzetét is, gyümölcseit is még taval, saját fáimról. Még a Chalons-i kései szilvát is le lehet már írnom saját ojtásomról. A próba ág is hosszú hajtásokat eresztett, aztán ojtottam e fajról két csemetét is, melyet szintén szép hajtásokat eresztettek. A télen jól leázott itt is a föld. Ez volt az oka, hogy fáim e tavaszon bujábban nőttek, mint a megelőző években.

Hanem azért ne gondold, hogy mind ezt csak azért írom neked, hogy lássad mikép már most nincs miért hozzád mennem. Azért mégis elmegyek. Nekem is ünnep az, ha hozzád mehetek. Megérdemlem talán, hogy én is csináljak magamnak egy rövid ünnepet?!

Az orvos Tátra-Füredre küld. Azt mondja, hogy csak a vízgyógy volna képes bajom végkép megszüntetni. Hjah! de ehhez pénz kellene. Ezt a pénzt már elnyelte a füzetem kinyomtatása. Segítsen hát rajtam a jóságos természet! Nekem nincs módom magamon segíteni. –

Munkám I. kötetéből 53 példányt, a II. kötet 1-ső füzetéből pedig 229 példányt már fölküldött Náray Pestre bizományba Tettey Nándor könyvárushoz, a ki úgy vállalta azt el, hogy az általa eladandott példányok árának $\frac{1}{3}$ része az övé, $\frac{2}{3}$ része pedig az enyém legyen. Bele egyeztem. – Majd meglássuk már most: több kél-e el munkámból ily módon, mint házi kezelés mellett??!

Az egyik alma magonczomon, melyről a tavasszal neked is akartam vesszőt küldeni, de nem fogadtad el, – egy szép fényes bőrű, közép nagy almát láttam meg tegnap este. Nagyon megörültem neki. Ha véletlenül nemes faj lenne, méginkább örvidenek neki, mert hozzá fogható vígtenyészetű fa egyik sincs kertemben. E fámnak koronáját és mellék ágait (egyét kivéve) más fajokkal ojtottam be. Egy be nem ojtott oldalágát már két ízben derékon le kellett vágnom, nehogy bujálkodásával a többi ágakat mind el nyomja. Ennek daczára mégis évenként mindig elhagyja növésben a többi fajokat pedig ezek is buja növésű fajoknak mutatkoznak. Aztán ugy

látszik, rendkívül termékeny faj lesz e magoncjom, mert sűrűn beruházkodik gyümölcs peczkekkel. E tavaszon hozta első virágait s már is kötött gyümölcsöt. A melléje ojtott fajokon is volt elég virágrügy a mult nyáron, de a tél hidege mind el pusztította rajtok a virágrügyeket.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. augusztus 4. D-129. számú levél

„Mező Tur 1880 Aug 4.

Kedves Barátom!

E hó 12én mint egy védgát társulat igazgatója egy választmányi ülés tartásával leszek dél előtt elfoglalva, 22 vagy 29én pedig a' Bánrévi és Turi Körös fojónni halászati jogot, és iskolai földeket fogjuk haszonbérbe adni. Ezen kívül Aug 9tól 28ig többnyire a' Bánrévi földünkön 's tanyánkon fogjuk időnket eltölteni, hol 220 vontatóval van nyomtatni való, és a' hol a' fürdő idényt családommal együtt fojtatni fogjuk, mert Julius hóban 4 hétig kedves nőm már ott vólt gyermekeivel, jobban érezte magát a' Körösbenni fürdés után, mint tavaj Parádon, hol Mari leányommal tavaj vóltak, és elköltöttek vagy 300 ftot. Én alkalmas 2 lakszobát csináltattam a' Körös parton, melly alig került 150 frtba, 's éppen olly kényelembe vagyunk ott, mint házunknál, halnak, ráknak 's vadnak minden nemeivel, és a' szelíd szárnyasokéval bőven elvagyunk látva, a' várostól 1 órányira lévén a' városba is könnyen közlekedhetünk, a' helyly olly kedves, hogy alig van párja Turon, jó barátaim meg is keresnek bennünket gyakran, midőn ott vagyunk. A' Körös vize szélén egy vetkező sátort csináltam ponyvából, van csolnak – sat.

Mind ezeket pedig azért írtam le illyen bőven, hogy lásd meg, miszerint nállunk is van vízgyógyhelyly, dél előtt 11 és délután 6 órakor evés előtt fürdeni, azután eggyett szundítani, szerető és rokon érzetű lényekkel környezve, testben ugy mint lélekben üdülést fogsz találni, valamint szórakozást is, mert 2 ló, kocsi rendelkezésünkre áll, bemegyünk Turra, Szarvasra, vasuti hídra, a' tanyánk körüllli halászati módokat megnézzük, halat válogatunk, csólnakázunk, pipállunk. Óh, bár ékesen szóllással bírnék, hogy több időre jövetelre birnálak! Jer, kérünk! Óhajtva

várunk. Majd meglásd, hogy használ a' Körös vize is, nem csak a' Tátra Füredi víz! Sok pakkal ne jöjj, lessz ott 2 szolgállónk, kik mosást, vasalást végeznek.

Mind ezen sok csábító, kérő, sótt rimánkodó szavamra, ha még is rövidebb időre jönnél, azt is nagy örömmel vesszük. Írd meg ide jöveteled idejét korán, hogy a' vasutnál kocsival várhassalak, 's onnan esetleg vagy a' tanyánkhoz vagy házunkhoz – de minden esetre családom közzé hozhassalak.

Van vagy 20 Prunus Mahalebem, azt Bigarreau Jaboulayal és Villeneuve hójagjával, más fajú cseresznyével alvóra beszemezzük.

Alig hogy eső utáni vágyamat leírtam, csakhamar reá kezdte, tegnap is igen erőss nagy esőnk vala. Lehet ugarolni, repczét vetni, pedig még a' mult heti Pénteki és Szombati napra szükségesen lett volna, mert 372 kereszt árpám a' tallón van.

A VII. Füzetbe meg jelent cikkedre több megjegyzéseim vannak, de most folytatni jelen levelemet nincs időm, mert éppen most egy iskola épület terveinek meg vizsgálására, és árlejtés utáni kiadására hívtam, tehát oda megyek. Hólnap vagy hólnap után újra írok hozzád az említett tárgyban levelet.

Isten vélléd.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.

U. i. Semmi szabadkozás, az hosszabb ideig tartó (leg alább is 1 hét) ide jöveteled ellen, ha Aug hóban fürdésre időt kellett volna szakasztanod Tátra Füredre – melly csak a' pénz miatt maradt el – ide is szakaszthatsz időt. Szavadon fogtalak, most már nem a' mi vágyakozásainkért, de saját hasznodra is üdülésedre kívánjuk, sótt követeljük eljöveteledet Kedves nőmmel, ki előtt e' levelet felolvastam, kinek kívánságára írtam ez utó iratot.

DD''

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. augusztus 5. D-130. számú levél

„Mező Tur 1880 Aug. 5. csütörtök

Kedves Barátom!

Tegnap hozzád írt levelemben említém, hogy a' Kertészeti Füzetek 4ik és különösen VIIik számában megjelent „Milyen gyümölcs fajok valók az Alföldre” című cikkeidre némi megjegyzéseim lesznek.

Azon cikkebe foglalt nézeteidet osztom, teljes igazukat elismerem, hogy a' tapasztalás nélkül választott 's ültetett faju gyümölcsfák – ha különösen nem alkalmas helyekre ültetnek, egy vagy 2 év tizedig ha termés után várva el és tűretnek helyeiken, később a' tulajdonos bele unva a' várakozásba, hogy hasznot láthasson belőlök, azokat kivágja, vagy jobb esetben kiírtatik a' rossz körülmények és helyzetek által, ezért látok én Turon sok udvaron nagy csomó gyümölcs fát, 's látok a' szőlős kertbe több több területet herével vagy búzával bevetni, mert ez utóbbiak ott vigan és buján tenyészvén, sokkal több hasznot, ha éppen kívántatnék – gyümölcsre való pénzt is adhattak.

De ha osztom nézeteidet e' tárgyban nem helyeselhetem azon erőss kifejezéseket a' fagyról, hőségről, jégesőről s.a.t. mellyek a' gyenge szívű talán fát ültetni akarókat vissza riaszthatják nemes szándékaiktól. Pedig nekünk kötelességünk a' faültetési buzgalmat minél inkább éleszteni. Mint azt Villási, sótt Lukácsi is teszi. Jól látom, hogy tebened is ez a' fő szándék, sótt élet célod, csak hogy te biztos uton akarod a' fa ültetést elősegíteni, melly utról csak előhaladás, de vissza térés, vagy 'sák utzába⁴⁸⁴ jutás nincs.

De ezt kevés embereid fogják jóakarattal felfogni, sótt félek, hogy cikkedért ellenségeidtól megfognak támadtatni.

Szükséges tehát hogy említett cikket fojtasd még pedig, hacsak lehetséges a' VIIIik számban, hogy elmondva tapasztalataidat a' sík alföldre, vagy barátaidét is, már t. i. nem csak a' káros – de hasznos tapasztalataidat, hogy alma fát csak víz partokra vagy ármentesített lapos földekre, vagy pláne elhagyott folyam medrekbe vagy partjaira /:Fazekas K.: / lehet sikert reménylve ültetni. Nagybanni tenyésztésre odais csak a' vidék tapasztalt termő fajaiból, vagy kísérleti telepek tulajdonosai által ajánlott kevés fajokból.

A' körték is jól díszlenek ott, bár koránt sem adnak annyi hasznot, de a' körték legfőbb fajai a' ritka vegyületű laza földet inkább állják, mint az almafák, hol azokat a' férgek át meg átfurják, 's gyenge növésöknél fogva nem képesek a' sebet beforni, 's megfeketülnek.

⁴⁸⁴ zsákutcába

Sótt vannak a' körtefáknak több fajai, melyek a' kötött szikes földet szeretik, 's ha a' talaj 4ik 5ik lábnyi rétege átbocsátó márga, ebben kitűnőleg díszlenek. Mint a' Kálmán (nyári) sótt láttam ott nagy fáju Izambertet, és Császár körtét is valamint ilyen a' Pisztráng, mondják még az Armint és Stuttgarti pirókot, Liegelt [?]. De a' hol a' körte nem terem, terem a' kajszai, különösen védett helyen, homokos helyeken pedig a' meggy, de e' két utóbbi gyümölcs fajt én csak vasutak mellékén, közelében javasolnám nagyban ültetni, mert szállításuk nehéz. Meg kell említeni, hogy a' ki alkalmas fekvésű talajjal nem bír, még is gyümölcsfát akar ültetni, rigolíroztassa,⁴⁸⁵ hogy a' már vén fáktól kipusztult helyekre új gyümölcsöst ne alakítson.

Na de most veszem észre, hogy a' csirke tanítja a' tyukot – (a' mai világ szokása szerint -) nem bánom én akármit írsz, csak fojtatása legyen azon czikkednek, tudom, hogy jó lesz az, hogy helyes és meg czáfolhatatlan lesz az, de fojtatni és mielőbb: az multhatatlan szükséges kellék.

Jól mondod, hogy öntöző csatornákkal kellene ellátni földjeinket, míg így mihamarább leeresztve a' vizet elbocsátjuk az Isten áldását. Tapasztalom, hogy a' víz által elborított azon földek, honnan a' víz lefojhat, erőssen soványodik, kiszapultatik, meg savanyodik, meg vasasodik, szóval elvadul, megy a' 'sírja⁴⁸⁶ Oláh országba és a' tengerbe, csak azon földek kövérek, hol a' víznek a' naptól kell elpárologni.

Mire való most a' csatorna-építés? Hogy a' vállalat kiadói, mérnökei és vállalkozói hízzanak, hogy a' kétes mentesítésű földek tulajdonosai jobbágyai adózóivá tétessenek a' vízszabályozó társulatok hivatalnokainak. Hogy egyes hatalmasabbak árterei a' gyengébbek pénz erején és érdeke ellen is mentesíttessenek. Példa itt a' Hortobágy Berettyó canális /: Móricz Pál,⁴⁸⁷ Tisza,⁴⁸⁸ Vodiáner⁴⁸⁹ s.a.t. :/. benne vagyunk 's naponta küzdenünk kell az égbe kiáltó igazságtalanság ellen.

⁴⁸⁵ Rigolírozás = A talaj felső tevékeny rétegének teljes átfordítása 60 – 100 cm mélységig. Szőlő-, torma-, komló-, spárga- és gyümölcsstelepítés előtt végzik kézi erővel. A talaj térfogata a gondos fellazítással 8 – 12 %-kal nő, levegősebb, hő- és vízfogóbb lesz, s egyben a kötött talaj kellően szerkezetessé válik.

⁴⁸⁶ 'sírja = zsírja – termőereje

⁴⁸⁷ Móricz Pál (Taracköz, Máramaros vm., 1826 – Berettyóújfalú, Bihar vm. 1903) politikus, nagygazda, országgyűlési képviselő. Okszerűen gazdálkodott, ő alkalmazta először Berettyóújfaluban és környékén a rendszeres trágyázást, a gőzcséplést stb. Tapasztalatairól a korabeli szakfolyóiratokban is beszámolt. A politikai pályára 1861-ben lépett, amikor a sárréti (berettyóújfalui) járás szolgabírája lett. 1867-ben Bihar vármegye főjegyzői tisztét vállalta el. 1869-től több cikluson keresztül a bárándi, majd marosszéki kerületek országgyűlési képviselője volt. *Tisza Kálmán* baráti köréhez tartozott. Politikai cikkei főleg a Pesti Hírlapban, a Honban, az *Ellenőrben* és a *Hazánkban* jelentek meg. Halálakor maga

Értem cikkednek a' csatornára vagy is szivattyuzásra vonatkozó 2dik passzusát, melly politikába vág. Melly igaz, melly homájba burkolva mondja ki a' politikai igazságot. De ha igaz is, én mondom azt legjobb akaratu barátod, hogy a' gyümölcészet szakirodalmába politikai célzásokat ne vegyíts, te mondad „a' gyümölcészet az egész világe”.

A' szivattyuzásról jut eszembe. Midőn én naponta több vasuti vonat terheket látok nyers terménnyel erősen megrakva külföldre vándorolni, honnan azon anyag többé vissza nem jó, hanem idegen országot hizlal, trágyáz, legfeljebb egy kis sejmet vagy rongyot kapunk vissza – elborul lelkem, szomorú színben látom a' jövőt, hiszen nincs olyan sok a' mit ha hordanak, el ne fogyna, így ki kell merülni a' földnek: bizony az unokáink tőkéjéből élünk mi.

A' tegnapi levelemhez annyit teszek, hogy olyan jó ivó vizem van a' tanyánkon, hogy vetekedik az ásvány vízzel.

Szeles, borult idő van, az eső csak hogy éppen nem esik.

Mikszáth Kálmán méltatta emberi és politikai erényeit. Móricz Pál sokat tett Berettyóújfalu fejlődéséért, például nagy része volt a modern emeletes városháza felépítésében, s általában a társadalmi élet aktivizálásában. Irodalom: NYAKAS 1981. [Megtekintve 2013 júniusa] http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Berettyoujfalu/pages/011_berett_youjfalu_politikai_es_tarsadalmi_elete.htm

⁴⁸⁸ Tisza László, Tisza Kálmán testvéröccse (Geszt, 1829. június 29. – Gmunden, 1902. augusztus 28.). A szabadságharc kitörésekor kir. táblai főlesküdt jurátus volt, a nemzetőrség megalakulásakor beállt katonának, később mint főhadnagy a Nádor-huszárokhoz, majd a Miklós huszárezredbe lépett át. 1848. december 31-én a szerencsétlen móri ütközetben tizenkét sebbel maradt a csatatéren, de megmenekült az elfogatástól és a Nagyvárad melletti Püspökfürdőben gyógyították. A világosi fegyverletétel után hadifogságba jutott, de mint sebesültet elbocsátották. Ezután Berlinbe ment egyetemi tanulmányokra, majd 1852-ben Erdélybe tért vissza és gazdálkodott. 1866-ban képviselőnek választották. Leánya, Ilona, gróf Tisza István felesége volt. Birtokán gyümölcstermesztéssel is foglalkozott. Irodalom: STURM-FÉLE 1892. 334–335. p. <https://bit.ly/2vZZNTB>

⁴⁸⁹ Wodianer Albert báró, id. (Szeged, 1818. augusztus 13. – Budapest, 1898. június 17.) A gimnáziumot Szegeden és Budapesten, majd a politechnikumot Bécsben végezte el. Külföldi tanulmányutak után hosszabb ideig Angliában élt. Részt vett a szabadságharcban. A család birtokosztály-egyezségekor Albert a gyomai uradalmat kapta. 1867. szeptember 28-án a M. kir. Északi Vasúthoz királyi biztossá nevezték ki. 1885-ben feleségével, borosjenei Atzél Zsófiával katolikus árvaházat és iskolát építtetett Gyomán, s ugyancsak az ő anyagi áldozatukkal épült meg a gyomai Szeretetház és a katolikus templom (Hauszman Alajos tervei alapján). 1886-ban báróságot kapott és a főrendiház örökös tagja lett. Végrendeletében nagy összeget hagyományozott üdülöházak létesítésére, s a későbbi budapesti János Kórház részére, ahol fiatalon elhunyt leánya Alíz szobrának talapzatán domborműves arckép örökíti meg az adakozót (Húvös László, 1912). Hasonlóan nagy alapítványt tett a Magyar Tudományos Akadémia javára is (25,000 forintba néptanítók jutalmazására), értékes festménygyűjteményének egy része az Országos Képtárba került. Irodalom: SZINNYEI; MAGYAR ZSIDÓ LEX. 2006. 965. p. <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/0973.html>; STURM-FÉLE 1897. [Megtekintve 2013 augusztusa] <https://bit.ly/2MjZtd> KARÁCSONYI 1896.

https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psm1_docID_31782_secID_83391.html

Tiszteletem add a' Sármezey úr és kedves családjának.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal lapszélén található Bereczki Máté kézzel írt megjegyzése: „Élőszóval.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. augusztus 9. B-124. számú levél

„Arad, Aug. 9. 1880.

Kedves barátom!

Nem lévén benne bizonyos, hogy megkapod-e idejében a tegnap előtt hozzád írt leveletem, ezennel értesítelek, hogy holnap azaz f. hó 10-dikén d. után már Túron leszek. Kérlek tehát, légy szíves alkalomról gondoskodni számomra, hogy föltalálhassalak.

Sok jót kíván

igaz barátod

Bereczki Máté"

[Dörgő Dániel a levél hátoldalára a következő szöveget írta:]

„1880. Aug. 10-én a' délutáni vasut vonattal eljött Bereczki Máté barátom hozzám látogatóba Turra, nagy örömünkre itt volt, kertbe cseresnyét ójtott, Báriba halásztunk, vadásztunk. Elment Aug. 17-én a déli vasuton. Ojtó bicskájával meg borotválkozott.

Báriba.

Dörgő Dániel"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. szeptember 14. D-131. számú levél

„Mező Tur 1880 Aug 23.

Kedves Barátom!

Elmeneteled után azonnal vissza mentem a' tanyára és csak az este jöttünk haza László fiammal, 's Mari leányommal. Mindenek előtt fogadd köszönetünket azon jószágodért, hogy bennünket meglátogattál, és habár a' fő czélt – a' fürdést nem is alkalmazhattuk, köztünk annyi ideig tartózkodál, bár ismétlődhetne az eset, minél többször és tovább. Szinte büszke vagyunk rá, hogy sok teendőid, és annyi jó barátaid között minket megkülönböztetve e' szerencsében részesítél.

Kedves nőm meg nyugtatására írj pár sort, hogy vajon egésséged az utazás következtében nem szenvedett-e? Nem lettél-e beteg? – mint a' mult évben? Én is féltelék, hogy a' nyakad inai merevültek voltak.

Az elmeneteledkor kezdett böjtölést 38 óráig huztam ki, azután a' dunyha alatt erőssen kiizzasztottam magamat, majd egy jó sétát tettem, így 3 nap mulva egésségem helyre jött, de kedves nőmnek még most is van kevés hascsikarása.

Tegnap délelőtt már meg fürdőttünk, bár a' víz nagy, elmeneteled ólta 12 hüvejket nőtt apránként magasságban. De tegnap reggel ólta nem áradt a' víz áll, a' Körös laposokat még nem borítá el. Kaszáltattam is már néhány kocsira való sarjut a' laposon. A' vad ruczák még mindig tömegesen itt vannak, a' mult héten csütörtökön László fiam egy jó barátjával 2szeri duplázással az ismert helyen 9 nagy ruczát lőtt, de csak 5öt foghattak meg nem lévén kéznél hajó. 2 ízben pedig a' vakvarjúkra⁴⁹⁰ tartottunk hajsztát. 12 db esett, de csak 2tőnek vólt szép tolla. A' takarók e' Gém speciest ellenkezésem daczára is megették, mondván, vétek vólna a' hust eldobni. Valóban a' husa sárgás fehér vólt, mint a' csirkéé, de kis tömegű, a' bőre pedig erőss.

Az esős, borongós idő fojton tart, a' vontatók csiráznak, Pénteken és Szombaton elnyomtattam 15öt. 7 vékát ad egy vontató, a' csiráson kívül, mellyet külön lehánynak, megszáírtnak és összeraknak, majd később elnyomtatnak, a' 15 vontatóba 2 vontató csirás lett.

A' kertbe az ólta nem vóltam, délután 2 órakor megyek ki vómmel és két leányommal.

⁴⁹⁰ Vakvarjú = bakcsó (*Nycticorax nycticorax*) a gólyaalakúak (*Ciconiiformes*) rendjébe, ezen belül a gémfélék (*Ardeidae*) családjába tartozó faj. Népies neve vakvarjú, kvakvarjú, oláhpap, kakcsó, vasfejű vakkánya.

A tanya most már meg élénkült, sok ember, mindenféle jószág itt van. El is adtam 10 süldő disznót 140 Ftért.

Olvastam, hogy Ottrubay⁴⁹¹ ur gyümölcsseiért érmet nyert, örülök rajta, midőn embereid = embereink kezdenek feltűnni, kitűnni, ismertekké lenni, tért foglalni, ez az ügy diadala.

A' halászattal felhagytak, nem bóldogulnak a' nagy vízbe. Rákot se lehet fogni.

Írj sok mindenről, Aradról, kertedről.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A 4. oldalon, a levélhez képes fordított állással, Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése olvasható: „Dörgő, Válasz 14/9 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

⁴⁹¹ Ottrubay Károly, id. (1801 k. – Arad, 1883. január 21.) 1837–1840 között verseci kincstári biztos, uradalmi ügyész. Felesége schwanenheimeri Hruby Jozefin révén rokona volt a cseh származású, Versecen született, németül beszélő, de a magyar hazáért harcoló schwannenheimeri báró Hruby Gyula (1826–1849) huszárórnagy, akit 1849 augusztusában Temesváron végeztek ki. Fia, ifj. Ottrubay Károly (Versec, 1838. június 23. – Arad, 1925. október 27.) Arad vármegyei járásbíró, majd az aradi királyi törvényszék bírása, elnöke, gyümölcsstermesztő, amatőr pomológus. A Gyümölcsészeti Vázlatokban több ízben emlegetett Ottrubay Károly Arad vármegyei járásbíró az ifjabb Ottrubay lehetett, és Bereczki Máté róla nevezte el az Ottrubay pirókja körtét. Ezen felül tőle (is) kapta az alábbi gyümölcsfajtákat: Madame Hutin körte (1878); Montfort szilva (1874); Hartwiss sárga szilvája (1875); Lucas király szilvája (1880); Boskoopi szép alma (említi az aradi kert, ahol szépen terem); Laubinger cukorszilvája (1880); Lawson sárga szilvája (1881); Bavay ringlója (1884 k.); Pontbrianti szilva (1884 k.); Onderka damascénája szilva (1883); Thirriot vajonca körte (1884); Canadai piros alma (1880-as évek, aradi kertben írta le); Peupion renetje alma (1886); Elzászi piros renet alma (1886); Dörell nagy szilvája (1880-as évek, aradi kertben írta le); Montlaur-i Rajmond körte (1885). A Magyar Kárpát Egyesület Aldunai osztályának 1890–1892 körül választmányi tagja volt. (A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006. <http://mhc.szofi.net/csarnok/o/ottrubay.htm> – Megtekintve és javítva 2018.)

1880. szeptember 14. B-125. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 14. 1880.

Kedves barátom!

Sokat végeztem azóta, a mióta szerető családi körödből eltávozva haza érkeztem. Ojtogattam új szilvafajokat, a melyek még hiányzottak gyűjteményemben, aztán hazai almafajokat is. Ojtogattam olyan fajaimról, a melyek a fajfákon veszendőben vannak s tanulmányoztam gyümölcsfajokat is, melyek különféle név alatt érkeztek hozzám különböző helyekről a hazából. Így a Madai Kormos almát három különböző név alatt kaptam meg: de aztán a lelkiismeretes összehasonlítás után kisült, hogy mind három nem más, mint a Máдай kormos. Így a Havasi fürtös alma is 3 féle név alatt jött hozzám. Ezek is egy és ugyanaz fajnak bizonyultak be. A »Nancy-i nagy mirabellá«-t⁴⁹² Dr. Lucastól kaptam s minthogy növényzete csakugyan egyezett a leírással, azt hittem az előtt, hogy fajom valódi és be is vezettem a catalogom valódinak fölismert fajai közé. Az idén kaptam aztán fámon vagy 20, leírásra éppen alkalmas szép példányt s midőn le akarom írni, akkor látom, hogy fajom nem lehet valódi, mert sokkal később ért nálam, mint a leírások szerint Némethonban érni szokott. Előkerestem aztán a könyveimben leírt összes szilvafajokat s csakhamar rátaláltam, hogy az én Nancy-i nagy mirabellám nem más, mint Kései mirabella (=Mirabella tardive, Runde Brisette).

Szerencsére eddig senki sem kért tőlem vesszőt a Nancy-i nagy mirabelláról s ha ezután kérni fog valaki azt mondhatom, hogy »kiveszett nálam«: különben szépen megjárhattam volna vele. –

Nem tudom, nem adtam-e neked vesszőt a De Fays-Dumonceau almámról?⁴⁹³ Én ennek a nevének leírás alkalmával megváltoztattam s annak a nevére kereszteltem nyelvünkre, a ki azt magról nyerte volt és előbbi nevének a francziáknak hagytam meg. Ha kaptál tőlem vesszőt e fajról és meg van nálad is, akkor kérlek javítsd ki te is »Lorio magoncza« névre. Könnyebb ezt a nevet a magyar embernek megtanulni, mint a Szentiván-ének szerű furcsán hangzó »Président de Fays-du-Monceau« franciás nevet, mely elijesztené a magyar embert a faj szaporításától, pedig meg érdemli ám, főképp a hegyes vidékeken. –

Kistanyai kertünkben, a Battonyai határban megint termett a Boisbunel kobakja két körtét. Kisebket jóval, mint tavál, de alakjának furcsaságát ezekről is jól megítélheted. Kissé tovább hagytam a fáján, mint

⁴⁹² Nancy-i nagy mirabella (szilva)

⁴⁹³ De Fays-Dumonceau (alma) = Lorio magoncza

kellett volna s azt nyertem vele, hogy a nagyobbik lepottyant a földre, a mikor kimentem érte, hogy leszakítsam számodra a fáról. Nem tudom már most el lesz-e tartható addig, a míg teljesen megérhetik és megpuhulhat. Tartsd hát addig, a meddig lehet. Ízért a kisebbikről is megítélheted, a melyet magam szakítottam le fáról, bizton eltarthatsz addig, a míg meg nem puhul. Aztán írd meg nekem, hogy milyennek találtad. Én tavál vetekedőnek találtam a Napóleon vajonca ízével, levességével. – Tavál october közepén értek meg nálam. –

Némely fát megritkítandó több vastag ágat fűrészeltem le róluk. Munka közben megfeledkeztem magamról. Nagyobb erővel dolgoztam, mint tanácsos lett volna s e miatt szempillám megint gyulladásba jött s 4 – 5 napig ismét szobai áristomra kényszerít e baj. –

A napokban vendégem volt. Petrovay György, Nagy-Körüből látogatott meg. Faiskoláját akarja megnagyobbítani. Arról tanácskoztunk aztán, hogy milyen fajokat s fajonkint milyen mértékben szaporítson. Ugy hiszem, meglegedve távozott el tőlem.

Áldjon meg a jó isten benneteket, nagyját ugy mint kicsinyjét, mindenféle jóval! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Aug. 23-ról írt leveled megkaptam, de a nagy ügyekezet nem engedte, hogy rögtön válaszoljak arra. Remélem szerencsésen bevégezted a nyomtatást?

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. szeptember 19. D-132. számú levél

„Mtur 1880 Sept 19.

Kedves Barátom!

A’ mult este költöztünk haza a’ Körös folyó partjáról, a’ sok alkalmatlan időbe bevégeztem a’ nyomtatást, ottanni összes termés 455 köből ebből buza 212 köből, elis adtam 10 frtjával másáját, meg hagyom csak a’ vető magot. Nem csak a’ nyomtatást végeztem ott be, de a’ szántást és vetést is. 1 napi munka kivételével. Van itt 36 hóld buza vetésem, fele már szépen ki is kelt, tapasztalásom, hogy e’ szikes földekbe a’ jókori buza

kitűnően szokott sikerülni. A' sarju szénának fele eső nélkül össze ment, de vagy 4 ökor szekérre való alkalmasint renden vész. Valamint a' vájogom is szétázik, a' miből szekér szint akartam csinálni.

Tegnap és tegnap előtt itt igen nagy esők voltak égzengéssel, apró jéggel. A' felleg a' földön hömpölgött, a' villám a' tanya körül a' föld felett néhány öl magassan cikázott, és gyenge hangon suhogott, mint a' madár szárnya. A' tanyán kárt nem tett, hanem a' város felett tört ki a' villám teljes erővel, a' millyet ritka ember ért, a' mint mondják 5 vagy 6 házba csapott be a' villám, de nem gyújtott, 1 asszonyt agyoncsapott, 2 embert csak a' szele ért. A' másik tanyánkon még asztagba van a' buzánk, árpánk, a' gép még nem érkezett.

A' szöllő rohad, semmivé lesz. A' tanács neki is szabadította a' szüretet, tehát a' héten én is leszedetem a' szöllőt, mihelyt a' nap kisüt, mert most is teljesen be van borulva.

A' két kobak körtét megkaptam, köszönöm, jó, hogy a' nagyobbikat is elküldéd, ez bajosan tart egy hétnél tovább, mert a' sérült helyen kezd rohadni, de leveszem rólla a' szél rajzát, könyvembe a' leírás után, a' másik kissebbiket majd ha megízlelhetem, megírom rólla ítéletemet. Nagyon örülök, midőn olly gyümölcs példányt kapok tőled – mellyet már leírtál, 's nállam is meg van valamely faj fán, de ki tudja mikor hoz termést? így nem kell soká várnom a' gyümölcs ismeretére.

A' De Fays-Du Monceau alma fa próba ága meg van nállam, igen vaskos, még is épségben kiálta a' hideget, még a' Canadaiak elfagytak mellette, kiigazítom a' nevét.⁴⁹⁴

Petrovay Györgytől hozatok a' László vőm vadassába körte gula fákat, ha kapok tőlle.

Midőn elmentél tőllünk egy hétig jó fürdő meleg idő volt, szinte haragudtam az időjárás iróniájára. Millyen jó lett volna a' meleg midőn itt voltál, meg ízlelhetted volna a' fürdést szabad vízbe és és hozzánk más nyáron is ellátogattál volna.

Bizony kedves vagy családom minden tagja előtt valamint emléked is.

Isten vélléd
szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

⁴⁹⁴ Bereczki előző levelében említette, hogy Lorio magoncának nevezte el a De Fays-Dumonceau körtefajtát.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. a' levélpapír 4. oldalára írta Bereczki Máté ceruzás megjegyzését: „Dörgő. Válasz 21/10. 1880.”]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. október 25. D-133. számú levél

„Mtur 1880 Okt 25.

Kedves Barátom!

Bizony régen halgatunk, midőn tegnap előtt a' Gyümölcsészeti füzetek⁴⁹⁵ VIIIik számának elején a' Canadai renet leírásánál nevedet megpillantottam, szinte kellemes érzés, 's jótékony melegség futotta át egész valómat. 's töltötte bé mostanában meglehető sivar szívemet. Kedvetlen, szinte életunt vagyok, óhajtom a' nyugalmat, olly nyugalmat, mellyből nincs küzdelemre ébredés. Mostanában 2 ismerős emberem temetésén olly jól esett kisírnom magamat. Csak midőn családomon végig tekintek, 's reád jó Barátomra gondolok, jut eszembe a' szent kötelesség: élni és tenni. Magam magamat számításba sem veszem.

A' sok eső, és eső okozta késedelmes munkálkodásom miatt 500 Ft károm van, de mind a' mellett ez évi jövedelem bőven fedezi kiadásaimat. A' késedelem bánt, kertembe még eddig a' komojabb munkák miatt semmit sem tehettem, szénám egy Körös zugba bent szorult, tűzre valóm házamnál még nincs behordva – s.a.t. aprólékos bajok ezek mellyek egy heti alkalmas idő mellett elenyészthetők. E héten az őszi vetést saját földemen bevégzem.

De jól tetted, hogy az Althann ringlóját és Montfort szilvát kidícsérted, bizony a' te irányadó szavaidra ezrével fogják azt a' jövő évbe is elszaporítani, van e' rólla elég gajjad? Mert ugyan meg fognak érette rohanni. Althannból meglehető mennyiséggel lehetek kisegítőd, de Montfort nincs, tehát abból majd kérek tölled.

Nagy hiba, hogy olly gyümölcs fajok ábrái jelennek meg lapunkban, mellyek elterjesztésre nem valók. Mint a' Canadai renett, mond meg Villási barátunknak, hogy ollyannak leírását nem fogod teljesíteni, bizony méltán támadhatnának meg, és okadatolva – illy tettekért.

A' Boisbunel kobakja körte nagyobb de sérült példányát Oct 1ső, a' másik kisebb példányát pedig Oct 20-án szeltem fel, ugy látszik, nem

⁴⁹⁵ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

egéssz érett korában vetted le, mert némi zöld fű megérzett rajta. De a' mi olvadékonyságát illeti, mint a' mellett csordulásig az vólt, mint a' Napóleon vajoncza, köves szemcse semmi, czukrossága lehetett volna több. A' nagyobb példányt lerajzoltam.

Tegnap itt egész nap hideg eső esett, az este hó is szállongott, most reggelre jó nagyot fagyott. Mari leányom kertjét, szép virágjait – mellyek a' mostani bő esőzésekbe buján díszlettek, – most semmivé tette, bizony sajnálom, nem a' virágokat, de leányomat.

Egességünk mindannyiunknak jó van, László fiamnak fájt vértolulás miatt pár napig a' szeme, de már jobban van ő is.

Leveledet óhajtva várjuk, egész családom üdvözetét küldi számodra, add át tiszteletemet Sármezey urnak, 's becses családjának.

Isten áldjon meg

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét, amelynek a' 4. oldalát Bereczki Máté „számolópapírnak” használta, rajzolt rá és számolt rajta.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. október 27. B-126. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 27. 1880.

Kedves barátom!

Sept. 19-én írtál hozzám levelet, melyre még nem válaszoltam. Különben ama leveledben nem is volt olyan tárgy, a melyre sürgetőleg kellett volna válaszolnom. Majd egy egész hónapja már annak, hogy mit sem hallok felőletek. Azóta pedig, hiszem, mind bevégezted mezei munkádat is. Gondold rá hát magad és írd megint!

Hogy én nem írtam hozzád, annak sok oka volt. Rendkívül megsaporodott levelezésem! E hó 6-dikán egyetlen élő öcsémet elvesztettem.⁴⁹⁶ Sokáig betegeskedett

⁴⁹⁶ Bagyinszki Illés (1827–1880) kőfaragó és gazdász, Bereczki Máté öccse. Romhányban élte le életét. Bereczki Máté a legkorábbi, fennmaradt levelét neki írta 1847. december 13-án Pestről. (Lásd teljes szövegét: SZABÓ 1995-a. 22-24. p.) Romhányban az 1868. évi kataszteri térképen az 55-ös szám alatt szerepel háza és udvara, s ugyanekkor Felsőbodonypusztán is háztulajdonos a 13. számú házzal és telekkel.

szegény! jól járt, hogy megszabadult kínjaitól! – Gyermekével – hihetőleg a betegeskedésből származó ingerült állapota miatt, nem volt megelégedve. Végrendelet nélkül halt el s most van dolgom, hogy a gyermekeket, kik, úgy látszik, apjuk vagyonszerzési természetét örökölték, – az örökségen való osztásban össze békíthessem. Levelet levél után kell küldözni hozzájuk s ők folyvást új és új zavarodásról értesítenek. Szídom aztán őket, mint a répát s adok nekik jó tanácsokat, ha meghallgatnák! –

Alig volt egy gyümölcskiállítás a hazában, hová meg nem híttak volna bírálónak. Milyen hálás tér lett volna ez egy jó módu mágnás ifjunak magát tündököltetni az országban mindenfelé!! Nekem ellenszenvem van a tündöklés iránt. Sem módom, sem időm nincs hozzá, csavarogni az országban. Egészségi állapotom sem olyan, hogy veszély nélkül barangolhassak a világban. Igen természetes, hogy a meghívásokat el nem fogadtam, el nem fogadhattam és e miatt megint több levelet kellett váltanom, mert igazolnom kellett elmaradásom.

Hanem aztán neki is fohászkodtam itthon a dolognak. a Füzetek⁴⁹⁷ 10-dik számában láthattad is munkám! Ha véletlenül el nem késik, a XI-dik számban megint megjelenhetik egy hosszabb cikkem az Orbai almáról, melyet csak most végezhettem be: de ezt sem küldhetem most el, mert Villási az Erdélyi gyümölcskiállításra ment, honnan visszajövet alkalmasint betenkint hozzám is. Ha eljő f. hó 30-dikán, a mikor azt megígérte, majd átadom neki a kész cikket.

Meglásd, hogy e cikkem nagy szelet fog csapni! Dr. Lucasnak is elküldöm. Villási megígérte, hogy lefordítja németre, hogy Dr. Lucas és közölhesse lapjában. – Vigyázz a neked küldött Orbai alma csemetékre! Becses jószág az!! Nem emlékszem már, hogy mindkét fajból küldöttem-e? aztán hogy milyen név alatt küldöttem? de annyit mondhatok, hogy a Csíkosi Orbai alma nevet adtam, a Fehérnek pedig „Torjai magoncza” a neve ezentul. Jól megjegyezd mindenik csemetén az újabb nevet, mert nagyon valószínű, hogy vesszőkért még rád is szorulok e két fajról. A székely atyafiaktól nem hiszem, hogy az idén kaphassak megint! pedig jó volna, ha kaphatnék, mert tudom, hogy a nálam levő készletet, aligha az utolsó szálig el nem kell osztanom.

Az újabb körte fajokról alkalmasint minden vesszőket el kell kérnem, mert egy némelyikről alig 5-6 szál vesszőm van a próbaágakon. Előre figyelmeztetek tehát, nehogy lenyirbáld idő előtt vesszőidet. –

Mihelyt a nagy fene takarítás, meszelés bevégeződik s újból rendbe jöhetnek szobámban azonnal kijegyzem azon fajokat, a melyekről vesszőre

⁴⁹⁷ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

lesz szükségem tőled is. Most nem lehet még, mert e levelet is vendég szobában kell írnom számodra. –

Áldjon meg a jó isten, mindnyájatokat, minden jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁴⁹⁸

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. november 7. D-134. számú levél

„Mtur 1880 Nov 7.

Kedves Barátom!

Oct 27 kelt leveled a' postán keresztezte az én leveletem, mert hiszem, hogy meg kaptad te is akkor tájban írt leveletem. Milyen szépen össze vág természetünk 's gondolatunk, egyforma ideig birtuk a' halgatást kiállani.

Meg halt tehát testvéred! Majd reánk is elkerül a' sor. Vajon mellyikünk siratja meg a' másikat? A' kő gyufa tartók testvéredre emlékeztetnek - hiszem, hogy ő csinálta?

Vólt é nálad csakugyan Villási? 's ha igen mit beszél az Erdélyi gyümölcskiállításról? Ird meg.

Az Orbai fehér magtalan - most már Torjai magoncza alma fából 7 db gyenge kis csemetém van. Az Orbai csíkos most már Orbaiból pedig 18, ez utóbbi bujább növést mutat mint az első. Nehezen éledtek biz ezek, a' télen fordított még vad földbe, de azért némellyikén van óldal hajtás is, bár nem eléggé érett, mind a' mellett majd annak idejébe elküldöm hozzád több gajjal együtt midőn meg irod, hogy lesz rá szükséged és mellyekre.

Hát Csobot öcsénk nem küldene vagy 100 db gyümölcsajtást nékem? Hogy ha irnék néki? mond meg. A' tőled kapott gyümölcsfa fajokról addig egy szál vesszőt sem fogok le hányni, míg meg nem irod, hogy melly fajokból leszek kíségető? Jegyfácskákból mellyeket tavaj küldöttél, még van elég tiszta, hogy a' kívánt fajokra köthessem.

A' László vőm fordított kert földje, szépen meg szelidült, omlik, alkalmasint a' mult heti fagyások következtében, tegnap és tegnap előtt

⁴⁹⁸ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 78–79. p.

rakattam után a' hiányzó szőlő vesszőket, és be is fedtettem őket. Hólnap pedig ültetek bele ójtványokat. Petrovay György öcsémtől hozattam 36 körte, 4 cseresznye csemetét, tegnap érkezett meg, még kisémet bontottam. Elismert, kipróbált fajukat hozattam, reményelem hogy fen tartotta a' fajok hitelességét? Mind te tölled kapta, majd meg látom hólnap a' gajjairól is.

Hát Dániel Lőrincz hogy van? Kaptál e tölle fenyő szurkot? Bizony jót tennél velem, ha én is kaphatnék belőlle hamarosan, mert e' hét utólján a' fákat tisztítottam a' fagy kár sebeitől, a' kényesebb és becsebb fajoknak hidegen fojó kenőcs kellene.

A' Glocker-féle pöszméte bujtványaim kevés kivétellel a' téli fagy által elpusztultak. Kedves nőm nagyon sajnálja őket, erőssen sarkal, hogy hozassak valahonnan, vajjon Kolozsvárról vagy Gobóczitól hozassak é? És vajjon van é ott? Ird meg azt is, de mielőbb, mert azt ősszel kell ültetni, tavasszal korán hajt.

A' mult hetekbe olly igen elvóltam keseredve hogy a' sok teendő nyakamra nőtt, hogy több kárt vallottam, 's több munkám teljesítésében az eső gátolt. Most, miután a' dolog nagyját hátam megé hánytam, nyugodtabb vagyok, csak tűzre valót és szénát kell a' házhoz szállíttatnom, ezután a' kukoricza földet ugaroltatom.

Bánrévi pusztán most már van vasuti állomás. Kétegyházáról egyenesen tanyánkra jöhetsz ezután, a' mult héten Szerdán mentünk László fiammal oda vasuton vadászni. Ujra temérdek vad rucza van, akár a' felleg, csak hogy most egészen más fajuk jöttek, aprók, igen sebessen szállók, úgy tudnak csapkolódni, játszani a' levegőben, mint mikor az öjv hajtja a' seregélyeket. 4et lőtt László reptéből.

Ha Orbai almát kapsz, küldjél nékem belőlle egyet had láthassam meg.

Mit beszél Villási a' lapról, csak fen áll a' jövő évre is? Mit tegyünk érette? Ugy félttem, hogy.

E héten semmi lapot sem olvastam, el vagyok maradva a' világtól, mindjárt megyek a' Casinóba olvasni. Ott most ugyan kevesen vannak, mert ma van az évi szokott nagy hajtó vadászat, de én már le mondtam a' fásasztó rendezésről, kisé megyek, fiatalabb embereknek való az.

Kedves nőm egész családom, a' két kis iker leányom tisztelnék, jó egészséget kívánnak néked.

Áldjon meg a' jó Isten.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. Bereczki Máté írása: „Válasz 19/11 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. november 13. B-127. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 13. 1880.

Kedves barátom!

Erdélyből Batull almát ígértek. Vártam, hogy neked is küldhessek belőle: de már beleuntam a várakozásba. Küldök más almafajokról, a melyekről hozzám mutatót küldöttek. Izleld meg te is és mondj felőlök ítéletet. Így küldök

*⁴⁹⁹ 1-ször is egy Orbai almát, melynek száras végén egy 3-as szám van írva. Ez meleg szobában hamar megért. Izleld meg mindjárt! mert másképp tulérik egészen.

2-szor Egy Torjai magonczot vagy Fehér magotlan almát. Ennek a száras vége felé az oldalára egy 2-tós szám van írva. Az egész nevet sem erre sem arra nem lehetett rá írni, mert zsíros volt a bőre. Ez is megízlelhető azonnal.

Megjegyzem mindkettőről, hogy hibás fejlődésű példányok. Más években az Orbairól is olyan nagyokat kaptam, mint a milyen a most küldött Torjai magonczo.

3-szor Küldök 4 db. Schönbrunni renetet. Ez a kolosváriak kedvencz almája. Nagyon hasonlít a Nagy arany pepinhez, de ennek vegetatiója mégis különbözik kissé. Finom jó alma ez is, éppen oly finom ízű a Nagy arany pepin is, melyről ez uttal nincs gyümölcsöm.

4-szer. Küldök három db Sóvári almát, melyet Munkácsról kaptam Sárkány Gábor⁵⁰⁰ községi igazgatótól a kivel néhány év óta levelezésben

⁴⁹⁹ */ A levél margójára Dörgő Dániel ceruzával írta a következő sort: „Ezen almafajok szélrajzait lásd a Guide Pratique könyvnek hátulján.”

⁵⁰⁰ Sárkány Gábor (1846 k. – Munkács, 1909. január 30.) tanügyi igazgató, gyümölcsstermelő, városi képviselő Munkácson. Bereczki ismerőse. 1878/79-ben Munkács város községi iskolájának azévi értesítőjét, 1886/87 és 1887/88-ban pedig a Munkácsi állami iparos és kereskedelmi tanonciskolák aktuális évi értesítőjét adta ki, mint igazgató. A „Bereg megyei tanítói egyesület” munkácsi körének elnöke volt, a *Munkács* című lapban sűrűn írt észrevételeket, híreket. A munkácsi óvónőképzésben is aktív szerepet vállalt, az 1898-ban rendezett óvodapedagógiai gyűlés egyik szervezője volt. „Sárkány Gábor állami elemi iskolai és iparosinas-iskolai igazgató, a beregvármegyei tanítóegyesület elnöke. Munkács város képviselőtestületének és a református egyház presbitériumának tagja, az arany érdemkereszt

vagyok s kit »Kedves öcsém«-nek szoktam szállítani, mert igen derék fiatal ember: ő pedig »Kedves bátyám«-mal szokott engem szállítani. Izleld meg ezt az almát és mondj véleményt róla! Én hazai magoncznak tartom.

5-ször. Küldök egy Piros Súlyom almát, mely annyira zsíros bőrű, hogy nevet vagy csak számot sem lehet rá írni. Ez a szára körül rikító piros.

6-szor. Küldök 2 db Téli csokros Súlyom almát.⁵⁰¹ Erre rá van írva a név.

7-szer. Küldök egy névtelen Súlyom almát. Erre egy 5-ös számot pingált Csoboth öcsém.

Ezen három utolsó fajt mind Csoboth öcsém küldötte. Három széken van nagyon elterjedve mindenik s van hozzájuk hasonló alma 25 féle is, melyeket mind csak Súlyom almának neveznek.

Ird meg nekem mindenik fajról, hogy hány pénzt érőnek tartod s méltók-e a figyelemre.

Csoboth öcsémet hijjába szólítanád föl gyökeres tósarjak küldésére,⁵⁰² mert náluk Torján⁵⁰³ még most nem kapható. Más faluból, más emberek fái alól pedig restell két ízben is kéregetni: de azért úgy hiszem, hogy számomra mégis csak össze keres valamennyit, mert avval ijesztgettem, hogy ha nem küld újból, akkor kénytelen leszek az érdeklődőknek az utolsó szálíg szétosztani azon csemetéket, a melyeket tavál küldött nekem s a melyek nálam gyönyörűen meggyökeresek és vígan is hajtottak, sőt avval sem elégszem meg, hanem – ha nem jutna mindenkinek, – hozzá utasítom azokat, a kiknek nem juttathatok a magaméból. – Remélem tehát, hogy bizonyosan fog küldeni s nem leszek arra szorulva, hogy tőled kérjem el a vesszőket. Dugdod el vesszőidet, tavasszal, magad, hogy meggyőződhessél róla, hogy csakugyan meggyökeresednek-e dugványaid. Nekem, úgy hiszem, még azon esetre sem kell vessződ, ha Csoboth öcsém mit sem küldene. Ugy fogok segíteni magamon, hogy a nálam meggyökeresedett vesszőket nem ásom ki egészen, hanem föld alatti részüket derékon ketté vágom, s így gyökeres vesszőt adhatok másoknak s a nálam földben maradt részről megint kaphatok új, erőteljes hajtásokat. – Mert azt tapasztalom, hogy a tavasszal kapott vesszők nem csak alsó vesszőkről hajtottak gyökeret, hanem a meddig a földbe jutottak köröskörül, minden oldalról eresztettek új gyökszálakat. –

tulajdonosa január 30-án hatvanhárom éves korában meghalt Munkácson.” Források: *Budapesti Hírlap*, 1909. február 2. 8. p. és REHÓ A. 2012. 148. p.

⁵⁰¹ Téli csokros súlyom alma = Bereczki Gyümölcsészeti vázlatok 1-4. köteteiben nem szereplő, népi elnevezésű almafajta.

⁵⁰² Bereczki Máté megjegyzése a margón: „mert még nem eléggé idősek a fáik arra, hogy tósarjakat bocsássanak.”

⁵⁰³ Torja, Háromszék vm., Kézdi járás (székhelye: Kézdivásárhely). Ma: Turia, Románia

Czikkem az Orbai almáról alkalmasint csak a Decembéri számban fog megjelenni, mert Villási, a ki Ocktóber 30-án nálam volt azt mondotta, hogy a novemberi számból már elkésett a cikk. Bizony keveset beszélhettem Villásival, mert hozzám 30-án este 7 óra felé sötétben érkezett meg s már az előtt két éjjel mit sem aludt, tehát le kellett korán feküdnünk s ő másnap reggel félkilenczre már elment tőlem, mert Nov. 1-én már Keszthelyen kellett jelen lennie! Ugy látom, hogy szegény, ő is nagyon öregszik. –

Fáidon a nagy sebeket kátránnyal is be lehet kenned most, mert már a vegetatio szünetel s tavaszig úgy oda szárad a kátrány, hogy éppenséggel mit sem árthat fáidnak. Szurkot ugyan kaptam egy erdélyi barátomtól, de nem P. Dániel Lőrincztől és nem annyit, hogy elég volna neked, ha mind el küldeném is, a mit kaptam. Még nekem sem elég, pedig nekem nem fagytak el fáimon vastag ágak is.

P. Dániel, szegény, aligha meg nem háborodott elméjében. A nyáron írt utójára, de olyan zavarosan, hogy ép eszű ember lehetetlen, hogy úgy írhatott volna, mint ő. Azóta mit sem hallok róla.

Hát pöszmétét mért nem hozattál Petrovaytól, kapsz nála még különbeket is, mint a boldogult Glockertől. Küldök tőle, Petrovaytól, egy tavali katalógot is ez uttal. Derék, becsületes fiatalembernek ismerem őt.

Ide mellékelve küldöm azon fajok listáját is, a melyekről ojtóvesszőt küldhetnél, ha van. –

A Canadai renet világhírű alma. Szégyennek tartanak a módosabb emberek, ha még olyan almát sem ismerhetnének. Különben nem Villási akarta azt közleni, hanem az Országos Gazd. Egylet kertészeti szakosztálya. Én legalább lelkiismeretesen elmondottam, hogy mi a hibája s így kezemet mosom.

Sok jót mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. november 17. B-128. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 17. 1880.

Kedves barátom!

A tegnapi postával kaptam Erdélyből, Tordáról,⁵⁰⁴ Dr. Wolf Gyula⁵⁰⁵ öcsémtől Csíkos és Piros gyógyi almákat, melyeket helyesebben tennék az erdélyiek, ha »Csíkos gyógyi« és »Piros gyógyi« elnevezés helyett »Gyógyi csíkos« és »Gyógyi piros« névvel neveznék, mert hát az alma, maga csíkos és piros, nem pedig »Gyógy«⁵⁰⁶ nevű falu. Én még nem láttam életemben sem csíkos falut, sem piros falut: hanem almát, – azt már eleget láttam! Mihelyt Batult kaphatok azonnal küldök neked is egyegy párt mind a csíkosból, mind a pirosból.

A Gyógyi almákkal együtt kaptam Wolf Gyulától két db szép Daru almát is, melyről ő azt írja nekem, hogy az a valódi Sóvári. Elküldöm majd neked mind a két példányt, hogy gyönyörködjél benne s módod és alkalmad legyen kettő helyett négy darabot küldeni Dr. Wolf Gyula urnak Tordára, hogy ő is láthassa, hogy a »Daru« elnevezés már megelőzte a világ színpadán a »Sóvári« elnevezést s így az Erdélyi Sóvári már csak mint a Daru alma hason neve jöhet említésbe. Ha előbb ébredtek volna föl erdélyi atyánkfiai, a mikor még a Daru alma nem volt leírásban is megismertetve és Német és Francia országban e néven elterjesztve, akkor igen természetes, hogy az ő »Sóvári« almájuk csakugyan méltó lett volna arra,

⁵⁰⁴ Torda, Erdély, Aranyos-Torda vm. Ma Turda, Románia.

⁵⁰⁵ Wolf [Wolff] Gyula dr., (Kolozsvár, 1844. április 14. – ?), Tordán lakó bölcész, gyógyszerész, földbirtokos, gyümölcész, Bereczki Máté ismerőse. Wolff Gábor mérnök és Lukács Luiza fia. Középkolai tanulmányait Kolozsváron végezte; a magister pharmaciae oklevelét a bécsi egyetemen 1866-ban és a vegyészeti-doktorit ugyanott 1867-ben szerezte. Chemiai ismereteit 1868-ban Heidelbergben a Bunsen laboratóriumában is bővítette. Cikkei jelentek meg a bécsi Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaftenben (1867. Chem. Untersuchung v. Eisenerzen aus d. Erzgebirge bei Hüttenberg in Kärnten, Chem. Analyse der Mineralquelle v. Sztojka in Siebenbürgen); a Gyümölcészeti és Konyhakertészeti Füzetekben (1880-81. Erdélyi szőlőfajaink); apróbb ismeretterjesztő közleményei a régibb Erdélyi Gazdában. A botanikusok néhány növényt az ő felfedezése után ismernek és az ő nevére is nevezték el. Az apjától örökölt gyűjteményes kertje Tordán található és alsószentmihályi birtokán botanikus kerthez hasonló parkja van. SZINNYEI. Az Erdélyi Kárpát Egyesület tordai osztályának titkára. Lásd A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006 [Megtekintve és javítva 2018 augusztusa] <http://mhk.szofi.net/csarnok/w/wolffgyul.htm> Szentmihályon álló (korábban: Alsófelsőszentmihály, Tordai járás, Aranyos-Torda vm., ma: Mihai, Viteazu, Kolozs m.) álló egykori udvarháza ma kulturális rendezvények színtere (kultúrpalota). 1895-ben az EME Orvos-Természettudományi Szakosztályának tagja. 1894-ben az Erdélyi Magyar Kárpát Egyesület Tordaaranyos megyei osztályának titkára, választmányi tagja volt. Közreműködött az *EMKE uti-kalauz Magyarország Erdélyi részében*. (Kolozsvárt, 1891. Közművelődési. XII p. 340 p. - Magyarország erdélyi részének turista térképével.) című kiadvány elkészítésében is. ORIENT GY. 1933

⁵⁰⁶ Algyógyfalu [Algyógy], Hunyad vm., Algyógyi járás. Ma: Geoagiu, Románia.

hogy Sóvári név alatt legyen megismertetve, mert a temérdek Sóvári közt, – igen természetes! – hogy ez lett volna a király! hanem hát elkéstek s már most magukra vessenek, ha a »Daru alma« a jogos elnevezés és nem a »Sóvári«.

Kérlek hát küldj Dr. Wolf Gyulának 4 db »Darut!« akár az ő két példányát (melyet majd elküldök neked), is elküldheted a 4 db között. Bizonyos, hogy nem fogja megtudni, hogy a 4 db közül, melyik az, a melyet ő küldött. –

Éppen most kaptam egy Levelező lapon értesítést Benkő Dénes barátomtól, hogy Csoboth öcsém mégis csak fog küldeni 200 db gyökeres vesszőt, de csakis a Torjai magonczról, t. i. arról a fajról, a melyik nem csíkos. Ha elérkezik, majd küldök neked is belőle. Ugyanakkor szándékozom neked gyökeres galagonya csemetéket is küldeni, a melyeket körtével be lehet majd ojtanod, mert hát nem közönséges galagonya az, hanem olyan, a melyik ehető gyümölcsöket terem, fává képes nőni, mert vígnövésű igen edzett és szívóséletű fa ez! A gyümölcse olyan nagy mint egy törökmogyoró és nem piros, hanem fekete színű. A gyermekek nálunk igen kapnak rajta, mert ha megérik olyanszerű a husa, mint a naspolya husa, de savany nincs benne semmi, hanem egyszerűen csak édes. –

A fáról lehullott magvakat, ott, a fa alatt bekapáltattam most két éve a földbe s úgy kikeltek, mint a kender. Tegnap tegnapelőtt kinőttem⁵⁰⁷ a csemetéket éppen úgy, mint a kendert szokás. Van belőle elég. Vagy 100 db-ot neked, vagy 100 db-ot pedig Csobothnak is szántam. Nekem is marad még vagy 2 – 3 száz.

Már elküldöttem vagy 600 szál vesszőt két megrendelőmnek, a kik azonnal kérték azt elküldeni. – Van 6 db Coë aranycsepp szilvafám 10 – 12 évesek. Ezekről is kellett volna ezen megrendelőimnek vessző s képzeld egy szál, beojtásra alkalmas vesszőt sem találtam a hat, vén fán!! – Az egyiknek pedig a Wilkenburgi rózsalmáról kellett volna 12 szál vessző és én a próbaágamon csak 11 szál vesszőcskét találtam. Mind oda adtam. Már most nem jut több senkinek róla! – Éppen így jártam a Londoni pepinnel is. Ebből sincs több vesszőm, egy szál sem!!

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁵⁰⁷ nyúvás = a kender és len betakarításának egyik módja, melynél a megérett növényeket gyökerestül a földből kihúzzák.

1880. november 19. D-135. számú levél

„Mtur 1880 Nov 19.

Kedves Barátom!

Dus küldeményedet meg kaptam, fogadd érette szíves köszönetemet.

Az almákat még az nap estve megbíráltam Kedves nőmmel szélrajzát elébb megörökítve, még pedig hogy az össze hasonlítás lehető legyen, mind a' 7 fajt fentartva későbbi kínálatra, 1 schönbrunni renet, 1 munkácsi sóvári, és 1 téli csokros sójom almát. Minthogy leveledbe 2 ízben is kikéred véleményemet, a' bírálatra lelkiismeretes gondot fordítánk, tehát hald a' következőket:

1. Az Orbai (csíkos) alma fájdalom tulérett, magháza körül podvás, ítéletet alig mondhatok reá, mert husa a' romlás miatt kesernyés és kevés levű vala. Külsejének szinezete és belsejének husa a' Téli arany Parménra emlékeztetnek, ha zárt kejhe nem vólna, hajlandó vólnék állítani hogy talán abból származott, ha nincs is annyi belbecse, de más tulajdonaival – hogy gyökér után tenyészik és talán erősebb természetű is lehet – minden esetre tenyészteni és nagyban terjeszteni kell, még pedig szerintem nem ójtó gajj, de gyökthajtások által kell terjeszteni, így rohamosan a' kiirthatatlanságig elfog terjedni.

2. Torjai magonc. Valóban magvatlan, olyan nagy üreg van a' magháza helyén, mint egy kis dió. Zöld laza kásás husa vad savanyu, 3ad rendű alma, nem érdemes nagyban terjeszteni, husa nem enni, legfeljebb nóm szerint főzni való, mert savanya megjárja a' [egy szó olvashatatlan] ember gyomrát, ki a' bort nélkülözni kénytelen. Jó hogy torjai magonc nevet adtál neki, mert az orbai almához távolról sem rokon.

3. Schönbrunni renet. Kitűnőleg első rendű csemege gyümölcs, finom czukros savanya van, kár hogy fonnyadni szeret, és ekkor levességét veszíti, lehetett vólna benne több lé is.

4. Munkácsi Sóvári: Illyen fajta alma Turon is van, Nagy Kerekiből a' Csanádiak⁵⁰⁸ birtokáról származott ez előtt 40-45 évvel. Pompás

⁵⁰⁸ Nagykerekiben a 19. század közepén Csanády Sámuel, hajdúkerületi főkapitány volt a földesúr. Rendbe hozatta a kastélyrészt, de a híres kereki várnak többé szerepe nem volt. A lepusztult lakóépület helyén 1752–84 között barokk kastély épült, délkeleti sarkán toronyszobával. Utoljára Csanády Sándor (1814–1892) 1848–49-es megyebiztos, nemzetőrkapitány, később országgyűlési képviselő, a környék bőkezű mecénása lakott itt. A

lefényképezni való fát növelt, melly meg adott 2 szekér almát jó termés idejekor. Itt Masánszkira keresztelték el vagy olyan név alatt kapták. Ezen faj alma bír mind azon kellékekkel, mellyel egy elterjesztésre méltó alma fajnak bírnia kell, fája erőss és nagyra nő, gyümölcse kemény, husa leves, fajsujja a' Batullal vagy Borsdofival, vagy bár melly nehéz alma fajjal felér olyan nehéz, akár a' körte, sokat terem, tavaszig könnyen eláll, nem fonnyad. Itt nállunk gyümölcse a' közepszerűnél kisebb, lehet hogy neked a' nagyalaku példányokból küldöttek. A' szomszédomnak Cs. Tóth Lajosnak⁵⁰⁹ van azon híres fája, ha ugyan a' Berettyó-Hortobágy vize ki nem ölte a' fáját, mihellyt találkozik véle, kikérdezem és ha vólna belőlle almája el fogom néked küldeni. Ezen alma fajt én 1871be, midőn a' Turi almákat bírálgatám, 's rajzolgatám, – 12 faj alma közt a' 4ik helyre tevém, csak az az egy kár van benne, hogy érett korában alig érzik rajta savany. Akkor nehéz megkülönböztetni édes vagy savanyu alma e? Milyen jó vólna bele a' Torjai felesleges savanyából. Ha még valahonnan is kapsz ilyen almát Sóvári név alatt, bátran rá adhatod a' Sóvári nevet, megérdemli. Itt Turon 4 ember állítá ki mint most a' könyvembe megnéztem, 1 masánszki, 3 sóvári név alatt. Sok magja van a' Turinak ez jellemzője.

5. Piros sójom: A' Sójmok között leggyengébb minőségű.

6. Téli csokros sójomalma: Ha ez olyan termékeny, vagy is csokrosan terem mint neve mutatja, méltó a' terjesztésre. Midőn a' ládikót felbontám, az egész szobát be tölté finom alma illat, bár melly tagja jött be családomnak, mind megszóllalt „de jó alma szag”. Szagolgattuk eggyenként, de biztos meggyőződésre nem jutánk, hogy mellyikébe ez? Én a' téli csokros sójom almán éreztem legnagyobb szagot, kóstoláskor is valami sajátosságos ízt és illatot, hajlandó vagyok tehát az illatot ennek tulajdonítani. Minekutánna ez a' sójmok közt legczukrosabb, legkeményebb, leglevesebb, 1ső rendű alma, savanya elég. Becse a' Munkácsi Sóvárival majd felér, van még mindenikből 1 példány, újra össze hasonlítom majd.

7. Az 5ös számú sójom alma: legszebb fejlődésű vólt, ízre kis különbség van a' csokros és e' közt, de még is keményebb husu és levesebb az első vagy is a' csokros, tehát a' 3 sójom között a' csokrost kell elterjesztened.

klasszicista kocsifeljáró, délnyugati porticus és belső átalakítás 1850-ben, a romantikus neobarokk átépítés 1870-ben a Csanádyak nevéhez fűződik.

⁵⁰⁹ Cs. Tóth Lajos, Dörgő Dániel szomszédja. 1887. áprilisában hunyt el, 59 évesen. Lásd Vasámapi Újság, 1887. 16. szám (Április 17.)

Kár, hogy Villási öregszik, ő a' legtevékenyebb emberek egyike, az ő helye nem egy könnyen fog betöltetni, ha tevékenysége vagy is mitől Isten őrizzen élete megszűnik.

Szegény Dániel Lőrincz!! elesett egy hű katonád. A' küldött 21 lap tartalmáról majd másik levelemben fogok észrevételeket tenni.

A 47 fajból, melyből vesszót kérsz, fájdalom vagy 17-20 fajról bajosan adhatok vesszót, mert részint kifagytak alanyaik vagy magok. De hiszem, hogy 30 fajból adhatok némelyikből elég bőven, mint Bordeauxi hercegnő, Daru, Török Bálint, Burdett Angelina, Esperen arany szilvája, Victoria királynő s.a.t. Annak idejébe lelki ismeretes gondol össze szedem, és el fogom küldeni. Majd írd meg, hogy ha sok talál a' pak lenni, a' tavaji mód szerint Náray ur utján hozzád?

Valószínűleg a' következőkből nem tudok adni:

Affre érsek, Csíkos Vilmos, Desportes Mór, Hardenpont kései, Nina, Piroska, Ananász (alma), Hubbardstoni páratlan, Tournay-i arany, Lawrence ringlója, Späth Anna, Tyson, Csatár.

Isten véled szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. a' levél 1. oldalán felül található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő tudomásul”.]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. november 26. D-136. számú levél

„Mtur 1880 Nov 26.

Kedves Barátom!

Az általad küldött galagonya csemetéket idejébe megkaptam, éppen most bontám ki a' hegyes végét a' csomagnak, bojgatatlanul hagyva a' mohába takart gyökeres végöket, újra bekötém, szép erőteljes és egészséges csemeték. Azért néztem meg, hogy alkalmasok e' kézben nemesítésre? Én ugyan nem vagyok nagy barátja a' kézben nemesítésnek, mert ha bár kezem után megfogamzik is, de lassan és sanyarun nő az, de még is kényszerítve vagyok azt tenni test alkatom miatt, vagy mással kellene beójtanom helybe, a' mire alig kaphatok itt biztos kezű embert. Ugy szándékozom tehát a' csemetékkal, hogy a' gyümölcös /:most

gyümölcsstelen:/ kamrába beteszem úgy a' hogy van bepakolva a' földre tavaszig vagy ha kibontom a' földbe eltakarom, tavasszal midőn elakarom a' fagy által felporhanyított földbe – László fiam új forgatású földjébe – ültetni, előtte való nap párosítás vagy lapozás által beójtom. Arra még nem határoztam el magamat, hogy vajon a' már kipróbált és terjesztésre legméltóbb 10-12 fajjal-é? Vagy pedig olyan fajokkal, mellyek nállam kivesztek, vagy mint új és tanulmányozni való fajok valószínűleg általad hozzám küldetnek? Helyben hagyod-é? Mit mondassz hozzá? Köszö[nö]m a' csemetéket.

A' Daru alma készletemet most vizsgáltam meg. 4 dbot találtam benne közép nagyságra meg nőttet az is a' nyári ütődés vagy rovar csípés által hibás fejlődésű, ha az általad netalán küldendő Dr. Wolf példánnyal külalakra megegyezik, akkor okvetetlen elküldöm Tordára, ellenkező esetben tévesztett dolog volna annak elküldése.

A Torjai magonc almát talán érdemén alól is ledifamáltam?⁵¹⁰ Sajnálom, hogy Török Bálint almám most nincs, az előbbi husának színe és talán íze is alig ha nem huz ez utolsóhoz, jó lett volna a' rang fokozat meg ítéllése végett őket össze hasonlítani.

Na Szegény öreg Lukácsi ugyan megjárta Kolozsváron, különben úgy kell néki. Miért beszél a' mai korba a' tudomány ellen! Hajlandó vagyok hinni, hogy a' Franciák és németek nagyszerű gyümölcsészeti irodalmát nem csak hogy tanulmányozta – de nem is olvasta, sőt talán nem is látta? Meg is mosták érte kúszappannal, bajosan megy többé Kolozsvárra. Sőt talán Erdélybe sem. Olvasom valamelyik politikai vagy napi lapba, hogy Lukácsi Sándor ur Kolozsvárról betegen érkezett haza, most sujos beteg. Elhiszem, hogy testben úgy mint lélekben. Szinte sajnálni kezdem, midőn eszembe jut, hogy ő lódított én rajtam is 1870-be nagyot a' gyümölcsészet temploma felé, 's ő vólt okozója a' véledvaló ismeretségnek, midőn a' hozzá intézett levelemet a' Kertész Gazdába kinyomtatta, mellyet te elolvastva engemet leveleddel felkerestél. Maradt volna ő pájáján, a' faültetésre való buzdításnál.

Hát ilyen hamar küldöd már az ójtó vesszőket? Mi lesz abból tanulatlan kezelés után Áprilisig? Ma majd hogy ki nem mentem kertembe számodra vesszőt szedegetni, de reggel el vólt borulva, az idő szája esőre ált, de már kitisztult. Most meg nem soká dél lesz, dél után vagy is ebéd után pedig lusta vagyok nem képes türelmet kívánó dologra, hólnap pedig disznót öleték az én János ácsommal, így ha rossz idő nem lesz Hétfőn

⁵¹⁰ Diffamál (latin) = rossz híret kelti valakinek, rágalmaz valakit. Nem használható igekötővel.

megyek a' kertbe vesszót szedni. Addig reménylem, hogy még kapok tőled levelet, hogy Náray ur utján, vagy egyenesen hozzád küldjem-é? Ha reá érek egy tiszta katalógodba feljegyzem, melly fajaidból van nállam vessző? Hogy ha netalán olyan fajra is vólna szükséged, mellyet levedből ki hagytál, vagy megrohannának valamely fajért, mellyből néked nem lenne elég gajj – kisegítőd lehessek.

A' Coë arany cseppről ha kevés fa gajjat – de gyümölcs vékony rövid gajjat eleget küldhetek, de a' Wilkenburgi rózsa almáról és Londoni peppinről talán csak 2-2 gajjacskát.

A kertembe termett rossz vincót⁵¹¹ nagyobb részben eladtam, és Hegy-Köz-Szent Imréről⁵¹² – hol egy Turról származott özvegy papné ismerősöm jó fekvésű kertje van, jóféle Érmelléki bort hozattam. Savanyu vízzel kedves ital lesz az, számítok reá, hogy vélled koccintgatok e' borral, 9 akót hozattam.

Kedves vöm és gyermekeim nagy kegyelettel gyakran emlegetnek, egésségesek.

Áldjon meg az Isten.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m.p.

A 4. oldal lapszélére keresztbe írta Dörgő Dániel a' következőket:

Ujra itt vannak a' nagy vadruczák, László fiam 5öd magával a' mult szombaton 26 ruczát és kisnyulat lóttek, a' vadrucza olly kövér, hogy 2tőnek1 liter sírja⁵¹³ lett, és ollyan jó mint a' szelíd, a' kövérje még pirítóson is ízlik, alkalmasint illyenek vetéseken buzával élnek."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét, amely 1. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 30/11. 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

⁵¹¹ Vinkó: vékony, üres, rendszerint savas ízérzetű, silány bor.

⁵¹² Hegyközszentimre, Bihar vm. (Ma: Sántimreu, R.)

⁵¹³ zsírja

1880. december 4. B-129. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 4. 1880.

Kedves barátom!

Éppen most kaptam meg a várt Batul almákat Erdélyből. Biz ezek nem igen szépek, tavál kétszerte nagyobbakat küldöttek onnan. Megeshetik, hogy egyik másik az itt küldött Batul almák közül nem lesz Batul alma, mert csak úgy kellett gondolom szerint kiböngészni több más almafaj közül, melyekkel összekeverten küldötték. Némelyikhez czédulát tettem a nevével együtt. Kibontáskor vigyázz a czédulára, mert másképp nem igazodhatsz el nevökre nézve. A Batul közül csak egynek lesz czédulája a többinek nincs. Küldöm az Erdélyi Sóvárit, a Gyógyi csíkos és Gyógyi pirosat, meg egy Ponyik almát. Aztán küldök egy meghatározás végett hozzám küldött körtét, melyet én Toulouse-i kései körtének gondolok.

Nagyon el vagyok foglalva, csak annyit írok ez uttal, hogy a jó isten mindnyájatokat áldjon meg minden jóval.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. december 4. D-137. számú levél

„Mező Tur 1880 Dec 4.

Kedves Barátom!

Éppen most dél utáni 2 órakor pakoltam be számodra egy csomó ójtó vesszőt, a' nagy sietségbe elfelejtettem levelet írni és a' pakkhoz tenni. Valamint egy köteg – mintegy 50 vagy 60 szál Török Bálint alma gajról is lemaradt a' jegyfácska a' köteg szorongatása közben, tehát arra bátran reá kötheted, mert tegnap saját kezűleg szedtem.

A' nagy sietséget az okozta, mert ma dél után 2 órára Iskola bizottsági ülésre hívtak, hol egy általam teendő indítvánnyal a' Gimnázium jövedelmét évenként 300 Ftal reménylem emelhetni.

Ki kell még jelentenem, hogy a' Van Marum kobakját nem tölled nyertem, de azért biztos lévén a' valóságába úgy a' nállam több évbeni termése, mint a' nállad látottnál fogva, oda mertem tenni. A' Congressus

emlékén kívül ezen csudálkoztak a' mult évi kiállításon leg inkább impozáns külseje miatt, erre mondták: hogy nem valódi, de csinált, a' miért az éppen ott lévő Kelemen⁵¹⁴ szomszéd haragba jőve, körmével megsebzé, bebizonyítván, hogy nem csinált. Hasolítsd össze a' tiéd gajjaival, 's ha nem hiszessz néki, dóbd el.

Az itt küldött fajokból – ha majd szükséges lenne (a' következő fajokból) adhatok újra vesszót: Daru alma, Török Bálint, Van Marum kobakja, Bordeauxi herczegnő körte, Victoria királynő szilva.

A' többi fajokból mellyeket kértél, nem tudok adni, mert vagy teljesen nincs meg a' faja se nállam, ki veszvén, vagy nincs rajta vessző. Szerencse, hogy kézben nemesített kiseded csemetéimre több fajt reá rakván, azok a' nagy hó alatt meghuzódtak, és kiteleltek. Így a' faj meg van ugyan többnyire nállam a' körtékből, de gajjat még nem adtak. A' szilva faj is meg van 3 vagy 4 faj kivételével, nem így az alma, itt hejre hozhatatlan nagy kár lett kertemben.

Tegnap előtt küldtem el a' catalógot, ha netalán valamelyikből fog kelleni gajj, majd ha szükségét látod – írj – azonnal örömmel szedem és küldöm. Szinte jól érzem magamat ilyenkor.

Majd apránként én is előszedegetem a' hiányzó fajokat, és valószínűleg egy hét alatt elküldöm neveit azon fajoknak, mellyeket tölled kérni fogok.

László fiam 2 db szeldelt levelű eczet fát küld számodra, 's tisztel, valamint családomnak minden tagja. Most hogy segítettek bepakolni, láttam az örömet arczokon.

Isten vélléd. Szerető barátod

Dörgő Dániel. m. p."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. a' levélpapír 4. oldalán, a' levélhez képest fordított állásban található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 8/12. Válasz 15/12. 1880.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

⁵¹⁴ Kelemen István, Dörgő Dániel mezőtúri kertszomszédja, 1848/49-es katona is volt.

1880. december 6. B-130. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 6. 1880.

Kedves barátom!

A napokban neked küldött almák közt egyre azt gondoltam, hogy Ponyik alma. Most kaptam a küldőtől, Erdélyből levelet, melyben értesít, hogy az az alma nem Ponyik, noha sokat hasonlít ehhez, hanem Markodi nőzsér alma. A Ponyiknak hosszú szára van s szára körül az üreg falán jellemző sugaras rozsdaszokott lenni különben egész fölülete mentes minden rozsdától; alakja és nagysága azonban nagyon hasonlít ahhoz a példányhoz, melyet neked Ponyik név alatt küldöttem volt: de, mikép látom hibásan gyanítottam Ponyiknak, mert hát Markodi nőzsér annak a neve Erdélyben. Sokszor hallottam a Markodi nőzsér alma nevet emlegetni az Erdélyiektől: de soha és sehol sem olvastam jellemző vonásait, s így nem csoda, ha hirtelenében Ponyiknak gondoltam a küldött példányt. Ha megízlelted, mond el róla véleményed. Ostoba alma-elnevezés az a Markodi nőzsér! Meg is írtam erdélyi barátomnak, hogy ha érdemesnek találom a leírásra a küldött példányokat, – én semmi esetre sem hagyom meg ezt az ostoba nevet, hanem »Markodi alma« egyszerűbb névre fogom változtatni. »Nőzsér!« – tudod-e mit akar ez a szó kifejezni? Azt, a mit helyesen így kellett volna kiírni és kimondani, hogy »Nő-zsír!« Ettél-e már nő-zsír? Az erdélyiek úgy látszik, hogy ettek, és oly jónak találták azt, hogy érdemesnek tartották egyik jó almájukat a nő-zsírhoz hasonlítani s annak nő-zsír nevet adni. Mi, magyar országiak nem vagyunk emberevők s így bizvást elhagyhatjuk az alma nevéből a Nőzsér vagy nőzsír nevezetet.

Kár volt katalógot küldened, mert hála az égnek elég vesszőm van most az általad megveresplajbászolt fajokból. Még a Coë aranycepp szilvafáról is kaptam elég vesszőt a Vertán Endre kertéből.

Már fele formán elvégeztem a vesszőszedést! Először is azon fajokról szedegettem vesszőt, a melyekről Vertán Endrénél és a mi battonyai kistanyánkról kellett eddig is szedegetnem. Most már csak az itthonn lévő fákról kell szednem apródonkint, a mikor az idő engedi. Jövő évre már sem a Török-Bálintról sem a Daru almáról nem kell küldened vesszőt. Két fiatal fám van e fajokból, melyekről már az idén is meglehetősen csomót szedegethettem le.

Ha időt vehetek magamnak, majd megírom, hogy mely fajokat fogom leírni vagy ha nem írnám is meg, majd küldök neked azokról is vesszőt. –

Ma kaptam egy ládikó gyümölcsöt Halasról. Ha netán valami jelesre bukkannék köztök (mert nagyjából halas-vidéki ősfajok) majd megírom

s vesszőt is küldök rólok, mert a próbafán két év óta nálam is megvannak már.

Nincs mit sietned az ojtóvessző szedéssel. Ráérünk! Most hamarjában ugysem fogok már senkinek sem expediálni.

Az én istenem áldjon mindnyájatokat, mindenféle jóval! Szívéből kívánja

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. december 8. D-138. számú levél

„Mtur 1880 Dec 8.

Kedves Barátom!

Szép számú gyümölcs küldeményedet minden hiba nélkül meg kaptuk, a' fagy nem tett benne semmi kárt; nem csak nékem, de összes gyermekeimnek nagy örömet szerezteél véle, míg rakosgadtam ki az asztalra, a' „kedves Bereczki bácsi” szót számtalanszor hallám hol egyik hol másik kis leányom ajkáról ellebbenni. Fel is szeltem nekik 3 db kissé sérült Batul almát. Csodállatos szép fehér – tömött-leves husuk van – de kedves nőm finom izlésével kissé huzósnak találta. Az erdélyi Sóvári = Daru alma akár a' mi fánkról vették volna le. Most e' télen már nem tudok Tordára küldeni, mert a' mint íráom – nincs alkalmas példány, és itt tegnap-tegnap előtt hó esvén = ugyancsak hidegre fordult, tehát ha volna is, megfagyna az uton, de ha élek = ősszel okvetlen küldök oda Daru almát. Ha egészen meggyőződől arról, hogy a' hozzám küldött körte Toulousei kései – tudósíts rólla, mert lerajzolom 's gyümölcsismeretem ezzel is szaporodik. Külömben tegnap reá olvastam külsejére leírásodat, 's eggyezik, majd az ízével is össze hasonlítom. A' Ponyik alma szép és nemesnek látszik, akár egy Coulon renet a' Gyógyiakat vadabb kinézésűeknek gondoltam.

Dec. 4én tettem fel én is a' postára a' kívánt ojtó vesszőket, hiszem, hogy te is akkor bontogatád fel azt, mikor én az almáidat – mellyeket összes családommal eggyütt ezennel köszönünk.

Most néztem végig jegyzetedet, mellyben a' kívánt fajok levannak írva = 49 faj és 18 fajból nem tudtam adni teljesen elpusztultak nállam:

Affre érsek	Ananas renet
Csíkos Vilmos	Hubbardstoni páratlan
Desportes Mór	Tournay-i arany alma
Kis Margit	Lawrence ringlója
Oswegói vajonc	Späth Anna

Ezekből tehát még én kértem volna tőled – ha volna a' többi 8 faj meg van ugyan részint kézben nemesített körte vadonczon, részint faj fán, hol csak termő bimbót hoztak: mint a' Piroska körte és Londoni peppin.

Ezeken kívül a' mellyekből nem kértél tőlem, sok elpusztult az alma fajokból – a' körte és szilva fajokból kevés, ez után pótolható. Míg meg nem írod azt nékem, hogy írsz-e le fajokat az 1880ik évi termés és észleleteik után? addig nem kérek tőled vesszőt.

Tapasztalás vagy is tanulságul ide kell még írnom, mellyek a' kért fajok közt leg hitványabb növésűek jó helyzetök mellett is.

Spaë vajonc: bár erőss fán vezér ág. Kissé jobbak a' Lovenjouli és Cross a' többi gajjak mellyekből csekélyeket küldöttem vagy keveset (mert nem vólt több) rosszabb helyzetben nevedtek, vagy fagy által szenvedtek, mint a' Duhamel vajonc, Böjti vadonc.

A' fagy által szenvedett apróbb 5-10 éves fácskáimnak mint egy 2/3át alakítottuk, tisztítottuk meg, kentük be a' seb helyeket vastag terpentín és spirítusból készült fojó tapasszal. Lágyabb időbe télen is fojtatjuk a' munkát. A' nagy fákhöz még nem nyultunk, nem került reájok a' sor.

A' Gimnáziumra vonatkozó indítványom szombaton a' Presbiterium elfogadta, 's László fiam és tanár társai örülnek rajta.

Vasárnap pedig kisorsolt megye bizottsági tagok választása vólt elnökletem alatt, így reggeli 8 órától esti fél 7 óráig szobaáristomba valék, de sikerült értelmes és jóra való embereket beválasztatni. Jaj, de mit ér? ha nincs mód és alkalom a' jó akaratot és értelmes hazafiságot a' megyén érvényesíthetni!!

Hogy érkeztek meg a' gajjak a' papír-könnnyű katujába? Azon fadeszka kis ládikót, mellybe most az almákat küldötted, szeretném ójtó vesszőkkel tele hozzád küldeni. Írd meg a' kijegyzett Catalógból mellyekből mennyit küldjek? Legalább részben megkíméllek a' gajj szedés fáradaimaitól! Ugy is panaszkodol utólsó leveledbe a' sok munkára, vagy is nem panasz az, ugy é?? Csak munka.

Isten véled.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. Az aláhúzások az eredeti levélben is így szerepelnek.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. december 15. B-131. számú levél

„Mező-Kovácsháza, dec. 15. 1880.

Kedves barátom!

F. hó 4-ről és 8-dikről kelt leveleidet meg kaptam. Megkaptam az ojtóvesszőket is teljesen ép állapotban. Még nem érkeztem számba venni vesszőküldeményed, hanem egy csomóba gyűrtem be a nagy ládába nedves mohát tettem vágott végükre. Itt maradnak addig, a míg teljesen el nem készülök a vessző szedéssel, a mikor aztán valamennyit ábécze rendbe szedem s úgy rakom el megint a ládába, hogy így aztán az expedálás alkalmával ne kelljen sokáig keresgélnem a fajokat. –

Mikor enyhe idő van folyvást szedegetem a vesszőt. Most már csak itt, a háznál levő kertből kell szedegetnem. Ugy hiszem, hogy elég vesszőm lesz itt. Nem szükséges, hogy te is fáraszd magad. –

Villási a mult héten Pesten járt. Arról tartott gyűlést az orsz. gazd. egyesület kertészeti szakosztálya, hogy jövő évre folytatólag kiadja-e a Gyümölcsészeti füzeteket⁵¹⁵? Írja Villási, hogy egyhangulag dicsérték ott füzetünket mind s elhatározták, hogy folytatni fogják kiadását s most már arról kezdenek beszélni, hogy nem 1000, hanem kétezer példányban fogják nyomtatni s az idej évfolyamot is 1000 példányban újra fogják kinyomatni.–

Írja Villási, hogy a XI-dik számban megjelent cikkem az Orbai almáról annyira megtetszett Somsich Pálnak,⁵¹⁶ hogy azt mondta, hogy engem a jövő nyárig meg fog látogatni. – Ezt csak azért említem meg neked négy szem közt, hogy örvendj te is, nem Somsich látogatási ígértének, a mitől még a hátam is borsózik, – hanem annak, hogy a hazai gyümölcsészet

⁵¹⁵ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵¹⁶ Somssich Pál, saárdi (Sárd, Alsó-Fehér vm., Magyarigeni járás, 1811. január 13. – Bp., 1888. március 5.) politikus. – Az OMGE szakosztályi elnöke, a Somogy vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke. Tevékenyen részt vett az ország gazdasági fejlődésének előmozdításában. Deák Ferenc politikáját támogatta. Entz Ferencel szerkesztette a Borászati Füzeteket.

ügyének sikerült pártolókat szereznünk (csupán munkás igyekezetünkkel), még a Dii majorum gentium-ok⁵¹⁷ közt is. –

Megint kaptam Erdélyből, Maros-Vásárhely mellől 3 szép példányt »Sóvári alma« név alatt: de ez már nem olyan ám, mint a tordai volt. Ez nem Daru alma! Van olyan nagy, mint a Daru, van olyan szép, mint a Daru, de színe alakja egészen más. Ma vagy holnap bonczkés alá veszem s ha jó, ha becses: okvetlenül szerzek róla ojtóvesszőt s neked is juttatok belőle.

Várok még Sóvári almát Zilahról is, egy oda való, törvényszéki bírótól is, a ki megígérte, hogy küldeni fog, ha kívánom. Erről gyanítom, hogy Daru alma lesz, mert a tordai Sóvári is a Szilágyságból került e név alatt Tordára. Ha gyanításom alapos lesz, akkor egy újabb cikket írok újból a Sóvári almáról, melyben fölemlgetem névszerint azokat a kiktől »Sóvári« név alatt (persze, hogy igen különböző) fajokat kaptam.

Tordára nem is szükség almát küldened.

Írják onnan, hogy teljesen igazat adnak nekem, hogy az ő »Sóváriok« = »Daru almával.« Vagy is, hogy e két faj ugyanazonos.

Ugy hiszem, megkaptad már azon levelem is, a melyben megírtam, hogy a Batul almák közt küldött Ponyik alma, nem Ponyik, hanem »Markodi nőzsír.« Ez utóbbi t. i. a »Markodi nőzsír« meglehetősen komisznak mutatta be magát nálam. Még arra sem méltó, hogy megoldja a saru szíjját a Ponyiknak, nemhogy vele versenyezhetnék.

Arról pedig biztos lehetsz, hogy a küldött Toulousei kései csakugyan valódi Toulousei kései körte.

Sok jót kíván mindnyájatoknak.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1880. december 19. D-139. számú levél

„Mtur 1880. Dec. 19.

Kedves Barátom!

Midőn a' mult hét elején Lapunknak⁵¹⁸ Xlik füzetét megkaptam, örömömbe alig álhatám meg, hogy néked rögtön levelet ne írjak; de

⁵¹⁷ Dii majorum gentium = szó szerint felsőbb, magasabb rendű isteneket jelet, de 19. századi értelemben valamely osztály, testület magasabb rangú, tekintélyű tagjairól van szó.

⁵¹⁸ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

elhalasztám a' levél írást, mert tölled levelet vártam, 's csak ugyan e' hó 15-én írt leveledet tegnap meg is kaptam.

Megjelent tehát a' Daru alma szinezett képe, bár a' csíkok durván vannak reá mázolva, de azért azonnal reá lehet egy tekintésre ismerni. Több hiba van az átmetszetbe, hol zöld és piros szinezet van az én példány képemen, hiszen majd olly fehér annak husa, mint a' Batulnak. Jól tetted, hogy leírásodba a' belső piros színt meg czáfolád. Az is igaz, hogy száraz talajra nem annyira való, /:hiszen ez az almák 9/10 részére ráillik:/ hanem ha még is a' Daru alma fa, ha hátas földön jól és rovaroktól meg óva, egészségesen át esik az ifju koron; ott terem aztán finom husu gyümölcsöt! Husa keményebb, tömöttebb a' víz parton termettnél akár a' Batull vagy Masánczki, íze finomabb, ezt én a' Turi hátasabb talaju vagy a' víztől távolabb eső fákon termett almák izlelése után mondhatom.

Az Orbai alma leírása, méltán tünt fel minden lapunkat olvasók előtt, még itt Turon is ugyan beszéltek rólla. Ezen leírás korszakot alkot a' gyümölcsészetben. Milly szerencsés vagyok, hogy 18 db Orbai alma csemetém és 7 db Torjai magoncjom van. Most már Csoboth Öcsénknek tág tér nyílik gyöksarjak osztogatásával kitűnő szolgálatot tehetni hazai gyümölcsészetünk előmozdítására.

Rendkívül örülök, hogy lapunk megérdemlett méltánylásba részesül, igyekezni is fogok részére ujra több előfizetőt megnyerhetni. Hanem azt Villási barátunknak ki kellett volna – vagy ki kell vinni, hogy minden számban 2 gyümölcs szinezett képe jelenhessen meg, inkább még 1881-re segélné e' tekintetbe a' lapot a' Gazdasági Egyesület, azután hiszem, hogy bátran lehet a' lap árát oda emelni – annak feláldoztatásának veszéjeztetése nélkül – hogy a' 2 szinezett kép költségét viselhesse.

E' tárgyba azonnal írv Villásinak. Hiszen ha valódiaknak felismert gyümölcsöknek csak a' legjavát is szinezett képben megjeleni láthatd matuzsálemi életet kellene néked élned. Gyorsabb haladást óhajtok.

Szép és lélek emelő esemény lesz az, midőn egy olly öreg agg férfiu – mint Somssich Pál meglátogatja kertedet. Bizony jó lenne, ha ugyan akkor nállad volna egy ollyan Villási, Vályi, vagy Gobóczi barátod, ki szerénységed helyére álva, büszke örömmel és lelkesültséggel mutogatná meg azon kintseket, 's emelné ki azoknak a' haza felvirágzására nézve nagy hatása következményeit – mellyeket te csendbe saját erődre maradvá össze szedegettél, és fojtonosan szedegeted, fojtonosan haladsz.

Működésednek méltóságára ennyit megkívánnék.

A Toulouse-i kései körtét meg izleltem, nem csak, de mivel leírásoddal belseje is eggyezett e' hó 16-án a' vázlatokba a' leírás után oda is

pingáltam. Olyan mijennek leírtad. Bár van leve, de azért marad fel a' szájban elég hus, mellynek lenyelése némi erőt kíván. Én ugyan méltónak tartom tenyésztését, ha ugyan Januárig is elállana. Ugyan akkor szeltem fel a' M. Nőzsért⁵¹⁹ és két Batult és az egyik – Wolf Gyula ur által Tordáról Sóvári név alatt küldött Daru almával. Ez utóbbi majdnem levesebb volt a' Batulnál, kedves nőm még jobbnak találta, kitűnő helyen 's talajon teremhetett. A' Márkodi Nőzsérbe igen kevés lé volt, bár több cukorral bírt mint a' Daru és Batul, de minthogy bőre alatt 1 centiméter mélységre körül podvás szerű taplósság volt, kesernyés ízű volt, talán túl érett is volt? Magházán körül pedig a' gyümölcs husának közepéig terjedő /sok gyümölcsön látható/ választó erezetig zöld hus volt. Itt is kevés lé. Én azt hiszem, hogy ez renet faj, jó lesz utána nézned, hát ha valamelyik kevés becsű renet ez. Ha nem az, akkor renet magból vette származását.

A Gyógyiak⁵²⁰ még érintetlenül vannak nállam.

A' Sóvári almákról kimerítően írnék és szállítsd fel mind azokat, kiknek ilyen nevű almájok van, hogy küldjenek hozzád. Had tisztuljon a' zavaros láthatár.

Az almák tanulmányozására nézve fő figyelmedet ezután a' hazai fajok tanulmányozására fordítsd, mert hej, de bebizonyítja a' mult évi tél erőss hidege, hogy a' nyáját a' pincs vagy koppó nem őrzi meg. Megfagy úgy ez, mint sok híresnek keresztelt külföldi almafaj. Hanem az Orbai alma – a' már jó bundás komondor kutya.

A' De Fays Dumonceau /:most már Lorio magoncza:/ igen edzett és erőss növésű nállam, ezt alkalmasint jó lesz elterjeszteni. A' Csokros Sójom almáról is kérj vesszőt Csoboth Öcsénktől, nekem is kell belőlle.

Ha netalán Erdélyből Orbai gyümölcshajtásokat kapsz, már t.i. annyit, hogy el is adhatsz belőlök, a' Mturi községi faiskola részére 10-10 dbot tarts fel, honnan rövid idő múlva ójtó vesszők megrendelése fog hozzád intéztetni.

Ugyan is most állítok össze a' faiskola részére 50 faj körte, 50 faj alma, 20 faj szilva 5 cseresznye 5 meggyből álló névsort. Mihelyt össze állítom – néhány nap múlva – elfogom hozzád küldeni jóvá hagyás végett, és azért, hogy bé fogom jegyezni mellyek vannak meg nállam, és mellyekből szorulunk reád. Egy fajból 25 dbot kívánunk ójtatni, úgy látom, hogy mint egy 40 fajból reád szorulunk. Így tehát egy-egy fajból mintegy 8 szál vessző kell. Írd meg, hogy mi lesz az ára? a' faiskolának van pénze. Én mondtam

⁵¹⁹ Márkodi Nőzsér (alma) = Markodi alma

⁵²⁰ Gyógyi almák

a' Polgármester⁵²¹ és Nagy József főintézőnek⁵²², hogy szála 8 Ft., de ha ugyanazon fajtól több rendeltetnék szálanként 5-6 Ft. Majd egyszer meg fogom írni, hogy miért nem foglaltam el a' községi faiskolába a' főtért.

Már a' Halasi gyümölcsök közt fedeztél-e fel ősgyümölcsöt? vagy mind Török Bálint és Pogácsa alma volt.

Rendkívül sok gyűrű hernyó van, már többet hoztak a' kertből 500nál, még pedig sokkal több van, félek, hogy a' hanyag és ügyetlen fakert tulajdonosoknak teljesen leeszi fájokról a' levelet.

A' mult héten Szarvason voltam, pár nap, vasuti ügyben, és csudálkozásomra ott egy csapat szállóbe, vagy kertbe annyi sok alma termett, mint még soha, ebédfelé [?] láttam pogácsa, Török Bálint, fehér Calvill, arany Parmén, és vagy 3 faj renettet. Szarvason nem volt olly nagy és tartós ólmos jég a' fákon, én annak tulajdonítom.

Munkádat Szarvason olvassák, hiszem hogy jövőre lapunkat is meg fogják rendelni néhány példányban, ha a' jövő évit, akkor okvetlen után rendelik a' fojó évét is.

Meghalt tehát szegény Lukácsi, nyugodjék békével. Hasznos ember volt, jól tudott buzdítani a' fa ültetés mellett. De még hasznosabb ember lehetett volna, ha nem tulajdonított volna magának többet, mint mennyi vala, 's ez által a' haladás utjába néha töviseket szórt.

Gondolkoztál é már rólla? hogy a' Gyümölcsészeti Füzetek⁵²³ jövő évi fojamába melly faj gyümölcsöket kellene színes ábrába ismertetni, így mielőbb nagy mértékben elterjeszteni? Én fogok róla gondolkozni és ha te meg nem írod, meg írom én néked. Hiszem, hogy ezt ugyan a' kutya sem veszi tekintetbe, de hátha több oldalról Villásira, ez által a' központra hatva, akaratumk érvényesülhetne. Ezután ha leírásodat oda adod, ha csak tudomásod lessz rólla, megírd szereti-é a' szikes földet, vagy csak a' hátas ritkát, vagy, vagy!?

No, de már ollyan sokat fecsegek mint akár egy vén asszony, más levélbe majd nem is marad írni való, de azért pár nap mulva írni fogok, kivéve ha az idő bészorít.

Most hoztak a' Bánrévi tanyámról két szép potykát, meg hívom László fiamat és Mari leányomat, hogy együtt léve és ebédelve, róllad jó ízűen meg emlékezhessünk.

Tiszteljük Sármezey urékat becses családjával, mond meg a' legkissebb leánynak, hogy már nagyon szeretném látni.

⁵²¹ 1879-1884 között Mezőtúr város polgármestere Bolváry Antal (1820-1909) ügyvéd volt.

⁵²² Nagy József, Mezőtúr város faiskolájának a vezetője „főintézői” címmel.

⁵²³ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

Mind annyian jó egészségnek örvendünk

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel két félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta hétoldalas levelét. Az aláhúzások az eredeti levélben is úgy szerepelnek. a' levél üresen hagyott 5. oldalán található Bereczki Máté fordított állású, vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő. Válasz 31/12 1880”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. december 31. D-140. számú levél

„Mtur 1880 Dec 25.

Karácson első reggelén

Kedves Barátom!

Szinte szokásommá kezd válni, hogy sátoros ünnepek alkalmával – midőn a' nép a' Teremtő jóságát dicsőíti a' templomban – az én szívemet is meg szálja azon buzgó érzet, de csak hamar át csap az a' baráti érzetbe, gondolataim reád irányzódva, nem álhatom meg hogy hozzád levelet ne írjak, hogy vélléd így ne társalkodhassak.

Elősször is ériél el még sok Karácson napokat jó egészségben, 's lelki testi boldogságban. Kívánjuk mind összesen egész családommal.

Most társalogjunk kedves tárgyunkról.

A' Mturi faiskolában terjeszkedő gyümölcs fajok neveit – ámbár levannak írva – ez uttal nem küldöm el – mert Nagy József urral beszélmem kell még egyről másról.

Hétfőn Kedden igen jó idő vólt, két nap kertünke vóltunk, 's annyira haladánk a' fagy károk fel tisztogatásával, hogy már csak 20 db nagyobb fa tisztogatása van hátra, a' mellyekből többet alkalmasint fakadás után kellek hagyni, mert nem fedezhető fel a' száraz gajjaik.

3 nagyobb alma fajfám tisztogatása alkalmával következő tapasztalásokat tettem: legedzettebb faj a' Multhaupt renet, mellynek bár elvólt száradva alanya a' légből is fentartotta eddig magát annyira, hogy ójtó vesszőket lehet rólla szedni. Azután a' Rózsa peppin, Antal fő herczeg, Duquesne peppin, Édes vadalma, Tittinghof renet, Barackpiros. A' még le nem írottak közzül pedig a' következőkről:

Calvill Tulipe, Jurenák-féle Character renet,⁵²⁴ és Pója-féle Borka, a' Simon Louis-féle Calville neige,⁵²⁵ Calville rose,⁵²⁶ és Reinette de Willy. Jegyezd fel előre edzettségöket előnyökre, hogy ha majd valódiságokról meggyőződöl és le fogod őket írni, benne legyen leírásodba e jeles tulajdonaik.

Bóldogult Glocker barátodtól 12 faj almát biro, egytől egyig mind egységbe meg maradtak, még a' Genevai peppin is, de ez lassan nő. Sajnálom hogy ő tölle 2 faj almából az alany kifagy és a' miatt kipusztultam. Azért emítém fel itt Glocker gyümölcsfajait, hogy az azokról készített – 's hozzád általa küldött kimutatást és táblázatot megtartsad, mert szükségünk fog reá lenni. Bizony szeretném azon táblázatot – ha nem hosszú – lemásolva bírni.

A' Gyümölcsészeti Füzetek XI-ik számába közlött Buzás alma leírása majd nem reá illik a' Daru alma leírással. Szinte hajlandó vagyok hinni, hogy ezen alma leírással a' Daru almával kutyálkodnak, talán azt akarván sejdíteni, hogy a' két faj egy ugyan az? Miért gondolkozok így? Mert felületes szemlélő egynek tartja, úgy jártam Lukácsival is, ki a' Daru almát erőssen bizonyítá Buzás almának. Nállunk van Buzás alma és hasonlatosságáért a' Daru almával, és érés idejénél fogva a' nép őszi Darunak hívja. Savanyubb, lazább husu, gömböjdedebb sőt pirossabb a' Daru almánál.

Én a' Gyümölcsészeti Füzetek jövő évi számaiba a' következő gyümölcsök színes arczképét szeretném látni: Asztrakáni piros alma, Tournay-i aranyalma, Wagener almája, Sikulai és Orbai alma, Mádai kormos, Csokros Sójom.

Körték közzül pedig: Tournay-i téli körte, Vilmos, Liegel téli vajoncza, Clapp kedvencze, Juliusi esperes és Bordeauxi herczegnőt, végre Egri körtét.

A' szilvák közzül: Althann ringlója, Burdett Angelina, Montfort, Cochet szilvája, Kirke.

Nállam minden tekintetben kitűnően viselik magokat, és több részök még nem is lévén bőven ismeretese, terjeszteni kell ismertetés és színes arcsképeik által. Legyünk tehát rajta – ha véleményed ha nem egészben is de részben – az enyémmel eggyezik, hogy ezek belegyenek mutatva illusztrált állapotba is, és ha vagy te vagy én nállam rendes és szép fejlődésű

⁵²⁴ Character renet (alma) = A Hálózatos renet alma Jurenák-féle változata.

⁵²⁵ Calville neige (alma) = Hókálvil alma

⁵²⁶ Calville rose (alma) = Rózsa kálvil alma

gyümölcsök teremnének az említett fajokról, rajzoltassuk le azt, hiszen ha a' jövő évbe nem is, majd valamikor csak rákerül a' sor!

Capacitáld meg tehát jól Villási barátunkat, hogy ne valami idegen külföldi gyümölcsöket adjanak ki, mint a' Carpentin, mellyről ójtó vessző sincs talán elég, hanem edzett és hogy a' lap ne külföldi lapok majmolója legyen; olykor olykor mint eddig hazai fajokat is.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. Az aláhúzások az eredeti levélben is így szerepelnek.]

Dörgő Dánielnek ez az utolsó levele. 1883. január 1-jén írta a' következőt. Feltehetően elveszett mintegy két évi általa írt levél.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1880. december 31. B-132. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 31. 1880.

Kedves barátom!

Dec. 19-ről és 25-ről írt mindkét leveled megkaptam. a szokatlan lágy időjárást arra használtam föl, hogy folyvást szedegettem a kertben a vesszőket. Csak most, – mert különben is esik, – vehetek egy kis időt, hogy röviden válaszoljak két rendbeli leveledre.

Hogy a füzetekben milyen gyümölcsök ábráját kellene adni, az nemcsak tőlem vagy Villásitól függ, hanem az orsz. gazd. kertészeti szakosztályától és különösen ettől, aztán a kép nyomdászatától is függ. Itt nagyon bajos volna előre tervelgetni. –

A Halasi gyümölcsök közt egyetlen egy, I. rendű, de sajnos! csakis édes almafajt találtam és ez a nálunk Édes szercsika⁵²⁷ név alatt ismert alma. Elég tartós téli, jókora nagy, sárgás zöld, finom husu s az édes almákat kedvelők előtt kitűnő jó alma ez! a többi odavaló gyümölcs mind II. rendű. Még tán a Harang almájokat lehetne az I. rendűek közé sorozni, mely sokban hasonlít a Daru almához is, de nem olyan finom, mint a Daru alma.

⁵²⁷ Édes szercsika (alma) = A Nemes szercsika szinonimája

A napokban Kolozsvárról, Szabó Samu⁵²⁸ barátomtól megint kaptam két jókora nagy Daru almát »Sóvári« név alatt. Ez is egyezett teljesen a Dr. Wolftól kapott fajjal, Erdélyben tehát valósággal a Darut ismerik Sóvárinak.

Porzsolt Ádám⁵²⁹ néptanítótól azonban egészen más, jókora nagy, szép termetű és sajátságosan jellemző bordás almát kaptam, »Sóvári« név alatt Marosszékből.⁵³⁰ Ha a szájnak olyan tetsző volna ez, mint a szemnek, valóban megérdemelné a Sóvári nevezetet: de csak II. rendű ez is. Szabó Samu küldött 2 nagyszerű példányt arról az almáról is, a mit Kolozsváron

⁵²⁸ Szabó Sámuel, bágyoni (Székelyföldvár, 1829. máj. 16. – Kolozsvár, 1905. jan. 1.), tanár, történész, néprajzi gyűjtő, gyümölcsész, természettudós. Tanult Nagyenyeden, Segesvárt, 1848-ban a pesti egyetemen és a nagyváradi tüzéreképző iskolában. 1848/49-ben Gábor Áron mellett részt vett az erdélyi harcokban. A szabadságharc bukása után egy ideig bujdosott, aztán főúri családoknál nevelősködött. 1856-tól Heidelbergben tanult. 1858-tól marosvásárhelyi, 1868-tól haláláig a kolozsvári református kollégium tanára volt. Természettudományi tárgyakat, majd idegen nyelveket, s végül magyar irodalmat tanított. 1867-68-ban szerkesztette a marosvásárhelyi Székely Közlönyt, 1869-től 1871-ig Kolozsvárott az Erdélyi Gazdát. Főbb művei: *A kolozsvári ev. ref. főtanoda régibb és legújabb története* (Bp., 1876); *Hunyadi Mátyás*® (Kolozsvár, 1902); *A székelyudvarhelyi codex* (Bp., 1908). SZINNYEI Az Erdélyrészi Méhész Egylet tagja volt és gyümölcsstermesztéssel is foglalkozott.

⁵²⁹ Porzsolt Ádám, barátosi (Sepsibesenyő [Pădureni, Románia], 1830. június 6. – ?) kántortanító, néptanító, gyümölcsész. Gyermekkorában már nagy hajlama volt a zenére, rajzolásra és építésre, de egyikben sem képezhette ki magát, mert szegény sorsban volt és főleg atyjának vad modora a szülői háztól is már nyolcéves korában távozni készítette. Nagyenyeden a kollégiumban kezdett tanulni, honnét Brassóba került a szász kollégiumba; onnét Kolozsvárott mesterségbe állott. E közbe atyja elhalt. 1841-ben ismét Nagyenyedre került a kollégiumba, hol 1848-ig tanult. 1848-ban pünkösd után honvédnek állt s az őrmesterségig vitte. A jádi csatában két sebet is kapott, a halottak közül az oroszok felvették és Czernovitzbe fogságra vitték, honnét 1849. november 19-én bocsátották ki. 1850-ben otthon tartózkodott. Azután tovább tanult Udvarhelyen 1853-ig. A gimnázium VII. osztályától búcsút vett és gazdatisztnak állott be. 1856-ban tanító lett Torboszlóban (Maros-Torda vm.). 1860-ban Atosfalvára került levita-tanítónak, 1870-ben báró Eötvös József miniszter Rákosdra (Hunyad vm.) nevezte ki állami iskolai tanítónak. Itt a politikába keveredett és elveszítette állását. Sepsibesenyőre ment és földműveléssel foglalkozott. De már 1873-ban a sepsiszentgyörgyi iskolához választották tanítónak. 1875-ben Sóváradon tanítóskodott, majd Lukafalvára (Maros-Torda vm.) került s innét 1886-ban Szentháromságra (Maros-Torda vm.) választották meg ev. ref. kántor-tanítónak. Cikkei a Kertész Gazdában és Erdészeti és Gazdasági Lapokban, az Erdélyi Értesítőben, a Maros-Tordában és az Erdélyi Gazdában jelentek meg”. SZINNYEI

⁵³⁰ Marosszék: önálló tájegység, a régi székely székek egyike, amelynek székhelye Marosvásárhely volt. Eredetileg Marosszékhez a Kis-Küküllő felső völgye (Erdőszentgyörgy vásáros központtal), a Nyárad völgye (Nyáradszereda vásáros központtal) és Marosvásárhely környékének falvai tartoztak. Az 1876. évi megerendezés óta általában hozzáveszik a Szászrégentől délre húzódó Mezőség-széli Maros menti magyarlakta községeket is. Marosszék Erdélynek korán magyarok által betelepült részei közé tartozik (10–11. sz.). Székely lakói csak a Mezőség felé eső szélein és a Nyárad torkolatának környékén élnek vegyesen a középkor vége óta bevándorolt románokkal. – Jellegzetes tájai a Mezőség (Mezőbánd, Mezőmadaras, Mezőpanit nevezetes községekkel), a Kis-Küküllő felső völgyében a Sóvidék, ill. a Nyárad mente, amelynek római katolikusok által lakott felső részét tréfásan Szentföldnek nevezik, és az ugyancsak humoros színezetű Murokország, amely a Nyárad torkolata közelében fekszik. – Irodalom.: BENKŐ K. 1868–69; ORBÁN 1871; BENKŐ S. 1972.

Daru alma néven ismernek, mely azonban határozottan más faj, a mi Daru almánknál. Ha több példányt kaptam volna belőle, bizonyosan elküldöttem volna neked is: de e két példányt nem vonhatom el tanulmányomtól.

Tegnap meg Zilahról kaptam »Sóvári« almákat, de már nem egy fajt, hanem három, egymástól különbözőt. Az egyik Sóvárijuk valóban a mi Daru almánk, hanem a másik kettő egészen más. Ha a vessző szedés oly igen el nem foglalt volna: azóta már tanulmányozhattam és neked róluk bővebben is írhattam volna: de most még csak külsejük után írtam a főebbieket.

A mi velem még eddig nem történt, most az történt meg, hogy a vesszőszedéssel tegnap estére már egészen készen lettem és készen vagyok s a napokban még az expediálást is megindíthatom már! Nagy kő esett le szívemről a dolog szerencsés bevégeztével. – Kérlek, a Bordeaux-i hercegnőről és az Egri körtéről szedj vagy 30 – 30 szál vesszőt és tartsd készenlétben számomra, de csak azon esetre küld el, ha szükségem lenne rájuk. Majd kopogtatok érte idejében. Most még nem kell, mert a meglévő készlet egyharmada sincs megrendelve nálam: de, ha készletem elfogy, akkor saját fáimról már egy szálacska sem szedhetnék, mert még a 4 hüvelyknyi gyümölcspeczkeket is leböngésztem rólok.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat, mindenféle jóval, ez Uj esztendőben!

Szívéből kívánja
igaz barátod
Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. január 10. B-133. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 10. 1881.

Kedves barátom!

Bizony ideje volt, hogy beköszöntsön a fagy! Halomszámra gyűlt íróasztalomon a sok levél, melyekre válaszolnom kell. Egész nap, csak akkor nem írok, a mikor eszem és alszom, pedig csakis éjjel alszom.

Tudatom veled, hogy a már közel 30 faj között, melyeket Sóvári név alatt kaptam, akadt valahára egy kitűnőleg I. rendű alma is. Ez a Szilágyságból került

hozzám Mezey Albert⁵³¹ törvényszéki bíró urtól. Ha ki lehetne valahogy sütni, hogy ez is hazai fajunk és még nincsen más neve, csak Sóvári, akkor ezt fogom majd leírni Sóvári név alatt. Ez aztán meg fogja érdemlenni ezt a hangzatos nevet. A többi Sóvári mind elbujhat mellette! Közép nagy, szép alakú, barnapiros, finom tömött porhanyó leves, illatos husu alma, a piros renetek családjába tartozik. Tartós téli, nem fonnyad, belőlről nem kap taplós foltokat, mint sok alma, mikor érés idejét eléri.

Kértem róla vesszőt s egyébbb informatiókat. Ha kapok vesszőt, neked is juttatok belőle. Villási bizonyára nem közölte volna a cikket Lukácsyról, ha Pesten laknék, de Keszthelyről hijjába írogat a pesti vaskalaposoknak, rá sem hederítnek, hanem teszik a felküldött kéziratokkal azt, a mi nekik tetszik. Közös lónak turos a háta. –

Az ide vissza mellékelt listádban megkeresztetem azon fajokat, a melyekből 25 csemete beojtására elegendő vesszőt küldhetek. Nem kell 7–8 vessző. Elég 5–6 szál is fajonkint, mert vesszőim szépek. A melyekről 5 szál nem látszanék előttem elégségesnek, abból vagy – helyesebben azokból majd teszek össze több szálát is. – Ha megkeresztettek közt találnál olyat, a melyikről te is adhatsz vesszőt, adj arról te s tudasd velem, hogy ne kelljen a haszontalan munkát csinálnom, hanem kitörölhessem az én listámból. Az általam küldendő vesszők ára 12 Ft-ra rug.[Margón ceruzás megjegyzés: »A Mturi városi faiskolának. «]

⁵³¹ Mezey Albert (Nagydoba, ma: Doba, Románia, 1844. augusztus 14. – Zilah, 1914. február 26.) királyi kúriai bíró. Erdélyi nemesi családból származott, 1855-ben a zilahi gimnáziumban kezdte tanulmányait, szülőfalujában Urházy György ottani pap vette pártfogásába. A jogot Eperjesen hallgatta s 1866-ban végezte el. 1867-ben a megyék szervezésekor tiszteletbeli aljegyző lett és októbertől telekkönyvi segédelőadó. 1869 januárjában valóságos megyei törvényszéki ülnökké választották és 1871-ben a zilahi kir. törvényszékhez bíróvá nevezték ki. 1874-ben a zilahi ev. ref. egyház képviseleti közgyűlésének lett tagja, majd ugyanott presbiter és még ugyanazon évben a zilahi ev. ref. egyház képviselőnek küldte a szilágy-szolnoki egyházmegye gyűlésére, ahol 1875-ben megyei ülnökké is választották. 1881-ben a budapesti kir. ítélőtáblához kiegészítő előadónak helyezték át. 1878-tól jelen volt az erdélyi református egyházkerület gyűléseken. Tagja volt a Zilahon 1873-ban keletkezett tanügyi körnek és e kör által rendezett felolvasásokban ő is részt vett. 1876–1881-ig mint a zilahi kaszinó elnöke szolgálta a közügyet. Szilágy vármegye közgyűlésének is tagja volt és Deák Ferenc arcképének leleplezésekor ő mondta az emlékbeszédet. Az 1881. okt. 31-től nov. 24-ig tartott reformált egyházi debreceni zsinatra az erdélyi ref. egyházkerület őt választotta képviselővé s mindvégig tevékeny részt vett a tanácskozásokban. A 20. század elején kúriai bíró volt Budapesten. SZINNYEI – Bereczki Máté tőle háromféle „sóváriként” emlegetett almát kapott. Az egyiket Daru almának minősítette, a másikat, melyet „Barnapiros sóvári alma” néven küldött neki Mezey, oly kitűnőnek találta, hogy ezt akarta alap-sóváriként majdan leírni, de – mint írta – Mezey Budapestre tette át székhelyét, és nem tudott tőle többé sem vesszőt, sem gyümölcsöt kapni. BEREZKAI 3. 1884. 113. p.

Írd össze a te számodra küldendő vesszők neveit is, mert könnyen meg eshetik, hogy egyikből másikból majd el fogy készletem s akkor nem én leszek oka, ha nem kaphatsz.

Csávolszky nem úgy viseli magát irányunkban, mint oly lap szerkesztőjének kellene, mely a mi politikai elveinket is képviseli. A pomológok, értem, a valódi pomológok, mind a függetlenség elveit vallják: de ő úgy látszik e tekintetben kormánypárti s tudni sem akar a mi hazafias törekvéseinkről. Ha valaki a tyukgannéjéről írna könyvet vagy folyóiratot, az ő lelkiismeretes dolognak tartja lapjában fölemlíteni: de a pomológiáról hűségesen hallgat. Mi ennek az oka? azt csak ő maga és a jó isten tudhatja. Én el nem képzelhetem, hogy miért teszi azt? Tán titokban a kormány párttal tart?! Hisz volt már rá példa, hogy lapjában kormánypárti emberek, minket vörösrepublicanusokat huhogó baglyoknak, önmagukkal eltelt pomológoknak kiáltottak ki s Csávolszky e kiabálást készséggel megengedte. Én soha egy árva krajczárt nem adtam ki kormánylapokra, nem is olvastam kormány párti lapot soha. A függetlenségi párt lapjait olvasom egyedül s e lapokra már százakat költöttem s azt kellett megérnem, hogy saját lapomban kiabáljanak ellenségeim, a kormánypárt emberei, huhogó baglyoknak! Biz ez kissé furcs: hanem hát mégis megtörtént! Ugy látszik Csávolszky ur a kormánypárt emberei által informáltatja magát s innét magyarázható ki a pomológia iránti hallgatása. Az a sajtószerű mégis, hogy ellenségeim kénytelenek dicsérni tevékenységemet és dicsérik is, saját elveim közlönye az egyedül, a mely nem akar tudomást venni törekvéseinkről. Szép ez valóban! ha istentől van... –

Az Erdélyi pomolog czimboráknak ismét írtam egy hosszú levelet a Sóvári alma ügyében, melyet alkalmasint közölni fognak az Erdélyi gazdában. Meg akarom őket győzni róla, hogy nincs valódi Sóvári alma s nem is lesz mindaddig, a míg egyet körülményesen le nem írnak a temérdek Sóvári almákból. Azért írtam nekik a hosszú levelet, mert úgy látszik, minden áron ragaszkodnak ahhoz, hogy a mi Daru almánk nem Daru alma, hanem Sóvári és ezt a nevet minden áron meg is akarják tartani. –

Isten ótalmazza házatát a bajtól, mely városotokat rettegésben tartja!
s áldjon meg benneteket minden jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁵³²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁵³² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 79–80. p.

1881. január 19. B-134. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 19. 1881.

Kedves barátom!

Helyesen tetted, hogy Csávolszkyknak nem írtál. A Szép Juliát, Schmidbergert és Wood almáját kitörültem a turiak listájából: hanem már most hozzád küldjem-e a pakkot vagy a Polgármesterhez?⁵³³ mert azt írod, hogy a polgármesternek azt mondtad, hogy „12 ft áru ojtóvessző jött” pedig hát nem ment, hanem csak ezután fog menni. Én az utánvétet csak akkor szoktam fölvenni, mikor a pakkot küldöm. Írd meg tehát, hogy hogyan intézzem a dolgot, nehogy kétfélekép látszassunk eljárni.

A Kis Margit, Mars hercegnő körtékről nincs már egy fia vesszőm sem. A Schönlin téli vajonczának nem olvastad el a leírását: hisz az komisz fát nevel, nem érdemes a szaporításra. Küldök vesszőt. Lásd magad!

Az Ananász renetről csak 4 szál vesszőm volt. Nem tudom jut-e még neked is belőle. Az Oswegói vajoncz próbaágamon egy vessző nem akadt. Egy fiatal ojtványom volt belő[le] melyről ez előtt vesszőt szedtem: de ez ojtványt az elmúlt tavasszal a battonyai tanyánkra ültettem ki s ott megfakadt ugyan, de vesszőt nem hozott még.

A Lawrence ringlójáról bajosan, a Piros Perdrigonról éppen nem kaphatsz már vesszőt. Próbaágam ez utóbbiról elszáradt taval. Egyetlen egy peczket találtam csak rajta a nyáron, melyet el is ojtottam s ez megfakadt s ha baj nem éri a nyáron már kaphatsz róla szemző vesszőt.

A többi fajok mindenikéről jut neked is.

Halom a levél íróasztalomon. Sürgősen várják a választ. Megengedj, hogy most csak annyit írhatok, hogy isten veled!

Szerető barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁵³³ Mezőtúr város polgármesteri teendőit ebben az időben – 1879–1884 között – Bolváry Antal látta el.

1881. január 29. B-135 számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 29. 1881.

Kedves barátom!

Mindkét leveled megkaptam, azt is, amit f. hó 20-ról Kodolányiról írtál, azt is, melyet f. hó 25-dikén írtál a disznótoros pityizálás után.⁵³⁴

Előbbi leveledre csak annyit válaszolhatok, hogy én Kodolányit⁵³⁵ testestől lelkestől ismerem. Tudom, hogy hitvány ember testben is, lélekben is, tudom, hogy nekem halálos ellenségem: de én nem félek tőle, mert én igaz uton járok, nem úgy, mint ő kigyelme. Ő is tudja rólam nagyon jól, hogy én megvetem őt, mind olyan embert, a ki tudományával nem használni akar a magyar embernek, hanem csak lefőzni akarja a magyar embert. Én nem vagyok különben ellensége. Hadd eviczkéljen szegény pára, a mint tud! de ő nekem ellenségem azért, mert lelkébe láttam és azt neki nyíltan meg is mertem mondani. Szeretett volna hozzám közeledni és kiengesztelni: de én olyan embert, a kit egyszer megvetésre méltónak találtam, nem bocsátok közelembe soha.

A másik leveledre csak annyit válaszolhatok, hogy vigyázz magadra, nehogy nagyon megszokjad a pityizálást! Nem neked való az. A bortól lángol a vér, egyszer csak úgy agyadba tódulhat, hogy könnyen meg is öl. Neked gyermekeid, családod vannak, kik téged szeretnek s a kik méltók arra, hogy szeresd őket, a kiknek iszo[nyu]⁵³⁶ veszteség volna az, ha nem volna többé a ki őket szeresse, a kit ők szeressenek! Neked szerető barátod van, a kinek csak azért kedves az élet, mert olyan barátja van, mint te vagy nekem. Miért tennéd keserűvé az életét ilyen barátodnak meggondolatlanul oda törekedvén, hogy a hitvány borral kioltsd életedet?

Gondolkozzál róla, hogy igazam van-e?

Aztán cselekedjél úgy, a mint én óhajtom, a mint én nem egyedül magamért, hanem kedves gyermekeidért is óhajtom.

No de elég a Kukliné prédikációjából!

Mínthogy nagyon zaklatnak gyökeres Orbai alma csemetéért, én pedig már nem adhatok mindenkinek, írtam egy cikket a füzetekbe, melyben megtanítom az érdeklődőket, hogy sima vesszővel is mikép csinálhatnak maguknak gyorsan és biztosan gyökeres csemetéket az Orbai almáról. Ugy hiszem, hogy e cikk már a 2-dik füzetben meg fog jelenni. Sima vesszőkért pedig azokat, a kik nagyban

⁵³⁴ Egyik levél sem maradt fenn a gyűjteményben.

⁵³⁵ Kodolányi = Az érdemi közlést tartalmazó, Dörgő Dániel által írt levél nem maradt fenn, így pontosan nem azonosítható be az említett személy. Bereczki Máté 1888. május 27-én, ifjabb Dörgő Dánielnek írt levelében (Bereczki–Dörgő levelezés 7. kötet, A-105. számú irat) említi, hogy az *Erdélyi Gazda* hasábjain korábban vitában állt Kodolányi Antallal.

⁵³⁶ Feltehetőleg az „iszonyú” szót akarta írni Bereczki Máté.

akarják szaporítani a fajt, Csoboth öcsémhez utasítom, mert nekem sem sok vesszőm, sem eladó vesszőm nincsen. Éppen most írok e végett Csoboth öcsémnek is.

Dr. Lucas a Pomologische Monatshefteben szintén közleni fogja cikkem az Orbai almáról. a napokban kaptam tőle levelet, melyben arra kér, hogy neki vagy 30 ft áru gyökeres csemetét küldenék. Persze, hogy küldöttem neki vagy 30 szálacsokát ingyen: mert annyit, a mennyit ő akart pénzért kapni, nem küldhettem neki. Most tehát sima vesszőkért őt is Csoboth öcsémhez utasítom. –

Én még maig sem kaptam meg a füzetek⁵³⁷ 1-ső számát.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁵³⁸

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. február 5. B-136. számú levél

„Mező-Kovács háza, Febr. 5. 1881.

Kedves barátom!

Ma készítettem el városi faiskolátok számára sz ojtóvesszőket. Holnap már postára is adom. – Eddig már 22 jókora csomagot készítettem és küldöttem el. Egyik csomagot Aradra kellett küldenem, mert az itteni posta nem vette föl. 1500 szál vessző van a csomagban a pusztá-giczi⁵³⁹ gazdaság részére.

Ezer szerencsém, hogy a vesszőszedéssel idejében elkészülhettem s már is expediálhatok! Bizony nagyon meg lennék akadva, ha csak martius felé lehetne a szállítást megkezdenem, mint a megelőző években. Most, ugy hiszem, hogy könnyen meggyőzőm a munkát s Martius közepéig be is végezhetem.

A te számodra csak akkor küldöm el a csomagot, ha Mezey Albert urtól megkaptam az ő Barnapiros Sóváriját, mely már is nyilvánosság elé került.

⁵³⁷ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵³⁸ A *dölt betűkkel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 81–82. p.

⁵³⁹ Gic pusztá, Veszprém vm. ma Gic, Veszprém m. A Jankovich (később Jankovich-Bésán) család birtoka volt, s 1840-ben épült kastélya állt Gicen.

Íme, itt küldöm az Erdélyi gazda egyik számát. Olvasd! Nem sok az a 2 forint. Fizess elő erre a lapra, hogy nem kelljen nekem hozzád küldözgetnem azon számokat, a melyekben téged is érdeklő tárgyról beszélnek! Én tisztelet példányt kapok belőle, természetes, hogy azt munkával le kell szolgálnom. Így aztán reménységed lehet, hogy még tőlem is olvashatsz benne valamit.

Egészségem tűrhető. Munka közben feledem, hogy nyakizmaim fájnak folyton folyvást.

Áldjon meg az ég mindnyájatokat minden féle jóval! szívéből kívánja.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. február 19. B-137. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 19. 1881.

Kedves barátom!

A halál angyala tehát ott lebegett már házad fölött! Oh, jó az isten, nem hagyja el, hanem megőrzi a jókat! Szívem mélyéből örvendek, hogy gyász hír helyett, örömhírt közölhetnél velem. Csókoltatom kis ártatlanodat. –

Nagyon rám jár a szekérrudja, barátom! Most már nemcsak a háziak ostromolnak gyökeres Orbai almáért, hanem még a németek is. Mióta a »Pomologische Monatshefte«-ben megjelent az Orbai almáról írt cikkem, csak úgy repül hozzám a sok német levél. Mindenkinek adok, ha gyökeres vesszőt nem is, legalább sima vesszőt és ingyen. Hadd lássa a német, hogy a magyar nem nyereszkedő!

Nem tudom, megkaptad-e ajánlott levelem, melyben neked az Erdélyi gazda egyik számát megküldöttem. Alig hiszem, hogy megkaptad volna, mert sem a febr. 5-ről, sem a febr. 14-ről hozzám írt leveledben nem teszel róla említést. Lehet különben, hogy csak az aggodalmas napok felejtették el veled annak megemlítését. Elég az hozzá, hogy tegnap reclamáltam ezen levelem is. –

Vesszőid már készen várnak egy csomóban. Várom a Barnapiros Sóvárit Mezeytől, a kitől szintén nem kapok választ egyik, hozzá írt, hosszú levelemre, melyet még a mult hó elején ajánlat mellett írtam volt hozzá.

Szörnyen sajnálnám, ha véletlenül ezen levelem nem ért volna kezéhez. Ezt is reclamáltam tegnap.

Vigyázzatok egészségetekre! Áldjon és ótalmazzon benneteket a jószágos isten! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴⁰

[Dörgő írásával a levél alján:] „Ersike és Róza felgyógyulásakor. DD”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. március 5. B-138. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 5. 1881.

Kedves barátom!

Nincs zavartalan boldogság a földön. Ember, ki a földre lépett, csak játéka a végzetnek. Szenved bölcsőjétől kezdve a sírjáig. Még az örömről csak akkor nyer fogalmat, ha szenvedése perczekre megszűnik. Csak árnyék az ember a földön. Születik, mint árnyék, elenyészik egyik előbb, másik később, de elenyészik mind, mint az árnyék. Ez az ember sorsa a földön! Ember a szó nemes értelmében csak az, a ki tudomással bír sorsáról és abban megnyugoszik.

A halál angyala tehát mégis lecsapott házadba, földulta nyugalmad, boldogságod s gyászba borította örömed tanyáját: hanem azért mutasd meg, barátom, hogy ember vagy a szó nemes értelmében! Meríts lelkedbe erőt abból a főséges példából, melyet a te szent írásod a Biblia Jób esetében szemed elé állít! Meríts erőt, és merítsetek ti mindnyájan, kik még éltek és egymást szeretitek, azon tudatból erőt, hogy van hatalom fölöttünk, a ki, ha megszomorított, meg is vigasztalhat!

Minél kevesebbre olvad le számotok, annál inkább szeressétek egymást s keressetek sajtó szíveteknek e szeretetben vigasztalást!

Megkönyeztem magam is azt a kedves ártatlant, a ki közületek elköltözött az isten angyalai közé! Ki tudja, nem zavarjátok-e boldogságát azon fájdalommal, mely szívetekben tanyát ütött, midőn tőle el kelle válnotok?

A jók és igazak istene áldjon és vigasztaljon meg benneteket! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴⁰

⁵⁴⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 82–83. p.

Dörgő Dániel írásával: „Ilonka halálára”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. március 15. B-139. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 15. 1881.

Kedves barátom!

F. hó 10-ről írt leveledre az összehalmozódott sürgős teendő miatt csak röviden válaszolhatok.

Az Erd. gazdát, éppen jókor küldötted haza. Mások is kérték. Mindjárt el is küldöttem.

Sok vesszőt vittek már el tőlem, hogy mit jövedelmezett? Majd később összeszámolom. Még folyvást viszik: de már sok faj teljesen elfogyott. Kérlek, ha lehet küldj posta fordultával vagy 20 szál Daru almát abból a kuposabb fajtából, melyet lyánycsecsűnek neveztek. Vagy 6 embernek kell még róla küldenem: de nálam már egy szál sincs. Más fajról most már nem kérek, mert nem lesz rá szükség.

Orbai alma vesszőket már küldöttem Németország több részébe, Poroszországba, sőt még Orosz országba, Simferopolba is! Még mindig nyaggat miatta naponkint egyegy német pomolog. Mindenkinek ingyen küldöttem belőle.

Az ég áldjon és vigasztaljon meg benneteket! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. április 12. B-140. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April 12. 1881.

Kedves barátom!

Ápril 27-ike óta⁵⁴¹ nem tudósítottál, pedig azt szeretném, ha naponkint hallanék valamit felőletek. Iszonyu időket ér a szerencsétlen

⁵⁴¹ Feltehetően elírás az „Ápril 27-ike óta”, hiszen a levél kelte április 12. Talán „március 27-ike óta” a helyes hivatkozás.

tiszavidék megint! Valljon lesz-e könyörület számára a magas égben? Éjjel nappal a katasztrófával fenyegetett vidékeken jár gondolatom. Lehangolt kedélyem nem enged még a szobában sem nyugodtan dolgoznom. Immel ámmal végzem még a levélírást is. Mikor tisztul már föl ez a csunya, esős, borongós idő? Igazán gyalázatos, pocsék idő ez a mostani!! Lesni kell, hogy mikor lehet egy-egy órára kimozdulni a kertbe, hogy valamit lendíthessen az ember.

A négy évig tartott szárazságot bezzeg fölvaltotta vidékemen is a tulságos nedves időjárás. Pinczéinkben megint kétlábnyi mély víz fakadt föl, mint 1871/2-ben, kutainkból csaknem kézzel lehet meríteni a vizet. – Nagy istenáldásnak kellene pedig tekintenünk a vizet e vidéken. És íme! átokká válik az isten áldása is. Örökös váltakozását kell itt látnunk az időjárási végleteknek! –

Az idén tisztára elmarad nálam a fanyesés, mert már nagyban megindult az élet a fáiban. A nyeséssel ilyenkor már csak gyengítőnk fáink erejét. Mikor nyesni lehetett volna, akkor az ojtóvessző expedíálással kellett foglalkoznom.

Az ojtást is csak lopogatnom kell, mert egy-két órai esőszünetnél többre nem lehet kilátás. –

Közel 100 csomag vesszőt küldöztem szét.

Áldjon meg a kegyes ég mindnyájatokat minden áldásával! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. május 1. B-141. számú levél

„Mező-Kovács háza, Maj. 1. 1881.

Kedves barátom!

April 17-ről hozzám írt baráti soraidra csak most válaszolhatok. Sürgős volt a dolog. Igyekeztem vele, de mégis nyestetlen maradt több oly fám, mely nagyon megkívánta volna a nyesést. Nagy nehezen bevégeztem az ojtást is. A nagy igyekezetben megint meghűtöttem magam. Olyan náthát kaptam, hogy két napig feküdnöm kellett miatta. Most is olyannak érzem fejem, mintha a rendesnél háromszor is nagyobb volna. Csak azért panaszlom ezt el neked, hogy tudassam, mikép szellemi munkához egy csepp kedvem sincsen ilyen állapotban, pedig már

⁵⁴² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 83. p.

ideje volna magamnak is dolgozgatnom. Eddig még folyóást másoknak dolgoztam. Közel 70 embernek küldöttem több-kevesebb ojtóvesszőt. Bekaptam e munkából – leszámítva kiadásaimat, – valamivel többet 250 ftnál. – Közel 60 embernek, többnyire külföldieknek küldöttem ingyen Orbai alma vesszőket, részint simákat, nagyrészt azonban gyökereseket. – Nagyon örülök rajta, hogy ingyen részesítettem belőle minden érdeklődőt, mert akadt egy jellemtelen fráter, még pedig magyar ember, a ki tavál még nagy jó barátomnak mutatta volt magát, – akadt mondom egy szemtelen, a ki egy Bécsben megjelenő német pom. lapban engemet, az Orbai almával, nyereszkedésre számított csalással vádolt. Most fölemelt fővel kiálthattam szemébe a hazug nevet, a »jellemtelen rágalmazó« nevet, s bátran hivatkozhatom ellenében azon, közel hatvan emberre, a kik tőlem Orbai alma – vesszőt kaptak s a kik állításaim igaz voltáról saját tapasztalatuk után tehetnek bizonyosságot. Hiszem, hogy örökre elvettem a kedvét újból föllépni ellenem. Ez a magyar ember egy Nógrád megyei földbirtokos, neve Luka Gusztáv. Azért haragudott meg rám, mert egy érthetetlen, theoretikus elmfuttatását nem engedtem meg, hogy Villási a Gyüm. füzetekben⁵⁴³ közölje, mert megvoltam róla győződve, hogy azt nemcsak a füzetek olvasó közönsége, de maga, az, aki írta sem érti meg, oly zűrzavaros szóhalmaz volt az a kérdéses cikk! Bosszut akart hát rajtam állani, hanem hát ő huzta a rövidebbet. –

Tegnap előtt is, tegnap is öröndetes meglepetésben részesültem. Kaptam ugyanis Pestről, Szigeti József,⁵⁴⁴ nemzeti színházi tag és színműírótól egy szép levelet és egy arcképet, t. i. a Szigeti arcképét. Mért volt ez öröndetes rám nézve? elmondom röviden. Ez év elején kaptam Szigetitől egy megrendelő levelet. Ojtó vesszőket kért. Levele borítékán is, levele belső tartalmában is kegyetlenül megnagyságot ememet az ipse. Levele éppen jó kedvemben talált! Megállj atyafi! gondoltam magamban, majd megfizetek én neked a „Nagyságos” címért! Írtam neki megismertetem vele magamat, jellemem és szellememet. Aztán azt kérdeztem tőle, hogy nem találná-e helyén lévőnek azon gondolatom, hogy mi – t. i. ő és én – jóbarátok legyünk, hisz ugy is egy rangban állunk mind a ketten. Ő az isteni Thaliának, én az isteni Pomonának papja, mind ketten a szellem munkásai vagyunk. – Két-három hónapig hírét sem hallottam aztán Szigetinek. Tegnap előtt aztán berukkolt levelével. Írja, hogy ágyban fekvő, hosszas betegsége gátolta meg a levélírásban. Oly elragadtatással beszél hozzá írt levelemről, melyet még színész társai előtt is fölolvastott, hogy szinte szégyenlem magamat miatta. Nem hijjába, hogy színész, gyönyörűen össze tudja válogatni szót! – Már most ismét több van vele is, egy derék barátommal! Ez volt az egyik, öröndetes meglepetésem.

⁵⁴³ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵⁴⁴ Szigeti József (1841-ig Tripammer) (Veszprém, 1822. május 11. – Bp., 1902. február 26.) színész, színműíró. A Kisfaludy Társaság (1865), a Magyar Tudományos Akadémia (levelező 1882), a budapesti Nemzeti Színház (1895) tagja.

Tegnap jött a postán a másik meglepetés. Képzeld! Nemes levelet, diplomát kaptam. Nem olyan Deutsch féle, pénzen vásárolt kutyabőr ez, hanem amolyan, a milyent hatvani Deutsch uram, ha hatvanszor annyija volna is, a mennyije most van, meg sem vásárolhatna magának.

Az »Erdélyi gazdasági egylet« egyhangulag megválasztott engem tiszteletbeli tagjának. E kitüntetést adják tudtomra a küldött diplomában. No már ennek úgy hiszem, te is örvendesz velem együtt! Azok, a kik, ha talán nem is ellenségeim, de titkos irigyeim voltak, mert – pomológoknak tartván magukat – az én működésemből látták, hogy sok kell ahhoz, hogy valaki a szó valódi értelmében pomolog legyen és annak is tartassék. Íme, szép csendesen megtértek irigyeim! Barátaimmá lettek és az Erdélyi gazd. egylet közgyűlésén megszerezték számomra a hazafias törekvés legszebb jutalmát. Én e kitüntetést koszorúnak tekintem, melyet azon lobogóra tett az erdélyi gazdasági egylet, melyet én igyekeztem fölemelni, midőn láttam, hogy ahhoz, mintegy lenézett portékához, senki sem akar hozzányulni. –

Most már, úgy hiszem, elérkezett az idő, a mikor a gyümölcsészet megkoszorozott lobogóját édes hazám fiatal nemzedéke is észreveszi és az alá seregleni nem fogja szégyenleni. Ezért találok én öröndetesnek ezen meglepetést.–

Kérlek írd meg, hogy a két Pázmán almafa hogyan viseli magát? Lesz-e reménység, hogy a nyár folytán leírhatom a faj vegetációját róluk?

Ha már teljesen megmenekültetek az árvíz-veszélytől, kérlek, írd, a mikor rá érsz. Sok jót kíván neked és kedveseidnek

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. június 8. B-142. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 8. 1881.

Kedves barátom!

Mult hó 8-ról írt leveledre válaszolni csak most érkezem. Beszorított szobámba a medárd napi eső, melyről azt tartják, hogy 40 napig szokott eltartani. Isten legyen nekünk irgalmas, hogy ez meg ne történhessék, mert különben jaj lesz itt a szegény gazdáknak! Nagyon örvendettem azon

⁵⁴⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 84–86. p.

tudósításodnak, hogy nálad olyan fajok is hoztak virágot, melyek nálam ez uttal még nem virágoztak, különösen pedig a következő fajoknak:

Huntington (S. L.) Igen érdekes volna, ha gyümölcsöt is hozna és nevelne föl, mert nálam ismét a Leroytól került Huntington virágozott és kötött is gyümölcsöt. Hamar kiviláglanék, hogy melyik a valódi.

Beurré Mondelle (S. L.)

Auguste Lelieur (Ler.)

Saint Ghislain⁵⁴⁶ (Ler.)

Fondante de Malines (Ler.)

Ecully szép

Courcelles Henrik⁵⁴⁷

Dones

Juliusi szép

A Dones több ízben termett már nálam: de elmulasztottam gyümölcsének leírását, pedig megérdemelte volna. Csak legalább egy párt teremhetne nálad, hogy arról írhatnám le!

Kérlek, írd meg, hogy ez itt megnevezett fajok közül melyek kötöttek ép gyümölcsöket.

Hát a Pázmánok Beör Kálmántól?! Jól vegetálnak? – Remélem számba vetted azóta, hogy miféle, és hány fajod ígér termést. Én is számba vettem s a füzetekben közleni is szándékozom terméssel biztató fajaimat. Összesen 531 faj tartott meg több kevesebb ép gyümölcsöt. Ezek közül új és nálam még nem termett faj van összesen 217. Különösen pedig van 110 régi és 49 új körte fajom. Alma 105 régiebb és 146 újabb fajomon, szilva 89 régiebb és 22 újabb azaz még eddig termést nem hozott fajomon. Lesz tehát munkám elég, ha az idén megtartja a termést!

Szilvafáim ágait már most is lehuzza a termés súlya, annyira meg vannak rakodva ép gyümölcsökkel. Jó közép termés látszik almafáimon: de a körték közül csak az Ananász körte, Nélis Borka hozott elég bőven gyümölcsöt, míg a többiekben csak kevés mutatkozik.

Legtöbb örömem van egy tavali augusztusban készített, fiatal alma fajfámban. Ezt olyan fajokról készítettem, melyek egy fajfáimon már veszni indultak s helyökön rosszul érezvén magukat nemhogy termettek volna, de nőni sem akartak. Öt faj közül kettő, gyönyörű, egészséges gyümölcsöket kötött ez új fajfán! A Hawthorndeni almáról a vezérágra 3 ojtást tettem volt és mind három kivirágozott és gyümölcsöt is kötött, melyek csak úgy ragyognak a napban oly egésségesek. –

⁵⁴⁶ Saint-ghislain-i körte

⁵⁴⁷ Courcelles Henrik = Beurré Henri Courcelle = Curcelle vajonca

A buja időjárás folytán olyan buja itt a fák növése is, hogy csak egy ízben értem még ilyent 20. év alatt, a mióta t. i. itt tartózkodom.

Tavali, augusztusi cseresznye szemzéseim új hajtásának minden levele sarkából új hajtások törnek elő s gula alakban igyekeznek fölfelé valamennyien. Alig egy hónapja, hogy kihajtottak e szemzések s új hajtásaik tövük felé már is csibukszár vastagok!

Bezzeg nem járok most fáim közt nehéz szívvel s lecsüggesztett fővel, mint a megelőző években! Most lépten nyomon érdekes szemlélni valóm akad itt. Csaknem az egész, istenadta napot is a kertben töltöm el. Szinte elszoktam már az írástól is, akaratlanul mindjárt, mindjárt egyegy hiba esik írásomban. –

Principálisomnak is sok öröme volt vetéseiben egész tegnapig. Rendkívül szépek és sokat ígérők voltak azok! Tegnap az eső nagy széllel jött, mely az egész buzavetést lemangorolta. Van-e remény fölállásukhoz? aggódva várjuk, hogy mi történik velök. –

Manó, volt tanítványom, a principálisom legidősebb fija, végre valahára hazavitte már mennyasszonyát. Volt öröm a háznál! Én örültem, hogy a nagy sürgésforgástól fáim közé menekülhettem. Nem szeretem a zajos életet, pedig itt ugyancsak zajos élet volt a múlt hó végén!

Kérlek, írd már! Egy álló hónap óta nem hallok semmit felőletek.

Sok jót kíván mindnyájatoknak igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. július 19. B-143. számú levél

„Mező-Kovács háza, Jul. 19. 1881.

Kedves barátom!

F. hó 16-ról kelt leveledre válaszolom, hogy »Nem oda Buda!« Te folyvást csak engem vársz magadhoz, hanem arra nem is gondolsz, hogy te jöjj el hozzám, pedig hát, ha nem is éppen miattam, hanem azért is rágondolhatnád magad, hogy most nálam egy oly kiállítás láthatnál, a milyent ritka helyen lehetne most látnod a hazában. Sokkal tanulságosabb pedig ilyen, természetes kiállítás, mint az innen onnan összekoldult többnyire néotelen gyümölcsökből mesterségesen összetákolt kiállítás.

Aztán tudod azt is, hogy te itt, a háznak kedves vendége vagy és, ha így nem volna a dolog, akkor arról is bizonyos lehetnél, hogy én téged

nemhogy magamhoz invitálnálak, hanem még lebeszelnék az idejöveteletről, mivel a családnak, melynek körében meghuzódom, egyáltalán fogva nem akarnék terhére lenni avval is, hogy vendégeket híjjak azon asztalhoz, a hol magam is ugyszólván csak vendégül tekintem magamat. Téged meg merlek invitálni, mert tudom, hogy szívesen látnak nem miattam, hanem saját magadért. Aztán meg már többször is hallottam a családnak hol egyik, hol másik tagjától, hogy »No, ha még most sem jön el Dörgő, mikor volna, mit látnia, máskor ugyan bajos lesz rá venni az idejövetelekre.«

Gondolkozzál tehát, hogy Aug. elején átrándulhass hozzám. Az, hogy én mehetek-e hozzád? őszintén mondhatom, hogy évben nagyon bizonytalan dolog. Ha netán valami nem várt csapás érné kertemet s benne a sok tanulmányozni valót: akkor a keserűséget feledni, bizonyos, hogy hozzád mennék: de, ha isten megóttalmazza a mutatkozó termést, akkor azt itthonn kell lesnem folyvást, nehogy a tanulmányozásukra kínálkozó jó alkalmat elszalasszam. Avval tehát ne törődjél, hogy mehetek-e vagy nem mehetek hozzád, inkább kívánd azt, hogy hazai gyümölcsészetünk érdekében itthonn tartsam az orrom, mintsem azt, hogy itt hagyjam, habár csak néhány napra is kertem, munkám, melynek bevégezhetése, – tekintve korom és egészségi állapotom, – minden érdeklődőre nézve csak kívánatos lehet.

Nos tehát tégy te is ugy, mint Mohamed! Ha nem megy a hegy hozzád, menj te, magad a hegyhez!

Ne mond, tehát, hogy meg nem hítalak, a mikor érdemesnek találtam idejöveteled! Íme, meghítalak!!

Kérlek, az ezelőtt, legutóbb írt leveleim újból elolvasni s a mire azokban kértelek, azt jól eszedben tartani, mert ha én elfelejteném is, a mire ott kértelek, az jelen elfoglaltságom közepette nagyon megbocsátható nekem.

Hejh, kedves barátom! most látom csak, hogy milyen nagy baj az, hogy én nem vagyok a magam ura, hogy nekem nincs külön háztartásom! Most látom csak, hogy milyen nagy baj az, hogy kertem nincs legalább egy nagy város közelében! Hányan jönnének most ide, hozzám tanulni? látni? Mennyi hasznot tehetnék akkor tapasztalataimmal, oktatásaimmal??

Hijjába! más házához nem lehet idegeneket, ismeretleneket meghínom a nélkül, hogy ki ne tegyem magam annak az eshetőségnek, hogy véletlenül majd megsokallják vendégeimet s aztán ... jaj! még rá sem szeretek gondolni, hogy mi következhetnék abból!! –

Éppen ma válaszoltam 3 tanulni vágyó derék fiatal embernek, a kik előre jelentették magokat, hogy nem lenne-e teremre, ha

meglátogatnának? Mit felelhettem kérdésekre? Hát azt, barátom, hogy szellemileg, levél után, velem éjjel nappal folyvást közlekedhetnek, de anyagilag, – minthogy nincsen háztartásom, pusztán lakom, s magam is szívességéből élek, – nem fogadhatok el senkit, kivéve azokat, a kiket a család, melynek szívességéből élek, szívesen lát, mind rokonait vagy ismerőseit. És, mikor ezt leírtam: ügyefogyott szegénységemen önkénytelenül könny facsarodott a szemembe ...

No de, végig tekintve multamon lelkeimmel, csakhamar letörölte szememből a könnyet az az édes öntudat, hogy szegénységem mellett is tettem annyit hazai gyümölcsészetünkért, a mennyit mások, gazdagságuk dacára sem bírtak tenni ekkoráig. Aztán meg, hiszen, tapasztalataim, kertem kincsei ugy sem fognak velem együtt elpusztulni. Ha élő szóval nem terjeszthetem is el azokat, tollam nem fárad el azokat leírni s átadni a kedves hazának! –

Most hála az égnek, nincsen semmi komoly bajom. Nyakszirtem fájása már megszokott dolog. Szempilláim gyakori meggyulladására sem igen aggaszt már, annyira hozzá vagyok ahhoz is szokva. Panaszom sincs, hála az égnek, mit veled közölni akarnék, de beszélni valóm akad egy jó csomó. Elvárlak hát, hogy begyemen könnyíthessek.

Az ég áldjon meg kedves családdal együtt, minden féle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴⁸

U. i.: Principálisom meg van elégedve termésével, már t. i. a buza terméssel. Sok szép és jó buzája lesz. E héten be lesz végezve a takarás. A dohány, tengeri? még az isten kezében van. Eső kellene már, de nagyon kellene, különben nem lesz sem tengeri, sem dohány.

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

⁵⁴⁸ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 89–90. p.

1881. július 23. B-144. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 23. 1881.

Kedves barátom!

Amitől rettegetem, bekövetkezett! ...

A vész angyala átnyargalt kertem fölött! Gyümölcscesel megrakott fáim csaknem mind a földön hevernek!

Oly iszonyu erővel tört ki a vihar tegnap este 8 óra után, hogy szinte el voltam már rá készülve, hogy magamat is a romok alul fognak kiásni. Szerencsémre lakásomnak nyugati oldala felől jött az iszonyu szélroham.

Mind azon épületek, melyeket keresztben kapott, egyikét percz alatt földön heverték.

Principálisomnak csinált vagy 30 ezer ft. kárt. Egy istállója, három, nagy dohány pajtája egészen rommá változott. Az istállóban ember élet is esett áldozatul.–

Learatott gabonája szétszórva hever a mezőn. 30 ezer kereszt ázik ott most szétszórva!

Képzelheted azt az iszonyu rémületet, a mi itt most mindnyájunkat elfogott. Mennyi szép remény halála fölött kell most szomorkodnunk?!

Mentsen meg az ég benneteket és mindenkit hasonló csapástól!

Igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁴⁹

Fordíts!

Reggel 8 óra tájban írtam a tulsó lapot. Daczára annak, hogy szakadt az eső, az izgatottság mégis kihajtott a kertbe. Látni akartam kedvenc halottjaimat. És jó volt, hogy kimentem és láttam a pusztulást! Kissé megenyhülten jöttem ki a kertből. Szilva fáim, birsre ojtott körtefáim, kajszi barack fáim közt aratott legtöbbet a halál angyala. Egyébb fáim, úgy látszik, elég épen kerültek ki a veszélyből. Némely fa alja tenyérnyire van terítve a levert gyümölcscesel. Futólag tett szemlém arról is meggyőződött, hogy halottaim közt csak három faj van olyan, a melyikről nincs fiatal ojtásom.

⁵⁴⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 90–91. p.

Most 10 óra. Az eső még egyre szakad. Csillapult kedélylyel most már csinálom a tervet, hogy mit és miképen fogjak a munkához eltakarítandó a pusztulás nyomait.

Áldjon meg az ég!

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. szeptember 17. B-145. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 17. 1881.

Kedves barátom!

Azon időtől fogva, a mióta utójára írtam hozzád levelet, úgy befogtam magam a munka igájába, hogy abból senki és semmi ki nem bírt mozdítani. Naponta, reggeltől estig, folyvást, lázas igyekezettel dolgoztam, és mégis mindig rövidnek találtam a nappalt. Szerettem volna, hogy két nap is egymásba ragadjon, csakhogy minél többet végezhetnék el teendőimből. Még most is sok van hátra, a mit okvetlenül szeretnék bevégezni addig, a míg a fák vegetatiója tart, a míg a levélhullás be nem következik. Annyira már számba vehettem mégis teendőim halmazát, hogy biztos reményt táplálhatok ahhoz, hogy mégis csak be fogom végezhetni mind azt, a mit bevégezni szándékozom.

Meg engedj, hogy sem külön levelet nem írtam oly sok idő óta hozzád, sem a te, hozzám írt, több rendbeli leveledre nem válaszoltam, mert nem válaszolhattam!

Most is csak röviden írok, mert úgy érzem, mintha tűzön ülnék a szobában, annyi teendő vár rám künn, a kertben: de már szégyenleni kezdem, hogy olyan sokáig nem írtam hozzád, azért, bármily erőtetésbe kerüljön is, mégis csak írnom kell.

Vártalak napról napra, hétről hétre, gondolva, ha eljössz: majd beszéllek neked munka közben is, munka után is annyit, hogy meg leszel velem elégedve, de hát csak nem jövé! Lassankint minden gyümölcs le kerül fáimról. Bizony mondom, sokat mulasztottál, hogy el nem jöttél! Láttál volna egy oly gyümölcskiállítást, a melyet még magam sem láttam életemben. – A vihar lepusztított sokat a termésből, több fajt fájával együtt semmisített meg, de azért tanulmányozni való gyümölcsöm maradt még, a mennyit még álmomban sem remélhettem volna a nagy rémület idejekor. A sok, szép és jó, nyári gyümölcsöket, melyeket leírásra méltónak találtam, nagy hirtelenséggel le írogattam, lejegyezgettem már mind úgy gyümölcsse, mint

növényzete után. A téli fajokról 3–4 leírásra alkalmas példányt papírba göngyölve elrakosgattam könyvszekrényembe, honnan a gyümölcsök végett könyveimet ki kelle szállásolnom. *Most, ezen, még gyümölcsök után le nem írt fajoknak jegyezgetem le apródonkint a vegetációját. Sietnem kell pedig e munkával, mert az ősz erősen kezdi magát jelengetni.* Ha nem igyekszem, bizonyos, hogy el késem munkámmal, mert könnyen megeshetik, hogy jön egy hatalmas dér s aztán fölhangzik az ének, hogy »Hull a fának a levele...«

Nagy örömet okoztál nekem gyümölcs küldeményeddel! A Huntington valódi. A Strycker bergamotja szintén valódi. Alakra, növényzetre egynek látszott ez utóbbi előtem is a Korai bergamottal és még sem azonos vele! Majd elmondom szóval a különbségeket. A »Saint Ghislain« nem valódi. Alakja nem egyezik a leírással, de a növényzete igen. Erről sokat kellene írnom és beszélnem. Majd elmondom szóval, mert hát remélem, hogy alkalmat adsz még is arra, hogy szóval elmondhassam, addig is küldök néhány kitűnő téli almát mutatóul. A többi fajokat majd meg szemlélheted élő szemeiddel szekrényemben.

Áldjon meg az ég mindnyájótokat, mindenféle jóval! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁵⁰

U. i.: A leveledben említett többi francia fajokról is hozzád leírásra alkalmas, ép példányokat, ha jut.

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. október 1. B-146. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 1. 1881.

Kedves barátom!

Ha nem táplálnám a reménységet, hogy meglátogatsz, egész nyugodt megadással ülnék íróasztalomhoz s rá vinne a kénytelenség, hogy mindenről írjak neked, a mit reménykedésem mellett élőszóval szeretnék

⁵⁵⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 91–92. p.

neked elmondani, de most biztosan várlak, megengedsz, hogy csak röviden és a legszükségesebbekről értesítelek.

Most már írhatom, hogy nemcsak én várlak, hanem a háziak is valamennyien. Házi asszonyom beszéd közben, mikor a Fehér kalvil almádat neki átadtam, tegnap is azt mondta, hogy »No, Dörgő ur addig halogatja a hozzánk jövetelét, hogy az ut elromlik s akkor aztán, ha akarna sem jöhet el.« És igaza van: tehát ne késedelmeskedjél!

A Besi des Veterans (= Rokkantak vadoncza) körte fáját már leírtam, valamint az Augustine Lelieur és Rózsa kalvil fáját is, mert ezek gyümölcsök után ítélve is, határozottan valódiak: hanem a többiek még gyanusaknak látszanak előttem, mert a leírásokban jelzett alakjukat és nagyságukat nem fejtették még ki, hihetőleg azért, mert vagy beteg vagy túl buja ágon termettek és hozzá első termésbeli gyümölcsök, melyek a faj jellemző vonásait nem mindenkor tüntethetik föl. –

Lásd, megmondottam, hogy te előbb kapsz gyümölcsöt a francia fajokról, mint én! Nálam a Lelieur Augusztá még termő rügyet sem hozott, miért is arra kérnélek, hogy lennél szíves róla nekem egy olyan gyümölcspeczket hozni, a melyiken egy vagy két termőrügyet is találsz, hogy aztán a növényzet leírásában kitölthessem a »Virágrügyei« című bekezdést, melyet most még üresen kellett hagynom. Többrétűleg begöngyölve megnedvesített itató papírba, baj nélkül elhozhatod azt könnyen.

Valamennyi leírható vagy leírásra érdemes fajom növényzetének lejegyzésével készen vagyok már. A mely gyümölcsöket még le nem írhattam, azok már mind a szekrényemben várják, hogy leírjam őket és neked bemutassam.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. október 19. B-147. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 19. 1881.

Kedves barátom!

Köszönöm, hogy szerencsés hazaérkeztedről olyan hamar értesítettél. Leveled azon szavakkal zártad be, hogy »engem több jó barátokkal jutalmazzon meg az ég.« És én már is írhatom, hogy megint akadt egy egészen új jó barátom, még pedig értelmes, művelt fiatal ember, a ki egész elragadtatással írja, hogy mennyi gyönyört szereztem neki a Vázlatok⁵⁵¹ által, mely őt a gyümölcsészet szenvedélyes barátjává avatta föl. Ez a fiatal ember Jánokon⁵⁵² lakik (u. p. Sepsi, Abauj megyében.)⁵⁵³ Küldött hozzám gyümölcsöket is meghatározás végett és olyan szerencsés volt, hogy gyümölcsői nagyobb részét megtudtam határozni. Rendelt tőlem 10 ft. ára ojtó vesszőt és megrendelte újból a Vázlatok egy példányát. Írja, hogy vidékén egész forradalmat idézett elő birtokos társai közt, a kiknek volt ugyan terjedelmes gyümölcsösük, de egészen elhanyagolták, mert nem értettek a dologhoz. Most, midőn látják hogy ő az én könyvem utmutatása nyomán, hogy renoválta őseiről rá maradt kertét, mindenki kedvet érez az ő példáján és nyomán haladni. Hát ez mind igen szép tőle! hanem énnekem inkább az tetszett meg a fiatal emberben, hogy gyümölcs fajainak növényzetét olyan ügyesen és talpra esetten írta meg számomra, hogy én sem írhattam volna le különben. Így akart segítségemre jönni gyümölcsői meghatározásában. No hiszen, képzelheted, hogy milyen buzdító predicatiót írtam neki, hogy fogjon hozzá s mielőbb képezze ki magát valódi gyümölcsésznek, hogy aztán a gyümölcsök ismertetését, melyet én megkezdettem, folytathassa akkor, a mikor én nem leszek már többé!!

⁵⁵¹ A Gyümölcsészeti vázlatok című Bereczki mű.

⁵⁵² Jánok, u. p. Sepsi, Abauj-Torna vm., Tornai járás. Ma Janík, Szlovákia.

⁵⁵³ Dörgő Dániel ceruzával a margóra írta: „Sziklay Ede = Bereczki Máté ismerőse.”

Sziklay Ede, ifj. (Rozsnyó, 1850. – János, 1929.). A rozsnyói evangélikus gimnázium növendéke volt. Pesten és Bonnban folytatott jogi tanulmányokat. Ezután a szomszédos Gömör vármegye szolgabírája lett. Rozsnyón vette feleségül Brezovay Klárát. 1878-tól jánoki birtokán gazdálkodott. 12 éven át volt a szepsi takarékpénztár elnöke. 1886-ban kapcsolódott be a politikai életbe, amikor az ellenzéki Függetlenségi Párt szepsi választókeretében választották meg. 1902-ben is indult a választásokon, de akkor sikertelenül. 1905-ben választották meg a kormánypárti Szabadelvű Párt színeiben. 1910 márciusában, mint a Nemzeti Munkapárt támogatója Abauj-Torna vármegye és Kassa város főispánjává nevezték ki. Politikai elkötelezettsége miatt az ellenzéki pártok támadták ügyannyira, hogy visszahívás fenyegette. Ennek ő elébe ment és 1917-ben, kormányváltáskor önként lemondott. 1916 májusában a király a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta neki. Távozásakor Kassa díszpolgárává választották. Hat gyermeke született: Ilonka, Klára, Szeréna, Zsuzsanna, Lenke és a nyolcévesen elhunyt Ede. Első és utolsó gyermekük egymás mellett nyugszik Jánokon. Irodalom: Balassa 2013. [Megtétekintve 2013 augusztusa] <http://www.felvidek.ma/felvidek/regio/40669-unnepseg-janokon>

Nekem nagy reményem van, hogy benne föltalálja hazai gyümölcsészetünk az én utódomat. Adja isten! –

Ma szüreteltem le a Gäsdonki renetet, Api almát és a Rózsa pepint. Az első faj adott 5 ruha kosárral, a második 2 kosárral, a harmadik egygyel. – Más esztendőben jó lett volna, ha az egész kertből összesen ennyit kaphattunk volna, a mennyit most három faj bírt leadni.

Alig hogy bevégeződött az almaszüret, már is zuhog újra az eső. Beh szerencsés voltál velem együtt, hogy hozzám jövedeled nem halogattad! Most már nem is kívánhattam volna, hogy ilyen kutya időben hozzám csatangolj.

Petrovay öcsémet kivéve, a többi mind új ember, a ki tőlem eddig ojtóvesszőt rendelt. Nem sokan, mindössze csak hárman rendeltek még, mégis 50 ft áru vessző van már megrendelve. Ha így menne tavaszig, bizony még tőkepénzessé is tennének utóvégre!

Mihelyt az idő engedi, azonnal számba veszem, hogy mely fajokról kell tőled vesszőt kérnem, mert tudom, hogy több fajról kell ismét tőled kérnem vesszőt. Idejében akarlak hát tudósítani, hogy aztán, a mikor leginkább érkezel, apródonkint össze gyűjthesd számomra a kívánandottakat.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁵⁴

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. november 8. B-148. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 8. 1881.

Kedves barátom!

F. hó 1-ről írt leveledre nem válaszolhattam rögtön. Sokan voltak előtted, a kik válaszomra váraoztak. Egyre küldik hozzám a sok gyümölcsöt és többnyire oly egyének, a kikkel még szellemileg sem találkoztam az életben. Tudni óhajtják becsesebb gyümölcsök nevét, mellyel ekkoráig nem sokat törődtek. Az ily embereket kellett előbb

⁵⁵⁴ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 94–95. p.

kielégítenem, mert ezeket úgy tekintem, mint megtérő bűnösöket, a kiknek még az angyalok is inkább örvendeznek, mint száz igazaknak.

Most már rád is sor került.

Azt mondod, hogy jó volna közölnöm a Vázlatokban⁵⁵⁵ leírandó jelesebb gyümölcsseim nevét a Gyüm. füzetekben. Erre már én is gondoltam, de kérdés, venné-e azoknak hasznát más, mint azon barátaim, a kikkel ugyanis folytonos levelezésben vagyok, a kiknek kitűnőbb fajaimból kérés vagy megrendelés nélkül is juttatni szoktam vesszőt. Aztán még vagy 16 fajt nem tanulmányozhattam, mert még éretlenek, pedig külső látszatra szintén érdemes fajokat sejtek bennök. Aztán már az ekkoráig tanulmányozott s nagyjából leírt fajokat is lelkiismeretes bíráló alá kellennem, hogy lássam, melyik érdemli meg valóban vagy melyik nem? közülük azt a szerencsét, hogy a Vázlatokban helyet foglalhasson. Erre a bírálgatásra most még nem érek rá.

A lap kivonatra, melyet velem közöltél leveledben csak azt mondom, barátom! hogy olyan a dicsőség, mint a rátartós hölgy, a ki hátat fordít azoknak, a kik imádattal veszik őt körül, hanem maga megy fölkeresni azokat, a kik rá sem hederítnek.

Nekem az ilyen dicsőség nem okoz örömet, hanem a szégyen pírját kergeti arczomba. Örülök, hogy félrevonultságomban senki sem láthatja arczom pirulását. Hát miért érdemlem én meg a dicséretet? azért talán, hogy valamivel többet tettem másoknál? Hisz én tudom, hogy milyen kevés az, a mit tettem, arra, hogy dicséretet érdemeljek érte! Sajnos! hogy arra szorultunk már, hogy kapva kapjunk az alkalmon, hogy valakit, a ki nem is érdemli, kitüntethessünk, nagy embernek tehessünk. Ez, barátom, csak az érdemes emberekben való nagy szegénységünket árulja el és semmit egyebet! Nincs kibén válogatnunk, örülünk, ha az első jelentkezőt nyakon csíphetjük és megtesszük őt nagy embernek.

Törs Kálmánnak⁵⁵⁶ én nem köszönöm meg hivatlan prókátoroskodását: annak pedig, hogy meg mondjam, miszerint én kertemet elhagyni s kitűzött célom bármily fényes állásért földadni nem fogom soha, akkor lesz ideje, a mikor a sátán kísértése valóban bekövetkezik, de előbb nem. Te, ha nem restelled, fölvilágosíthatnád Törs Kálmánt. Ő, úgy látszik, barátja ügyünknek s tolla hatalmával azt nagyon

⁵⁵⁵ A Gyümölcsészeti vázlatok készülő 2. kötete.

⁵⁵⁶ Törs Kálmán, (Rimabrézó, Gömör és Kishont vm., Rimaszombati járás [Ma Rimavské Brezovo, Szlovákia], 1843. április 5. – Bp., 1892. augusztus 31.) író, újságíró. Jogot végzett a pesti egyetemen és ügyvédi oklevelet szerzett. 1863-65-ben. A Vasárnapi Újság, 1868-76-ban a Hon és Az Üstökös című élclap, 1876-tól az Egyetértés és a Pesti Hírlap munkatársa, valamint az Életképek című hetilap szerkesztője. 1878-tól Szentes város országgyűlési képviselője. A Petőfi Társaság tagja.

előmozdíthatja: de én nem tehetem, mert azt hihetné, hogy hiu vagyok s neki avval a mit rólam írt, csakugyan sikerült fölcsiklandoznia hiuságom. Nekem derogálna őt ebbeli hitében megerősítenem. –

A füzetek⁵⁵⁷ novemberi számába egy cikket küldöttem. Ajánlom figyelmedbe! és elvárom rá bírálatod, mert rólad fölteszem, hogy szemembe mered megmondani az igazat. És én az igazat szeretem hallani.–

Szinte szeretem, hogy most a kertbe nem mehetek az eső és sár miatt, különben úgy nyakamra nőne a correspondentia, hogy egész télen sem volnék képes belőle kigázolni. Most legalább kedvemre gyűrhetem a dolgot.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. december 1. B-149. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 1. 1881.

Kedves barátom!

F. évi Nov. 14-ről kelt leveledre csak most válaszolhatok. Folyvást akadt sürgetősebb dolgom annál, hogy sem leveledre válaszoljak. Most már van egy kevés érkezésem, tehát írok is.

Legelőször is arra kérlek, hogy a Gyümölcsészeti füzetekben⁵⁵⁸ megjelent ama cikkemben, melyet neked, nálam létedkor felolvastam, igazítsd ki azt az otromba buta szót, a mit a pesti urak cenzurája a számba adott, a mikor Dr. Entz művéről azt mondtam, hogy nem csuda, hogy azt a művet nem olvasták sokan akkoriban, a mikor az megjelent, hiszen tudjuk, hogy az a mű a nemzet gyásznapjaiban jelent meg. Ezt az aláhuzott szót valami bahkorszakból[sic!]⁵⁵⁹ származó pimasz arra igazította ki kéziratomban, hogy gyógynapjaiban! hihetőleg magára gondolt a hitvány gazember, mert őt a bach-korszak csakugyan kigyógyította hazafiságából végképen s azért nagyon szerelmes lett abba a gyászemlékű korszakba. Meg is írtam Villásinak, hogy tudassa azokkal az impertinensekkel⁵⁶⁰, hogy ha ezentul censura

⁵⁵⁷ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵⁵⁸ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵⁵⁹ Bahkorszak = Bach-korszak. Magyarország történetének 1850 és 1859 közötti önkényuralmi időszaka, mely Bach, Alexander von, báró (1813–1893) birodalmi belügyminiszterről kapta nevét.

⁵⁶⁰ Impertinens = pimasz, kihívó, szemtelen.

nélkül, szórul szóra és úgy nem közlik cikkemet, a mint én meg írtam, – egy szó nem sok, de annyit sem fogok többé írni a füzetekbe s legyenek meggyőződve, hogy Bereczki meg is fogja szavát tartani. Igazán gyalázat, hogy mindenképen arra törekszenek, hogy elvegyék az élet cikkeimnek s olyan szókat adjanak a számba, a melyekkel homlokegyenest ellenkező értelme lesz kifejezéseimnek!! Aztán a czudar népség mégis az én nevem csalétkével akarja föntartani a megindított lapot!

Valóban kíváncsi vagyok már most rá, hogy a novemberi számba küldött cikkemet fogják-e közleni szóról szóra? mert, ha nem közlik szórul szóra, annyi bizonyos, hogy ott hagyom őket, mint Szt. Pál az oláhokat.

Arra a kifejezésére levelednek, hogy »föl a fővel«, csak annyit mondhatok, neked barátom, hogy én csak arra vagyok büszke, hogy hazafiui kötelességemet a mostani, hitványságok vásárának nevezhető korszakban is, lelkiismeretesen be tudom tölteni és teljesítem is lelkiismeretesen: de, ha ezért oly érdemekkel akarnak fölcziczomázni, a melyeket el nem ismerhetek magaméinak, az már megpirít, megszégyenít. Mit dicsekszenek avval még a külföld előtt is, hogy én vagyok Magyarország első pomológusa?! Mit pellengérezik nevemmel hazámat, mikor jól tudják vagy tudhatnák, hogy itt nincsenek olyanok, a kiket a szó valódi értelmében pomológusoknak lehetne nevezni. Micsoda dicsőség van abban az elsőség díját megnyerni ott, azon a verseny téren, a hol csak egy a pályázó? Hisz ez az egy – első és utolsó is egyszersmind!

Bizony mondom, szégyene az Magyarországnak, hogy az ő első pomológusa egy szikrával sem tud többet, hanem csak annyit, mind a mennyit én tudok! Hogy a szekundánsok közt magam vagyok a primás – azt látom, – de avval ugyan nincs mit dicsekedni a külföld előtt is, mint azt Törs Kálmán tette, a ki az általad olvasott cikket még a Bécsben megjelenő »Obstgarten« című pomologikus lapban is jónak látta közleni. Nem érdemi hát meg Törs Kálmán, hogy egy szót is írj neki. Ne henczegjen! jobban teszi. –

A Morny hercegre kíváncsivá tettél. Mindenesetre közöld velem saját gyümölcseid ízlelése eredményét.

A molyhos levelű magonc, úgy látszik, csak szeptember – októberi körte lesz, annyi már bizonyos előttem. Nem az alföldre, hanem a felföldre lesz az csak értékes. Az is bizonyos pedig, hogy finomabb husu, és finomabb ízű alma ez, mint a nagyfajta magonc, melyet még te is közlésre méltónak találtál. Igen, mert ez téli alma és nem őszi.

Úgy látszik, hogy a Guelton is csak őszi alma lesz az alföldön. A mi nálad fog teremni, arról jól állok, hogy még novemberben sem lesz lisztes, de az sem fogja kiállani a dicsőséget december végéig. Én tavál jó almának találtam ezt is, noha nov. 24-én ízleltem meg és írtam volt le. A Nyugat szépét is Sept. vége felé és octóberben kell az alföldön elfogyasztanunk, ha

azt akarjuk, hogy kásás, lisztes ízetlen ne legyen. Hűvösebb tájakon december végéig is jól eltarthatónak mondják a német könyvek. –

Az Erd. gazdába is írtam egy cikket, Dec. közepe felé, hiszem, hogy már te is olvashatod.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

Igaz barátod

Bereczki Máté⁵⁶¹

U. i.: Majd el is feledem, ismét találtam egy kitűnő Sóvárit! Abauj megyében van elterjedve, a mint mondják. Különb ez, mint a Mezey Alberté volt Zilahról! Addig is a míg bővebb fölvilágosítást kaphatnék felőle, küldök majd neked is ojtó vesszőt róla. Megírtam Sziklay Ede öcsémnek, hogy küldjenek vagy 5 db ép példányt Dr. Lucasnak Reutlingenbe mutatónak belőle s ha Lucas sem tudja még a nevét, akkor ezt írom le Sóvári név alatt⁵⁶², mert ez nagy is, szép is, kitűnőleg I. rendű is. Jobb a Daru almánál. B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. december 6. B-150. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 6. 1881.

Kedves barátom!

Ide mellékelek számodra 3 db katalógot. Az egyikbe kijegyeztem két plajbásszal, hogy mely fajokról és mennyi vesszőre volna szükségem. Bizony mondom, mikor végig néztem a kijegyzett fajok sokaságát, elijedtem tőlök! Eszem ágában sem volt, hogy ennyi fajról lehetne szükségem vesszőre, de hát a megelőző 4 évi szárazság nagyon sok fátat elgyengített s az idén nem voltak képesek kiheverni magukat, nem hoztak elég vesszőt. Sok fajomat ismét próbafástól együtt kiteremtett a Jul. 2-diki vihar.

Már most, édes barátom, ha te sem adhatsz elegendő vesszőt, bizony meg kell várakoztatnunk a publikumot! –

Még addig csak hatan rendeltek vesszőt s már is elvitték minden vesszőmet a Bőjti vadonczról, Duhamel vajonczáról és a Tournay-i téli körtéről, pedig az előbbi két fajon 45 szál vesszőm volt, az utóbbin pedig 50

⁵⁶¹ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 99–100. p.

⁵⁶² Nemes sóvári alma név alatt le is írta Bereczki. Lásd BERE CZKI 3. kötet 1884. 405. p.

szál. E három fajról most már a később jelentkezők hijjában kérnének tőlem, mert a hol nincs ott ne keress! –

Különben ne törd magad nagyon a vessző szedéssel! Január közepéig ráér. Addig én is megszedhetem már a készletet a többi fajokról.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. december 13. B-151. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 13. 1881.

Kedves barátom!

Most már 3 leveledre is adósod vagyok válasszal. Sebaj! egyszerre lehet mindháromra válaszolnom. – Mikor én hozzád írt levelemben tudattam veled és, hogy mit írtam Villásinak a cenzura végett: nem azt akartam értetni, hogy a gyümölcsészettel föl hagyok, hanem csak azt, hogy ott hagyom azt a lapot, a hol czikkeimet cenzura alá vetni merészelik. Írok én még ez esetben is cikkeket, de oda, a hol azokat nem censurázzák meg vagy közleni fogom, a mit írok a Vázlatok folytatásában, a hol kopik az orra a censor uramnak, a hol ugy lehet írnom, a mint akarok s bátran kifejezhetem érzelmeim. Ha ez érzelmek sértik is még most sok ember fülét, remélem, lesz oly idő, a mikor örömet fogják azt olvasni, a mit most írok. – *Én nem annyira a jelen, mint a jövő számára írok, nem annyira a jelen, hanem a jövőnek élek. Hiszem, hogy fölcsudik egykor nemzetem a mostani kábult álmából s akkor bizonyára megtalálják szavaim a kulcsot, melylyel a szívekbe juthassanak.*

Annak már mégis örülök, hogy a censura megengedte, hogy gyónásom a nagy közönség előtt ugy jelenhessen meg, a mint azt megírtam. Evvel egy nagy kő hengeredett le szívemről! Most már, a ki hazafiatlansággal mer vádolni, oda utasítom egyszerűen, hogy olvassa el gyónásomat s csak aztán törjön fölöttem pálczát, ha tud! Örülök ama cikkem megjelenésének azért is, mert szép módjával le lehetett rónom azon hálám nagy részét, melylyel Sármezey családjának adósa vagyok.

Van még más is, a mi nyomja szívem, de ugy hiszem, arra is lesz még alkalmam, hogy hazámfiái elé tálalhassam s így könnyíthessek szívemen. Most egyelőre éppen elég volt ennyi, hogy igaz világításba állítsam magam

a nagy közönség szemei elé. – Nagyon örültem annak is, hogy még te sem találtál semmi kivetni valót gyónásomban. –

A Lelieur Augustine iránt azért kérdezősködtem, mert husa lisztes pép vagy szalonnás volt s így gondolkozóba ejtett, hogy közöljem-e a Vázlatokban teljes leírását? vagy sem? Nagyon valószínű, hogy azon gyümölcs fajok közül, (melyeket, mint a Vázlatokban közleni szándékoztak – kívánatod szerint is – a füzetekben föl fogok emlegetni,) – többeket kihagyok a II-dik kötetből s helyettök közleni fogom pótlék gyanánt azon cikkeimet, melyeket az alföldi gyümölcészetre vonatkozólag a Füzetekben⁵⁶³ közlöttem volt. E cikkek különben is hemzsegnek a nyomdahiabáktól és szintén ki voltak téve a censura köszörülésének.

Minthogy pedig az a szándékom, hogy megjelöljem honfitársaim előtt nyomaimat, szükségesnek is látom, hogy ama cikkek benne foglaltassanak Vázlataimban⁵⁶⁴, hogy ne kelljen azt keresgélennie itt is, ott is annak, a ki nyomaimon kíván haladni utánam. –

Jót nevettem, midőn találgatod némely almám kellemetlen szagát s rájössz, hogy bunda szagu volt: hanem hát nem találsz el, mert az a szag semmi egyéb nem volt, mint az én szobám szaga, melyben a gyümölcsöt tartogattam. A kályha bűzös füstje, a folytonos pipafüst, gyakori szellőztetésem daczára is át meg áthat szobámban mindent: nem csuda, ha azt a gyümölcs is magába veszi. És éppen azon fajoknál észlelhetted te is a sajátyszerű szag vegyülékét, a melyeket korábban kellett a fáról leszűretelnem, s a melyik hozzám jöttödig, sokáig állottak volt a szobámban. Én, a ki magam is impregnálva vagyok e szaggal, sohasem veszem azt észre almáimon: hanem, mikor valamelyik nekem nagyon megtetszett s azt a háziakkal is meg ízleltettem, mindig azt mondták rá, hogy jó és finom csak az kár, hogy a füstös szoba illatot nagyon magába vette. – Hjah! Egy gyümölcésznek szüksége volna, hogy magának legyen egy záros gyümölcstára, hová tanulmány gyümölcsseit elhelyezhetné. Nekem csak úgy lehet magamon segítenem e tekintetben is, a mint lehet! –

A napokban nagy és keserves leczkét adtam Petrovay György öcsémnek! Képzeld ez az ember többekkel együtt Villási ellen tör s a Gyümölcészeti füzeteket megbuktatni szándékozik. No, hiszen adtam én neki olyan leczkét, hogy, ha egy parányi érzés van szívében, sírva olvassa leveletem. –

⁵⁶³ Gyümölcészeti és Konyhakertészeti Füzetek

⁵⁶⁴ A Gyümölcészeti vázlatok című, többkötetes munkája.

Még folyvást küldözgetik hozzám a gyümölcsöket meghatározás végett. Szerencse, hogy leírás végett eltett saját gyümölcseim már fogytékán vannak: különben már nagyon is megsokallanám az áldást. –

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

*Bereczki Máté*⁵⁶⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

* * *

1881. december 25. B-152. számú levél

„Mező-Kovács háza, Dec. 25. 1881.

Kedves barátom!

F. hó 12-ről írt leveled s később vesszőküldeményed is – nagy ügyel-bajjal – kezeimhez jutott. Fogadd érte köszönetem! Az Eliz vajonczát, Kis Margit körtét, Tysont, Csatár körtét, Thompsont és Kormos császárt kár volt elküldenéd. Nem soknak jut abból, pedig mind olyan fajok, a melyekből, kérnek nem kérnek, mindenkinek szeretnék juttatni, mind megérdemlik az elterjesztést. Én már két 3 év óta, nyár folytán, évenként oltottam rólok, de mindig éri valami csapás ojtványaimat. A Kis Margit tíz helyen is meg van már kertemben, fajfán, vadonczon, birsen, galagonyán: de 5 szál vesszőnél többet nem bírtam róluk összeszedni! Evvel ugyan nem megyünk a falnak!–

Jobb lett volna, ha megtartottad volna magadnak az egyes vesszőket s ojtottál volna te róluk egészséges fáid ágaira, hogy legalább jövőre kaphattunk volna aztán több ép szál vesszőt. Azok a rövidkék bajosan tarthatók el különben is épségben tavaszig, a mikor elküldésükre rákerül a sor. – Egy álló hétbe került, a míg kihozathattam a helybeli postáról a menkő nagy ládát! Szekérrel nem lehetett mozdulni, mert nagyon ragadt a sár, lóháton két ízben is megkísérlették kihozni, de lehetetlen volt. Tanuság ebből jövőre az, hogy küldendő vesszőidet aprózd el 10–12 hüvelykes 30–32 centiméteres darabokra s ugy kösd őket csomócskákba, a mikor aztán négyszer kisebb ládában is elfér a küldemény, s nem kell olyan fene nagy ládába pakolnod. Én senkinek sem szoktam hosszabb vesszőt küldeni, mint legfőlebb olyat, a melyikről 4–5 ojtást csinálhat, azért is, mihelyt kivettem a

⁵⁶⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 101. p.

ládából vesszőidet, azonnal el kellett azokat apróznom, mert a vesszőtartó helységben el nem lehetett azokat keresztben helyezni. –

Valamennyi tanulmányozni és leírni félre tett gyümölcsöm elfogyott már. Hála az égnek! jegyzőkönyvemben mindenik meg van már körülményes leírásban.

Már most csak a rohamos levélváltás ad munkát, de a melyet este és kora reggel is el lehet végezni. Mihelyt alkalmas nap lesz azonnal megindítom én is nagyban a vessző szedést. Nem merek vele különben sietni még most sem, mert nagyon sok a mezei egér. Félek, hogy haszontalan munkát teszek s vesszőimet nem fogom tőlük vagy ellenükben megóalmazhatni. –

Az „Erdélyi gazda” csunya nyomdahiákkal közölte cikkemet. Már az első betű után kihagyta a „két” szót, mert hát cikkem címe nem egy, hanem két szóból áll. Aztán mindjárt a 4-dik sort is így kellett volna kezdenie.

»Kérve kérem a nyájás olvasót« hanem hát itt is kihagyta a »nyájás« szót.

Ugyanezen a hasábon, alulról a második bekezdést így kellett volna közlenie,

»Az emberi nemzet egymásközti folytonos« és nem »egymásközt folytonos«.

A 395. lap első hasábján, alulról a 22-dik sorban egy egész sort kihagyott kéziratomból. Kérlek tehát töröld ki ebben a sorban az »is« szócskát és tégy helyébe pontosvesszőt, aztán a pontosvessző után jegyezd be még azt, hogy »meghozza ízes gyümölcseit, hogy fölüdítse azokkal még azt az embert is« a ki stb.

Egyéb lényeges hibát nem vettem észre. Példányomat, mihielyt megérkezett, kijavítottam s azonnal fölküldöttem Pestre meg kérve egyik jó barátomat, a ki ismerős az írói körökben, hogy eszközölné ki, hogy több lapban is közölve legyen e cikk. Így talán többen is akadnak, a kik megszánják kedvenceim, kiknek érdekében írtam volt e cikket.

Hát téged kielégített-e ez a cikk?

Boldog ünnepeket és boldogabb esztendőt kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 178. ltsz.)

IRODALOM

IRODALOM

- 'A' és 'Az' (idegen nyelven is) névelővel kezdődő címeket Lásd a megfelelő betű alatt!
- AMBRUS L. 2012 Ambrus Lajos: Kis magyar pomológia. 30 régi magyar alma. Kesselyák Rita illusztrációival. Bp., Agárdi Pálinkaház Kft., 2012.
- ANDRÁSFALVY B. 1989 Andrásfalvy Bertalan: A magyarság gyümölcészete. Doktori értekezés. Bp., 1989. 89, X p. <http://real-d.mtak.hu/10/1/And.pdf>
- ANDRÁSFALVY B. 2001 Andrásfalvy Bertalan: Gyümölcs kultúra. In: Paládi-Kovács Attila et al. (szerk.): Magyar Néprajz II. Gazdálkodás. Budapest. Akadémiai Kiadó, 493–527. p. <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/02/254.html>
- ANGYAL D. 1895 Angyal Dezső: Bereczki Máté. [Nekrológ]. *Köztelek*, 1895. 101. szám (dec. 18.), 2012–2013. p.
- ANGYAL D. 1926 Angyal Dezső kertészeti munkái. 4. kötet. Gyümölcsismeret (Pomologia). Összeválogatta és sajtó alá rendezte: Mahács Mátyás. Pátria, Bp. 1926. 520 p.
- BALÁS Á. Balás Árpád: Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei, Magyaróvár, 1897.
- BALÁS-SÁRINGER 1982 Balás Géza – Sáringer Gyula: Kertészeti kártevők. Bp., Akadémiai Kiadó, 1982. 1069 p.
- BALASSA 2013 Balassa Zoltán: Sziklay család emlékezete... *Felvidék ma*. 2013. július 12. <http://www.felvidek.ma/felvidek/regio/40669-unnepseg-janokon>
- BALÁZS A. et al. 2012 Balázs Andrea – Tóth Magdolna – Blazics Balázs – Héthelyi Éva – Szarka Szabolcs – Ficsor Emese – Ficzek Gitta – Lemberkovics Éva – Blázovics Anna: Investigation of dietary important components in selected red fleshed apples by GC-MS and LC-MS. *Fitoterapia*. 83. évf., 2012/8. szám, 1356–1363. p. http://uni-corvinus.hu/index.php?id=41618&type=p&file_id=750 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0367326X12001244>

- BALÁZS GY. 1988 Balázs György: Lukácsy Sándor (1815-1880). In: Magyar Agrártörténeti életrajzok I – P. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1988. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 416-418. p.
- BARBÉ 1934 Barbé, Jean Julien (archivist de la ville de Metz): Metz. Documents généalogiques – armée, noblesse, magistrature, bourgeoisie, arts, sciences, commerce, industrie – d’après les registers de l’état-civil 1792–1870. Metz, Marius Mutelet libraire-éditeur, 1934. 352 p.
- BARNA-SÜMEGHY Barna János-Sümeghy Dezső: Nemes családok Csanádvármegyében. Makó, 1913. (Reprint kiadás). Bp., Heraldika. 1998. 240 p.
- BELÉNYESY 1955 Belényesy Márta: Szőlő- és gyümölcsstermesztésünk a XIV. században. *Néprajzi Értesítő*. Nemzeti Múzeum, Néprajzi Múzeum évkönyve. 37. évf. 1955, 21–30. p.
http://www.neprajz.hu/neprajzi_ertesito/1955.PDF
- BENKŐ K. 1868-69 Benkő Károly: Marosszék ismertetése. Kolozsvár, 1868-1869.
- BENKŐ S. 1972 Benkő Samu: Murokország. Művelődéstörténeti barangolás szülőföldemen. Bukarest, Kriterion Kiadó, 1972. 146 p.
- BERECZKI 1. 1877 Berezki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. I. kötet. Arad. 1877. Réthy Lipót. IV+499 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_3.pdf
- BERECZKI 1. 1886 Berezki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 1. kötet, 2. kiadás. Arad, Gyulai István nyomdája. 1886. IV+508 p.
- BERECZKI 2. 1882 Berezki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. II. kötet. Arad, 1882. Gyulai István. 517 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_3.pdf
- BERECZKI 2. 1899 Berezki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 2. kötet, 2. kiadás. Budapest, Pesti Lloyd Társulat Könyvsajtója. 1899. 517 p.

- BERECZKI 3. 1884 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. III. kötet. Arad, 1884. Gyulai István. 541 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_3.pdf
- BERECZKI 4. 1887 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 4. kötet. Arad, Gyulai István, 1887. 541+14 p. [Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_3.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs_jegyzek.pdf
- BERECZKI 5. 2006 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. V. kötet. Berczki Máté hátrahagyott irataiból összegyűjtötte Szabó Pál. Bp., 2006. Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet és Mezőgazda Kiadó. 81 p.
- BESTOR BESTOR [Belgian Science and Technology Online Ressources] – a belga tudományos élettel kapcsolatos, tudósok életrajzát és intézmények történetét francia-angol-holland nyelven megjelenítő honlap.
<http://www.bestor.be/wiki/index.php/BESTOR>
- BODOKI FODOR 1978 Bodoki Fodor Zoltán – Bodoki Fodor Zsigmond: Mezőtúr város története (896–1944). Mezőtúr, Városi Tanács, 1978. 193 p.
- BOGDÁN 1978 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978. 389 p. (Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltartan és történeti forrástudományok 3.)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_03/?pg=0&zoom=h&layout=s
- BOGDÁN 1990 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601 – 1874. Bp., Akadémiai Kiadó, 1990. 634 p. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltartan és történeti forrástudományok 6.)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_06/?pg=4&zoom=h&layout=s
- BOGDÁN 1991 Bogdán István: Magyarországi űr-, térfogat-, súly és darab mértékek 1874-ig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1991. 772 p. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltartan és történeti forrástudományok 7.)

- http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_07/?pg=0&zoom=h&layout=s
- BÖLÖNY–HUBAI 2004 Bölöny József – Hubai László: Magyarország kormányai 1848–2004. 5. bővített és javított kiadás. Bp., Akadémiai Kiadó, 2004.
- BRÓZIK 1993 Brózik Sándor: Gyümölcsfajták értékelése és nemesítése. Gyümölcsfajták begyűjtése, fajtagyűjtemények létesítése, leírása, értékelése, illetve klónszelekciója, a cseresznye és mandula nemesítése Bp., 1993. Kandidátusi értekezés. 95 fol.
- BRÓZIK–KÁLLAY–APOSTOL 2003 Brózik Sándor – Kállay Tamásné – Apostol János: Mandula. Bp., Mezőgazda Kiadó, 2003. 140 p., XVI színes tábla. (Gazdakönyvtár)
- BUJDOSÓ 2013 Bujdosó Géza: Héjas gyümölcsfajok nemesítésének nemzetközi irányvonalai, fontosabb fajtaújdonságai. Bp. 2011. In: Angol és magyar nyelvű digitális tananyagok fejlesztése. Budapest, Corvinus Egyetem. – TÁMOP 2011.
<http://kertesztananyag.hu/gyumolcsfajta-ertekeles;>
<http://kertesztananyag.hu/gyumolcsfajta-ertekeles/dio>
- CATALOGUE 1868 Catalogue général descriptif et raisonné des espèces et variétés de fruits composant les collections de l'établissement horticole des frères Simon Louis pepinéristes et marchands de graines. Metz, Imprimerie F. Blanc. (Rue du Palais, 10.), 1868.
- COROI 2006 Coroi Artur: A torjai nemzetőr csapatok 1848–1849-ben. *Acta (Siculica)*, 2006/2. 113-136. p.
http://www.szekelyfoldert.info/a_torjai_nemzet_rcsapatok_1848--1849-ben.html
- CSEH G. Cseh Géza: Adatok Petrovay György, Máramaros vármegye főlevéltárnokának életéről (Tiszabő, 1845 – Máramarossziget, 1916). In: *Revista arhivei maramuresene*, No. 3 (2010). [A Máramarosi Levéltár Évkönyve].
<http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151492.pdf>
- CSIZMADIA 1963 Csizmadia Andor: A magyar választási rendszer 1848–49-ben. (Az első népképviselői választások.) Bp., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1963. 366 p.
- DEMETER 2009 Demeter Lajos: Katona letterem nem bánom... Benedek Sándor levelei szüleikhez, 1848/49-ből. *Acta (Siculica)*,

2009. 461–468. p.
http://www.szn.ro/acta2009/461_468_demeter_1.pdf

- DER OBSTGARTEN Lásd O alatt!
- EGYETÉRTÉS *Egyetértés*. [A Függetlenségi Párti ellenzék központi napilapja, amelyet 1874-ben Csávolszky Lajos alapított, tulajdonosváltásokkal 1913-ban szűnt meg.] Bp., Csávolszky Lajos, 1874–1875.
 Folyt.: *Egyetértés*. Politikai és közgazdasági napilap. 1876–1913. Bp., Vodiáner F., 1876–1913.
- ELLENZÉK *Ellenzék*. Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap. Szerk. [alapít.] Bartha Miklós; 1. évf. 1. sz. (1880. okt. 11.) – 65. évf. 230. sz. (1944. okt. 10.). Kolozsvár, Stein János, 1880–1944.
- EPLÉNYI–SZANI 2006 Eplényi Anna – Szani Zsolt: “Kalotaszegi gyümölcsösök” – Híd a település és a táj között In: Fülek György (szerk.): A táj változása a Kárpát-medencében. Település a tájban – V. Tájérténeli Konferencia kiadványkötete, Gödöllő. 2006. 51–56. p.
- ERDÉLYI GAZDA *Erdélyi gazda*. Az Erdélyi Gazdasági Egylet közlönye. 1. évf. 1. sz. (1869) – 74. évf. 1/3. sz. (1945. ápr. 20.). Kolozsvár, Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, 1869–1945.
 [1936-ban és 1937-ben *Gazda* címen jelent meg].
 Kolozsvár, 1869–1918, 1920–1944, megjelent 1869–1872: hav. kétszer 1873–1894: het., 1895–1898: hav., 1899–1918: het., 1920–1931: hav. kétszer, 1932–1944: hav.
 Szerk. 1869: Timár Károly és Szabó Sámuel, 1870: Farkas Albert és Szabó Sámuel, 1871: Gamauf Vilmos és Szabó Sámuel, 1872: Gamauf Vilmos, 1873: Gamauf Vilmos és Vörös Sándor, 1874–1889: Gamauf Vilmos, 1890: Gamauf Vilmos, Bodor László és Szakáts Péter, 1891–1894: Szakáts Péter, 1895: Vinczenti Károly, 1896–1918: Tokaji László, 1920–1922: Szádeczky Lajos, 1923–1936: Török Bálint, 1936–1940: Teleki Ádám, 1940–1944: Demeter Béla. [Forrás: TURÁNYI K. 1958].
- ERDÉLYI ÖRMÉNY Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997-től kiadott havilap. Kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Bp.
<http://www.magyarormeny.hu/index.php?apps=page&p=4>
- ERMÉNYI, P. Lásd P. ERMÉNYI

- ETABLISSEMENTS 1934 Etablissements de pépinières et graines. Fondés à Metz en 1666 par D. Simon, Jardinier-Pépiniériste (autrefois Place du Midy) Simone Louis frères et ces Cultivateurs-grainiers. Printemps 1934. 10. décembre 1933. par Valek, Pierre, Vice-Président de la Société Centrale d'Horticulture de Nancy.
- FICZEK et al. 2011 Ficzek Gitta – Végvári György – Sándor Gergő – Stégerné Máté Mónika – Kállay Erzsébet – Szügyi Sándor – Tóth Magdolna: HPLC evaluation of anthocyanin components in the fruits of Hungarian sour cherry cultivars during ripening. *Journal of Food, Agricultural and Environment*, 9. évf. 2011/1. szám, 132-137. p.
- FÖLDMÍVELÉSI ÉRDEKEINK *Földművelési érdekeink.* Mező- és erdőgazdasági hetilap. Szerk. Máday Izidor. 1. évf. 1. sz. (1873. szept. 3.) – 22. évf. 39. sz. (1894). Bp., Légrády testvérek, 1873-1894. – Folytatása: *Magyar Gazdák Lapja*. Társlap: *Falusi Gazda* (1873-1894). Melléklap: *Tejgazdaság* (1891-1892). Melléklete: *Tejgazdaság* 1891.
- GALGÓCZY K. 1878 Galgóczy Károly: Emlékbeszéd dr. Entz Ferenc fölött. (MTA Értekezések a természettudomány köréből VIII.) Bp. 1878.
- GALGÓCZY K. 1885 Galgóczy Károly: Lukácsy Sándor. In: Az OMGE emlékkönyve. Bp. V. köt. 1885.
- GALGÓCZY K. 1891 Galgóczy Károly: Villási Pál. In: OMGE emlékkönyve. 6. füzet Bp., 1891.
- GAZDASÁGI LAPOK *Gazdasági lapok.* Fel.szerk. Korizmics László. - 1. évf. 1. sz. (1849. jan. 1.) – 32. évf. 52. sz. (1880. dec. 28.). Budapest. Kiad. Korizmics László, 1849–1880. Folytatása: *Gazdasági Lapok és Magyar Föld* Melléklap: *Kertészgazda*. Az 1870-es, 1880-as években OMGE hivatalos közlönye. 1851–1880 között Korizmics vezérlete mellett Morócz István szerkesztette.
- GEDAY 1961 Geday Gusztáv: Entz Ferenc kertészlázadó. Bp., 1961.
- GEDAY 1973 Geday Gusztáv: Nagy elődök: Bereczki Máté. *Kertészgazda*, 1973. évf. 2. szám.

- GUDENUS 1990 Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I. . kötet (A-J) Bp. Natura, 1990. p. 623.; II. kötet (K-O) Bp. Tellér Kft. 1993. p. 443.; III. kötet (P-S) Bp. Heraldika, 1998. p. 392.; IV. kötet (Sz-Zs) Bp. Heraldika, 1999. p. 389.; V. kötet (Kiegészítések, pótlások, névmutató A-Zs.) Bp. Heraldika, 1999. p. 505.
Aadatbázisban:
<http://www.macse.hu/society/gudenusadattar.php>
<http://www.macse.hu/gudenus/mfat/default.aspx>
- GUDENUS 2000 Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Budapest, Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesülete, 2000. 548 p.
- GYAKORLATI MEZŐGAZDA *A gyakorlati mezőgazda. Mint okszerű növénytermelő, állattenyésztő, kertész, borász és házi-gazda. Népszerű lap minden rendű gazdák és gazdaságkedvelők számára. Szerk. Sporzon Pál. - 1. évf. 1. sz. (1872. jan. 10.) – 23. évf. 39. sz. (1894). Keszthely; Magyaróvár. Kiad. Sporzon Pál, 1872-1894. Alapítója és szerkesztője idős Sporzon Pál. - Folytatása: Magyar Gazdák Lapja*
- GYALAY 1989 Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységnév lexikon. Bp., 1989. TIT nyomda. 905 p.
- GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek Budapest, 1880–1891. havonta. Szerk. 1880–1888: Villási Pál, 1889–1891: Baranyai István, 1891-ben Bereczki Máté is. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztályának kiadásában megjelent szaklap.*
- HAJÓSNÉ NOVÁK M. 1999 Hajósné, Dr. Novák Márta (szerk.): Genetikai variabilitás a növénynemesítésben. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1999.
<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/genetikai-variabilitas/ch03s02.html>
- HALÁSZ Halász Árpád: Népies rovarnevek Makó környékén. *Rovartani Lapok*, havi folyóirat, különös tekintettel a hasznos és káros rovarokra. II. évf. Bp., 1885. augusztus, 8. füzet. 166. p.
- HALÁSZ J. et al. 2011 Halász Júlia – Hegedűs Attila – György Zsuzsanna – Pállinger Éva – Tóth Magdolna: S-genotyping of old apple cultivars from the Carpathian basin:

- methodological, breeding and evolutionary aspects. *Tree Genetics and Genomes*. 7. évf. 2011/6. szám, 1135–1145. p.
<http://www.deepdyve.com/lp/springer-journals/s-genotyping-of-old-apple-cultivars-from-the-carpathian-basin-CWKf5UUybl>
- HERMAN Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról. Bp., 1910.
- HESS Heß, Wilhelm: Oberdieck, J. G. C. In: Allgemeine Deutsche Biographie 24 (1887), S. 87-88. [Onlinefassung]
<http://www.deutsche-biographie.de/pnd117075647.html?anchor=adb>
- HEVESI M. et al. 2004 Hevesi Mária – Göndör Mária – Kása Katalin – Honty Krisztina – Tóth Magdolna: Traditional and commercial apple and pear cultivars as sources of resistance to fireblight. *European Plant Protection Organisation (EPPO) Bulletin*, Párizs, 34. évf., 2004/3. szám, 377–380. p.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2338.2004.00761.x/abstract>
- HEVESI M. et al. 2012 Hevesi Mária – Blázovics Anna – Kállay Erzsébet – Végh Anita – Stégerné Máté Mónika – Ficzek Gitta – Tóth Magdolna: Biological Activity of Sour Cherry Fruit on the Bacterial Flora of Human Saliva in vitro. *Food Technology and Biotechnology*. 50. évf. 2012/1. szám, 117-122. p.
<http://www.ftb.com.hr/archives/77-volume-50-issue-no-1/411-biological-activity-of-sour-cherry-fruit-on-the-bacterial-flora-of-human-saliva-in-vitro>
<http://www.ftb.com.hr/images/pdfarticles/2012/January-March/117.pdf>
- HEVESI M. 1996 Hevesi Mária: A tűzelhalás megjelenése Magyarországon. *Növényvédelem*. 1996. 32. évf., 225-228. p.
- HIDVÉGI 1963 Hidvégi Lajos: Török János és a Szőkehalmi Gazdaképző története. 1963. Ceglédi Füzetek 13. köt. 5.
- HOLLER 2007 Holler, Christian: Régi gyümölcsfajták és hagyományos gyümölcsösök: a táj, a természet és az ember kincsei. *Kertgazdaság*. 39. évf., 2007/3. szám, 76-80. p.
<http://kertgazdasag.uni-corvinus.hu/index.php?id=p5015430222>

- A HON *A Hon.* Politikai és közgazdászati napilap. Fel. szerk.: Jókai Mór. – 1. évf. 1. sz. (1863. jan. 1.) – 20. évf. 239. sz. (1882. aug. 31.). Pest, Jókai Mór, 1863-1882.
- HONTY et al. 2004 Honty Krisztina – Hevesi Mária – Göndör Mária – Tóth Magdolna – Bács-Várkúti Virág – Ferenczy Antal: Susceptibility of some traditional pear cultivars of Hungarian and foreign origin to the pathogenic bacterium *Erwinia amylovora*. *International Journal of Horticultural Science*, Budapest, 10. évf. 2004/3. szám, 41–45. p.
- HONTY et al. 2005a Honty Krisztina – Göndör Mária – Tóth Magdolna – Kása Katalin – Hevesi Mária: Susceptibility of pear cultivars to fire blight in Hungary. (International Society for Horticultural Science X. International Workshop on Fire Blight). *Acta Horticulturae*, 704. kötet, 2005., 583–588. p.
<http://www.actahort.org/books/704/>
https://www.actahort.org/books/704/704_93.htm
- HONTY et al. 2005b Honty, Krisztina – Hevesi Mária – Tóth Magdolna – Stefanovits-Bányai Éva: Some Biochemical changes in pear fruit tissues induced by *Erwinia amylovora*. *Acta Biologica Szegedensis*, Szeged, 49. évf. 2005/1-2. szám, 127–129. p.
<http://www2.sci.u-szeged.hu/ABS/2005/Acta%20HP/49127.pdf>
- HONTY et al. 2008 Honty Krisztina – Hevesi Mária – Sárdi Éva – Stefanovits-Bányai Éva – Tóth Magdolna: Effect of *Erwinia amylovora* infection on biochemical changes of different pear fruit. (International Society for Horticultural Science X. International Pear Symposium). *Acta Horticulturae*, 800. kötet, 2008., 879–884. p.
http://www.actahort.org/books/800/800_119.htm
- IZSÁKI Z. Izsáki Zoltán: Szántóföldi növények vetőmagtermesztése és -kereskedelme. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2004. 614 p.
<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szantofoldi-novenyek/ch04s02.html>
- JÁSZ-NAGYKUN Jász-Nagykun-Szolnok megye földrajzi nevei. Közzétette: Farkas Ferenc. V. kötet: Tiszazug. Jászberény-Kunszentmárton, Jászok Egyesülete, 1994.
- KARÁCSONYI 1896 Karácsonyi János: Békésvármegye története I-III. kötet. Gyula, Békés vármegye közönsége, 1896. 522,

352, 264 p.

1.

https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psml_docID_31746_secID_83355.html

(Fizetős forrás: Arcanum:)

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_MonografiaMegye_Bekesvmtortenete_1/?pg=0&layout=s

2.

https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psml_docID_31784_secID_83392.html

(Fizetős forrás: Arcanum:)

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_MonografiaMegye_Bekesvmtortenete_2/?pg=0&layout=s

3.

https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psml_docID_31782_secID_83391.html

(Fizetős forrás: Arcanum:)

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_MonografiaMegye_Bekesvmtortenete_3/?pg=0&layout=s

KARR, A.

Karr, Alphonse: Voyage autour de mon jardin. 1-2. vol. Paris, Éd. Dumont, 1845.

1. vol., 349 p.

<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3108011;view=1up;seq=9>

2. vol., 363 p.

<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3108012;view=1up;seq=9>

KÁSA K. et al. 2002

Kása Katalin – Tóth Magdolna – Göndör Mária, Hevesi Mária: Evaluation of fire blight resistance of apple cultivars. *Beitrage zur Züchtungsforschung*. 8. évf. 2002/3. szám, 71-74. p.

<http://pub.jki.bund.de/index.php/BeitrBAZ/article/view/1233/2021>

KÁSA-HEVESI-TÓTH

Kása Katalin – Hevesi Mária – Tóth Magdolna: Evaluation of traditional Hungarian cultivars as sources of resistance to fire blight. (International Society for Horticultural Science XI. Eucarpia Symposium on Fruit Breeding and Genetics). *Acta Horticulturae*, 663. kötet, 2005., 225–228. p.

http://www.actahort.org/books/663/663_35.htm

KELEMEN 1935

Kelemen Ferenc: Bereczki Máté emlékkönyv. A legnagyobb magyar gyümölcsész élete és tevékenysége. Makó, Csanád-Arad-Torontál Vármegyei Gyümölcsészeti Egyesület, 1935. 45 p.

KELEMEN 1964

Kelemen Ferenc: Bereczki Máté emlékezete (1824-1895). In: Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapításának 150. évfordulójára. Szerk. Dankó Imre. Mezőkovácsháza, 1964. 203 p.

- KERTÉSZ GAZDA *Kertészgazda*. Magyar gazdák és gazdasszonyok képes hetilapja. Szerk. Girókuti P. Ferenc. – 1. évf. 1. sz. (1865. ápr. 2.) – 3. évf. 30. sz. (1867. júl. 28.). Pest, 1865–1867.
(1865–1866-ban Pólya József igazgatása mellett).
Címváltozás:
Kertészgazda s a nép kertésze. Egyetemes gazdasági és kertészeti képes hetilap. Szerk. Girókuti P. Ferenc. - 3. évf. 31. sz. (1867. aug. 4.) – 4. évf. 50. sz. (1868. dec. 13.). Pest, 1867–1868.
Címváltozás:
Kertész gazda. Magyar gazdák és gazdasszonyok képes hetilapja. Szerk. Girókuti P. Ferenc. – 4. évf. 51. sz. (1868) – 9. évf. 26. sz. (1873). Pest, 1868–1873.
1873-ban a *Reform* társalapja.
- KERTÉSZZET 1996 *Kertészzet*. 1996. In: *Georgikon 200*. Szerk.: Fehér György – Kurucz György – Zsidi Vilmos – Fülöp Éva Mária. Keszthely, Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, 1996. I. köt. 219-224.
- KERTÉSZZETI 1963 *Kertészeti lexikon*. Szerk. Muraközy Tamás közrem. Okályi Iván és Timár Zsuzsa. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1963. 1151 p.
- KERTÉSZZETI FÜZETEK *Kertészeti Füzetek*. Szerk. Entz Ferenc. Pest, Lukács – Herz Ny., 1854–1859.
Az első kertészeti szakfolyóirat Entz Ferenc szerkesztésében 1854 és 1859 között 15 száma jelent meg. <https://bit.ly/2vTtk0Y> és következők.
Kertészeti füzetek. A gyümölcs-, dísz- és konyhakertészet közlönye. Szerk. Mauthner Ödön. - 1. évf. 1. füz. (1878) – 3. évf. 1. füz. (1880). Budapest, Kiad. Mauthner Ödön, 1878-1880.
Kertészeti szakfolyóirat 1878–1880 között.
- KERTI GAZDASÁG *Kerti gazdaság*, a kertészet és rokon ipar közlönye. Szerk. Lukácsy Sándor. - Mutatványszám; 1. évf. 1. sz. (1857) – 7. évf. 15. sz. (1863). Pest, kiad. Lukácsy Sándor, 1857-1863.
[Magyar Kertészeti Társulat közlönye]
- KESZTHELYI ÉLETRAJZI *Keszthelyi Életrajzi Lexikon*, Fejér György Városi Könyvtár: <http://www.fgyvk.hu/eletrajzilexikon/index.php>

- KIRÁLY et al. 2012 Király Ildikó – Redeczki Róbert – Erdélyi Éva – Tóth Magdolna: Morphological and molecular (SSR) analysis of old apple cultivars. *Notulae Botanicae Horti Agrobotanici Cluj-Napoca*, 40. évf. 2012/1. szám, 269–275. p.
<http://www.notulaeobotanicae.ro/index.php/nbha/article/view/7682/6850>
- KIRÁLY I. 2013 Király Ildikó: Kárpát-medencei almafajták jellemzése pomológiai vizsgálatokkal és mikroszatellit alapú molekuláris markerezéssel. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 2013.
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/716/1/Kiraly_Ildiko.pdf
- KIRÁLY-TÓTH 2009 Király Ildikó – Tóth Magdolna: Régi almafajták fogyasztói megítélése gyümölcsbírálat alapján. In: XV. *Növénynevelési Tudományos Napok. 2009. március 17. Hagyomány és haladás a növénynevelésben*. Szerk. Veisz Ottó. Kiad. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztályának Növénynevelési Bizottsága. Kongresszusi lektorált teljes terjedelmű (551 p.) kiadvány. Budapest. 2009. 238–242. p.
- KOCSISNÉ et al. 2010 Kocsisné Molnár Gitta – Szabó Tibor – Iváncsics József – Varga Jenő – Szabó Zoltán – Nyéki József – Soltész Miklós: Körte génbanki vizsgálatok hazánkban. In: [Elektronikus forrás:] *LIII. Georgikon Napok. Nemzetközi tudományos konferencia. 2011. szeptember 29–30. PE Georgikon Kar, Keszthely, 2010. 9 p.*
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjubbOg9bcAhXGaFAKHUWUQAusQFjAAegQIABAC&url=http%3A%2F%2Fsandbox.georgikon.hu%2Fnapok-old%2Fupload%2Fpublications%2F2010-08-23_17-17-25__georgikon-2010.doc&usg=AOvVaw2WVtSFc_7kKmUYLBe5kb5A
- KOVÁCS 1861 Kovács József: Kalauz gyümölcsfaültetés, nyesés és a batorkeszi faiskolában található csemetékben vagy oltó-vesszőkben megrendelhető gyümölcsfajok körül. Pest, 1861. Nyomtatott Landerer és Heckenastnál (Kiadja Heckenast Gusztáv.) 8°IV + 232 lap.
- KOVÁCS SZ. 2011 Kovács Szilvia: Történelmi szilvafajták gyümölcsminőségének értékelése. Gyümölcs génbankok a tudományért. A Magyar Tudomány ünnepe. 2011. november 14. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 2011.

- KOZMA Kozma Pál: Bereczki Máté élete és tudományos munkássága. (Előadói beszéd 1966. november 6-án Kunágótán a Bereczki-émlékünnepélyen.). *Békési Élet* 1967. évf. 1. szám 48-57. p.
- KUPAINÉ 2007 Kupainé Tar Katalin: Dörgő Dániel munkássága és a gyümölcskultúra jelenlegi helyzete Mezőtúron. Szakdolgozat. - Kézirat - Mezőtúr, 2007. Lelőhelye: Szolnoki Főiskola Mezőtúri Műszaki és Mezőgazdasági Fakultás Könyvtára. 89 p.
- LENDVAI Lendvai Emil: Óriás alma termett Szombathelyen. 2011. aug. 18. In: Nyugat.hu Kiadó: A Nyugat Média és Világháló Egyesület webszájtja. Szombathely http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/54583_orias_alma_termett_szombathelyen
- LIPPAI Lippai János: Posoni kert. Kiben minden kerti Munkák, Rendelések, Virágokkal, Veteményekkel, Fákkal, Gyümölcsökkel és Kerti Csömötékkal való baimolódások... le-irattatnak... I-II. könyv [egybekötve]. (Nagy Szombatba) – Bécsbe. (Academiai bötükkal) Cosmerovius Máté. 1664. (16)+244+148p.
- LUKÁCSY 1859 Lukácsy Sándor, hutirai: Gyümölcsfa iskolák Lucas Ede útmutatásai nyomán, hazai viszonyokra átdolgozva, különösen a községi faiskolák vezérkönyveül. Kiadja a „Kerti Gazdaság” szerkesztősége. Számos felvilágosító fametszettel. /Kerti Gazdaság Könyvtára. II./ Pest, 1859. Nyomtatott Gyurián Józsefnél. 8° 4 lev. + 124 p.
- MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI Magyar Családtörténeti Adattár, Projektvezető: Gudenus János József – MACSE. Online adatbázis. <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/default.aspx>
- MAGYAR ÉLETRAJZI + kötetszám Magyar életrajzi lexikon. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Bp., I. köt. 1967., II. köt: 1969, III. köt. 1981., IV. köt. Akadémiai Kiadó. 1994.
- Átdolg. bőv. kiadását ugyancsak Kenyeres Ágnes szerk. Eredeti kiadvány: Magyar életrajzi lexikon - CD-ROM, Bp. Arcanum Adatbázis Kft., 2001. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>
- MAGYAR HELYSÉGNÉV 1998 Magyar helységnév-azonosító szótár. Második, bővített és javított kiadás. Szerkesztette: Lelkes

- György. Baja, Talma Könyvkiadó. 1998. 930, IV, p. + 64 térkép.
- MAGYAR HELYSÉGNÉVTÁR 1907 A Magyar Szent Korona Országainak helység-névtára. 1907. Bp., 1907. Pesti Könyvnyomda Rt. 1541 p.
- A MAGYAR HEGYMÁSZÁS A magyar hegymászás és turizmus arcképcsarnoka. Szerk. Dr. Futó Endre – <http://mhk.szofi.net/csarnok/tcsarnok.htm>
- MAGYAR KORONA 1. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Első kötet. Az összeírás főbb eredményei községenkint. Bp., 1897. Pesti Könyvnyomda Rt. 295 p.
- MAGYAR KORONA 2. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Második kötet. Gazdacímtár. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1897. VI, 670, XXVI p. <http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt04022302/index.html>
- MAGYAR NÉPRAJZI + kötetszám Magyar néprajzi lexikon. Főszerk. Ortutay Gyula, I–V. kötet. Bp., Akadémiai Kiadó, 1977-1982. 3570 p. <http://mek.oszk.hu/02100/02115>
- MAGYAR POMOLÓGIA 1900 Magyar pomológia. Összeállította Molnár István. I-II. Bp., Athenaeum Kiadó, 1900. 36 t. III.
- A MAGYAR SAJTÓ 1985 A magyar sajtó története. II/2. kötet. Főszerk.: Szabolcsi Miklós és szerk. biz. Szerk.: Kosáry Domokos, Németh G. Béla. Bp., 1985. Akadémiai Kiadó. <http://mek.niif.hu/04700/04727/html/391.html>
- MAGYAR TÖRTÉNELMI 1980 Magyar történelmi fogalomgyűjtemény. Szerk. Bán Péter, I–II. kötet. Eger, Heves megyei Levéltár, 1980.
- MAGYAR ZSIDÓ LEX. 2006 Magyar zsidó lexikon. Az 1929-ben Újvári Péter szerkesztésében megjelent kötet internetes változata, Bp. 2006. 965. p. HTML-változat: Drótos László – PDF- és DjVu-változat: Elter András, OSZK MEK Osztály, 2006 <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/>
- MAGYARHONI A magyarhoni ágostai hitvallású evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára, 1880. évben. Budapest, Hornyánszky, 1880. 108. p. https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangelikusGyulekezetiNevtarak_020/?pg=0&layout=s

- MAGYARORSZÁG 1925 Magyarország földbirtokosai és földbérlői. (Gazdacímtár) Bp., 1925. Pesti Könyvnyomda Rt. 628 p.
http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?katalogus/temak/_tmp/gazdacimtar/
- MAJOR M. 1993 Major Miklós: Szőlészet és borászat a szilágysomlyói Magurán. *Néprajzi látóhatár*, 1993. március. 129. p.
- MERÉNYI-METZGER Merényi-Metzger Gábor: A Petófi csavargózós a Hármas-Körösön. *Szarvasi Krónika*, 2003. 17. szám 101. p.
http://szarvasikronika.szarvasnet.hu/17_szam/17_12.htm
- MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON Mezőgazdasági lexikon. Szerk. Barna József et al., 1–2. kötet, II. teljesen átdolgozott kiadás. Bp., Mezőgazdasági Kiadó. 1982. 1841 p.
- MEZŐTÚR ÉS VIDÉKE *Mezőtúr és vidéke*. Társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap. Szerk. Kunay Imre. Mezőtúr, Kunay Imre, 1884-1944.
- MEZŐTÚRI LEXIKON 1999 Mezőtúri életrajzi lexikon. Mezőtúr város pantheonja a kezdetektől máig. Szerk.: Bodorik Sándor. Mezőtúr, [Mezőtúr Polgármesteri Hiv.], 1999. 195 p. (Mezőtúri helytörténeti füzetek 16.)
- MIKÁR 1869 Honvéd schematizmus vagy is az 1848/9-ik honvédseregéből 1868-ban még életben volt főtiszteknek névkönyve. Összeáll. Mikár Zsigmond. Kiad. Bakó Farkas százados. Pest, 1869. [Magyar Nemzeti Levéltár, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár]
<http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Honv%C3%A9d%20schematizmus.pdf>
- MORGAN-RICHARDS 1993, 2002 Morgan, Joan – Richards, Alison: The book of apples. Illusztr. Dowle, Elisabeth. Ebury Press, London. 1993. 304 p. 36 színes rajzzal.
2. kiadása 2002.: The new book of apples. Illusztr. Dowle, Elisabeth. London, Ebury Press, 2002.
- A MÚLT A múlt nyomában a Hagyományörző körrel. In: Tahitótfalu Községi Tájékoztató. 173. szám, 2007. január
http://www.tahitotfalu.hu/portal/pdf/ujzag/07_01.pdf

- NAGY ZSOLT 2013 Nagy Zsolt: Társadalmi differenciálódás és a nemzeti szervezeti nyomai a gegesi temetőben, 2013. <http://www.drkoskaroly.hu/pic/nnk/NZS.pdf>
- NAGY-TÓTH 1998 Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi almák. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1998. 352 p. <https://eda.eme.ro/handle/10598/27551>
- NAGY-TÓTH 2006 Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi körték és más gyümölcsök, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2006. 328+30 p. <http://mek.oszk.hu/08600/08697/08697.pdf>
- A NÉP KERTÉSZE *A Nép Kertésze*. Alcíme: A kertipar és befásítás szakbeli és a községi faiskolák hivatalos közlönye. 1882-től alcíme: A községi faiskolák hivatalos közlönye. Megjelent: Pest: 1864–1866, 1869–1873, Budapest: 1874–1882, Korpona: 1883–1887, Selmec: 1888–1891, hav. kétszer. Szerkesztői: 1864–1879: Lukácsy Sándor, 1880–1891: Lukácsy Aladár (1888-tól Vörös Ferenc is.)
- NYAKAS 1981 Nyakas Miklós: Berettyóújfalu politikai és társadalmi élete a polgári korszakban. In: Berettyóújfalu története. Szerk.: Varga Gyula, Berettyóújfalu, 1981. – Elektronikus kiad. 2007. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Berettyoujfalu/
- DER OBSTGARTEN DER OBSTGARTEN. Wochenschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obstbenützung" című [Alcím variáns: Illusztrirte Zeitschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obsthandel] német pomológiai hetilap. Kiad. Organ der Oesterreichischen Pomologen-Vereines – Köhler. (Wien-Klosterneuburg, 1879–1883). Dr Rudolf Stoll által alapított lap. (Hrsg. von Aug. v. Babo. Red. von Rudolf Stoll). Kisebb megszakításokkal 1879-től 1906-ig fennálló pomológiai lap. Jg 1. 1879– 5. 1883. (6)1. 1884. (7) 2.1885. [Österreichisch-ungarischer Obstgarten. Hrsg. L. von Nagy].- NF. 1. 1893– NF. 8. 1900. NF. 10. 1902– NF. 14. 1906. – Ab 6. 1. 1884 u.d.T.: Österreichisch-ungarischer Obstgarten.
- ORBÁN 1871 Orbán Balázs: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népművei szempontból. V. kötet. Aranyosszék, Pest. 1871. 248 p.

- <http://archive.org/stream/szkelyfldle0506orbuoft#page/n5/mode/2up>
- ORIENT GY. 1933 Orient Gyula: Erdély gyógyszerészpolgármesterei, szenátorai, országgyűlési képviselői és természetbúvárai. In: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának Közleményei. Szerk. Veress Ferenc szakosztályi elnök és Koleszár László szakosztályi titkár. 1933. 373. p.
http://epa.oszk.hu/00900/00979/00236/pdf/EM-1933_38_07_9oszk_367-376.pdf
- ÖSTERREICHISCHE *Österreichische botanische Zeitschrift* 10. évf. 1860. 17. p. (Szerk. Dr. Alexander Skofitz,)
<https://archive.org/stream/oesterreichische10wien#page/n0/mode/2up>
- P. ERMÉNYI 1987b Erményi Magdolna, P[reiningerné] : Angyal Dezső (1852–1936). In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1987. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 33–36. p.
- PALLAS + kötetszám Pallas nagy lexikona I–XVI. kötet. Budapest, Pallas Kiadó, 1893–1897.
<http://mek.oszk.hu/00000/00060>
- PAPP D. et al. 2011 Papp Dávid – Ficzek Gitta – Stégerné Máté Mónika – Nótin Beatrix – Király Ildikó – Tóth Magdolna: Kárpát-medencei régi almafajták beltartalmi értékei és perspektívái a XXI. század hazai nemesítésében. *Kertgazdaság*. 43. évf. 2011. 23–27. p.
http://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kertesztudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2011_01/2011_01_Gyumolcstermeszes2.pdf
- PEDRICZ, A. 2009 Pedryc Andrzej (szerk.): A genetika és növénynemesítés alapjai. Egyetemi jegyzet. Kiadó: BCE Kertészettudományi Kar, Budapest, 2009.
- PINTÉR J. 1989 Pintér János: Villási Pál (1820–1888). In: Magyar Agrártörténeti életrajzok R–Zs. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Budapest, 1989. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 584–586. p.
- POMOLOGISCHE MONATSHEFTE *Pomologische Monatshefte*. Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologisches Institut. Stuttgart–Reutlingen. 1875 – 1905.
A Deutscher Pomologen-Verein kiadásában megjelenő *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau*

német gyümölcészeti folyóirat folytatása.

- PRAZNOVSZKY 2007 Praznovszky Mihály–Horváth István: Horpács, Elektronikus megj. 2007. /100 magyar falu könyvesháza/
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Horpacs/index.htm
- RAKONCZÁS et al. 2009 Rakonczás Norbert, Dremák Péter, Gonda István: A magvak számának hatása az alma minőségére. *Kertgazdaság*, 41. évf. 2009/3. szám, 19–28. p.
<http://portal.uni-corvinus.hu/?id=47399>
- RAPAICS 1938 Rapaics Raymund [Rajmund]: Entz Ferenc a magyar kertészetben. *Természettudományi Közlemények*. Bp., 1938/7. szám
- RAPAICS 1940a Rapaics Raymund [Rajmund] : Magyar gyümölcs. Kir. Magy. Természettudományi Társulat, Budapest, 1940.
- RAPAICS 1953 Rapaics Raymund [Rajmund] : A magyar biológia története. Bp., 1953.
- REGANOLD et al. 2001 Reganold, John P. – Glover, Jerry D. –Andrews, Preston K. – Hinman, Herbert R.: Sustainability of three apple production systems. *Nature. International weekly journal of science*. Vol. 410. 926-930 (19 April 2001).
<http://www.nature.com/nature/journal/v410/n6831/full/410926a0.html>
There is an Addendum (12 October 2006) associated with this document.
- REHÓ A. 2012 Rehó Anna: Kisdedovás a történeti Kárpátalján a 19. században és a 20. század elején. In: *Pro Minoritate*, folyóirat. 2012. Tavasz. Oktatáspolitikai a történelmi Magyarország végein.
<http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-1-09-Reho.pdf>
- RÉTHY A Békés- és Aradmegyei Réthy-család történetére vonatkozó adatok. Összegyűjtötte Dr. Réthy László, Bp. 1908.
<https://bit.ly/2vCzW11> ; <https://www.europeana.eu/portal/hu/>
- RÉVAI + kötettség Révai nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. I – XXI. kötet. Budapest, Révai Kiadó, 1911 – 1935.
<http://mek.oszk.hu/06700/06758>

- RODICS 2008 Rodics Katalin: Biológiai sokféleség és hagyomány – a növények jelene és az emberiség jövője. *Kertgazdaság*. 40. évf. 2008/1. szám, 3-5. p.
http://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kertesztudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2008_01/2008_01_Vitaindito.pdf
- ROMÁNIAI 1981 Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerk. Balogh Edgár, 1. kötet, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1981. 436 p.
http://mek.oszk.hu/03600/03628/pdf/03628_1.pdf
- SCHEFTSIK 1935 Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Felelős kiadó és kiadótulajdonos Kalotai László. [Pécs, 1935. Dunántúl Rt. – Taizs József – Kultúra]. [8] + 472 + 285 + [3] p. + 21.t.
<http://vfeke.vfmk.hu/00000113/index.html>
- SOLTÉSZ Soltész Miklós (szerk.): Gyümölcsfajta-ismeret és -használat. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 1998. 511 p.
- STURM-FÉLE 1892 Sturm Albert (szerk.): Országgyűlési almanach 1892–1897. Bp., 1892. 364 p.
http://library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_almanach/
- STURM-FÉLE 1897 Sturm Albert (szerk.): Magyar országgyűlési almanach, 1897–1901. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól Budapest, 1897. 399 p.
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_almanach/
- STURM-FÉLE 1910 Végváry Ferenc és Zimmer Ferenc (szerk.) Sturm-féle országgyűlési almanach, 1910–1915. Bp. 1910. 500 p.
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_almanach/
- SURÁNYI 1988 Surányi Dezső: Régi magyar ellenálló gyümölcsfajták. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1988. 47 p. /Biofüzetek 21./
<http://hu.scribd.com/doc/130020989/Biofuzetek-21-Suranyi-Dezs%C5%91-Regi-magyar-ellenallo-gyumolcsfajtak>
- SURÁNYI 1990 Surányi Dezső: Az alföldi szőlők és szórványgyümölcsösök pomológiai értékei. *Kertgazdaság*. Bp., 22. évf. 1990/6. szám, 46–63. p.
- SURÁNYI 2002 Surányi Dezső: Gyümölcsöző sokféleség. Akcident Kft., Cegléd, 2002. 140 p.; 50 p. ábra

- SURÁNYI 2007 Surányi Dezső: Gyümölcsfaiskolák kialakulásának története Magyarországon. *Kertgazdaság*, 39. évf. 2007/1. szám, 17–26. p.
http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kerteszettudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2007_01/2007_01_Gyumolcsfaiskola.pdf
- SURÁNYI 2008 Surányi Dezső: 140 éves génbank (A kunágotai Bereczki Máté fajtagyűjteményei). *Agrártörténeti Szemle*, 49. évf. 2008/ 1-4. szám, 229–276. p.
- SURÁNYI 2011 Surányi Dezső: Ökológiai szemléletű gyümölcs-termesztés – változó termesztő körzetekben. *Tájökológiai Lapok*, 9. évf. (2011/2. szám. 321–343. p.
http://www.tajokologiaiailapok.szie.hu/pdf/201102/09_Suranyi.pdf
- SZABADELVŰ Szabadelvű párti naptár 1884, 1885. I–II. évf.
<http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=02180>
- SZABÓ 1995-a Bereczki Máté levelei. Közread. Szabó Pál. Szerk. Csoma Zsigmond és Oroszi Sándor. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1995. Budapest, 247 p.
- SZABÓ L. 1987 Szabó Lóránd: Entz Ferenc. In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1987. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 479–484. p.
- SZABÓ Z. 2011 Szabó Zoltán: Pogácsabarack. *Kertészet és Szőlészet*, 2011. 14. szám
<http://kerteszetesszoleszet.hu/hu/irasok/pogacsabarack>
- SZALAY 2009 Szalay László: Az őszibarackfák virágrügyeinek és virágainak fagyűrő képessége. *Agrofórum Extra* 28. 2009. 20(GyümölcsExtra), 46–47. p.
- SZALAY et al. 2010 Szalay László – Timon Béla – Németh Szilvia – Papp János – Tóth Magdolna: Hardening and dehardening of peach flower buds. *Horticultural Science*. 45. évf., 2010/5. szám, 761–765. p.
<http://hortsci.ashspublications.org/content/45/5/761.full.pdf>
- SZALAY et al. 2012 Szalay László – Király Ildikó – Battey, Nick H. – Tóth Magdolna: Magyar történelmi almafajták ventúriás varasodásra való fogékonyságának összehasonlító értékelése két helyszínen. *Kertgazdaság*. 44. évf. 2012/2. szám, 35–40. p.
- SZALAY et al. 2012a Szalay László – Németh Szilvia – Timon Béla – Végvári György: Frost hardiness of peach and apricot

- flower buds. (International Society for Horticultural Science VII. International Peach Symposium). *Acta Horticulturae* 962. kötet, 2012., 291-296.
http://www.actahort.org/books/962/962_41.htm
- SZALAY et al. 2013 Szalay László – Ordidge, Matthew – Ficzek Gitta – Hadley, Paul – Tóth Magdolna – Battey, Nicholas H. : Grouping of 24 apple cultivars on the basis of starch degradation rate and their fruit pattern. *Horticultural Science*. 40. évf., 2013/3. szám, 93-101. p.
<http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/99489.pdf>
- SZANI 2011 Szani Zsolt: Történelmi alma- és körtefajták a Kárpát-medencében a népi fajtaismeret és –használat tükrében (PhD-értekezés). Bp., 2011. Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kar Kertészettudományi Doktori Iskola 174 p. (Kézirat)
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/555/1/Szani_Zsolt.pdf
- SZINNYEI Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest, Hornyánszky. 1891–1914.
<http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>
- SZINNYEI TÁJSZÓTÁR Szinnyei József: Magyar tájszótár, Budapest, Hornyánszky, 1893–1901. I-II. kötet.
<http://mek.oszk.hu/07000/07025/>
- SZOLNOK 1990 Szolnok megyei Múzeumi Évkönyv. Szolnok, 1990.
- SZOMBATI LAPOK *Szombati lapok*. Politikai és közgazdasági hetilap. Felszerk. Simonyi Ernő.
1. évf. 1. sz. (1872. jan. 6.) – 3. évf. 52. sz. (1874. ápr. 25.). Pest, Simonyi Ernő, 1872–1874. – Folytatása: *Függetlenség a nép zászlója*, 1874.
- TAKÁTS S. Takáts Sándor: Bajvívó magyarok. Képek a török világból. 3. kiadás. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1979. 337 p. <http://mek.oszk.hu/03500/03597/03597.pdf>
- THIESZ et al. 2007 Thiesz Rezső – Bandi Attila – Tóth Magdolna – Balog Adalbert: Epidemiological survey of *Xanthomonas arboricola* pv. *juglandis* and *Gnomonia leptostyla* on natural population of walnut (*Juglans regia*) in eastern Transylvania. *International Journal of Horticultural Science* 13. évf. 2007/4. szám 7–9. p.
- THIESZ et al. 2009 Thiesz Rezső – Bandi Attila – Tóth Magdolna – Balog Adalbert: Evaluation of an isolated Persian walnut (*Juglans regia* L.) population from Eastern

- Transylvania, Romania. *Journal of Food, Agricultural and Environment*, 7. évf. 2009/1. 106-110. p.
https://www.researchgate.net/publication/237416883_Evaluation_of_an_isolated_Persian_walnut_Juglans_regia_L_population_from_Eastern_Transylvania_Romania
- TIMON 2002 Timon Béla: Turisztikai gyümölcsutak lehetőségeinek feltárása a nyugat-dunántúli régióban. *Kertgazdaság*, 34. évf. 2002/1. szám, 69–74. p.
- TIMON et al. 2011 Timon Béla – Király Ildikó – Papp Mónika: Tájfajták a hármas határnál. *Kertészet és Szőlészet*, 2011. évf. 51–52. szám, 20–21. p.
- TOLNAY 2001 Tolnay Gábor: Dörgő Dániel leírása Bánréve pusztáról. (Forrásközlés). *Tisicum*. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok évkönyve. XII. kötet. Szerk.: H. Bathó Edit, H., Kertész Róbert, Tolnay Gábor, Vadász István. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. 2001. 405–412. p.
- TOMCSÁNYI 1979 Tomcsányi Pál: Gyümölcsfajtáink – Gyakorlati Pomológia. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó. 1979, 454 p.
- TOMCSÁNYI 1998 Tomcsányi Pál: Fajtaismeret és fajtaértékelés a III. évezred küszöbén. *Kertgazdaság*, 30. évf. 2. szám, 1998. 77-81. p.
- TÓTH M. 1997 Tóth Magdolna, G. (szerk.): (Dénes Ferenc – Göndör Józsefné – Kovács Szilvia – Szabó Zoltán – Tóth Magdolna – Varga László – Végvári György) Gyümölcsészet. Nyíregyháza, PRIMOM Vállalkozásélénkítő Alapítvány. 1997. 445 p. [Alma, cseresznye, meggy: Dr. G. Tóth Magdolna; Körte: Dr. Göndör Józsefné; Szilva: Dr. Szabó Zoltán; stb.]
<http://hu.scribd.com/doc/122138592/gyumolcsesznet>
- TÓTH M. 2002 Tóth Magdolna: Fajtahasználat az ökológiai gyümölcstermesztésben, In: Radics László (szerk.) Ökológiai gazdálkodás II. Élelmiszerfeldolgozás, tárolás minőségbiztosítás - Ökonómia és marketing. Budapest, Szaktudás Kiadó Ház, 2002. 375–394. p.
- TÓTH M. 2005a Tóth Magdolna: A Kárpát-medence régi almafajtáinak felderítése és megmentése. *Kertgazdaság*, 37. évf. 2005/2. szám, 24–29. p.

- http://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kertesztudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2005_02/2005_02_gyumolcstermesztes2.pdf
- TÓTH M. 2005b Tóth Magdolna: Régi magyar almafajták, mint a rezisztencia nemesítés génforrásai és a környezettudatos külterjes gyümölcsösök elemei. In: Tóth Magdolna (szerk.): A fajtaválaszték fejlesztése a kertészetben. Válogatott teljes terjedelmű tudományos dolgozatok a Lippai János Tudományos Ülésszakon (2005. okt. 20-21.) bemutatott eredményekből. *Kertgazdaság (Horticulture)* különkiadás. Budapest, Magyar Mezőgazdaság Kft. 2005. 23–31. p.
http://kertgazdasag.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kertesztudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2005_kulonszam/2005kulonszam_gyumolcstermo_novenyek2.pdf
- TÓTH M. 2009 Tóth M. (szerk.): Gyümölcsfaj- és fajtaismeret. Kiad. BC Kertészettudományi Kar, Budapest, 2009.
- TÓTH M. 2013 Tóth Magdolna: Az alma. *Malus domestica* Borkh. (Magyarország kultúrflórája 77. II. kötet. 3. füzet.) Budapest, Agroinform Kiadó, 2013.
- TÓTH M. et al. 2005a Tóth Magdolna – Hevesi Mária – Honty Krisztina – Kása Katalin: Kárpátalján fellelhető alma genotípusok (rég és helyi fajták) tűzelhalással szembeni ellenállósága növényházi vizsgálatok alapján. *Növényvédelem*, 41. évf. 2005/8. szám, 341–348. p.
<http://www.agraroldal.hu/alma-genotipusok-karpataljan.html>
- TÓTH M. et al. 2005b Tóth Magdolna – Kása Katalin – Szani Zsolt – Balikó Eszter: Traditional old apple cultivars as new gene sources for apple breeding. (International Society for Horticultural Science – XI Eucarpia Symposium on Fruit Breeding and Genetics). *Acta Horticulturae* 663. kötet, 609–612.
http://www.actahort.org/books/663/663_107.htm
- TÓTH M. et al. 2005c Tóth Magdolna – Balikó Eszter – Szani Zsolt: Evaluation of fruit quality of old apple cultivars originating from the foot of the Carpathian Mountains, for utilization in breeding and in organic farming, *International Journal of Horticultural Science*, 11. évf. 2005/3. szám, 15–21. p.

- TÓTH M. et al. 2007 Tóth Magdolna – Hudák Katalin – Geiszler János: Gyümölcsfajtakutatás az Aggteleki Nemzeti Park területén. In: XIII. Növénynevelési Tudományos Napok, 2007. március 12. – Összefoglalók. Szerk. Kiss József – Heszky László. Budapest, MTA. 2007, 181 p.
- TÓTH M. – GEISZLER J. 2001 Tóth Magdolna – Geiszler János: Gyümölcsfajtakutatás az Aggteleki Nemzeti Park területén I. (kutatási jelentés) Bp., 2001.
- TÓTH M. et al 2012 Tóth Magdolna – Ficsek Gitta – Király Ildikó – Honty Krisztina – Hevesi Mária: 2012a: Evaluation of old Carpathian apple cultivars as genetic resources of resistance to fire blight (*Erwinia amylovora*). *Trees – Structure and Functions*. 27. évf. 2012/3. szám, 597-605. <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00468-012-0814-4#page-1>
- TÓTH M. – SZANI ZS. 2004 Tóth, Magdolna – Szani Zsolt: Traditional farming within the Carpathian basin – pomaceous fruits. *International Journal of Horticultural Science* 10. évf. 2004/3. szám, 15–17. p.
- TÖRS 1885 Törs Kálmán: Bereczki Máté és gyümölcsészetünk. *Vasárnapi Újság*, 1885. évf. (22. évf.) 15. sz. (ápr. 12.) <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01623/pdf/01623.pdf>
- TURÁNYI Turányi Kornél (szerk.): Mezőgazdasági szakfolyóirataink bibliográfiája I. 1796–1899. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1958. /Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai, IV. sorozat. A kutatás és tájékoztatás segédkönyvei 3./ 116 p. http://www.mezogazdasagikonyvtar.hu/assets/digitarchiv/Mezogazdasagi-szakfolyoirataink-bibliografijaja-1_TURANYI_1958_OCR.pdf
- UDVARY Udvary Ágnes: Glocker Károly (1809–1879). In: Magyar agrártörténeti életrajzok. A-H. Bp., Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 1987. 645-648. p.
- ÚJ ÉLETRAJZI + kötetszám Új magyar életrajzi lexikon. I–VI. kötet. Főszerk. Markó László. Bp., Kiad. Magyar Könyvklub, Helikon Kiadó, 2001–2007.
- ÚJ IDŐK + kötetszám Új idők lexikona. I–XXIV. kötet. Bp., Singer és Wolfner Irodalmi Intézet. 1936–1942.
- VARGA 2003 Varga Lajos összegyűjtött írásai. Szerk.: Tolnay

- Gábor. Kiad. a Túri Fazekas Múzeum, Mezőtúr, 2003. 334 p. [A Túri Fazekas Múzeum füzetek 2.]
- VARGA S. Varga Sándor: A Magyar Könykereskedők Egyletének alapítása. Bp., M. Kvk. és Kvtérj. Egyes., 1980. 64 p. (Fejezetek a magyar könyvszakma történetéből). <http://mek.oszk.hu/08200/08243>
- VARGHA 1931 Vargha Zoltán, görzsönyi: Gróf Vigyázó Sándorné báró Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923) életrajza. Bp., MTA – Athenaeum. 1931.
- VASÁRNAPI ÚJSÁG *Vasárnapi Újság* Fel. szerk. és alap. Pákh Albert. 1854. 1. sz. (márc. 5.) – 68. évf. 24. sz. (1921. dec. 25.). Pest [Budapest], Landerer és Heckenast, 1854–1921. [Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap.] Szerkesztette: Nagy Miklós [szerk. 1867–1905], Hoitsy Pál [szerk. 1905–1921]. Főmunkatárs: Jókai Mór (1854–1863), Mikszáth Kálmán (1902–1910). - Szünetelt: 66. évf. 27. sz. (1919. júl. 6.) – 66. évf. 28. sz. (1919. okt. 19.) között. <http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=30>
- VILÁGIRODALMI + Világirodalmi lexikon. I–XIX. kötet. Szerk. Király kötettség István és Szerdahelyi István. Bp., Akadémiai Kiadó. 1970–1996. <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/VilagirodalmiLexikon/>
- VILLÁM J. Villám Judit: Madarász József. In: Jónás Károly–Villám Judit: A Magyar Országgyűlés elnökei 1848–2002, 129–133. p. Argumentum Kiadó 2002.
- VILLÁSI 1882 Villási Pál: Tamássy Károly. *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*. Bp., 1882. 195–197. p.
- VIRÁG ZS. 2009 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 10. Békés megye kastélyai és kúriái. Bp., Fo-Rom Invest Kft., 2009. 496 p. Online adatbázisa: <http://www.kastelylexikon.hu/>

MÉRTÉKEK

AKÓ = urna, tinna, Eimer. Dongás faedény. kezdetben híg és száraz űrmérték. A 13. század során megszűnik gabonamérték lenni. Bormértékként a metrikus rendszer bevezetéséig élt. Erdély kivételével országos mérték. 1593 – 1874 között: 1 pozsonyi akó = 64 pozsonyi híg icce = 53,72 liter.⁵⁶⁶ Mezőtúron a pesti akót használták, amelynek metrikus értéke 53,72 liter volt.

CZOLL = Lásd HÜVELYK!

FONT = Mezőtúron ebben az időben a debreceni fontot használták, amelyen súlya 0,4675 kg volt. Így ebben az esetben Dörgő Dániel súlygyarapodása 11 kg 69 dkg volt.⁵⁶⁷ Régi font. Mezőtúron a 20. század elején az erdélyi fontot használták, amelynek metrikus értéke 0,4489 kg volt. Így a súly 105,5 kg-ot tett ki.

HOLD = ebben az időben a földtulajdonosok 1200 négyszögöles ú.n. kis vagy magyar holdakban számolták földbirtokaikat Mezőtúron. Egy magyar hold = 1200 négyszögöl = 4315,5 m² (legtöbbször csak szántóföldre használták.) a kis hold kifejezést főként a Felvidéken és Dunántúlon még kisebb egységre használták. (1000 négyszögöl = 3586,25 m²)

HÜVELYK = Római-európai előzménnyel minden homidikus (emberi testből származtatott) mértékrendszer első gyakorlati tagja. (Latin szótárban: *pollex*, *digitus*, német szótárban: *Zoll*, *Daumen*, *Daumenbreit*. Típusa szerint természetes: az emberi testből származó mérték. Jele: " ". Alkalmazási területe a legáltalánosabb, majd mindig más mértékegység kiegészítésére használták. Általában 1/12 láb, metrikus nagysága 2–3 cm között változott. Alegységei: bányahüvelyk (2,798 cm); bécsi hüvelyk (2,634 cm); erdélyi hüvelyk (2,591 cm); erődítményhüvelyk (2,701 cm); királyi hüvelyk (2,605 cm); mérnöki hüvelyk (1,896 cm); pozsonyi hüvelyk (3,18 cm).⁵⁶⁸

KÖBÖL = 1813 – 1874 között: 1 köböl = 2 pozsonyi mérő = 148 icce = 124,16 liter, illetve 93,12 kg.⁵⁶⁹ Mezőtúron ekkor használatos mérőegység a

⁵⁶⁶ BOGDÁN 1991. 147. p

⁵⁶⁷ BOGDÁN 1991. 445. p

⁵⁶⁸ BOGDÁN 1990. 141-144. p.

⁵⁶⁹ BODOKI FODOR 1978. 24. p. és BOGDÁN 1991. 343-344. p

köböl (pozsonyi mérő) volt, amely 62,5 liter úrtartalmú volt. Ez megfelelt búzából 50,3 kg-nak. Tehát a 60 kh gyenge termése 37 mázsa 73 kg volt, holdankénti átlag 63 kg.

LÁB = régi magyar hosszúság-mértékegység, amely 0,316081 és 0,2979 m között tájegységenként váltakozott. Jele: '. Mezőtúron ebben az időben 0,32 m volt az átváltás egysége

VÉKA = (modius, quartale) Dongás faedény. Erdélyben, a Tiszaháton, a Partiumban használták. Innen került Mezőtúrra is. 1823-ig = 16 erdélyi kupa = 21,8 liter = 16,35 kg, azután 29,70 liter = 28,28 kg (A kg a búza súlyát jelenti.) Mezőtúron a pozsonyi véka élt, amely szerint 1814 – 1874 között: 1 pozsonyi véka 31,04 liter, illetve 23,28 kb búza volt. Az icce: 15,52 liter volt.

KÉPEK

KÉPEK

A Wiener Illustrierten Gartenzeitung mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Gäsdonker Reinette (1.)

333

Beilage zur Wiener Illustrierten Garten-Zeitung.

DEUTSCHE
POMOLOGIE.

Chromolithographische Abbildung, Beschreibung und Kulturanweisung
der
empfehlenswerthesten Sorten
Äpfel, Birnen, Kirschen, Pflaumen, Aprikosen, Pfirsiche und Weintrauben.

Nach den Ermittlungen des
Deutschen Pomologen-Vereins
herausgegeben von
W. LAUCHE,
K. Garten-Inspector, Lehrer des Gartenbaues an der K. Gärtner-Lehranstalt zu Potsdam, Geschäftsführer
d. Deutschen Pomologen-Vereins, Inhaber der grossen gold. Medaille für Leistungen im Gartenbau etc.

BERLIN 1879.
VERLAG VON WIEGANDT, HEMPEL & PAREY.
(PAUL PAREY.)

BERLIN, W. HÖRNERSTEIN

A Wiener Illustrierten Gartenzeitung mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással (2.)

Gaesdonker Reinette.

Diel IV. 1; Luc. VIII. 2. a; Hogg. III. 1. A.

** †† Winter.

Heimath und Vorkommen: sie wurde im Garten des Klosters von Gaesdonk bei Goch im Kreise von Cleve gefunden und durch Diel zuerst im Jahre 1821 bekannt gemacht. Auf meine Empfehlung wurde sie in Trier im Jahre 1874 von der Pomologen-Versammlung unter die 50 anzupflanzenden Sorten aufgenommen, kömmt aber nur noch vereinzelt in einigen Gegenden Deutschlands vor.

Literatur und Synonyme: Gaesdonker Gold-Reinette (Diel, Kernobstsorten A—B. 1. 59. 1821). 2. Reinette de Gaesdonk (André Leroy, Dictionaire de pomologie, No. 404). 3. Gaesdonker Reinette (Illustriertes Handbuch No. 134).

Gestalt: kleiner, etwa 65 mm. breiter, 56 mm. hoher, platt-runder Apfel; der Bauch sitzt in der Mitte, flacht sich um den Stiel plattrund und etwas mehr zugespitzt nach dem Kelche ab.

Kelch: offen; Blättchen grün, ziemlich breit und lang, mit nach aussen gebogener Spitze; Kelcheinsenkung sehr breit, ziemlich tief, bisweilen faltig, aber auch nicht selten ganz glatt.

Stiel: von mittlerer Länge und Stärke, wenig hervortretend; Stieleinsenkung nicht sehr tief, eng, stark, strahlig berostet.

Schale: etwas rauh, wenig glänzend, vom Baume hellgrün, später grünlich gelb, auf der Sonnenseite matt braunroth verwaschen; beschattete Früchte ohne Röthe; Schalenpunkte häufig, die aber auf der Schattenseite in Rost übergehen und selbst Rostfiguren bilden können.

Fleisch: gelblich weiss, saftig, abknackend, von angenehm gewürztem, weinartigem Zuckergeschmacke.

Kernhaus: hohlachsig, Fächer klein, geschlossen, gut entwickelte, rundlich ovale, kurz zugespitzte, braune Samen ent-

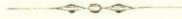
A Wiener Illustrierten Gartenzeitung mellékletként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Gäsdonker Reinette (3.)

336

haltend. Der durch die Gefässbündel umgrenzte Theil des Fleisches abgerundet zwiebelförmig, kelchwärts sanft zugespitzt; Kelchröhre kurz, trichterförmig; Staubfäden fast am Grunde entspringend.

Reife und Nutzung: ausgezeichnete Tafelapfel; aber auch zu allen wirthschaftlichen Zwecken zu verwenden und vorzüglich Cider liefernd. Er wird im December lagerreif und dauert bei guter Aufbewahrung bis zum Juni.

Eigenschaften des Baumes: er wächst sehr lebhaft, bildet mittelgrosse, kugelförmige Kronen, ist ungemein tragbar, nimmt mit jedem Boden vorlieb und gedeiht selbst in rauen Lagen noch gut. Die Blüthe erscheint ziemlich spät, leidet daher selten von Nachtfrosten. Er darf nicht zu früh gepflückt werden, weil sonst die Früchte leicht welken. Sommertriebe stark, lang, wollig, zerstreut punktirt, olivenbraun; Blüthenaugen stark, eiförmig, wollig; Holzaugen spitz, angedrückt; Blätter mittelgross, eiförmig zugespitzt, tiefgezähnt; Blattstiele lang, dick, wollig; Afterblätter breit linienförmig.

Subscriptions-Schein.

Der Unterzeichnete subscribirt hierdurch nach Massgabe des Prospectes auf die im Verlage von Wiegandt, Hempel & Parys in Berlin erscheinende

Deutsche Pomologie

zum Subscriptionspreis von 2 Mark pro Lieferung und wünscht regelmässige Zusendung der einzelnen Lieferungen. — In der mit dem Schluss des Werkes erscheinenden Liste der Subscribenten ist Name und Titel etc. wie untenstehend zu verzeichnen.

Zu beziehen durch **Faesy & Frick**, k. k. Hofbuchhandlung in Wien, 27 Graben.

A Wiener Illustrierten Gartenzeitung mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással (4.)

A Der Obstgarten mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Harberts Reinette (1.)

Artistische Gratis-Beilage zum „Obstgarten“.

DEUTSCHE
POMOLOGIE.

Chromolithographische Abbildung, Beschreibung und Kulturanweisung
der
empfehlenswerthesten Sorten
Apfel, Birnen, Kirschen, Pflaumen, Aprikosen, Pfirsiche und Weintrauben.

Nach den Ermittlungen des
Deutschen Pomologen-Vereins
herausgegeben von
W. LAUCHE,
K. Garten-Inspector, Lehrer des Gartenbaues an der K. Gärtner-Lehranstalt zu Potsdam, Geschäftsführer
d. Deutschen Pomologen-Vereins, Inhaber der grossen gold. Medaille für Leistungen im Gartenbau etc.

BERLIN 1879.
VERLAG VON WIEGANDT, HEMPEL & PAREY.
(PAUL PAREY.)

BERLIN, W. BÜXENSTEIN.

A Der Obstgarten mellékletként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással (2.)

Harbert's Reinette.

Diel IV. 4; Luc. XII. 2. a; Hogg III. 1. B.

** †† December bis April.

Heimath und Vorkommen: sie ist deutschen Ursprungs; Diel erhielt sie aus Westphalen von dem Landpfennigmeister Harbert zu Arnsberg und beschrieb ihn im Jahre 1828. In Gotha wurde sie im Jahre 1857 von der Versammlung deutscher Pomologen zur allgemeinen Anpflanzung empfohlen und ist seitdem vielfach angepflanzt und verbreitet.

Literatur und Synonyme: 1. Harbert's reinettenartiger Rambour (Diel, Kernobstsorten, 26. S. 44. 1828). 2. Harbert's Reinette (Illustriertes Handbuch der Obstkunde No. 344).

Gestalt: mittelgrosser, etwa 80 mm. breiter, 65 mm. hoher, breit abgestumpfter, nicht selten hoch aussehender Apfel; der Bauch sitzt etwas mehr nach dem Stiele hin, um den die Frucht sich plattrund abflacht, nach dem Kelche zu aber stärker abnimmt.

Kelch: offen; Blättchen ziemlich lang, spitz, mit nach aussen gebogener Spitze; Kelcheinsenkung ziemlich tief und breit, mit schwachen Falten umgeben.

Stiel: dünn, holzig, wenig heraustretend, an der Basis oft fleischig; Stieleinsenkung mässig tief und breit, strahlig berostet.

Schale: glatt, nicht fettig werdend, etwas glänzend, vom Baume strohgelb, während der Lagerreife goldgelb, auf der Sonnenseite hellcarmoisinroth gestreift; Punkte wenig bemerkbar; Rostanflüge finden sich nicht häufig.

Fleisch: gelblich weiss, fein, saftvoll, von gewürzhaftem, weinartigem Zuckergeschmacke, dem der Reinette von Orleans nicht unähnlich.

Kernhaus: hohlachsig, Fächer geräumig, geöffnet, meist schlecht entwickelte, rundlich ovale, lang zugespitzte Samen ent-

A Der Obstdgarten mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással – Harberts Reinette (3.)

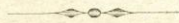
342

haltend; der durch die Gefässbündel umgrenzte Theil des Fleisches flach zwiebelförmig, stielabwärts abgerundet, kelchwärts sanft zugespitzt. Kelchhöhle weit, offen, Staubfäden in der Mitte entspringend.

Reife und Nutzung: vorzügliche Frucht für die Tafel und Wirthschaft; sie zeitigt im December und hält sich bis zum Frühjahr; steht der Orleans-Reinette nahe, ohne jedoch ganz ihre Güte zu erreichen.

Eigenschaften des Baumes: er wächst unter allen Apfelsorten mit am kräftigsten, ist sehr gesund, trägt zwar spät, aber dann reichlich, kommt in schwerem und leichtem Boden gleich gut fort, und bildet eine breite Krone mit etwas abstehenden Aesten. Gegen ungünstige Witterung ist er nicht empfindlich und kann in nicht zu rauhen Gegenden an Wegen und Strassen angepflanzt werden. In zu trockenem Boden fallen die Früchte leicht ab.

Sommertriebe stark, schlank, wollig, silberhäutig, violettbraun, zerstreut punktirt; Blüthenaugen oval, gross, wollig; Holzaugen klein, kegelförmig, anliegend; Blätter gross, rundlich eiförmig, kurz zugespitzt, am Rande stark gezähnt; Blattstiel stark und lang; Afterblätter linienförmig.

Subscriptions-Schein.

Der Unterschriebene subscribirt hierdurch nach Massgabe des Prospectes auf die im Verlage von Wiegand, Hempel & Sauer, in Berlin erscheinende

Deutsche Pomologie

zum Subscriptionspreis von 2 Mark pro Lieferung und wünscht regelmässige Zusendung der einzelnen Lieferungen. — In der mit dem Schluss des Werkes erscheinenden Liste der Subscribenten ist Name und Titel etc. wie untenstehend zu verzeichnen.

Zu beziehen durch jede Buchhandlung.

A Der Obstgarten mellékleteként megjelent reklám, a Deutsche Pomologie számaira való előfizetési felhívással (4.)

TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ

1

1914–1918, I. világháború, 206

A,Á

A Hon - napilap, 11, 182, 273, 288, 347, 364

A Nép Kertésze folyóirat (1864–1891), 87, 147, 155, 156, 202, 371

Abbe Fetel. Lásd Fetel apát kobakja körte

Adam Parmen alma, 214

Adenaw renet alma, 278

Affre érsek körte, 308, 315

Aggteleki Nemzeti Park, 27, 34, 38, 51, 379

Aglaë Grégoire körte, 213

Aknay Antal, kir. törvényszéki bíró, Arad, 80, 81

Alençonni esperes körte, 213

Alexandrina Mas. Lásd Mas Alexandrina körte

Alföld, 21, 74, 75, 158, 280, 287, 349, 352

Algyógyfalu [Algyógy], Hunyad vm. ma Geoagiu, Románia, 304

Alma alakú körte, 241

Alsó-Torja (Altorja), Háromszék vm., ma Turia, Románia, 257, 258

Althann ringlója, 35, 98, 112, 120, 162, 237, 247, 296, 322

Amalia Leclerc körte. Lásd Leclerc Amália körte

Amanlis vajoncza, 191

Ambrus Lajos (1950–) író, főszerkesztő, művelődéstörténész, 356

Amerikai Egyesült Államok, 31, 135

Amiré Johanne körte, 154, *Lásd Árpás körte*

Ananas rouge alma, 154, 278

Ananász körte, 97, 268, 337

Ananász renet alma, 93, 94, 278, 308, 315, 328

Andenken an der Congres. Lásd Congressus emléke körte

Andrásfalvy Bertalan (1931–) néprajzkutató, professzor emeritus,

miniszter 1990–1993, MTA doktora, 22, 41, 46, 356

Andrews, Preston K. Washington State University Kertészettudományi Kar, 49, 373

Angelina körte, 194, 268

Angers, Franciaország, 89, 119, 215

Angevine-i szép körte, 91, 93

Angoulême-i hercegnő körte, 97, 112, 157, 160, 178, 230, 247, 271

Angoulême-i hercegnő.. Lásd a helyes forma helyett Angoulême-i hercegnő alatt!

Angyal Dezső, síkabonyi (1852–1936) az Országos Pomológiai Bizottság alapító elnöke, kertész, pomológus, szakíró, 26, 46, 49, 356, 372

Antal főherceg alma, 106, 277, 321

Antónia vajonc körte, 241, 251, 255, 268

Api alma, 98, 190, 194, 346

Apostol János (1941–), kertészmérnök, genetikus szakmérnök, kutató, gyümölcsnemesítő, 38, 46, 359

Arabitka körte, 31

Arad, Arad vm., 63, 64, 66, 77, 79, 80, 96, 104, 105, 120, 130, 167, 174, 175, 177, 192, 193, 197, 198, 200, 202, 203, 225, 231, 233, 234, 240, 261, 270, 271, 275, 290, 292, 330, 357, 358

Arad, Románia. Lásd Arad, Arad vm. (korábban)

Aradi Lövész Egyesület, 105

Aranyos császárkörte, 99, 101

Aranyszövet alma, 214

Arbre Courbé körte, 213

Arenberg kolmár körte, 162, 167, 170, 190, 267

Ariane alma, 31

Armin körte, 96, 242, 288

Árpás körte, 154, 238

Asztraháni fehér alma, 98, 112, 162

Asztraháni piros alma, 98, 112, 162, 233, 237, 247, 322

Asztrakáni fehér alma. Lásd Asztraháni fehér alma

- Asztrakáni piros alma. Lásd Asztraháni piros alma
- Atlanti óceán, 118, 119
- Atosfalva, Maros-Torda vm., ma Hotești, Románia, 324
- Augsburg, Németország, 263
- Augustine körte, 268
- Augusztusi nagy pirók körte, 190, 194, 268
- Augusztusi szép körte, 190, 194, 213
- Ausztria, 25, 26, 27
- Avranches-i jó Luiz. Lásd Avranhesi jó Lujza körte
- Avranhesi jó Lujza körte, 157
- Az Üstökös, *élclap*, 11, 347
- Ázsia, 30
- Ázsiai körte (nashi), 26
- B**
- Bach, Alexander von, báró (1813–1893)**
birodalmi belügyminiszter, 348
- Bach-korszak, 348
- Bács-Várhídi Virág, 47, 364
- Badacsonyi óriás. Lásd Badacsonyi óriás cseresznye
- Badacsonyi óriás cseresznye, 130, 257, 259
- Baguet vajonca körte, 97, 112
- Bagyinszki Illés (1827–1880) kőfaragó és gazdász, Bereczki Máté öccse**, 297
- Bakó Farkas, dávodai (1826–1892)**
honvédszázados, írnok, irattárnok, majd Torontál vármegyei főlevéltárnok, 370
- Balás Árpád (1840 – 1905), mezőgazdász, gazdasági akadémiai igazgató, múzeumigazgató**, 356
- Balás Géza (1914–1987) kertészmérnök, kandidátus**, 356
- Balassa Zoltán (1949–) vegyészmérnök, író, történész**, 345, 356
- Balassagyarmat, Nógrád vm., 219, 221
- Balázs Andrea (1960–) gyógyszerész, gyógynövényszakértő tudományos munkatárs**, 32, 46, 356
- Balázs György (1951–), muzeológus, molinológus, kandidátus**, 357
- Balázs Katalin, Bereczki Máté édesanyja**, 84
- Baldwin alma, 214
- Balikó Eszter, kertészmérnök, NÉBIH NKI**, 51, 378
- Balkán, 21
- Balog Adalbert (1973–), biológus, ökológus, entomológus, egyetemi docens**, 50, 376
- Balogh Ágost Flórián (1821–1898)**
plébános, gyümölcsész, 121, 122, 124, 132, 133, 157, 160, 190, 268, 270, 278, 281, 283
- Balogh arankája. Lásd Balogh renet alma
- Balogh Edgár (álneve Farkas Lőrinc) (1906–1996) publicista, főszerkesztő, egyetemi tanár, egyetemi rektor**, 374
- Balogh renetje alma, 121, 124
- Baloldal – 1874-ben, Budapesten megjelenő politikai napilap, 181, 182
- Bán Péter (1947–2010) levéltáros, történész**, 369
- Bandi Attila (1983–), kertészmérnök, pomológus, egyetemi adjunktus**, 50, 376
- Bánffy Pál alma, 181
- Bánréve (Bári) puszta, Békés majd Jász-Nagykun-Szolnok vm., 64, 65, 142, 146, 161, 178, 200, 282, 285, 290, 300, 320, 377
- Barackpiros alma, 162, 170, 277, 321
- Báránd, Bihar vm. ma Hajdú-Bihar m., 163, 288
- Bárándi Kiss Sándor (1820–1879) tanár, gimnáziumi igazgató**, 163, 186
- Baranyai István (1848–1910)**
földbirtokos, mezőgazdasági szakíró, OMGE titkár, 204, 362
- Barbé, Jean Julien (1858–1950) Metz város levéltárosa**, 357
- Bardowick, Németország, 10
- Bári puszta. Lásd Bánréve puszta
- Barna János (1888–1934), művelődéstörténész, genealógus, költő**, 65, 357
- Barna József (1925–) biológus, egyetemi tanár, a biológiai tudományok kandidátusa**, 370

- Barnapiros Sívári alma, 330, 331
 Bars vm., 10
Bartha Miklós (1848–1905) jogász,
publicista, politikus, 360
Bathó Edit, Hortiné (1956–),
néprajzkutató, néptáncpedagógus,
muzeológus, 377
 Bátorkeszi, Esztergom vm. ma Bátorove
 Kosihy, Szlovákia, 91, 223, 367
Battey, Nick H. egyetemi tanár
(University of Reading, England),
biológiai tudományok,
tudománytörténész, 50, 375, 376
 Batthyány-uradalom, Enying, 69
 Battonya, Békés vm., 65, 66, 79, 104, 110,
 118, 180, 231, 234, 293, 313, 328
 Batul alma, 33, 34, 36, 37, 39, 42, 93, 95,
 265, 277, 301, 304, 307, 311, 314, 317,
 318, 319
 Bauman renet alma, 33, 34, 98, 103, 107,
 109, 278
 Bavay ringló, 292
 Beaufrotte cseresznye, 148, 150, 156
 Bécs, Ausztria, 15, 95, 105, 167, 195, 263,
 279, 289, 335
Bede Lajos (1826–1879) tanár,
gimnáziumi igazgató, 186
 Beeki csíkos rambúr alma, 214
 Békéscsaba, Békés vm., 67, 69, 71, 73, 125
Belényesy Márta (1921–2012),
néprajz tudós, régész, muzeológus,
történész, 22, 46, 357
 Belga ananász alma, 165, 172
 Belgium, 73, 280
Belke Tivadar [másutt Tódor] (1827 k.–
1875), a Keszthelyi Gazdasági
Tanintézet főkertésze, tanára, 135
 Belle d'Ecully. Lásd Ecully szépe körte
 Belle de Juillet. Lásd Júliusi szép körte
Bellis János (1819–?) rovnyei plébános,
gyümölcsész, 87, 120, 121, 156, 159, 164
 Bellis magonca alma, 120
 Belmont alma, 165, 172
Bencsik György (1829–1889),
szarvasgedei fölbirtokos,
gyümölcsész, 274, 280
Benedek Sándor (1830–1892)
honvédhuzár, jogász, főszolgabíró,
 359
Benkő Dénes (1815–1890) altorjai
gyümölcsész, volt 48-as honvéd, 258,
 305
Benkő Gyula (1854–1934)
könyvkereskedő, író, Franklin
Társulat igazgató, kiadó, 263
Benkő Károly, kisbaconi (1805–1863)
megyei hivatalnok, író, 324, 357
Benkő Samu (1928–), könyvtáros, kiadói
szerkesztő. Széchenyi-díjas
művelődéstörténész, 324, 357
 Beőr Kálmán. Lásd Beőr Kálmán
Beőr Kálmán, eperjesi földbirtokos,
gyümölcsész, a Sáros megyei
Adófelszólamlási Bizottság elnöke,
 235, 237, 238, 256, 278, 281, 337
 Berckmans vajonca körte, 93, 94
Bereczki Máté (1824–1895) pomológus, a
levéltár - csaknem minden oldalon
való előfordulása miatt továbbiakban
nincs jelölve, 10
 Berettyó folyó, 108, 126, 130, 206, 244, 245,
 307
 Berettyó-csatorna, 64, 288
 Berettyóújfalú, Bihar vm., 288, 289, 371
 Bergamotte Strycker. Lásd Strycker
bergamotja körte
 Berlin, 109
 Bernát herceg alma, 276
 Berry hercegnő körte, 97, 162, 191
 Besi Carême körte, 80, Lásd Böjti vadonc
körte
 Besi de Mai körte. Lásd De Jonghe vadonca
 Besi des Veterans körte. Lásd Rökkantak
vadonca körte
 Besi incomparable körte, 265
 Besi sanspareil körte. Lásd Besi incomparable
körte
 BESTOR, Belgian Science and Technology
 Online Ressources – Wikipaedia alapú,
 tudománytörténeti honlap, 12
 Besztercei muskotály szilva, 98, 112, 191,
 195
 Besztercei szilva, 35, 90, 195
 Betti alma, 232

- Beurre Bronze körte. Lásd Bronzos vajonc körte*
- Beurré de Gyka körte, 165, 172
- Beurre de St. Amand körte. Lásd Saint-Amand-i vajonc körte*
- Beurré Gambier körte, 218
- Beurré Henri Courcelles. Lásd Curcelle vajonca körte*
- Beurré Luizet. Lásd Luizet vajonca*
- Beurre Mondelle. Lásd Mondelle körte*
- Beurré rance körte. Lásd Hardenpont kései vajonca körte*
- Beurré superfine. Lásd Legfinomabb vajonc körte*
- Bigarreau Jaboulay cseresznye. Lásd Jaboulay ropogós cseresznye*
- Bignonia radicans, 278
- Bihar vármegye, 64, 67, 288
- Bihar vármegyei Gazdasági Egyesület, 17, 67
- Biondeck korai szilva, 102
- Birs, 101, 168, 243, 267, 270, 280, 284, 341, 353
- Bismarck herceg alma, 278
- Bismarck, Otto von (1815–1898) porosz államférfi, majd német miniszterelnök, 169**
- Blazics Balázs gyógyszervegyész, 46, 356**
- Blázovics Anna (1951–) biokémikus, igazgató, docens, habil dr., MTA doktora, 46, 47, 356, 363**
- Boczmaner alma. Lásd Pázmán alma*
- Bódi szilva, 35
- Bodoki Fodor Zoltán (1913–1974) levéltáros, helytörténész, 358, 381**
- Bodoki Fodor Zsigmond (1885–1962) tanító, iskolaigazgató (Mezőtúr), helytörténész, 358, 381**
- Bodolay László (1843 – 1895) tanár, gimnáziumi igazgató, Dörgő Dániel veje, 64, 65, 66, 68, 76, 83, 84, 85, 89, 142, 145, 155, 156, 163, 164, 177, 178, 186, 200, 210, 221, 237, 238, 244, 252, 253, 261, 262, 277, 278, 279, 291, 295, 297, 299, 300, 309, 310, 312, 315, 320**
- Bodor család, a kolozsvári Bodor-kert tulajdonosa, lécfalvi Bodor Pál, legidősebb (1773–1828) leszármazottai, 21**
- Bodor Pál, lécfalvi, legidősebb (1773–1828), matematikus, neves pomológus, 21**
- Bodorik Sándor (1954–), könyvtáros, helytörténész, 82, 152, 163, 185, 186, 206, 370**
- Bodzafa, 240
- Bogdán István (1922–2001), könyvtáros, levéltáros, technikatörténész, író, művelődéstörténész, 95, 358, 381**
- Bogyay Lajos, várbogyai (1803 – 1875) cs. kir. megyefőnök, szőlész, 75, 158**
- Bohn Mirabellája szilva, 214
- Bohusné vajkörte, 37
- Boisbunel kobakja körte, 213, 293, 296
- Boldogasszony vajonca körte, 116, 242, 259, 267
- Bolváry Antal (1820–1909) ügyvéd, Mezőtúr polgármestere, 320, 328**
- Bolvilleri vajonc körte, 166, 172
- Bon Chretien de Rance körte. Lásd Hardenpont kései vajonca körte*
- Bon-Chretien d'hiver körte. Lásd Téli Kálmán körte*
- Bon-Chretien de Rance. Lásd Hardenpont kései vajonca körte*
- Bonne Louise Ancienne. Lásd Egri körte*
- Bonyha, Kis-Küküllő vm. Ma Bahnea, Románia, 87
- Borászati Füzetek, 15, 195, 316
- Borászati Lapok, 15, 135, 195*
- Bordács István (1869–?), jászkiséri magánorvos, 1895-től Mezőtúr városi tisztifőorvosa, Dörgő Dániel fiának gyermekkori barátja, 206**
- Bordán halyag cseresznye, 102*
- Bordeaux-i hercegnő körte, 93, 94, 96, 100, 108, 178, 230, 247, 308, 312, 322, 325
- Borka alma, 162, 168, 170, 178, 184, 190, 191, 194, 199, 204, 211, 212, 216, 217, 219, 220, 230, 232, 267, 277, 322
- Borovitsky alma, 165, 172
- Borsdorfi alma. Lásd Masánszki alma*
- Borsod vármegye, 76
- Bosc kobakja körte, 97, 139, 141, 178, 204, 216, 247

Bosc, Louis Augustin Guillaume (1759–1828) francia pomológus, kertész, 141
 Bose piros szilvája, 98, 113, 141, 191, 195
Bose, Curt von, báró (1808–1884), német tanácsos, jogász, könyvtáros, numizmatikus, pomológ szerkesztő és méhész, 141
 Boskoopi szép alma, 292
Bossányi Ilona, bossányi és kisprónai – Sármezey Manóné (1863–1945), 264
Bossányi Miklós (1823–1897), bossányi és kisprónai kincstári bérlő (1823–1897), 264
 Bosznia, 79
 Boutoc körte, 97
 Bouton d'or alma, 165, 172
 Bouvier Lóna körte, 213
 Böjti vadonc körte, 73, 75, 80, 315, 350
Böhlöny József, nagybölöni (1903–1990) jogász, történész, tudományos kutató, 359
 Bórkormos renet alma, 33
Brassai (Kronstädter) József (1800–1880), kolozsvári gyümölcstermelő, pomológus., 179, 197, 201, 202
 Brassó, Brassó vm., ma Braşov, Románia, 324
 Breda renet alma, 94, 103, 278
 Bremer Friderika körte, 97
 Bretonneau vajonca körte, 73, 93, 94
Brockhaus könyvkiadó és -kereskedő cég, Lipcse, 263
 Bronzos vajonc körte, 268
Brózik Sándor (1925–2001) kertészmérnök, növénynevelő, kutató, 22, 23, 38, 46, 359
 Brüsszel, Belgium, 12, 15, 71
 Buda, 15, 195
 Budapest, 101, 184, 373, 375, 376
 Budapesti Corvinus Egyetem, 21, 23, 31, 46, 48, 50, 367
 Buják, Nógrád vm., 182
Bujdosó Géza (1976–), kertészmérnök, tudományos munkatárs, 33, 46, 359
 Burdett Angelina szilva, 93, 94, 247, 308, 322
 Burgenland, 27

Burgenland, ma Ausztria egyik tartománya, 27
 Buzás alma, 322

C

Cabaj, Nyitra vm, ma Cabaj-Čápor, Szlovákia, 280
 Cacanska leptotica szilva, 35
 Cacaudière-i ízletes körte, 148, 162
 Cadeau du générale alma, 278
Calville rose alma. Lásd Rózsa-kalvoil alma
 Canourgues-i körte, 162, 190
 Capiaumont vajonca körte, 97
 Carolinai fontos alma, 124, 277
 Carpentin alma, 323
 Casseli nagy renet alma, 98, 112
 Cataloni szilva, 214
 Catillac körte, 91, 160, 259
 Cécil tengernagy körte, 73, 75, 97, 112, 162, 167, 169, 171, 178, 185, 188, 190, 193, 200, 229, 259, 262, 268
 Cegléd, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest m., 23, 49, 363, 374
 Ceglédi Gyümölcstermesztési Kutató-fejlesztő Intézet Kft. génbankja és törzsültetvénye, 23
 Cellini alma, 191, 195, 278
 Chalonsi kései szilva, 191, 204, 271, 282, 284
 Champagne-i renet alma, 103, 278
Character renet alma. Lásd Hálózatos renet alma
Charlamowsky alma. Lásd Borovitsky alma
Charles Baziner körte. Lásd Charli Basiner körte
 Charli Basiner körte, 69, 71, 72, 75, 129
Charli Baziner. Lásd Charli Basiner körte
 Charneu-i ízletes körte, 213
 Chini jargonel körte, 93, 94, 107
 Choque cseresznye, 130
 Cinegedió, 33
 Clairgeau vajonca körte, 69, 101, 162, 170, 178, 190, 191, 227, 230
 Clapp kedveltje körte, 97, 112, 229, 233, 268, 322
Clapp kedvence körte. Lásd Clapp kedveltje körte

- Claudius masánczkija alma. Lásd Cludius masánczkija alma*
- Cludius masánczkija alma, 98, 112
- Cochet szilva, 143, 247, 322
- Coë aranycepp szilvája, 93, 94, 100, 103, 143, 305, 310, 313
- Coinsky's red Streak alma, 125, 277
- Colmar du Mortier körte. *Lásd Dumortier kolmárja körte*
- Colmár Dumortier körte. *Lásd Dumortier kolmárja körte*
- Coloma körtekirálynője körte, 215, 269
- Columbia körte, 181, 187, 214
- Columbia szilva, 214
- Congressus emléke körte, 65, 68, 97, 112, 162, 178, 184, 191, 230, 312
- Consul Lade körte. *Lásd Lade vajonca körte*
- Cooper nagy szilvája, 143
- Coroi Artur (1948–2010) történész, tanár, könyvtáros, polgármester**, 258, 359
- Coulon renet alma, 98, 112, 180, 187, 210, 277, 314
- Courtray-i ananász körte, 96, 97, 112, 229, 259, 268
- Cousinott purpur rother. *Lásd Véralma*
- Cross körte, 268, 315
- Cumberland körte, 268
- Curcelle vajonca körte, 213, 337
- Czernowitz, Bukovina, ma Csernyivci, Ukrajna, 324
- Cs**
- Cs. Tóth Lajos (1828–1887), mezőtúri birtokos**, 307
- Csaba, Békés vm.. Lásd Békéscsaba, Békés vm.*
- Csanád vármegye, 14, 79, 357
- Csanádyak, Nagykereki földbirtokosai**, 306
- Császárkörte, 69, 70, 112, 162, 178, 194, 216, 230, 237, 247, 288
- Csatár körte, 308, 353
- Csávolszky Lajos (1838–1909) újságíró, politikus, országgyűlési képviselő**, 181, 183, 262, 272, 273, 327, 328, 360
- Cseh Géza (1955–) levéltáros, történész**, 95, 359
- Cseh rózsalma, 214
- Csehország, 107
- Cseresznye, 257, 290, 338
- Cseresznyealma, 98
- Cserlevelű császárkörte, 214
- Csíkos Angoulême-i hercegnő körte, 97, 112, 130, 162, 178
- Csíkos Armin körte, 75, 96, 178, 229, 242, 259, 268
- Csíkos Beaufin alma, 278
- Csíkos Császárkörte, 162, 178, 191, 194
- Csíkos Vilmos körte, 93, 94, 100, 162, 178, 308, 315
- Csíkszentmárton, Csík vm. ma Sânmartin, Románia, 125
- Csillagos piros renet alma, 259, 278
- Csizmadia Andor (1910–1985) jogtörténész, egyetemi tanár**, 66, 359
- Csoboth Ferenc (1847–1894) alsó-torjai gyümölcsész**, 257, 258, 265, 266, 280, 282, 299, 302, 305, 318, 319, 330
- Csoma Zsigmond, (1952–) okl. kertészmérnök, történész-néprajzos, muzeológus, agrártörténész, egyetemi tanár, MTA doktora**, 375
- Csongrád, Csongrád vm., 126, 130
- Csúcsos szilva, 191, 194, 214
- D**
- Dana-féle Hovey körte, 268
- Dánia, 216
- Dániel Lőrinc (P. Dániel), gógánváraljai földbirtokos**, 87, 90, 92, 108, 114, 119, 125, 151, 159, 280, 300, 303, 308
- Dankó Imre (1922–2008), néprajzkutató, múzeumigazgató, c. egyetemi tanár, MTA doktora**, 365
- Darmstadti bergamot körte, 214
- Daru alma, 17, 18, 76, 80, 90, 93, 94, 103, 106, 108, 112, 114, 115, 120, 121, 149, 163, 178, 183, 199, 216, 218, 219, 225, 226, 227, 228, 232, 233, 239, 247, 304, 308, 309, 312, 313, 314, 317, 318, 319, 322, 323, 324, 325, 327, 333, 350
- Datte hongroise jaune. Lásd Sárga magyar datolyaszilva*
- De Fay Dumonceau alma. Lásd Lorio magonca alma*

- De Jonghe vadonca körte, 73, 136
De Jonghe, Jean (1802–1876) belga kertész, botanikus, pomológus, 71
 Deák bóralmája, 124, 277
Deák Ferenc (1803–1876) politikus, 326
 Deák muskotály alma, 124, 277
 Deák renetje alma, 277
 Deák spanyolmeggy, 130
 Debrecen, Hajdú vm., ma Hajdú-Bihar m., 125, 130, 236, 241, 279, 280, 326, 381
 Debreceni Református Kollégium, 67, 68, 163, 186
Debreczeni András, Dörgő Dániel nevelőapja, 84
Debreczeni Andrásné (?–1878), korábban id. Dörgő Dániel (1806–1831) felesége, a levéltár Dörgő Dániel édesanyja, 84
Debreczeni Endre (1848–1887) jogász, szolgabíró, Dörgő Dániel féltestvére, 63, 84
 Decaisne szilva, 143
 Dédes, Borsod vm., ma Dédestapolcsány, Borsod-Abaúj-Zemplén m., 68
 Delehaye alelnök körte, 214
 Delfosse vajonca körte, 166, 172
Demeter Lajos (1953–) Sepsiszentgyörgy, könyvtáros, helytörténész, 258, 359
Dénes Ferenc, kertészmérnök, c. egyetemi docens, 377
 Denniston piros szilva, 116, 191, 204
Denniston pompás szilvája. Lásd Denniston sárga szilvája
 Denniston sárga szilvája, 144, 146
Der Obstgarten. Bécsi pomológiai folyóirat 1879–1883. Folytatása Österreichisch ungarischer Obstgarten., 151, 349, 371, 387, 388, 389, 390
 Dész, Szolnok-Doboka vm., ma Dej, Románia, 184, 200, 202
 Desportes Endre körte, 93, 94, 96, 162, 178, 191, 194
 Desportes Ivánné körte, 214
 Desportes Mór körte, 94, 191, 194, 308, 315
 Dessau, ma Dessau-Rosslau része, Németország, 11
 Diel vajonca körte, 97, 101, 112, 114, 230, 267
Diel, August Friedrich Adrian (1756–1839) német orvos, pomológus, 92, 211, 217, 219
 Dietzi aranyreket alma, 276
 Dillen dékán körte, 214
 Dillen tábornagy körte, 214
 Dilly vajonca körte, 97, 112, 241
 Dinnye, 132
 Diphteritis (torokgyík), 207
 Dones körte, 214, 337
Doránszkij Franciska. Lásd Doránszky Franciska
Doránszky Franciska (1847–1917), Debreczeni Endréné, Dörgő Dániel sógornője, 63
 Douillard Alexandrina körte, 97, 112, 178, 247, 259, 268
 Douse Hawley alma, 129
Dowle, Elisabeth, botanikai grafikus, illusztrátor, 48, 370
 Downtoni pepin alma, 98, 112, 277
Doyenné Flon aine körte. Lásd Flon esperese körte
 Doyenné gris, 194
 Doyenné Perrault körte, 218
Dömötör László, ügyvéd, gyümölcsészeti szakíró, 75, 76, 184, 253, 262
 Dönnissen sárga ropogósa cseresznye, 102
Dörgő Dániel (1831–1891) földbirtokos, pomológus, a levéltár - csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve, 54
Dörgő Dániel, legifjabb (1870–1927), Dörgő Dániel fia, 206
Dörgő Erzsébet (1874–) Dörgő Dániel leánya, Végh Endre (1866–1935) felesége, 131, 187, 332
Dörgő Ilona (1874–1881), Dörgő Dániel leánya, 187, 275, 333
Dörgő Julianna (1842–1895) Dörgő Dániel felesége, 63, 64, 90, 106, 137, 140, 142, 146, 153, 157, 162, 169, 170, 171, 199, 206, 207, 209, 221, 222, 226, 228, 237, 252, 275, 282, 285, 286, 291, 300, 306, 314, 319

- Dörgő Mária (1858-), Bodolay Lászlóné,**
Dörgő Dániel leánya, 162, 186, 285,
291, 297, 320
- Dörgő Róza (1865–1908), ifj. Dörgő**
Lajosné, Dörgő Dániel leánya, 166,
209, 332
- Dremák Péter, agrármérnök, egyetemi**
tanársegéd, 49, 373
- Drogans sárga ropogós cseresznye, 129
- Drótos László (1959–), mérnök,**
könyvtáros-informatikus. A Magyar
Elektronikus Könyvtár egyik
alapítója, 369
- Duhamel vajonca körte, 93, 94, 95, 107,
267, 315, 350
- Dumortier kolmárja körte, 148, 162, 171,
178, 185, 188, 190, 193, 197, 200, 204,
210, 267
- Duna folyó, 130
- Dunántúl, 21, 240, 381
- Duquesne pepinje alma, 277, 321
- Duránci szilva, 35
- Durieux-né körte, 269
- E,É**
- Early Harvest alma, 129
- Ecetfa, 312
- Ecully szépe körte, 213, 337
- Édes szercsika alma. Lásd Nemes szercsika*
alma
- Édes vadalma, 82, 88, 98, 112, 277, 321
- Egremont russet alma, 31
- Egres, 129, 135, 153, 157, 300, 303
- Egri körte, 69, 73, 90, 97, 157, 160, 241,
242, 251, 252, 255, 268, 322, 325
- Egyesült Körösi Gőzhajózási Vállalat, 63
- Egyetértés, politikai napilap (1874–1913)*, 11,
66, 181, 182, 218, 219, 262, 272, 273, 276,
347, 360
- Életképek hetilap*, 11
- Élise vajonca körte, 95, 107, 244, 259, 267,
353
- Ellenőr – politikai napilap (1869–1882)*, 182,
288
- Ellenzék, politikai napilap (Kolozsvár, 1880–*
1944), 360
- Elter András (1965–), biológus mérnök,**
vegyésmérnök, digitalizálási
szakértő, nyelvészeti és antropológiai
szakíró, 369
- Engelbert herceg szilva, 214
- Entz Ferenc (1805–1877) orvos, szőlész,**
kertész, MTA tag, 14, 15, 76, 195, 348,
361, 366, 373, 375
- Entz Géza (1842–1919) biológus,**
zoológus, egyetemi tanár, az MTA
tagja, 14, 195
- Enying, Veszprém vm. ma Fejér m., 69,
240
- Eper, 240
- Eperfa, 25, 26, 240
- Eperjes, Sáros vm. ma Prešov, Szlovákia,
235, 256, 326
- Eplényi Anna (1979–), tájépítész mérnök,**
28, 46, 360
- Érd, Fejér vm. ma Pest m., 23, 35
- Erdei vajkörte, 37
- Erdei vajonc körte, 97, 112, 178, 230, 233
- Erdély, 159, 166, 179, 181, 224, 257, 298,
299, 301, 303, 304, 309, 311, 313, 317,
319, 324, 327
- Erdélyi Értesítő. Szerk. Kuti Albert, (1881–*
1885), 324
- Erdélyi Éva (1967–), matematikus,**
agrárinformatikus, 48, 367
- Erdélyi Gazda, mezőgazdasági lap*, 135, 145,
146, 147, 149, 177, 179, 180, 189, 197,
202, 265, 324, 327, 331, 333, 350, 354,
360
- Erdélyi Gazdasági Egyesület, 336
- Erdélyi Múzeum Egyesület, 371
- Erdélyi Sóvári alma, 304, 311, 314
- Erdészeti és Gazdászati Lapok, a Magyar*
Erdész Egyl. közlönye, 1866–1867, 324
- Érdi bőtermő meggy, 35
- Érdi Gyümölcsstermesztési Kutató Intézet
génbankja és törzsültetvénye, 23
- Érdi jubileum meggy, 35
- Érkövy Adolf (1818–1883)**
jószágkormányzó, miniszteri
tanácsos, 134
- Érmelléki bor, 310

- Erményi Magdolna (1934–), Preiningerné muzeológus, kertészmérnök, agrártörténész, 26, 46, 49, 372*
- Esperen aranyzilvája, 94, 100, 103, 308
- Esperine körte, 214
- Eugenia meggy, 248
- Európa, 31, 118, 135
- Ezée-i jó körte, 97, 267
- F**
- Faiskola, 194, 196, 200, 251, 252, 294, 319, 320, 321, 326, 330, 367, 368, 375
- Farkas Ferenc (1931–2015), ny. főiskolai tanár, nyelvtörténész, 364*
- Favorit meggy, 35
- Favrené körtéje, 241
- Fazekas Károly, gazdász és gyümölcsfakereskedő Lekehalmán, 101, 287*
- Fehér cukorkörte, 267
- Fehér császárnő szilva, 98, 113
- Fehér György (1950–), történész, múzeumigazgató, a történelemtudomány kandidátusa, 366*
- Fehér Kalvil alma. Lásd Téli fehér kálvil alma*
- Fehér királynő szilva, 102
- Fehér magotlan alma, 301
- Fehér Pázmán alma, 278, 280, 281
- Fehér szilva, 35
- Fehér tafota alma, 214, 215
- Fellner József, az Egyesült Körösi Gőzhajózási Vállalat alapító részvényese, 1878, 63*
- Felsőkokcskóc, Trencsén vm., ma Horné Kočkovce, Puhó városrésze, 121
- Felső-Torja (Feltorja), Háromszék vm. ma Turia, Románia, 258
- Felvidék, 381
- Ferenczy Antal (1948–), matematikus, agrárinformatikus, egyetemi tanár, 47, 364*
- Fertőd (1950-ig Eszterháza), Sopron vm. ma Győr-Moson-Sopron m., 23
- Fertődi Gyümölcsstermesztési Kutató Intézet Kht. génbankja és törzsültetvénye, 23
- Fetel apát kobakja körte, 213
- Ficzek Gitta (1975–), kertészmérnök, 35, 46, 47, 49, 50, 51, 356, 361, 363, 372, 376, 379*
- Ficsor Emese, vegyészmérnök, gyógynövénykutató, 46, 356*
- Filoxera, 267, 277
- Fittinghof renet alma, 277, 321
- Flon esperese körte, 280
- Fondante de Malines körte. Lásd Malinesi vajonc körte*
- Fortunáta körte, 214
- Földművelési Érdekeink, hetilap 1873 és 1894 között, 135, 189, 361*
- Francia hercegnő alma, 214
- Francia Virgouleuse körte, 178
- Franciaország, 31, 74, 89, 91, 92, 119, 120, 128, 268, 280, 304
- Fromm renet alma, 129
- Fuji alma, 26, 30
- Fultoni szilva, 234
- Fulvia körte, 129
- Funtos alma. Lásd Nyári fontos alma*
- Füleky György (1945–2018) agrokémikus, talajtani tanár, mg-i tudományok kandidátusa, 46, 360*
- Fülöpszállás, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Bács-Kiskun m., 182
- Für Lajos (1930–2013), történész, politikus, MTA doktor, 49, 357, 372, 375*
- Fürstenzelli bergamott körte, 130
- Fűszeres renet alma, 214
- Fűzfa alma, 258
- Fűzi alma, 258
- Fűzi alma, Fűzfa alma. Lásd Orbai alma*
- G**
- Gábor Dénes díj, 21
- Galagonya, 305, 308, 353
- Galgóczy Károly (1923–1916) mezőgazdász, közigazdász, statisztikus, történész, gazdasági író, az MTA tagja, 10, 15, 76, 123, 158, 195, 361*
- Garda János (1865–?), magyar királyi erdőtanácsos, 223*

- Gäsdonki renet alma, 98, 112, 121, 278, 346, 383, 385, 386
- Gazdasági Lapok* (1849–1880, 1882–1924), *hetilap*, 135, 361
- Geday Gusztáv (1929–)** *kertészmérnök, könyvtárigazgató, agrártörténész*, 15, 195, 361
- Geest-Saint Remy, Belgium, Van Mons Társaság mintakertje, 12
- Geges, Maros-Torda vm., ma Ghinești, Románia, 223
- Gegesi Kiss József (1819–1900)** *földbirtokos, Marosszék gyümölcsészeti felügyelője*, 223, 224
- Geiszler János (1948–)**, *kertészmérnök, a mg-i tudományok kandidátusa*, 51, 379
- Genévai pepin alma, 125, 277, 322
- Gesztenyealma, 125, 277
- Ghelin vajonca körte, 165
- Gic puszta, Veszprém vm. ma Gic, Veszprém m., 330
- Giffard vajonca körte, 96, 101, 230
- Gilles vajonca körte, 165
- Girókuti (Pinczker) Ferenc (1816–1895)** *mezőgazdász, közgazdasági író*, 366
- Glocker Károly (1809 – 1879)** *kertész*, 69, 71, 75, 82, 90, 91, 123, 124, 125, 129, 131, 132, 133, 135, 151, 152, 153, 156, 157, 237, 240, 251, 277, 300, 303, 322, 379
- Glover, Jerry D. United States Agency for International Development tanácsadó**, 49, 373
- Gobóczy Károly (1825–1899)** *jogász, mezőgazdász, filoxérabiztos*, 67, 70, 300, 318
- Gógánváralja, Kis-Küküllő vm., ma Gogan Varolea, Gógán településrésze, Románia, 87
- Gógány-Váralja*. Lásd *Gógánváralja*
- Gohér szőlő, 65
- Gonda István (1947–)**, *kertészmérnök, professzor emeritus, Kertészettudományi Intézet ny. igazgatója*, 49, 373
- Gödöllői Agrártudományi Egyetem, 35
- Gömöri nyakas szilva, 35
- Göndör Józsefné (1946–)**, *kertészmérnök, ny. egyetemi főmunkatárs*, 377
- Göndör Mária**, *kertészmérnök*, 47, 48, 363, 364, 365
- Göttingen, 10
- Grill könyvkereskedő cég**, 263
- Gróf Széchenyi Hanna körte, 124, 268
- Gróf Széchenyi István alma, 278
- Grosse tardive* meggy. Lásd *Kései nagy Amarella* meggy
- Grumkowi vajonc körte, 97, 112, 268
- Gudenus János József (1947–)** *genealógus*, 362
- Guelton alma, 106, 349
- Guigne Villeneuve* cseresznye. Lásd *Villeneuve halyag* cseresznye
- Guisse Mária körte, 73
- Guzman Dénes**, *misztótfalusi postamester, vándortanár, szőlész*, 121, 122, 223, 233

Gy

- Gyakorlati Mezőgazda, a gazdasági tanintézetek lapja*, 76, 78, 135, 362
- Gyalay Mihály**, *ny. levéltáros*, 362
- Gyengehéjú nyári körte, 268
- Gyergyószentmiklós, Hargita vm. ma Gheorgheni, Románia, 65
- Gyógyi alma, 304, 311, 314, 319
- Gyoma, Békés vm., 63, 64, 84, 133, 142, 186
- Gyorok, Arad vm. ma Ghioric, Románia, 67
- Gyorok, Arad vm. ma Ghioroc, Románia, 64
- Győr, 10, 122
- György Zsuzsanna**, *kertészmérnök, növénygenetikus*, 41, 47, 362
- Gyula, Békés vm., 127
- Gyulai István**, *aradi könyvkiadó és nyomdatulajdonos*, 357, 358
- Gyűlés emléke*. Lásd *Congressus emléke* körte
- Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 10, 121, 122, 175, 198, 204, 210, 212, 239, 245, 253, 254, 257, 261, 269, 279, 296, 300, 316, 317, 320, 322, 330, 335, 347, 348, 352, 362

H

- Hadady (Hadadi) Dániel, budapesti, mezőtúri, miskolci, végül nagyvárad*
műkertész, 200
- Hadley, Paul, kertészmérnök, egyetemi tanár (University of Reading, England), 50, 376*
- Hajósné Novák Márta (1949–), kertészmérnök, növénygenetikus, kandidátus, 39, 47, 362*
- Halas. Lásd Kiskunhalas*
- Halász Árpád (1858–1904), makói tanár, botanikus, entomológus, 145, 362*
- Halász Júlia (1979–), kertészmérnök, növénygenetikus, 41, 47, 362*
- Hálózatos renet alma, 322
- Hamon vadonca körte, 97
- Harang alma, 323
- Harbert renet alma, 387, 388, 389, 390
- Harcász zug, azaz Harcsás zug, 64
- Hardenpont csíkos vajonca körte, 191, 194
- Hardenpont kései vajonca körte, 69, 72, 75, 116, 204, 308
- Hardenpont späte Butterbirne. Lásd Hardenpont kései vajonca körte*
- Hardenpont vajonca körte, 194
- Harkányi Frigyes (1826–1919), politikus, közgazdász, 183*
- Harkányi Károly (1832–1901), főrendiház örökös tagja, 183, 187*
- Hármas-Körös, 63, 370
- Háromszék, 302
- Hartwiss sárga szilvája, 280, 292
- Hatvany-Deutsch, művészetpártolásáról híres újnemes család, 336*
- Havasi fürtös alma, 87, 214, 293
- Hawthorndeni őszi alma, 337
- Hébé körte, 280
- Hedelfingeni óriás cseresznye, 93, 102
- Hegedűs Attila (1972–) kertészmérnök, egyetemi docens, 41, 47, 362*
- Hegyes szilva, 191, 194
- Hegyközszentimre, Bihar vm., 310
- Hellman dinnye körtéje, 213
- Helvécia, Bács-Kiskun m., 23
- Henriette van Mons körte, 165, 172
- Herceg Batthyány rambur alma, 98, 112, 278
- Herczeg Batthyány fontos. Lásd Herceg Batthyány rambur alma*
- Herman Ottó (1835–1914), természettudós, polihisztor, 363*
- Herrnhausi nagy mirabella szilva, 93, 94
- Herzberg am Harz, Németország, 10
- Herzfelder Manóné, mezőtúri és törökszentmiklósi földbirtokos neje, 184*
- Hess, Wilhelm (1841–1918) zoológus, botanikus, 10, 363*
- Héthelyi Éva, gyógynövénykutató, vegyészmérnök, 46, 356*
- Hevesi Mária (1935–) agrármérnök, bakteriológus, 35, 36, 37, 47, 48, 51, 363, 364, 365, 378, 379*
- Heyer cukorkörtéje, 214
- Hidvégi Lajos, korábban Hock (1909–1994) tanár, helytörténész, 363*
- Hieronymi Károly (1836–1911) politikus, mérnök, 127*
- Hime Ringo minialma, 31
- Hinman, Herbert R., Washington State University, professor emeritus, 49, 373*
- Hódmezővásárhely, Csongrád vm., 126, 130
- Hohenheimi Gazdasági Akadémia, 11
- Hoitsy Pál (1850–1927) hírlapíró, csillagász, szemészorvos, politikus, 380*
- Hó-kalvil alma, 277, 322
- Holler, Christian, Osztrák Természetvédelmi Szövetség, 25, 26, 47, 363*
- Homeopata Tudós Társaság, Lipcse, 77
- Homérosz (Kr. e. 8. század) görög eposzíró, 164*
- Honty Krisztina, kertészmérnök, kutató, 37, 47, 51, 363, 364, 378, 379*
- Hortensia királynő meggy, 130
- Horthy Istvánné (1839–1895) sz. Halassy Paula, 184*
- Hortobágy folyó, 244, 288, 307
- Horváth István (1939–2005), történész, muzeológus, c. múzeumigazgató, 373*
- Horvátország, 25

- Hosszú fehér császárkörte, 116
Hosszúcsíkos kalvil alma, 277
Hosszúszerű fehérke körte, 116
Hovey de Dana körte. Lásd Dana-féle Hovey körte
Hoyerswerdai zöld körte, 97
Hruby Gyula (1826–1849) huszárőrnagy, vértanú, 292
Hubai László (1956–), történész, tudományos kutató, tanár, 359
Hubbardstone-i páratlan alma, 93, 94, 103, 109, 232, 308, 315
Hudák Katalin, kertészmérnök, ökológus, 51, 379
Humboldt, Alexander von (1769-1859), német természettudós, 253
Hundertwasser, Friedensreich (1928–2000) osztrák építész, 27
Huntington körtéje, 154, 164, 242, 243, 268, 337, 343
Húsvéti bergamot körte, 268
Huszár József, báró, Arad vármegyei földbirtokos, 105
- I, Í**
- Idared alma, 34
Illatos bohóc körte, 116, 242, 259, 267
Illustrierte Monatshefte, pomológiai szaklap (1865-1874), 11, 372
Ilona körte, 213
Ipolyvarbó, Nógrád vm., ma Vrbovka, Szlovákia, 225
Iváncsics József (1963–), kertészmérnök, dr. habil., egyetemi docens, MTA köztestületi tag, 48, 367
Ivánka, Borsod vm., ma Borsodivánka, Borsod-Abaúj-Zemplén m., 67
Izambert körte, 90, 101, 106, 107, 112, 162, 178, 188, 200, 288
Ízletes vajonc körte, 213
Izsáki Zoltán (1946–), agrármérnök, professzor emeritus, MTA köztestületi tag, 23, 364
- J**
- Jaboulay ropogós cseresznye, 148, 150, 156, 157, 248, 286
Jád, Beszterce-Naszód vm., ma Livezile, Románia, 324
Jahn, Franz (1806–1867) orvos, gyógyszerész, pomológus, 194
Jánok, Abaúj-Torna vm. ma Janík, Szlovákia, 345
Japán, 26, 30, 31
Jász-Nagykun-Szolnok megye című lap, 184
Jász-Nagykun-Szolnok megyei Gazdasági Egyesület, 178
Jefferson szilva, 94, 98, 109, 247
Jeinsen, Németország, 10
Jerikó, Palesztina, 155
Jodoigne diadala körte, 97, 112, 178, 230
Jodoignei bergamot körte, 73
Jodoigne-i korai körte, 268
Jókai Mór (1825–1904) író, 82, 152, 184, 273, 364, 380
Jolsvatapolca, Gömör és Kishont vm., 279
Jónás Károly (1945–), könyvtáros, 380
Jonatán alma. Lásd Jonathan alma
Jonathan alma, 101, 232, 278
Jonghe. Lásd De Jonghe
Jonghe rózsalmája, 165, 172
Jozefina körte, 114
Juhászné körtéje, 33
Júliusi esperes körte, 96, 99, 101, 112, 162, 169, 171, 173, 230, 237, 247, 322
Júliusi szép körte, 213, 337
Júliusi színes körte, 93, 94, 99, 101, 162, 167, 169, 171, 173, 174, 178, 191, 194
Júliusi zöld ringló, 214
Jurenák Sándor (1820 k.–1901) újkúti (Törökszentmiklós) birtokos, 132, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 322
Justh Stefánia (1835–1908), rétháti Kövér Gáborné, operaénekes, 105, 167
- K**
- Kabdebó Róza, Vertán Endre (1813–1879) felesége, 66, 171**
Kajszibarack, 210, 257, 267, 277, 288, 341
Kakodieresi izletes. Lásd Cacaudière-i izletes körte
Kállay Erzsébet, kertészmérnök, kutató, 46, 47, 361, 363

- Kállay Tamásné Müller Erzsébet (1941–),**
kertészmérnök, mg-i tudományok
kandidátusa, 38, 46, 359
- Kálmán körte, 157
- Kálnó, Nógrád vm., ma Kalinovo,
Szlovákia, 87
- Kanadai csíkos renet alma, 278
- Kanadai kormos renet alma, 278
- Kanadai renet alma, 33, 34, 257, 259, 278,
296, 303
- Kapdebó. Lásd Kabdebó*
- Karácsonyi János (1858–1929) történész,**
nagyváradi kanonok, 364
- Karcag, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 163,
186
- Kárpátalja, 378
- Kárpát-medence, 21, 22, 30, 32, 35, 36, 37,
38, 40, 41, 46, 48, 49, 50, 51, 360, 372,
377
- Kárpátok, 280
- Karr, Jean-Baptiste Alphonse (1808 –**
1890) francia újság- és regényíró,
virágkertész, 24, 47, 365
- Kása Katalin, kertészmérnök**, 36, 37, 47,
48, 51, 363, 364, 365, 378
- Kaupangi alma, 165, 172
- Kecskemét, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.,
ma Bács-Kiskun m., 82, 102, 106, 152,
184, 190
- Kecskeméti pogácsa alma*, 102
- Kecskeméti Református Főiskola, 82, 152,
184
- Kelemen Ferenc (1890–1973) tanár,**
tanfelügyelő, polgári iskolai igazgató,
365
- Kelemen István, Dörgő szomszédja, volt**
48-as katona, 312
- Kenderes, Jász-Nagykun-Szolnok vm.,
277
- Kentelke, Szolnok-Doboka vm., ma
Chintelnic, Románia, 86, 166
- Kenyeres Ágnes, Kenyeresné Bolgár**
Ágnes (1911–2012) lexikográfus,
filológus, 368
- Kerek édes alma, 125
- Kereskedő Ifjak Társulata, 263
- Kertész Gazda. Lásd Kertészgazda*
- Kertész Róbert (1964–), régész, történész,**
muzeológus, 377
- Kertészeti Egyetem kamaraerdei kísérleti
törzsgyümölcsöse, 22
- Kertészeti Füzetek, (1854–1859) és (1878–*
1880) folyóirat, 15, 76, 79, 195, 287, 366
- Kertészgazda, hetilap 1865 és 1873 között,*
88, 135, 147, 167, 309, 324, 361, 366
- Kerti Gazdaság (M. Kertészeti Társulat*
Közlönye, 1857–1863), 69, 76, 158, 240,
366
- Kései mirabella szilva, 293
- Kései nagy Amarella meggy, 91
- Kesselyák Rita (1974–), grafikusművész,**
356
- Keszthely, Zala vm., 10, 31, 76, 122, 135,
303, 326, 366
- Keszthelyi gazdasági Tanintézet, 10, 122,
135
- Kétegyháza, Békés vm., 66, 133, 134, 300
- Kétpó, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 75, 76
- Keveron bergamot körte, 73, 97, 112, 244,
267
- Kewi ízletes alma, 93, 94, 100, 278
- Kézdiszentlélek, Háromszék vm. ma
Sânzieni, Románia, 258
- Kiállítás, 298
- Kiállítás – Erdély, 299
- Kiállítás (Bécsi, világ-), 180, 185
- Kiállítás (Békéscsaba), 67, 70
- Kiállítás (Dés), 184, 200
- Kiállítás (Erdély), 298
- Kiállítás (Gyorok), 67
- Kiállítás (Mezőtúr), 178, 181, 182, 183,
184, 185, 187, 191, 226, 251, 273, 312
- Kiállítás (Párizs – 1878, világ-), 183
- Kiállítás (Pest – 1871), 217
- Kiállítás (Törökszentmiklós), 190
- Kieffer körte, 37
- Kínai lapos őszibarack, 31
- Király Ildikó, PhD, kertészmérnök,**
pomológiai kutató, főiskolai docens,
27, 34, 39, 40, 48, 49, 50, 51, 367, 372,
375, 377, 379
- Kirke szilvája, 93, 94, 100, 322
- Kis fehérke körte, 269
- Kis Margit körte, 315, 328, 353
- Kis Sándor. Lásd Bárándi Kiss*

- Kis szegfűkörte, 97, 244
- Kiskunhalas, Jász és Kun kerület, ma
Bács-Kiskun m., 313, 320, 323
- Kis-Küküllő vármegye, ma Románia, 63
- Klauzál Imre (1799–1847) mezőgazdász,**
88
- Klauzál kert, 241
- Knight fejedelmi körte, 162, 267
- Kócsi Károly (1829–1871) gimnáziumi
tanár, igazgató,** 109
- Kocsisné Molnár Gitta (1962–)**
kertészmérnök, egyetemi docens, 33,
48, 367
- Kodolányi,** 329
- Kodolányi Antal (1835–1910),**
*mezőgazdász, szakíró, az OMGE
segédtitkára,* 329
- Kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet,
206
- Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Kolozs
megye, Románia, 109, 145, 147, 159,
179, 300, 304, 309, 324, 357, 360, 371
- Kondorosi csárda, 210
- Koninck téli vajonca körte, 73, 184, 229,
268
- Koolskamp, Belgium, 71
- Korai bergamot körte, 73, 77, 343
- Korai fekete spanyolmeggy, 130
- Korai kedvenc szilva, 98
- Korai Pipacs meggy, 35
- Korai termékeny szilva, 214
- Korizmics László (1816–1886)**
mezőgazdász, agrárpolitikus, 361
- Kormos császárkörte, 99, 101, 190, 194,
353
- Kormos esperes. Lásd Kormos császárkörte*
- Kosáry Domokos (1913–2007), történész,**
egyetemi tanár, MTA elnöke, 369
- Kossuth Lajos (1802 – 1894), államférfi,**
kormányzó-elnök (1849), 77
- Kovács József (1807–1888) református
lelkész, gyümölcsnemesítő,** 91, 190,
217, 223, 252, 367
- Kovács Szilvia (1971–), kertészmérnök,**
*pomológiai kutató, egyetemi
adjunktus,* 35, 48, 367, 377
- Kováts József (1807–1888) lelkész,**
*pomológus. Lásd Kovács József (1807–
1888)*
- Kozma Pál (1920–2004) kertészmérnök,**
ampelológus, 368
- Kozmás vajonc körte. Lásd Hardenpont kései
vajonca körte*
- König fleini almája, 180, 187, 214
- Körös folyó, 63, 64, 126, 127, 130, 137, 139,
142, 178, 210, 236, 244, 253, 267, 277,
281, 285, 286, 294, 296
- Körös lapossi, 116, 276, 282, 291
- Kövér Anna. Lásd Rétháti Kövér Anna**
- Kövér Gábor, rétháti (1836–1888),**
földbirtokos, országgyűlési képviselő,
105, 167, 193, 198, 199, 227
- Központi Olvasó Egylet, Mezőtúr, 68
- Köztelek, az OMGE hivatalos közlönye,*
1891–1944, 356
- Kraszán körte, 241
- Krasszán körte. Lásd Kraszán körte (Bereczki
írásmódjával)*
- Krüger halyagcseresznyéje,* 102
- Kun Mária (1808–1878), a levéltár Dörgő
Dániel anyja,** 63, 84, 86, 207
- Kunágota, Csanád, majd Békés vm., 20,
64, 375
- Kunay Imre (1850–1913), mezőtúri
ügyvéd, lapszerkesztő,** 370
- Kunszentmárton, Jász-Nagykun-Szolnok
vm., 116
- Kupainé Tar Katalin, tájgazdálkodási
mérnök, helytörténész,** 368
- Kurucz György (1959–), történész,**
*tanszékvezető, egyetemi docens, a
történelemtudomány kandidátusa,* 366
- Kutassy Mihály, mezőtúri postamester,**
90, 92
- Külső-Szolnok megyei Gazdasági
Egyesület, 132, 246
- Kürtös, Arad vm., ma Curtici, Románia,
64, 161, 205, 264

L

- Lade vajonca, 165, 172
- Lakszakállas, Komárom vm. ma Sokolce,
Szlovákia, 91

- Lángos fehér bíbornok alma, 214
 Langton páratlana alma, 195
 Laposbarack, 31
 Laubinger cukorszilvája, 292
Lauerman cseresznye. Lásd
Laürmannskirsche
 Laürmannskirsche, 129
 Lawrence ringlója szilva, 102, 154, 214,
 308, 315, 328
 Lawson sárga szilvája, 292
 Leánycecsú daru alma, 228
 Lebel Jakab alma, 103, 278
 Leclerc Amália körte, 96, 178, 229, 268
 Lederbogen vajonca körte, 213
 Legfinomabb vajonc körte, 213
 Lelieur Agosta körte, 268, 337, 344, 352
Lelkes György (1948–) villamosmérnök,
helynévkutató, névszótár szerkesztője,
 369
Lemberkovics Éva (1944–) orvos, vegyész,
egyetemi tanár, kandidátus, 46, 356
Lendvai Emil, újságíró, 48, 368
Leroy, André (1801–1875) francia
pomológus, 72, 89, 95, 114, 115, 116,
 118, 119, 120, 128, 132, 134, 137, 144,
 154, 160, 167, 215, 241, 243, 246, 255,
 265, 267, 268, 269, 270, 281, 337
 Lesbre vajonca körte, 213
 Lesèble bergamotja körte, 213
 Letricourt szilvája, 191, 204
 Léva, Bars vm. ma Levice , Szlovákia, 10,
 122
 Lewis körte, 241
 Liegel téli vajonca körte, 93, 94, 100, 162,
 178, 237, 247, 288, 322
 Lipcse, Németország, 263
Lippai [Lippay] János (1606–1666)
jezsuita szerzetes, kertész, pomológus,
 15, 25, 48, 195, 368, 378
 Londoni pepin alma, 36, 277, 305, 310, 315
 Lord Selton körte, 158, 160
 Lorio magonca alma, 277, 293, 295, 319
 Lormier körtéje, 213
 Losonc, Nógrád vm. ma Lučenec,
 Szlovákia, 87
 Lószemű szilva, 35
 Lothringi fontos, 194, 282
Lothringi Rambur. Lásd Nyári fontos alma
 Lothringi renet alma, 278
Louise bonne ancienne körte. Lásd Egri körte
 Lovenjouli izletes körte, 92, 141, 191, 315
 Löweni szép szilva, 191, 194
 Lucas királyszilvája, 292
Lucas, Eduard (1816–1882) német
pomológus, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 55,
 135, 194, 199, 211, 212, 216, 217, 218,
 219, 220, 221, 230, 232, 293, 298, 330,
 350, 368
 Luisium, Dessau melletti hercegi
 kertgazdaság, Németország, 11
 Luizet vajonca körte, 70, 74, 268
Luka Gusztáv (1824–1888) földbirtokos,
gyümölcsész, újságíró, 274, 283, 335
Lukácsy Aladár, kertész-tanító, Lukácsy
Sándor fia, 371
Lukácsy Sándor (1815 – 1880) kertész,
pomológus, író, 75, 76, 87, 88, 158, 160,
 184, 191, 196, 197, 200, 201, 202, 217,
 236, 237, 239, 253, 255, 287, 309, 320,
 322, 326, 357, 361, 366, 368, 371
 Lukafalva, Maros-Torda vm., ma
 Gheorghe Doja, Románia, 324
 Lüneburg, Németország, 10

M

- M. kir. Természettudományi Társulat,
 373
 Má dai kormos alma, 190, 194, 293, 322
 Madame Cuissard körte, 154, 159, 269,
 270, 280, 281
Madame Durieux körte. Lásd Durieux-né
körte
 Madame Elisa körte, 96
Madame Eliz körte. Lásd Madame Elisa körte
 Madame Hutin körte, 292
Madarász József (1814–1915) politikus,
ügyvéd, 187, 380
Madarász László (1811–1909), politikus,
a reformellenzék tagja, 1848/49-es
rendőrminiszter, 187
Máday Izidor (1839–1925), miniszteri
tanácsos, közgazdasági író, 361
 Magotlan alma, 258, 266, 301, *Lásd Torjai*
magonc alma
 Magyar Kertészeti Társulat, 75, 158

- Magyar kormos alma, 190, 194, 214, 223
- Magyar Mezőgazdasági Múzeum,
csaknem minden oldalon való
előfordulása miatt továbbiakban nincs
jelölve, 63
- Magyar Történelmi Társulat, 263
- Magyarország, 25, 47, 51, 349
- Magyaróvár, Moson vm. ma
Mosonmagyaróvár, Győr-Moson-
Sopron m., 10, 76, 122, 356
- Magyaróvári Gazdasági Tanintézet (1874-
tól akadémia), 10, 122
- Majlandi császárszilva, 154, 214
- Major Miklós (1933–2010), földrajztanár,
néprajzi gyűjtő,** 121, 370
- Májusi vadonc körte. Lásd De Jonghe
vadonca*
- Makó, Csanád vm., ma Csongrád m., 362,
365
- Maliga Pál (1913–1987) kertészmérnök,
gyümölcsnemesítő,** 35
- Malinesi vajonc körte, 154, 241, 242, 243,
268, 337
- Málnay [Málnai] Ignác, dr. (1811 – 1884)
orvosdoktor és földbirtokos,** 15, 69,
114, 190, 195
- Máramaros vármegye, 95
- Máramarossziget, Máramaros vm. ma
Sighetu Marmației, Románia, 359
- Mária Lujza körte, 69, 96, 97, 112
- Mária Terézia (1717–1780) osztrák
császármő, 1740–1780 között magyar
királynő,** 25
- Marianna hercegnő körte, 213
- Markó László (1951–) lexikonszerkesztő,**
379
- Markodi alma, 313, 317, 319
- Markodi nőzsér alma,* 313, *Lásd Markodi
alma*
- Marlo Carla. Lásd Mela Carla alma*
- Maroskiszfalud, Maros vm., ma
Názánfalva, Nazna, Románia, 64
- Maros-Torda hírlap (1885–1886),* 324
- Marosvásárhely, Maros-Torda vm., ma
Târgu Mureș, R., 223, 317, 324
- Marosvásárhelyi Református Kollégium,
86, 324
- Marosszék, 223, 288, 324, 357
- Marosszéki piros páris alma, 224
- Mars hercegnő körte, 97, 112, 328
- Martfű puszta, Tiszaföldvár, Jász-
Nagykun-Szolnok vm., 161
- Mas Alexandrina körte, 213
- Mas elnök körte, 188, 190, 204
- Mas, Simon Alphonse (1817–1875)
francia pomológus,** 201
- Masánczki alma. Lásd Masánszki alma*
- Masánszki alma, 33, 307, 318
- Mas-i körte, 213
- Mauthner Ödön (1848–1934) kertész,
vetőmagtermesztő- és kereskedő,** 366
- Meggy, 277, 288
- Meggyfa, 267
- Mela Carla alma, 125, 278
- Melcsic, Trencsén vm. ma Melčice,
Melcsicmogyoród része, Szlovákia, 121
- Merényi-Metzger Gábor (1969–),
történész, megyei főlevéltáros,,** 63, 370
- Mérode esperese körte, 162, 178
- Merriam körte, 268, 269, 270
- Mészáros Sándor (1842–1910) puszta-
földbirtokos, mezőtúri virilista,** 152
- Meteor meggy, 35
- Metz, Franciaország, 72, 357, 359, 361
- Mezey Albert (1844–1914) királyi kúriai
bíró, gyümölcsész,** 326, 330, 331, 350
- Mezőkomárom, Veszprém vm., ma Fejér
m., 15, 195
- Mező-Kovácsháza. Lásd Mezőkovácsháza*
- Mezőkovácsháza, Csanád vm., ma Békés
m. csaknem minden oldalon való
előfordulása miatt továbbiakban nincs
jelölve, 365
- Mezőörs, Győr vm., ma Győr-Moson-
Sopron m., 82, 152, 184
- Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok vm.
csaknem minden oldalon való
előfordulása miatt továbbiakban nincs
jelölve, 20
- Mezőtúri Hitelintézet, 206
- Mezőtúri Kaszinó, 76, 85, 90, 102, 130,
133, 142, 204, 206, 221, 273, 300
- Mezőtúri Korcsolyázó Egylet, 206
- Mezőtúri Olvasó Egylet, 153
- Mezőtúri Önkéntes Tűzoltó Egylet, 153

- Mezőtúri Református Egyház, 82, 185, 187, 188, 315
- Mezőtúri Református Kollégium és Gimnázium, 185, 186, 278, 311, 315
- Mezőtúri Takarékpénztár, 100, 101, 133, 142, 149, 153, 154, 177, 271
- Mezőtúri Városháza, 155, 239
- Mezőtúri Városi Faiskola, 200, 251, 319, 320, 321, 326, 330
- Mihálcz [Miháltz] Elek (1833–1910)**
magyaralkói ref. lelkész, történész, Ákos fiával (1867–1908) együtt neves gyümölcsész, 21
- Mihályfypépinje alma, 162, 190, 194, 200
- Mikár Zsigmond (1826–1906) országos honvédegyleti főjegyző, 258, 370**
- Mikó Imre gróf (1805–1876), államférfi, művelődés- és gazdaságpolitikus, történész, 109**
- Mikszáth Kálmán (1847–1910), író, újságíró, szerkesztő, 289, 380**
- Millet csörgője alma, 98, 112, 232
- Mirabolán szilva, 283
- Miskolc, Borsod vm., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m., 68
- Misztótfalu, Szatmár vm., ma Tăuții de Jos, Románia, 121, 223
- Mohácsy Mátyás [Mahács] (1881–1970), kertészmérnök, egyetemi tanár, rektor, 46, 356**
- Molnár István, rudinai (1851–1920) kertész, szakíró, 369**
- Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau, folyóirat, 10, 11*
- Mondelle körte, 154, 268, 269, 337
- Mons, Jean-Baptiste van. Lásd Van Mons, Jean-Baptiste
- Monstrueuse de Bergerac alma, 165, 172
- Montfort szilva, 292, 296, 322
- Morabora szilva. Lásd Mirabolán szilva*
- Morgan, Joan, biokémikus, pomológus, 30, 34, 48, 370**
- Móricz Pál (1826–1903) politikus, nagygazda, országgyűlési képviselő, 288**
- Móricz Zsigmond (1879–1942) író, 206**
- Morny herceg körte, 97, 112, 191, 195, 268, 349
- Morócz István (1816 – 1881) mezőgazdasági író, orvos, 361**
- Morus alba (fehér eperfa), 240
- Morvaország, 107
- Mostviertel, Ausztria, 27
- Motte vadonca körte, 97, 112, 229, 268
- Multhaupt renet alma, 98, 113, 277, 321
- Munkács, Bereg vm., ma Mukacevo, Ukrajna, 147, 301, 307
- Munkácsi Sóvári alma, 306, 307
- Muraközy Tamás (1919–1979), agrármérnök, lexikonszerkesztő, 366**
- Muskotály renet alma, 33
- Mutsu alma, 26, 30
- Münchenbergi nagy cseresznye, 102

N

- Nádor vendéglő, Arad, 270
- Naghin vajonca körte, 116
- Nagy aranyepin alma, 214, 301
- Nagy József, mezőörsi (1824–1904) földbirtokos, ügyvéd, 82, 88, 152, 184, 221**
- Nagy József, Mezőtúr város faiskolájának vezetője, főintéző, 320, 321**
- Nagy macskafej körte. Lásd Catillac körte*
- Nagy Miklós (1840–1907) újságíró, lapszerkesztő, 380**
- Nagy vajonca körte, 93, 95
- Nagy zöldalma, 33
- Nagy Zsolt (1991–) néprajzkutató, etnopológus, kertészmérnök hallgató, 223, 371**
- Nagybajom, Bihar vm. Ma Biharnagybajom, Hajdú-Bihar m., 125
- Nagybánya, Szatmár vm., ma Baia Mare, Románia, 121
- Nagydoba, ma Doba, Románia, 326
- Nagyenyed, Alsó-Fehér vm., ma Aiud, Románia, 324
- Nagykerek, Bihar vm., ma Hajdú-Bihar m., 306
- Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 95, 294
- Nagykörűi Faiskola – Petrovay György, 294

- Nagymaros, Hont vm., ma Pest m., 27
 Nagymarton, Mattersburg, Ausztria, 26
 Nagyszecse, Bars vm. ma Alsószecse,
 Dolná Seč, Szlovákia, 168
 Nagytapolcsány, Nyitra vm., ma
 Topolčany, Szlovákia, 121
Nagy-Tóth Ferenc (1929–), botanikus,
algológus, egyetemi tanár, MTA külső
tagja, 180, 371
 Nagyvárad, Bihar vm. ma Oradea,
 Románia, 65, 67, 183, 200, 289, 324
 Nancy, Franciaország, 72
 Nancy-i nagy mirabella szilva, 293
 Nantesi Mária körte, 213
 Napoleon herceg körte, 213
 Napóleon körte, 69, 70, 230
 Napoléon Savinien körte, 213
 Napóleon vajonca körte, 97, 112, 178, 235,
 267, 294, 297
 Nápolyi király ajándéka körte, 190, 194,
 198, 204, 217, 270, 271, 278, 282
Naquette körte. Lásd Korai bergamot körte
 Narancs alma, 214
 Narancs szilva, 154, 214
Narancs színű alma. Lásd Narancs alma
Náray Imre, nárai (1818 – 1882) ügyvéd,
homeopata orvos, 77, 80, 151, 225, 226,
 231, 233, 234, 270, 284, 308, 310
 Navez kolmárja körte, 268
 NÉBIH Helvéciai Növényfajta-kísérleti
 Állomás, 23
 NÉBIH Pölöskei Növényfajta-kísérleti
 Állomás, 23
 NÉBIH Tordasi Növényfajta-kísérleti
 Állomás, 23
 Nectavigne őszibarack, 32
 Nélis Borka körte, 97, 337
 Nemcsic, Nyitrai nemzeti, Nyitra vm., ma
 Nemčice, Szlovákia, 121
Nemes Colmár. Lásd Nemes kolmár körte
Nemes Crassán körte. Lásd Nemes Kraszán
körte
 Nemes kolmár körte, 69, 97, 162, 178
 Nemes Kraszán körte, 75, 178, 241
Nemes Krassán körte. Lásd Nemes Kraszán
körte (Bereczki írásmódjával)
 Nemes renet alma, 93, 94, 278
 Nemes sóvári alma, 33, 36, 41, 350
 Nemes szercsika alma, 323
 Nemeskisfalud, Somogy vm., 187
Németh G. Béla (1925–2008),
irodalomtörténész, egyetemi tanár,
 369
Németh Szilvia, kertészmérnök, 49, 50,
 375
Némethy Kálmán, balassagyarmati
ügyvéd, 219, 220, 221, 222, 225, 226,
 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235,
 243, 245
 Németország, 91, 102, 152, 195, 216, 222,
 293, 304, 333
 Nemours herceg körte, 280
 Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági
 Hivatal (VM-NÉBIH), 23
Neue Fulvia. Lásd Fulvia körte
 Nienburg, Németország, 10
 Nílus folyó, 126
 Nina körte, 191, 195, 308
 Nizza, Franciaország, 24
 Nógrád vm., 179, 225, 335
 Noisette Lajos körte, 267
Noisette vajonca körte. Lásd Nemours herceg
körte
Nótin Beatrix (1985–), élelmiszermérnök,
 49, 372
- ## Ny
- Nyakas Miklós (1942–), történész, tanár,**
muzeológus, igazgató, 371
 Nyári angol galambka alma, 93
 Nyári esperes körte, 93, 94, 96
 Nyári fontos alma, 25, 30, 190, 282, 284
 Nyári Kálmán körte, 90, 97, 106, 112, 288
 Nyári nagy bergamot körte, 176
 Nyári parmén alma, 214
 Nyári Robin körte, 241, 268
Nyéki József (1944–) kertészmérnök,
professzor emeritus, MTA köztestületi
tag, 48, 367
 Nyugat szépe alma, 349
- ## O,Ó
- Oberdieck kobakja körte, 213
 Oberdieck renet alma, 130

Oberdieck, Johann Georg Conrad (1794–1880) német pomológus, 10, 11, 12, 13, 17, 88, 136, 194, 363

Ókályi Iván Lajos (1900–1968), kertészmérnök, akadémiai tanár, gyümölcstermesztő, 366

Oláhország. Lásd Románia

Olasz rozmarin alma, 223

Onderka damascénája szilva, 292

Ontario körte, 213

Orbai alma, 17, 258, 259, 280, 282, 298, 299, 300, 301, 303, 306, 316, 318, 319, 322, 329, 330, 331, 333, 335

Orbai csíkos alma. Lásd Orbai alma

Orbai fehér alma. Lásd Torjai magonc alma

Orbai fehér magtalan alma. Lásd Torjai magonc alma

Orbán Balázs (1829–1890) író, néprajzi gyűjtő, 371

Ordidge, Matthew, kertészmérnök, egyetemi tanár (University of Reading, England), 50, 376

Óriás körte, 124, 132, 157, 160, 268, 270, 271, 278

Orleansi renet alma, 98, 103, 107, 278

Orosháza, Békés vm., 64, 65

Orosz lapos barack, 31

Orosz vasrenet alma, 124, 277

Oroszi Sándor (1956–), okl. erdőmérnök, agrártörténész, MTA doktora, 375

Oroszország, 31, 333

Oroszvár, Moson vm., ma Rusovce, Pozsony része, Szlovákia, 88

Oroszvári Növényművelő Intézet, 88

Országos Magyar Gazdasági Egyesület, 318

Országos Magyar Gazdasági Egyesület kertészeti szakosztálya, 204, 303, 316, 323, 362

Ortutay Gyula (1910–1978) néprajztudós, politikus, az MTA tagja, 369

Oswegoi vajonc körte, 97, 112, 315, 328

Ottrubay Károly, ifj. (1838–1925), az aradi királyi törvényszék elnöke, gyümölcsész, 292

Ottrubay pirókja körte, 213, 292

Oudinot vajonca körte, 70, 74, 113, 241

Oullinsi ringlő, 102

Ö,Ő

Öreglaki korai szilva, 124, 153, 154, 214

örmény, 65, 105, 167, 360, 362

Őszibarack, 10, 89, 122, 131, 132, 153, 210, 215

P

Pákh Albert (1823–1867) Vasárnapi Újság alapítója és szerk., ügyvéd, 380

Pállinger Éva (1962–), kutató orvos, tudományos főmunkatárs, 41, 47, 362

Pamut alma, 215

Pannónia, 21

Pap körte, 37, 97, 112

Pápai Lajos, Louis Papai (1937–), Franciaország, Montrichard, helytörténész, kutató, 72

Papp Dávid, kertészmérnök, tanársegéd, 33, 49, 372

Papp János (1938–), kertészmérnök, a Budapesti Corvinus egyetem professzor emeritusa, 49, 375

Papp Mónika, erdőmérnök, 27, 50, 377

Parád, Heves vm., 162, 178, 231, 285

Paradicsom alany, 106, 140

Parker pepin alma, 31, 103, 109, 110, 111, 233, 247, 277

Parker pepinje. Lásd Parker pepin alma

Partium, 382

Payen vajonca körte, 214

Pázmán alma, 122, 124, 190, 235, 237, 238, 284, 336, 337

Pécska, Arad vm., ma Pecica, Románia, 134

Pedryc Andrzej, növénygenetikus, egyetemi tanár, MTA doktor, 49, 372

Pest (Pest-Pilis vm.), 1873. nov. 17-től Budapest, 10, 15, 65, 69, 71, 76, 79, 122, 130, 168, 175, 185, 190, 195, 217, 263, 279, 284, 316, 326, 335, 348, 354, 367, 368, 371

Pesti Hírlap (1878–1944) politikai hírlap, 11, 288, 347

Peszméte. Lásd Egres

Pétery Károly (1819–1877), ügyvéd, író, újságíró, országgyűlési képviselő, 181

Petőfi Társaság, 11, 347

- Petrovay György (1845–1916) vármegyei levéltáros, gyümölcész,** 95, 137, 294, 295, 300, 303, 346, 352, 359
- Pfeifer István könyvkereskedő,** 263
- Philippe del Fosse körte. *Lásd* Delfosse vajonca körte
- Pigeonnet blanc d'été alma. Lásd* Nyári angol galambka
- Pintér János (1942–), történész-muzeológus,** 10, 49, 123, 357, 372, 375
- Piros Api alma, 278
- Piros bíbornok alma, 215
- Piros csörgőalma, 215
- Piros nagy szeder, 130
- Piros perdrigon szilva, 214, 328
- Piros pogácsa alma,* 102, 106, 109, 113, 226, 232
- Piros pogácsa alma (Kecskeméti), 102
- Piros sólyom alma, 302, 307
- Piroska körte, 93, 95, 99, 109, 162, 170, 308, 315
- Pisztráng körte, 288
- Plantières-lès-Metz, 72
- Pogácsa alma, 90, 102, 106, 107, 108, 109, 239, 320
- Pogácsa rouge d'hivert. Lásd* Téli Piros pogácsa alma
- Pólya József (1802–1873) orvosdoktor, kertész,** 162, 168, 170, 217, 277, 366
- Pomologische Monatshefte folyóirat,* 6, 10, 11, 18, 55, 56, 57, 58, 330, 331, 372
- Pond magonca szilva, 94, 98, 109
- Pontbrianti szilva, 292
- Ponyik alma. Lásd* Pónyik alma
- Pónyik alma, 34, 36, 37, 311, 313, 314, 317
- Poroszló, Heves vm., 182
- Poroszország, 333
- Porzolt Ádám (1830–?) kántortanító, néptanító, gyümölcész,** 324
- Pozsony, Pozsony vm., ma Bratislava, Szlovákia, 14, 15, 132, 195
- Pölöske, Zala m., 23
- Prag József, orosházi kereskedő, gyoroki szőlőbirtokos,** 64
- Prága, Csehország, 263
- Praznovszky Mihály (1946–), irodalomtörténész, muzeológus,** 274, 373
- Procureur szilva, 82, 88, 191, 204
- Promontor-Budafok, 14, 195
- Prunus mahaleb (sajmeggy), 140, 179, 286
- Prunus Simonii szilva, 124, 269
- Puebla körte, 214
- Puhó, Trencsén vm., ma Púchov, Szlovákia, 121
- Pusztai sárga alma, 98, 113, 234, 278
- Pusztapó. Lásd* Kétpó
- Pusztaszántó, Nógrád vm., 125

Q

- Quetsche jaune precoce. Lásd* Sárga korai szilva
- Quimper-i vajonc körte, 214
- Quintinye körte, 73, 97, 112, 244

R

- Rademaekers szilva, 70, 74, 102
- Rafzubin alma, 31
- Rakonczás Norbert, kertészmérnök,** 33, 49, 373
- Rákosd, Hunyad vm., ma Răcăștia, Románia, 324
- Rapaics Rajmund [Raymund] (1885–1954) botanikus, kertészettörténeti író,** 15, 21, 22, 49, 195, 373
- Ráth Mór (1829–1903) könyvkiadó és -kereskedő,** 263
- Ravensburg, Németország, 10, 11, 12
- Rázompusztá, Tiszalök-Rázompusztá, Szabolcs vm. ma Tiszalök város külterülete, 280
- Redeczki Róbert (1987), kertészmérnök, növényegészségügyi kutató,** 48, 367
- Reganold, John P., a talajtan és talajerőgazdálkodás professzora, Washington State University,** 43, 49, 373
- Regensburg, Németország, 10, 11
- Régi jó Luiz körte. *Lásd* Egri körte
- Reine Hortenze. *Lásd* Hortensia királynő meggy
- Reinette de Willy alma. Lásd* Willy renetje alma
- Reinette Russet alma, 32

Reinhardt Antal, az Egyesült Körösi**Gőzhajózási Vállalat alapító****részvényese, 1878, 63**

Reizensteini sárga szilva, 214

Remény lapos őszibarack, 31

Réthát, Temes vm. ma Tisa Nouă,

Románia, 105, 167

Rétháti Kövér Anna (1832–1893), id.**Sármezey Antal felesége, 64, 161****Réthy László (1851–1914) etnográfus,****numizmatikus, akadémikus, költő, 79,****373****Réthy Lipót (1817–1903) szarvasi, gyulai****és aradi nyomdász, 78, 79, 225, 357**

Rétszilva (Sárszentmiklós), Fejér vm., 157,

160

Reutlingen, Württemberg, 11, 194, 199,

211, 222, 350

Révai Leó Antikváriuma, 263

Révész Bálint körte, 280

Ribiszke, ribizli, 157

Richards, Alison, 30, 34, 48, 370

Rimabrezó, Gömör-Kishont vm. ma

Rimavské Brezovo, Szlovákia, 11, 347

Rio de Janeiró, Brazília, 28

Rodics Katalin, kutató biológus,**természetvédelmi ökológus, c.****egyetemi docens, 28, 49, 374**

Rogner-Bad Blumau hotel, 27

Rokkantak kolmárja körte, 242, 243, 246,

251, 252, 265, 268, 281, 284

Rokkantak vadonca körte, 268, 344

Románia, 288

Romhány, Nógrád vm., 13, 20, 297

Rostietzi pirók körte, 129

Rostizer körte. Lásd Rostietzi pirók körte

Rovnye, Trencsén vm., Lednicróna, ma

Lednické Rovne, Szlovákia, 87, 120,

121, 156, 164

Royale d'été körte. Lásd Nyári Robin körte

Royale Vendée. Lásd Vendée-i király körte

Rózsa Kálmán és neje Nyomda és**Könyvkiadó, 1878–1910, 263**

Rózsa pepin alma, 98, 113, 277, 321, 346

Rózsa-kálvil alma, 277, 322, 344

S

Saint-Amand-i vajonc körte, 267, 268

Saint-ghislain-i körte, 269, 337, 343

Saint-Gilles, Belgium, ma Brüsszel egyik

kerülete, 71

Saint-Sauveur-i kálvil alma, 98, 278

Sajmeggy. Lásd *Prunus mahaleb*

Sajómagyaros, 1912-től Sajómagyaros,

Szolnok-Doboka vm., ma Şieu-

Măgheruş, Románia, 87

Sándor Gergő, kertészmérnök, 46, 361

Sans Peau körte. Lásd Gyengehéjú nyári

körte

Sárafalva, Torontál vm., ma Saravale,

Románia, 64

Sárbogárd, Fejér vm., 160

Sárdi Éva (1950–), biokémikus, c.**egyetemi tanár, MTA doktor, 47, 364**

Sárga Bellefleur alma, 278

Sárga fontos alma, 91, 92, 278

Sárga Katalin szilva. Lásd Szent Katalin

szilva

Sárga korai szilva, 144, 146, 154

Sárga magyar datolyaszilva, 140, 141

Sárga mirabella szilva, 191, 204

Sárga Pázmán alma, 235, 256, 278, 281

Sárga úri szilva, 282

Sáringer Gyula (1928–2009),**agrármérnök, entomológus, egyetemi****tanár, az MTA tagja, 356****Sárkány Gábor (1846 k. – Munkács, 1909)****tanügyi igazgató, gyümölcstermelő,****városi képviselő Munkácson, 301**

Sárkeresztúr, Fejér vm., 187

Sármezey Ágnes, Szathmáry Király**Jánosné (1866–1933), 64****Sármezey Ákos Antal (1855–1909)****szolgabíró, 64****Sármezey Antal (eredetileg Vertán)****(1822–1897), kincstári haszonbérelő,****Bereczki Máté principálisa, 64, 80,**

117, 150, 161, 168, 170, 174, 175, 180,

201, 207, 242, 249, 250, 254, 260, 262,

264, 283, 290, 297, 320, 338, 340, 341,

351

- Sármezey Antal, ifjabb (1860–1927)**
földbérlő, földbirtokos, 64, 200, 205,
207, 239, 242, 248, 249, 250, 252
- Sármezey Árpád (1863–Paraguay, 1923),**
64
- Sármezey Béla István (1857–1868),** 64
- Sármezey Endre, Elemér (1859 – 1939),**
vasútmérnök, 64
- Sármezey Jolán, Hász Kálmánné (1868–**
1936), 64
- Sármezey Júlia Olga (1853–1855),** 64
- Sármezey Manó (1854–1901)**
földbirtokos, 64, 264, 266, 338
- Sármezey Margit, Nágel Vilmosné (1865–**
1954), 64
- Savanyú meggy, 275
- Savanyú szeder, 240
- Scarlát piros pármén. Lásd Skarlátpiros
pármén alma
- Schefftsik György (1892–1969), Jász-**
Nagykun-Szolnok vármegye
főlevéltárosa, 374
- Schmidberger piros renetje alma, 328
- Schönbrunni renet alma, 165, 301, 306
- Schöne Ohio cseresznye, 130
- Schönlín téli vajonca körte, 328
- Sebeshelyi gömbölyű, 33
- Selmecbánya, Hont vm. ma Banská
Štiavnica, Szlovákia, 14, 132, 147
- Selyemhernyó-tenyésztés, 25
- Semmelweis Egyetem, 32
- Sepsibesenyő, Háromszék vm., ma
Pădureni, Románia, 324
- Sepsiszentgyörgy, Háromszék vm., ma
Sfântu Gheorghe, Románia, 324
- Sickler frank hölgye körte, 214
- Sikulai alma, 34, 36, 37, 98, 151, 216, 232,
322
- Silva de Palluau cseresznye, 129
- Simferopol, Oroszország, Krim, 333
- Simonffy piros alma, 34, 280
- Simon-Louis testvérek faiskolája**
(Plantières-lès-Metz), 72, 73, 89, 91,
114, 116, 119, 124, 128, 132, 137, 141,
148, 154, 164, 241, 243, 246, 265, 268,
270, 322, 337, 359
- Sipos Orbánné, Sipos Orbán (1835–1926)**
országgyűlési képviselő, a Jász
Múzeum alapítója, a Jász-Kun Kerület
utolsó alkapitányának neje, 184
- Six vajonca körte, 162, 241
- Skarlátpiros pármén alma, 98, 113
- Skofitz, Alexander (1822–1892),**
gyógyszerész, botanikus, 372
- Smith úri szilvája, 214
- Société van Mons. Lásd Van Mons Társaság
- Soltész Miklós (1944–), kertészmérnök,**
kutató, egyetemi tanár, MTA doktora,
38, 48, 49, 367, 374
- Sólyom alma, 258, 259, 302, 307
- Somkerék, Szolnok-Doboka vm., ma
Șintereag, Románia, 166
- Somssich Pál (1811–1888) politikus,**
gazdasági szakember, 316, 318
- Sopron, Győr-Moson-Sopron m., 26, 27
- Soroksár, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma
Budapest 23. kerülete, 23, 253
- Soutman körte. Lásd Egri körte
- Souvenir de Leroux Durant körte, 218
- Souvenir du Congres. Lásd Congressus
emléke körte
- Sóvárád, Maros-Torda vm., ma Sărațeni,
Románia, 324
- Sóvári alma, 37, 38, 39, 40, 42, 76, 121, 122,
191, 217, 225, 227, 233, 301, 304, 305,
306, 307, 317, 319, 324, 325, 326, 327,
350
- Sötétkék tojásszilva, 214
- Spaë vajonca körte, 315
- Späth Anna szilva, 191, 204, 232, 308, 315
- Spitzenburg Ezóp alma, 215
- Spoelberg körtéje, 165, 172, 214
- Sporzon Pál, idősebb (1831 – 1917), a**
keszthelyi gazdasági tanintézet
igazgatója, 76, 362
- Stájerország, ma Ausztria egyik
tartománya, 27
- Stanley szilva, 35
- Stefanovits-Bányai Éva (1951–),**
kertészmérnök, élelmiszervegyész,
egyetemi tanár, 47, 364
- Stégerné Máté Mónika (1971–),**
élelmiszermérnök, egyetemi docens, 46,
47, 49, 361, 363, 372
- Stein János (1814–1886) kolozsvári**
könyvkiadó és nyomdász, 360

- Sterckman vajonca körte, 93, 94, 100, 130, 178, 230, 247
- Stolz Károly**, *könyvkiadó és -kereskedő*, 263
- Strézsai szép körte, 214
- Strycker bergamotja körte, 70, 73, 77, 268, 270, 280, 281, 343
- Sturm Albert (1851–1909)**, *publicista, tanár*, 79, 289, 374
- Sturmeri pepin alma, 215
- Stuttgart, Németország, 11
- Stuttgarti pirók körte, 288
- Sulingen, Németország, 10
- Surányi Dezső (1947–)**, *okl. kertészmérnök, agrobiológus, c. egyetemi tanár, művelődéstörténész, MTA doktora*, 22, 28, 49, 374, 375
- Surpasse Meuris körte, 268
- Sümeg, Zala, majd Veszprém vm., 14, 195
- Sümeghy Dezső (1882–1957)** *levéltáros, történész, genealógus*, 65, 357
- Sylvian Palluau. Lásd Silva de Palluau cseresznye*
- Sz**
- Szabadkai szercsika alma, 36, 37
- Szabó Antal**, *gimnáziumi tanár, helyismereti múzeum vezetője, törökszentmiklósi helytörténész*, 132, 246
- Szabó Ferenc (1935–)**, *történész, levéltáros, megyei múzeumigazgató*, 6
- Szabó Lóránd (1926–2006)** *közigazgató, múzeumigazgató, agrártörténész*, 375
- Szabó Pál (1925–1998)**, *jogász, fővárosi főügyészségi főtanácsos, Bereczki kutató*, 10, 12, 80, 89, 118, 123, 136, 182, 199, 203, 208, 211, 225, 250, 256, 297, 299, 327, 330, 332, 334, 336, 340, 341, 343, 346, 350, 353, 358, 375
- Szabó Sámuel (1829–1905)** *tanár, történész, néprajzi gyűjtő, gyümölcsész*, 324
- Szabó Tibor (1943–)**, *agrármérnök, gyümölcsnemesítő, Újfehértói Gyümölcskutató Int. tud. kutató, főmunkatárs, MTA köztestületi tag*, 48, 367
- Szabó Zoltán (1960–)** *kertészmérnök, egyetemi tanár, MTA doktor*, 31, 48, 49, 367, 375, 377
- Szalay László (1960–)** *okl. kertészmérnök, egyetemi docens, MTA köztestületi tag*, 33, 37, 38, 49, 50, 375, 376
- Szani Zsolt (1973–)** *kertészmérnök, etnopológus, PhD, VM-NÉBIH referens, az MTA köztestületi tagja*, 21, 28, 36, 41, 46, 50, 51, 360, 376, 378, 379
- Szaniszló József (?–1879)**, *földbirtokos, Nyitra vármegyei gyümölcsész*, 132, 163
- Szarka Szabolcs**, *gyógyszerész, egyetemi tanársegéd, SOTE Farmakognózia Intézet*, 46, 356
- Szarvas, Békés vm., 63, 64, 95, 146, 149, 177, 206, 285, 320
- Szarvasgede, Nógrád vm., 274, 280
- Szatmár vármegye, 122
- Szatmárnémeti. Szatmár vm. ma Satu Mare, Románia, 236
- Széchényi Lajos (1823–1908)** *rk. plébános*, 125
- Szeged, Csongrád vm., 126, 127, 130, 133, 183, 289
- Szeghalom, Békés vm., 186
- Székely Mezőgazdasági Társaság, 17
- Székelyföld, 125, 256, 258, 298
- Székelyföldvár, Torda-Aranyos vm., ma Războieni-Cetate, Románia, 324
- Székelyudvarhely, Udvarhely vm., ma Odorheiu Secuiesc, Románia, 324
- Szemes alma, 36
- Szemlak, Arad vm. ma Semlac, Románia, 140
- Szent Katalin szilva, 191, 196, 271, 282
- Szentes, Csongrád vm., 11, 126, 130
- Szenháromság, Maros-Torda vm., ma Troița, Románia, 324
- Szentmihály (Alsófelsőszentmihály), Aranyos-Torda vm. ma Mihai Viteazu, Románia, 304
- Szép Angevine. Lásd Angevine-i szép körte*

- Szép Júlia körte, 70, 74, 113, 328
- Szigeti József (1822–1902) színművész, színműíró, 335
- Sziklay család, 356
- Sziklay Ede, ifj. (1850–1929) földbirtokos, vármegyei főispán, országgyűlési képviselő, 345, 350
- Szikszó, Abaúj-Torna vm., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m., 68
- Szilágyi Dezső (1840–1901), politikus, igazságügymin., egyetemi tanár, 183
- Szilágyság, 325
- Szilva, 138, 143, 259, 262, 267, 281, 337, 341
- Szimyei József (1830–1913) bibliográfus, könyvtáros, irodalomtörténész, 66, 67, 77, 87, 91, 109, 121, 125, 127, 134, 135, 156, 157, 168, 200, 250, 274, 280, 289, 304, 324, 326, 376
- Szirák, Nógrád vm., 183
- Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 236, 237, 376
- Szombathely, 368
- Szombati Lapok, napilap, 376
- Szombatság, Bihar vm. ma Sâmbăta, Románia, 65, 79
- Szőlő, 65, 74, 132, 151, 178, 187, 204, 267, 278, 279, 283, 287, 295, 300, 320
- Szuhányi Lajos. Lásd Szuhányi László hajóskapitány
- Szuhányi László, hajóskapitány, az Egyesült Körösi Gőzhajózási Vállalat alapító részvényese, 1878, 63
- Szűcs Erzsébet, legifjabb Dörgő Dániel (1870–1917) felesége, 206
- Szügyi Sándor (1981–), kertészmérnök, növénynemesítési, -genetikai kutató, 46, 361
- Szűzpiros alma, 215
- T**
- Tahitótfalu, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Pest m., 69, 114, 370
- Takarék körte, 97, 243
- Takáts Rózsa (1953–), muzeológus, 6
- Takáts Sándor (1860–1932) piarista tanár, művelődéstörténész, MTA tag, 21, 50, 376
- Tamássy [Tamásy] Károly (1806–1885) gyógyszerész, pomológus, 279, 380
- Tápiósáp, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Süllyás, Pest m., 75, 158
- Taracköz, Máramaros vm., ma Tereszva, Ukrajna, 288
- Tarka Perdrigon szilva, 82, 88, 98, 113
- Társulati esperes körte, 116, 214
- Tátrafüred, Szepes vm., ma Smokovec, Szlovákia, 263, 284, 286
- Téli arany parmen alma, 33, 34, 98, 113, 277, 306, 320
- Téli citromalma, 124, 277
- Téli csokros sólyom alma, 302, 306, 307, 319, 322
- Téli esperes körte, 73, 75, 162, 163, 244, 247, 268
- Téli fehér kálvil alma, 26, 90, 98, 108, 113, 114, 232, 239, 320, 344
- Téli Kálmán körte, 69, 73, 75, 244
- Téli piros pogácsa alma, 98, 102, 114, 225, 232
- Téli sóvári alma, 34
- Téli Vilmos körte, 280
- Temesvár, Temes vm., ma Timișoara, Románia, 130, 292
- Tetty Nándor (1835–1896) pesti könykereskedő, 263, 284
- Thiesz Rezső (1948–), kertészmérnök, pomológus, egyetemi adjunktus, majd tanszékvezető, 38, 39, 50, 376
- Thirriot vajonca körte, 218, 292
- Thompson körte, 353
- Timár Zsuzsa (1931–2000) kertészmérnök, lexikonszerkesztő, 366
- Timon Béla (1932–2017), kertészmérnök, pomológus, a Corvinus Egyetem ny. docense, 27, 49, 50, 375, 377
- Tiringer Márton, ifj. (1837–?) rétszilasi mezőgazdász, 157, 160
- Tisza folyó, 27, 117, 126, 236
- Tisza Kálmán (1830–1902) politikus, miniszterelnök, 127, 182, 288, 289

- Tisza László (1829–1902), földbirtokos, országgyűlési képviselő, gyümölcsész,** 288
- Tiszabó, Heves, majd Jász-Nagykun-Szolnok vm., 95, 359
- Tiszahát, 382
- Tiszavidék, 334
- Tolnay Gábor (1931–), történész, ny. múzeumigazgató, főiskolai tanár, a történelemtudomány kandidátusa,** 10, 20, 377, 380
- Tomcsányi Pál (1924–), Széchenyi-díjas agrármérnök, fajtakutató, az MTA tagja,** 25, 44, 50, 377
- Tongre-i körte, 178, 216, 267
- Torboszló, Maros-Torda vm., ma Torba, Románia, 324
- Torda, Torda-Aranyos vm., ma Turda, Kolozs m., Románia, 304, 309, 314, 317, 319
- Tordai piros kálvil alma, 36, 37
- Tordas, Fejér m., 23
- Torja, Altorja és Feltorja, Háromszék vm. ma Turia, Románia, 257, 258, 302, 359
- Torjai magonc alma, 258, 280, 282, 298, 299, 305, 306, 307, 309, 318
- Tóth István szombathelyi kertész (2011-ben),** 30
- Tóth Krisztina Viktória, grafikus,** 6
- Tóth Magdolna (1951-) tanszékvezető egyetemi tanár, habil dr., az MTA doktora,** 6, 21, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 356, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 372, 375, 376, 377, 378, 379
- Tougaard kobakja körte, 213
- Toulouse-i kései körte, 193, 198, 214, 311, 314, 317, 318
- Tournay-i aranyalma, 93, 94, 103, 278, 308, 315, 322
- Tournay-i kurtaszárú alma, 98, 103, 107, 109, 111, 191, 234, 278
- Tournay-i téli alma, 195
- Tournay-i téli körte, 93, 94, 100, 229, 234, 268, 322, 350
- Török Bálint alma, 90, 93, 94, 103, 108, 113, 114, 120, 220, 225, 226, 232, 237, 239, 247, 308, 309, 311, 312, 313, 320
- Török Géza, váradi (? – 1900) kálnói földbirtokos,** 87
- Török János (1809–1874) közgazdász, levéltáros, MTA tagja,** 363
- Törs Kálmán (1843–1892) író, politikus,** 10, 11, 347, 349, 379
- Trencsén vármegye, 121
- Treyve-né körtéje, 267
- Tulipán kálvil alma, 211, 218, 219, 277, 322
- Turányi Kornél (1922–), levéltáros, könyvtáros, történész,** 88, 147, 204, 360, 379
- Túri pogácsa alma, 102
- Túri tulipán alma, 211, 212, 217
- Túri vásár, 283
- Túrkeve, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 186
- Tükör alma. Lásd Nyári fontos alma*
- Tüköralma, 190, 194, 282, 284

Ty

Tyson körte, 95, 107, 259, 267, 308, 353

U,Ú

Udvari tanácsos körte, 96, 178

Udvary Ágnes (?–1989), könyvtáros, 69, 240, 379

UFO almasorozat, 31

Új angol Galambka alma, 278

Újfehértó, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 23

Újfehértói Gyümölcsstermesztési Kutató és Szaktanácsadó Nonprofit Közhasznú Kft. génbankja és törzsültetvénye, 23

Újkígyós, Békés vm., 125

Újkúti (Törökszentmiklós) faiskola – Jurenák Sándor, 251

Új-Poiteau körte, 213

Újvári Péter (1869–1931) újságíró, író, 369

Ulmi vajonc körte, 241

Urbanek Ferenc apát-kanonok (1790–1880), pomológus, 14, 15, 132, 163, 218

Ü,Ú

Ügyész szilva. Lásd Procureur szilva

V

- Vác, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest m., 13
- Vadász István (1953–), földrajztudományok kandidátusa, történész-muzeológus, igazgató,** 377
- Vadászat, 100, 210, 253, 290, 291, 300
- Vadvíz, 126
- Váltvaéró meggy, 154
- Vályi Elek (1820–1903) elismert pomológus, református lelkész, esperes,** 86, 90, 166, 200, 226, 318
- Van der Laan aranyrenetje alma, 215
- Van Geert vajonca körte, 97, 112, 162, 170, 190, 268
- Van Marum kobakja körte, 178, 191, 311, 312
- Van Mons Társaság, 12, 13, 15, 16
- Van Mons, Jean-Baptiste (1765–1842) gyógyszerész, a löweni egyetem kémia tanára, belga pomológus és mezőgazdász,** 12, 15, 16
- Váncsod, Bihar vm. ma Hajdú-Bihar m., 67
- Vanderwecken pirókja körte, 68, 70, 97, 112
- Váradolaszi (1822), Érolaszi, Bihar vm. ma Olosig, Románia, 64, 125
- Varenne de Fenille vajonca körte, 97
- Varga Gyula (1924–2004), etnográfus, muzeológus, koreográfus,** 371
- Varga Jenő (1981–), agrármérnök, növényvédelmi szakmérnök,** 48, 367
- Varga Lajos (1920–1982), középiskolai tanár, a mezőtúri református kollégium igazgatója,** 379
- Varga László, kertészmérnök, egyetemi tanár, dr. habil.,** 377
- Varga Sándor (1942–) levéltáros,** 263, 380
- Vargha Zoltán, görzsönyi (1886–1973), főreáliskolai tanár, genealógus, középiskolai tanár,** 380
- Vasárnapi Újság 1854–1921. Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap, 380
- Vaugoyeau alma. Lásd Cadeau du générale
- Végh Anita (Karacs-Végh Anita) (1983–), kertészmérnök, kutató,** 47, 363
- Végvári György (1961–), kertészmérnök, mg-i tudományok kandidátusa, dékánhelyettes, egyetemi tanár,** 46, 50, 361, 375, 377
- Végyváry Ferenc (1877–) újságíró,** 374
- Veisz Ottó (1955–), agrármérnök, növénygenetikus, MTA doktor,** 367
- Vendée-i király körte, 214
- Véralma, 125, 278
- Vérbarack, 32
- Vérbélű körte, 32
- Veress Ferenc, ónodi (1832–1916) fotóművész, vegyész, feltaláló, egyetemi tanár, gyümölcsész,** 147, 155, 159, 165, 166, 169, 172, 173, 202, 372
- Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 6, 418
- Vertán Endre (1813 – 1879) jogász, képviselő,** 65, 66, 70, 76, 79, 82, 108, 111, 123, 128, 131, 134, 136, 137, 138, 145, 149, 153, 193, 199, 263, 313
- Vertán Etele (1848–1920) jogász, földbirtokos,** 79, 145
- Verte longue körte, 190, 194
- Vicomte de Spoelberg. Lásd Spoelberg körtéje
- Viktória királynő szilva. Lásd Viktória királynő szilva
- Victoria szilva. Lásd Viktória királynő szilva
- Vigyázó Sándorné, grófnő, báró Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923),** 380
- Viktória királynő szilva, 93, 94, 100, 103, 247, 308, 312
- Villám Judit, könyvtáros,** 187, 380
- Villási Pál (1820 - 1888), jogász, tanár, kertészeti szakíró,** 10, 17, 21, 122, 128, 145, 147, 152, 159, 165, 169, 173, 175, 179, 189, 198, 203, 226, 227, 228, 233, 236, 253, 254, 255, 262, 263, 270, 273, 287, 296, 298, 299, 300, 303, 308, 316, 318, 320, 323, 326, 335, 348, 351, 352, 361, 362, 380
- Villeneuve halyag cseresznye, 148, 157, 286
- Vilmos körte, 68, 96, 97, 112, 162, 178, 190, 230, 237, 247, 322
- Vilmos renet alma, 34, 36
- Violaszínű királyszilva, 214

Violaszínú korai perdrigon szilva, 215
Virág Zsolt (1977-), jogász,
művelődéstörténész, 65, 380
 Virgouleuse körte, 190
 VM-NÉBIH. *Lásd Nemzeti Élelmiszerlánc*
Biztonsági Hivatal
 Wodiáner. *Lásd Wodianer*
Vörös Ferenc, 371
 Vörös szilva, 35
Vörösmarty Mihály (1800–1855), költő,
 126

W

Wagener almája, 278, 322
 Walesi herceg szilva, 103
 Wandervecken körte. *Lásd Vanderwecken*
pirókja körte
 Welteni Jansen almája, 215
Wilim (Vilim) János (1800–1880 k.)
evang. tanító, gyümölcsész, 67
Wilim (Vilim) János köz- és váltóügyvéd,
Békéscsaba, azonos nevű evang.
tanító, gyümölcsész fia, 67
 Wilkenburg, Németország, 10
 Wilkenburgi ró'sa alma. *Lásd Wilkenburgi*
rózsalma
 Wilkenburgi rózsalma, 162, 167, 190,
 278, 305, 310
 Williams d'Hiver körte. *Lásd Téli Vilmos*
körte
 Willy renetje alma, 277, 322
 Wochenblatt für Land- und Forstwirthe,
 135
Wodianer Albert, báró, id. (1818–1898)
földbirtokos, mecénás, 288

Wolf [Wolff] Gyula (1844–?), Tordán
lakó földbirtokos, gyógyszerész,
gyümölcsész, 304, 305, 309, 319, 324
 Wood zöld almája, 98, 328
 Wölfel húsvéti bergamotja, 163
Wölfel József (1773–1859) kőszegi
gyümölcsész, 163
 Wunstorf, Németország, 10

Y

Yellow Harvest excelent.. Lásd Early Harvest
alma
 Yoko alma, 30

Z

Zéphirin Grégoire körte, 96, 229, 247, 259,
 268
 Zichy Miklós gróf alma, 214
 Zilah, Szilágy vm., ma Zalău, Románia,
 317, 325, 326, 350
 Zilahi Kaszinó, 326
Zimmer Ferenc (1885–1961),
kormányfőtanácsos, az MTI
sajtóosztály vezetője, publicista,
gyorsírástanár, 374
 Zöld Magdolna körte, 162, 169, 171, 173,
 174, 191
 Zöld Pázmán alma, 162, 235, 256, 278
 Zöld ringló szilva, 98

Zs

Zsidi Vilmos (1963–), történész,
levéltáros, 366

Közzéteszi
a Versegly Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ
Versegly Ferenc
Elektronikus Könyvtár

ISBN 978-963-7613-55-5 Ö
ISBN 978-963-7613-57-9